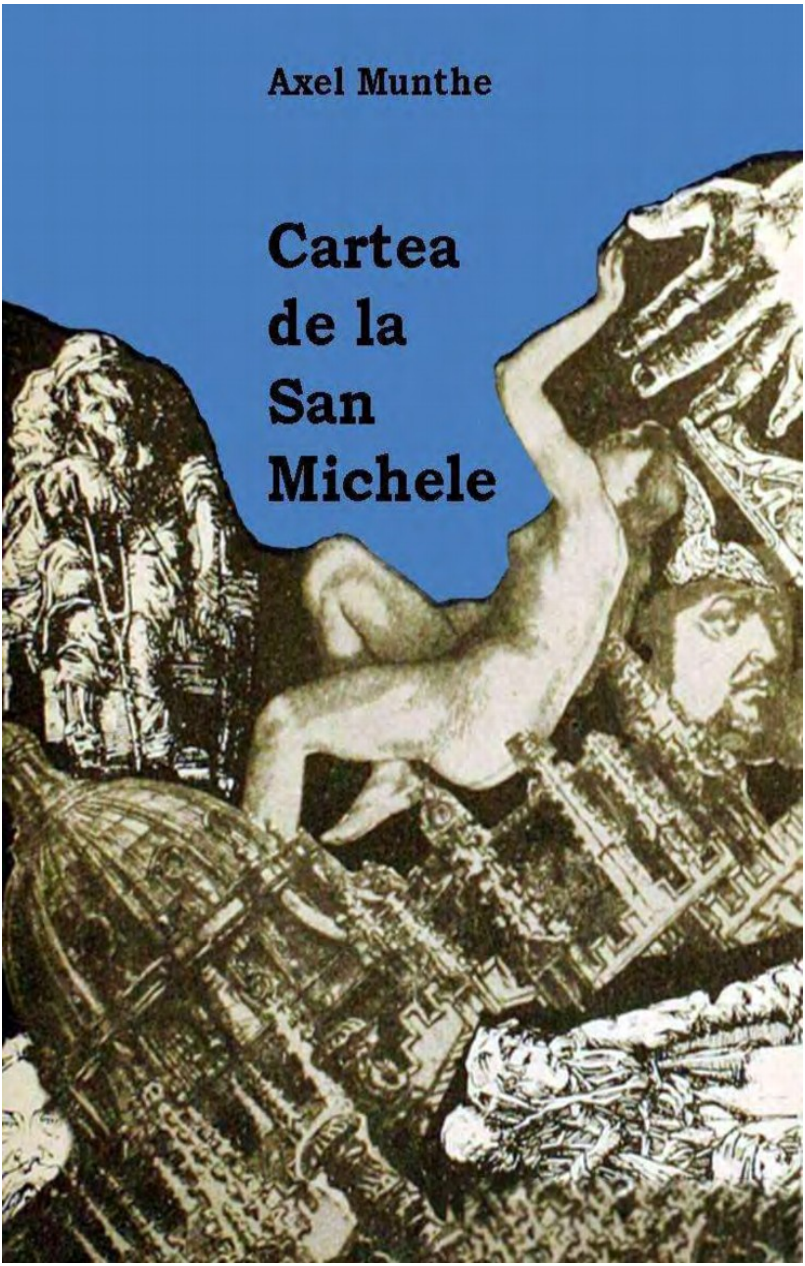

Axel Munthe
Cartea de la San 1 Michele

AXEL MUNTHE

Cartea de la San Michele

În româneşte de Teodora Sadoveanu

Editura pentru Literatură Universală Bucureşti – 1969

Coperta de Val Munteanu

Axel Munthe

The story of San Michele, 1962

PREFAŢA LA EDIŢIA ÎNTÂI

Plecasem grabnic din Franţa la Londra pentru a-mi face formele de naturalizare. Se părea că ţara mea va intra în război alături de Germania. Hemry James1 trebuia să fie unul dintre garanţii mei, el însuşi fiind de curând naturalizat; Civis Britanicus sum[1] [2], cum spunea el cu vocea-i profundă. Ştia că cercasem din toate puterile să-

1 Romancier şi critic american (1843-1916).

2 Sînt cetăţean britanic.

mi îndeplinesc datoria şi că dădusem greş din pricină că ajunsesem eu însumi prea neajutorat ca să mai pot fi de vreun ajutor altora. Ştia ce soartă mă aşteaptă, când îmi puse mâna pe umăr şi mă întrebă ce am de gând să fac cu mine.

I-am răspuns că eram pe cale de a părăsi definitiv Franţa pentru a mă ascunde ca un dezertor în vechiul meu turn. Era singurul loc care mi se potrivea. Pe când îşi lua rămas bun de la mine, îmi aminti cum, cu ani în urmă, când stătuse cu mine la

San Michele, mă încurajase să scriu o carte despre insula mea, pe care o numise cel mai frumos loc din lume. De ce n-aş scrie acum Cartea de la San Michele, dacă lucrurile luau o întorsătură proastă şi curajul începea a mă părăsi? Cine ar putea să scrie mai bine decât mine despre San Michele, când eu l-am clădit cu mâinile mele? Cine altul ar putea descrie mai bine toate nepreţuitele bucăţi de marmoră împrăştiate prin grădina unde odinioară se ridicase vila lui Tiberius[3]? Şi însuşi sumbrul, bătrânul împărat, al cărui obosit picior călcase chiar pardoseala de mozaic scoasă de mine la lumină de sub viţa de vie – ce studiu fascinant pentru cineva atât de interesat de psihologie, cum eram eu! Nimic mai bun decât să scrii o carte când vrei să scapi de propria-ţi mizerie, nimic mai bun decât să scrii o carte când nu poţi dormi.

Acestea an fost ultimele lui cuvinte – nu l-am mai revăzut niciodată pe prietenul meu.

3 Împărat roman (42 î.e.n.-37 e.n.), în ultimii ani ai vieţii a trăit retras pe insula Capri.

M-am întors în stearpa mea singurătate din vechiul turn, umilit şi descurajat. Pe când toţi ceilalţi îşi ofereau viaţa patriei lor, eu îmi petreceam zilele frământându-mă încolo şi încoace prin turnul întunecos, agitat ca un animal în cuşcă, în timp ce mi se citeau nesfârşitele ştiri ale suferinţelor şi calamităţilor. Câteodată, seara, când nemiloasa lumină a zilei înceta de a-mi mai tortura, ochii, aveam obiceiul să mă urc până la San Michele în căutare de veşti. Drapelul Crucii Roşii britanice fâlfâia deasupra lui San Michele, unde vitejii scoşi din luptă erau îngrijiţi şi însănătoşiţi de acelaşi soare care mă alungase din iubitul meu cămin. Vai, ce triste ştiri, cât de lungă era aşteptarea pentru cei care nu puteau face altceva decât să aştepte!

Dar câţi dintre noi cutează să mărturisească ceea ce au simţit atâţia, că povara propriei lor supărări li se părea mai uşoară de îndurat când toţi bărbaţii şi femeile din jur erau în doliu şi că rana din coasta lor părea aproape spre vindecare în timp ce sângele curgea dintr-atâtea alte răni? Cine îndrăznea să se vaiete de propria-i soartă când soarta omenirii era în joc? Cine îndrăznea să geamă de propria-i durere când toţi oamenii aceia mutilaţi zăceau pe tărgile lor, muţi, cu dinţii strânşi?

În sfârşit, furtuna se potoli. Totul era tăcut ca înainte; în bătrânul turn eram singur cu spaima mea.

Omul a fost alcătuit ca să-şi poarte crucea, de aceea i s-au dat umeri puternici. Un om poate suporta mult cât timp se poate suporta pe el

însuşi.

Poate trăi fără speranţă, fără prieteni, fără cărţi, chiar fără muzică, atât timp cât poate să-şi asculte gândurile lui şi viersul păsării de la fereastră şi îndepărtata voce a mării. Mi s-a spus la St. Dunstan[4] că se poate trăi chiar şi fără lumină, dar cei ce mi-au spus asta erau nişte eroi. Însă un om nu poate trăi fără somn. Când am încetat a mai dormi, am început să scriu această carte, toate celelalte leacuri mai uşoare dovedindu-se neputincioase. În ceea ce mă priveşte, a fost un mare succes. De câte ori nu l-am binecuvântat pe Henry James pentru sfatul lui. În ultima vreme am dormit mult mai bine. Ba chiar a fost o plăcere pentru în ine să scriu cartea aceasta şi nu mă mai miră de ce atâţia oameni sau apucat să scrie cărţi în zilele noastre. Din nefericire, am scris „Cartea de la San Michele" în condiţii deosebit de grele. Am fost întrerupt chiar de la început de un musafir neaşteptat, care s-a aşezat în faţa mea la masa de scris şi a început a vorbi de el însuşi şi de afacerile lui într-un mod foarte împrăştiat, ca şi când toate fleacurile acelea puteau să intereseze pe altcineva în afară de el.

Avea ceva foarte enervant şi neenglezesc în felul insistent de a-şi povesti feluritele aventuri unde întotdeauna el părea să fie eroul – prea mult Ego. În cosmosul tău, tinere, am cugetat eu. Părea încredinţat că ştie totul despre arta antică, arhitectură, psihologie, moartea şi viaţa de dincolo.

---

4 Ospiciu englez pentru orbi.

Medicina părea să fie marota lui preferată, se pretindea specialist de nervi şi se lăuda că-i un elev al lui Charcot, aşa cum fac toţi. Dumnezeu să-i ajute pe pacienţii lui, mi-am spus. Când a pomenit de numele maestrului de la Salpetriére mi s-a părut o clipă că-l mai văzusem cândva, demult, demult tare, dar am alungat îndată gândul acela absurd – căci părea atât de tânăr şi plin de viaţă, iar eu mă simţeam atât de bătrân şi ostenit.

Neîncetatele-i fanfaronade, chiar şi tinereţea lui, începură să-mi calce pe nervi şi, culmea, mi-am dat seama curând că acest tânăr domnişor mă lua uşurel peste picior tot timpul, aşa cum sunt înclinaţi tinerii să se poarte cu cei bătrâni. Ba chiar încercă să mă convingă că cel care construise San Michele era el, nu eu.

Spunea că a îndrăgit locul şi are de gând să rămână acolo pentru totdeauna. Până la urmă, i-am spus să-mi dea pace şi să mă lase să-mi continui cartea de la San Michele şi descrierea preţioaselor mele bucăţi de marmoră din vila lui Tiberius.

— Biet moşneag, spuse tinerelul cu zâmbetu-i condescendent, baţi câmpii! Mă tem că nici măcar nu eşti în stare să-ţi citeşti manuscrisul. Ceea ce ai tot aşternut mereu pe hârtie nu-i nici San Michele, nici preţioasele tale bucăţi de marmură din vila lui Tiberius, ci doar câteva bucăţi de argilă din viaţa ta sfărâmată pe care le-ai scos la lumină.

Torre di Materita 1928

PREFAŢA LA EDIŢIA A 12-A

Se pare că le-a venit destul de greu criticilor să clasifice Cartea de la San Michele, şi nu-i de

mirare. Unii au prezentat-o ca pe-o autobiografie, alţii au numit-o „Memoriile unui medic”. După cât socot eu, nu-i niciuna., nici alta. Cu siguranţă că n-aş fi avut nevoie de cinci sute de pagini ca să aştern pe hârtie povestea vieţii mele, chiar să nu fi renunţat la capitolele cele mai triste şi mai bogate în evenimente. Tot ce pot spune este că nu m-am gândit niciodată să scriu o carte despre mine; ba dimpotrivă, tot timpul preocuparea mea constantă a fost să mă scutur de această vagă personalitate. Dacă totuşi cartea a ieşit până la urmă o autobiografie, îmi vine a crede, judecând după cifra vânzării, că cea mai simplă metodă de a scrie o carte despre tine însuţi este să încerci din toate puterile să te gândeşti la altcineva. N-ai decât să te aşezi într-un jilţ şi să stai singur privind în urmă către viaţa ta cu ochiul cel orb. Şi mai nemerit ar fi să te lungeşti pe iarbă şi să nu te gândeşti de loc, ci numai să asculţi, îndată cum îndepărtata larmă a vieţii se stinge, pădurile şi câmpiile prind a cânta cu glasuri limpezi de pasări, animale prietenoase se apropie să-ţi spuie bucuriile şi supărările lor cu sunete şi cuvinte pe care le poţi înţelege, iar când toate tac până şi lucrurile neînsufleţite din juru-ţi încep a murmura în somnul lor.

Să-i spui acestei cărţi „Memoriile unui medic”, cum au făcut unii cronicari, mi se pare şi mai puţin potrivit. Simplitatea-i plină de exuberanţă, francheţa-i fără de jenă, chiar tonul lucid nu se potrivesc de loc cu un subtitlu atât de pompos. Se înţelege că un om al medicinei are dreptul, ca orice altă fiinţă omenească, să râdă de

el însuşi din când în când ca să-şi remonteze moralul, ba poate chiar să râdă şi de colegi dacă-i dă mâna să rişte, dar n-are niciun drept să râdă de bolnavii lui. Să verse lacrimi împreună cu dânşii este încă şi mai rău; un doctor ce se vaită aşa e un prost doctor. De altfel, un vechi medic trebuie să cugete de două ori înainte de a se aşeza în jilţ pentru a-şi scrie memoriile. Mai bine-i să păstreze pentru el ceea ce a văzut despre Viaţă şi Moarte. Mai bine să nu-şi scrie de loc memoriile, să-i lase pe morţi în pace şi pe vii cu iluziile lor.

Cineva i-a spus Cărţii de la San Michele „Cartea Morţii”. Poate are dreptate, căci rareori lipseşte Moartea din gândurile mele. „Non nasce în me pensier che nou vi sta dentro scolpita la Morte”1 scria Michelangelo lui Vasari. Am luptat atât de multă vreme cu sinistra mea colegă şi-am fost mereu învins; am văzut-o nimicind unul câte unul pe toţi acei pe care-am cercat să-i salvez, în cartea de faţă am avut pe câţiva în gând, aşa cum i-am văzut trăind, suferind şi culcându-se ca să moară. Mai mult decât atât nu puteam face pentru ei. Toţi erau oameni umili, niciunul dintre mormintele lor n-are la căpătâi cruce de marmură şi mulţi au fost daţi uitării cu mult înainte de a trece hotarul vieţii. Acum totul e perfect pentru ei. Mătuşa Maria Porta-Lettere[5] [6], care-a urcat desculţă treizeci de ani de zile cele 777 de trepte feniciene cu scrisorile mele, umblă acum cu pardoseala de aur. Sub maiestuosul peristil

5 „În mine nu se naşte nici un gînd care să nu poarte pecetea morţii.”
6 Poştăriţa.

alcătuit din coloane de lapislazuli se plimbă ţanţoş mărunţelul monsieur Alphonse, decanul de la Măicuţele Sărmanilor, în redingota nou-nouţă a milionarului din Pittsburg, ridicând cu un aer solemn scumpu-i joben când întâlneşte vreun sfânt, cum obişnuia să-i salute şi pe prietenii mei când se plimba pe Corso cu caleaşca mea. John, băieţelul cu ochi albaştri, care nu zâmbise niciodată, se joacă acum voios cu o ceată de copii fericiţi, în vechea cameră de copii a lui Bambino. A învăţat în sfârşit să zâmbească. Toată încăperea este plină de flori, păsări cântătoare zboară încolo şi încoace prin ferestrele deschise şi din când în când Madonna se uită înăuntru să vadă dacă copiii au tot ce le trebuie. Mama lui John, care l-a îngrijit cu atâta dragoste în Avenue de Villiers, se mai află încă aici, jos. Am văzut-o mai ieri. Biata Flopette, curtezana, arată cu zece ani mai tânără decât atunci când am văzut-o la cafeneaua de noapte de pe bulevard; foarte îngrijit şi corect îmbrăcată, cu rochie albă, este acum a doua cameristă a Mariei Magdalena.

Într-un modest colţişor al Câmpiilor Elizee se află cimitirul cânilor. Acolo sunt toţi prietenii mei morţi; trupurile lor se mai găsesc încă unde le-am culcat eu, sub chiparoşii de lângă bătrânul Turn, dar credincioasele inimi au fost luate acolo, sus. St. Rocco cel blând, sfântuleţul ocrotitor al cânilor, este paznicul cimitirului şi biata bătrână Miss Hall vine ades pe-acolo. Până şi ticălosul de Billy, pavianul beţiv, care a dat foc sicriului lui canonico don Giacinto, a fost primit provizoriu în ultimul şir de morminte din cimitirul maimuţelor, ceva mai

încolo, după o amănunţită inspecţie a lui Sfântul Petru care în prima clipă, observând că duhneşte a whisky, îl luase drept fiinţă omenească. Chiar don Giacinto, cel mai bogat preot din Capri, care n-a dat niciodată un ban vreunui sărac, se prăjeşte înainte în sicriul lui, iar fostului măcelar din Anacapri care orbea prepeliţele cu un ac înroşit, i-a crăpat dracul ochii într-un acces de gelozie profesională. Un critic a descoperit că „este de ajuns material în „Cartea de la San Michele" ca să ofere scriitorilor de istorii senzaţionale subiecte pe tot restul vieţii lor". Îl pun cu plăcere la dispoziţia lor dacă-i bun pentru aşa ceva. Mie nu-mi mai este de vreun folos. Dat fiind că o viaţă întreagă mi-am concentrat toate eforturile literare ca să scriu reţete, este puţin probabil să încerc aşa de târziu a scrie nuvele senzaţionale. Bine-ar fi fost să mă fi gândit la asta mai devreme; n-aş fi ajuns acolo unde sunt astăzi! Desigur că va fi fiind o treabă mult mai plăcută să stai într-un jilţ şi să scrii istorii senzaţionale în loc să te zbaţi toată viaţa să aduni material pentru ele, să descrii bolile şi Moartea în loc să te lupţi cu ele, să combini intrigi sinistre în loc să fii doborât fără veste de ele! Dar de ce nu-şi adună singuri materialul aceşti profesionişti?! Rareori fac asta.

Romancierii care au obiceiul să-şi ducă cititorii prin taverne nu frecventează mai de loc asemenea localuri. Specialiştii în boli şi moarte cu greu pot fi înduplecaţi să te întovărăşească la spitalul unde an terminat ultima picătură de heroină. Poeţii şi filosofii care cheamă Moartea, ca pe o eliberatoare, în versuri sonore şi în proză,

adesea pălesc numai la auzul numelui celei mai bune prietene a lor. Asta-i poveste veche. Leopardi, cel mai mare poet al Italiei moderne, care tânjea după moarte în rime minunate de pe când era copil, a fugit primul din Neapolul bântuit de holeră, cuprins de o abjectă spaimă. Chiar marele Montaigne, ale cărui senine meditaţii asupra morţii sunt îndestulătoare ca să-l facă nemuritor, a tulit-o iepureşte când a izbucnit ciuma în Bordeaux. Schopenhauer, bătrânul morocănos, cel mai mare filosof al timpurilor moderne, care făcuse cheia învăţăturii sale din negarea vieţii, avea obiceiul să taie scurt orice discuţie despre moarte. Cele mai sângeroase romane de război au fost scrise, cred, de cetăţeni paşnici ce se aflau cu mult în afara zonei primejduite de tunurile germane cu bătaie lungă. Autorii care se complac să arate cititorilor scene de orgii sexuale sunt în general actori cu totul diferiţi în asemenea împrejurări. Nu cunosc personal decât o singură excepţie de la această regulă: Guy de Maupassant, pe care l-am văzut murind din cauza asta.

Îmi dau seama că unele scene din carte sunt plasate pe hotarul nedefinit ce desparte realul de ireal, primejdioasa ţară a nimănui dintre fapt şi închipuire, unde atâţia autori de memorii au intrat în mare încurcătură, unde chiar şi Goethe pare pe punctul de a-şi pierde direcţia în „Dichtung und Wahrheit”[7] a lui. Am făcut tot ce-am putut, ajutându-mă de câteva trucuri tehnice

7 „Poezie şi adevăr”.

binecunoscute, ca cel puţin unele dintre acele pasaje să dea impresia unor scurte istorii senzaţionale”. La urma urmei, nu-i decât o chestiune de formă. Pentru mine, a fost o mare satisfacţie să fi izbutit, căci nu cer altceva decât să nu fiu crezut. Oricum, este destul de rău şi destul de trist. Dumnezeu mi-e martor că voi avea de dat seama pentru destule. Ba chiar. aş socoti ca pe-un compliment să nu mi se dea crezare, căci cel mai mare scriitor de istorii senzaţionale pe care-l cunosc este Viaţa. Dar este ea întotdeauna adevărată?

Viaţa este aceeaşi întotdeauna, netulburată de întâmplări, nepăsătoare la bucuriile şi supărările omului, mută şi neînţeleasă ca sfinxul. Dar scena pe care se joacă eterna tragedie se schimbă mereu, pentru evitarea monotoniei.

Lumea în care trăiam ieri nu-i aceeaşi în care trăim azi, ci înaintează inexorabil prin infinit către destinul ei, la fel ca noi. Nimeni nu se poate scălda de două ori în acelaşi râu, spune Heraclit. O seamă dintre noi se târăsc în genunchi, unii călăresc ori umblă cu automobilul, alţii întrec în zbor cu avionul porumbelul călător. N-avem de ce ne grăbi, suntem cu toţii siguri că vom ajunge la capătul călătoriei.

Nu, lumea în care am trăit în tinereţe nu-i aceeaşi în care trăiesc azi; cel puţin mie nu mi se pare aceeaşi. Şi cred că nu li se va părea nici celor care citesc cartea aceasta de vagabondaj, în căutarea unor aventuri din trecut. Nu mai există bandiţi cu un record de opt omoruri care să te poftească să dormi pe salteaua lor în Messina

prăbuşită. Nu se mai află sfincşi de granit pitiţi sub ruinele vilei lui Nero, în Calabria. Şobolanii înnebuniţi din cocioabele bântuite de holeră ale Neapolelui, care m-au speriat de moarte, s-au retras de mult în siguranţă, acasă, în canalele romane. Poţi merge până sus în Anacapri cu maşina, poţi ajunge pe vârful lui Jungfrau cu trenul şi te poţi urca pe Matterhorn cu scară de frânghie. Sus, în Laponia, nicio haită de lupi flămânzi, cu ochii scăpărând prin întuneric, nu mai aleargă după sania ta, peste lacul îngheţat. Bătrânul urs galantom care mi-a ieşit în cale în singuraticele chei Suvla a plecat de mult spre Fericitele Câmpii de Vânătoare. Torentul înspumat pe care l-am trecut înot cu Ristin, fata laponă, are acum pod de cale ferată. Ultima fortăreaţă a cumplitului Stalo, trolul, a fost străpunsă de un tunel. Poporul cel mărunt, pe care l-am auzit tropăind pe sub pământ când stam în cortul lapon, nu mai aduce de mâncare urşilor ce – şi dorm somnul în sălaşurile de iarnă; de asta au mai rămas atât de puţini urşi în Suedia.

N-aveţi decât să râdeţi neîncrezători cât aveţi poftă de poporul cel mărunt, o faceţi pe riscul dumneavoastră. Dar nu pot crede că vreunul dintre cititorii acestei cărţi va îndrăzni să nege că am văzut un spiriduş adevărat stând cu picioarele încrucişate pe masa din Forsstugan şi trăgând cu băgare de seamă de lanţul ceasului meu. Desigur că era un spiriduş adevărat. Ce altceva ar fi putut să fie? Doar vă spun că l-am văzut limpede cu amândoi ochii când m-am ridicat din pat în capul oaselor, în clipa când se sfârşea ultima pâlpâire a

candelei. Mi s-a spus, spre uimirea mea, că există unii care n-au văzut niciodată un spiriduş. Nu mă pot împiedica a compătimi te asemenea oameni.

Sunt sigur că trebuie să aibă vreun defect de vedere, Bătrânul moş Lars din Forsstugan, înalt de un metru nouăzeci şi cinci în saboţii lui de lemn şi cojocu-i de oaie, e mort de mult, ca şi bătrâna Mama Kerstin, soţia lui. Dar spiriduşul cel mic pe care l-am văzut stând cu picioarele încrucişate pe masa din mansarda de deasupra staulului trăieşte. Numai noi murim.

Clubul St. James 1930

Motto:

NU DĂRUIEŞTI NIMIC OAMENILOR DACĂ NU TE DĂRUIEŞTI PE TINE.

CARTEA DE LA SAN MICHELE

„ TINEREŢE*

9

Sării de pe corabia ce mă aducea din Sorrento pe plaja mică. Puzderie de băieţei se zbenguiau printre bărcile întoarse cu fundul în sus, ori îşi scăldau trupuşoarele de bronz lucitor în talazurile ce se sfărâmau de ţărm, pe când bătrâni pescari cu roşii bonete frigiene îşi cârpeau mrejele lângă şoproanele bărcilor, în faţa debarcaderului stăteau vreo şase măgăruşi înşeuaţi, cu bucheţele de flori prinse la căpestre, iar în jurul lor pălăvrăgeau şi cântau tot atâtea fete, cu spadella1 de argint înfipte în cosiţele negre şi basmale roşii înnodate în jurul umerilor. Pe micuţa măgăriţă care trebuia să mă suie până la Capri o chema Rosina, iar pe fetişcană Gioia. Avea ochi negri strălucitori, scăpărând de o năvalnică tinereţe,

buze roşii ca salba de mărgean din jurul gâtului şi surâsu-i vesel descoperea dinţi albi, puternici, sclipind ca un şirag de mărgăritare. Spunea că are cincisprezece ani, iar eu i-am spus că nu fusesem niciodată mai tânăr ca atunci. Dar Rosina era bătrână, e antica, zise Gioia. aşa că m-am lăsat să alunec jos din şa şi am urcat sprinten poteca şerpuito are spre sat. Înaintea mea, Gioia dansa desculţă, purtând o cunună de flori pe cap ca o tânără bacantă şi în urmă venea poticnindu-se Rosina, cu botinele-i negre cochete, cu capul aplecat şi urechile pleoştite, cufundată în gânduri. Eu n-aveam vreme să cuget; mintea îmi era furată de farmec, inima plină de bucuria vieţii, lumea era frumoasă şi aveam optsprezece ani. Ne deschideam cale printre tufişuri de ginestral[8] şi mirt în plină floare şi ici-colo prin iarba înmiresmată o mulţime de flori pe care nu le văzusem niciodată în ţara lui Limne îşi ridicau cu graţie capetele să ne privească trecând.

— Cum îi zice acestei flori? o întrebai pe Gioia. Ea mi-o luă în mână. O privi drăgăstos şi rosti:

— Fiore[9]!

— Dar asta, cum se cheamă? Se uită la ea cu aceeaşi atenţie plină de tandreţe şi repetă:

— Fiore!

— Şi asta?

— Fiori. Culese un buchet de mirt parfumat, dar nu voi să mi-l dea. Spunea că florile erau

8 Piepteni cu dinţi lungi.

9 Floare!

pentru San Consianzo, sfântul ocrotitor al Capriului, care era cu totul şi cu totul de argint şi săvârşise atâtea minuni. San-Constanzo, bello1, bello! Un lung şirag de fete purtând pe cap pietre tufa[10]înaintau spre noi într-o procesiune solemnă, asemeni cariatidelor de la Erehteion. Una din ele. zâmbindu-mi prietenos, îmi puse o portocală în mână. Era o soră de-a Gioiei şi mi se păru chiar mai frumoasă ca ea. Da, erau opt surori şi fraţi acasă şi doi în Paradiso. Tatăl lor era plecat departe, în Barbaria[11], să pescuiască mărgean. Uite ce frumoasă salbă de mărgean îi trimisese chiar de curând! Che bella collana[12]! Bella! Bella!

— Şi tu eşti bella, Gioia, bella, bella!

— Da, spuse ea. Mă împiedicai de o coloană spartă de marmoră.

— Roba di Timberio! îmi lămuri Gioia. Timberio cattivo, Timberio mal’occhio, Timberio camorrista[13]! şi scuipă marmora.

— Da, am zis eu, având pe Tacitus şi Suetonius încă proaspeţi în memorie: Timberio cattivo! Am ieşit în drumul mare şi-am ajuns în Piazza. Doi marinari stăteau rezemaţi de parapetul ce domina Marina, câţiva caprioţi şedeau moţăind în faţa ospătăriei lui don Antonio şi pe treptele bisericii, vreo şase preoţi gesticulau furtunos, vorbind cu mare însufleţire:

---

10 Frumoasă.

11 Ţinut între Tunis şi Tripolis.

12 Ce salbă frumoasă!

13 Lucruri de-ale lui Tiberiu. Tiberiu cel rău. Tiberiu care deoache. Tiberiu complotistul.

— Moneda[14]! Moneda! Molta moneda, niente moneda! Gioia dădu fuga să sărute mâna lui Don Giacinto, duhovnicul ei şi un vero santos[15], deşi nu aducea de loc a sfânt. Ea se spovedea de două ori pe lună; dar eu, cât de des mă duceam la spovedanie?

Niciodată!

Cattivo! Cattivo!

Va spune oare lui Don Giacinto că am sărutat-o pe obraz colo, sub lămâi?

Desigur că nu. Străbăturăm satul, oprindu-ne la Punta Tragăra.

— Vreau să mă sui pe vârful stâncii de colo, am zis, arătând spre cel mai prăpăstios dintre cei trei Faraglioni, strălucitori ca nişte ametiste, de la picioarele noastre. Dar Gioia era sigură că n-am să pot. Un pescar care încercase să se caţere până sus după ouă de pescăruş fusese azvârlit jos în mare de un duh rău sălăşluind acolo sub înfăţişarea unei şopârle albastre – albastră ca Grota Albastră – păzind o comoară de aur ascunsă acolo chiar de „Timberio”. Deasupra sătucului paşnic, sumbrul profil al lui Monte-Solaro, cu piscurile-i semeţe şi falezele-i drepte neajunse, se contura limpede pe cerul apusului.

— Vreau să urc numaidecât pe muntele acela! am zis. Dar Gioia nu era de loc încântată de ideea mea. O potecă pieptişă de şapte sute şaptezeci şi şapte de trepte scobite în stâncă chiar de Timberio urca pe clina muntelui şi la mijlocul

14 Bani.

15 Adevărat sfînt.

drumului, într-o peşteră întunecoasă, trăia un vârcolac fioros ce mâncase până atunci mulţi cristiani1, în capul scărilor se afla Anacapri, dar acolo trăiau numai gente di montagna[16] [17], toţi nişte oameni foarte răi; niciun forestieres[18] nu se încumeta să urce acolo sus şi nici ea nu fusese niciodată. Mai bine m-aş sui la Villa Timberio sau la Arco Naturale sau la Grotta Matromania! Nu, n-aveam vreme, trebuia să mă urc numaidecât pe muntele acela. Ne-am întors în Piazza tocmai când clopotele ruginite ale bătrânei campanile[19] băteau orele douăsprezece pentru a vesti că macaroni erau gata. N-aş vrea măcar să prânzesc mai întâi sub palmierul cel mare ele la Albergo Pagano?[20] Tre' piatti, vino a volonta, prezzo una lire[21]. Nu, n-aveam timp, trebuia să urc fără întârziere muntele.

— Addio, Gioia, bella, bella! Addio, Rosina! Addio, addio e presto ritorno![22]

— E un pazzo inglese[23], fură ultimele cuvinte pe care le-am auzit rostite de buzele roşii ale Gioiei, în timp ce, mânat de soarta mea, mă repezeam în sus pe scările feniciene spre Anacapri. Pe la jumătatea drumului am ajuns din urmă pe o bătrână ce purta pe cap un paner mare

16 Creştini.
17 Oameni de munte.
18 Străin.
19 Clopotniţă.
20 Hanul Păgîn.
21 Trei feluri, vin la discreţie, preţul o liră.
22 Adio şi să te întorci curînd.
23 Englez nebun.

plin cu portocale.

— Buon giorno, signorino! îşi puse jos panerul şi îmi întinse o portocală. Deasupra portocalelor era pus un teanc de ziare şi scrisori legat într-o basma roşie. Era bătrâna Maria Porta-Lettere ce ducea poşta de două ori pe săptămână la Anacapri, mai târziu prietena mea de-o viaţă întreagă. Am văzut-o murind la vârsta de nouăzeci şi cinci de ani. Cotrobăi printre scrisori, alese plicul cel mai mare şi mă rugă să-i spun dacă nu cumva era pentru

Nannina la Caprara1, care aştepta nerăbdătoare la lettera[24] de la soţul ei din America. Nu, nu era pentru ea. Poate astălaltă? Nu, era pentru Signora Desdemona Vacca.

Signora Desdemona Vacca, repetă bătrâna Maria cu neîncredere. Poate vor să spuie la moglie dello Soarteluzzo[25], adaugă ea pe gânduri. Scrisoarea următoare era pentru Signor Ulisse Desiderio.

Cred că-i vorba de Capolimone[26], zise bătrâna Maria a mai primit o scrisoare întocmai la fel acum o lună. Următoarea era pentru gentilissima Signorina Rosina Mazzarella. Acea doamnă era mai greu de ghicit. Să fie oare Cacciacavallara[27]? Ori la Zopparella[28]? Ori la Capătosta[29]? Ori la

---

24 Femeia cu capre.
25 Soţia cocoşatului.
26 Cap de lămîie.
27 Femeia cu brînzeturi.
28 Şchioapa.
29 Cap gros.

Femina Antica Femeia străveche[30]? Ori Rosinella Pane Asciuto[31]? Te pomeneşti că-i la Fesseria[32] [33]? îşi dădu părerea altă femeie care ne ajunsese tocmai atunci din urmă cu un coşcogea paner de peşte pe cap. Da, s-ar putea să fie pentru Fesseria, dacă n-o fi cumva pentru nevasta lui Pane e Cipolla11. Dar pentru Pepinella n'copo u camposanto[34] nu era nicio scrisoare? Nici pentru Marin cella Caparossa[35], nici pentru Giovannina Ammazzacane[36], care aşteptau cu toatele la leftera din America? Nu, îmi părea foarte rău, dar nu era nicio scrisoare pentru ele. Cele două ziare erau pentru îl reverende parroco[37] Don Antonio di Giuseppe şi canonico Don Natale di Tommaso, asta ştia prea bine căci erau singurii abonaţi din sat.

Parroco era un om foarte învăţat şi el dezlega întotdeauna ale cui erau scrisorile. Dar astăzi era plecat la Sorrento ca să facă o vizită arhiepiscopului, de asta mă rugase pe mine să-i citesc adresele de pe plicuri, Bătrâna Maria nu ştia câţi ani are, ştia numai că începuse a duce poşta de la cincisprezece ani, când mama ei nu mai fusese în stare să îndeplinească slujba asta. Bineînţeles că nu ştia carte. Când i~am spus că

30 Femeia străveche.
31 Pîne uscată.
32 Lată în şolduri.
33 Pîne cu ceapă.
34 De dincolo de cimitir.
35 Păr roşu.
36 Omoară-cîine.
37 Sfinţia-sa părintele.

sosisem chiar în dimineaţa aceea cu corabia poştală din Sorrento şi că nu luasem nimic în gură, îmi dădu încă o portocală pe care am mâncat-o cu coajă cu tot, iar cealaltă femeie îmi oferi numaidecât din panerul ei câteva frutta di mare1 ce-mi stârniră o sete cumplită. Se afla vreun han în Anacapri? Nu, dar Annarella, la moglie del sagrestano[38] îmi putea da o brânză de capră foarte bună şi-un pahar de vin minunat din via părintelui Don Dionisio, unchiul ei, un vino maraviglioso[39]! apoi mai era şi la Bella Margherita, despre care desigur că am auzit; mătuşa ei se măritase cu un lord inglese[40]. Nu, de asta n-auzisem, dar mi-ar face mare plăcere s-o cunosc pe la Bella Margherita. Ajunserăm în sfârşit, la capătul celor şapte sute şaptezeci şi şapte de trepte şi trecurăm printr-o poartă boltită. Se mai vedeau încă, prinse în stâncă, balamalele uriaşe de fier, rămăşiţe ale unui pod mobil de altă dată. Eram în Anacapri. La picioarele noastre se desfăşura întreg golful Neapolelui, înconjurat de Ischia, Porci da şi Posilipo cel înveşmântat în pini, alba, strălucitoarea linie a Neapolelui, Vezuviul cu noru-i trandafiriu de fum, câmpia Sorrento la poalele muntelui şanţ Angelo şi-n depărtare Apeninii, acoperiţi încă de zăpezi.

Drept deasupra capetelor noastre, sta înfipt în stâncă prăpăstioasă ca un cuib de vultur o capelă mică, în ruină.

Acoperişu-i boltit se prăbuşise, dar bucăţi

38 Fructe de mare.

39 Vin minunat.

40 Lord englez.

enorme de zidărie îmbinate ciudat, ca un fel de ţesătură simetrică mai sprijineau încă zidurile ce se fărâmiţau.

»

— Roba di Timberio. mă lămuri bătrâna Maria.

— Cum se numeşte capela? am întrebat plin de curiozitate.

— San Michele.

— San Michele, San Michele! răsună ca un ecou în inima mea. Mai jos de capelă; în vie, un bătrân săpa brazde adânci în pământ pentru noua plantaţie de viţă.

— Buon giorno, maestro Vincenzo! A lui era via şi căscioara de alături pe care o zidise singur cu mâinile lui, mai mult cu piatra şi cărămida din Roba di Timberio, împrăştiată prin toată grădina. Maria Porta-Lettere îi spuse tot ce ştia de mine şi mastro Vincenzo mă pofti să stau în grădina lui şi să gust un pahar de vin. Am privit căsuţa şi capela. Inima prinse a-mi bate aşa de puternic, că aproape îmi pierise graiul.

— Trebuie să mă urc chiar acum până acolo! am spus Mariei

Porta-Lettere. Dar bătrâna mă sfătui să merg mai întâi cu ea să caut ceva de mâncare, căci altfel nu voi găsi nimic, îmboldit de foame şi sete m-am hotărât, cu părere de rău, să-i urme?, sfatul. I-am făcut semn cu mâna lui mastro Vincenzo. spunându-i că mă întorc îndată. Merserăm pe drumeaguri singuratice şi ne oprirăm într-o piazzetta.

— Ecco la Bella Margherita! La Bella

Margherita puse pe masa din grădină o garafă de vin profiriu împreună cu-n buchetde flori şi mă înştiinţă că macaroni vor fi gata în cinci minute. Era frumoasă ca Flora lui Tiţian, cu trăsături minunat modelate şi profil pur grecesc. Îmi puse dinainte o farfurie enormă de macaroane şi se aşează lângă mine, inspectându-mă zâmbitoare şi curioasă.

— Vino del parroco, rostea ea cu mândrie ele câte ori îmi umplea paharul. Am băut în sănătatea lui parroco, în sănătatea ei şi a surioarei cu ochi negri, la beli a Giulia care se apropie de noi aducând în mână portocale culese chiar sub ochii mei dintr-un pom din grădină. Părinţi nu mai aveau, iar fratele lor Andrea era marinar şi numai Dumnezeu ştie pe unde se afla acum; dar mătuşa ei trăia în vila pe care-o avea la Capri, Ştiam, desigur, că se măritase cu un lord inglese? Da, sigur că ştiam, numai numele îmi scăpa…

— Lady G, rosti cu mândrie la Bella Margherita. Mi-am amintit la timp că trebuie să beau şi în sănătatea ei dar după aceea nu mi-am mai amintit de nimic altceva decât că cerul se boltea deasupra albastru ca safirul, vinul lui paroco sclipea roş ca rubinul şi la Bella Margherita sta lângă mine, cu păr de aur şi buze surâzătoare.

— San Michele! îmi răsună deodată în urechi şi – San Michele! repetă ecoul în adâncul inimii!

— Addio, Bella Margherita!

— Addio, e presto ritorno1! Vai! cât despre presto ritorno! M-am întors pe ulicioarele pustii, cercând să ajung cât mai de-a dreptul la ţinta mea.

Era ceasul sfânt al siestei şi tot sătucul dormea. Piazza inundată de-un soare strălucitor era deşartă, biserica încuiată, numai prin uşa întredeschisă a şcolii primare glasul de stentor al cuvioşiei sale canonice don Natale se auzea ca o trompetă somnoroasă şi monotonă în tăcerea din jur: Io mi ammazo, tu ti ammazi, egli şi ammaza, noi şi ammazziamo, voi şi ammazziate, loro şi ammazzano[41] [42], repetat în cor, ritmic, de vreo doisprezece băieţi aşezaţi roată pe podea în jurul lui. Mai încolo, în josul ulicioarei, sta în drum o chipeşă matroană romană. Era Annarella, care-mi făcea semn cu mâna prieteneşte să intru. De ce mă dusesem la Bella Margherita în loc să vin la ea? Nu ştiam că acel cacciacavallo al ei era cea mai bună brânză din tot satul? Cât priveşte vinul, oricine ştie că vinul lui parroco nu se putea asemui cu al cuvioşiei sale Don Dionisio.

— Altro che il vino del parroco1! adaugă ea ridicând din umerii ei voinici, cu înţeles.

Pe când şedeam sub pergola în faţa unei garafe cu vin alb deal lui Don Dionisio, am început a mă gândi că s-ar putea să aibă dreptate, însă voiam să fiu nepărtinitor şi să golesc toată garafa înainte de a-mi da verdictul final. Dar când Gioconda, surâzătoarea-i fiică, îmi turnă al doilea pahar dintr-o garafă nouă, am hotărât definitiv: Da, vino bianco[43] al lui Don Dionisio era cel mai bun! Parcă era soare lichid; nectarul zeilor trebuie să fi avut asemenea gust, iar Gioconda părea o

41 Să te întorci curînd!

42 Eu mă omor, tu te omori, el se omoară etc.

43 Altfel decît vinul părintelui.

tânără Hebe pe când îmi umplea paharul gol.

— Altro che il vino del parroco! Nu ţi-am spus eu? râdea Annarella. E un vino miraculoso[44]! Da, într-adevăr, făcător de minuni trebuie să fi fost căci deodată am început a vorbi curgător italieneşte şi încă cu o iuţeală ameţitoare, printre hohotele de râs ale mamei şi fiicei! începusem să simt o mare prietenie pentru Don Dionisio; îmi plăcea numele lui, îmi plăcea vinul lui şi mi-ar plăcea să-l cunosc, am spus eu. Nimic mai uşor, căci trebuie să predice seara în biserica pentru „le Figlie di Maria[45]”.

— E un om foarte învăţat, zise Annarella. Ştia pe de rost cum îi cheamă pe toţi sfinţii şi martirii; fusese chiar şi la Roma ca să sărute mâna Papii. Ea a fost la Roma vreodată? Nu. Dar la Neapole? Nu. Fusese o singură dată la Capri, în ziua când se cununase, dar Gioconda nu se dusese niciodată până acolo; Capri era plin de gente malamente[46]. I-am spus Annarellei că ştiam totul, se-nţelege, despre sfântul lor ocrotitor, câte minuni săvârşise şi cât de frumos era, cu totul şi cu totul de argint. Se lăsă o tăcere apăsătoare.

— Da, pretind că San Constanzo al lor e cu totul şi cu totul de argint, exclamă Annarella, ridicându-şi cu dispreţ umerii laţi; dar cine ştie? Chi lo să? Cât despre minunile lui, le poţi număra pe degete, pe când Sant’ Antonio, patronul Anacapri-ului a şi făcut până acum peste o sută. Altro che San Constanzo! Numaidecât am trecut şi

44 E un vin miraculos.

45 Copiii Mariei.

46 Oameni răi.

eu de partea lui Sant’ Antonio, dorind din tot sufletul să facă o nouă minune, să mă aducă cât mai curând înapoi în satul lui fermecător. Buna Annarella avea atâta încredere în puterea lui făcătoare de minuni, încât nu primi cu niciun chip să-i plătesc.

— Pagherete unaltra volta, ai să plăteşti altă dată. Addio Annarella, addio Gioconda!

— Arivederla, presto ritorno, Sant’ Antonio vi benedica! La Madonna vi accompagni1! Bătrânul mastro Vincenzo lucra încă de zor în vie, săpând brazde adânci în pământul aromitor pentru noile mlădiţe. Uneori da de câte-o plăcuţă de marmură sau de o bucată de stuc roş şi, culegându-le de pe jos, le arunca peste gard.

— Roba di Timberio, zicea el. Mă aşezai pe-un rest de coloană de granit roş, lângă noul meu prieten.

— Era multe duro[47] [48], se sparge greu, zise mastro Vincenzo. La picioarele mele, un pui de găină râcâia pământul în căutare de râme şi chiar sub nasul meu văzui ieşind la iveală o monedă. Am ridicat-o şi am recunoscut dintr-o privire nobilul cap al lui Augustus, Divus Augustus Pater. Mastro Vincenzo zise că nu făcea un baiocco[49]. O mai am şi acum. El singur îşi sădise grădina, plantând viţa şi toţi smochinii cu mâinile lui. Muncă grea, zise mastro Vincenzo, arătându-mi mâinile mari, bătătorite, căci terenul era plin de roba di

47 La revedere, să te întorci curînd, Sant’ Antonio să te binecuvînteze! Fecioara să te- ntovărăşească.

48 Este foarte tare.

49 Para.

Timberio (coloane, capiteluri, bucăţi de statui şi teste di cristiani[50]). Trebuise mai întâi să dezgroape şi să care afară toate gunoaiele acelea, ca să-şi poată planta via. Spărsese coloanele ca să facă trepte în grădină şi se-nţelege că putuse întrebuinţa mare parte din marmură la construirea casei; restul îl aruncase în râpă. Avusese mare noroc într-adevăr când descoperise pe neaşteptate o cameră mare, subterană, chiar sub casă, cu pereţi roşii întocmai ca bucata aceea de sub piersici, zugrăvită de sus până jos cu cristiani goi, tutti spogliaţi, ballando come dei pazzi[51], purtând în braţe buchete de flori şi ciorchini de struguri. Multe zile i-au trebuit ca să răzăluiască toate zugrăvelile acelea şi să acopere peretele cu ciment, dar oricum tot a fost treabă mai lesnicioasă decât să spargă stânca şi să zidească un nou rezervor de apă, zise mastro Vincenzo cu un zâmbet viclean.

Acum îmbătrânise şi nu mai era în stare să îngrijească de vie cum se cuvine. Feciorul lui, care trăia pe continent cu doisprezece copii şi trei vaci, îl tot îndemna să vândă casa şi să vie să stea cu dânsul. Inima începu din nou să-mi bată. Şi capela era tot a lui? Nu, nu era a nimănui şi oamenii spuneau că-i bântuită de stafii. Şi el văzuse odată când era copil un călugăr înalt, stând rezemat de parapet; iar nişte marinari, suind scările târziu în toiul nopţii, auziseră zvon de clopote în capelă. Toate acestea se întâmplau, îmi lămuri mastro

50 Capete de creştini.

51 Dezbrăcaţi, dănţuind ca nişte nebuni.

Vincenzo, din pricină că Timberio, pe când avea palat aici, ha fatto ammazzare Gesù Cristo a pus să-l ucidă pe Iisus Cristos şi de atunci sufletul lui blestemat se întoarce adesea să ceară iertare călugărilor îngropaţi sub lespezile bisericii. Se mai spunea că uneori se arăta acolo sub înfăţişarea unui şarpe mare, negru. Călugării fuseseră ammazzati de un bandit numit Barbarossa, care încercuise insula cu corăbiile lui şi luase în sclavie pe toate femeile care se refugiaseră acolo, în castelul de sus. De asta se şi chema Castello Barbarossa. Padre Anselmo, sihastrul, care era un om învăţat, şi pe deasupra şi rudă cu dânsul, le povestise pe toate; tot el îi spusese şi de englezii care prefăcuseră capela într-o cetăţuie şi care, la rândul lor, fuseseră ammazzati de francezi.

— Ia uite! Îmi arătă mastro Vincenzo cu degetul un morman de obuze lângă zidul viei, şi uite colea, adăugă el culegând de pe jos un nasture de uniformă englezească. Francezii, urmă el, aşezară un tun mare lângă capelă şi deschiseră focul asupra satului Capri, ocupat de englezi. Bine le-a făcut, chicoti el. Toţi caprioţii sunt nişte răi. După asta, francezii au prefăcut capela în pulberărie, de asta se şi cheamă până în ziua de azi La Polveriera. Acum nu mai rămăsese decât o ruină, dar s-a dovedit a-i fi foarte de folos, căci mai toate pietrele pentru zidul grădinii le luase de – acolo. Sării zidul grădinii pornind în sus pe poteca îngustă, spre capelă. Pardoseala era acoperită până la un stat de om cu sfărâmăturile bolţii prăbuşite, zidurile erau năpădite de iederă şi caprifoi sălbatic şi sute de şopârle se jucau vesele

printre tufişuri mari de mirt şi rozmarin, oprindu-se din când în când să mă privească cu ochii scăpărători şi guşile zvâcnind. Dintr-un ungher întunecos se înălţă pe aripi tăcute o bufniţă iar un şarpe mare ce dormea pe mozaicul însorit al terasei îşi descolăci agale inelele-i negre şi se strecură înapoi în capelă şuierând ameninţător spre nepoftit. Să fi fost oare duhul bătrânului şi posomorâtului împărat ce rătăcea încă printre ruinele unde odinioară se ridica palatu-i imperial? Am privit în jos minunata insulă ce se întindea la picioarele mele. Cum de-a putut, trăind în asemenea loc, să fie atât de crud? cugetam eu. Cum de avea un suflet atât de întunecat în lumina aceea strălucitoare ce înveşmânta cerul şi pământul?

Cum de-a putut părăsi locul acela pentru a se retrage în cealaltă vilă a lui, şi mai inaccesibilă, de pe stâncile răsăritene, care îi mai poartă încă numele şi unde şi-a petrecut ultimii ani ai vieţii? Să trăieşti într-un astfel de loc, să mori într-un astfel de loc, dacă moartea ar putea birui vreodată fericirea sublimă a unei asemenea vieţi! Ce vis cutezător a făcut să-mi bată inima atât de»

puternic acum o clipă, când mastro Vincenzo îmi spunea că începuse a îmbătrâni şi a osteni şi că feciorul lui îl îndeamnă să vândă casa? Ce gânduri nesăbuite îmi fulgeraseră prin mintea-mi înflăcărată când mă informase că nu era a nimănui capela? De ce nu a mea? De ce n-aş cumpăra casa lui mastro Vincenzo, ca să unesc capela cu casa prin ghirlande de viţă. aici de chiparoşi şi coloane susţinând loggiile albe, populate cu boi de

marmură şi împăraţi de bronz şi… şi am închis ochii ca nu cumva să pierd viziunea aceea minunată, dar treptat realitatea se destramă într-un amurg al împărăţiei viselor. O siluetă înaltă, înfăşurată într-o mantie bogată sta lângă mine.

— Ale tale vor fi toate, rosti el cu o voce melodioasă, cuprinzând cu un gest larg tot orizontul. Schitul, grădina, casă, muntele cu castelul, toate vor fi ale tale dacă te învoieşti a plăti preţul!

— Cine eşti, nălucă din nevăzut?

— Sunt duhul nepieritor al acestor locuri. Timpul nu înseamnă nimic pentru ruine. Acum două mii de ani stăteam tot în acest loc unde ne aflăm acum, lângă alt om mânat aici de destinul său, la fel cum eşti şi tu mânat de-al tău… Nu căuta fericirea ca tine. tânjea doar după uitare şi pace şi credea că o va putea găsi aici, pe insula singuratică. I-am spus preţul pe care va trebui să-l plătească: stigmatul josniciei, în vecii vecilor, pe-un nume fără pată. El căzu la învoială, plăti preţul. Unsprezece ani a trăit aici, înconjurat de câţiva prieteni credincioşi., toţi oameni de o cinste nepătată, în două rânduri porni la drum spre palatul lui de pe Colina Palatină. De două ori curajul îi lipsi; Roma nu l-a mai văzut niciodată. A murit pe drumul întoarcerii în vila prietenului său Lucullus, pe promontoriul de colo. Ultimele lui cuvinte au fost să fie dus în litieră până jos, la corabia ce-avea să-l poarte spre insula lui, acasă.

— Şi ce preţ îmi ceri mie?

— Renunţarea la ambiţia de a-ţi face un nume în profesia ta, jertfa viitorului ce te aşteaptă.

— Şi ce voi ajunge atunci?

— Un „Aş-fi-putut-ţi”, un ratat.

— Mă despoi de tot ce are preţ în viaţă.

— Te înşeli, îţi dau eu tot ce-i de preţ în viaţă.

— Îmi vei lăsa cel puţin mila? Nu pot trăi fără de ea, dacă va fi să ajung medic.

— Da, îţi voi lăsa mila, dar te-ai fi descurcat mult mai bine fără de ea.

— Mai ceri încă ceva?

— Înainte de a muri, va trebui să mai plăteşti o dată şi încă un preţ mare de tot. Dar până la termenul scadenţei vei privi încă mulţi ani din locul acesta cum apune soarele, la capătul unor zile de neumbrită fericire şi cum răsare luna peste nopţi înstelate, pline de visuri.

— Voi muri aici?

— Fereşte-te să cauţi răspunsul la întrebarea ta; omul n-ar Sutea îndura viaţa dacă şi-ar cunoaşte ceasul morţii. Îmi puse mâna pe umăr şi-am simţit o uşoară înfiorare străbătându-mi trupul.

— Voi fi din nou lângă tine aici, mâne după apusul soarelui; ai vreme să chibzuieşti până atunci.

— N-are niciun rost să mă mai gândesc; vacanţa mi s-a sfârşit, chiar în astă seară trebuie să mă întorc la trudnica mea muncă, departe de ţara asta frumoasă. De altfel, n-am obiceiul să stau la gânduri. Mă învoiesc, voi plăti preţul, oricât ar fi de mare. Dar cum să cumpăr casă, când mâinile mi-s goale?

— Mânie ţi-s goale, dar puternice; mintea ţi-e înflăcărată dar limpede, voinţa zdravănă; vei

izbuti. Cum să-mi zidesc casa? Habar n-am de arhitectură.

— Te voi ajuta. Ce stil doreşti? Nu vrei gotic? îmi place goticul, cu lumina lui domoală şi tulburătoarea-i atmosferă de taină.

— Voi născoci un stil al meu, aşa încât nici tu însuţi nu-i vei putea da un nume. Nu vreau penumbră medievală! Casa mea o vreau deschisă soarelui, şi vântului, şi glasului mării, ca un templu grec – şi lumină, lumină, lumină pretutindeni!

— Fereşte-te de lumină! Fereşte-te de lumină! Prea multă lumină dăunează ochilor unui muritor.

— Vreau coloane de marmură nepreţuită, să susţie loggiile şi arcadele, rămăşiţe minunate de-ale trecutului să fie risipite prin toată grădina mea, capela să fie o bibliotecă tăcută cu strane de mănăstire de jur-împrejurul zidurilor şi clopote să sune melodios Ave Maria după fiecare zi fericită.

— Nu pot suferi clopotele.

— Şi chiar aici, unde insula asta frumoasă răsare în faţa noastră ca un sfinx din mare, aici vreau să am un sfinx de granit din ţara faraonilor. Dar unde le voi găsi pe toate?

— Te afli acum chiar pe locul unde se ridica una dintre vilele lui Tiberiu. Comori nepreţuite din vremuri dispărute zac îngropate sub viţa de vie, sub capelă, sub casă. Paşii bătrânului împărat au trecut ades peste lespezile colorate de marmură pe care ai văzut cum le azvârlea ţăranul cel bătrân peste zidul grădinii lui; frescele distruse, cu fauni dănţuind şi bacante încununate cu flori împodobeau cândva zidurile pavilionului său.

Priveşte, zise el arătând în jos spre adâncurile limpezi ale mării, la trei sute de metri sub noi; Tacit al dumitale de la şcoală nu ţi-a spus că, la vestea morţii împăratului, locuitorii insulei i-au prăbuşit palatele în mare? îmi venea să mă arunc în clipa aceea de pe faleza prăpăstioasă, să mă scufund în mare ca să-mi caut coloanele.

— N-ai de ce te grăbi aşa, îmi zise el râzând. De două mii de ani mărgeanul îşi ţese pânza în jurul lor, valurile tot mai adânc le îngroapă în nisip, aşa că or să te aştepte până va sosi vremea ta.

— Şi sfinxul? Unde voi găsi sfinxul?

— Pe o câmpie singuratică, departe, departe de viaţa de azi, se înălţa odinioară falnicul palat al altui împărat care adusese sfinxul de pe malurile Nilului ca să-i împodobească grădina. Din palat n-a mai rămas decât un morman de pietre, dar la fund, în măruntaiele pământului doarme încă sfinxul. Caută-l şi-l vei găsi. Îţi vei primejdui viaţa ca să-l aduci aici, dar vei izbuti.

— Pari să cunoşti viitorul tot aşa de bine ca trecutul.

— Trecutul şi viitorul sunt totuna pentru mine. Cunosc totul.

— Nu te invidiez pentru cunoaşterea asta.

— Vorbele îţi sunt mai mature decât vârsta; de unde le-ai luat?

— Le-am cules azi de pe insula asta, fiindcă am înţeles că oamenii prietenoşi de-aici, ce nu ştiu a scrie şi-a citi, sunt mult mai fericiţi ca mine care mi-am ostenit ochii de când eram copil, ca să dobândesc ştiinţa. Şi tu ai făcut la fel, se cunoaşte

din felul cum vorbeşti. Eşti un mare învăţat, cunoşti pe Tacit al dumitale pe de rost.

— Sunt un filosof.

— Ştii bine latina?

— Sunt doctor în teologie al Universităţii din lena.

— A! De asta mi s-a părut că deosebesc un uşor accent german în vorba dumitale. Cunoşti Germania?

— Fireşte, râse el pe înfundate. L-am privit cu luare-aminte. Înfăţişarea şi purtările lui erau ale unei persoane de rang. Am băgat de seamă pentru întâia oară că purta o sabie sub mantaua-i roşie, iar vocea lui avea un timbru ascuţit pe care parcă îl mai auzisem cândva.

— Iartă-mă, domnule, dar am impresia că ne-am mai întâlnit la Auerbach's Keller[52], în Lipsca. Nu cumva te cheamă... Pe când rosteam vorbele acelea, clopotele din Capri prinseră a suna Ave Maria. Am întors capul să mă uit la dânsul. Dispăruse.

2 *QUARTIER LATIN*

Quartier Latin. O cameră de student la Hotel de l'Avenir, vrafuri de cărţi peste tot, pe mese, pe scaune, clituri întregi pe jos iar pe perete o fotografie îngălbenită din Capri. Dimineţi în sălile de la Salpetriére mi s-a părut o clipă că-l mai văzusem cândva, demult, demult, Hotel Dieu şi La Pitie, umblând de la un pat la altul pentru a citi capitol după capitol din cartea suferinţei

52 Vestită pivniţă de vinuri, datînd din secolul al XVi-lea şi legată de legenda lui
Faust.

omeneşti, scrisă cu lacrimi şi sânge. După-amiezi în sălile de disecţie şi în amfiteatrele Şcolii de Medicină ori în laboratoarele

Institutului Pasteur, observând la microscop cu ochi plini de uimire tainele lumii nevăzute, fiinţele infinit de mici care sunt arbitrii vieţii şi morţii omului. Nopţi de veghe în Hotel de l'Avenir, preţioase nopţi de trudă pentru a putea stăpâni cruda realitate, simptomele clasice ale dezechilibrului şi ale bolilor căutate şi cercetate cu de-amănuntul de observatori ai tuturor ţărilor, muncă atât de necesară şi atât de neîndestulătoare pentru formarea unui medic. Muncă, muncă, muncă! Vacanţe de vară, cu cafenele goale pe Boulevard St. Michel, cu Şcoala de Medicină închisă, cu laboratoarele şi amfiteatrele pustii, clinicile pe jumătate deşarte. Numai pentru suferinţa din sălile spitalelor nu era vacanţă. Numai pentru Moarte nu era vacanţă. Numai în

Hotel de l'Avenir nu era vacanţă. Nicio distracţie, în afară de o plimbare când şi când pe sub teii din grădina Luxembourg ori un ceas de recreare sorbit cu nesaţ în Muzeul Louvre. Fără un

»

prieten. Fără un câne. Fără o fată măcar. Vremurile din „Vie de Boheme”[53] a lui Henri Murger dispăruseră, dar Mimi a lui era încă acolo, aproape neschimbată. Surâzătoare, o vedeai plimbându-se pe Boulevard St. Michel la braţul

53 „Viaţă de boem”.

mai fiecărui student când se apropia ora apetitivului, ori îi cârpea hainele şi-i spăla rufele în mansarda lui pe când el citea pentru examene. Pentru mine nu exista nicio Mimi! Da, lor le dădea mâna să ia viaţa în uşor, fericiţilor mei camarazi; să-şi petreacă serile flecărind la mesele cafenelelor, să râdă, să trăiască, să iubească.

Agerul lor creier latin lucra mult mai iute ca al meu, şi-apoi, ei n-aveau pe peretele mansardei lor o îngălbenită fotografie din Capri care să le dea avânt, nici coloane de marmură aşteptându-i sub nisipul de la Palazzo al Mare. Adesea, în nopţile lungi de veghe petrecute în Hotel de l'Avenir, pe când stam aplecat asupra tratatului lui Charcot, Maladies du systerne nerveux" ori a cărţii lui Trousseaux „Clinique de l'Hotel Dieu" un gând teribil îmi fulgera deodată prin minte: mastro Vincenzo este bătrân; dacă cumva moare, în timp ce eu mă aflu aici! sau dacă vinde altcuiva căsuţa de pe munte unde se află cheia viitorului meu cămin? Atunci o sudoare rece îmi îmbrobonea fruntea – şi inima, de spaimă, aproape mi se oprea. Rămâneam cu ochii aţintiţi la palida fotografie a insulei Capri atârnată în perete şi mi se părea că se pierde din ce în ce învăluită ca într-o ceaţă, misterioasă ca un sfinx, până nu mai rămânea decât conturul unui sarcofag sub care era îngropat un vis… Atunci îmi frecam ochii dureroşi şi mă cufundam din nou în cartea mea c-o încordare sălbatică, ca un cal de curse lovit de pinteni ce se avântă spre ţintă cu coastele sângerând. Da, ajunsese un fel de cursă, o cursă pentru premii şi trofee.

Camarazii mei începuseră a miza pe mine ca pe-un favorit şi chiar Maestrul cu chip de Cezar şi ochi de vultur se înşela luându-mă drept un om de viitor – singura eroare de diagnostic pe care ştiu s-o fi săvârşit profesorul Charcot în toţi anii aceia cât i-am urmărit cu atenţie judecăţile-i fără de greş în sălile de la Salpetriére mi s-a părut o clipă că-l mai văzusem cândva, demult, demult şi în cabinetul său de consultaţii din Boulevard Saint Germain, unde se înghesuiau bolnavi veniţi din toată lumea. Plăteam scump greşeala lui. O plăteam cu somnul şi era cât pe ce s-o plătesc cu lumina ochilor. De altfel, problema n-a fost rezolvată nici până acum. Atât eram de încredinţat că Charcot nu putea greşi, că ştie mai mult decât oricare alt om de pe lume despre creierul omenesc, încât după puţin timp am crezut că avea dreptate, îmboldit de ambiţia de a-i adeveri profeţia, nesimţitor la oboseală, la nesomn, chiar la foame, mi-am încordat toate fibrele trupului şi ale minţii, până la istovire, în sforţarea de a câştiga cu orice preţ. Gata cu plimbările pe sub teii din grădina Luxembourg, cu hoinărelile prin Louvre. Din zori până-n noapte, plămânii îmi erau plini de aerul viciat al sălilor de spital şi ale amfiteatrelor, din noapte până-n zori cu fumul nesfârşitelor ţigări în camera mea îmbâcsită de la Hotel de l’Avenir. Examen după examen într-o rapidă succesiune, mult prea rapidă, vai, ca să aibă vreo valoare; succes după succes. Muncă, muncă, muncă! Trebuia să-mi iau doctoratul în primăvară. Norocul mă ocrotea şi izbuteam în tot ce atingeam cu mâna, fără să dau greş niciodată,

aveam un noroc uluitor, aproape nefiresc. Deja învăţasem a cunoaşte structura acelei miraculoase maşinării care-i trupul omenesc, armonioasa funcţionare a rotiţelor şi angrenajelor lui în stare de sănătate, stricăciunile din timpul bolii; în sfârşit, prăbuşirea lui în moarte. Mă familiarizasem cu cele mai multe dintre maladiile care ţintuiesc suferinzii pe paturile spitalelor. Învăţasem să mânuiesc armele ascuţite ale chirurgiei spre a lupta cu arme mai egale împotriva neînduratei Duşmance care, cu coasa în mână, colinda prin toate sălile spitalului, veşnic gata să lovească, veşnic prezentă la orice oră din zi şi din noapte. De fapt, părea că se aciuiase definitiv acolo, în spitalul vechi şi mohorât care timp de veacuri adăpostise atâta suferinţă şi nenorocire. Uneori năvălea în sală, lovind în dreapta şi-n stânga, tineri şi bătrâni, cu o furie oarbă, ca o nebună, sugrumând o victimă cu o lentă strângere a mâinii Sale, smulgând altuia bandajul de pe rana deschisă şi lăsând să se scurgă până la ultima picătură de sânge. Alteori venea tiptil, tăcută şi liniştită, şi cu o uşoară, abia simţită atingere închidea pleoapele altui suferind ce rămânea aşa, aproape zâmbitor, după ce Ea se depărta. Adeseori chiar eu, care eram acolo pentru a o împiedica să se apropie, nu ştiam că vine. Numai pruncii de la sânul maicii lor simţeau prezenţa Ei şi, tresărind din somn, scoteau ţipete de spaimă când trecea. Iar câteodată una dintre bătrânele călugăriţe care-şi petrecuse viaţa întreagă în sălile spitalului o vedea din vreme că se apropie şi mai apuca să puie un crucifix pe pat.

La început, când Ea sta victorioasă de o margine a patului şi eu neputincios de cealaltă margine, nu prea o luam în seamă. Pe-atunci viaţa însemna totul pentru mine, ştiam că misiunea mea încetează când începea a Ei şi obişnuiam să-mi întorc doar faţa de la sinistra mea colegă, înciudat de înfrângere. Dar pe măsură ce mă obişnuiam cu Ea, o pândeam cu atenţie crescândă şi cu cât o vedeam mai mult, dorinţa mea de a o înţelege sporea. Am început a-mi da seama că avea partea Ei de muncă tot aşa cum o aveam eu pe a mea, misiunea Ei de îndeplinit ca şi mine, că la urma urmei eram camarazi; ca atunci când bătălia pentru viaţa unui om lua sfârşit şi ea câştiga, era mult mai bine să ne privim fără de teamă drept în ochi şi să fim prieteni. Mai târziu, a venit o vreme când o socoteam singura mea prietenă, când o doream şi aproape o iubeam, deşi Ea nu părea să mă ia în seamă. Câte nu m-ar putea învăţa dacă aş fi în stare să citesc pe întunecatu-i chip! Câte goluri în sărăcăcioasele mele cunoştinţe asupra suferinţelor omeneşti n-aş fi putut împlini. Ea era singura care citise ultimul capitol ce lipsea din tratatele mele de medicină, în care totul se explică, unde se găsesc soluţiile tuturor enigmelor şi sunt date răspunsuri tuturor întrebărilor! Dar de ce era atât de crudă, Ea, care putea fi atât de blândă? Cum se îndura să cosească cu o mână atâta tinereţe şi viaţă, când cu cealaltă putea dărui atâta pace şi fericire? De ce în cleştarea mâinilor Ei în jurul grumazului unei victime este atât de lentă şi lovitura pe care-o dă altuia atât de năprasnică? De ce se lupta Ea atât de mult cu

viaţa pruncului în timp ce îngăduia vieţii bătrânului să se destrame într-un somn paşnic? Menirea El era oare să şi pedepsească, nu numai să ucidă? Să fie totodată şi Judecătorul, şi Călăul? Ce făcea cu cei pe care-i ucidea? încetau a mai exista, ori dormeau numai? Unde – i ducea? Era Stăpânul Suprem al împărăţiei Morţii, ori numai un vasal, o biată unealtă în mâinile unui stăpânitor cu mult mai puternic, Domnul Vieţii? Câştigase astăzi, dar biruinţa El era pe vecie? Cine va fi până la urmă învingătorul: Ea ori Viaţa? Dar era într-adevăr sigur că misiunea mea se isprăvea când începea a Ei? Trebuia să fiu doar un spectator nepăsător la ultima luptă atât de inegală, să stau de faţă neputincios şi nesimţitor, în vreme ce Ea îşi îndeplinea opera de distrugere? Trebuia să-mi întorc capul de la ochii aceia care implorau ajutorul meu după ce puterea vorbirii de mult pierise? Trebuia să-mi desfac mâna din încleştarea degetelor tremurătoare ce se agăţau de ea cum se agaţă de un pai cel ce se îneacă? Eram învins, dar nu dezarmat; în mâinile mele mai rămânea o armă puternică. Ea avea cupa somnului veşnic dar şi eu o aveam pe a mea, încredinţată mie de milostiva mamă Natura. Când ea îşi dăruia leacul cu prea multă zgârcenie, de ce nu l-aş fi întrebuinţat pe al meu cu puterea-i binefăcătoare de a preface chinul în pace, agonia în somn? Nu era oare misiunea mea de a-i ajuta să moară pe cei pe care nu-i mai puteam ajuta să trăiască? Călugăriţa cea bătrână îmi spusese că săvârşeam un păcat teribil, că Atotputernicul în nestrămutata-i înţelepciune hotărâse să fie astfel

şi cu cât te făcea să suferi mai mult în ceasul morţii, cu atât avea să fie mai iertător în Ziua Judecăţii-de-Apoi. Până şi gingaşa soră Philomene îmi aruncase o privire mustrătoare când, singur între toţi colegii mei, venisem cu seringa de morfină după ce bătrânul padre se depărtase de pat cu sfântul maslu. Le întâlneai încă în toate spitalele Parisului, cu cornetele lor mari, albe, pe blândele surori Saint Vincent de Paul, dăruite cu totul sacrificiului. Crucifixul atârna încă pe peretele fiecărei săli, în fiecare dimineaţă padre citea liturghia în faţa micului altar din sala Sainte Clare. Maica Superioară, Ma Mere, cum o numeau toate, încă îşi făcea rondul de la pat la pat, în fiecare seară, după ce sunase Ave Maria. Laicizarea spitalelor încă nu ajunsese o chestiune la ordinea zilei; strigătul aspru: Afară cu preoţii! Afară cu crucifixul! A la porte les soeurs[54]! încă nu răsunase. Vai! peste puţin timp i-am văzut pe toţi plecând – păcat! Fără îndoială că maicile acelea aveau defectele lor. Fără îndoială că erau mai obişnuite să mânuiască mătăniile decât periuţa de unghii şi îşi înmuiau mai des degetele în agheasmă decât în soluţia de acid carbolic, panaceu atotputernic pe atunci în sălile noastre de operaţie, care curând avea să fie înlocuit cu altul. Dar gândurile lor erau atât de limpezi, inimile atât de curate şi, consacrându-se trup şi suflet muncii lor, nu cereau altceva în schimb decât să le fie îngăduit a se ruga pentru bolnavii lor. Nici chiar duşmanii cei mai înverşunaţi n-au îndrăznit

54 Afară cu surorile (călugăriţele)!

vreodată să ponegrească devotamentul lor, izvorât numai din sacrificiu şi răbdarea lor fără de margini. Se spunea că surorile îşi făceau datoria cu feţe triste şi ursuze, cu gândul mai mult la mântuirea sufletului decât a trupului, pe buze cu vorbe mai mult de resemnare decât de încurajare. Se înşelau însă foarte tare. Dimpotrivă, călugăriţele, tinere şi bătrâne, erau întotdeauna bine dispuse şi fericite, aproape vesele, distrându-se şi râzând ca nişte copii – şi te uimeai văzându-le cum se pricepeau să dea din fericirea lor şi altora. Erau şi îngăduitoare. Nu făceau nicio diferenţă între cei care credeau şi cei care nu credeau. Ba parcă erau chiar mai dornice să-i ajute pe cei din urmă, căci erau atât de mâhnite pentru ei şi nu arătau niciodată supărare când îi auzeau înjurând ori blestemând. Cu mine toate au fost nespus de bune şi prietenoase. Ştiau foarte bine că nu împărtăşeam credinţa lor, că nu mă spovedeam şi nu-mi făceam semnul crucii când treceam pe lângă micul altar. La început, Maica Superioară făcuse câteva timide încercări de a mă converti la credinţa ce-o făcuse să se jertfească pentru binele celorlalţi; dar renunţase îndată, clătinând cu compătimire bătrânu-i cap. Chiar scumpul şi bătrânul nostru padre pierduse orice speranţă în mântuirea sufletului meu, de când îi spusesem că eram gata să discut cu el posibilitatea existenţei unui purgatoriu, dar că refuzam net să cred în iad şi, în orice caz, eram hotărât să administrez o doză bună de morfină muribunzilor, când agonia lor era prea chinuită şi prea lungă. Bătrânul padre era un sfânt, dar discuţiile nu erau tăria lui şi curând am

renunţat definitiv la controversele noastre. Cunoştea vieţile tuturor sfinţilor şi el mi-a povestit pentru întâia oară duioasa legendă a Sfintei Clara, ce a dat numele ei sălii spitalului. Tot el m-a făcut să văd întâia oară minunatele trăsături ale iubitului ei, sfântul Francisc din Assisi, prietenul umililor şi al părăsitelor vieţuitoare din văzduh şi de pe pământ, ce – avea să-mi fie după asta şi mie prieten pe viaţă. Dar sora Philomene, atât de tânără şi de frumoasă în haina-i albă de novice a, ordinului Saint Augustin m-a învăţat cel mai mult, căci m-a învăţat s-o iubesc pe Maica Domnului, al cărui chip îl avea. Suavă soră Philomene! Am văzut-o murind de holeră doi ani mai târziu, la Neapole. Nici moartea n-a cutezat să-i desfigureze chipul! S-a dus în cer aşa cum o cunoscusem. Fratele Antonie, care venea în fiecare duminică la spital să cânte la orgă în capela mică, îmi era bun prieten, în acele zile era singura ocazie pe care o aveam de a asculta muzică şi rareori lipseam de-acolo, deoarece iubesc foarte mult muzica. Deşi nu puteam să văd pe surorile ce cântau lângă altar, recunoşteam foarte bine glasul limpede şi curat al surorii Philomene. Chiar în Ajunul Crăciunului, fratele Antoine răci zdravăn şi în sala Sainte Clare se şoşotea în mare taină de la pat la pat că, după o lungă consfătuire între Maica Superioară şi bătrânul padre, pentru a salva situaţia, mi se îngăduie să-l înlocuiesc la orgă. Singura muzică pe care o auzeam în acea vreme era doar a bietului Don Gaetano, bătrânul care venea de două ori pe săptămână să-mi cânte din flaşneta lui hodorogită sub balconul de la Hotel de

l’Avenir. „Miserere” din Trubadurul era bucata lui de bază şi vechea arie melancolică i se potrivea de minune şi lui şi maimuţicăi lui pe jumătate îngheţată, ce stătea ghemuită pe flaşnetă în hăinuţa ei roşie „garibaldiană”. Ah che la morte ogni ora e tarda nel venir1!

I se potrivea şi bietului Monsieur Alfredo, bătrân şi rătăcind pe străzile acoperite de zăpadă în redingota-i jerpelită, cu manuscrisul ultimei sale tragedii sub braţ; se potrivea şi prietenilor mei din sărăcăciosul cartier italian, ce stăteau ghemuiţi în jurul braciere[55] [56]-ului lor pe jumătate stins, neavând nicio para ca să-şi cumpere câţiva cărbuni cu care să se mai încălzească. Erau şi zile când trista melodie părea acompaniamentul cel mai potrivit la gândurile mele, pe când şedeam dinaintea cărţilor în Hotel de l’Avenir, nemaiavând curajul să înfrunt o nouă zi, când totul părea atât de întunecat, de deznădăjduit şi vechea fotografie decolorată a insulei Capri atât de îndepărtată. Atunci mă trânteam pe pat, închizând ochii ce mă usturau şi îndată Sant’ Antonio se punea pe treabă să mai săvârşească o minune. Se făcea că pluteam pe mări, departe de orice griji, spre fermecătoarea insulă a viselor mele. Gioconda îmi întindea surâzătoare un pahar cu vin de-al lui Don Dionisio şi din nou sângele începea a curge cu putere şi din belşug în creierul meu istovit. Lumea era frumoasă şi eu eram tânăr, gata de luptă, sigur de izbândă. Mastro Vincenzo, lucrând încă de zor în

55 Ah, cum întîrzie mereu moartea să vie!

56 Foc de cărbuni.

via lui îmi făcea semn prietenește cu mâna pe când urcam ulicioara din spatele grădinii lui, spre capelă. Stăteam un timp pe terasă, privind fermecat jos, la picioarele mele, minunata insulă, întrebându-mă cum voi izbuti să urc în vârful falezei sfinxul meu de granit roș. Într-adevăr, va fi o treabă grea – și totuși, voi izbuti s-o duc la capăt, destul de ușor, eu singur! „Addio, bella

Gioconda! Addio e presto ritorno!” Da, sigur că mă voi reîntoarce curând, foarte curând, în viitorul vis! Noua zi se revărsa pe fereastră, privind cu asprime pe visător. Deschideam ochii și săream în picioare întâmpinând pe noua venită cu un zâmbet, apoi mă așezam iar la masa mea, cu cartea în mână. Veni primăvara, aruncând pe balconul meu cea dintâi rămurică înflorită din castanii îmbobociți ai aleii. Era semnalul. M-am prezentat la examen și-am părăsit Hotel de l’Avenir cu diploma atât de greu dobândită în buzunar, cel mai tânăr doctor în medicină ieșit vreodată din universitățile Franței.

»»

3 *AVENUE DE VILLIERS*

Avenue de Villiers. Dr. Munthe, de la 2 la 3.

Zi și noapte suna clopoțelul de la intrare pentru scrisori cu chemări urgente, bolnavi la consult. Telefonul, armă ucigătoare în mâinile femeilor ce-și irosesc vremea trândăvind, nu pornise încă războiul nervilor împotriva orelor de odihnă binemeritate.

Camera de așteptare se umplea repede cu bolnavi de toate soiurile și felurile, mai mult bolnavi de nervi, sexul frumos predominând.

Multe dintre paciente erau bolnave, grav bolnave. Ascultam cu seriozitate ce aveau de spus şi le examinam cu cea mai mare grijă, încredinţat că le puteam ajuta, orice ar fi avut. Cred că nu-i momentul să vorbesc acum de acele cazuri. Va veni o zi, poate, când voi avea ceva de spus şi despre ele. O seamă nu erau bolnave de loc şi poate nici nu s-ar fi îmbolnăvit niciodată dacă nu m-ar fi consultat pe mine.

O seamă îşi închipuiau doar că sunt bolnave. Aveau de istorisit o poveste întreagă cu bunica, mătuşa ori soacra, sau scoteau din buzunar o hârtiuţă şi începeau a citi o nesfârşită listă de simptome şi metehne; „le malade au petit papier”[57] cum obişnuia să le spuie Charcot. Toate astea erau noi pentru mine, care n-aveam decât practica de spital unde nu era timp de prăpădit cu mofturi – şi am săvârşit multe gafe. Mai târziu, când am început a şti mai multe despre natura omenească, am învăţat a mânui mai bine pacientele acelea; totuşi nu ne-am înţeles prea bine niciodată. Păreau foarte indignate când le spuneam că aveau o mină bună şi culori în obraz, îşi reveneau însă îndată când adăugam că nu-mi plăcea de loc cum arată limba lor ceea ce în general era adevărat. De obicei, diagnoza mea în asemenea cazuri era: supraalimentare, abuz de prăjituri şi dulciuri în timpul zilei, mese prea încărcate seara. A fost, cred, cea mai corectă diagnoză pe care am pus-o în vremea aceea, dar n-a avut de loc succes. Nimeni nu voia să mai audă

57 .’’Bolnavul cu hîrtiuţă”.

de ea, nimănui nu-i plăcea, în schimb, tuturor le plăcea apendicita, în vremea aceea apendicita era la mare preţ printre cei din înalta societate, care erau în căutare de-o boală. Toate cucoanele nevricoase o aveau măcar în cap, dacă nu în burtă – şi le mergea splendid cu ea, la fel ca şi medicilor lor curanţi. Aşa că am luat-o şi eu încetul cu încetul în derivă spre apendicită, tratând un mare număr de astfel de cazuri cu mai mult ori cu mai puţin succes. Dar când a început a umbla zvonul că chirurgii americani porniseră o campanie pentru extirparea tuturor apendicelor din Statele Unite, cazurile mele de apendicită începură să scadă într-un mod îngrijorător. Toţi erau consternaţi:

»

— Să-mi scoată apendicele! Apendicele meu! exclamau elegantele cucoane, cramponându-se desperate de processus vermicularis1 ca o mamă de pruncul ei. Ce mă fac fără el!

— Să le scoată apendicele, apendicele nostru! spuneau medicii, consultându-şi posomorâţi listele clienţilor. N-am auzit de când sunt asemenea nerozie! Cum aşa? Doar apendicele lor sunt în perfectă stare, cine să ştie mai bine decât mine care trebuie să le cercetez de două ori pe săptămână? Sunt absolut împotriva operaţiei!

Curând se văzu limpede că apendicita era pe ducă şi că trebuia scornită o nouă boală care să satisfacă cererea generală. Facultatea se arătă la înălţime şi o nouă maladie a fost lansată pe piaţă, un cuvânt nou a fost scos, o adevărată comoară:

Colita[58] [59]!

Era o boală elegantă, ferită de primejdia bisturiului, întotdeauna la îndemână când era dorită, convenind tuturor gusturilor. Nimeni nu ştia când vine, nimeni nu ştia când pleacă. Aflasem că mai mulţi dintre confraţii mei, prevăzători, o şi experimentaseră pe clienţii lor cu mare succes, dar până atunci mie norocul nu-mi zâmbise. Unul dintre ultimele cazuri de apendicită tratată de mine a fost, cred, al contesei care venise, după spusele ei, să mă consulte la recomandaţia lui Charcot. Profesorul avea obiceiul să-mi trimită din când în când clienţi şi, bineînţeles, eram dornic să-i fiu cât mai de folos, chiar să nu fi avut un chip atât de încântător. Privii pe tânărul oracol – şi în ochii ei mari, languroşi se citea o dezamăgire pe care zadarnic se silea s-o ascundă, îmi spuse apoi că dorea să vorbească cu Monsieur le docteur lui-même şi nu cu asistentul său, primire cu care mă obişnuiseră noii mei clienţi. La început nu era sigură dacă are ori nu apendicită şi nici Monsieur le docteur, dar îndată după aceea a fost convinsă că are, iar eu că nu are. Când i-am spus asta cu o bruscheţe nechibzuită, se tulbură foarte tare. Profesorul Charcot îi spusese că eu cu siguranţă voi descoperi de ce suferă, o voi ajuta şi când colo… izbucni în lacrimi şi-mi era foarte milă de ea.

---

58 Apendice.

59 Colita, aşa cum o înţelegem azi, nu se cunoştea pe atunci. S-au făcutmulte greşeli de către medici şi bolnavi la începutul strălucitei carieri acolitei. Chiar şi astăzi, diagnoza este adesea confuză şi nesigură. (Nota autorului.)

— Dar atunci ce am? rosti ea printre suspine, întinzând mâinile spre mine cu un gest deznădăjduit.

— Îţi spun dacă-mi promiţi să te linişteşti. Imediat încetă din plâns. Ştergându-şi ultimele lacrimi din ochii ei mari, spuse cu mult curaj:

— Pot îndura orice, am îndurat atât de mult până acum! nu-ţi fie teamă, n-am să mai plâng. Ce boală am?

— Colită.

Ochii i se măriră şi mai tare, deşi crezusem că aşa ceva nu este cu putinţă.

— Colită! întocmai ce-am bănuit şi eu de la început! Sunt încredinţată că ai dreptate! Colită! Spune-mi, ce-i colita? Precaut, am ocolit cu multă grijă întrebarea, întrucât habar n-aveam şi nimeni pe lume nu ştia pe vremea aceea. Dar i-am spus că era de lungă durată şi greu de vindecat; şi în privinţa asta aveam dreptate. Contesa îmi zâmbi prietenos. Şi soţul ei, care pretindea că nu era altceva decât nervi! Nu mai era vreme de pierdut, îmi declară ea, voia să înceapă tratamentul imediat, aşa că ne-am înţeles să vie de două ori pe săptămână în Avenue de Villiers. Reveni chiar a doua zi şi, cu toate că începusem a mă obişnui cu schimbări subite la pacienţii mei, am rămas atât de uimit de înfăţişarea-i vioaie şi chipu-i strălucitor încât am întrebat-o ce vârstă are. Împlinise douăzeci şi cinci de ani. Venise numai să mă întrebe dacă era molipsitoare colita.

— Da, foarte molipsitoare. Dar cum am rostit vorbele acestea, mi-am şi dat sama că tânăra contesă era cu mult mai isteaţă decât mine. N-aş

putea să-i spun contelui că era mai prudent să nu doarmă în aceeaşi cameră cu ea? Am încredinţat-o că nu era nicidecum mai prudent şi cu toate că n-aveam onoarea să-l cunosc pe Monsieur le comte, eram sigur că nu se va molipsi. Colita nu era molipsitoare decât pentru firile impresionabile, hipersensibile, ca ea. Serios? doar n-o credeam o hipersensibilă? obiectă ea, rotindu-şi ochii mari, fără astâmpăr, prin cameră. A! ba da! N-o puteam vindeca de asta? Nu.

„Scumpa mea Ann.

Închipuieşte-ţi, dragă, că am colită! Sunt atât de bucuroasă... atât de bucuroasă că mi-ai recomandat pe acest suedez, ori poate Charcot să mi-l fi recomandat? în orice caz, lui i-am spus că Charcot, ca să mă asigur că-mi va sacrifica mai mult timp şi va fi mai atent cu mine. Ai dreptate, este foarte priceput, deşi n-ai crede după înfăţişare. L-am şi recomandat tuturor prietenelor şi sunt încredinţată că-i poate face mult bine cumnatei mele care stă în pat de când cu căzătura aceea rea de la cotilionul tău! Sunt dezolată, dragă, că nu ne vom vedea mâne la dineul Josephinei, i-am scris şi ei că am colită şi-mi este cu neputinţă să vin. Aş dori să-l poată amâna pe poimâine!

Cu drag, Juliette.

P.S. Ştii ce mi-a venit în minte? Că n-ar fi rău s-o vadă suedezul pe soacra ta, care sufere atât de mult din pricina surzeniei ei. Ştiu, se înţelege că marchiza nu mai vrea să vadă doctori; de altfel, cine vrea! Dar nu s-ar putea aranja oare s-o vadă ca din întâmplare? N-aş fi de loc surprinsă să se

descopere că pricina tuturor necazurilor ei este tot colita.

P.S. Nu mi-ar veni greu să-l invit pe doctor la masă într-una din zile, dacă o poţi convinge pe marchiză să cineze la noi, en petit comite1, bineînţeles, închipuieşte-ţi, a descoperit că am colită numai privindu-mă prin ochelari! De altfel, doresc ca soţul meu să-l cunoască, deşi nici lui nu-i sunt mai dragi doctorii decât soacrei tale. Dar sunt sigură că doctorul meu are să-i placă!”

Peste o săptămână aveam neaşteptata cinste de a fi invitat la masă la reşedinţa contesei din Faubourg Saint-Germain. Am fost aşezat lângă bătrâna marchiză şi, în vreme ce-o observam respectuos cu ochiul meu de vultur, ea, într-o maiestuoasă izolare, înfuleca o farfurie enormă de paté de foie gras[60] [61]. Nu-mi adresă nicio vorbă şi toate sfioasele mele încercări de a deschide o conversaţie căzură baltă – când am băgat de seamă că n-auzea absolut de loc. După masă, monsieur le compte mă luă în fumoar. Contele era un omuleţ foarte gras, foarte politicos cu o figură blajină, aproape timidă, cel puţin de două ori mai vârstnic decât soţia lui şi un gentleman din cap până în picioare. Oferindu – mi o ţigară, îmi spuse cu multă căldură:

— Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc că mi-ai vindecat soţia de apendicită – până şi numele ei mi-i urât să-l rostesc, îţi mărturisesc deschis că nu-i pot suferi pe doctori. Am cunoscut o mulţime

60 În cerc restrîns.

61 Ficat de gîscă îndopată.

până acum şi niciunul n-a fost în stare s-o facă cât de cât mai bine pe soţia mea, deşi trebuie să adaug că nici ea nu i-a dat vreme nici unuia să încerce, că numaidecât da fuga la altul. Te previn că şi cu dumneata se va întâmpla la fel.

— Nu prea cred.

— Cu-atât mai bine. Se vede că are mare încredere în dumneata; ai un mare atu.

— Încrederea-i totul.

— În ceea ce mă priveşte, mărturisesc sincer că la început n-am avut păreri tocmai bune despre dumneata, dar acum, după ce ne-am întâlnit, sunt doritor să-mi schimb prima impresie şi, adăugă el cu politeţe, cred că suntem en bonne voie[62]. În definitiv, ce-i colita? Tot el mă scoase din încurcătură adăugând jovial:

— Oricum ar fi, nu poate să fie mai rea decât apendicita şi te asigur că în curând o voi cunoaşte tot aşa de bine ca şi dumneata. Nu era un om pretenţios. Firea lui deschisă, prietenoasă îmi plăcea atât de mult încât am îndrăznit să-i pun, la rândul meu, o întrebare:

— Nu, răspunse el cu o uşoară stingherealã în voce. Şi cât doresc să avem! Suntem căsătoriţi de cinci ani şi până acum nicio speranţă. Şi cât doresc să avem! Vezi dumneata, m-am născut în casa asta veche, ca şi tatăl meu, şi moşia din Touraine ne aparţine de trei secole; eu sunt ultimul vlăstar al familiei şi-i foarte greu şi… nu se poate face nimic împotriva afurisiţilor de nervi? Nu-mi poţi da vreun sfat?

---

62 Pe calea cea bună.

— Părerea mea este că aerul enervant al Parisului nu-i prieşte contesei. De ce nu vă duceţi, ca să mai schimbaţi, la castelul din Touraine? Chipul i se lumină deodată.

— Eşti omul care-mi trebuie, spuse el întinzându-mi mâinile. Tocmai ceea ce vreau! Acolo am terenul meu de vânătoare şi întreaga moşie de supravegheat; îmi place să stau acolo, dar contesa se plictiseşte de moarte căci, într-adevăr, e cam izolată. Ei îi place să-şi vadă zilnic prietenele şi să se ducă în fiecare seară la petreceri ori la teatru. Dar cum poate rezista la asemenea viaţă luni în şir, când veşnic se plânge că-i istovită, îmi este cu neputinţă să pricep. Pe mine m-ar da gata. Acum îmi spune că trebuie să rămână în Paris ca să-şi îngrijească colita. Înainte era apendicita. N-aş vrea însă s-o crezi egoistă; dimpotrivă, se gândeşte întotdeauna la mine şi chiar insistă să mă duc singur la Château Rameaux căci ştie cât de fericit mă simt acolo. Dar cum o pot lăsa singură la Paris pe ea, care-i atât de tânără şi lipsită de experienţă?

— Ce vârstă are contesa?

— Abia douăzeci şi nouă de ani, dar pare mai tânără.

— Da. Ai spune că-i o fetiţă. Contele rămase tăcut o clipă.

— Şi când ai de gând să-ţi iei concediu?

— N-am mai avut concediu de trei ani.

— Un motiv în plus ca să-ţi iei anul acesta. Eşti bun ţintaş?

— Nu ucid animale cât timp nu-s silit. De ce mă întrebaţi?

— Pentru că avem un straşnic teren de vânătoare la Château Rameaux şi sunt sigur că o săptămână de odihnă ţi-ar prii foarte mult. Cel puţin aşa spune soţia mea. Te găseşte peste seamă de surmenat; de altfel, se şi cunoaşte.

— Sunteţi prea bun, monsieur le compte, dar mă simt foarte bine, nu sufăr de nimic, atâta doar că n-am somn.

— Somn! Aş vrea să-ţi pot da puţin dintr-al meu! Am mai mult decât îmi trebuie, un prisos de care m-aş putea lipsi. Cum pun capul pe pernă, am şi adormit buştean şi nimic nu mă mai poate trezi. Soţia mea este foarte matinală, dar niciodată n-o aud când se scoală iar valetul meu, când îmi aduce cafeaua la ora nouă, trebuie să mă zgâlţâie bine ca să mă trezească. Te plâng, crede-mă. Dar ia spune-mi, nu cumva ştii un leac împotriva sforăielii? Cazul era clar. Trecurăm în salon unde se aflau doamnele.

Am fost poftit lângă venerabila marchiză pentru consultaţia neoficială, atât de abil aranjată de contesă. După o nouă încercare de a porni o discuţie cu doamna cea bătrână, am început a răcni în cornetul ei acustic că încă n-avea colită, dar cu siguranţă se va îmbolnăvi dacă nu renunţă la paté de foie gras.

— Nu ţi-am spus eu? şopti contesa; vezi cât e de deştept? Marchiza vru să ştie toate simptomele colitei şi-mi zâmbea radioasă în timp ce eu îi picuram prin cornetul acustic otrava subtilă. Când m-am sculat să plec; nu mai aveam voce dar câştigasem un nou pacient. O săptămână mai târziu, un elegant cupeu se opri în Avenue de

Villiers şi un valet urcă în fugă scările aducându-mi câteva rânduri scrise în grabă de mâna contesei, în care mă ruga să mă duc grabnic la marchiza care se îmbolnăvise peste noapte şi avea toate simptomele colitei, îmi făcusem intrarea în societatea înaltă a Parisului. Ca un incendiu se răspândi colita în tot Parisul. Curând salonul meu de aşteptare ajunse atât de ticsit de lume, încât trebui să prefac sufrageria în sală de aşteptare suplimentară. Întotdeauna a fost un mister pentru mine cum puteau toţi oamenii aceia să aibă timp şi răbdare să stea şi să aştepte acolo atâta timp, uneori cu orele. Contesa venea regulat de două ori pe săptămână, dar uneori se simţea atât de indispusă încât era silită să mai vie şi între timp. Se vedea că-i convine mult mai mult colita decât apendicita; obrajii ei îşi pierduseră paloarea lâncedă şi ochii îi străluceau de tinereţe. Într-o zi, pe când ieşeam de la marchiză care pleca la ţară – fusesem acolo să-mi iau rămas bun – am găsit-o pe contesă oprită lângă trăsura mea, conversând prieteneşte cu Tom ce sta instalat pe un, pachet mare pe jumătate ascuns sub pătura de picioare. Contesa era în drum spre Magasins du Louvre ca să cumpere un dar marchizei pentru onomastica ei de-a doua zi şi n-avea de loc idee ce-ar putea să-i ia.

Am propus un câne.

— Un câne! Minunată idee! îşi amintea cum în copilărie, când se ducea s-o vadă pe marchiză, o găsea întotdeauna cu un mops mic în poală, gras că abia putea să meargă, şi care horcăia aşa de grozav că s-auzea în toată casa. Mătuşa ei

plânsese săptămâni de zile când îi murise mopsul. Era o idee straşnică! Coborârăm strada până la colţ, în Rue Cabon, unde se afla prăvălia unui binecunoscut vânzător de câni. Acolo, împreună cu o jumătate de duzină de toate soiurile şi felurile de corcituri, găsirăm întocmai câinele pe care-l doream, un mops micuţ şi aristocratic care horcăia desperat spre noi ca să ne atragă atenţia asupra tristei lui soarte, implorându-ne cu ochi injectaţi să-l scoatem din societatea aceea amestecată în care căzuse dintr-o simplă întâmplare nenorocită şi nu din vina lui. Se sufocă aproape de emoţie când îşi dădu sama de norocul ce dăduse peste el – şi l-am trimis cu o birjă acasă, la marchiză, în Faubourg Saint-Germain. Totuşi, contesa voia să meargă şi la Magasins du Louvre ca să încerce o pălărie nouă. Avea plăcere să meargă pe jos. Se răzgândi însă, spunând că mai bine ar lua o birjă iar eu m-am oferit s-o duc cu trăsura mea. Şovăi o clipă:

— „Ce vor zice oamenii văzându-mă în trăsura lui?” – apoi primi cu bonne grâce[63]. Dar nu mă abăteam din drumul meu că se duc la Louvre? Nicidecum, tocmai se întâmplase să n-am nicio treabă. Ce era în pachetul acela mare? întrebă contesa cu o curiozitate femeiască. Mă pregăteam să-i spun o nouă minciună când Tom, găsind că misiunea lui de unic paznic al preţiosului pachet se sfârşise, sări la locul lui obişnuit pe banchetă, lângă mine. Pachetul se desfăcu şi dinăuntru răsări căpşorul unei păpuşi.

63 Cu plăcere.

— Ce-nseamnă asta? Te plimbi în trăsură cu păpuşi? Pentru cine-s?

— Pentru copii. Nu ştiuse că aveam copii; părea aproape ofensată de rezerva pe care o arătam faţă de viaţa mea particulară. Câţi copii aveam? Vreo duzină. Nu mai aveam însă nicio portiţă de scăpare, trebui să-i dezvălui toată taina.

— Vino cu mine, i-am propus cu îndrăzneală, şi la întoarcere te duc să-l vezi pe prietenul meu Jack, gorila de la

Jardin des Plantes. E chiar în drumul nostru. Contesa, fiind vădit într-una din zilele ei de bună dispoziţie şi gata la orice, îmi răspunse că era încântată. După ce am trecut de Gare Montparnasse, începu a se orienta tot mai greu până nu mai ştiu de loc unde ne aflam. Străbăturăm mahalale întunecoase şi urât mirositoare. Cete de ţânci zdrenţăroşi se jucau prin şanţurile pline de gunoaie şi de tot felul de murdării şi mai în pragul fiecărei case vedeai femei cu prunci la sân şi cu încă câţiva copii alături stând cinchiţi în jurul căldărilor cu cărbuni.

— Să fie Parisul? întreba contesa, cu o privire aproape înspăimântată.

— Da. era Parisul, La Ville Lumiere1! Şi ne aflam în Impasse Rouselle, am adăugat, pe când ne opream într-o înfundătură umedă şi întunecoasă ca adâncul unei fântâni. Femeia lui Salvatore şedea pe singurul scaun al familiei, ţinând în poală pe Petrucchio, copilul durerii ei, şi mestecând polenta[64] pentru prânzul familiei. Cele

64 Oraşul Lumină.

două surori mai mari ale lui Petrucchio îi urmăreau cu multă atenţie mişcările iar mezinul, se târa în patru labe pe jos, după un pisicuţ. I-am spus soţiei lui Salvatore că adusesem o doamnă milostivă, care voia să dea copiilor câte un dar. Am priceput după sfiala contesei că intra pentru prima oară în casa unui sărac lipit pământului, îmbujorându-se toată, întinse păpuşa mamei lui Petrucchio, căci băieţelul nu putea ţine nimic în mânuţele-i veştede; era paralitic din naştere. Nu dădu niciun semn de bucurie, căci creierul îi era tot atât de amorţit ca şi mâinile, însă maica lui era încredinţată că pruncului îi plăcea foarte mult păpuşa. Cele două surori primiră la rândul lor câte o păpuşă şi, fericite, o zbughiră după pat, ascunzându-se acolo ca să se joace de-a mama cu copilul. Când socoteam eu că va ieşi Salvatore din spital? Se împlineau curând şase săptămâni de când căzuse de pe schelă şi-şi rupsese piciorul. Da, tocmai îl văzusem la Hopital Lariboisière, îi mergea destul de bine şi speram că peste puţină vreme va ieşi. Cum se descurca cu noul ei proprietar? Tare bine, slavă Domnului, era om foarte de treabă, îi făgăduise chiar să-i aşeze o vatră în casă pentru iarna viitoare. Şi nu era drăguţ din parte-i că găurise peretele sus, lângă plafon, ca să facă ferestruica aceea? Nu-mi aminteam cât de întunecoasă era odaia înainte?

— Ia uite ce luminoasă-i şi ce vesel e acum-aici; s’iamo în

Paradiso1, zise soţia lui Salvatore. Era adevărat ce-i povestise Arcangelo Fusco? Că-i spusesem vechiului proprietar, în ziua când o

dăduse afară din casă şi-i luase toate lucrurile, că va veni ziua pedepsei lui Dumnezeu pentru cruzimea lui faţă de cei sărmani şi că-l blestemasem atunci atât de cumplit că după două ore trebuise să se spânzure? Da, era adevărul curat, şi nu-mi părea de loc rău. Pe când plecam, prietenul meu Arcangelo Fusco, care locuia în aceeaşi cameră cu familia Salvatore, tocmai se întorcea de la lucru cu măturoiul pe umăr. Meseria lui era fare la scopa[65] [66]; în vremurile acelea, aproape toţi măturătorii Parisului erau italieni. Am fost încântat să-i pot prezenta contesei, lira o mică răsplată pe care i-o puteam oferi prietenului meu pentru nepreţuitul serviciu ce mi-l făcuse mergând împreună cu mine la poliţie ca să confirme mărturia mea cu privire la moartea bătrânului proprietar. Numai Dumnezeu ştie în ce chichion aş fi intrat dacă n-ar fi fost Arcangelo Fusco! Chiar şi aşa, am scăpat ca prin urechile acului. Era cât pe ce să fiu arestat pentru crimă. Arcangelo Fusco, care avea un trandafir după ureche, cum e moda la italieni, îi oferi cu un cavalerism sudic contesei ce părea atât de încântată de parcă niciodată frageda-i frumuseţe nu primise un omagiu mai măgulitor. Se făcuse prea târziu ca să mai mergem la Jardin des Plantes, aşa că am dus-o pe contesa de-a dreptul acasă. Era atât de tăcută, că am cercat s-o înveselesc povestindu-i întâmplarea caraghioasă cu doamna cea miloasă care cetind întâmplător în Blackwood’s Magazine o istorioară

65 Sîntem ca în rai.

66 Să mături strada.

de-a mea despre păpuşi se şi apucase să confecţioneze cu duzinele pentru copiii sărmani de care vorbeam. Nu observase ce minunate rochiţe aveau unele păpuşele? Ba da, băgase de seamă. Doamna aceea era drăguţă? Da, foarte drăguţă. Locuia la Paris? Nu, şi trebuise s-o opresc de a mai fabrica păpuşi, căci ajunsesem să am mai multe decât bolnavi, aşa că o trimisesem la Sankt Moritz să mai schimbe acrul. Când mi-am luat rămas bun de la contesă în faţa locuinţei sale, mi-am exprimat părerea de rău că nu avusesem timp să facem o vizită gorilei de la Jardin des Plantes şi speranţa că nu era supărată din pricină că mersese cu mine.

— Nu sunt de loc supărată; îţi sunt atât de recunoscătoare! Însă, însă… mi-e aşa de ruşine! murmură ea printre suspine de plâns şi, sărind jos din trăsură, intră grăbită pe poarta palatului său.

4 *UN DOCTOR LA MODĂ*

Eram poftit regulat duminica la masă în Faubourg Saint Germain. Contele îşi schimbase de mult părerile asupra doctorilor şi se arăta plin de atenţii faţă de mine. Prânzeam în familie, numai cu Monsieur l’Abbe şi uneori cu vărul contesei, vicontele Maurice care mă trata cu o indiferenţă aproape provocatoare. Mi-a fost antipatic din prima dată când l-am văzut şi am băgat de seamă că nu-mi era numai mie. Se vedea bine că el şi contele nu prea aveau ce-şi spune unul altuia. Abatele era un preot de şcoală veche şi om de lume care ştia despre viaţă şi natura omenească cu mult mai multe decât mine. La început se arătase foarte rezervat faţă de mine şi adesea,

când îi surprindeam ochii şireţi aţintiţi asupra mea, aveam impresia că ştie mai multe decât mine despre colită. Mă simţeam aproape ruşinat în faţa acelui bătrân şi aş fi vrut să vorbesc deschis cu el, să dau cărţile pe faţă. N-am avut însă niciodată prilejul să-l văd între patru ochi. Într-o zi, intrând în sufragerie ca să înghit în grabă ceva înainte de a începe consultaţiile, am rămas surprins să-l găsesc acolo aşteptându-mă. Îmi mărturisi că venise din propria-i iniţiativă, în calitate de vechi prieten al familiei contelui, şi că dorea să păstrez tăcere asupra vizitei sale.

— Ai izbutit admirabil cu contesa, începu el; şi-ţi suntem cu toţii recunoscători. Ţin să te felicit şi pentru marchiză. Vin chiar acum de la ea, îi sunt duhovnic. Trebuie să mărturisesc că am rămas uimit cât de bine se simte acum în toate privinţele. Dar azi am venit să-ţi vorbesc despre conte, căci sunt tare îngrijorat de starea lui. Cu siguranţă că îl file un mauvuais colon[67]. Aproape că nu mai iese din casă, îşi petrece mai toată vremea în camera lui, fumând obişnuitele-i ţigări de foi, doarme cu orele după micul dejun şi-l găsesc la orice oră din zi moţăind în fotoliu, cu ţigara în gură. La ţară-i cu totul alt om. – în fiecare dimineaţă, după sfânta slujbă, îşi face plimbarea călare, este activ şi vioi, ocupându-se cu hărnicie de treburile moşiei. Singura-i dorinţă este să plece la castelul lui din Touraine – şi dacă contesa nu poate fi convinsă să părăsească – Parisul, după cum mă tem, contelui nu-i mai rămâne altă soluţie decât să plece singur.

67 Îi merge rău cu sănătatea

Ştiu că are mare încredere în dumneata şi dacă-i spui că este necesar pentru sănătatea lui să plece din Paris, te va asculta.

— Îmi pare rău, Monsieur l'Abbe, dar nu pot. Se uită la mine fără să-şi ascundă surpriza, cu o expresie cam bănuitoare.

— Îmi dai voie să te întreb care-i pricina acestui refuz?

— Contesa nu poate părăsi acum Parisul şi natural că ar trebui să-l însoţească pe conte.

— De ce n-ar putea fi tratată de colită la ţară? La castel avem un doctor foarte bun şi de încredere, care a îngrijit-o adesea înainte, când suferea de apendicită.

— Cu ce rezultat? Abatele nu răspunse.

— Pot, la rândul meu, să-ţi pun şi eu o întrebare? Să presupunem că s-ar vindeca dintr-odată contesa de colită, ai putea-o face sa. părăsească Parisul?

— Sincer vorbind, nu. Dar pentru ce asemenea presupunere? După cât înţeleg eu, boala este de lungă durată şi se vindecă greu.

— Pot s-o vindec pe contesă de colită într-o zi. Mă privi înmărmurit.

— Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, de ce n-o lecuieşti? îţi asumi o răspundere colosală.

— Nu mă tem de răspundere. N-aş fi medic dacă m-aş teme. Să vorbim pe faţă. Da, pot s-o vindec pe contesă într-o zi, nu-i bolnavă de colită cum nu-s eu ori dumneata, şi nici n-a avut vreodată apendicită. Totul este în mintea ei, în nervii ei. Dacă i-aş lua prea repede colita, ar putea să-şi piardă echilibrul mintal sau să se lase

antrenată spre ceva mai rău, cum ar fi, să zicem, morfina ori un amant. Rămâne de văzut dacă voi putea să-i fiu de vreun ajutor. A-i prescrie să părăsească Parisul acum, ar fi o eroare psihologică. Probabil că refuza – şi dacă îndrăzneşte să nu mă asculte o dată, s-a sfârşit cu încrederea ei în mine. Lasă-mi răgaz două săptămâni şi va pleca de bunăvoie din Paris – sau cel puţin aşa va crede ea. Totu-i o chestiune de tactică. Să-l convingem pe conte să plece singur ar fi o greşeală de alt ordin, ştii tot aşa de bine ca şi mine, domnule abate. Mă privi cu luare aminte fără să spuie nimic.

— Cât despre marchiză, mi-ai făcut plăcerea să-mi aduci laude pentru ceea ce am făcut pentru ea, laude pe care le primesc. Ca medic însă, n-am făcut nimic şi nimeni n-ar putea face ceva. Surzii sufăr mult de însingurarea lor silită de restul lumii, mai ales cei care n-au resurse proprii intelectuale şi care majoritatea. Să le abatem atenţia de la nenorocirea lor este singurul lucru pe care-l putem face pentru ei. Marchiza se preocupă de colită şi nu mai are când se gândi la surzenie; ai văzut dumneata singur rezultatul. Dar am început să mă satur până în gât de colită, şi fiindcă acum marchiza pleacă la ţară, i-am înlocuit-o cu un căţeluş, mai potrivit vieţii provinciale., La plecare, abatele se întoarse din pragul uşii şi mă privi cu atenţie.

— Câţi ani ai?

»

— Douăzeci şi şase.

— Vous irez loin, mon fils! Vous irez loin![68]

— Da, îmi spuneam eu în gând. Voi ajunge departe, foarte departe de viaţa asta umilitoare, plină de deşertăciune şi în şelătorie, departe de toţi oamenii aceia artificiali. Mă voi duce înapoi la insula mea fermecătoare, înapoi la bătrâna Maria PomLettere, la mastro Vincenzo şi la Gioconda, ca să-mi curăţ sufletul în căsuţa cea albă, cocoţata sus de tot. chiar în vârful stâncii. Cât timp îmi voi mai irosi timpul în oraşul acela oribil? Când va săvârşi oare Sant-Antonio nou-i miracol? Pe masa mea am găsit o scrisoare de adio, adică nu de adio ci de au revoir, din partea marchizei, plină de recunoştinţă şi de laude; în plic se afla şi o bancnota mare. Am privit spre ungherul camerei mele la îngălbenită fotografie din Capri şi-am vârât banii în buzunar. Unde erau toţi banii pe care îi câştigasem în acele zile de prosperitate şi noroc? în principiu, trebuia să-i pun pe toţi deoparte, pentru casa lui mastro Vincenzo, dar, de fapt, nu-mi rămânea niciodată o para. Bani câştigaţi cu păcat? Poate, dar dacă era aşa, întreaga Facultate ar fi trebuit să dea faliment, căci eram cu toţii în aceeaşi oală, şi profesori şi confraţi, cu acelaşi soi de clientelă ca şi a mea. Din fericire pentru mine, mai aveam şi alţi pacienţi şi încă o mulţimei, destui ca să mă ferească de-a ajunge un şarlatan sadea. Pe vremea aceea erau cu mult mai puţini specialişti cu sufletul curat în căsuţa cea albă, cocoţată sus de tot, chiar în chirurgie. Mi-au trebuit doi ani ca să-

68 Vei ajunge departe, fiule! Vei ajunge departe!

mi dau seama că n-aveam stofă de chirurg şi mă tem că bolnavilor mei le-a trebuit şi mai puţină vreme. Deşi treceam drept un neurolog, făceam tot ce se poate cere de la un medic, chiar şi obstetrică, iar mama şi copilul erau în paza lui Dumnezeu. De fapt, era surprinzător cât de bine rezistau tratamentelor marea majoritate a bolnavilor mei. Când Napoleon îşi arunca privirea vulturească pe lista de ofiţeri propuşi pentru gradul de general, obişnuia să facă o mică însemnare în dreptul vreunui nume. Este norocos? Eu aveam noroc, un noroc uluitor, aproape supranatural în tot ce făceam, cu toţi bolnavii pe care-i îngrijeam. Nu eram un medic bun; îmi făcusem studiile prea în pripă, practica de spital fusese prea scurtă, dar nu exista nicio îndoială că eram un medic de mare succes. Care-ţi secretul reuşitei? Să inspiri încredere. Ce-i încrederea? De unde vine ea, din cap ori din inimă? Ia.naştere în straturile superioare ale inteligenţei noastre ori este arborele puternic al cunoaşterii binelui şi răului, ale cărui rădăcini se întind până în străfundurile fiinţei noastre? Prin ce căi comunică cu ceilalţi? Este vizibilă în»

ochi, se face auzită în vorba rostită? Nu ştiu; ştiu numai că nu se poate câştiga prin învăţătură, nici veghind la căpătâiul bolnavilor noşti. Este un dar miraculos, cu care unii sunt înzestraţi din naştere u altora nu le-a fost hărăzit. Medicul care posedă harul cesta este în stare aproape să reînvie şi morţii; dar cel ce nu-l are va trebui, resemnat, să consulte un confrate chiar într-un caz de pojar. Am descoperit îndată că darul cel nepreţuit îmi

fusese hărăzit fără vreun merit din parte-mi. Mi-am dat seama tocmai la timp, căci începusem a fi încrezut şi oarte încântat de mine. Am înţeles atunci cât de puţin ştiam, când nu mă să mă întorc tot mai mult spre Mama Natură, bătrâna doică înţeleaptă, când aveam nevoie de-un sfat, de-un ajutor. Aş fi putut ajunge chiar un bun medic până la urmă, Dacă m-aş fi dăruit muncii de spital şi bolnavilor mei sărmani. Dar am pierdut orice sorţi de izbândă ajungând în loc de asta un doctor la modă. Când daţi cumva peste un doctor la modă, observaţi-l cu atenţie de la o distanţă prudentă înainte de a vă lăsa pe mâna lui. S-ar putea să fie un medic bun, însă de cele mai multe ori nu-i. Mai întâi fiindcă de regulă este peste măsură de ocupat ca să asculte răbdător lunga dumitale poveste; apoi pentru că împrejurările îl mână inevitabil spre snobism, dacă n-a ajuns deja snob. Va lăsa pe contesă să treacă înaintea ta, va cerceta ficatul contelui cu mai mare atenţie decât pe cel al valetului, se va duce la garden-party-ul de la ambasada britanică şi nu la ultimul tău nou născut, a cărui tuşă convulsivă s-a înrăutăţit, în al treilea rând, în afară de cazul când are o inimă foarte sănătoasă, va da curând semne de întărire prematură a acestui organ. Va ajunge nepăsător şi insensibil la suferinţele altora, la fel ca ahtiaţii după plăceri de care-i înconjurat. Nu poţi fi un doctor bun dacă nu eşti milos. Fiindcă m-a interesat întotdeauna psihologia, adeseori, după ce încheiam o zi lungă de muncă, mă întrebam de ce-or fi stând în salonul meu de consultaţii să mă aştepte toţi proştii aceia? De ce mi se supuneau

toţi? De ce izbuteam de atâtea ori să-i fac să se simtă mai bine numai cu o simplă atingere a mâinii mele? De ce, chiar după ce nu mai aveau putere de a vorbi şi le apărea în priviri spaima morţii, se potoleau şi stăteau liniştiţi cum le puneam mâna pe frunte? De ce nebunii din azilul Sainte Anne, spumegând de furie şi urlând ca fiarele, se făceau blânzi şi ascultători de cum le descheiam că. masa de forţă şi le luam mâna într-a mea? Asta era o figură obişnuită de-a mea, pe care o cunoşteau toţi gardienii şi mulţi dintre colegii mei; chiar şi profesorul obişnuia să spuie despre mine: Ce garçon-la a le diable au corps!1 întotdeauna am avut o slăbiciune ascunsă pentru nebuni şi obişnuiam să mă plimb fără să-mi pese prin Salle des Agites[69] ca printre prieteni. Nu o dată mi se atrăsese atenţia că am s-o păţesc până la; urmă, dar bineînţeles că eu ştiam mai bine. Într-o zi, unul din cei mai buni prieteni ai mei mă lovi în ceafă cu un ciocan pe care pusese mâna Dumnezeu ştie cum, aşa că am fost dus fără cunoştinţă la infirmerie. Lovitura a fost teribilă; prietenul meu era un fost fierar ce-şi cunoştea bine meseria. S-a crezut întâi că am o fractură a craniului. Eu să am o fractură? Era numai o comoţie cerebrală şi păţania aceea mi-a adus un compliment măgulitor din partea şefului clinicii:

— Ce sacre suedois a le crane d'un ours, faut voir s'il na tas casse le marteau![70] „Până la urmă, probabil că tot de cap ţine totul şi nu de mână”,

69 Băiatul ăsta are pe dracu în el!

70 Afurisitul de suedez are o ţeastă de urs, te pomeneşti c-a stricat ciocanul!

mi-am spus, când, după o oprire de patruzeci şi opt de ore, mecanismul meu mintal începu să funcţioneze iar. Timp de o săptămână, cât am zăcut în infirmerie cu o pungă de gheaţă pe „ţeasta mea de urs” şi fără vizitatori ori cărţi care să-mi ţie tovărăşie, am cugetat profund asupra acestei probleme şi nici ciocanul fierarului nu m-a putut face să renunţ la teoria mea că totul este mâna. De ce puteam vârî mâna printre gratiile cuştii în care se afla pantera neagră a menajeriei Pezon şi, dacă nu se apropia nimeni ca s-o aţâţe, uriaşa pisică se rostogolea pe spate, îmi torcea galeş şi, ţinându-mi mâna între labele ei, deschidea spre mine o gură mare, într-un larg căscat? De ce puteam deschide abcesul din laba Leoniei şi smulge aşchia de lemn din pricina căreia leoaica cea mare se târâse fără odihnă numai în trei labe o săptămână încheiată, chinuită de o durere teribilă? Anestezia locală nu izbutise şi biata Leonie gemea ca un copil când i-am stors puroiul. Numai când i-am dezinfectat rana şi-a cam pierdut răbdarea, dar în tunetul înăbuşit al glasului nu era pic de mânie, numai ciudă că nu i se îngăduie să se lingă cu limba-i aspră. După ce operaţia se sfârşi, pe când ieşeam din menajerie ţinând sub braţ micuţul babuin pe care mi-l dăduse în loc de onorariu Monsieur Pezon, renumitul îmblânzitor de lei îmi spuse:

— Monsieur le docteur, vous avez manque votre profession, vous auriez du être dompteur d’animaux.[71] Iar Ivan, ursul polar de la Jardin des

71 Domnule doctor, v-ati greşit meseria, ar fi trebuit să vă faceţi îmblînzitor de animale!

Plantes, de ce se căţăra afară din baia lui de cum mă zărea şi, venind la gratiile închisorii lui, se ridica pe labele dinapoi apropiindu-şi nasu-i tuciuriu de nasul meu şi, foarte prietenos, îmi lua peştele din mâna? îngrijitorul îmi spusese că nu făcea asta cu nimeni altul; fără îndoială că mă socotea un fel de compatriot. Să nu spuneţi că pricina era peştele şi nu mâna, deoarece şi când n-aveam nimic să-i ofer rămânea acolo locului în aceeaşi poziţie până când plecam, privindu-mă ţintă cu ochii lui negri, strălucitori, sub genele-i albe şi adulmecându-mi mâna. Bineînţeles că stăteam la taifas în limba suedeză, cu un accent polar pe care-l deprinsesem de la dânsul. Sunt sigur că înţelegea fiecare cuvânt când îi spuneam cu glas domol, monoton, ce milă îmi era de dânsul ori îi istoriseam cum văzusem în copilărie doi cumetri de-ai lui înotând chiar pe lângă corabia noastră printre blocuri plutitoare de gheaţă, în patria mea şi-a lui, unde ne născusem. Şi bietul Jack, faimoasa gorilă de la Grădina Zoologică, primul din tribul lui care fusese luat prizonier şi adus în ţara fără de soare a duşmanilor! Nu-şi punea cu încredere mâna noduroasă într-a mea cum mă vedea? Cât de tare-i plăcea să-l bat uşurel cu palma pe spinare! Rămânea liniştit multă vreme, ţinându-mă de mână fără să spuie nimic. Uneori se uita în palma mânii mele cu foarte mare atenţie de parcă s-ar fi priceput la chiromanţie, îmi îndoia degetele pe rând câte unul ca şi cum le-ar fi încercat încheieturile, apoi dădea drumul mânii mele şi privea tot aşa de atent într-a lui, râzând pe înfundate, parcă ar fi spus că nu vede

mare deosebire între ele; şi avea dreptate. Obişnuia să stea mai tot timpul jos, nemişcat, jucându-se cu un fir de pai într-un colţ al cuştii unde nu-l puteau vedea vizitatorii. Rareori se suia în leagănul amenajat pentru el, în ridicola speranţă că ar putea să-l ia drept ramura de sicomor unde îşi făcea obişnuit siesta în zilele libertăţii lui. Se învăţase să doarmă pe un culcuş scund, făcut din beţe de bambus ce semăna cu serir-ul arabilor, dar era o fire foarte matinală şi nu l-am văzut niciodată în pat până nu s-a îmbolnăvit. Fusese deprins de paznicul lui să-şi mănânce prânzul aşezat la o măsuţă scunda, cu un şervet prins; de gât. I se făcuse chiar şi o furculiţă şi un cuţit din lemn tare, dar nu le folosise niciodată; îi plăcea mult mai mult să mănânce cu degetele, ca strămoşii noştri până acum câteva veacuri şi ca majoritatea oamenilor de azi. Dar îşi bea cu mare poftă, din ceaşca lui, cafeaua cu lapte de dimineaţă, îndulcită cu mult zahăr. E drept că-şi sufla nasul cu degetele, dar la fel făcea şi Laura lui Petrarca, Mary Regina Scoţiei şi Regele Soare. Bietul Jack! Am rămas prieten până la sfârşit. Începuse a fi suferind de pe la Crăciun, pielea i se făcu cenuşie, se scofâlci la faţă şi ochii i se înfundară din ce în ce în orbite. Deveni neliniştit, supărăcios, slăbea văzând cu ochii; apoi apăru o tuse seacă, urâtă. I-am luat de mai multe ori temperatura, dar trebuia să fiu cu mare băgare de seamă, căci era întocmai ca un copil, voia să rupă termometrul pentru a vedea ce se mişcă înăuntru, într-o zi, pe când sta pe genunchii mei ţinându-mă de mână, îl apucă o criză violentă de tuşă care-i

provocă o uşoară hemoptizie. La vederea sângelui se înspăimântă, aşa cum se întâmplă şi mai tuturor oamenilor. Am băgat de seamă deseori în timpul războiului cum cei mai viteji soldaţi, care se uitau fără să le pese la rănile lor căscate, se făceau deodată palizi la vederea câtorva picături de sânge proaspăt. Jack îşi pierdu tot mai mult pofta de mâncare şi numai cu mare greutate, cu alintări, îl puteai îndupleca să mănânce o banană ori o smochină. Într-o dimineaţă l-am găsit culcat în pat, cu cuvertura trasă peste cap, întocmai cum obişnuiau să stea şi bolnavii mei din Salle Sainte-Claire când erau istoviţi de moarte şi dezgustaţi de toate. Se vede că Jack mă auzise venind, căci îşi întinse mâna de sub pătură şi-o apucă pe-a mea. N-am vrut să-l tulbur şi am rămas aşa lângă el multă vreme, cu mână lui într-a mea, ascultându-i respiraţia grea şi neregulată şi hârâitul flegmei din gâtlej. Deodată, un acces violent de tuse îi scutură între g trupul. Se ridică în capul oaselor şi, cu un gest desperat, îşi duse mâinile la tâmple. Expresia feţei îi era cu totul schimbată. Masca de animal căzuse şi era acum o fiinţă omenească pe moarte. Atât de mult se apropiase de mine, încât pierduse singurul p privilegiu de care Atotputernicul l-a acordat dobitoacelor ca o compensaţie a suferinţelor pe care le îndură de la oameni – dreptul de a muri uşor. Agonia lui a fost teribilă, a murit încet, gâtuit de acelaşi Călău B e care-l văzusem atât de des la lucru în Salle Sainte Claire. recunoşteam bine, după lenta strânsoare a ghearei sale.

Şi pe urmă? Ce s-a întâmplat cu sărmanul

meu prieten Jack? Ştiu bine că trupul lui sfrijit a fost dus la Institutul de Anatomie, iar scheletul, cu craniu-i mare, mai sta încă şi azi în picioare la Muzeul Dupuytren. Dar asta să fie totul?

*5*BOLNAVI

Simţeam mult lipsa prânzurilor de duminică în Faubourg Saint Germain. Cam la două săptămâni după discuţia mea cu abatele, contesa, cu firea ei impulsivă, simţise dintr-odată nevoia să schimbe aerul şi se hotărâse să-l însoţească pe conte la castelul din Touraine. A fost o surpriză pentru noi toţi, numai abatele trebuie să fi avut vreo bănuială, căci la masa din ultima duminică am observat o licărire de veselie în bătrânii săi ochi albaştri. Contesa avu grijă să-mi trimită rapoarte săptămânale, ţinându-mă în curent cu starea ei şi din când în când mai primeam veşti de la abate. Toate mergeau bine. Contele călărea în fiecare dimineaţă, nu dormea de loc în timpul zilei şi fuma mult mai puţin. Contesa făcea din nou muzică, se ocupa cu hărnicie de săracii satului şi nu se mai plângea de loc de colita ei. Abatele îmi dădea şi el ştiri bune despre marchiză, la a cărei proprietate ajungeai într-un ceas cu trăsura, de la castel, îi mergea minunat, în loc să-şi petreacă ziua întreagă în fotoliul ei, singuratică şi morocănoasă, necăjită de surzenia ei, acum făcea lungi plimbări de două ori pe zi prin parc, de dragul scumpului ei Loulou, care începuse a fi prea gras şi avea neapărat nevoie de mişcare.

„O javră uricioasă de căţel” scria abatele; „stă în poala ei şi hârâie arătându-şi la toată lumea colţii, ba a şi muşcat de două ori pe

cameristă. Nimeni nu-l poate suferi, dar marchiza îl adoră şi-l cocoleşte toată ziua. Ieri, în mijlocul spovedaniei, i-a venit deodată să vomite pe rochia cea frumoasă de. după masă a stăpânei, iar ea s-a pierdut cu firea aşa de tare că a trebuit să întrerup oficierea. Şi acum marchiza mă roagă să te întreb dacă nu crezi că asta ar putea fi un început de colită şi să binevoieşti a prescrie ceva pentru el; este sigură, spune ea, că vei înţelege cazul mai bine ca oricine”. În privinţa asta, marchiza nu era departe de adevăr, căci începusem de pe atunci a fi cunoscut ca un bun doctor, de câni, deşi nu ajunsesem încă la strălucita situaţie pe care am câştigat-o mai târziu în viaţă, de doctor consultant de câni, vestit printre toţi iubitorii de câni ai clientelei mele. Îmi dau seama că părerile asupra meritelor mele ca doctor uman erau cam împărţite, dar pot spune că faima mea ca priceput doctor de câni n-a fost niciodată serios atacată. Nu-s atât de vanitos încât să neg că asta ar putea proveni din lipsa de jalousie de metier[72] pe care am constatat-o în specialitatea aceasta a profesiei mele – În celelalte am întâlnit destulă, vă asigur. Ca să ajungi un bun doctor de câni trebuie neapărat să iubeşti câniii, dar mai trebuie să-i şi înţelegi – Întocmai ca pe semenii noştri, cu diferenţa că-i mai lesne să înţelegi pe-un câne decât pe-un om şi-i mai uşor să-l îndrăgeşti. Să nu uitaţi niciodată că mentalitatea unui câne este cu totul diferita de a altuia. Bunăoară, inteligenţa ascuţită ce scapără în

72 Gelozie profesională.

ochiul I vioi al unui fox-terrier oglindeşte o activitate mintală cu totul deosebită de senina înţelepciune ce luminează ochii liniştiţi a unui Saint-Bernard ori a unui bătrân câne ciobănesc. Inteligenţa cânilor este proverbială, totuşi ea variază pe o scară foarte mare şi diferenţa se vădeşte chiar la căţeii mici, de cum au deschis ochii. Există chiar câni proşti, dar în proporţie cu mult mai mică decât la oameni, în genere, este uşor să înţelegi un câne şi să înveţi a-i citi gândurile. Cânele nu se poate preface, nu te poate amăgi, nu poate minţi, pentru că nu poate vorbi. Cânele este un sfânt. Este sincer şi cinstit din fire. Dacă, în cazuri excepţionale, apar la un câne urmele unor vicii ereditare, rămăşiţe moştenite de la strămoşii lui sălbatici, care se bazau pe viclenie în lupta pentru existenţă, aceste tare vor: dispărea când experienţa îl va învăţa că se poate bizui pe o comportare loială şi justă din partea noastră. Dacă acele tare. vor stărui la un câne crescut cu îngrijire – asemenea cazuri sunt extrem de rare – cânele acela nu-i normal, suferă de o pervertire morală bolnăvicioasă şi trebuie ucis fără suferinţă. Cânele recunoaşte cu plăcere superioritatea stăpânului său şi ca judecata lui nu poate da greş, dar, contrar părerii unor iubitori de câni, nu se socoate un sclav. Supunerea lui e voluntară şi aşteaptă să i se respecte micile lui drepturi. Stăpânul este regele lui, aproape un zeu, şi aşteaptă ca acel zeu al lui să fie aspru dacă trebuie, dar întotdeauna drept. Ştie că zeul lui îi poate citi gândurile şi mai ştie că nu-i bine să încerce a le ascunde. Dar poate el citi gândurile

dumnezeului său? Cu siguranţă că da. Orice ar spune Societatea de Cercetări Psihice, telepatia între oameni n-a fost dovedită până acum, însă telepatia între om şi câne, de nenumărate ori. Cânele poate citi gândurile stăpânului, îi poate pricepe schimbătoarele-i stări sufleteşti şi-i presimte hotărârile. Din instinct, ştie când nu-i dorit, stă nemişcat cu orele când regele lui e cufundat în lucru, cum sunt adesea regii, sau cel puţin cum ar trebui să fie. Dar când regele lui este trist şi necăjit, ştie că a sosit ceasul lui şi, apropiindu-se tiptil, îşi pune capul pe genunchii lui: „Nu te necăji! Şi ce-i dacă te părăsesc cu toţii; nu-s eu aici ca să-i înlocuiesc pe toţi prietenii tăi şi să mă lupt cu toţi duşmanii pe care-i ai? Vino, hai să facem o plimbare şi să uităm de toate!” Este ciudat şi foarte mişcător să observi comportarea unui câne când stăpânul lui s-a îmbolnăvit. Cânele, înştiinţat de instinctul lui sigur, se teme de boală, de moarte. Un câne obişnuit de ani de zile să doarmă în patul stăpânului, cu greu se va hotărî să se mai urce când stăpânul este bolnav. Chiar în rarele excepţii de la această regulă, tot îşi părăseşte stăpânul la apropierea morţii, ascunzându-se într-un ungher al camerei şi scheunând jalnic. Mi s-a întâmplat chiar să-mi dau seama numai din comportarea cânelui, că moartea se apropie. Ce ştia el despre moarte? Cel puţin cât noi, probabil cu mult mai mult. Scriind rândurile acestea mi-am amintit de o biată femeie din Anacapri, o străină aciuiată în sat, care se stingea cu încetul de tuberculoză, dar atât de încet încât una câte una cele câteva comari1 care veneau de

obicei s-o vadă se saturară şi o lăsară în voia sorţii. Singurul ei prieten era o corcitură de căţel care, făcând excepţie de la regula pe care am amintit-o adineaori, nu-şi părăsi locul lui de la picioarele patului. De altfel, era şi singurul loc unde se putea culca în afară de lipitura umedă de lut din mizerabila vizuină în care trăi şi muri biata femeie, într-o zi, trecând întâmplător pe acolo, am dat peste Don Salvatore, singurul dintre cei doisprezece preoţi ai sătucului nostru care mai avea puţină grijă de cei sărmani şi bolnavi. Don Salvatore mă întrebă dacă nu socoteam că sosise timpul să-i dea sfântă împărtăşanie. Femeia arăta ca fie obicei, pulsul nu era mai rău, ba chiar ne spuse că se simţise ceva mai bine în ultimele zile – la migllona della, morte[73] [74], zise Don Salavtore. Mă minunasem ades de extraordinara tenacitate cu care se agăţa de viaţă femeia aceea şi i-am spus preotului că probabil va mai trăi încă o săptămână ori două. Am fost amândoi de acord să mai amâne împărtăşania…Tocmai când ieşeam pe uşă, cânele sări jos de pe pat cu un urlet de groază şi, ghemuindu-se într-un colţ al odăii, urmă a scheuna jalnic. Nu puteam observa nicio schimbare pe chipul femeii, dar am constatat cu surpriză că pulsul abia i se mai simţea. Făcu o sforţare desperată să spuie ceva şi întâi n-am putut pricepe ce voia. Se uită la mine cu ochii mari deschişi şi ridica braţu-i uscat de câteva ori, arătând spre căţel. Atunci înţelesei şi cred că şi ea

73 Vecine.

74 Cea mai bună dintre morţi.

m-a înţeles pe mine când m-am aplecat asupră-i şi-am spus că voi avea grijă de câne. Clătină mulţumită din cap, ochii i se închiseră şi tihna morţii se aşternu pe chipu-i. Oftă adânc, câteva picături de sânge i se prelinseră printre buze, totul se terminase. Era limpede că pricina imediată a morţii fusese o hemoragie internă. Cum de ştiuse cânele înaintea mea? Când veniră, spre seară, s-o aducă la camposanto1, singura fiinţă îndurerată ce întovărăşea convoiul funebru era cânele ce-şi urma stăpâna. A doua zi, bătrânul Pacciale, groparul, cu care de pe atunci legasem o strânsă prietenie, îmi spuse că bietul animal sta tot pe mormântul ei. Plouă torenţial toată ziua şi noaptea următoare, iar dimineaţa cânele era tot acolo. Seara am trimis pe Pacciale cu o lesă ca să-l ia cu mângâieri de acolo şi să-l aducă la San Michele, dar cânele nurii furios la el şi nu voi să se mişte. A treia zi m-am dus chiar eu la cimitir şi cu mare greutate am izbutit să-l fac să mă urmeze acasă; de altfel, mă cunoştea foarte bine. Pe-atunci aveam opt câni la San Michele şi-mi era foarte în grija de primirea care-l aştepta pe noul venit. Dar totul merse bine mulţumită lui Billy, babuinul[75] care, dintr-o pricină inexplicabila, din prima clipă arătă o mare simpatie străinului care, după ce-şi reveni din surpriză, deveni repede prietenul lui nedespărţit. Toţi cânii mei se temeau şi urau pe maimuţoiul cel mare, care era stăpân absolut peste grădina de la San Michele – şi nu după mult timp, chiar Barbarossa, fiorosul câne

75 Cimitir.

Maremma încetă de a mai mârâi la străin. A trăit aici fericit doi ani şi-i îngropat colo, sub iederă, la un loc cu ceilalţi câni ai mei. Poţi învăţa pe un câne aproape orişice încurajându-l prieteneşte, cu modare şi cu un biscuit când a arătat bunăvoinţă să-şi înveţe lecţia. Nu trebuie să te enervezi niciodată, nici să întrebuinţezi violenţa. A bate un câne inteligent este un lucru nedemn, ce-l înjoseşte pe om, în afară de asta, este o eroare psihologică. Ca încheiere, trebuie să mai adaug că unor căţei neascultători, ca şi pruncilor foarte mici care n-au ajuns încă la vârsta judecăţii, le prinde bine câte-o bătăiţă din când în când, dacă-s prea încăpăţânaţi şi nu vor cu niciun chip să deprindă regulile elementare ale bunei cuviinţe. Eu personal n-am învăţat niciodată pe cânii mei să facă figuri savante, deşi recunosc că mulţi câni, după ce-şi ştiu bine lecţia, au o mare plăcere să-şi arate măiestria. Reprezentaţiile de circ sunt cu totul altceva – şi pentru un câne inteligent înseamnă o degradare. Totuşi, cânii aceştia savanţi sunt de regulă bine îngrijiţi pentru câştigul pe care-l aduc şi sunt incomparabil mai fericiţi decât nenorociţii lor camarazi sălbatici din menajerii

Când un câne este bolnav, se supune aproape la orice, chiar şi unei operaţii dureroase, dacă i se explică cu voce blândă, dar hotărâtă, că trebuie făcută şi de ce trebuie făcută. Niciodată să nu îmbii pe-un câne bolnav să mănânce; de multe ori te va asculta pentru a-ţi face plăcere, chiar dacă instinctul îl avertizează să se abţie de la mâncare, ceea ce de multe ori este pentru el salvarea. Nu vă

îngrijoraţi, cânii, ca şi copiii mici, pot trăi fără mâncare mai multe zile în şir şi nu li se întâmplă nimic. Un câne poate suporta durerea cu mult curaj, dar, bineînţeles, îi place să-i spui cât de supărat eşti din pricina lui. Poate ar fi o consolare pentru cei ce iubesc cânii să afle că, după părerea mea, sensibilitatea lor la durere este cu mult mai mică decât ne închipuim noi. Nu deranja niciodată un câne bolnav decât atunci când este absolut necesar. De cele mai multe ori, amestecul dumitale nepotrivit va împiedica doar natura în sforţările ei de a-l ajuta să se însănătoşeze. Toate animalele doresc să fie lăsate singure când sunt bolnave, ori când simt că li se apropie sfârşitul. Vai! Viaţa unui câne e atât de scurtă şi care dintre noi n-a jelit cândva pierderea unui prieten. Prima reacţie şi primele vorbe, după ce l-ai pus în pământ să se odihnească sub pomul din grădină, sunt că niciodată, niciodată nu mai vrei să ai alt câne, niciun câne din lume nu-l poate înlocui, niciunul nu va mai putea fi vreodată ceea ce a fost el. Vă înşelaţi. Nu iubim un câne ci cânele. Toţi sunt, mai mult ori mai puţin aceiaşi: gata să te iubească şi dornici să fie iubiţi. Reprezintă cea mai vrednică de iubire, şi, din punct de vedere moral, cea mai perfectă creaţie a lui Dumnezeu. Dacă ţi-ai iubit prietenul dispărut aşa cum merită, nu poţi să nu-l înlocuieşti cu altul. Vai! Şi el te va părăsi, căci cei iubiţi de zei mor tineri. Aminteşte-ţi, când îi va suna clipa din urmă, de ceea ce-ţi spun eu acum. Nu-l trimite la camera de asfixie, nici nu-l ruga pe doctorul dumitale cu inimă miloasă să-i înlesnească o moarte uşoară cu un anestezic. Nu-i

o moarte uşoară, ci o moarte chinuită. Ţi se rupe inima când îi vezi ades cu câtă îndârjire luptă împotriva acţiunii ucigătoare a acestor gaze şi narcotice. La o doză care ar fi îndestulătoare să ucidă pe loc un om în putere, un câne rezistă lungi minute de torturi morale şi trupeşti. Am fost de multe ori martor la aceste masacre în camere de asfixie, eu însumi am ucis mulţi câni cu anestezice şi ştiu ce spun. N-aş mai face asta niciodată. Roagă pe cineva în care ai încredere şi care iubeşte cânii – astăzi absolut necesar – să-l ducă pe bătrânul tău câne în parc, să-i dea un os şi în timp ce-l roade să-l împuşte cu un glonţ de revolver în ureche. Este o moarte fulgerătoare şi fără durere, viaţa se stinge ca o lumânare în care sufli. Mulţi dintre cânii mei au murit astfel, de mâna mea, la bătrâneţe. Toţi sunt îngropaţi sub chiparoşii din Materita şi pe mormântul lor se înalţă o coloană de marmoră antică, împreună cu ei se mai odihneşte acolo şi un alt câne ce a fost doisprezece ani prietenul credincios alunei înalte doamne[76] care, deşi sortită să fie mama unei ţări întregi, ţara mea, mai avea încă destul loc în sufletul sau pentru cel căruia îi aducea câte un buchet de flori la mormânt de câte ori venea la

Capri. Destinul a vrut ca cel mai iubit dintre toate animalele să fie purtătorul celei mai groaznice dintre toate bolile: hidrofobia sau turbarea. Am asistat la Institutul Pasteur, la primele faze ale lungei bătălii dintre ştiinţă şi duşmanca temută şi am fost martor şi la victoria

76 Regina Suediei.

finală. A fost scump câştigată, cu preţul unei hecatombe de câni sacrificaţi şi poate chiar a câtorva vieţi omeneşti. Aveam obiceiul să vizitez animalele condamnate şi să le alin pe cât puteam suferinţele, dar îmi făcea atât de rău încât un timp nu m-am mai dus la Institutul Pasteur. Totuşi, niciodată nu m-am îndoit că ceea ce se făcea era just să se facă. Am fost martorul multor înfrângeri, am văzut mulţi oameni murind şi înainte, şi după tratamentul cu noua metodă. Pasteur era atacat cu violenţă nu numai de tot soiul de ignoranţi şi iubitori de câni bine intenţionaţi, dar şi de mulţi dintre colegii lui; ba chiar a fost învinuit că a pricinuit moartea câtorva bolnavi cu serul lui. Dar el îşi urma calea fără să se lase descurajat de eşecuri. Cei ce l-au văzut însă în acele zile, ştiu bine cât de mult suferea de chinurile la care trebuia să-i supuie pe câni, căci şi el era un mare iubitor de câni. N-am pomenit om mai bun la inimă. O dată l-am auzit spunând că n-ar avea niciodată curajul să împuşte o pasăre. S-a făcut tot ce se putea face pentru a micşora suferinţele cânilor de laborator; până şi paznicul cuştilor de la Villeneuve l'Etang, un fost jandarm pe care-l chema Pernier, fusese ales în postul acela chiar de Pasteur fiindcă era cunoscut ca mare iubitor de câni. În cuştile acelea se aflau şaizeci de câni inoculaţi cu ser care erau duşi regulat în cuştile de la vechiul liceu Rollin pentru teste de muşcături, în cuştile de acolo erau ţinuţi patruzeci de câni turbaţi. Să umbli cu aceste fiare spumegânde de furie era o treabă foarte primejdioasă şi adeseori mă uimea curajul de care

dădeau dovadă toţi cei de-acolo. Lui Pasteur nu-i era absolut de loc frică.

»

Vrând să ia o probă de salivă chiar din gura unui câne turbat, l-am văzut odată aspirând cu un tub de sticlă pe care-l ţinea între buze câteva picături de salivă mortală direct din gura unui buldog turbat ţinut pe masă de doi asistenţi cu mâinile ocrotite de mănuşi de piele. Mai toţi aceşti câni de laborator erau nişte bieţi vagabonzi fără stăpân, prinşi de poliţie rătăcind pe străzile Parisului; dar unii păreau să fi cunoscut zile mai bune. Sufereau şi mureau aici neştiuţi, Soldaţi Necunoscuţi în bătălia inteligenţei omeneşti împotriva bolii şi a morţii. Nu departe de-aici, în elegantul cimitir pentru câni La Bagatelle, fondat de Sir Richard Wallace, erau îngropaţi sute de căţeluşi crescuţi în braţele doamnelor, câni de salon, iar pe crucile de marmură ale mormintelor erau gravate de mână iubitoare povestea vieţii lor inutile şi luxoase. Apoi urmă teribilul episod al celor şase ţărani ruşi muşcaţi de o haită de lupi turbaţi şi aduşi pe cheltuiala ţarului la Institutul Pasteur. Aveau faţa şi mâinile oribil sfâşiate şi dintru început se putea spune aproape cu siguranţă că pentru ei nu exista scăpare. De altfel, se ştia de pe atunci că turbarea la lupi este cu mult mai primejdioasă decât la câni şi că muşcătura la obraz este aproape întotdeauna mortală. Pasteur îşi da seama mai bine ca oricine – şi dacă n-ar fi fost omul care era, fără îndoiala că ar fi refuzat să-i ia în grija lui. Au fost instalaţi într-un salon separat, la Hotel-Dieu, sub

supravegherea profesorului Tillaux, cel mai cunoscut şi mai omenos chirurg din Paris în acea vreme, devotat partizan şi mare prieten al lui Pasteur. Pasteur venea şi el în fiecare dimineaţă cu Tillaux pentru a-i inocula, urmărind îngrijoraţi evoluţia zi de zi. Nimeni nu pricepea o boabă din graiul lor. Într-o după amiază, era într-a noua zi, pe când cercam să torn puţin lapte pe gâtlejul sfârtecat al unuia dintre mujici, un uriaş a cărui faţă fusese aproape în întregime sfâşiată, deodată o scânteiere sălbatică, sinistră îi străfulgera în privire, muşchii fălcilor se încordară, apoi se deschiseră spasmodic cu un clămpănit sec şi un răcnet înspăimântător, cum n-am mai pomenit nici la om nici la fiare, izbucni din gura-i plină de spume. Făcu o sforţare violentă să sară din pat şi era cât pe ce să mă trântească jos când am cercat să-l opresc. Braţele-i vânjoase ca nişte brânci de urs se încleştară în jurul meu, strângându-mă ca într-o menghină. Simţeam foarte aproape suflarea greţoasă a gurii lui înspumate şi saliva otrăvitoare curgându-mi pe faţă. L-am înşfăcat de grumaz, pansamentul se desfăcu de pe rana-i groaznică şi când mi-am ferit mâinile de fălcile-i ce voiau să muşte, am observat că erau pline de sânge. Un tremur convulsiv îi străbătu trupul, braţele i se miliară cazându-i în jos fără vlagă. M-am repezit împleticindu-mă spre uşă, în căutarea unui dezinfectant cât mai puternic, în coridor se afla Soeur Marthe, care-şi bea cafeaua de dupa-masă. Mă privi îngrozită, iar eu am dat ele duscă ceaşca ei ele cafea chiar în clipa când mă apucase leşinul. Din fericire, n-aveam nicio urmă de zgârietură pe

faţa şi pe nuni. Cu Soeur Marthe eram foarte bun prieten. Şi-a ţinut cuvântul; după cât ştiu, nu s-a aliat niciodată de acea întâmplare. Aveam motive întemeiate să păstrez taina, căci se dăduse poruncă severă sa nu se apropie nimeni de oamenii aceia decât în caz de absolută nevoie şi atunci numai cu minele ocrotite de mănuşi groase. I-am povestit chiar eu mai târziu profesorului toată întâmplarea; s-a supărat foc, şi pe bună dreptate, dar avea o slăbiciune ascunsă pentru mine şi m-a iertat degrabă, ca de atâtea ori când greşeam.

— Sacre Suedois, bombăni el, tu es aussi enrage que le mottjik![77] Seara, mujicul, cu mâinile şi picioarele legate de vergelele de fier ale patului, a fost dus într-un pavilion separat, izolat de ceilalţi. Am trecut să-l văd a doua zi dimineaţă împreună cu Soeur Marthe. Camera era în penumbră. Toată faţa îi era bandajată şi nu-i puteam vedea decât ochii. N-am să uit niciodată expresia acelor ochi; m-au urmărit mulţi ani de zile. Avea respiraţia scurtă şi neregulată, cu pauze, ca respiraţia Cheyne Stokes – binecunoscutul simptom al morţii apropiate. Vorbea cu o iuţeală nemaipomenită, cu glas răguşit, din când în când întrerupându-se ca să scoată un strigăt sălbatic de desperare ori un geamăt strident ce mă făcea să mă înfior. Am ascultat un timp puhoiul de cuvinte, necunoscute, pe jumătate înecate în saliva ce-i umplea gura şi deodată mi se păru că deosebesc un cuvânt

77 Suedez afurisit, eşti la fel de turbat ca şi mujicul.

repetat mereu, cu un accent aproape desperat:

— Creştiţa! Creştiţa! Creştiţa! M-am uitat atent la ochii lui, blânzi, umili, rugători.

— Este conştient, am şoptit către Soeur Marthe, doreşte ceva. Aş vrea să ştiu ce. Ascultă!

— Creştiţa! Creştiţa! Creştiţa! striga el necontenit.

— Fugi şi adă repede un crucifix, i-am spus călugăriţei.

I-am pus crucifixul pe pat. Potopul de vorbe încetă pe dată. Zăcea acum pe pat, tăcut, cu ochii aţintiţi la crucifix. Respiraţia îi slăbea din ce în ce. Deodată muşchii uriaşului trup se încordară într-un ultim spasm violent şi inima se opri. A doua zi, alt mujic dădu semne neîndoielnice de turbare, apoi curând altul; peste trei zile în toţi se dezlănţui furia turbării. Răcnetele şi urletele lor răsunau în tot spitalul Hotel-Dieu, lumea spunea că se auzeau până devale, în Place Notre Dame. Tot spitalul era în agitare. Nimeni nu voia să se apropie de salon; până şi curajoasele surori fugeau înspăimântate. Parcă văd şi acum chipul palid al lui

Pasteur în timp ce trecea tăcut de la pat la pat, privind pe acei condamnaţi cu p milă nesfârşită în ochi. Căzu pe un scaun cu capul în mână. Obişnuit să-l văd zilnic nu observasem până atunci cât de istovit şi de bolnav arăta, deşi ştiam după aproape o nesimţită ezitare în vorbă şi o uşoară nesiguranţă când îţi strângea mâna că primise deja întâia avertizare a sorţii ce avea să ni-l răpească în curând. Tillaux, care fusese chemat din mijlocul unei operaţii, năvăli în salon

cu halatul pătat de sânge. Se duse la Pasteur şi-i puse mâna pe umăr. Cei doi oameni se priviră în tăcere. Ochii albaştri, blânzi, ai marelui chirurg care văzuseră atâtea grozăvii şi suferinţe făcură ocolul salonului şi faţa i se făcu albă ca varul.

— Nu pot îndura, rosti el cu voce gâtuită şi se repezi afară din cameră. În aceeaşi seară avu loc o consfătuire între cei doi oameni. Puţini cunosc hotărârea pe care o luară, dar era singura justă şi le face mare cinste amândurora. A doua zi dimineaţă, în pavilionul special domnea o linişte desăvârşită. În timpul nopţii, acei nenorociţi sortiţi unei morţi groaznice fuseseră ajutaţi să treacă dincolo fără suferinţă. Întreg Parisul era zguduit de emoţie. Toate ziarele erau pline de cele mai înfiorătoare reportaje asupra morţii ţăranilor ruşi şi zile în şir nimeni nu vorbi – despre altceva. Săptămâna următoare, într-o seară târziu, un binecunoscut pictor de animale norvegian dădu buzna în Avenue de Villiers într-o stare de tulburare teribilă. Fusese muşcat la mână de cânele lui favorit, un enorm bulldog cu înfăţişare fioroasă, dar până atunci prietenos din fire şi bun prieten cu mine. Portretul lui, pictat de stăpânul său, fusese expus la Salon în anul precedent. Ne-am dus imediat cu trăsura la atelierul lui din Avenue des Termes. Cânele era încuiat în dormitor şi stăpânul lui mă rugă să-l împuşc pe loc, căci el nu avea curajul să facă asta. Animalul alerga încolo şi încoace prin cameră şi din când în când se ascundea sub pat cu un mârâit sălbatic. Văzând că înăuntru este prea întuneric, am pus cheia în buzunar hotărând să aştept până a doua zi

dimineaţă. După ce am. dezinfectat şi am bandajat rana, am dat norvegianului un soporific. A doua zi dimineaţa am examinat cânele cu atenţie şi am hotărât să mai amân încă o zi până să-l împuşc, nefiind sigur că-i într-adevăr turbat, cu toate simptomele. Erorile de diagnostic în primul stadiu al turbării sunt foarte dese. Chiar clasicul simptom care a dat numele acestei temute boli – hidrofobia înseamnă spaimă de apă – nu-i o dovadă hotărâtoare. Cânele turbat n-are numaidecât spaimă de apă. Am văzut adesea câni turbaţi bând cu lăcomie din strachina cu apa pe care i-o pusesem în cuşca. Simptomul acesta este hotărâtor numai la oamenii bolnavi de turbare. Un mare număr, poate chiar majoritatea cânilor ucişi ca fiind turbaţi sufăr de alte boli, relativ nepericuloase. Chiar presupunând că asta se poate dovedi printr-o examinare post-mortem (deşi nici măcar unul din zece medici şi veterinari nu-s în stare s-o facă), în regulă generală este extrem de greu să-l convingi pe cel care a fost muşcat. Spaima de boala aceasta teribilă pune stăpânire pe om şi a fi obsedat de spaima hidrofobiei este tot atât de primejdios ca boala însăşi. Lucrul cel mai înţelept este să închizi undeva în siguranţă cânele suspect, dându-i mâncare şi apă. Dacă după zece zile mai este în viaţă, atunci putem fi siguri că nu-i turbat şi totul e bine. A doua zi dimineaţă, când am pândit cânele prin uşa întredeschisă, el a început a da din ciompu-i de coadă privindu-mă foarte prietenos cu ochii lui injectaţi de sânge. Dar când am întins mâna să-l mângâi, s-a vârât sub pat mârâind. Nu

ştiam ce să cred. În orice caz, am spus stăpânului sau că nu credeam să fie turbat. Nici nu voi să audă de aşa ceva şi din nou mă rugă să-l împuşc pe loc. Am refuzat, spunându-i că voiam să mai aştept încă o zi. Norvegianul îşi petrecuse noaptea întreagă în atelier plimbându-se de colo până colo – şi pe masă se afla o carte de medicină în care erau subliniate cu creionul simptomele hidrofobiei la om şi la câne. Am aruncat cartea în foc. Vecinul lui, un sculptor rus care îmi făgăduise să stea cu el toată ziua, îmi povesti seara că refuzase să se atingă de mâncare şi de băutură, îşi ştergea mereu saliva de pe buze şi nu vorbise decât despre turbare. Am insistat să bea p ceaşcă de cafea. M-a privit desperat, spunând că nu poate înghiţi şi când i-am dat ceaşca în mână am văzut cu spaimă cum i se încordează muşchii fălcilor încleştându-se într-o crampă convulsivă, tot trupul începu să-i tremure şi se prăbuşi pe scaun cu un strigăt cumplit de deznădejde. I-am făcut o injecţie puternică de morfina şi i-am spus că sunt aşa de convins că bulldogul n-avea nimic, încât eram gata să intru din nou în cameră; nu cred însă că aş fi avut curajul. Morfina. Începu să-şi facă efectul şi l-am lăsat pe jumătate adormit în fotoliu. Când m-am reîntors târziu noaptea, sculptorul rus mă informă! că se iscase zarvă mare în toată casa, că proprietarul trimisese pe portar să spuie ca numaidecât trebuia ucis cânele şi că tocmai îl împuşcase prin fereastră. Cânele se târâse până la uşă, unde îl ucisese cu al doilea glonte. Rămăsese acolo nemişcat într-o baltă de sânge. Stăpânul lui sta în fotoliu privind ţintă înainte, fără să

rostească o vorbă. Nu-mi plăcea de loc privirea lui; i-am luat revolverul de pe masă şi l-am vârât în buzunar; mai rămăsese în el un glonte. Am aprins lumânarea şi l-am rugat pe sculptorul rus să vie cu mine ca să mă ajute să duc cinele jos, la trăsura mea, căci voiam să-l iau imediat la Institutul Pasteur pentru autopsie. Lângă uşă am dat peste o baltă mare de sânge, dar nici urmă de câne.

— Închide uşa! răcni sculptorul în spatele meu, pe când cinele se repezea la mine de sub pat horcăind spăimântător, cu botul căscat şiroind de sânge. Sfeşnicul îmi scăpă din mână; am tras la întâmplare în întuneric şi cinele căzu mort chiar la picioarele mele. L-am dus în trăsură şi am pornit spre Institutul Pasteur. Doctorul Roux, mână dreaptă a lui Pasteur şi mai târziu urmaşul său, spuse că într-adevăr cazul părea foarte grav, făgăduind să facă imediat autopsia şi să-mi comunice rezultatul cât mai iute cu putinţă. Când am sosit în Avenue des Termes a doua zi, l-am găsit pe rus în picioare, afară, în faţa uşii atelierului. Stătuse toată noaptea lângă prietenul lui, care se plimbase necontenit încolo şi încoace prin cameră într-o stare de mare tulburare şi în sfârşit adormise în fotoliul său. Rusul se dusese până în camera lui ca să se spele şi, când se întorsese mai înainte, găsise uşa atelierului încuiată pe dinăuntru.

— Ascultă, zise el, ca şi cum ar fi vrut să se dezvinovăţească de a fi încălcat recomandaţia mea să nu-l lase o clipă singur; totu-i în regulă, încă mai doarme, nu-l auzi cum sforăie?

— Ajută-mă să sparg uşa, am răcnit eu, nu

sforăie, este horcăitul… Uşa cedă şi am. năvălit în atelier. Norvegianul era întins. pe divan respirând zgomotos, ţinând încă în mână un revolver. Se împuşcase în ochi. L-am dus până la trăsura mea şi am pornit în goana mare către Spitalul Beaujon, unde fu operat imediat de profesorul Labbe. Revolverul cu care se împuşcase era de calibru mai mic decât cel pe care i-l confiscasem şi glontele tu extras. Era încă fără cunoştinţă când am plecat, în aceeaşi seară am primit o scrisoare de la doctorul Roux, în care mă anunţa că rezultatul autopsiei era negativ, cânele nu fusese turbat. M-am dus imediat la Hopital Beaujon. Norvegianul delira – prognosis pessima[78], îmi spuse vestitul chirurg. A treia zi se declară o febră cerebrală. Nu s-a prăpădit, a ieşit din spital după o lună, orb. Ultima oară când am auzit despre el, se afla într-un ospiciu de alienaţi, în Norvegia. Rolul meu în această jalnică întâmplare socot că n-a fost satisfăcător. Am făcut tot ce-am putut, dar n-a fost îndeajuns. Dacă s-ar fi petrecut cu doi ani mai târziu, omul acela nu s-ar fi împuşcat. Aş fi. ştiut cum să-i stăpânesc spaima, eu aş fi fost cel mai tare, cum mi s-a întâmplat de atâtea ori după aceea, când am putut opri mână ce se încleşta pe revolver de frica morţii. Când îşi vor da seama antivivisecţionişţii că, cerând prohibiţia totală a experienţelor pe animale vii, pretind ceea e e nu-i cu putinţă săli se acorde? Serul antirabic al lui Pasteur a scăzut la minimum mortalitatea teribilei maladii şi serul anddifteric al lui Behring salvează

78 Prognoză pesimistă.

peste o sută de mii de vieţi de copii în fiecare an. Nu-s oare de ajuns aceste două exemple pentru a convinge pe toţi iubitorii de animale bineintenţionaţi că descoperitorii unor lumi noi ca Pasteur, a unor leacuri noi împotriva boalelor până acum fără leac, cum sunt Kochi Ehrlich şi

Behring trebuie lăsaţi să-şi urmeze cercetările neîmpiedicaţi de nicio restricţie şi netulburaţi de amestecul celor din afară? De altfel, cei cărora li se poate lăsa mână liberă sunt atât de puţini că-i poţi număra pe degete. Pentru ceilalţi, fără îndoială, trebuie să se ceară insistent restricţii severe, poate chiar interzicere absolută.

Dar merg mai departe. Unul dintre argumentele cele mai puternice împotriva mai multor experienţe pe animale vii este valoarea lor practică foarte redusă din pricina unor diferenţe fundamentale din punct de vedere patologic şi fiziologic între trupul omenesc şi al animalelor. Dar de ce experienţele acestea să se limiteze la trupuri de animale? De ce nu s-ar încerca pe trupul viu omenesc? Sunt atâţia criminali, ticăloşi învechiţi în rele, condamnaţi să-şi irosească restul vieţii în închisoare, nefolositori şi adesea chiar primejdioşi pentru ceilalţi şi chiar pentru ei înşişi.

De ce nu li s-ar propune răufăcătorilor acestora, ce încalcă legile noastre, o reducere a pedepsei dacă ar consimţi să li se facă, sub anestezie, unele experienţe spre binele omenirii? Dacă judecătorul, înainte de a-şi pune pe cap toca neagră, ar fi împuternicit să ofere ucigaşului alegerea între spânzurătoare şi munca silnică pe atâţia şi atâţia ani, mai mult ca sigur că n-ar lipsi

candidaţi. De ce n-ar fi autorizat doctorul Voronoff, oricare ar fi valoarea practică a descoperirii sale, să deschidă un birou de înrolare în închisori pentru cei care ar voi să ia locul nenorocitelor lui de maimuţe? De ce nu-şi unesc forţele toţi aceşti prieteni ai animalelor atât de bineintenţionaţi pentru a pune capăt exhibiţiilor de animale sălbatice în circuri şi în menajerii? Atât timp cât această ruşine va fi tolerată de legile noastre, avem puţină speranţă să trecem în ochii unei generaţii viitoare drept oameni civilizaţi. Dacă vreţi să vă încredinţaţi că nu suntem în»»»

realitate decât o adunătură de barbari, n-aveţi decât să intraţi în cortul unei menajerii ambulante. Bestia feroce nedomesticită nu-i cea de după gratii, ci cea de afară. Fiindcă a venit vorba de maimuţe şi menajerii, îndrăznesc a mă mândri, cu modestia cuvenită, că în zilele mele de glorie am fost şi un bun doctor de maimuţe. Este o specialitate extrem de dificila, în care te loveşti de tot felul de complicaţii neaşteptate şi piedici, iar condiţia esenţială a reuşitei depinde de o judecată extrem de rapidă şi de o profundă cunoaştere a firii omeneşti. Este o absurditate a pretinde că cea mai mare greutate constă în faptul ca bolnavul nu poate vorbi, ca şi copiii! maimuţele pot vorbi foarte bine când vor. Marea greutate este că sunt prea inteligente pentru lenta noastră înţelegere. Poţi înşela un om bolnav – Înşelăciunea, vai, este absolut necesară profesiei noastre, adevărul fiind adesea atât de trist de dezvăluit. Poţi minţi un. câne care crede orbeşte în tot ce – i? pin, dar nu pe-o maimuţă, căci îţi descopere gândul cât ai

clipi, în schimb, te poate înşela când are chef, şi-i place să facă asta, adeseori numai ca să se distreze. Prietenul meu Jules, bătrânul babuin de la Jardin des Plantes, îşi pune mâinile pe burtă cu un aer cât se poate de jalnic, îmi arată limba – e cu mult mai uşor să faci o maimuţă să-şi arate limba decât un copil mic – şi-mi spune că nu mai are de loc poftă de mâncare, iar mărul l-a mâncat numai şi numai ca să-mi facă plăcere, înainte de a apuca să deschid gura ca să-i spun ce rău îmi pare, el mi-a şi smuls ultima banană din mână şi a mâncat-o aruncându-mi cojile în cap, din vârful cuştii. „Vrei, te rog, să te uiţi la pata asta roşie de pe spinarea mea? îmi spune Edward. Am crezut întâi că-i o muşcătură de purice, dar acum mă arde ca focul. Nu mai pot îndura. N-ai putea să-mi dai ceva ca să-mi treacă durerea? Nu, nu acolo, mai sus, vino mai aproape, ştiu că eşti cam miop; să-ţi arăt eu locul precis!” în aceeaşi clipă şade pe trapezul lui şi mă priveşte şmechereşte prin ochelarii mei, înainte de a-i preface în bucăţele pe care le oferă ca suveniruri tovarăşilor săi cuprinşi de admiraţie. Maimuţelor le place să-şi bată joc de noi. Dar la cea mai mică bănuială că râdem de ele, se supără grozav. Nu trebuie niciodată să te distrezi pe socoteala unei maimuţe, căci îşi iese din fire. Au un sistem nervos extrem de sensibil. O spaimă brusca le poate provoca o criză de isterie, uneori au chiar convulsii; am îngrijit o maimuţă care suferea de epilepsie. Un zgomot neaşteptat le face să pălească. Roşesc foarte uşor, nu din modestie, că ci se ştie bine că nu-s de loc modeste, ci de mânie. Când observi fenomenul acesta nu

trebuie să-i priveşti nu-i mai faţa, căci adesea roşesc şi într-alt loc, neobişnuit. De ce creatorul lor, din motive numai de el ştiute, va fi ales tocmai locul acela pentru o carnaţie atât de vie şi de sensibilă, pentru o etalare atât de generoasă de culori ţipătoare – purpuriu, albastru şi portocaliu – rămâne un mister pentru ochii „noştri needucaţi.

Mulţi spectatori surprinşi la prima vedere declară fără ezitare că-i foarte urât. Dar nu trebuie să uităm că părerile despre ce-i frumos variază foarte mult de la o epocă la alta şi de la ţară la ţară.

Grecii, neîntrecuţi arbitri ai frumuseţii, colorau în albastru părul

Afroditelor. Vă place părul albastru? Fără îndoială că între maimuţe, coloritul acela viu este socotit un semn de frumuseţe irezistibil pentru ochii unei doamne şi fericitul posesor al unei asemenea podoabe multicolore a posteriori poate adesea fi văzut întorcând spatele spectatorilor, cu coada ridicată ca să fie admirat. Momiţele sunt mame foarte bune dar nu trebuie

»

niciodată să cerci a te apropia de puii lor, căci la fel ca femeile arabe şi chiar napolitane, au credinţa că le poţi deochea e copilul. Sexul tare este cam curtezan şi necontenit au loc teribile drames passionnels în cuşca cea mare a maimuţelor de la grădina zoologică, unde şi-un prizărit ele uistiti se preface pe loc într-un Othello furios, gata să se lupte cu cel mai mătăhălos babuin. Doamnele asistă la turniruri, aruncând ocheade amoroase feluriţilor campioni şi

certându-se furioase între ele. Maimuţele captive duc în general o viaţă destul de bună când stau mai multe împreună. Sunt atât de ocupate să spioneze ce se petrece înăuntru şi dincolo de cuşca lor, atât de pasionate de intrigi şi pălăvrăgeală că nu mai au timp să fie nefericite. Maimuţele mari, gorila, cimpanzeul ori urangutanul duc în captivitate o viaţă pur şi simplu de martire. Sunt mistuite de o neagră ipochondrie dacă tuberculoza întârzie să le doboare. După cum se ştie, ftizia este pricina morţii celor mai multe maimuţe captive, mari şi mici. Simptomele, evoluţia şi sfârşitul bolii sunt exact la fel ca la noi. Pricina îmbolnăvirii nu-i aerul rece, ci lipsa de aer. Maimuţa, în general, suportă surprinzător de bine frigul dacă are un spaţiu mare pentru mişcare şi un culcuş bun pentru noapte, unde să doarmă în tovărăşia unui iepuraş care să-i ţie cald. De cum începe toamna, Mama Natura, cea care veghează veşnic şi are grijă şi de maimuţe ca şi de noi, se pune pe lucru pentru a le ocroti trupurile zgribulite cu haină de blană. specială, potrivită pentru iernile nordice. Acelaşi lucru se întâmplă celor mai multe dintre animalele tropicale închise în clima de miazănoapte, care ar trăi cu mult mai. mult dacă ar fi lăsate în aer liber. În cele mai multe grădini zoologice pare că nu se ştie-acest lucru. Poate că-i mai bine aşa. Dacă-i bine ori nu să prelungim viaţa acestor nefericite făpturi, judecaţi singuri. Răspunsul meu este: nu! Moartea-i mai îndurătoare decât noi.

6 *CHÂTEAU RAMEAUX*

Încântător este Parisul vara pentru cei care fac parte din Paris qui s'amuse1, dar dacă faci parte cumva din Paris qui travaille[79] [80], atunci se schimbă treaba. Mai cu seamă dacă trebuie să te lupţi cu o epidemie de febră tifoidă ce-a izbucnit la Villette printre sutele de lucrători scandinavi, şi cu o epidemie de difterie din cartierul Montparnasse, unde se află prietenii tăi italieni cu puzderia lor de copii. Las' că nici în Villette nu era lipsă de copii scandinavi, iar cele câteva familii care n-aveau, parcă anume aleseseră epoca aceea ca să-i aducă pe lume, cele mai deseori fără alt ajutor decât al meu, chiar fără moaşă. Mare parte dintre pruncii prea mici ca să ia tifoida se îmbolnăveau de scarlatină, iar restul de tuse măgărească. Se înţelege că nimeni n-avea cu ce plăti un medic francez, aşa că în sarcina mea rămânea să-i îngrijesc cum puteam. Nu era glumă; numai în Villette se declaraseră peste treizeci de cazuri de febră tifoidă printre muncitorii scandinavi. Totuşi, izbuteam să mă duc în fiecare duminică la biserica suedeză din Boulevard Ornano pentru a face plăcere prietenului meu, pastorul suedez, care-mi spunea că trebuie să dau o bună pildă celorlalţi. Comunitatea noastră scăzuse la jumătate, cealaltă jumătate aflându-se în pat sau îngrijind pe cineva în pat. Pastorul era pe drumuri de dimineaţă până seara, ajutând şi având grija celor săraci şi bolnavi; n-am întâlnit om cu inimă mai bună, pe deasupra şi sărac lipit. Singura-i răsplată a fost că

79 Parisul care se distrează.

80 Parisul care munceşte.

a adus boala molipsitoare în casa lui. Cei doi copii mai mari, din cei opt pe care-i avea, se îmbolnăviră de febră tifoidă, cinci căpătară scarlatină şi ultimul născut înghiţi p monedă de doi franci şi era cât pe ce să moară de ocluzie intestinală. Apoi consulul suedez, un omuleţ foarte blând şi liniştit, deveni deodată nebun furios şi era cât pe ce să mă ucidă. Dar asca-i o întâmplare pe care am să v-o povestesc altă dată. Sus, în cartierul Montparnasse, situaţia era cu mult mai gravă, deşi în multe privinţe munca mea părea totuşi mai uşoară. Mi-i ruşine să mărturisesc că mă înţelegeam mult mai bine cu acei bieţi italieni decât cu compatrioţii mei, care adeseori erau greu de mânuit, posaci, nemulţumiţi, ba chiar cam pretenţioşi şi egoişti. Dimpotrivă, italienii – care n-aduseseră cu ei din patrie mai nimic în afară de modestele lor resurse, o răbdare fără de margini, veselia şi felul lor încântător de a se purta – erau întotdeauna mulţumiţi şi recunoscători, ajutându-se grozav între ei. Când izbucni. difteria în familia Salvatore, Arcangelo Fusco, măturătorul de stradă, încetă imediat lucrul, transformându-se în cea mai devotată infirmieră pentru toţi ai casei. Cele trei fetiţe se îmbolnăviră ele difterie, cea mai mare muri şi-a doua zi mama lor, istovită, se molipsi şi ea de acea teribilă boală. Numai copilul cel nenorocit, Petruccio, idiotul familiei, fu cruţat din voinţa nepătruh să a Atotputernicului, întregul Impasse Roussel se molipsise, în toate casele găseai difteria – şi nu era familie care să n-aibă câţiva copii mici. Amândouă spitalurile de copii erau ticsite. Chiar să se fi eliberat vreun pat, erau

extrem de puţine şanse să fie primit vreunul dintre copiii aceia străini. Aşa că trebuia să-i îngrijesc eu şi Arcangelo Fusco, iar cei pe care nu mai aveam vreme să-i vedem – şi erau destui – se descurcară singuri care cum putură, unii scăpând cu viaţă, alţii murind. Medicul care a trecut prin asemenea încercare, silit să lupte singur împotriva unei epidemii de difterie ce-a izbucnit printre cei mai sărmani dintre sărmani, fără mijloace de dezinfecţie nici pentru ceilalţi, nici pentru el, nu se poate gândi la acea experienţă fără să se cutremure, oricât de tare ar fi. Trebuia să stau pe scaun cu orele, badijonând şi râcâind unul după altul gâturile copiilor, căci în epoca aceea nu se putea face mai mult decât atât. Iar când nu mai era cu putinţă să se înlăture membranele primejdioase ce astupau căile respiratorii, când copilul se făcea vânăt şi se înăbuşea, atunci se ivea problema urgentă a unei traheotomii făcute fulgerător! Trebuia oare să operez imediat, fără să am măcar o masă pe care să întind copilul, pe patul scund ori pe genunchii mamei, la lumina chioară a unei lămpi cu gaz, fără alt asistent decât un măturător de stradă? Nu puteam aştepta până a doua zi dimineaţă, ca să încerc a pune mâna pe un chirurg mai iscusit decât mine? Puteam să aştept? Voi îndrăzni oare să aştept? Vai! aşteptasem uneori până dimineaţa, când fusese prea târziu şi văzusem copilul murind sub ochii mei. Alteori operasem pe loc şi fără îndoiala că salvasem viaţa unui copil; dar mai operasem pe loc şi văzusem copilul murind sub cuţitul meu. Mă aflam într-o situaţie mai grea decât alţi medici ce

lucrau în aceleaşi condiţii, căci mie îmi era o frică teribilă de difterie, o frică pe care n-am putut-o niciodată birui. Dar Arcangelo Fusco nu se temea, îşi da seama tot aşa de bine ca mine de primejdie, văzând cum se molipsesc unii de la alţii de acea teribilă boală infecţioasă, dar nu se gândise o clipă să-şi apere viaţa, căci gândul lui era numai la ceilalţi. După ce totul trecu, am primit din toate părţile felicitări „chiar şi de la Assistance Publique[81], dar nimeni nu spuse o vorbă lui Arcangelo Fusco ce-şi vânduse hainele de duminică pentru a plăti dricarului ca să ia trupul fetiţei. Da, sosi şi ziua când totul se sfârşi, când Arcangelo Fusco se apucă iar de măturat străzile şi eu m-am întors la clienţii mei eleganţi. Cât îmi petrecusem zilele la Villette şi Montparnasse, parizienii îşi făcuseră de zor bagajele ca să plece la castelele lor şi spre plajele preferate. Bulevardele căzuseră în stăpânirea străinilor însetaţi de distracţii. ce umpluseră Parisul, sosind din toate colţurile lumii civilizate şi necivilizate ca să-şi cheltuiască prisosul de bani. Mulţi dintre ei stăteau în salonul meu de aşteptare, citind cu înfrigurare ghidul, fiecare insistând să intre primul, cerând mai totdeauna doar un stimulent celui care avea mai multă nevoie de aşa ceva decât ei. Unele doamne, lungite alene în şezlonguri, în toaletele lor cele mai elegante de după-amiază, ultima creaţie Worth, trimiteau să mă cheme de la hotelurile lor luxoase la cele mai nepotrivite ore din zi şi noapte, cerându-mi să le

81 Instituţie publică de ajutor.

„pun la punct” pentru Le Bal Masque de L’Opera, de a doua zi. Dar nu mai trimiteau după mine a doua oară şi asta nu mă mira de loc. Cât timp pierdut! mă gândeam eu pe când mă întorceam acasă târându-mi picioarele obosite pe asfaltul fierbinte al bulevardelor, sub castanii prăfuiţi ale căror frunze pleoştite mijeau după o adiere proaspătă. „Ştiu ce se petrece cu voi şi cu mine, am spus eu castanilor; avem nevoie de o schimbare de aer; să ieşim din atmosfera marelui oraş. Dar cum să ieşim din asemenea infern, voi cu rădăcinile voastre îndurerate prinse sub asfalt şi cu cătuşele de fier în jurul picioarelor, iar eu cu atâţia americani bogaţi în sala de aşteptare şi cu o droaie de bolnavi zăcând în pat? Şi de-ar fi să plec, cine să mai aibă grijă de maimuţele din Jardin des Plantes? Cine să-l mai încurajeze pe ursul polar ce gâfâie de căldură când se apropie vremea cea mai grea pentru el? N-are să înţeleagă un singur cuvânt din ce-i vor spune alţi oameni milostivi, căci nu ştie decât limba suedeză! Dar cartierul Montparnasse?” Montparnasse! M-am înfiorat când cuvântul îmi fulgeră prin minte; îmi apăru în faţa ochilor chipul vânăt al unui copilaş, slab luminat de o lămpuşoară mizerabilă, vedeam sângele prelingându-se din tăietura pe care o făcusem cu o clipă înainte în gâtlejul lui şi auzeam ţipătul de groază ce izbucnea din inima mamei. Ce-ar spune Contesa?... Contesa! Nu, hotărât se detracase ceva în mine, trebuia neapărat să mă ocup de nervii mei, nu numai de-ai altora, dacă ajunsesem să văd şi să aud asemenea lucruri pe Boulevard Malesherbes. Şi, până la urmă, ce-mi

păsa mie de contesă? îi mergea minunat în castelul ei din Touraine, după cum îmi spunea în ultima scrisoare abatele, şi mie îmi mergea minunat la Paris, oraşul cel mai frumos din lume. Aveam nevoie doar de puţin somn, atâta tot. Dar ce-ar zice contele dacă i-aş scrie deseară că primesc cu plăcere amabila-i invitaţie şi că pornesc la drum mâne? Numai de-aş putea dormi la noapte! De ce n-aş lua şi eu vreun soporific dintr-acele faimoase pe care le combinam pentru pacienţii mei, un somnifer puternic care să mă adoarmă pentru douăzeci şi patru de ore, făcându-mă să uit totul: Montparnasse, castelul din Touraine, pe contesă şi celelalte toate? M-am întins pe pat fără să mă mai dezbrac; eram atât de obosit! Dar n-am luat somniferul, Ies cuisiniers n'ont pas faim1, cum spun parizienii. Când am intrat în biroul de consultaţii a doua zi dimineaţă, am găsit pe masă o scrisoare. Era de la monsieur l'Abbe având şi un P.S. scris de mâna contelui: „Spuneai că-ţi place mai mult ca orice viersul ciocârliei. Mai cântă încă, dar curând va înceta, aşa că ai face bine să vii cât de degrabă!" Ciocârlia! Şi eu, care de doi ani de zile nu auzisem nicio altă pasăre în afară de vrăbiile din grădinile Tuileries! Caii care mă aduseră de la gară erau splendizi, castelul de pe vremea lui Richelieu cu întinsul parc de tei seculari era splendid, mobila Louis XVI din somptuoasa mea cameră era splendidă, splendid şi enormul Saint-Bernard ce mă întovărăşi pe scări, sus – totul era splendid. La fel şi contesa, în rochia-i albă, simplă, cu un trandafir France prins în cingătoare. Ochii ei mi s-

au părut mai mari ca niciodată. Contele era de nerecunoscut, cu obrajii rumeni şi ochii plini de vioiciune. Primirea lui prietenoasă mă făcu să-mi pierd imediat timiditatea, căci eram încă un barbar din Ultima Thule[82] [83], ce nu trăise niciodată într-un cadru atât de somptuos. Monsieur l'Abbe mă întâmpină ca pe un vechi prieten. Contele îşi dădu părerea că aveam destul timp ca să facem o plimbare prin grădină până la ora ceaiului, ori poate m-ar interesa mai mult să vizitez grajdurile? Mi s-a dat un coşuleţ cu morcovi ca să-i împart celor doisprezece cai superbi, cu părul ţesălat strălucind, ce stăteau aliniaţi în boxele lor de stejar lustruit.

— Ar fi bine să-i mai dai calului ăstuia un morcov, ca să te împrieteneşti cu el de la început, îţi aparţine cât stai aici şi uite-l şi pe groom-ul dumitale, spuse contele, arătând spre un englez tinerel ce-şi ridică mâna la şapcă şi mă salută. Da, contesei îi mergea minunat, mă informă contele în timp ce ne întorceam prin grădină. Nu mai vorbea aproape de loc de colita ei, se ducea în fiecare dimineaţă până în sat ca să-şi viziteze săracii şi să discute cu doctorul satului cum să prefacă o fermă veche într-o infirmerie pentru copiii bolnavi. Când îşi sărbătorise ziua ei de naştere, fuseseră chemaţi la castel toţi copiii săraci din sat ca să fie trataţi cu cafea şi prăjituri şi la plecare dăruise fiecăruia câte o păpuşă. Nu-i aşa că avusese o idee minunată?

---

82 Bucătarilor nu le e foame.

83 Regiune socotită în antichitate la capătul pământului, spre nord.

— Dacă-ţi vorbeşte despre păpuşile ei, nu uita să-i spui câteva cuvinte de laudă.

— Nu, n-am să uit „Je veux demande pas mieux”.[84] Luarăm ceaiul sub teiul cel mare din faţa casei.

— Uite pe unul din prietenii tăi, dragă Ann, zise contesa doamnei ce şedea lângă ea, pe când ne apropiam de masă. Păcat că pare să prefere societatea cailor, tovărăşiei noastre. Până în prezent nici n-a avut vreme să-mi adreseze o vorbă, dar cu caii din grajd a stat la taifas o jumătate de oră.

— Am avut impresia că şi cailor le plăcea grozav să stea de vorbă cu el, râse contele; chiar bătrânul meu cal de vânătoare, pe care-l ştiţi cât este de năbădăios cu străinii, şi-a întors boţul spre obrazul doctorului şi l-a adulmecat foarte prietenos. Baroana Ann se arătă bucuroasă că mă vede şi-mi dădu ştiri foarte bune despre soacra ei, bătrâna marchiză.

— Are chiar impresia că aude mai bine, dar eu mă cam îndoiesc, căci n-aude sforăielile lui Loulou şi se mânie rău când soţul meu spune că el îl aude tocmai din fumoar, în tot cazul, scumpul ei Loulou a fost o binecuvântare pentru noi toţi, căci înainte nu putea suporta să stea singură şi era aşa de obositor să-i vorbeşti toată vremea prin cornetul acustic! Acum stă ore în şir singură cu Loulou al ei pe genunchi şi dacă ai vedea-o cum o ia la galop prin grădină în fiecare dimineaţă ca să facă mişcare lui Loulou, nu ţi-ar yeni să crezi

84 Tocmai asta doresc şi eu.

ochilor, ea care nu se scula niciodată din jilţ îmi amintesc când i-ai spus că trebuie să se plimbe zilnic câte puţin şi cât de supărat păreai când ţi-a răspuns că nu-i în stare. Este într-adevăr o schimbare minunată. Pretinzi, desigur, că drogurile dumitale groaznice au săvârşit asta, eu însă susţin că totul se datorează lui Loulou, drăguţul de el! Să sforăie cât o vrea, că merită!

— Uitaţi-vă la Leo, schimbă vorba contele; priviţi-l cum stă cu capul pe genunchii doctorului, parcă-l cunoaşte de când lumea. A uitat până şi să-şi mai ceară biscuitul.

— Ce-i cu tine, Leo? zise contesa. Ia seama, bătrâne, că îndată te hipnotizează doctorul. A lucrat cu Charcot la Salpêtrière şi poate face pe oricine să săvârşească tot ce vrea el „numai cu puterea ochilor. De ce nu-l faci pe Leo să vorbească în suedeză cu dumneata?

— Nici nu mă gândesc; nu există pentru urechea mea limbaj mai plăcut decât tăcerea lui. Nu sunt hipnotizor, ci doar un mare iubitor de animale şi asta toate animalele o simt imediat, îndrăgindu-te la rândul lor.

— Pare-mi-se că încerci s-o mesmerizezi1 şi pe veveriţa aceea care stă pe creanga de deasupra capului dumitale, zise baroana. Ai stat tot timpul cu ochii aţintiţi la ea, fără să ne dai cea mai mică atenţie. De ce n-o faci să coboare din copac şi să se urce pe genunchii dumitale, alături de Leo?

— Dacă mi-aţi da o nucă şi aţi pleca cu toţii, cred că aş putea-o face să coboare şi să mi-o ia din mână.

— Dar politicos mai eşti, Monsieur le suedois[85] [86], râse contesa. Hai să plecăm, dragă Ann; vrea să-l lăsăm singur cu veveriţa lui.

— De ce mă luaţi peste picior? Tocmai eu să doresc una ca asta, când sunt atât de bucuros că vă văd?

— Vous êtes tres galant, Monsieur le Docteur[87], este cel dintâi compliment pe care mi-l faci, şi-mi plac complimentele.

— Aici nu sunt doctor, ci doar musafirul dumitale.

— Şi doctorul meu nu-mi poate face un compliment?

— Nu, dacă bolnava vă seamănă iar doctorul este mai tânăr decât tatăl dumitale; nici măcar dacă ar arde de dorinţa de a-i face un compliment.

— Atunci pot spune că ai rezistat admirabil ispitei, dacă ai avut vreodată asemenea chef. Aproape întotdeauna când te-am văzut m-ai terorizat, întâia oară când te-am cunoscut ai fost aşa de aspru cu mine, că-mi venea să fug. Îţi mai aminteşti? Ann dragă, ştii ce mi-a spus? M-a privit sever şi a rostit cu accentul lui groaznic, suedez: Madame la Comtesse, aveţi nevoie mai curând de disciplină decât de doctorii! Disciplină! Aşa trebuie să vorbească un doctor suedez unei doamne tinere care vine prima oară la consultaţie?

— Nu-s doctor suedez, mi-am luat diploma la Paris.

---

85 Să fascinezi.

86 Domnule suedez.

87 Sînteţi foarte curtenitor, domnule doctor.

— Ei bine, am consultat duzini de doctori la Paris şi niciunul n-a îndrăznit să-mi vorbească despre disciplină.

— Asta-i şi pricina pentru care ai fost nevoită să consulţi aşa de mulţi.

— Ştii ce i-a spus soacrei mele? se amestecă baroana. Cu un glas mânios i-a pus în vedere că de nu-l ascultă, pleacă şi nu mai vine niciodată, chiar dacă marchiza ar avea colită! Am auzit asta cu urechile mele, din salon, şi m-am repezit înăuntru crezând că soacra-mea are să aibă un atac. Ştii că te recomand tuturor prietenilor mei, dar nu trebuie să-mi iei în nume de rău dacă-ţi spun că voi, doctorii suedezi, aveţi metode prea brutale pentru noi, latinii. Mai mulţi dintre bolnavii dumitale mi s-au plâns că-i revoltător felul cum te porţi când vii la patul lor. Noi nu suntem deprinse să ni se comande ca unor copii de şcoală.

— De ce nu încerci să fii puţin mai blând? spuse zâmbind contesa, pe care jocul acela o distra grozav.

— Voi încerca.

— Povesteşte-ne ceva, zise baroana, pe când stăteam în salon, după cină. Voi, doctorii, întâlniţi atâţia oameni ciudaţi şi sunteţi martorii unor întâmplări atât de bizare! Cunoaşteţi mai bine ca oricine viaţa adevărată şi sunt sigură că ne-ai putea spune multe, dacă ai vrea.

— Poate că ai dreptate, dar nouă, medicilor, nu ne e îngăduit să vorbim despre bolnavii noştri; cât priveşte viaţa, mă tem că sunt prea tânăr ca s-o cunosc bine.

— Povesteşte-ne atunci ce ştii, stărui baroana.

— Ştiu că viaţa-i frumoasă, dar mai ştiu de asemeni că adesea ne-o stricăm singuri, transformând-o într-o comedie proastă ori o tragedie crâncenă, ori amândouă în acelaşi timp, aşa fel că până la urmă nu mai ştii dacă să plângi ori să râzi. Mai uşor este să plângi, însă cu mult mai bine-i să râzi, dar nu în gura mare.

— Povesteşte-ne o întâmplare cu animale, zise contesa ca să mă ajute să trec într-un domeniu ce-mi convenea mai mult. Se spune că ţara dumitale este plină de urşi; vorbeşte-ne despre ei, spune o istorioară cu urşi.

— A fost odată o doamnă care trăia într-un conac mare, vechi, la marginea unor codri mari, hăt, departe, în Nord.

Doamna aceea avea un urs îmblânzit la care ţinea foarte mult. Îl

»

găsiseră în pădure aproape mort de foame, aşa de mititel şi de neputincios încât doamna şi bătrâna bucătăreasă trebuiseră să-l crească cu biberonul. Asta se petrecuse cu câţiva ani în urmă, şi acum puiul se făcuse un urs mare, aşa de mare şi de voinic încât ar fi putut să ucidă o vacă şi s-o care în brînci, dacă ar fi vrut. Dar nu voia, căci era un urs tare blajin, căruia nici prin gând nu i-ar fi trecut să facă vreun rău oamenilor ori animalelor. Obişnuia să stea afară, lângă cuşca lui, şi să privească cu ochişori inteligenţi şi prietenoşi la vitele ce păşteau pe câmpia din apropiere. Cei trei ponei munteni, păroşi din grajd îl cunoşteau bine şi nu se tulburau de loc când intra acolo mergând pâş-pâş în urma stăpânei lui. Copiii obişnuiau să-l

călărească şi adesea fuseseră găsiţi dormind în cuşca, între labele lui. Şi celor trei câni laponi le plăcea să se joace cu el în fel şi chip, trăgându-l de urechi ori de ciompul lui de coadă şi sâcâindu-l în toate felurile, dar el nu se supăra de loc. Nu cunoştea gustul cărnii, se hrănea cu aceeaşi mâncare ca şi câniі, de multe ori înfulecând din acelaşi blid pâne, porridge[88], cartofi, varză şi morcov. Era grozav de mâncăcios, dar prietena lui bucătăreasa avea grijă să-i dea îndeajuns, după pofta lui. Urşii sunt vegetarieni când le stă în putinţă şi dintre toate, fructele le plac cel mai tare. Toamna stătea în livadă, privind cu ochi visători la merele coapte şi-n zilele copilăriei lui nu se putuse uneori împotrivi ispitei de a se căţăra în pomi ca să le culeagă el singur. Ursul pare stângaci şi greoi, dar îndeamnă-l numai să se urce într-un măr şi vei descoperi îndată că la asemenea sport bate uşor pe orice băieţaş. Acuma învăţase că aşa ceva era oprit, dar ochişorii lui atenţi pândeau fiecare măr ce cădea pe jos. Avusese puţin necaz şi cu stupii; cu ocazia aceea fusese pedepsit să stea în lanţ două zile, cu nasul în Sângerat – şi nu mai păcătuise a doua oară. Astfel, nu era ţinut legat decât noaptea; o măsură înţeleaptă, căci urşii, ca şi etnii, lesne se fac răi dacă sunt ţinuţi numai în lanţ, şi nu-i de mirare. Mai era pus în legătoare şi duminica, când stăpâna pleca să-şi petreacă după-amiaza la sora ei măritata, ce trăia într-o casă singuratică, de cealaltă parte a lacului de munte, cale de mai bine

88 Fiertură de ovăz.

de-un ceas prin desiş de pădure. Socoteau că nu-i bine pentru el să hoinărească prin codrul plin de tot felul de ispite şi-n tot cazul era mai prudent. Apoi era un marinar nepriceput şi într-o zi se speriase aşa de tare de-o vijelie ce izbucnise pe neaşteptate, încât răsturnase barca, fiind siliţi, el şi stăpâna lui, să iasă înot la mal. Acum ştia foarte bine ce însemna când stăpâna îl punea în lanţ duminica, mângâindu-l pe cap şi făgăduindu-i un măr la întoarcere, dacă are să fie cuminte în lipsa ei. Era mâhnit, dar resemnat, ca un câne cuminte când îi spunea stăpâna că nu-l poate lua cu ea la plimbare, într-o duminică, după ce-l legase ca de obicei şi era cam pe la jumătatea drumului prin pădure, i se păru deodată că aude un trosnet de creangă în urma ei pe cărarea şerpuită. Se uită înapoi şi văzu cu groază pe urs apropii n du-se în fuga mare. Urşii par că se mişcă încet dar îşi târşâie picioarele mult mai iute decât un cal la trap. O ajunse numaidecât gâfâind şi se opri chiar la picioarele ei, cum îi era obiceiul, urmând-o ca un câne. Doamna se mânie foarte tare, căci întârziase la ceai şi nu mai avea timp să-l ducă acasă, iar cu dânsa nu voia să-l ia”. Şi-n afară de asta, era foarte urât din partea lui că n-o ascultase. şi-şi rupsese lanţul. Se răsti la el, poruncindu-i cu mare asprime să se întoarcă numaidecât şi amenințându-l cu umbreluţa.

El se opri o clipă privind-o cu ochii lui şireţi, dar nu voia să se întoarcă, ci tot o adulmeca. Când doamna observă că îşi pierduse şi zgarda cea nouă, se înfurie rău de tot şi-l lovi aşa de tare peste nas cu umbreluţa, încât o rupse. El se opri

din nou, scutură din cap şi căscă de câteva ori gura-i mare ca şi cum ar fi vrut să spuie ceva. Apoi se întoarse în loc şi-o porni agale înapoi pe drumul pe care venise, oprindu-se din când în când ca să se uite la stăpâna, până ce în sfârşit dispăru. Când doamna se întoarse acasă seara, îl găsi pe urs stând ca de obicei în faţa cuştii lui c-un aer foarte mâhnit. Fiind încă supărata tare, se duse la dânsul şi începu a-l certa cu multă asprime, amenințându-l că n-are să-i dea nici măr, nici mâncare în seara aceea şi că pe deasupra are să-l ţie două zile în lanţ. Bătrâna bucătăreasă, care-l iubea pe urs ca pe fiul ei, se repezi afară din bucătărie, mânioasă foc.

— Da’ de ce-l ocărâţi aşa, coniţă! strigă ea. Doar a fost cuminte ca un mieluşel toată ziua, nu-i fie de deochi! A stat acolo unde-l vezi, liniştit, aşezat pe coadă, blând ca un îngeraş şi tot timpul a fost cu ochii la poartă, aşteptând să te padă întorcându-te. Fusese alt urs. Orologiul din turn bătu unsprezece ceasuri.

— E vremea să ne culcăm, spuse contele. Am poruncit ca mâne, la ora şapte, să se înhame.

— Noapte bună şi vise plăcute, îmi spuse contesa, pe când mă urcam spre camera mea. Am dormit un somn scurt, dar cu vise multe. A doua zi dimineaţă la ora şase, Leo zgrepţănă la uşă şi, la şapte precis, împreună cu contele, coboram călare splendida alee de tei bătrânrce ducea spre pădure, îndată intrarăm într-un adevărat codru de ulmi şi fagi, ici-colo, se ivea şi câte-un stejar falnic. Pădurea era tăcută, doar în răstimpuri se auzeau bătăile ritmice ale ciocănitoarei, gânguritul

turturelelor, strigătul ascuţit al gaiţei, ori vocea joasă şi plină a mierloiului ce-şi cânta ultimele strofe ale baladei. Nu după multă vreme, ieşirăm la un luminiş larg, scăldat în soare!, până în depărtare se întindeau numai ogoare şi fineţe. Iat-o pe draga mea ciocârlie, fluturând din aripi nevăzute în înaltul văzduhului, revărsându-şi parcă întreg sufletul spre cer şi pământ în trilurile-i ce slăveau bucuria de a trăi. Am privit gingaşa păsărică binecuvântând-o iar ca în atâtea alte rânduri odinioară, în nordul îngheţat al copilăriei mele, când stăm urmărind cu ochi recunoscători pe micul sol cenuşiu al verii, fiind în sfârşit sigur că iarna cea lungă se sfârşise.

— Dă ultimu-i concert, zise contele. S-a încheiat vremea ei, curând trebuie să se apuce de treabă, să ajute la hrănitul puilor şi nu va mai avea răgaz să cânte şi să-şi înalţe trilurile spre cer. Ai dreptate, este un neasemuit artist, căci versul ei vine din adâncul inimii.

— Şi când, te gândeşti că există oameni în stare să ucidă pe micuţul şi inofensivul nostru lăutar! Du-te numai la Halles, să vezi cum se vând acolo ciocârlii cu sutele celor care au poftă să le mănânce. Glasul lor umple văzduhul de veselie, dar bietele lor trupuşoare moarte sunt atât de mici că şi-un copil le poate ţine în pumn; le mâncăm totuşi cu lăcomie, de parcă n-ar mai fi nimic altceva de mâncat pe lumea asta. Ne cutremurăm nu mai auzind cuvântul canibalism şi-l spânzurăm pe sălbaticul ce nu se poate dezbăra de obiceiul străbunilor, dar uciderea şi mâncatul păsărelelor rămân nepedepsite.

— Eşti un idealist, dragă doctore.

— Nu, oamenii îi spun sentimentalism, în bătaie de-joc. N-au decât să râdă cât vor, puţin îmi pasă. Ia aminte însă la vorbele mele! Va sosi şi vremea când vor înceta de-a mai râde cu dispreţ, când vor înţelege că lumea animalelor a fost lăsată de Creator sub ocrotirea noastră, şi nu la dispoziţia noastră; că animalele au tot atâta drept de a trăi cât şi noi şi că dreptul nostru de a le lua viaţa este strict limitat la dreptul nostru de apărare şi dreptul nostru de a exista. Va veni o vreme când plăcerea de a ucide pentru a ucide se va stinge în om. Atâta timp cât stăruie în noi, omul n-are dreptul să se numească civilizat, nu-i decât un simplu barbar, o verigă ce uneşte lanţul strămoşilor lui sălbatici, care se ucideau între ei cu topoare de piatră pentru o bucată de carne crudă, cuornul viitorului. Necesitatea de a omorî animale sălbatice este indiscutabilă, dar călăii lor, semeţii vânători de azi, vor coborî la nivelul măcelarilor de animale domestice.

— Se poate să ai dreptate, zise contele, mai privind o dată sus, către cer, pe când întorceam caii spre castel. În timpul dejunului, valetul aduse contesei o telegramă; ea întinse contelui, care o citi fără să spuie nimic.

— Mi se pare că l-ai cunoscut pe vărul meu, Maurice, mă (întrebă contesa. Soseşte la cină dacă va prinde trenul de ora }atru; se află în garnizoană la Tours. Da, vicontele Maurice fu prezent la masa de seară, chiar foarte prezent, aş putea spune! Era un tânăr înalt şi chipeş, cu o frunte îngusta şi teşită, cu urechi enorme, fălci

puternice şi brutale şi-o mustaţă à la general Galliffet.

— Quel plaisir inattendu, monsieur le Suédois[89], să te întâlnesc aici; cu totul neaşteptată, spun drept! De data asta, binevoi să dea mâna cu mine. Avea o mână molatică şi un fel de a strânge deosebit de neplăcut, ce-mi înlesni clasificarea tipului. Rămânea să-l mai aud râzând, prilej pe care mi-l oferi îndată. Nechezatul lui răsunător şi monoton răsună tot timpul prânzului. Începu numaidecât să-i povestească contesei o istorioară picantă, păţania unui camarad de-al lui, care-şi prinsese amanta în patul ordonanţei. Monsieur l'Abbe începuse a face feteteţe, dar contele i-o tăie scurt începând a vorbi soţiei peste masă despre plimbarea noastră matinală călare, de recolta de grâu ce se anunţa frumoasă, de trifoiul ce se făcuse din belşug şi cum ascultasem concertul de adio al unei ciocârlii întârziate.

— Mofturi! zise vicontele. Mai sunt încă o mulţime; am împuşcat chiar ieri una. În viaţa mea n-am izbutit o lovitură mai bună. Bestiuţa părea abia cât un fluture. M-am înroşit dintr-odată până la rădăcina părului; noroc că abatele mă opri la timp, punându-mi mâna pe genunchi.

— Eşti o brută, Maurice, zise contesa; să ucizi o ciocârlie!

— Şi de ce n-aş ucide o ciocârlie? Sunt prea destule şi afară de asta sunt o excelentă ţintă pentru antrenament; alta mai bună nici nu cunosc, în afară de rândunică. Află, dragă Juliette, că sunt

89 Ce plăcere neaşteptată, domnule suedez...!

cel mai bun ţintaş din regiment şi dacă nu fac regulat exerciţii, prind îndată rugină. Din fericire, sunt rândunele câte vrei în jurul barăcilor noastre şi cuibăresc cu sutele sub streaşina grajdurilor.

Tocmai acum sunt foarte ocupate să-şi hrănească puii, aşa că săgetează încolo şi încoace tot timpul chiar prin faţa ferestrei mele. O adevărată distracţie! Mă antrenez în fiecare dimineaţă

»»

fără măcar să ies din cameră. Ieri am făcut pariu cu Gaston, pe o mie de franci, că voi ochi şase din zece şi, ce să vezi, am nimerit opt! Cred că nu există ceva mai bun ca rândunelele pentru exerciţiu zilnic. Am spus întotdeauna că ar trebui introdus ca antrenament obligatoriu în toate şcolile de tir. Se opri o clipă ca să numere cu atenţie picăturile ce şi le turna, dintr-o sticluţă de doctorii, în paharul cu vin.

— Ascultă, Juliette dragă, nu fi proastă; hai cu mine la Paris mâne dimineaţă. Ai nevoie de puţină distracţie după ce-ai stat singură săptămâni întregi în colţul ăsta pierdut. Are să fie un spectacol splendid, cel mai frumos concurs ce s-a văzut vreodată. Vor lua parte toţi ţintaşii de elită din Franţa şi să nu-mi mai spui pe nume dacă n-ai să-l vezi pe preşedintele Republicii oferind medalia de aur vărului tău. Apoi îţi ofer o cină veselă la Gafe Anglais, după care te duc la Palais Royal să vezi „Une nuit de noces”[90]. E-o bomboană de piesă, te distrezi grozav; am văzut-o de patru

90 „Noaptea nunţii”.

ori până acum, dar mi-ar face plăcere s-o mai văd încă o dată împreună cu tine. Patul este aşezat în mijlocul scenei, amantul stă ascuns dedesubt, iar mirele, care-i un hodorog… Contele, vădit enervat, făcu un semn soţiei şi ne ridicarăm de la masă.

— Niciodată n-aş putea ucide o ciocârlie, zise el pe un ton sec.

— Nu, dragă Robert, hohoti vicontele, de asta sunt sigur, fiindcă n-ai nimeri!

M-am urcat în camera mea clocotind de mânie şi aproape plingând de ruşine că trebuise să mă stăpânesc. Pe când îmi făceam valiza, abatele intră în cameră. L-am rugat să-i spuie contelui că fusesem chemat la Paris şi eram silit să plec cu trenul de miezul nopţii.

— Nu vreau să mai dau niciodată ochii cu bestia aceea, căci nu m-aş putea stăpâni să nu-i zbor monoclul acela impertinent din căpăţâna-i seacă!

— Nu care cumva să încerci una ca asta, căci te-ar ucide pe loc. Este foarte adevărat că-i un ţintaş cu faimă. S-a bătut nu ştiu de câte ori în duel, veşnic caută ceartă şi-i foarte rău de gură. Nu-ţi cer decât să-ţi stăpâneşti nervii treizeci şi şase de ore. Mâne seara trebuie să plece la-concursul de la Paris şi, fie vorba între noi, voi fi la fel de bucuros ca dumneata când îl voi vedea plecând.

— De ce? Abatele rămase tăcut.

— Ei bine, monsieur l’Abbe, îţi voi spune eu de ce. Din pricină că-i îndrăgostit de verişoara lui, iar dumneata nu-l poţi suferi şi n-ai încredere în el.

— Deoarece ai ghicit adevărul, Dumnezeu ştie cum, mai bine să-ţi spun că i-a cerut mâna, dar ea l-a refuzat. Din fericire, contesa nu ţine la el.

»

— Dar se teme de el, ceea ce-i poate şi mai rău.

— Contelui îi displace foarte tare prietenia lui cu contesa, de asta nu vrea s-o lase singura la Paris, unde vicontele o ia veşnic pe la petreceri şi teatre.

— Eu nu cred că pleacă mâne.

— Cu siguranţă, pleacă; jinduieşte prea mult medalia de aur, pe care mai mult ca sigur o va câştiga, căci într-adevăr este un ţintaş fără pereche.

— Aş vrea să fiu şi eu, căci aş doborî cu plăcere o astfel de bestie, ca să răzbun rândunelele. Ce ştii despre părinţii lui? Cred că este ceva putred în neamul său.

— Mama lui era o contesă germană foarte frumoasă, înfăţişarea-i arătoasă o moşteneşte de la ea, dar am priceput că a fost o căsnicie nefericită. Tatăl lui era un mare beţivan, fiind ştiut că om supărăcios şi ciudat. Spre sfârşitul vieţii ajunsese aproape nebun. Unii spun că s-ar fi sinucis.

— Sper din tot sufletul că fiul îi va urma exemplul; cu cât mai curând, cu-atât mai bine. Cât despre nebunie, nu mai are mult până acolo.

— Ai dreptate, este adevărat ca vicontele se arată foarte ciudat în multe privinţi. Bunăoară, aşa cum îl vezi, voinic cât un taur, este veşnic îngrijorat de sănătatea lui şi mereu i-e frică să nu

ia tot felul. de boli. Ultima dată când a stat aici, fiindcă băiatul grădinarului se îmbolnăvise de febră tifoidă, a plecat imediat. Ia într-una doctorii, trebuie să fi observat că-n timpul mesei şi-a turnat în pahar nişte picături.

— Da, a fost singura clipă când s-a oprit din pălăvrăgeală.

— Mereu consultă noi doctori. Păcat că nu te are la inimă, altfel sunt sigur că ai căpăta un nou client... Ce Dumnezeu te-a apucat de râzi?

— Râd de-o idee năstruşnică ce mi-a trecut chiar acum prin minte. Nu există ceva mai bun decât râsul pentru un om furios! Ai văzut în ce stare mă aflam când ai intrat în cameră. Ai să te bucuri când îţi voi spune că m-am liniştit şi sunt cât se poate de bine dispus. M-am răzgândit, nu mai plec la noapte. Hai să mergem jos, să stăm cu ceilalţi în fumoar, îţi făgăduiesc că purtarea mea va fi ireproşabilă. Vicontele, congestionat la faţă, sta în picioare înaintea oglinzii celei mari, răsucindu-şi nervos mustaţa à la general Galliffet. Lângă fereastră, contele citea Figaro.

— Ce plăcere neaşteptată să te întâlnesc aici, Monsieur le suédois l rânji batjocoritor vicontele, fixându-şi monoclul în ochi, ca şi cum ar fi vrut să vadă mai bine cât voi fi în stare să îndur. Sper că nu te-a adus încoace un nou caz de colită?

— Nu, până acum, dar nu se ştie niciodată.

— După cât înţeleg, te-ai specializat în colita; păcat că nimeni nu ştie nimic despre boala asta atât de interesantă! Fără îndoială că toată ştiinţa o păstrezi numai pentru dumneata. Eşti bun, te rog, să-mi spui şi mie ce-i colita? Este cumva

molipsitoare?

— Nu, nu în înţelesul obişnuit al cuvântului.

— Este primejdioasă?

— Nu, dacă-i descoperită imediat şi tratată cum trebuie,. – de dumneata, desigur?

— N-am venit aici în calitate de medic. Contele a avut amabilitatea să mă invite şi-s musafirul său.

— A! într-adevăr! Şi ce se va întâmpla cu toţi bolnavii dumitale de la Paris, cât timp lipseşti?

— Probabil că se vor însănătoşi.

— De asta sunt sigur, răcni înveselit vicontele.

A trebuit să mă aşez lângă abate şi să iau în mână un jurnal, ca să mă pot stăpâni. Vicontele privea nervos pendula de pe cămin.

— Urc s-o caut pe Julictte, ca să facem o plimbare prin parc; este o crimă să stai în casă când afară-i o lună atât de frumoasă.

— Soţia mea s-a dus la culcare, rosti sec contele din fotoliul său; nu se simţea tocmai bine.

— De ce naiba nu mi-ai spus până acum? îi întoarse vorba înciudat vicontele mai turnându-şi un pahar de coniac. Abatele cetea Journal des Debats, dar am observat ca bătrâni lui ochi şireţi ne pândeau întruna.

— Ce mai e nou, Monsieur l’Abbe?

— Tocmai citeam că poimâine are loc competiţia sportivă organizată de La Société du Tir de France şi că preşedintele Republicii oferă câştigătorului o medalie de aur.

— Pun pariu cu dumneata pe-o mie de franci că va f i-a mea, strigă vicontele bătându-se cu

pumnul în pieptu-i lat; afară de cazul c-ar deraia expresul de noapte pentru Paris, ori, adaugă e l cu un rânjet răutăcios spre mine, ori că m-aş îmbolnăvi de colită!

— Încetează cu coniacul, Maurice, zise contele din colţul lui. Ai băut mai mult decât poţi suporta, tu es saoul comme un polonais![91]

— Curaj, doctore Colită, pufni de râs vicontele, nu fi atât de deprimat. Bea un coniac, poate că nu-i totul pierdut pentru dumneata! Sunt dezolat că nu-ţi pot fi pe plac, dar de ce nu-i cercetezi pe abate, care veşnic se plânge de ficatul şi digestia lui? Monsieur l'Abbe, de ce nu vrei să-i faci o plăcere doctorului Colită? Nu-l vezi că moare de pofta să-ţi examineze limba? Abatele urmă să-şi citească în tăcere Journal des Debats.

— Nu vrei? Dar tu, Robert? Aveai o mutră cam îmbufnată în timpul mesei. De ce nu-i arăţi suedezului limba? Sunt sigur că ai colită! Nu vrei să-i faci o plăcere doctorului? Nu! Ei, doctore Colită, n-ai noroc! Dar ca să te mai înviorezi puţin, am să ţi-o arăt pe-a mea; priveşte-o cu atenţie.

Şi cu un rânjet drăcesc, scoase limba la mine. Parcă era o himeră de pe Notredame. M-am ridicat şi i-am examinat cu atenţie limba.

— Limba dumitale arată foarte prost, am rostit eu cu gravitate după un moment de tăcere; arată foarte prost! Imediat se răsuci în loc şi-şi cercetă limba în oglindă – o limbă urâtă, încărcată, de vechi fumător. I-am luat mâna căutându-i pulsul care bătea precipitat şi febril din pricina sticlei de

91 Eşti beat turtă.

şampanie şi a celor trei coniacuri.

— Ai pulsul foarte rapid, am rostit eu. I-am pus mâna pe fruntea teşită.

— Durere de cap?

— Nu!

— O să te doară cu siguranţă mâne dimineaţă, când te vei trezi. Abatele scăpă din mâna Journal des Debats.

— Descheie-ţi pantalonii, am rostit cu severitate. Se supuse automat, blând ca un mieluşel. I-am repezit peste diafragmă o lovitură uşoară, care-i stârni un sughiţat.

— Aha! am exclamat eu; apoi, cu voce domoală, uitându-mă ţintă în ochii lui: mulţumesc, îmi ajunge. Contele scăpă din mâna Figaro. Abatele, cu gura căscată, îşi înălţă braţele spre ceruri. Vicontele sta încremenit înaintea mea.

— Încheie-ţi pantalonii, i-am poruncit, şi bea un coniac, căci vei avea nevoie. Îşi încheie maşinal pantalonii şi dădu de duşcă paharul cu coniac pe care i-l întindeam.

— În sănătatea dumitale, Monsieur le vicomte, i-am spus, ridicându-mi şi eu paharul la buze; în sănătatea dumitale! El îşi şterse broboanele de sudoare de pe frunte şi se întoarse spre oglindă ca să-şi privească din nou limba. Făcu o sforţare desperată să râdă, fără a izbuti.

— Vrei să spui că… crezi că… vrei să spui că…

— Nu vreau să spun nimic, n-am nimic de spus, nu sunt medicul dumitale.

— Şi ce trebuie să fac? bâlbâi el.

— Trebuie să te aşezi în pat – şi cu cât mai

repede cu atât mai biae; altfel, va trebui să te ducem pe sus până acolo. M-am îndreptat spre cămin şi-am tras cordonul soneriei.

— Condu-l pe domnul viconte în camera lui, m-am adresat eu valetului, şi spune-i servitorului său să-l culce imediat. Sprijinindu-se cu toată greutatea de braţul valetului, vicontele se îndreptă spre uşă împleticindu-se. A doua zi dimineaţă am făcut o plimbare minunată călare, numai cu singur, şi am găsit din nou ciocârlia sus, în înaltul văzduhului, cântând soarelui imnul dimineţii.

— Am răzbunat uciderea surorilor tale, i-am spus ciocârliei. Cât priveşte rândunelele, va veni şi pentru ele vremea. Îmi luam gustarea de dimineaţă în cameră împreună cu Leo, când cineva bătu la uşă. În prag apăru un omuleţ cu înfăţişare timidă, care mă salută cu multă politeţe. Era doctorul satului ce venise, spuse el, să prezinte omagiile sale colegului de la Paris. Mă simţeam foarte măgulit, i-am răspuns, rugându-l să ia loc şi oferindu-i o ţigară, îmi povesti despre câteva cazuri interesante pe care le tratase în ultima vreme, apoi, conversaţia începând a lâncezi, doctorul se sculă să plece.

— A! uitasem; am fost chemat noaptea trecută la vicontele Maurice şi l-am văzut din nou chiar adineaori. Eram dezolat să aud că vicontele se simţea rău, dar speram că nu-i nimic serios. Avusesem deosebita plăcere să-l văd noaptea trecută la cină, într-o splendidă formă şi dispoziţie.

— Nu ştiu ce să spun, zise doctorul, cazul este cam ciudat şi cred că-i mai prudent să nu mă

pripesc a trage o concluzie definitivă.

— Eşti un om înţelept, mon cher confrère; desigur că-l ţii în pat?

— Desigur. Nenorocirea-i că vicontele trebuie să plece astăzi la Paris; se-nţelege însă că nici nu mai poate fi vorba de aşa ceva.

— Desigur. Este conştient?

— Oarecum.

— Atât cât te poţi aştepta de la dânsul, presupun?

— Spun drept, la început am crezut că are o simplă indigestie gastrică. S-a trezit însă cu o teribilă migrenă şi acum să pornit pe-un sughiţ ce nu mai încetează. Arată rău de tot şi-i convins că suferă de colită. Mărturisesc că n-am tratat niciodată un caz de colită. Am avut intenţia să-i prescriu ulei de ricin, căci are o limbă foarte urâtă; dacă însă colita este ceva în genul apendicitei, atunci cred că uleiul de ricin nu-i indicat. Ce părere aveţi? Nu face altceva tot timpul decât să-şi ia pulsul şi să-şi cerceteze limba. Şi mai curios este că simte o foame grozavă. Ce s-a înluriat când nu i-am ciat voie să-şi mănânce gustarea de dimineaţă!

»

— Ai avut dreptate. E mai bine să fii sever şi să iei măsurile de precauţie; încă patruzeci şi opt de ore de-acum înainte n-are voie nimic altceva decât apă.

— De acord.

— N-are rost să-ţi dau eu sfaturi, se vede bine că te pricepi în meserie, nu sunt însă de aceeaşi părere în privinţa uleiului de ricin. Eu, în locul

dumitale, n-aş ezita să-i dau o doză mare. Nu trebuie să te zgârceşti; trei linguri pline au să-i priască grozav.

— Trei linguri mari pline, aţi spus?

— Da, cel puţin trei şi mai ales cu niciun preţ mâncare, numai apă goală.

— De acord. Îmi plăcea foarte mult doctorul satului şi ne-am despărţit buni prieteni. După-amiază, contesa îmi propuse o plimbare cu trăsura, pentru a face o vizită bătrânei marchize. Plimbare minunată, pe alei umbroase, pline de ciripit de păsărele şi zumzet de gâze. Contesa se săturase de a mă tot tachina, dar era foarte bine dispusă şi nu părea de loc îngrijorată de subita indispoziţie a vărului ei. Marchiza se simţea minunat, îmi spuse ea, dar săptămâna trecută fusese teribil de tulburată de dispariţia subită a lui Loulou. Sculase toată slujitorimea în puterea nopţii ca să-l caute. Marchiza nu închisese o clipă ochii şi zăcea încă în pat când îşi făcuse Loulou apariţia, după amiază, cu o ureche sfârtecată şi un ochi aproape scos din cap. Stăpână-sa telefonase imediat veterinarului din Tours, şi Loulou se afla acum iarăşi în perfectă stare.

Eu şi Loulou am fost prezentaţi unul altuia de către marchiză după toate regulile etichetei. Mai văzusem vreodată un căţeluş aşa de frumos? Nu, niciodată. „Cum se poate?” horeai Loulou, cu reproş, la mine. „Te pretinzi mare iubitor de câni şi nu mă mai recunoşti? Nu-ţi aminteşti cum m-ai scos din magazinul acela de câni, groaznic...” Dornic să schimb conversaţia, l-am îmbiat pe Loulou să-mi miroasă mâna. El se opri brusc şi

prinse a-mi adulmeca degetele, pe rând. „Da, desigur, îţi recunosc perfect mirosul dumitale aparte. Mi-l reamintesc foarte bine de data trecută, când l-am simţit în prăvălia de câni; drept să-ţi spun, îmi cam place… Ah! – adulmecă lacom – pe sfântul Rocco, ocrotitorul tuturor căţeilor! îmi miroase a ciolan, a ciolan mare! Unde-i ciolanul? De ce nu mi l-ai dat? Nătărăii ăştia nu-mi dau niciodată ciolane, îşi închipuie că-s primejdioase pentru căţeluşi. Ce proşti! Cui i-ai dat osul?” Dintr-un salt, sări pe genunchii mei, adulmecând cu furie. „Ei! Asta-i bună! Alt câne! Şi numai un cap de cine! Un coşcogea dulău! Un câne uriaş, şi-i curg şi balele pe la colţurile gurii! S-ar putea să fie un Saint-Bernard! Eu sunt un căţel mic şi cam sufăr de astmă, dar am inimă vitează şi nu cunosc frica. Ai face bine să-i spui elefăntoiului dumitale de câne să-şi caute de treabă şi să nu cumva să se apropie de mine ori de stăpâna mea, că-l mănânc de viu!

— Mirosi iar cu dispreţ.

— Biscuiţi Spratt! aşa, va să zică, asta ai mâncat aseară, namilă ordinară, îmi vine greaţă numai când miroase a biscuiţi de-aceia tari şi scârboşi pe care mă sileau să-i mănânc la prăvălie! Foarte mulţumesc, nu-mi trebuie biscuiţi Spratt. Prefer biscuiţi Albert, turtă dulce sau o bucată mare din tortul cu migdale de pe masă. Biscuiţi Spratt!” Se aburca din nou cât putu de repede cu picioruşele-i scurte şi butucănoase în poala stăpânii.

— Mai vino pe la noi înainte de a te întoarce la Paris, îmi spuse simpatica marchiză. „Da, mai

vino, smârcâi şi Loulou; la drept vorbind, n-aş putea spune că eşti un tip nesuferit! Ia ascultă, îmi făcu semn Loulou pe când mă ridicam să plec, mâne-i lună plină şi-s foarte agitat; nu mi-ar strica şi mie o mică escapadă”. Apoi, clipind şiret din ochi: „Nu cumva ştii întâmplător dacă nu sunt ceva dame mops, mai micuţe, prin împrejurimi? Nu-i spune nimic stăpânei, nu pricepe nimic în asemenea chestiuni… Asculta! n-are nicio importanţă statura, mă acomodez cu orice mărime dacă n-am încotro i „Da, Loulou avea dreptate, era lună plină. Nu iubesc luna. Tainica necunoscută a răpit prea mult somn ochilor mei şi mi-a şoptit prea multe la ureche. Soarele n-are nicio taină; strălucitorul zeu al zilei, care a dat viaţă şi lumină înneguratei noastre lumi, veghează încă asupră-ne cu ochiul lui sclipitor, pe când ceilalţi zei de pe malurile Nilului, din Olimp şi Walhalla s-au mistuit de mult în umbră. Nimeni însă nu ştie ceva despre lună, despre palida hoinară rătăcitoare printre stele, care ne priveşte stăruitor din depărtări cu ochii ei ce nu cunosc somnul, scânteietori şi îngheţaţi, cu zâmbet batjocoritor pe buze. Contele nu se sinchisea de lună câtă vreme putea sta tihnit în fumoar cu ţigara lui de după-masă şi Figaro în mână. Contesa iubea luna. Îi plăcea nespus tainica-i lumină, îi erau dragi visele-i tulburătoare, îi plăcea să stea lungită în barcă şi să privească în sus, la stele, pe când eu vâsleam încet pe lacul scânteietor. Îi plăcea mult să rătăcească pe sub teii bătrâni din parc, când scăldaţi într-o lumină argintie, când învăluiţi într-o umbră atât ele adâncă încât trebuia să mă ia de braţ ca să nu se

rătăcească, îi mai plăcea să se aşeze pe-o bancă singuratică şi să rămâie cu ochii ei mari, pierduţi în noaptea tăcută. Din când în când vorbea, dar arar – şi-mi plăcea tăcerea la fel de mult că vorbele ei.

— De ce nu-ţi place luna?

— Nu ştiu. Poate că mă tem de ea.

— De ce te temi?

— Ştiu eu? E-atâta lumină că-ţi pot vedea ochii ca două stele strălucitoare şi totuşi atât de întuneric că mă tem să nu rătăcesc drumul. Sunt un străin în lumea viselor.

— Dă-mi mâna, să-ţi arăt eu drumul. Credeam că ai o mână atât de puternică, de ce tremură aşa? Da, ai dreptate, e numai un vis, nu vorbi ca să nu-şi ia zborul. Ascultă! auzi?. E privighetoarea.

— Nu, e pitulicea.

— Sunt sigură că-i privighetoarea. Nu vorbi! Ascultă! Ascultă! Juliette începu a cânta cu vocea ei dulce, mângâioasă ca zefirul de seară printre frunze.

Non, non, ce n'est pas le jour.

Ce n'est pas l'alouette.

Dont les chants ont frappé ton oreilie inquiete.

C'est le rossignol Messager de l'amour.[92]

— Nu vorbi! Nu vorbi! O bufniţă slobozi strigătu-i rău prevestitor deasupra capetelor noastre, în copac. Contesa sări în picioare cu un ţipai de spaimă. Ne întoarserăm tăcuţi.

— Noapte bună, îmi spuse ea când ne

92 Nu-s zorii ce apar, / Nu-i viers de cioctrlie, / Aceea ce-nfioară urechea ta e doar Privighetoarea, / A dragostei solie.

despărţirăm în hol. Mâne-i lună plină. Pe mâne. Leo dormea în camera mea; era un secret mare şi ne simţeam amândoi cam vinovaţi.

— Unde-aţi fost şi de ce eşti aşa de palid? mă întrebă Leo în vreme ce urcam pe furiş scara. Toate luminile din castel sunt stinse şi toţi cânii din sat au tăcut. Trebuie să fie foarte târziu.

— Am fost departe tare, într-o ţară stranie plină de taina şi visuri şi era cât pe ce să mă rătăcesc.

— Nu mai puteam de somn şi era să adorm în cuşca mea când bufniţa m-a trezit tocmai la timp ca să mă pot strecura în hol, în urma ta.

— Şi pe mine m-a trezit tocmai la timp, dragă Leo, îţi place bufnita?

»

— Nu, răspunse Leo. Prefer un făzănaş. Mai adineaori am mâncat unul ce alerga într-o rază de lună, chiar pe la nasul meu. Ştiu că-i oprit, dar nu m-am putut împotrivi ispitei. N-ai să mă trădezi paznicului, nu-i aşa?

— Nu, prietene; iar tu n-ai să mă vinzi majordomului ca ne-am întors acasă aşa de târziu.

— Mai încape îndoială!

— Leo, nu-ţi pare rău cel puţin că ai furat puiul de fazan?!

— Mă silesc să-mi pară rău.

— Dar nu-i uşor, i-am spus eu.

— Nu, mormăi Leo, lingându-se pe bot.

— Leo, eşti un hoţ, şi nu eşti singurul de aici, şi eşti… cel mai prost câne de pază! Tu, care eşti pus să alungi hoţii, de ce nu – ţi scoli stăpânul în clipă cu glasul tău puternic, în loc să stai şi să mă

priveşti cu ochi atât de prietenoşi?

— Nu pot. Îmi eşti drag.

— Prietene Leo, de vină-i numai somnorosul paznic de noapte din înaltul bolţii cereşti! De ce nu-şi întoarce felinarul spre fiecare ungher întunecos din parc pe unde se află câte-o bancă sub un tei bătrân în loc să-şi tragă scufia de noapte peste bătrânai scăfârlie pleşuvă şi să se lase furat de somn, încredinţând misiunea de paznic prietenei lui, bufniţa. Ori poate se prefăcuse numai c-a adormit şi ne pândise tot timpul cu coada ochiului său răutăcios, păcătosul şi prefăcutul de moşneag, bătrân donjuan ramolit, ce se plimbă ţanţoş printre stele ca un vieux marcheur1 al bulevardelor, prea uzat ca să mai poată face dragoste, găsind însă plăcere să-i vadă pe ceilalţi pierzându-şi capul şi făcându-se ridicoli.

— Unii pretind că luna-i o femeie tânără şi frumoasă, zise

Leo.

— Nu-i crede, prietene! Luna-i o fată bătrână şi smochinită, care spionează de departe, cu ochi otrăviţi, nemuritoarea tragedie a iubirii muritoare.

— Luna-i o stafie, zise Leo.

— O stafie? Cine ţi-a spus?

— Un strămoş de-al meu a aflat în urmă cu veacuri, în trecătoarea Saint-Bernard de la un urs bătrân, care aflase şi e! de la Atta Troll[93] [94], care aflase la rândul lui chiar de la Ursul cel Mare ce domneşte peste toţi urşii. De asta se tem cu toţii

93 Crai bătrîn.

94 Fiinţă demonică (în mitologia scandinavă).

de luna din cer. Nu-i de mirare că şi nouă, cânilor, ne este frică şi urlăm la ea; chiar şi strălucitul Sirius, care-i mai marele tuturor cânilor, se face palid când o vede strecurându-se afară din mormântul ei, înăâţându-şi din întuneric chipul sinistru. Aici, jos, pe pământul nostru, îţi închipui că eşti singurul care nu poţi dormi când luna-i sus? Află că toate sălbătăciunile, toate vietăţile ce se târăsc, toate câte mişună prin păduri şi câmpii îşi părăsesc vizuinile şi-o iau razna înspăimântate de razele ei primejdioase. Se vede că ai fost foarte absorbit în contemplarea altcuiva astă noapte în parc, altfel cu siguranţă ai fi observat că era o stafie cca. care te-a pândit tot timpul, îi place strigoaicei să se furişeze pe sub teii unui parc bătrân, să viziteze ruini de castel ori de biserică, să rătăcească prin vechi cimitire, aplecându-se asupra fiecărui mormânt pentru a citi numele morţilor, îi place să se aşeze şi să contemple cu, ochii ei cenuşii ca oţelul tristeţea câmpiilor înzăpezite ce acoperă pământul ca un linţoliu, ori să tragă ca ochiul prin ferestrele unui dormitor pentru a speria cu vreun vis rău pe adormit.

— Destul, Leo, să nu mai vorbim de lună, căci altfel nu mai închidem ochii toată noaptea; mă face să mă-nfior! Neapte bună, îmbrăţişează-mă, prietene, şi haidem la culcare.

— Dar ai să tragi obloanele, nu-i aşa? zise Leo.

— Da, întotdeauna le trag când e lună. A doua zi dimineaţă, pe când ne luam gustarea, i-am spus lui Leo că trebuie să mă întorc imediat la Paris; era mai prudent, căci era lună plină astăzi şi eu

aveam douăzeci şi şase de ani, iar stăpâna lui douăzeci şi cinci – ori poate douăzeci şi nouă? Leo mă văzuse făcându-mi bagajele şi toţi cânii ştiu ce înseamnă asta. Ani coborât la Monsieur l'Abbe şi i-am spus obişnuita minciună: că eram chemat la un consult important şi trebuia să plec cu trenul de dimineaţă, îi părea foarte rău. Contele, care tocmai se urca în şa ca să plece în plimbarea de dimineaţă, îşi exprimă şi el părerea de rău; natural, nici vorbă nu putea fi s-o deranjez pe contesă atât de devreme. De altfel, aveam să mă întorc foarte curând. În drum spre gară m-am întâlnit cu prietenul meu, doctorul satului, întorcându-se cu docarul de la vizita lui matinală la viconte. Bolnavul se simţea foarte slăbit şi făcea gălăgie mare că vrea să mănânce. Doctorul însă fusese neînduplecat, refuzând să-şi ia răspunderea de a-i îngădui altceva în afară de apă. Cataplasma de pe stomah şi punga de gheaţă de la cap, care trebuiseră mereu schimbate în timpul nopţii, îl împiedicaseră pe bolnav să doarmă, îi puteam da vreun sfat? Nu, eram încredinţat că bolnavul se află pe mîni bune. Poate, dacă starea rămâne staţionară, ar putea încerca, pentru variaţie, să-i puie punga de gheaţă pe stomah şi cataplasma la cap. Câtă vreme socoteam eu că ar trebui ţinut bolnavul la pat, dacă nu se iveşte vreo complicaţie?

— Cel puţin încă o săptămână, până la lună nouă. Ziua mi se păruse lungă. Eram bucuros că mă întorsesem în Avenue de Villiers. M-am culcat imediat. Nu prea mă simţeam bine, mă întrebam dacă n-oi fi având puţină febră, dar doctorii nu ştiu

niciodată dacă au ori n-au febră. Am adormit numaidecât, aşa de obosit mă simţeam. Nu ştiu de câtă vreme dormeam când dintr-odată am băgat de seamă că nu mai sunt singur în cameră. Deschizând ochii, am zărit afară, la geam, un chip livid ce mă aţintea cu găvanele albe ale ochilor; uitasem de data asta să închid obloanele încet, pe tăcute, ceva se strecură în odaie întinzând un braţ deşirat ca tentaculul unei uriaşe caracatiţe de-a lungul podelei, până la pat.

— Aşa, va să zică, până la urma urmei tot vrei să te întorci la castel! chicoti gura ştirbă cu buze vinete. Era atât de bine şi plăcut noaptea trecută sub tei, nu-i aşa? Eu, cavaler de onoare la cununie, şi-n jurul vostru corul privighetorilor! auzi, privighetori în august! într-adevăr că trebuie să fi fost plecaţi tare departe amândoi, cine ştie tocmai pe ce tărâmuri! Şi-acuma vrei să te întorci în astă noapte acolo, hai? Bine, pune-ţi hainele şi suie-te pe aibă mea rază de lună pe care-ai numit-o atât de politicos tentacul de caracatiţă şi te voi readuce într-o clipă sub tei; lumina mea călătoreşte tot atât de iute ca visurile tale.

— Nu mai visez, m-am trezit de tot şi nu doresc să mă întorc, spectru al lui Mefisto!

— Ia te uită, acum visezi că eşti treaz! Şi încă nu ţi-ai isprăvit vocabularul de invective stupide! Spectru al lui Mefisto! M-ai poreclit până acum vieux marcheur, donjuan şi fată bătrână şi intrigantă. Da, te-am pândit noaptea trecută în parc şi aş dori să ştiu care dintre noi doi juca rolul lui Don uan, afară dacă nu cumva ai dori să-ţi spun Romeo? Pe Jupiter! Nu-i semeni de loc! Imbecil

orb! Ăsta-i numele tău adevărat, imbecil care nu poate vedea nici măcar ce-a văzut atât de bine dobitocul tău de câne, că eu n-am nici vârstă, nici sex, nici viaţă, că sunt o fantasmă.

— Fantasma cui?

— Fantasma unei lumi moarte. Fereşte-te de fantasme! Ai face bine să încetezi cu ocările de nu vrei să te orbesc pe loc cu fulgerul razelor mele străvezii, dar mult mai ucigătoare pentru ochii oamenilor decât săgeata de aur a zeului Soare. Atât îţi mai spun, visătorule care blestemi. Zorile se pregătesc să apară pe cerul răsăritului, trebuie să mă întorc în mormântul meu, altfel nu mai văd calea. Sunt bătrână şi obosită, îţi închipui că-i uşor lucru să fii sortită a rătăci de seara până dimineaţa când toate se odihnesc? Mă numeşti fantasmă sinistră şi întunecată, crezi că-i uşor să fii vesel când trebuie să trăieşti într-un mormânt, dacă se poate chema trai aşa ceva, cum spuneţi unii dintre voi muritorii. Şi tu vei coborî în mormânt într-o zi, la fel ca şi pământul pe care stai acum, ce-i sortit morţii la fel ca tine. M-am uitat la fantomă şi-am observat pentru prima oară cât de bătrână şi ostenită părea şi era cât pe ce să-mi fie milă de dânsa dacă ameninţarea ei de a mă orbi fiu m-ar fi înfuriat din nou.

— Cară-te de-aici, cioclu bătrân şi morocănos, am strigat! nu-i nicio speranţă să-ţi găseşti de lucru, sunt plin de viaţă!

— Ştii, chicoti ea strecurându-se în patul meu şi punându-mi o mână lungă şi albă pe umăr, ştii de ce l-ai pus la pat pe imbecilul acela de viconte cu o pungă de gheaţă pe stomah? Ca să răzbuni

rândunelele? Ştiu eu mai bine de ce. Eşti un şarlatan, Othello. Ca să-l împiedici de a se plimba noaptea pe lună cu…

— Ia-ţi gheara de pe mine, păianjen bătrân şi veninos, de nu vrei să sar din pat şi s-o sfârşesc cu tine! Făcând o sforţare violentă să-mi ridic braţele adormite, m-am trezit lac de sudoare. Camera era inundată de o dulce lumină argintie. Deodată, vălul de pe ochii mei vrăjiţi dispăru şi prin fereastra deschisă am văzut luna plină, frumoasă şi senină, privindu-mă din înaltul unui cer fără de nouri. Lună, feciorelnică zeiţă! Mă auzi oare în liniştea nopţii? Pari aşa de blândă, dar şi aşa de tristă; poţi înţelege suferinţa? Poţi ierta? Poţi vindeca răni cu balsamul curatei tale lumini? Poţi să mă înveţi uitarea? Vino, dulce surioară, aşază-te lângă mine, sunt atât de obosit! Pune mâna ta rece pe fruntea mea arzătoare şi potoleşte-mi zbuciumul gândurilor! Şopteşte-mi la ureche ce trebuie să fac, încotro să mă îndrept ca să uit cânâecul Sirenelor! M-am dus la fereastră şi-am rămas multă vreme urmărind-o pe regina nopţii în drumul ei printre stele. Ce bine le cunoşteam pe toate dintr-atâtea nopţi de nesomn şi le rosteam pe rând numele: înflăcăratul Sirius, Castor şi Pollux cei atât de iubiţi de navigatorii antichităţii, Arcturus, Aldebaran, Capella, Vega, Casiopeea! Dar cum se numea steaua luminoasă ce scânâeia deasupra capului meu, chemându-mă cu lumina ei cristalină, stăruitoare? O cunoşteam bine! Lumina ei îmi călăuzise de-atâtea ori barca pe mări furioase, îmi arătase de-atâtea ori calea pe întinderile înzăpezite şi-n codrii patriei mele:

Stelia Polaris.

Steaua Polară! Iată calea, vino după mine şi vei fi mântuit!

LE DOCTEUR SERA ABSENT PENDANT UN MOIS PRIÈRE S-ADRESSER AU DR. NORSTROM, 66, BOULEVARD HAUSSMANN[95].

7 *LAPONIA*

Soarele se şi coborâse după Vassojarvi, dar ziua mai dura încă, înflăcărată de o lumină via ce se întuneca încetul cu încetul schimbându-se în portocaliu şi rubiniu. O pâclă de aur cobora peste munţii albaştri cu sclipitoare câmpuri de zăpadă purpurie şi mesteceni argintii, coloraţi în galben-viu, pe care scânteia cea dintâi promoroacă. Munca zilei se sfârşise. Bărbaţii se întorceau în tabără cu lasourile pe umăr, femeile cu doniţele mari, din lemn de mesteacăn, pline cu lapte proaspăt. Cireada de o mie de renât vegheată pe de lături de câni păzitori, era adunată în jurul taberei pentru a fi noaptea la adăpost de primejdia lupilor şi a lincşilor. Mugetul necontenit al viţeilor şi tropotul sonor al copitelor se stinse treptat şi totul intră în tăcere; numai din când în când se auzea lătratul unui câne, strigătul ascuţit al rânduneâii de noapte ori glasul puternic al vreunei bufniţe răsunând în depărtările munţilor. Stăteam la locul de cinste, îngături, în cortul plin de fum. Ellekare, femeia lui, aruncă o bucată de brânză de ren în oala atârnată deasupra focului şi ne dădu pe rând, întâi bărbaţilor şi apoi femeilor şi copiilor, câte o strachină de supă groasă, pe care o

95 Doctorul va lipsi o lună. Vă rugăm să vă adresaţi doctorului Norstrom, Boulevard Haussmann, 66.

mâncarăm în tăcere. Cât rămăsese în oală se împărţi la cânii ce nu erau de strajă şi care se strecurară înăuntru unul câte unul, culcându-se lângă foc. Băurăm apoi pe rând, din cele două ceşti ale gospodăriei, câte-o cafea neagră gustoasă, după care îşi scoaseră cu toţii pipele scurte din pungile de piele şi prinseră a fuma cu mare poftă. Bărbaţii se descălţată de ghetele de ren şi întinseră la uscat în faţa focului smocurile de iarba carex; laponii nu poartă ciorapi. Am admirat iarăşi forma perfectă a picioarelor mici, cu scobitura tălpii elastică şi călcâiele viguroase şi bombate. Câteva femei îşi luară pruncii adormiţi din leagănele de scoarţă de mesteacăn căptuşite cu muşchi moale, atârnate de stâlpii cortului şi le dădură să sugă. Altele începură a căuta în cap copiii mai mărişori ce stăteau pe burtă în poala lor.

— Îmi pare rău că ne părăseşti aşa de repede, zise moşturi. Şederea ta aici a fost plăcută şi te-am îndrăgit. turi vorbea bine suedeza. Cu mulţi ani în urmă fusese chiar şi la Lulea ca să predea plângerea laponilor împotriva noilor coloni guvernatorului provinciei, un îndârjit apărător al cauzei lor pierdute şi unchi de – al meu. turi era bărbat semeţ, şef absolut al tribului său de cinci kator-i, locuite de cei cinci feciori ai lui, cu soţiile şi copiii, toţi muncind din greu din zori şi până-n noapte ca să-i îngrijească cireada de o mie de reni.

— Acuşi vine vremea să plecăm şi noi cu corturile aiurea, urmături. Sunt sigur că vom avea o iarnă timpurie. Curând, zăpada va fi prea tare pe sub mesteceni ca să mai poată-ajunge renii la

muşchiul dedesubt, înainte de sfârşitul lunii trebuie să pornim în jos, spre pădurile de pini. Cunosc după felul cum latră câniii că au adulmecat putoare de lup. Nu spuneai tu că ai dat peste urmele ursului cel bătrân când ai trecut ieri prin cheile Sulmo? întrebă el pe-un băietan lapon care tocmai intrase în cort şi se cinchise lângă foc. Da, văzuse urmele şi încă o mulţime altele, de lup. Eram încântat să aud că mai existau urşi pe acolo, am spus eu; auzisem că nu mai rămăseseră decât foarte puţini prin părţile acelea. Aveam dreptate, îmi răspunseturi, ursul cu pricina era un animal bătrân, care sălăşluia în împrejurimi de ani de zile; fusese văzut de multe ori dând târcoale prin trecătoare. De trei ori îl încolţiseră iarna când dormea, dar el izbutis e de fiecare dată să scape! Era un urs bătrân, foarte viclean. turi trăsese şi cu puşca într-însul, dar el clătinase numai din cap şi-l privise cu ochii lui şireţi. Ştia prea bine că niciun glonţ obişnuit nu-l poate ucide. Numai un glonţ de argint, turnat într-o sâmbătă noaptea lângă cimitir îl putea omorî, căci era ocrotit de Uldra.

— De Uldra? Da, n-auzisem de Uldra, poporul cel mărunt care locuieşte sub pământ? Când ursul se aşază pe somn iarna, ei îi aduc hrană noaptea; se-nţelege că niciun animal nu poate dormi iarna întreagă fără mâncare, râse pe înfundateturi. Există o lege a urşilor că nu le este îngăduit să ucidă om. Dacă o calcă, Uldra cei mărunţi nu mai aduc hrană şi-atunci ursul nu mai poate dormi iarna. Ursul nu-i viclean şi perfid ca lupul. Are putere cât doisprezece oameni şi isteţime cât unul singur. Lupul însă este isteţ cât doisprezece

oameni şi are putere numai cât unul. Ursului îi place lupta dreaptă. Dacă întâlneşte un om şi omul acela se duce la el şi-i spune: „Hai să ne luăm la unita, nu mi-e frică de tine”, ursul îl păleşte numai, doborându-l şi-o ia la picior fără să-i facă vreo stricăciune. Nu atacă niciodată femeia, trebuie numai să-i arate că-i femeie şi nu bărbat. L-am întrebat peturi dacă a văzut vreodată pe acei Uldra. El nu, soţia lui îi văzuse şi copiii îi zăriseră de multe ori. H auzise însă trebăluind sub pământ. Uldra cei mărunţi umblă în timpul nopţii şi dorm în timpul zilei, căci nu văd de loc la lumina zilei. Uneori, când se întâmplă să-şi aşeze laponii corturile chiar deasupra locului unde trăiesc ei, aceştia le dau semn să-şi mute în altă parte aşezările. Sunt foarte prietenoşi dacă-i laşi în pace. Însă de-i tulburi, presară o pulbere pe muşchi de mor renii pe capete. S-a întâmplat chiar să le răpească câte-un prunc lapon din leagăn şi să puie în loc unul dintr-ai lor. Pruncii lor au faţa acoperită de păr negru şi dinţi lungi, ascuţiţi. Unii spun că trebuie să-l baţi pe copil c-o varguţă de mesteacăn aprinsă până ce maica lui nu-i mai poate îndura ţipetele şi-ţi aduce înapoi pruncul, luându-şi-l pe-al ei. Alţi oameni spun că trebuie să te porţi cu dânsul ca şi cum ar fi copilul tău, atunci mama Uldra, recunoscătoare, îţi aduce singură pruncul. Pe cândturi povestea, se iscă ceartă mara între femei – care din cele două metode ar fi mai bună – şi mamele, cu priviri îngrijorate, îşi strângeau pruncii la sân. Lupul este cel mai mare duşman al laponilor. Nu îndrăzneşte să atace o cireada de reni, stă nemişcat şi lasă vântul să-i

poarte duhoarea lui într-acolo. Cum simt renii miros de lup, se răzleţesc care-ncotro spăimântaţi, şi-atunci fiara se repede şi-i ucide unul câte unul, de multe ori până la doisprezece într-o singură noapte. Dumnezeu a zămislit toate animalele afară de lup, care-i scornit de diavol. Când un om s-a mânjit cu sângele altui om, adesea diavolul îl prelace în lup dacă nu şi-a mărturisit păcatul. Lupul are puterea să adoarmă pe laponii ce păzesc cireada noaptea numai uitându-se la dânşii din întuneric cu ochii lui sticliţi. Nu-l poţi ucide cu un glonţ obişnuit decât dacă l-ai purtat în buzunar două duminici dea rândul la biserică. Cel mai bun mijloc este să-l întreci cu schiurile pe zăpadă moale şi să-l păleşti cu bâta peste vârful botului; atunci numai decât se rostogoleşte şi moare. Chiar el, turi, ucisese în asemenea chip zeci de lupi. O singură dată nu nimerise lovitura iar lupul îl muşcase de picior. Şi în timp ce povestea, îmi arătă o cicatrice urâtă. Iarna trecută un lapon fusese muşcat de un lup care se rostogolea, pe moarte. Laponul pierdu atâta sânge, încât căzu în zăpadă şi adormi. A doua zi îl găsiseră mort, îngheţat alături de lupul ucis. Apoi mai este şi jderul care sare la beregata renului şi-l apucă chiar de vâna cea mare, rămânând agăţat aşa, kilometri întregi, până ce renul pierde atâta sânge încât cade jos şi moare. Mai este şi vulturul, care înşiacă în gheare viţeii noi născuţi scăpaţi numai pentru o clipă de sub supravegherea mamei lor. Şi linxul ce se furişează nesimţit ca o pisică şi sare la renul răzleţit ce şi-a pierdut drumul. turi mărturisi că nu-l ducea de loc mintea cum putuseră laponii

din străvechi timpuri să-şi păzească cirezile până a nu se fi întovărăşit cu cânele, în acele zile de demult, cinele obişnuia să vâneze renul în tovărăşia lupului. Dar cânele, care-i cel mai deştept dintre toate animalele, descoperise repede că-i mai priincios pentru el să lucreze cu, laponul decât cu lupul. Aşa că veni şi propuse laponului să-l primească în slujba lui cu condiţia să se poarte ca un prieten cu el toată viaţa, iar când îi va sosi ceasul morţii să-l spânzure. De asta până în ziua de azi laponii îşi spânzură întotdeauna cânii când ajung prea bătrâni şi nu mai pot munci; chiar şi căţeii abia născuţi care trebuie sacrificaţi din lipsă de hrană sunt întotdeauna spânzuraţi. Cânele a pierdut darul vorbirii când l-a dobândit omul, dar pricepe tot ce-i spui. Odinioară toate animalele grăiau, chiar florile, copacii şi pietrele, toate lucrurile neînsufleţite care erau zămislite de acelaşi Dumnezeu ce l-a făcut şi pe om. De aceea omul trebuie să fie bun cu toate lighioanele şi să se poarte cu toate lucrurile neînsufleţite ca şi cum ar mai auzi şi-ar mai înţelege, în ziua judecăţii de apoi, Dumnezeu va chema întâi pe dobitoace să aducă mărturie împotriva oamenilor morţi. Numai după ce animalele vor fi grăit, îi va chema şi pe oameni să mărturisească. L-am întrebat peturi dacă nu se află cumva vreun stalo prin împrejurimi. Auzisem atâtea despre ei, în copilărie; ce n-aş da să întâlnesc şi eu vreunul din acei căpcăuni uriaşi.

— Să ne ferească Dumnezeu! răspunseturi tulburat. Nu ştii că râul pe care-l treci mâine prin vad se mai cheamă încă râu! Stalo, în amintirea

bătrântilui căpcăun care trăia acolo de de mult cu vrăjitoarea de nevastă-sa? N-aveau decât un singur ochi amândoi aşa că veşnic se certau şi se băteau de la dânsul, care din ei să-l poarte, îşi mâncau întotdeauna copiii, ba pe deasupra şi o mulţime de copii lanoni când le venea la îndemână. Stalo spunea că-i plăceau mai mult pruncii de lapon, căci ai lui prea aveau gust de pucioasă. Odată, pe când străbăteau ei Iacul într-o sanie trasă de-doisprezece lupi, au prins a se certa ca de obicei de la ochi şi Stalo s-a înfuriat aşa de cumplit c-a dat o lovitură de-a găurit fundul lacului, iar peştii au ieşit cu toţii pe acolo şi nu.s-au mai întors înapoi niciodată. De asta lacul acela se cheamă până în ziua de azi lacul Siva. Mâne-l vei trece cu barca şi vei vedea singur că nu este ţipenie ele peşte într-însul. L-am mai întrebat peturi ce se întâmplă când se îmbolnăvesc laponii, cum o scot la capăt fără de doctor. Erau foarte rar bolnavi, îmi răspunse, mai ales în timpul iernii. Numai în iernile foarte geroase se întâmplă uneori să degere şi să moară noii născuţi. Doctorul venea să-i vadă de două ori pe an din porunca regelui şituri socotea că era de ajuns. Două zile îi trebuiau pentru a străbate mlaştinile călare şi încă una ca să treacă muntele cu piciorul, iar ultima oară când trecuse râul prin vad era cât pe ce să se înece. Aveau noroc că printre ei se aflau o mulţime de vraci care puteau lecui aproape toate boalele lor cu mult mai bine decât doctorul regelui. Tămăduitorii erau ocrotiţi de Uldra, care-i învăţase arta lor. Unii dintre ei aveau puterea să-ţi aline suferinţa numai punând mâna pe locul

dureros. Pentru cele ma i multe beteşuguri foloseau luarea de sânge şi fricţiunile. Mercurul şi sulful erau-şi ele foarte bune, de asemeni o linguriţă de tabac într-o ceaşcă cu cafea. Două broaşte fierte două ore în lapte erau un leac tare bun ce alina tuşea; un broscoi mare era şi mai bun dacă-l puteai găsi. Broscoii vin din nouri; când nourii umblă pe jos, broscoii cad cu sutele pe zăpadă. Altcum nu poate fi, căci îi găseşti uneori pe cele mai pustii întinderi de zăpadă unde nu afli urmă de fiinţă vieţuitoare. Zece păduchi fierţi în lapte cu multă sare şi băuţi pe stomacul gol sunt un leac sigur împotriva găâbenării, o boală foarte obişnuită la laponi primăvara. Muşcătura de câne se vindecă frecând rana cu sângele acelui câne. Dacă freci locul bolnav cu lina unui mieluţ, îţi trece pe dată durerea, căci Iisus Cristos a vorbit adesea de miel. Când cineva trage să moară, dă de veste întotdeauna un corb ori o cioară care vine şi se aşază pe stâlpul cortului. Atunci nu trebuie nici să vorbeşti, nici să faci zgomot ca nu cumva Viaţa speriată să-şi ia zborul şi cel ce moare să fie condamnat a trăi o săptămână între două lumi. Dacă-ţi pătrunde în nări miros de mort, eşti în primejdie să mori şi tu. Nu se afla cumva prin împrejurimi vreun vraci dintre aceia? l-am întrebat peturi; doream mult să stau de vorbă cu unul din ei. Nu, cel mai aproape se afla un lapon bătrân, pe nume Mirko, care trăia de cealaltă parte a muntelui. Era bătrân tare, turi îl ştie din copilărie. Era un straşnic tămăduitor şi foarte iubit de seminţia Uldra. Toate dobito acele se apropiau de el fără teamă, nefăcându-i niciun rău, căci ele

recunosc de îndată pe cei ocrotiţi de Uldra. Îţi ia durerea numai atingându-te cu mâna. Pe tămăduitori îi poţi recunoaşte întotdeauna după forma mânii. Dacă pui în palma unui astfel de vraci o pasăre împuşcată în aripă, ea rămâne cuminte acolo căci îl simte că-i tămăduitor. Am întins mâna spreturi, care nu bănuia că sunt medic. El o privi cu atenţie fără să rostească o vorbă, îmi îndoi fiecare deget în parte cu multă grijă, măsură distanţa dintre degetul mare şi arătător, apoi murmură ceva soţiei care îmi luă la rândul ei mâna în gheara-i mică, cafenie ca de pasăre, cu o expresie de nelinişte în ochii ei migdalaţi.

— Maică-ta nu ţi-a spus că te-ai născut cu scufia norocului? De ce nu ţi-a dat sân? Cine te-a alăptat? Ce limbă vorbea doica? N-a pus cumva vreodată sânge de corb în laptele tău? Nu ţi-a atârnat la gât o gheară de lup? Nu te-a pus să atingi o hârcă de mort când erai copil? Ai văzut vreodată un Uldra? Ai auzit vreodată zurgălăii renului lor alb în străfundul pădurii?

— E tămăduitor, e tămăduitor, rosti soţia lui turi aruncându-mi o privire iute, neliniştită.

— Este ocrotit de Uldre, repetară cu toţii, şi în ochii lor se citea o expresie aproape de spaimă. Mi-am tras mâna înapoi, cuprins parcă şi eu de spaimă. Era vremea să ne culcăm, spuseturi; ziua fusese lungă, iar eu trebuia să pornesc în zori. Ne-am întins cu toţii în jurul focului ce ardea mocnit şi îndată se lăsă întunericul în cortul plin de fum. Nu vedeam decât steaua polară ce scapără în jos spre mine prin gaura de fum a cortului. Prin somn

am simţit apăsarea caldă a unui trup de câne pe piept şi botu-i moale rezemat în palma mea. La revărsatul zorilor eram cu toţii în picioare, întreaga tabără se trezise ca să asiste la plecarea mea. Am împărţit prietenilor mei modeste daruri de tabac şi bomboane atât de preţuite de ei şi cu toţii îmi urară călătorie bună. Dacă totul mergea bine, trebuia să ajung a doua zi la Forsstugan, care era cea mai apropiată aşezare omenească în acea sălbăticie a mlaştinilor, torentelor, lacurilor şi codrilor în care-şi statorniciseră patria nestatornicii laponi. Ristin, nepoata lui turi în vârstă de şaisprezece ani, avea să-mi fie călăuză. Rupea puţin suedeza, mai fusese o dată până la Forsstugan şi trebuia să se ducă mai departe, până la primul sat cu biserică pentru a urma din nou la şcoala laponă. Ristin mergea înaintea mea îmbrăcată cu tunică lungă, albă de ren, pe cap cu căciuliţă de lână roşie. Era încinsă cu un chimir lat de piele, brodat cu fir albastru şi galben şi împodobit cu paftale şi catarame din argint masiv. La cingătoare purta cuţitul, punga de tutun şi scafa. Am observat că avea şi o toporişte de tăiat lemne trecută pe sub cingătoare. Era încălţată cu jambiere de piele moale, albe de ren, bine strânse pesta pantalonii largi bufanţi, tot de piele, în picioarele micuţe avea ghete cochete, albe, tot de ren, frumos cusute cu aţă albastră. În spate purta laukos-ul, – o raniţă din coajă de mesteacăn, în care-şi ducea cele câteva lucruşoare şi merindea noastră. Era de două ori mai mare decât rucsacul meu, dar greutatea lui nu părea s-o apese de loc. Îşi dădea drumul la vale, pe povârnişul prăpăstios,

cu pas iute şi nesimţit de animal, sărind vioaie ca un iepuraş peste trunchiuri răsturnate şi bălţoace. Din când în când, sprintenă ca o capră, se avânta pe vreun stei ca să privească împrejur. La poalele colinei am dat peste un râu lat; nici n-avusesem bine timp să mă întreb cum îl vom trece, că ea se şi vârâse în apă până la şolduri. Nu-mi rămânea altceva de fac. ut decât s-o urmez în râul rece ca gheaţa, îndată însă m-am încălzit când începurăm a urca dealul râpos din partea cealaltă cu o viteză vertiginoasă. Fata rar scotea câte-o vorbă, de altfel, asta n-avea nicio importanţă deoarece tot nu înţelegeam mai nimic din ce-mi spunea. Suedeza ei era la fel de stâlcită ca lapona mea. Ne-am aşexat pe muşchiul moale dinaintea unul prânz gustos alcătuit din biscuiţi de secară, unt proaspăt, brânză, limbă de ren afumată şi o apă rece, minunată luată din pârâiaşul de munte şi băută din scafa Ristinei. Ne am aprins pipele şi-am încercat din nou să ne înţelegem.

— Ştii numele acelei pasări? am întrebat-o.

— Lahol, surâse Ristin, recunoscând imediat dulcele fluierat, ca de flaut, al ploierului care împărtăşeşte singurătatea laponilor şi-i foarte iubit de ei. Dintr-o tufă de sălcii se înălţă cântecul fermecător al măcăleandrului.

— Jilou! Jilou! risc Ristin. Laponii spun că măcăleandrul are în guşă un clopoţel şi ca ştie o sută de cântece. Sus, de asupra capetelor noastre, sta ca ţintuită pe cerul albastru o cruce neagră. Era vulturul regal, supraveghind, nemişcat pe aripile lui, pustia-i împărăţie. Dinspre lacul din munte ajungea până la noi chemarea stranie a

cufundacului.

— Ro.ro, raik, îl imită la perfecţie Ristin. Asta înseamnă’s Azi va fi frumos! Azi va fi frumos! Când cufundacul spune: Var luk, var luk, luk, luk, înseamnă: iar va ploua, iar va ploua, iar, iar, îmi explică ea. Stăteam acolo, întins pe spate în muşchiul moale, fumându-mi pipa şi privind pe Ristin cum îşi aranja cu grijă lucrurile în laukos-ul ei: un şăluţ albastru de lână, încă o pereche nouă de ghetuţe de ren, o pereche de mănuşi roşii, frumos brodate pentru biserică şi o biblie. Din nou mă uimi forma delicată a mâinilor ei micuţe ca a tuturor laponilor. Am întrebat-o ce avea în cutiuţa făcută din rădăcină de mesteacăn. Cum nu puteam înţelege o vorbă din lunga-i explicaţie într-un amestec de suedeză, finlandeză şi laponă, m-am ridicat şi am deschis cutia, înăuntru parcă ar fi fost un pumn de ţarină. Ce voia să facă cu ea? Iarăşi se strădui să-mi lămurească şi iarăşi n-am izbutit s-o înţeleg. Scutură din cap nerăbdătoare; sunt sigur că mă socotea tare prost. Deodată se trânti jos pe muşchi şi rămase aşa lungită, nemişcată, cu ochii închişi. După asta se ridică şi scormoni în muşchi ca să scoată un pumn de ţarină pe care mi-l întinse cu o faţă foarte serioasă. Atunci am priceput ce ţinea în cutioara din rădăcină de mesteacăn. Era puţin pământ de pe mormântul unui lapon ce murise în pustietate, îngropat sub zăpadă, iarna trecută. Ristin îl ducea preotului, ca să citească deasupra lui rugăciunea morţilor şi apoi să-l presare în cimitir. Ne-am pus raniţele în spinare şi-am pornit mai departe. Pe măsură ce coboram panta, aspectul peisajului se

schimba din ce în ce. Străbăteam acum nesfârşite tundre acoperite de iarbă carex prin care creşteau icicolo tufe galbene-aurii de zmeură pe care-o culegeam din mers şi o mâncam. Singuraticii mesteceni pitici, betula nana, ai înălţimilor creşteau în crângurile de mesteceni argintii amestecaţi cu plopi, frasini, tufărişuri de soc, cireşi sălbatici şi coacăze. Pătrunserăm apoi într-o pădure deasă de brazi falnici. După vreo două ore de mers, intrarăm în nişte chei înalte, cu pereţi prăpăstioşi de stâncă acoperiţi de muşchi. Deasupra capetelor noastre cerul era încă luminat ele soarele înserării, dar în văgăună era aproape întuneric. Ristin arunca priviri neliniştite în jur; se vedea bine că avea grabă să iasă din trecătoare înainte de căderea nopţii. Deodată rămase locului neclintită. Am auzit trosnetul unei crengi rupte şi am zărit o matahală neagră la mai puţin de cincizeci de metri înaintea mea.

— Fugi! îmi şopti Ristin, albă ca varul, cu mânuţa încleştată pe toporiştea de la chimir. Bucuros aş fi fugit dacă aş fi fost în stare. Am rămas neclintit, ţintuit locului de o crampă violentă în pulpele picioarelor, îl puteam vedea acum foarte desluşit: sta ridicat în două picioare într-un tufăriş de afine ce-i ajungea până la genunchi şi în botu-i mare atârna o mlădiţă încărcată cu fructele lui preferate. Se vedea bine că-l tulburasem în mijlocul ospăţului. Era un exemplar neobişnuit de mare şi, după înfăţişarea jerpelită a hainei, se cunoştea că-i un urs foarte bătrân § nu mai încăpea îndoială că era acelaşi despre care îmi vorbiseturi.

— Fugi, am şoptit la rândul meu Ristinei, vrând să fac ps cavalerul, să mă port bărbăteşte, acoperindu-i retragerea. Valoarea morală a acestei intenţii era oarecum micşorată de faptul că nu eram încă în stare să mă clintesc din loc. Ristin nu fugi, în loc s-o ia la goană, mă făcu martorul unei scene de neuitat ce merita într-adevăr osteneala unei călătorii de la Paris până în Laponia. N-aveţi decât să nu daţi crezare celor ce vă povestesc, că nu mă supăr. Ristin, cu o mână pe toporişte, făcu câţiva paşi înainte spre urs; cu cealaltă mână îşi ridică tunica, dându-şi la iveală pantalonii largi de piele purtaţi de femeile lapone. Ursul scăpă din bot creanga de afine, adulmecă puternic de câteva ori şi-o porni cu pasul lui apăsat spre desişul brazilor, dispărând în pădure.

— Se vede că eu îi plac mai puţin decât afinele, râse Ristin în vreme ce-o luam la picior cât puteam de repede.

Îmi povesti apoi cum în primăvară, când maica ei o adusese acasă de la şcoala laponă, dăduseră peste ursul aproape în acelaşi loc, în mijlocul cheilor şi cum o tulise la sănătoasa îndată ce mama ei îi arătase că-i femeie.

Ieşirăm curând din chei şi merserăm, prin codrul ce se întuneca, pe covor de muşchi argintiu moale ca o catifea şi înflorat cu tufe de căline şi perişor. Nu era nici lumină, nici întuneric, ci minunatul crepuscul al nopţii de vară polare. Cum de nimerea

Ristin drumul prin pădurea fără cărare era ceva de neînţeles pentru mintea mea mărginită. Pe neaşteptate, am dat iar peste prietenul nostru

pârâiaşul şi-abia am avut vreme să mă aplec să-i sărut faţa răcoroasă ca noaptea pe când el sălta grăbit pe lângă noi. Ristin mă vesti că trebuie să cinăm. Cu o iuţeală

»

nemaipomenită, ciopli cu toporiştea nişte surcele şi aprinse focul de popas între doi bolovani. Am mâncat, apoi ne-am fumat pipele şi-am adormit imediat adânc, cu raniţele căpătâi. Ristin mă trezi întinzându-mi căciuliţă ei roşie plină cu afine; nu era de mirare că-i plăceau aşa de tare ursului celui bătrân asemenea fructe, în viaţa mea nu mi s-a părut mai bună o gustare de dimineaţă. Am plecat mai departe. Hei! iată-l din nou pe prietenul nostru pârâul dănţuind voios la vale peste movile şi pietre, îndemnându-ne cu cântecul lui să coborâm cu el jos, la lacul de munte. Şi l-am ascultat de teamă să nu se piardă singur prin întunecime! Din când în când, îl scăpăm din ochi, dar îl auzeam cântându-şi lui singur, mereu. Din când în când se oprea ca să ne aştepte la poalele unei stânci prăpăstioase ori lângă un arbore doborât, repezindu-se apoi şi mai iute ca niciodată, pentru a câştiga timpul pierdut. Curând scăpă de primejdia de a-şi pierde drumul în întuneric, căci noaptea o zbughise înapoi pe picioarele-i sprintene de spiriduş, afundându-se în codru. O flacără de lumină aurie pâlpâi pe vârfurile copacilor.

— Piavi! zise Ristin; răsare soarele! Prin ceaţa văii de la picioarele noastre un lac de munte îşi deschidea pleoapa. M-am apropiat de lac cu bănuiala neplăcută a altei băi reci. Din fericire, mă

înşelam. Ristin se opri deodată înaintea unei eka mici, o barcă cu fundul plat, pe jumătate ascunsă sub un brad răsturnat. Era a nimănui şi-a tuturor, slujind laponilor să treacă, în rarele lor vizite, spre cel mai apropiat sat cu biserică, unde-şi schimbau pieile de ren pe cafea, zahăr şi tutun, cele trei articole de lux din viaţa lor. Apa lacului era de culoarea albastră a cobaltului, mai frumoasă chiar decât albastrul de safir al Grotei

Albastre de la Capri. Era atât de străvezie încât mi s-a părut chiar că zăresc în fundul lui gaura pe care o făcuse fiorosul Stalo. Pe la mijlocul lacului ne-am întâlnit cu doi călători maiestuoşi ce înotau unul lângă altul cu mândrele lor coarne înălţate deasupra apei.

Noroc că m-au luat drept un lapon, aşa că ne-au lăsat să ne apropiem atât de mult că le puteam vedea ochii frumoşi, catifelaţi ce ne priveau fără teamă. Foarte ciudat lucru, ochii elanului ca şi ai renului par să te privească ţintă drept în ochi ori din ce poziţie te-ai uita la ei. Am urcat repede malul pieptiş din cealaltă parte şi străbăturăm din nou o nesfârşită câmpie mlăştinoasă unde nu ne puteam călăuzi decât după soare, încercările mele de a explica

Ristinei întrebuinţarea busolei de buzunar avură atât de puţin succes, încât am renunţat şi eu de a mă mai uita la ea, încredinţându-mă instinctului de animal abia domesticit al fetei»

lapone. Era vădit că se grăbea tare şi în curând am avut impresia că nu mai cunoştea bine drumul. Uneori o pornea cât putea de iute într-o direcţie, apoi se oprea brusc, adulmeca vântul cu

nări palpitânde şi se repezea în altă direcţie, repetând manevra. Din când în când, se apleca amirosind pământul ca un câne.

— Rog, zise ea deodată, arătând cu mâna spre un nor jos ce venea spre noi cu o iuţeală vertiginoasă, lăţindu-se peste mlaştini. Ceaţă, într-adevăr! într-o clipă ne-am pomenit învăluiţi într-o negură opacă, deasă ca o ceaţă londoneză de noiembrie. Trebuia să ne ţinem de mină ca să nu ne pierdem unul de altul. Am luptat aşa vreo oră ori două, cufundaţi până la genunchi în apa rece ca gheaţa. În cele din urmă, Ristin mărturisi că 3 pierdut drumul şi va trebui să aşteptăm până se va ridica ceaţa. Cât va mai dura oare? Ristin nu ştia; poate o zi şi-o noapte, poate numai o oră, totul depindea de vânt. Treceam prin cea mai grea încercare a vieţii mele. Ştiam prea bine că din pricina echipamentului nostru sumar o întâlnire cu ceaţa în nesfârşitele mlaştini era cu mult mai primejdioasă decât întâlnirea cu ursul în pădure. Ştiam de asemeni că nu era altceva de făcut decât să stăm locului şi să aşteptăm. Ore de-a rândul am rămas acolo, aşezaţi pe raniţele noastre, înfăşuraţi în ceaţă ca într-un cearşaf rece ca gheaţa. Dar culmea desperării am atins-o când am vrut să-mi aprind pipa şi am descoperit că buzunarul vestei era plin de apă. Pe când priveam încă amărât cutia de chibrituri udă, Ristin îşi aprinse pipa cu amnarul. O altă înfrângere a civilizaţiei a fost în clipa când am vrut să-mi pun o pereche de ciorapi uscaţi şi am descoperit că rucsacul meu impermeabil londonez, de cea mai bună calitate, era răzbit de apă, pe când toate lucrurile Ristinei,

din laukos-ul din scoarţă de mesteacăn făcut acasă, erau uscate ca paiul. Tocmai când aşteptam să fiarbă apa pentru o mult dorită ceaşcă de cafea, o neaşteptată pală de vânt stinse flacăra lămpii mele cu spirt. Cât ai clipi, Ristin se şi avântă în direcţia vântului şi se întoarse poruncindu-mi să-mi pun imediat raniţa în spate. În mai puţin de o minută, un vânt puternic şi constant ne bătea drept în faţa şi vălurile ceţii se înălţară repede deasupra capetelor noastre. Tocmai în afundul văii, chiar la picioarele noastre, văzurăm un râu măreţ strălucind ca un paloş în soare. De-a lungul ţărmului celălalt, o pădure neagră de pini se întindea cât cuprindeai cu ochii. Ristin ridică mâna şi arătă spre o coloană subţire de fum ce se înălţa peste vârfurile arborilor.

— Forsstugan, zise ea. Se repezi pe pantă la vale şi, fără să şovăie o clipă, se vârî până la gât, iar eu după ea. Curând nu mai atinserăm fundul cu piciorul şi trecurăm râul înot, întocmai ca elanii în lacul din pădure. După o jumătate de oră de mers prin pădure, de partea cealaltă a râului, am ajuns într-un luminiş ce se cunoştea că-i deschis de mâna omenească. O namilă de dulău lapon se repezi în goana mare spre noi, lătrând îndârjit. Dar după ce ne adulmecă bine, îl cuprinse o nespusă veselie că ne vede şi o luă înaintea noastră ca să ne arate drumul dând prietenos din coadă…

Lars Anders din Forsstugan sta în bătătura casei lui spoite roş, cu cojoc lung din piele de oaie, înalt de aproape doi metri în saboţii lui de lemn.

»

— Bun sosit în pădure! zise el. De unde vii tu? De ce n-ai lăsat-o pe fetiţa laponă să treacă singură înot râul, ca să-ţi aducă barca mea? Mai pune un buştean pe foc, Kerstin, strigă el în casă către nevastă. A trecut râul înot cu o copilă laponă şi trebuie să-şi usuce hainele amândoi. M-am aşezat împreună cu Ristin pe-o bancă scundă, în faţa focului.

— E ud ca o vidră, zise mama Kerstin, ajutându-mă să-mi scot ciorapii, pantalonii bufanţi, puloverul şi cămaşa de flanelă de pe trupul şiroind de apă şi atârnându-le la uscat pe o frânghie prinsă de-a lungul tavanului. Ristin îşi scosese haina de ren, jambierele, pantalonii şi vesta de lână; cămaşă n-avea. Şi stăturăm acolo, unul lângă altul pe banca de lemn, dinaintea flăcărilor focului, goi-goluţi aşa cum ne făcuse Dumnezeu. Cei doi bătrâni socoteau că-i un lucru foarte firesc – şi chiar aşa era.

Peste o oră, inspectam noua mea locuinţă – îmbrăcat cu paltonul cel lung negru, de duminică, din stofă de lână ţesută în casă, al lui moş Lars şi cu saboţii lui în picioare – pe când Ristin sta lângă cuptorul din bucătăria unde mama Kerstin frământa de zor pâne. Străinul care poposise ieri acolo împreună cu un lapon finlandez mâncase toată pânea din casă. Feciorul lor era plecat la tăiat lemne de cealaltă parte a lacului şi în cămăruţa lui de deasupra staulului aveam să dorm eu. Sperau că n-are să mă supere mirosul vacilor. De fel, ba chiar îmi plăcea. Moş Lars spuse că se

duce în herbre[96] să caute o piele de oaie cu care să-mi învelească patul; era sigur că voi avea nevoie de ea, căci nopţile începuseră a fi reci. Herbre-ul era ridicat pe patru stâlpi groşi de lemn, la înălţimea unui stat de om deasupra solului, la adăpost de vizitatorii cu patru picioare şi de troienele iernii. Cămara de provizii era plină de haine şi blăni ordonat atârnate de coarne ţintuite în pereţi. Se afla acolo haina de blană de lup a lui moş Lars, blănurile de iarnă ale nevestei lui şi jumătate duzină de piei de lup. Pe podea era întinsă o învelitoare de sanie splendidă, din blană de urs. Pa alt cuier atârna rochia de mireasă a Mamei Kerstin, cu corsaju-i de mătase în culori vesele, frumos brodat cu fir de argint şi fusta lungă verde de lână, capa de blană de veveriţă, boneta garnisită cu horbotă veche, cordonul de piele roşie cu paftale de argint masiv. Pe când coboram din herbre pe scară, i-am atras atenţia lui moş Lars că uitase să încuie uşa. Nu-i nimic, mi-a răspuns el; lupii, vulpile şi nevăstuicile n-aveau să le ia hainele, iar lucruri de mâncare nu erau în herbre. După o raită prin pădure, m-am aşezat sub un brad mare de lângă uşa bucătăriei, la o cină straşnică: păstrăv de Laponia, cel mai bun din lume, pâne de casă abia scoasă din cuptor, brânză proaspătă şi bere făcută acasă. Am vrut s-o chem şi pe Ristin să mănânce cu mine, dar mi-am dat seama că nu îngăduia eticheta. Avea. să stea la masă cu nepoţii, în bucătărie. Bătrânii se aşezaseră amândoi lângă mine, privindu-mă cum

96 Adăpost de provizii.

mănânc.

— L-ai văzut pe rege? Nu, nu-l văzusem, nu veneam de la Stockholm, ci de-a dreptul din altă ţară, din alt oraş cu mult mai mare decât Stockholmul. Moş Lars nu ştia că se află pe lume un oraş mai mare ca Stockholmul. I-am spus mamei Kerstin cât de mult admirasem frumoasa-i rochie de mireasă. Surâse şi-mi răspunse că înaintea ei o purtase maică-sa când se cununase. Dumnezeu ştie câţi ani or fi de-atunci.

— Desigur că nu lăsaţi herbre-ul deschis noaptea? am întrebat.

— De ce nu? zise moş Lars. Nu este nimic de mâncare acolo, iar lupii şi vulpile, după cum ţi-am mai spus, nu-i nici primejdie să ne şterpelească hainele.

— Dar le-ar putea lua altcineva, herbre-ul se află izolat în Dădure, la. câteva sute de metri departe de casa dumitale. Nu-i învelitoarea din blană de urs face o mulţime de parale şi brice anticar din Stockholm ar plăti bucuros câteva sute de riksdaler pe rochia de mireasă a soţiei dumitale. Cei doi bătrâni mă priviră vădit surprinşi.

— Dar n-ai auzit când ţi-am spus că eu singur am împuşcat şi ursul acela şi toţi lupii? Nu pricepi că-i haina de nuntă a femeii mele şi că o are de la maică-sa? Că toate ne aparţin nouă cât timp trăim, iar când vom muri vor trece în stăpânirea fiului nostru? Cine să le ia? Ce vrei să spui? Moş Lars şi Mama Kerstin mă priveau ca şi cum întrebarea mea aproape că-i jignise. Deodată, Lars Anders se scarpină în cap cu o expresie şireată în ochii lui

bătrâni.

— Acum am priceput ce vrea să spuie, se întoarse e] spre femeia lui, râzând încetişor; e vorba de cei pe care dumnealor îi numesc hoţi! l-am întrebat pe Lars Anders ce ştia despre lacul Siva şi iacă era adevărat ce-mi spuseseturi că uriaşul Stalo spărsese cu pumnul fundul lacului dând drumul peştilor pe acolo. Da, era foarte adevărat, nu se afla niciun peşte în lac, pe când în toate celelalte lacuri din munte erau berechet. Însă n-ar fi putut spune dacă răul acela fusese săvârşit de-un stalo. Laponii erau superstiţioşi şi ignoranţi. Nu-s nici măcar creştini şi nimeni nu ştie de unde-s veniţi. Vorbesc o limbă care nu se aseamănă cu niciuna de pe suprafaţa pământului. Se aflau cumva uriaşi ori trolli[97] aici, peste râu?

— În vremurile de demult se-nţelege c-au fost, zise moş Lars. Când era copil, auzise tot felul de întâmplări cu trollul cel mare care trăia acolo, în munte. Era foarte bogat şi-avea stite de pitici sluţi care-i păzeau aurul de sub munte şi mii de vite, albe toate ca neaua şi cu tălăngi de argint la gât. Dar de când regele a început să arunce în aer stâncile ca să scoată minereu de fier şi să apucat să construiască drum de fier, n-am mai auzit nimic despre troll. Bineînţeles că mai există încă Skogsra, muma pădurii care cerca mereu să momească pe oameni spre adâncurile codrului ca să-i rătăcească. Uneori îi chema cu glas de pasăre, alteori cu glas dulce de femeie. Mulţi spuneau că

97 Fiinţe supranaturale din folclorul şi mitologia germană şi scandinavă apărînd sub înfăţişare de uriaşi ori piuci şi vieţuind sub pământ în peşteri.

era chiar o femeie adevărată, foarte rea şi foarte frumoasă. Dacă o întâlneşti în pădure trebuie s-o iei imediatla fugă şi de întorci cumva capul o singură clipă ca să te uiţi la ea, eşti pierdut. Nu trebuie să stai niciodată jos sub un copac în pădure la lună plină, căci numaidecât vine să se aşeze lângă tine şi te înlănţuie cu braţele pe după grumaz, ca o femeie ce doreşte dragostea bărbatului. Dar ea vrea numai să-ţi sugă sângele din inimă.

— Are ochi negri, foarte mari? am întrebat tulburat. Lars Anders nu ştia, el n-o văzuse niciodată, însă fratele nevestei lui o întâlnise în pădure pe o noapte cu lună. De atunci şi-a pierdut somnul şi n-a mai fost niciodată cu mintea întreagă; rămăsese neom până în ziua de azi. Dar spiriduşi nu se aflau cumva prin împrejurimi? Ba da, din neamul cel mărunt erau destui pe-acolo, furişându-se prin jurul casei la vremea înseratului. Era unul care trăia în grajdul vacilor. Nepoţeii îl văzuseră de multe ori. Nu făcea niciun rău dacă era lăsat în pace şi i se punea regulat strachina lui cu arpacaş în cotlonul ştiut. Nu se cade să-ţi baţi joc de el. O dată, un inginer de la calea ferată, care trebuia să construiască podul peste râu, minase peste noapte în Forsstugan. Îmbătându-se el, scuipase în castronaşul cu arpacaş spunând: „Să fiu afurisit dacă există cu-adevărat spiriduşi!” Spre înserat, când trecuse înapoi peste lacul îngheţat, calul îi alunecase pe gheaţă, căzuse şi fusese sfâşiat de o haită de lupi, A doua zi dimineaţă, nişte oameni care se întorceau de la biserică îl găsiseră pe inginer stând în sanie,

îngheţat bocnă. Împuşcase doi lupi – şi dacă n-ar fi avut puşca, fără doar şi poate că l-ar fi mâncat şi pe el dihăniile.

— La ce depărtare de Forsstugan se afla cea mai apropiată aşezare omenească?

— La opt ore de mers călare prin pădure, cu un cal bun.

— Am auzit glas de tălăngi când m-am plimbat prin pădure acum o oră; probabil că sunt multe vite prin împrejurimi. Lars Anders scuipă tutunul din gură şi-mi răspunse scurt că mi se păruse. Nu se aflau vite în pădure la o distanţă mai mică de o sută de mile. Cele patru vaci ale lui erau în grajd. Eram sigur, am stăruit eu, că auzisem tălăngile departe, în pădure, ba chiar mă uimise sunetul lor frumos, parcă ar fi fost de argint. Lars Anders şi Mama Kerstin se priviră tulburaţi, dar niciunul nu spuse nimic. Le-am urat noapte bună şi m-am dus în odaia mea, deasupra grajdului vacilor. Pădurea se înălţa, tăcută şi sumbră, în faţa ferestrei. Am aprins lumânarea de seu de pe masă şi m-am lungit pe pielea de oaie, obosit şi somnoros după atâta umblet. Am ascultat un timp cum rumegau vacile prin somn, apoi mi s-a părut că aud strigătul unei bufniţe departe, în funduri de păduri. Priveam flacăra palidă a luminării de seu de pe masă, şi era ca o mângâiere pentru ochii mei, căci nu mai văzusem lumânare de seu de când eram copil în bătrâna casă părintească. Mi se părea că văd, printre pleoapele ce mi se închideau, un băieţel ce – şi deschidea anevoie calea prin zăpada înaltă, într-o mohorâtă dimineaţă de iarnă pe când se îndrepta spre

şcoală ducând în spate o legăturică de cărţi prinst într-o curea şi ţinând în mână o lumânare de seu întocmai ca aceea. Fiecare şcolar trebuia să-şi aducă lumânarea lui ca s-o aprindă la pupitru, în clasă. Unii copii aduceau lumânări groase, alţii subţiri, la fel de subţiri ca cea care ardea acum pe masă. Părinţii mei erau oameni cu stare, şi pe pupitrul meu ardea o lumânare groasă. Pe banca de alături ardea cea mai subţirică lumânare din toată clasa, căci mama băiatului de lângă mine era săracă tare. Dar eu am căzut la examenul de Crăciun, iar el a ieşit premiantul întâi, căci mintea lui era mai luminată. Parcă auzeam zăngănind ceva pe masă. Se vede că dormisem o toană, căci lumânarea de seu îşi sfârşea ultimele pâlpâituri. Am zărit totuşi foarte limpede un omuleţ numai cât palma mânii mele, aşezat pe masă turceşte, cu picioarele sub el, care tot trăgea de lanţul ceasului, aplecându-şi capul cărunt, bătrâneios într-o parte ca să poată auzi mai bine ticăitul ceasornicului meu de buzunar. Era atât de interesat, încât nu observă că eu mă ridicasem din aşternut şi-l priveam. Dar dând deodată cu ochii de mine, scăpă lanţul şi, lăsându-se să alunece în jos pe piciorul mesei, ca marinarii, o zbughi spre uşă cu toată viteza picioruşelor lui mititele.

— Nu te teme, spiriduş micuţ, i-am spus; sunt eu. Nu fugi de-aici, c-am să-ţi arăt ce-i înăuntrul cutiei de aur care te interesa aşa de tare. Poate suna întocmai ca un clopot de biserică, duminica. Spiriduşul se opri numaidecât şi mă privi cu ochişorii lui blânzi.

— Zău că nu mai pricep nimic, făcu el. Parcă

simţisem miros de copil în camera asta, altfel n-aş fi intrat, doamne fereşte; dar tu pari a fi om mare. Ia te uită! N-aş fi crezut... strigă el aburcinduse pe scaunul de lângă pat. N-aş fi crezut în asemenea noroc! Să te găsesc tocmai aici, pe meleagurile astea îndepărtate! Ai rămas tot copilul de altă dată – aşa cum te-am văzut ultima oară în odăiţa ta din bătrâna casă părintească – altfel nici nu mai fi putut vedea în astă noapte, stând pe masă. Nu mă recunoşti?

Eu eram cel ce venea în fiecare seară în cămăruţa ta de copil, când toată casa dormea, ca să-ţi pun toate în ordine, alinându-ţi necazurile de peste zi. Îmi aduceai întotdeauna de ziua ta o bucată de cozonac şi o mulţime de nuci, struguri şi dulciuri din pomul de Crăciun. Nu uitai niciodată să-mi pui castronaşul meu cu arpacaş. De ce ţi-ai părăsit vechea casă părintească din mijlocul codrilor? Pe-atunci erai veşnic cu zâmbetul pe buze, de ce ai un aer atât de trist acum?

— Pentru că mintea mi-e veşnic frământată, pentru că nu pot rămâne nicăieri, nu pot uita, nu pot dormi.

— Întocmai ca tatăl tău. De câte ori nu l-am pândit plimbându-se încolo şi încoace prin cameră noaptea întreagă!

— Spune-mi ceva despre tata, îmi amintesc atât de puţin de dânsul.

— Tatăl tău era un om ciudat, posomorât şi tăcut. Era bun cu toţi săracii şi cu toate animalele, dar adesea se arăta aspru cu cei din juru-i. Mâncai multă bătaie de la dânsul, dar şi erai un soi rău. Nu ascultai de nimeni şi se părea că nu ţii nici la

taică-tu, nici la maică-ta, nici la surioara şi nici la fratele tău; nu iubeai pe nimeni. Ba mi se pare că ţineai la doica ta. Ţi-o mai aminteşti pe Lena? Nimănui nu-i era dragă, toţi se temeau de ea. Fusese adusă ca să-ţi fie doică, de nevoie, deoarece maică-ta nu te putea alăpta. Nimeni nu ştia de unde vine. Avea pielea oacheşă ca a copilei lapone ce te-a adus aici ieri, era însă foarte înaltă. Avea obiceiul să-ţi cânte într-o limbă necunoscută, în timp ce sugeai la sânul ei şi te-a alăptat până la vârsta de doi ani. Nimeni, nici chiar mama ta nu îndrăznea să se apropie de dânsa, mârâia ca o lupoaică mânioasa când cerca cineva să te ia din braţele ei. Până la sfârşit au dat-o afară; ea însă s-a întors noaptea, încercând să te fure. Maică-ta a fost aşa de înspăimântată c-a trebuit să o primească înapoi, îţi aducea tot soiul de animale: lilieci, arici, veveriţe, şobolani, şerpi, bufniţe şi corbi, ca să te joci cu ele. O dată am văzut-o cu ochii mei tăind gâtul unui corb şi lăsând să curgă câteva picături de sânge în laptele tău. Într-o zi, pe când aveai patru ani, a venit şeriful cu doi jandarmi şi au luat-o, după ce-i puseseră cătuşi la mână. Am auzit că era ceva în legătură cu copilul ei. Toţi ai casei au fost încântaţi, tu însă ai aiurat câteva zile. Cele mai multe necazuri le aveai din pricina animalelor tale. Odaia îţi era plină de tot felul de dihănii, ba chiar dormeai cu ele în pat. Îţi aminteşti ce sfânta de bătaie ai mâncat pentru că ai vrut să cloceşti ouă? Toată ouăle de păsărele pe care izbuteai să pui. mâna cercai să le cloceşti în pat. Se-nţelege că un prunc mic nu poate sta treaz noaptea; în fiecare dimineaţa patul era tot

murdărit cu ouă strivite, din care pricină în fiecare dimineaţă mâncai bătaie, dar degeaba. Îţi mai aduci aminte de seara aceea, când părinţii tăi s-au întors acasă târziu de la o serată şi-au găsit-o pe sora-ta în cămaşă de noapte stând pe masă sub o umbrelă şi ţipând îngrozită? Toate dihăniile tale pe care le ţineai închise în cameră scăpaseră; un liliac îşi înfipsese ghearele în părul fetiţei, toţi şerpii, broscoii şi şobolanii fojgăiau pe podele şi-n patul tău au găsit un cuibar de şoareci. Tatăl tău ţi-a tras o chelfăneală grozavă, iar tu te-ai repezit la el şi l-ai muşcat de mână. A doua zi, în revărsatul zorilor, ai fugit de acasă, după ce în timpul nopţii ai forţat uşa cămării ca să-ţi umplu raniţa cu tot ce-ai putut găsi de-ale mâncării, şi-ai spart puşculiţa cu bani a surioarei tale, furându-i toate economiile, căci tu niciodată nu puneai deoparte un ban. O zi şi-o noapte te-au căutat oamenii casei. Zadarnic. La urmă, tatăl tău, care se repezise călare până în sat pentru a vesti poliţia, te-a găsit la marginea drumului în zăpadă, dormind adânc; câinele tău lătrase în clipa când trecea pe-acolo călare. Am auzit din întâmplare calul de vânătoare al părintelui tău povestind celorlalţi cai din grajd cum te-a ridicat în şa fără să rostească o vorbă, cum s-a întors acasă cu tine şi te-a închis într-o cămară întunecoasă, ţinându-te acolo două zile şi două nopţi numai cu pâne şi apă. A treia zi ai fost dus în camera tatălui tău, care te-a întrebat de ce-ai fugit de acasă? I-ai răspuns că acasă nimeni nu te înţelegea şi că voiai să emigrezi în America. Te-a mai întrebat dacă-ţi părea rău că l-ai muşcat de mână şi i-ai spus că

nu. A doua zi ai fost trimis la şcoală în oraş şi nu ţi s-a mai îngăduit să vii acasă până la vacanţa Crăciunului, în ziua de Crăciun v-aţi suit cu toţii în sanie şi aţi pornit spre biserică pentru slujba de la ora patru dimineaţa. O haită mare de lupi s-a luat după voi pe când traversaţi lacul îngheţat; era o iarnă tare geroasă şi lupii straşnic de înfometaţi. Biserica strălucea toată de lumini şi doi brazi mari de Crăciun erau aşezaţi de o parte şi de alta a altarului. Toţi credincioşii se sculară în picioare ca să cânte: „Fii binevenită, dimineaţă fericită”. Când s-a sfârşit imnul, i-ai spus tatălui tău cât îţi părea de rău că l-ai muşcat de mână şi el te-a mângâiat pe creştet. Când aţi trecut iar lacul, la întoarcere, ai cercat să sari din sanie spuneai că vrei să apuci pe urmele lupilor, să descoperi uada s-au dus. După amiază ai dispărut din nou şi te-au căutau zadarnic cu toţii întreaga noapte. Te-a găsit dimineaţa pădurarul, dormind sub un brad mare. De jur-împrejurul copacului se vedeau urme de lupi – şi paznicul se minuna cum da nu te mâncaseră. Dar pozna care-a pus vârf la toate s-a petrecut în vacanţa de vară, într-o zi când fata din casă a găsit sub patul tău o ţeastă omenească, o hârcă căreia îi mai atârna încă la ceafă un smoc de păr roş. S-a iscat mare zarvă în toată casa. Maică-ta a leşinat şi taică-tu ţi-a tras o bătaie mai grozavă ca niciodată, încuindu-te după aceea într-o cameră făr’ de lumină, numai cu pâne şi apă. S-a descoperit că în noaptea trecută te-ai dus călare pe poneiul tău până la cimitirul satului, ai pătruns în osuar şi-ai furat craniul dintr-un morman de oase depuse în cavou. Pastorul, fost director al

unei şcoli de băieţi, a spus tatălui tău că nu mai pomenise ca un băieţei de zece ani să săvârşească un păcat atât da grozav împotriva lui Dumnezeu şi-a oamenilor. Mama ta, care era o femeie foarte cucernica, nu şi-a mai revenit dintr-asta. Aproape că se temea de tine, şi nu numai ea. Spunea că nu putea pricepe cum de dăduse naştere unui asemenea monstru. Cu siguranţă că nu erai zămislit de dânsul, ci de diavol, declarase tatăl tău. Bătrâna menajeră pretindea că de vină era numai doica ta, care te vrăjise turnându-ţi ceva în lapte şi atârnându-ţi la gât o gheară de lup.

— Sunt adevărate toate câte mi-ai povestit despre copilăria mea? Trebuie să fi fost un copil ciudat, într-adevăr!

— Tot ce ţi-am spus este întru totul adevărat, răspunse spiriduşul. Nu garantez însă pentru cele ce-ai putea istorisi altora. Am impresia că amesteci întotdeauna realitatea cu închipuirea, ca toţi copiii.

— Dar nu mai sunt copil; luna viitoare împlinesc douăzeci şi şapte de ani.

— Bineînţeles, eşti un copil mare, căci altfel nici nu m-ai fi putut vedea; numai copiii ne pot vedea pe noi, spiriduşii.

— Şi tu ce vârstă ai, omuleţule?

— Şase sute de ani. Se-ntâmplă să ştiu, pentru că m-am născut în acelaşi an cu bradul cel bătrân de la fereastra, odăiţei tale de copil, în care îşi are cuibul bufniţa cea mare. Tatăl tău spunea întotdeauna că era cel mai. bătrân arbore din «toată pădurea. Nu-ţi mai aminteşti de bufniţa cea mare? Nu-ţi mai aminteşti cum stătea cocoţată,

aţintindu-te prin fereastră cu ochii ei rotunzi?

— Eşti însurat?

— Nu. Sunt flăcău, zise spiriduşul. Dar tu?

— Încă nu, dar…

— Să nu faci una ca asta! Tata ne spunea mereu că însurătoarea este un pas foarte primejdios şi tare-i înţeleaptă vechea zicală că soacra niciodată nu poţi să ţi-o alegi cu destulă băgare de seamă.

— Ai şase sute de ani! într-adevăr? Nu pari. N-aş fi crezut, doamne fereşte, văzându-te cu ce agerime ai alunecat jos pe piciorul mesei şi-ai rupt-o la fugă pe podele când m-ai zărit ridicat în pat.

— Mulţumesc, picioarele mi-s încă zdravene, numai ochii au început a cam obosi. Aproape nu mai văd la lumina zilei. Am şi-o huruială ciudată în urechi de când voi, oamenii mari, aţi început a trăsni în munţii din jurul nostru. Unii spiriduşi spun că vreţi să prădaţi pe trolli de aurul şi fierul lor, alţii că vreţi să faceţi o gaură pentru balaurul cel galben cu două vârci negre pe spinare care-şi taie drum prin câmpii şi păduri, peste râuri, scoţând fum şi pară pe gură. Noi toţi suntem înspăimântaţi de el, la fel şi toate jivinele din pădure şi din câmpie, toate păsările aerului, toţi peştii din râuri şi lacuri; până şi trollii de sub munte o iau la fugă spre miazănoapte, îngroziţi la apropierea lui. Ce-are să se întâmple cu noi, sărmanii spiriduşi? Ce-are să se întâmple cu toţi copiii, când nu vom mai veni în odăiţele lor ca să-i adormim cu basme şi să le veghem visele? Cine va avea grijă de caii din grajd, cine îi va păzi să nu

cadă pe gheaţa alunecoasă ca să nu-şi frângă picioarele? Cine va trezi vacile şi le va ajuta să-şi îngrijească viţeii nou-născuţi? Să ştii că vremurile sunt grele, ceva merge rău în lumea voastră, nu mai există pace nicăieri. Huruitul şi larma asta neîncetată îmi zdruncină nervii. Dar nu îndrăznesc să mai stau mult cu tine. Bufniţele au început a fi somnoroase, toate jivinele târâtoare din pădure se duc la culcare, veveriţele au şi prins a ronţăi cucuruzi de brad, curând vor cânta cucoşii, iar peste lac vor începe din nou groaznicele bubuituri. Crede-mă că nu mai pot îndura. A fost ultima noapte pe care am mai petrecut-o aici, sunt silit să te părăsesc. Trebuie să mă grăbesc să ajung sus, la Kebnekajse, înainte de răsăritul soarelui.

— Kebnekajse! Kebnekajse este la sute de kilometri spre nord, cum naiba ai să ajungi până acolo cu picioruşele tale scurte?

— Poate că mă va lua pe sus un cocor ori o gâscă sălbatica, căci se adună toate laolaltă aici pentru zborul cel lung spre ţara cea fără de iarnă. Dacă n-o să am încotro, voi călători o parte din drum pe spinarea unui urs ori a vreunui lup, căci sunt toţi prieteni cu noi, spiriduşii. Trebuie să plec.

— Nu pleca, mai stai puţin cu mine să-ţi arăt ce se află în cutia de aur care te interesa aşa de mult.

— Ce ţii în cutia de aur? Vreun animal? Am auzit bătăile»

Inimei lui înăuntrul cutiuţei.

»

— Ceea ce ai auzit este inima Timpului; ea

bate.

— Ce-i Timpul? întrebă spiriduşul.

— Nu pot să-ţi spun şi nimeni pe lume nu-ţi poate spune ce înseamnă timpul. Se zice că-i alcătuit din trei lucruri deosebite: trecutul, prezentul şi viitorul.

— Şi-l porţi mereu cu tine în cutiuţa de aur?

— Da, şi niciodată nu se odihneşte, niciodată nu doarme, niciodată nu încetează de a-mi repeta acelaşi cuvânt la ureche.

— Îl înţelegi ce-ţi spune?

— Vai, prea bine! îmi şopteşte în fiecare secundă, în fiecare minută, în fiecare oră din zi şi din noapte că îmbătrânesc şi că voi muri. Spune-mi, omuleţule, înainte de a pleca: ţi-e frică de Moarte?

— Frică de cine?

— Frică de ziua când bătăile inimii îţi vor înceta, zimţii şi rotiţele întregii maşinării se vor desface în bucăţi, gândurile se vor opri şi viaţa, pâlpâind, se va stinge ca lumina plăpândă a lumânării de seu de pe masă. Cine ţi-a vârât asemenea nerozii în cap? Nu mai lua în seamă glasul din cutiuţa de aur cu scornelile acelea cărora le spui trecut, prezent şi viitor. Nu pricepi că toate-s unul şi acelaşi lucru? Nu pricepi că cineva din cutioara de aur îşi bate joc de tine? în locul tău, aş arunca comedia asta în râu şi aş îneca duhul rău închis înăuntru. Nu crede o vorbă din tot ce – ţi spune, toate-s minciuni! Vei rămâne veşnic copil, nu vei îmbătrâni şi nu vei muri niciodată. Culcă-te mai bine şi dormi puţin! Curând, soarele se va înălţa iarăşi peste vârfurile

brazilor; curând. O zi nouă va privi înăuntru pe fereastră; curând, vei vedea mult mai limpede decât ai văzut vreodată la lumina lumânării de seu. Trebuie să plec. Adio, visătorule! îmi pare tare bine că ne-am întâlnit!

— Şi mie îmi pare bine, spiriduşule! Piticuţul se lăsă să alunece jos de pe scaunul de lângă pat şi tropăi spre uşă cu saboţii lui de lemn. Pe când scotocea prin buzunar după şperaclu, izbucni deodată într-un hohot de râs aşa de grozav, ca trebui să se ţie cu amândouă mâinile de burtă.

»

— Moartea! rosti el printre sughiţuri de râs. Formidabil! N – am auzit de când sunt asemenea gogomănie! Dar orbi mai sunt nătângii ăştia de maimuţoi mari în comparaţie cu noi, spiriduşii cei mărunţi. Moartea! Pe Robin cel Isteţ! De când sunt, n-am auzit asemenea prostie! Privind pe fereastră afară, când m-am trezit, am văzut pământul alb de zăpadă proaspătă. Sus de tot, deasupra capului, am auzit bătăile de aripi şi chemările unui cârd de gâşte sălbatice. Drum bun, spiriduşule! Gustarea de dimineaţa a fost o strachină de arpacaş, lapte proaspăt abia muls şi o ceaşcă de cafea excelentă. Moş Lars îmi spuse că se trezise de două ori în timpul nopţii, iar cinele lapon mârâise într-una nelinişstit, parcă auzea ori vedea ceva. Zărise parca şi el o mogâldeaţă neagră, ce-ar fi putut fi lup, dând târcoale casei. O dată, i se păruse că aude zgomot de voci venind dinspre grajd; s-a arătat foarte uşurat când i-am lămurit că aveam obiceiul să vorbesc prin somn. Găinile cârâiseră şi se zburătăciseră toată

noaptea.

— Vezi colo? zise moş Lars, arătându-mi cu degetul urme proaspete pe zăpadă, ce se sfârşeau chiar sub fereastra mea. Trebuie să fi fost cel puţin trei. Trăiesc aici de mai bine de treizeci de ani şi încă n-am văzut urmă de lup aşa aproape de casă. Vezi şi aici? rosti el iar, arătând spre altă urmă pe zăpadă, mare cât talpa unui om. Am crezut că visez când am văzut-o întâi. Să nu-mi mai spui mie Lars Anders dacă n-a venit astă-noapte ursoaica aici, iar astea sunt urmele puiului ei. De zece ani n-am mai împuşcat urs în pădurea asta. Auzi larma din bradul cel mare de lângă grajd? Trebuie să fie vreo două duzini în el, n-am pomenit de când sunt atâtea veveriţe într-un singur copac. Ai auzit strigătul bufniţei în pădure şi chemarea cufundacului de pe lac noaptea întreagă? Ai auzit caprimulgul zburând în jurul casei în zori? Nu pricep de loc, de obicei toată pădurea-i tăcută ca un mormânt după căderea nopţii. De ce au venit toate lighioanele astea aici, asta-noapte? Nici Kerstin, nici eu n-am închis o clipă ochii. Kerstin crede că a vrăjit casa copila laponă, dar aceea zice că a fost botezată vara trecută în Rukne. De la laponii ăştia te poţi aştepta la orice. Toţi se pricep la vrăjitorie şi la tot soiul de farmece diavoleşti. Oricum, eu am trimis-o de cum s-a crăpat de ziuă; este iute de picior şi va ajunge la şcoala laponă din Rukne înainte de apusul soarelui. Dar tu când pleci? i-am răspuns că nu eram grăbit şi că – mi-ar face plăcere să mai rămân încă două zile; îndrăgisem foarte mult Forssmgan-ul. Feciorul lui trebuia să se întoarcă

de la tăiatul lemnelor către seară şi nu mai avea cameră ca să mă găzduiască, spuse moş Lars. Puteam foarte bine dormi şi în grajd, am stăruit eu, îmi plăcea mireasma finului. Ideea mea nu păru să surâdă nici lui moş Lars, nici Mamei Kerstin. Simţeam, fără voie, că ar fi fost bucuroşi să scape de prezenţa mea; se fereau să-mi vorbească, parcă le-ar fi fost teamă de mine. L-am întrebat pe moş Lars despre străinul care venise cu două zile în urmă la Forsstugan şi mâncase toată pânea. Nu vorbea suedeza, zise moş Lars; nu ştia o boabă. Laponul finlandez care-i căra undiţele şi celelalte scule de pescuit îi spusese că rătăciseră drumul. Erau lihniţi de foame când sosiseră, aşa că hăpăiseră tot ce se afla în casă. Moş Lars îmi arătă banul pe care străinul ţinuse morţiş să-l lase copiilor. Era cu putinţă să fie aur adevărat? Era o liră sterlină. Pe podea, lângă fereastră, rămăsese aruncat un număr din Times, pe adresa lui Sir John Scott. Cum l-am desfăcut, am dat cu ochii de un titlu tipărit cu litere uriaşe: Groaznică epidemie de holeră în Neapole; peste o mie de cazuri zilnic. Peste o oră, Pelle, nepotul lui moş Lars, sta în faţa casei împreună cu poneiul cel mic norvegian, cu păr miţos. Moş Lars a rămas înmărmurit când am vrut să-i plătesc cel puţin proviziile din rucsac. N-auzise în viaţa lui una ca asta, se indignase el. În privinţa drumului să n-am nicio grijă, mă încredinţa el, Pelle îl cunoştea foarte bine. Era o călătorie cât se poate de uşoară şi plăcută în acea epocă a anului: opt ore calare prin pădurea Rukne, trei ore ele coborât pe râu cu barca lui Liss Jocum, şase ore cu piciorul peste

munte până la satui parohial, două ore peste lac până la Losso Jarvi, apoi de acolo opt ore de mers comod cu trăsura până la gara cea nouă. Nu există încă tren de călători, dar maşinistul cu siguranţă mă va lăsa să stau în picioare pe locomotivă două sute de mile, până voi putea prinde trenul de marfă. «Moş Lars avusese dreptate; a fost o călătorie uşoară şi plăcută, cel puţin aşa mi s-a părut mie atunci. Dar cum mi s-ar părea oare azi? La fel de uşoară şi plăcută a fost călătoria prin Europa Centrală, cu infamele trenuri din acea vreme, în care n-am putut închide aproape de loc ochii. Din Laponia până la Neapole – priviţi pe hartă!

8 *NEAPOLE*

Cei care sunt curioşi să afle amănunte despre şederea mea la Neapole, să le caute în „Scrisori dintr-o cetate îndoliată”, dacă izbutesc să mai descopere vreun exemplar, lucru foarte puţin probabil, cărticica fiind de mult epuizată şi dată uitării. Tocmai am recitit şi eu, cu un deosebit interes, acele „Scrisori din Neapole”, cum este titlul original al cărţii în suedeză. N-aş mai putea scrie azi o asemenea carte pentru nimic în lume. Sunt nişte scrisori pline de o. exaltare tinerească, ce vădesc şi multă încredere în sine – ca să nu spun vanitate. Se vede foarte limpede cât eram de încântat că mă repezisem din Laponia la Neapole în momentul când toţi îl părăseau. Găseşti destulă fanfaronadă în felul cum povestesc despre umbletele mele zi şi noapte prin mahalalele sărace cotropite de molimă, plin de păduchi, hrănindu-mă cu fructe putrede, dormind prin hanuri infecte.

Toate sunt perfect adevărate, n-am nimic de retractat, descrierea Neapolelui în timpul holerei este exactă, cum am văzut-o atunci, cu ochi de entuziast. Descrierea persoanei mele însă, este mult mai puţin exactă. Am avut neobrăzarea să scriu că nu mă temeam de holeră, că nu mă temeam de Moarte. Minţeam. Mi-a fost teribil de frică de amândouă, de la început până la sfârşit. Descriu în prima scrisoare cum am coborât, seara târziu, aproape asfixiat de acidul fenic, din trenul gol în Pâazza pustie, cum am întâlnit pe străzi lungi convoaie de căruţe şi camioane încărcate cu cadavre ce se îndreptau către cimitirul holericilor şi cum mi-am petrecut noaptea întreagă printre muribunzi, în infectele taverne ale mahalalelor. Dar nu se istoriseşte cum, după două ore de la sosire, mă aflam din nou la gară, informându-mă febril de primul tren spre Roma, Calabria, Abruzzi, spre oriunde – cu cât mai departe cu putinţă, cu atât mai bine – numai să ies din iadul acela. Dacă ar fi fost vreunul, n-ar mai fi existat acele „Scrisori dintr-o cetate îndoliată”. S-a întâmplat să nu fie însă niciun tren până a doua zi la amiază, legătura cu oraşul contaminat fiind aproape întreruptă. Nu-mi rămânea altceva de făcut decât să mă duc la Santa Lucia ca să înot în mare la răsăritul soarelui şi să mă întorc în mahalale cu mintea limpezită, dar încă tremurând de spaimă. După-amiază, oferta mea de a servi în echipa spitalului holericilor Santa Maddalena a fost primită. Dar după două zile dispăream din spital, deoarece descoperisem că, de drept, locul meu nu era printre muribunzii din spital, ci printre muribunzii

nenorocitelor mahalale. Cu cât mai uşor ar fi fost pentru ei şi pentru mine dacă măcar agonia lor n-ar fi fost atât de lunga, atât de îngrozitoare! Zăceau acolo ore întregi, zile de-a rândul, în stadium algidum1, reci ca nişte cadavre, cu ochii holbaţi şi gura căscată i după toate aparenţele, morţi şi totuşi trăind încă. Mai simţeau ei ceva, mai înţelegeau ceva? Era mai bine pentru puţinii ce mai puteau încă să înghită linguriţa de laudanum pe care vreun voluntar de la Croce Bianca venea grăbit să le-o verse în gură.

Cel puţin îi ajuta să se sfârşească înainte de sosirea echipelor de soldaţi şi de beccamorti[98] [99], aproape toţi beţi, ce-i luau noaptea ca să-i azvârle pe toţi grămadă în groapa imensă de la Camposanto dei Colerosi[100]. Câţi vor fi fost aruncaţi acolo de vii? Cred că sute. Toţi arătau la fel, nici eu singur nu eram adeseori în stare să spun dacă erau morţi ori vii. Nu era vreme de pierdut, stăteau cu zecile în fiecare mahala, ordinul era sever, trebuiau îngropaţi toţi în timpul nopţii. Când molima atinse apogeul, n-am mai avut motiv să mă plâng de lunga lor agonie, în scurt timp, oamenii începură a cădea în stradă ca loviţi de trăsnet şi erau ridicaţi de poliţie care-i ducea la spitalul holericilor, unde mureau în câteva ore. Birjarul trăsurii care mă duse dimineaţa plin de

98 Cu trupul răcit.

99 După vechiul obicei napoletan, morţii sînt ridicaţi de oameni travestiţi. Găteala lor se trage din vremurile ciumei şi se spune că fereşte de molipsire. Aceşti ciocli fac parte din anumite obşti denumite beccamorti.

100 Cimitirul holericilor.

voie bună la închisoarea Granatello de lângă Porţiei şi trebuia să mă aducă înapoi la Neapole, zăcea mort ţeapăn în trăsură când m-am întors să-l caut seara. Nimeni n-a vrut să aibă a face cu el în Porţiei, nimeni n-a vrut să mă ajute să-l scot măcar din trăsură. A trebuit să mă sui pe capră şi să-l duc eu singur înapoi la Neapole. Nici aici n-a vrut nimeni să se ocupe de el şi până la urmă am fost silit să-l duc la cimitirul holericilor ca să mă descotorosesc de dânsul.

De multe ori mă întorceam seara la locanda[101] atât de obosit încât mă trânteam pe pat aşa cum eram, fără să mă dezbrac, fără să mă spăl măcar. La ce bun să mă mai spăl în apa aceea murdară? La ce bun să mă mai dezinfectez, când toţi şi toate din juru-mi erau infectate, alimentele pe care le mâncam, apa pe care o beam, patul în care dormeam, aerul pe care-l respiram! De multe ori eram aşa de înfricoşat, că nu mă puteam culca, nu puteam sta singur. Spaima mă gonea afară, în stradă, şi-mi petreceam restul nopţii în vreo biserică. Refugiul meu de noapte favorit era Santa Maria del Carmine; somnul cel mai bun din viaţa mea l-am dormit pe o bancă din latura stângă a acelei vechi biserici. La tot pasul se găseau biserici în care puteam dormi, când nu mă încumetam să mă întorc acasă. Sutele de capele şi biserici ale Neapolelui erau toate deschise noaptea întreagă, iluminate de lumânările acatistelor şi înţesate de lume. Sutele de madone şi de sfinţi nu mai pridideau de atâta treabă zi şi

101 Han.

noapte, vizitându-şi fiecare în cartierul său muribunzii. Vai de cei ce îndrăzneau să apară în cartierul vreunui rival! Chiar şi venerabila Madonna delle Colera, care salvase oraşul când bântuise groaznica molimă din 1834, fusese huiduită cu câteva zile înainte la Bianchi Nuovi. Dar nu mă înspăimânta numai holera. Şobolanii m-au înfricoşat de la început până la sfârşit. Păreau să se simtă tot atât de la locul lor în bassi1 şi sotterranei[102] din mahalalele calicimii, ca şi nenorocitele fiinţe omeneşti ce trăiau şi mureau acolo. Ca să fim drepţi, nu erau decât nişte şobolani inofensivi şi cuviincioşi, cel puţin faţă de cei vii, şi care-şi vedeau de meseria lor de gunoieri, al cărui monopol îl deţineau tocmai din vremea romanilor, fiind singurii membri ai comunităţii ce aveau siguranţa că se pot îndestula. Erau blânzi ca nişte pisici şi aproape la fel de mari. O dată am dat peste o babă, numai pielea şi oasele, aproape goală, zăcând pe un mindir de paie putrezit, într-o pivniţă întunecoasă. Mi s-a spus că e „vavama” – bunica. Era paralitică şi complet oarbă; şedea întinsă acolo de ani de zile. Pe jos era o murdărie groaznică şi vreo şase şobolani stăteau roata instalaţi pe coada în jurul gustării lor de dimineaţă, cu neputinţă de descris. M-au privit foarte liniştiţi, fără să se clintească din loc. Baba îşi întinse braţul scheletic, strigând cu un glas răguşit: pane, pane! Dar când comisia sanitară îşi începu zadarnicele încercări de a dezinfecta canalele de scurgere, situaţia se

102 Pivniţe.

schimbă, spaima mea se prefăcu în oroare. Milioanele de şobolani care, de pe vremea romanilor, vieţuiseră netulburaţi în canale, invadară partea de jos a oraşului. Otrăviţi de fumul de pucioasa şi de acidul carbonic, năvăleau prin mahalale ca nişte câni turbaţi. Nu semănau cu niciunul dintre soiurile de şobolani pe care le văzusem până atunci. Erau complet pleşuvi, cu cozi roşii extraordinar de lungi, ochi feroci injectaţi de sânge şi dinţi negri ascuţiţi, lungi că ai nevăstuicilor. Când îi loveai cu băţul, se întorceau în loc şi se agăţau de el ca nişte buldogi. În viaţa mea n-am fost mai înspăimântat de un animal ca de şobolanii aceia turbaţi, căci sunt sigur că erau turbaţi. Tot cartierul Basso Porto era îngrozit. Peste o sută de bărbaţi, femei şi copii giav muşcaţi fuseseră transportaţi la spitalul Pellegrini în prima zi a invaziei.

Câţiva prunci fuseseră pur şi simplu mâncaţi. N-am să uit niciodată de acea noapte petrecută într-un fondaco1 din Vicolo della Duchessa. Camera, beciul mai bine zis, era aproape în beznă, numai candela din faţa madonei răspândea o pâlpâire de lumină. Tatăl era mort de două zile, dar stârvul se mai afla încă acolo sub un morman de zdrenţe. Familia izbutise să-l ascundă

»

de poliţia ce căuta morţii ca să-i ducă la cimitir; era un obicei foarte răspândit atunci prin mahalale. Mă aşezasem jos, lângă fata mortului, alungind şobolanii cu bastonul. Copila era deja rece, dar conştientă încă. Îi auzeam într-una cronţăind trupul tatălui. Până la sfârşit.

nemaiputând suferi, ieşit din fire, l-am proptit pe mort în picioare într-un colţ ca pe-o pendula. În scurtă vreme, şobolanii începură a-i cronţăi cu lăcomie picioarele. N-am mai putut îndura; năuc de groază, m-am repezit afară. Şi farmacia San Gennaro se număra printre refugiile mele favorite când mă cuprindea spaima de singurătate. Sta deschisă zi şi noapte. Don Bartolo era întotdeauna în picioare, pregătind felurite amestecuri şi miraculoase leacuri din şiru-i de bocale de Faenza, vechi din secolul al şaptesprezecelea, cu inscripţia drogurilor în latină, cele mai multe necunoscute mie. Două borcane mari de sticlă, cu şerpi şi foetuşi în alcool, îi împodobeau etajera. Lângă icoana lui San Gennaro, sfântul ocrotitor al Neapolelui, ardea candela sfinţită şi printre pânzele de păianjen de pe tavan atârna o pisică împăiată cu două capete. Specialitatea farmaciei era vestita licoare antiholerica a lui don Bartolo, având o etichetă cu chipul lui San Gennaro pe o parte şi un cap de mort pe cealaltă, dedesubtul căruia scria: „Morte alia colera”[103] [104]. Compoziţia acelui amestec era un secret de familie, transmis din tată în fiu tocmai din vremea molimei de la 1834 când, în colaborare cu Sen Gennaro, salvase oraşul. Altă specialitate a spiţeriei era o sticluţa misterioasă. ce avea pe etichetă o inimă străpunsă de săgeata lui Cupidon, un filtra d’amore[105]. Şi compoziţia aceea era o taină, de lume ce avea mare căutare, după câte am priceput. Muşteriii lui

103 Han de negustori.

104 „Moarte holerei”.

105 Elixir de dragoste.

don Bartolo păreau să aparţie mai ales numeroaselor mănăstiri şi biserici din vecinătate, întotdeauna găseai acolo câţiva preoţi, călugări ori fraţi instalaţi pe scaune în faţa tejghelei, discutând cu însufleţire evenimentele zilei, ultimele minuni săvârşite de cutare ori cutare sfânt şi eficacitatea diferitelor madone: la Madonna del Carmine, la Madonna delPAiuto, la Madonna delia Buona Morte, la Madonna delle Colera, l'Addolorata, Ja Madonna Egiziaca. Rar, foarte rar auzeam menţionat numele lui Dumnezeu, iar numele fiului sau niciodată. Am îndrăznit o dată să-mi exprim mirarea faţă de un frate bătrân şi jerpelit, cu care legasem o strânsă prietenie, în privinţa acestei excluderi a lui Cristos din discuţiile lor. Bătrânul frate nu-şi ascunse părerea personală că Cristos nu-şi datora faima decât faptului că fusese fiul madonei. După cât ştia el, Cristos nu tămăduise pe nimeni de holeră. Preasfinţita lui Maică îşi secase ochii de icrimi pentru dânsul. Şi cu ce-o răsplătise el în schimb? „Femeie, îi spusese, ce am eu de împărţit cu tine?"

— Percis ha finito mele, din pricina asta a sfârşit-o râu. Cu cât se apropia sâmbăta, numele feluriţilor sfinţi şi madone dispărea treptat din conversaţii. Vineri seara, farmacia era plină de oameni gesticulând frenetic şi discutând cu înfocare despre şansele pe care le aveau la Banco di Lott1 de-a doua zi. Trentaquatro, sessantanove, quaranta. tre', diciassette![106] Don Antonio visase că mătuşă-sa murise subit, lăsându-i cinci mii de

106 Loterie.

lire: moarte subită – 49, bani – 70! Don Onorato îl consultase pe cocoşatul din Via Forcella şi era sigur de terno[107]-ul lui – 9, 39, 20! Pisica lui don Bartolo fătase peste noapte şapte pisoi – numerele 7, 16, 64! Don Dionisio citise în Pungolo că un camonista[108] înjunghiase pe-un bărbier din Immacoaatella: bărbier – 21, cuţit – 41! Don Pasquale căpătase numerele de la paznicul cimitirului, care le auzise rostite limpede dintr-un mormânt: îl morto che parla[109] – 48! La farmacia di San Gennaro am făcut cunoştinţă cu doctorul Villari. Ştiam de la don Bartolo că venise cu doi ani în urmă la Neapole ca asistent al bătrânului doctor Rispu, binecunoscutul medic al tuturor mănăstirilor şi congregaţiilor din cartier, care la moartea lui lăsase numeroasa-i clientelă tânărului său asistent, îmi făcea întotdeauna plăcere să-mi întâlnesc colegul, căci îmi fusese foarte simpatic chiar dintru început, Era un om de o rară frumuseţe, cu o fire blândă şi liniştită, foarte deosebită de a napolitanilor. Venea din Abruzzi.

De la el am auzit pentru întâia oară de mănăstirea Sepolte Vive, vechea clădire mohorâtă din colţul străzii, cu ferestruici gotice şi porţi uriaşe, masive de fier, sumbră şi tăcută ca un mormânt. Era adevărat că maicile intrau pe porţile acelea înfăşurate în giulgiu, întinse într-un sicriu şi că nu mai puteau ieşi de-acoao până la sfârşitul vieţii lor? Da, era adevărat, călugăriţele nu comunicau de loc cu lumea din afară. Chiar şi el,

107 Cele trei numere.

108 Un derbedeu.

109 Mortul care vorbeşte.

în timpul rarelor vizite profesionale la mănăstire, era precedat de o maică bătrână care suna dintr-un clopot pentru a preveni pe celelalte călugăriţe să se închidă în celulele lor. Era adevărat ce auzisem de la Padre Anselmo, duhovnicul lor, că grădina mănăstirii era plină de marmure antice? Da, văzuse o mulţime de bucăţi împrăştiate prin livadă şi aflase că mănăstirea era aşezată pe ruinele unui templu grec. După toate aparenţele, colegului meu îi făcea plăcere să stea de vorbă cu mine; îmi mărturisi că n-avea niciun prieten la Neapole; ca toţi compatrioţii lui, ura şi dispreţuia pe napolitani. Scenele la care asistase de când izbucnise holera îl făcuseră să-i urască şi mai mult. Îţi venea într-adevăr să crezi că se abătuse pedeapsa lui Dumnezeu asupra acelui oraş plin de stricăciune. Sodoma şi Gomora nu erau nimic în comparaţie cu Neapole. Nu vedeam ce se petrecea în mahalalele calicimii, pe uliţi, în casele contaminate, chiar în biserici unde se rugau unui sfânt şi blestemau pe altul? Frenezia dezmăţului cuprinsese întreg Neapolul, peste tot, imoralitate şi viţiu, chiar în faţa Morţii. Atacurile asupra femeilor ajunseseră atât de frecvente încât nicio femeie de treabă nu mai îndrăznea să laşi din casă. Nu părea înfricoşat de holera. Se simţea în perfecta siguranţă sub ocrotirea madonei, îmi spuse el. Cât îi invidiam credinţa! îmi arătase cele două medalioane pe care i le pusese la gât soţia în ziua izbucnirii holerei; unul era cu Madonna del Carmine şi celălalt cu Santa Lucia, sfânta patroană a soţiei lui, pe care-o chema Lucia. Purtase la gâtul ei medalionul acela micuţ de când

era o copiliţă. O cunoşteam bine pe Santa Lucia, îi spusesem eu, era sfânta ocrotitoare a ochilor. De multe ori dorisem să aprind o lumânare la altarul ei, căci trăisem ani <le-a rândul cu teama să nu-mi pierd vederea. Va spune soţiei lui, mă încredinţase, să amintească de mine în rugăciunile ei sfintei Lucia care – şi pierduse lumina ochilor, dar o redase atâtor oameni, îmi mai povestise că de cum pleca de-acasă dimineaţa, soţia lui se aşeza la fereastră aşteptându-l să se întoarcă. Nu-l avea decât pe el pe lume şi se măritase împotriva voinţei părinţilor. Voise s-o ducă din oraşul contaminat dar ea refuzase să-l părăsească. L-am întrebat dacă nu-i era frică de moarte, îmi răspunse că nu se temea pentru el, ci pentru soţie. Măcar de n-ar fi atât de hidoasă moartea de holeră! E mai bine să fii dus pe loc la cimitir, ca să nu mai fi văzut de ochii care te iubesc!

— Sunt încredinţat că vei trece cu bine prin toate, i-am spus. Cel puţin ai pe cineva care se roagă pentru dumneata, eu n-am pe nimeni. O umbră trecuse pe chipul lui frumos.

— Făgăduieşte-mi că…

— Să nu vorbim de moarte, l-am întrerupt eu, înfiorânidumă. Mica Osteria del Allegria din dosul pieţei Mercato era încă unul din locurile mele preferate de odihnă. Mâncarea era infectă, dar vinul excelent: treizeci de centime litrul – şi beam vârtos. Adesea îmi petreceam acolo jumătate de noapte când nu îndrăzneam să mă duc acasă. Cu Cesare, chelnerul de noapte, mă împrietenisem repede la cataramă. După al treilea caz de holeră din locanda mea, în sfârşit m-am mutat într-o

odaie goală din casa unde locuia Cesare. Noua mea locuinţă era tot aşa de murdară ca şi locanda, dar prietenul meu avea dreptate, era mult mai bine să fii în compagnia1. Soţia îi murise, dar fata lui Mariuccia trăia şi era chiar foarte vie! Credea că are vreo cincisprezece ani, dar era deja în plină înflorire, cu ochi negri şi buze roşii, aidoma micuţei venus de la Muzeul Capitoliului. Îmi spăla rufăria, îmi fierbea macaroane şi-mi strângea patul dacă nu uita. Nu mai văzuse niciodată până atunci un forestiere. Intra întotdeauna în camera mea cu câte-un strugure, o felie de harbuz ori o farfurie plină de smochine, Când n-avea ce-mi oferi, îşi scotea trandafirul din buclele-i negre şi mi-l întindea cu un zâmbet fermedător de sirenă şi cu o privire în care scapără o întrebare arzătoare: nu doream să-mi dea şi buzele ei roşii? De dimineaţă până seara cânta în bucătărie cu vocea ei puternică, ascuţită: Amore I Amore! Noaptea o auzeam cum se răsuceşte în patul ei de după peretele despărţitor. Spunea că nu poate dormi, că i-e frică să stea noaptea singură, îi era frică dl dormire sola. Eu nu ml temeam di dormire solo?

— Dormite, signorino? şoptea, din patul ei. Nu, nu dormeam, îmi pierise tot somnul; nu-mi plăcea nici mie mai mult ca ei di dormire solo.

Dar ce nouă spaimă făcea să-mi bată atât de năvalnic inima, să-mi alerge sângele prin vine ca în febră? De-atâtea ori stătusem dormitând în latura aceea ferită a bisericii Santa Maria del Carmine, cum de nu observasem oare până atunci pe fetele acelea frumoase, în mantile negre, îngenuncheate pe dalele de marmură aproape de

mine, ce-mi zâmbeau pe furiş în vreme ce rosteau rugăciuni şi descântece? Cum putusem trece zilnic, săptămâni de-a rândul pe lângă fruttivendola1 din colţul străzii, fără să mă opresc ca să stau de vorbă cu Nannina, fata ei cea frumoasă care avea în obraji culoarea piersicilor pe care la vindea? Cum de nu descoperisem până atunci că florala[110] din Piazza Mercato avea fermecătorul surâs al Primăverii lui Botticelli? Cum putusem să-mi pierd atâtea seri în osteria dell'Allegria fără să-mi dau seama că nu vinul de Gragnano ci scânteierea ochilor Garmelei era pricina ameţelii mele? Cum era cu putinţă să aud numai gemetele muribunzilor şi dangătul clopotelor de la biserici când toate străzile răsunau de râsete şi cântece de dragoste, când sub fiecare portico zăreai câte-o fată şuşotind unui amoroso? „O! Mari, o! Mari, quanto sonno ho perso per te! fammi dormire abbracciato un poco conte."[111] Cânta un tinerel sub fereastra Mariucciei. „O Carme! O Carme!" cânta altul afară, la Osteria. „Vorrei bacciare i tuoi capelli neri"[112] – răsuna în Piazza Mercato. „Vorrei bacciare i tuoi capelli neri", îmi răsuna în ureche pe când stăm lungit pe pat ascultând respiraţia Mariucciei care dormea de partea cealaltă a peretelui. Ce se întâmplase cu mine? Fusesem oare vrăjit de o strega[113]? îmi turnase cumva

110 Fructăreasa.

111 O! Mari, o! Mari, cît somn am pierdut din pricina ta! Ingăduie-mi să dorm puţin în braţele tale.

112 Aş vrea să-ţi sărut şuviţele negre.

113 Vrăjitoare.

vreuna din fetele acelea în vin câteva picături din filtro d’amore al lui don Bartolo? Ce păţiseră toţi oamenii din jurul meu? Se îmbătaseră cu vinul cel nou, ori se dezlănţuise în ei desfrâul chiar în faţa Morţii? Morta la colera, e viva la gioia![114] Stăteam la masa mea obişnuită din osteria, dormitând dinaintea garafei cu vin. Trecuse de miezul nopţii şi mă gândeam că ar fi mai bine să aştept acolo pentru a mă întoarce acasă cu Cesare după ce-şi va isprăvi serviciul, când un puşti veni în fugă la masa mea şi-mi înmână o hârtiuţă. „Vino” era mâzgălit pe hârtie cu un scris aproape indescifrabil. Peste cinci minute ne opream în faţa grilajului masiv al porţilor mănăstirii Sepolte Vive. Îmi dădu drumul înăuntru o călugăriţă bătrână, care mă conduse prin grădina mănăstirii sunând dintr-un clopot. Am străbătut un coridor imens, pustiu, apoi o altă călugăriţă ridică un-felinar la înălţimea feţei mele şi deschise o uşă ce da într-o cameră slab luminată. Doctorul Villari era culcat jos, pe o saltea, în primul moment, nici nu l-am recunoscut. Padre Anselmo îi dădea chiar atunci sfânta cuminecătură. Intrase deja în stadium algidum, trupul i se răcise dar mi-am dat seama după ochii lui că-i conştient încă. I-am privit chipul, cutremurându-mă; nu era prietenul meu cel la care mă uitam, ci Moartea, înfiorătoarea, respingătoarea Moarte, îşi înălţă de câteva ori mâinile, arătând spre mine cu faţa-i oribilă crispată într-o desperată sforţare de a vorbi. Buzele-i schimonosite rostiră limpede: Speechio1.

114 Holera e moartă, trăiască veselia

După câteva clipe de aşteptare, o călugăriţă aduse o oglinjoară; am ridicat-o ţinând-o înaintea ochilor lui întredeschişi. El clătină de câteva ori din cap. A fost ultimul semn de viaţă pe care l-a mai dat; peste o oră, inima încetă de a-i mai bate. Căruţa aştepta în faţa porţii ca să care trupurile celor două călugăriţe moarte în timpul zilei. Ştiam că de mine depinde ca trupul lui să fie luat odată cu celelalte, ori lăsat până a doua zi seara. M-ar fi crezut dacă aş fi afirmat că-i încă viu, căci arăta la fel ca în clipa când sosisem. N-am spus nimic. Două ore mai târziu, stârvul lui a fost aruncat, odată cu alte câteva sute, în groapa comună din cimitirul holericilor. Înţelesesem de ce ridicase mâna arătând spre mine şi de ce clătinase din cap când i-am ţinut oglinda în faţa ochilor. Nu voia ca soţia lui să vadă ce văzuse el în oglindă, voia însă ca eu să mă duc s-o înştiinţez după ce totul se va fi sfârşit. Când m-am oprit în faţa casei lui, am zărit la fereastră chipul alb al unei femei; părea o copilă aproape. Se dădu îndărăt clătinându-se, cu ochii plini de spaimă, când am deschis uşa.

— Eşti doctorul cel străin despre care mi-a spus atâtea soţul meu. El nu s-a întors încă; am stat la fereastră toată noaptea. Unde-i? îşi azvârli în grabă un şal pe umeri şi se repezi spre uşă.

— Du-mă repede la el, trebuie să-l văd cât mai repede! Am oprit-o, spunându-i că trebuie să-i vorbesc mai întâi. I-am explicat că soţul ei se îmbolnăvise în mănăstirea Sepolte Vive, care era contaminată toată, şi că ea nu putea să intre acolo; trebuia să se gândească la copilul pe care avea să-l nască curând.

— Ajută-mi să cobor scările! Ajută-mi să cobor scările! Trebuie să ajung cât mai iute la el. De ce nu mă ajuţi? zise ea hohotind de plâns. Deodată scoase un ţipăt sfâşietor şi se prăbuşi pe un scaun, gata să leşine.

— Nu-i adevărat, n-a murit, de ce nu vorbeşti? Eşti un mincinos, nu se poate să fie mort şi să nu-l mai văd! Se năpusti din nou spre uşă.

— Trebuie să-l văd! Trebuie să-l văd! Am oprit-o din nou.

— Nu-l poţi vedea, nu mai este acolo, este… Se repezi la mine ca un animal rănit.

— N-aveai dreptul să-l iei de-acolo înainte de a-l vedea eu, răcni ea turbată de mânie. Era lumina ochilor mei, mi-ai luat lumina ochilor! Eşti un mincinos, un ucigaş! Sfântă Lucia, ia-i lumina ochilor, aşa cum mi-a luat-o el pe-a mea! Scoate-i ochii, cum ţi i-ai scos şi pe ai tăi! O babă dădu buzna în odaie, năpustindu-se cu mâinile ridicate asupra mea, parc-ar fi vrut să-mi sfâşie faţa.

— Sfântă Lucia, ia-i lumina ochilor! Orbeşte-l! prinse ea a răcni cât o ţinea gura.

— Potess’ essere ciecato, potess’ essere ciecato![115] urla ea întruna de sus, din capul scărilor, pe când eu coboram în goană treptele. Blestemul acela teribil, cel mai groaznic ce putea fi rostit împotriva mea, mi-a răsunat în urechi toată noaptea. Nu îndrăzneam să mă duc acasă, îmi era frică de întuneric. Am stat restul nopţii în Santa Maria del Carmini; mi se părea că n-are să se mai facă niciodată ziuă. Când am intrat a doua

115 Dar-ar Dumnezeu să orbeşti!

zi, abia ţinându-mă pe picioare, în farmacia San Gennario ca să-mi iau întăritorul meu obişnuit, altă specialitate de-a lui don Bartolo, extraordinar de eficace, am găsit o scrisoare lăsată cu puţin înainte de Padre Anselmo, în care mă ruga să vin fără întârziere la mănăstire. Am găsit mare tulburare acolo: se iviseră trei cazuri noi de holeră. Padre Anselmo mă informă că, după o lungă consfătuire între patru ochi cu stareţa, hotărâseră, dat fiind că niciun alt doctor nu era disponibil, să-mi propuie locul colegului meu mort. Maici înspăimântate alergau în toate părţile pe coridoare, o parte se rugau şi cântau psalmi în capelă. Cele trei călugăriţe zăceau pe mindirele lor, fiecare în celula ei. Una din ele muri seara. A doua zi, maica cea bătrână care mă ajutase căzu şi ea bolnavă. O înlocui o maică tânără, pe care o remarcasem chiar de la prima vizită. Adevărat că ar fi fost greu să n-o remarci, căci era foarte tânără şi de o frumuseţe uluitoare. Nu-mi adresă nicio vorbă. Nu-mi răspunse nici când am întrebat-o care i-e numele, dar am aflat de la Padre Anselmo că o chema Suora Ursula. Mai târziu, în cursul zilei, am cerut să vorbesc cu stareţa şi am fost condus la celula ei de Suora Ursula. Bătrână stareţă mă privi cu ochii ei reci, străpungători, severi şi scrutători ca ai unui judecător.

Chipul îi era împietrit, lipsit de viaţa, ca cioplit în marmură, buzele subţiri păreau că nu se deschiseseră niciodată într-un zâmbet. I-am spus că întreaga mănăstire era contaminată, condiţiile sanitare erau groaznice, apa fântânii din grădină infectată, aşa că trebuia evacuată întreaga obşte a

mănăstirii, altfel vor muri toate de holeră. Era cu neputinţă, răspunse ea, aşa ceva era împotriva regulilor ordinului lor. Nicio călugăriţă care a intrat în mănăstire n-a părăsit-o vreodată vie. Trebuiau să rămâie toate acolo unde se aflau, soarta lor era în mâinile Madonei şi-ale lui San Gennaro. Cu excepţia unei singure vizite scurte la farmacie, ca să-mi iau doza, mereu sporită, din stimulentul miraculos al lui don Bartolo, n-am părăsit de loc mănăstirea timp de mai multe zile de teroare, pe care nu le voi uita niciodată. Am fost silit să-i spun lui Padre Anselmo că aveam neapărată nevoie de vin – şi îndată mi s-a pus la dispoziţie din belşug, ba probabil prea mult. Somn nu mai aveam aproape de loc şi mi se părea că nici nu-mi trebuie. Cred că nici n-aş fi putut să dorm, chiar să fi avut timp; spaima, plus nenumăratele ceşti de cafea neagră, îmi ţineau întregul mecanism mintal într-o asemenea stare de extraordinară surescitare, încât nu mai simţeam de loc oboseala. Singurele clipe de destindere erau atunci când puteam să mă furişez până la vechea bancă de marmură aşezată sub chiparoşii din grădina mănăstirii şi să stau acolo fumând ne numărate ţigări. Cioburi de marmură antică erau împrăştiate prin toată grădina, până şi ghizdelele fântânii erau făcute dintr-un cippo, un altar roman de odinioară, care acum se află în curtea locuiââţei mele de la San Michele, La picioarele mele zăcea un faun ciopârţit sculptat în rosso antico1 – şi, pe jumătate ascuns printre chiparoşi, un Eros mititel sta încă în picioare pe coloana-i de marmura africană. De două ori am găsit-o pe

Suora Ursula stând pe bancă; ieşise afară ca să mai respire aer curat, îmi spusese ea, căci îi venea leşin de duhoarea, ce domnea în întreaga clădire. O dată mi-a adus o ceaşcă de cafea şi a rămas în picioare înaintea mea aşteptând să ia înapoi ceaşca în vreme ce eu beam cafeaua câtputeam de încet ca s-o silesc să stea câteva clipe mai mult. Parcă începuse a fi ceva mai puţin sfioasă, parcă nu se simţea stingherită că întârziam atâta să-i înapoiez ceaşca goală. S-o privesc mi se părea o odihnă pentru ochii mei obosiţi, în scurt timp, deveni o bucurie, căci era foarte frumoasă, înţelegea oare ce-i spuneau ochii mei şi nu îndrăzneau să rostească buzele: că eu eram tânăr şi ea frumoasă? în unele clipe, aproape îmi venea să cred că da. Am întrebat-o de ce venise să-şi îngroape tinereţea aici în mormântul de la Sepolte Vive? Nu ştia că în afara acelui lăcaş al spaimei şi morţii lumea era tot aşa de frumoasă ca înainte, că viaţa era plină de veselie, nu numai de întristare?

— Ştii cine-i băieţelul acela? am spus eu, arătând cu mâna spre micuţul Eros de sub chiparoşi. O fi vreun înger. Nu, este un zeu, cel mai mare dintre toţi zeii şi probabil cel mai bătrân. Domnea odinioară peste Olimp şi mai domneşta încă peste lumea de azi.

— Mănăstirea voastră a fost clădită pe ruinele unui templu antic, ale cărui ziduri nimicite de timp şi de om s-au prefăcut în pulbere. Numai copilaşul acela rămăsese la locul lui, cu torba de săgeţi în mână, gata să-şi ridice arcul. Este indestructibil, fiindcăi nemuritor. Anticii îi spuneau Eros şi-i zeul

Iubirii.

Pe când rosteam cuvântul acela nelegiuit, clopotul capelei începu a suna chemând maicile la rugăciunea de seară. Suora Ursula îşi făcu semnul crucii şi ieşi în grabă din grădină. Peste câteva clipe, altă călugăriţă veni în fugă să mă cheme la stareţă, care leşinase în capelă şi fusese dusă imediat în celula ei. Bătrâna mă privi cu ochii ei teribili, îşi ridică mâna. arătând spre crucifixul din perete; îi aduseră sfânta împărtăşanie. Nu-şi mai reveni, nu mai putu vorbi, bătăile inimii deveneau tot mai slabe; se stingea repede. Zăcu astfel toată ziua, cu crucifixul pe piept şi mătăniile în mână, cu ochii închişi, cu trupul răcându-se încetul cu încetul. O dată sau de două ori mi s-a părut că mai percep o slabă bătaie de inimă; curând, n-am mai auzit nimic. Am privit chipul rigid şi crud al bătrânei stareţe, pe care nici moartea nu-l putuse îmblânzi. Simţeam aproape ca o uşurare că ochii i se încinseseră pe veci, era ceva care mă înspăimânta în ochii aceia. M-am uitat Să călugăriţa cea tânără de lângă mine.

— Nu mai pot sta aici, am răstit; n-am dormit aproape de loc de când stau în mănăstire, capul mi se învârteşte, nu mai sunt stăpân pe mine, nu mai ştiu ce tac. Mi-i teamă de mine însumi, mi-e teamă de dumneata, mi-e teamă de… N-am mai avut vreme să rostesc cuvântul, iar ea n-avu vreme să se dea înapoi; braţele mele o euprinseră şi simţeam bătând năvalnic inima ei pe inima mea.

— Pieta1, şopti ea. Deodată arătă spre pat şi se repezi afară din celulă cu un strigăt de groază. Ochii bătrânei stareţe mă priveau ţintă, larg

deschişi, teribili, ameninţători. M-am aplecat asupra ei şi mi s-a părut că aud o slabă zbatere a inimii. Era moartă ori vie? Puteau oare vedea ochii aceia teribili? Văzuseră? Buzele acele vor mai vorbi oare vreodată? Nu îndrăzneam să-i mai privesc ochii; i-am acoperit faţa cu cearşaful şi m-am năpustit afară din celulă, afară din Sepolte Vive pentru a nu mă mai întoarce niciodată acolo. A doua zi am leşinat pe strada Piliero. Când mi-am venit în fire, mă aflam întins într-o trăsură şi un poliţist îngrozit sta pe banchetă în faţa mea. Ne îndreptam spre Santa Maddalena, spitalul holericilor. Am povestit în altă parte cum s-a sfârşit plimbarea aceea, cum trei săptămâni mai târziu şederea mea în Neapoli s-a încheiat cu o minunată croazieră prin golf, cu cea mai bună corabie din Sorrento, împreună cu vreo doisprezece pescari din Capri şi cum am petrecut o zi întreagă, de neuitat, în larg înaintea Marinei din Capri, neputând debarca din pricina carantinei. M-am ferit să povestesc în „Scrisori dintr-o cetate îndoliata” cele petrecute în mănăstirea Sepolte Vive. N-am îndrăznit să spun nimănui atunci, nici chiar devotatului meu prieten, doctorul Norstrom, care ţinea un jurnal cu mai toate isprăvile tinereţii mele. Amintirea ruşinoasei mele purtări m-a urmărit ani de zile. Cu cât mă gândeam mai mult la ea, cu atât îmi apărea mai de neînţeles. Ce se întâmplase cu mine? Ce forţă necunoscută se declanşase în mine ca să mă facă să-mi pierd controlul simţurilor imperioase, dar stăpânite de o raţiune mult mai puternică decât ele? Nu eram un nou-venit în Neapole. Mai

stătusem şi-n alte daţi la vorbe şi la râs cu fetele acelea focoase. De câte ori nu dansasem cu ele tarantella seara, în Capri! Se întâmplase, poate, să le fur o sărutare, două, în cel mai grav caz, dar rămăsesem întotdeauna căpitanul corabiei, în stare să înăbuş orice semn de răzvrătire a echipajului, în zilele studenţiei mele din Quartier Latin mă îndrăgostisem aproape de Soeur Philomene, sora cea tânără şi frumoasă din Salle Sainte Claire. Nu îndrăznisem decât să-i întind mâna cu timiditate şi să-i spun rămas bun în ziua când am părăsit pentru totdeauna spitalul, iar ea nici măcar nu mi-o atinsese. Acum, în Neapole, dorisem să strâng în braţe pe toate fetele care-mi ieşeau în cale şi fără îndoială că aş fi făcut-o dacă nu mi-aş fi pierdut cunoştinţa pe strada Piliero în ziua când am sărutat o călugăriţă lângă patul de moarte al unei stareţe! Privind în urmă la zilele mele napolitane după o trecere de atâţia ani, nu pot fi mai iertător acum ca atunci pentru purtarea mea, pot însă, într-o oarecare măsură, s-o explic. N-am pândit doar fără încetare, în scurgerea atâtor ani, bătălia dintre Viaţă şi Moarte fără a ajunge să cunosc câte ceva despre cele două combatante. Când am văzut întâi Moartea la lucru în sălile spitalelor, nu era decât un simplu meci între ele, un joc copilăresc, în comparaţie cu ce-am văzut mai târziu. Am întâlnit-o la Neapole, ucigând mai mult de o mie de oameni pe zi, sub ochii mei. Am văzut-o la Messina îngropând mai mult de o sută de mii de bărbaţi, femei şi copii într-o singură minută, sub casele ce se prăbuşeau. Mai târziu, am văzut-o la Verclun, cu mâinile pline

de sânge până la coate, măcelărind patru sute de mii de oameni şi secerând floarea unei armate întregi în câmpiile din Flandra şi de pe Somme. Numai de când am văzut-o operând în stil mare, am început a pricepe câte ceva din tactica războiului. E un studiu fascinant, plin de mistere şi de contradicţii. La început, totul pare un haos spăimântător, un măcel orb, fără sens, ţesut numai din încurcături şi erori. La un moment dat, Viaţa, mânuind o armă nouă, înaintează victorioasă, ca peste o clipă să se retragă învinsă ele Moartea triumfătoare. Dar nu-i aşa. Bătălia este dirijată în cele mai mici amănunte de o lege imuabilă a echilibrului dintre Viaţă şi Moarte. De câte ori acel echilibru este stricat de o pricină întâmplătoare, fie ea molimă, cutremur ori război, Natura care veghează, numaidecât se pune pe treabă ca să restabilească echilibrul, aducând pe lume fiinţe noi care să înlocuiască pe cele căzute, împinşi de forţa irezistibilă a unei legi naturale, bărbaţi şi femei cad unii în braţele altora, orbiţi de pofte trupeşti, nedându-şi seama că cea care prezidează la unirea lor este Moartea ţinând într-o mână afrodiziacul şi în cealaltă narcoticul – Moartea, dătătoare de Viaţă, distrugătoarea de Viaţă, începutul şi sfârşitul.

Norstrom şi-mi cerea să-l tratez eu. Am refuzat, bineînţeles, dar Norstrom stărui să mă ocup de cazul acela, căci el oricum tot ti abandona. Starea generală a baronului se ameliora repede şi eram felicitat de toată lumea. Dar după o lună mi-am dat seama că Norstrom pusese bine diagnosticul şi ci acum era prea târziu

pentru operaţie, că omul acela era condamnat. Am scris nepotului său de la Stockholm să vie să-l ia acasă, ca să moară în patrie. Cu greu am izbutit să-l conving pe bătrânul baron. Nu voia cu niciun chip să se despartă de mine: eu eram singurul medic care pricepuse cazul lui. Peste două luni, am primit o scrisoare de la nepot în care mă înştiinţa că baronul îmi lăsase prin testament un ceas de aur cu sonerie de mare valoare, ca amintire pentru tot binele pe care i-l făcusem, îl pun deseori să sune ora, pentru a-mi aminti din ce-i clădită faima unui medic. De câtăva vreme se cam schimbase situaţia între Norstrom şi mine. Eram din ce în ce mai des chemat la consultaţie de pacienţii lui; chiar prea des. Într-o după amiază, tocmai eram de faţă când unul dintre ei muri pe neaşteptate. Adevărat ghinion pentru Norstrom, căci bolnavul era unul dintre cei mai de seamă membri ai coloniei. Norstrom era foarte amărât din pricina asta, aşa că l-am luat să cinăm împreună la Gafe de 3 a Régence, ca să-l mai îmbărbătez.

— Aş dori să-mi poţi explica taina succesului tău şi-a nereuşitei mele, spuse Norstrom privindumă cu tristeţe pe deasupra sticlei de Saint-Juâien.

— Mai întâi de toate, e p chestiune de noroc, i-am răspuns! apoi mai este deosebirea de temperament dintre noi. Pe când eu înşfac Norocul de păr, tu stai liniştit cu mâinile în buzunare.

9 *ÎNAPOI LA PARIS*

Lipsisem trei luni în loc de o lună. Eram încredinţat că mulţi dintre pacienţii mei vor

rămâne credincioşi prietenului meu, doctorul Norstrom, care-i îngrijise cât timp fusesem plecat. Mă înşelam însă; se întoarseră toţi la mine, unii mai sănătoşi, alţii mai bolnavi, având numai cuvinte de laudă pentru colegul meu, dar la fel şi pentru mine. Nu mi-ar fi părut de loc rău dacă i-ar fi rămas credincioşi lui; eu, oricum, tot eram peste seamă de ocupat şi ştiam că clientela lui scădea din ce în ce, că fusese nevoit chiar să se mute din boulevard Haussmann într-un apartament mai modest, din rue Pigalle. Norstrom fusese întotdeauna un prieten sincer, scăpându-mă din multe încurcături la începutul carierei mele, pe când mai bâjbâiam încă în chirurgie, întotdeauna gata să împartă cu mine răspunderea numeroaselor mele pozne, îmi amintesc, de pildă, cazul baronului B. Cred că-i bine să vă istorisesc întâmplarea, ca să înţelegeţi ce fel de om era prietenul meu. Baronul B., unul dintre cei mai vechi membri ai coloniei suedeze, om cu o sănătate şubredă, fusese ani de zile îngrijit de

Norstrom. Într-o bună zi, Norstrom – din pricina timidităţii lui care era o adevărată pacoste – îi dădu ideea să mă cheme la o consultaţie. Baronul prinse mare simpatie pentru mine. Pe un doctor nou eşti întotdeauna înclinat să-l crezi doctor bun până se dovedeşte contrariul. Norstrom era pentru operaţie imediată, eu contra. Baronul îmi scrisese că începuse a se sătura de mutra posomorâtă a lui Norstrom şi-mi cerea să-l tratez eu. Am refuzat, bineînţeles, dar Norstrom stărui să mă ocup de cazul acela, căci el oricum tot ti abandona. Starea generală a baronului se

ameliora repede şi eram felicitat de toată lumea. Dar după o lună mi-am dat seama că Norstrom pusese bine diagnosticul şi ci acum era prea târziu pentru operaţie, că omul acela era condamnat. Am scris nepotului său de la Stockholm să vie să-l ia acasă, ca să moară în patrie. Cu greu am izbutit să-l conving pe bătrânul baron. Nu voia cu niciun chip să se despartă de mine:

eu eram singurul medic care pricepuse cazul lui. Peste două luni, am primit o scrisoare de la nepot în care mă înştiinţa că baronul îmi lăsase prin testament un ceas de aur cu sonerie de mare valoare, ca amintire pentru tot binele pe care i-l făcusem, îl pun deseori să sune ora, pentru a-mi aminti din ce-i clădită faima unui medic. De câtăva vreme se cam schimbase situaţia între

»

Norstrom şi mine. Eram din ce în ce mai des chemat la consultaţie de pacienţii lui; chiar prea des. Într-o după amiază, tocmai eram de faţă când unul dintre ei muri pe neaşteptate. Adevărat ghinion pentru Norstrom, căci bolnavul era unul dintre cei mai de seamă membri ai coloniei. Norstrom era foarte amărât din pricina asta, aşa că l-am luat să cinăm împreună la Cafe de la Régence, ca să-l mai îmbărbătez.

— Aş dori să-mi poţi explica taina succesului tău şi-a ne reuşitei mele, spuse Norstrom privindu-mă cu tristeţe pe deasupra sticlei de Saint-Juâien.

— Mai întâi de toate, e p chestiune de noroc, i-am răspuns! apoi mai este deosebirea de temperament dintre noi. Pe când eu înşfac Norocul de păr, tu stai liniştit cu mâinile în

buzunare şi-l laşi să-şi ia zborul. Sunt convins că ştii cu mult mai multe decât mine despre sănătatea şi bolile trupului omenesc; s-ar putea însă, deşi tu eşti de două ori mai vârstnic ca mine, ca eu să ştiu mai multe ca tine despre mintea omenească. De ce ai spus profesorului rus, pe care ţi l-am trimis, că are îngână pectorală? De ce i-ai explicat toate simptomele bolii lui necruţătoare?

— Voia cu orice preţ să cunoască adevărul. Trebuia să i-l spun, altfel nu m-ar fi ascultat.

— Eu nu i-am spus nimic despre asta şi totuşi m-a ascultat. Te-a minţit când ţi-a spus că vrea să ştie tot şi că nu se teme de moarte. Nimeni nu doreşte să ştie cât este de bolnav, toţi se tem de moarte şi pe bună dreptate. Omul acela e acum mult mai grav bolnav. Existenţa lui e paralizată de spaimă şi vina o porţi tu.

— Vorbeşti veşnic despre nervi şi minte ca şi cum trupul nostru n-ar fi făcut şi din altceva. Pricina anginei pectorale este arterioscleroza arterelor coronare.

— Întreabă-l pe profesorul Huchard ce s-a întâmplat în clinica lui săptămâna trecută, pe când ne explica un caz de an gină pectorală! Bolnava a fost apucată deodată de un acces aşa de teribil, încât chiar şi profesorul a crezut că-i pierdută. I-am cerut atunci voie să fac o încercare de a-i opri accesul cu tratament mintal; mi-a răspuns că era zadarnic, dar con simţi. Am pus mâna pe fruntea bolnavei, spunându-i că-i va trece imediat. Peste o minută, spaima îi dispăru din privire, respiră adânc şi spuse că se simţea acum perfect. Desigur, ai să replici că era un caz de pseudo-angină, falşă

angină pec. torala, dar eu pot să-ţi dovedesc contrarul. Peste patru zile a avut un nou atac, după toate aparenţele identic, şi a murit în mai puţin de cinci minute, întotdeauna încerci să explici bolnavilor ceea ce nu-ţi poţi lămuri nici măcar ţie însuţi. Uiţi că-i numai o chestiune de credinţă, nu de ştiinţă, la fel ca şi credinţa în Dumnezeu. Biserica catolică nu explică niciodată nimic şi rămâne cea mai mare putere din lume; biserica protestantă cearcă să explice totul şi se dărâmă treptat. Cu cât bolnavii tăi cunosc mai puţin adevărul, cu – atât e mai bine pentru ei. Nu-i-firesc să controlăm cu creierul funcţia organelor din trupul nostru. A-i face pe pacienţi să se gândească la boala lor, înseamnă a „nesocoti legile naturii. Spune – le că trebuie să facă într-un fel sau altul, să ia cutare ori cutare doctorie ca să le fie mai bine şi, dacă n-au intenţia să te asculte, să se ducă mai bine la alt medic. Nu te duce să-i vezi decât atunci când au neapărată nevoie de tine, nu fi prea vorbăreţ cu ei, căci vor descoperi repede cât de puţin ştim. Medicii, ca şi capetele încoronate, trebuie să se ţină cât mai la distanţă cu putinţă, căci altfel prestigiul lor are de suferit; pe toţi ne avantajează o lumină mai învăluită. Uită-te la familiile doctorilor care preferă întotdeauna să consulte un medic străin i în momentul de faţă, tratez în ascuns pe soţia unuia dintre cei mai vestiţi doctori din Paris; chiar astăzi mi-a arătatul tima lui reţetă, întrebându-mă dacă socoteam că-i poate fi de vreun folos.

— Tu eşti veşnic înconjurat de femei. Ce n-aş da să mă-n drăgească femeile ca pe tine! Până şi

bătrâna mea bucătăreasă s-a amorezat de ţine de când ai vindecat-o de zona-zoster.

— Ce n-aş da, o, doamne sfinte, să nu mă mai îndrăgească! Ţi-aş lăsa bucuros toate nevropatele mele! Ştiu că lor le da torez într-o mare măsură reputaţia mea de aşa-zis medic la modă, dar să ştii de la mine că-s o mare pacoste, de multe ori chiar o primejdie. Spui c-ai vrea să te iubească femeile; ei, atunci, nu le spune asta niciodată, nu face prea mult caz de ele, nu le lăsa să-ţi impuie voinţa lor. Femeilor le place cu mult mai mult să asculte de cineva decât să fie ascultate, deşi nu par a şti asta. Se pretind egale cu noi, dar ştiu perfect că nu sunt – din fericire pentru ele – căci dacă ar fi, le-am iubi cu mult mai puţin, în fond, am o părere mai bună despre femei decât despre bărbaţi, dar asta nu le-o spun lor. Au o fire cu mult mai curajoasă ca noi, înfruntă boala şi moartea mai uşor, sunt mult mai miloase şi mai puţin vanitoase, în general, instinctul le călăuzeşte cu mult mai mare siguranţă în viaţă decât pe noi inteligenţa, şi nu se dau aşa des ca noi în spectacol. Dragostea, pentru o femeie, înseamnă cu mult mai mult decât pentru un bărbat; e totul. Şi-i mai puţin o chestiune de simţuri decât îşi închipuie în general bărbatul. O femeie se poate îndrăgosti de un om urât, chiar de unul bătrân, dacă-i înflăcărează imaginaţi… Un bărbat nu se poate îndrăgosti de-o femeie decât dacă ea îi atâta instinctul sexual care, contrar legilor Naturii, supravieţuieşte la bărbatul modern puterii lui sexuale. Aşa că nu există limită de vârstă pentru dragoste. Richelieu era irezistibil la optzeci de sni când abia se mai ţinea pe picioare,

iar Goethe avea şaptezeci când şi-a pierdut capul după Ulrike von Levetzow.

Dragostea, ca şi floarea, are o viaţă scurtă. La bărbaţi se stinge de moarte naturală în căsnicie, la femei supravieţuieşte ades până la urmă, transformată într-o tandreţe pur materna pentru eroul dispărut al viselor ei. Femeile nu pot pricepe că bărbatul este prin natura lui poligam. Poate fi înduplecat să rabde noul nostru cod de morală socială, dar neînfrântu-i instinct este numai adormit. El rămâne acelaşi animal pe care l-a făcut Creatorul lui, gata să se lase dus de pornirile naturale fără să-i pese de piedicile ce i se pun în cale. Femeia nu-i mai puţin inteligentă ca bărbatul; în general, poate că-i mai inteligentă. Dar inteligenţa ei este de altă natură. Nu putem trece cu vederea faptul că creierul bărbătesc este superior ca greutate celui femeiesc. Circumvoluţiile ce rebrale, care se pot observa de cum te naşti, sunt cu totul di ferite în cele două creiere. Deosebirea anatomică devine şi mai izbitoare când compari loburile occipitale; tocmai din pricina pseudo-atrofiei acestui lob din creierul femeii, îi atribuie Husche o importanţă atât de mare psihică. Legea diferenţierii dintre sexe este o lege constantă a Naturii, căreia i se supune întreaga creaţie, devenind din ce în ce mai accentuată cu cât tipurile sunt mai evoluate. Se spune că totul se poate explica prin faptul că noi am acaparat întreaga cultură, păstrând-o ca pe un monopol numai pentru sexul nostru, iar femeile n-au avut niciodată condiţii favorabile. Adevărat? Chiar la Atena, situaţia femeilor nu era inferioară

situaţiei bărbaţilor, toate căile culturii le erau deschise. Popoarele ioniene şi dorice le-au recunoscut întotdeauna independenţa; era chiar exagerată la lacedemonieni. Tot timpul imperiului roman, în patru secole de înaltă cultură, femeile s-au bucurat de o mare libertate. Este de ajuns să ne amintim că erau stăpâne absolut pe proprietatea lor. În perioada evului mediu, femeile erau cu mult mai instruite decât bărbaţii. Cavalerii se pricepeau să mânuiască mai bine sabia decât pana; cărturari erau călugării, dar şi multe mănăstiri de maici aveau la dispoziţie aceleaşi mijloace de instruire pentru fiinţele ce vieţuiau în acele locaşuri. Uite, de pildă, în meseria noastră femeile nu-s nou-venite! Existau la şcoala din Salerno femei-profesori. Louise Bourgeois, medicul Mariei de Medici, soţia lui Henri IV, a scris un tratat fără va loare despre obstetrică. Marguerite la Marche a fost moaşă şi medic-şef la Hotel-Dieu, în 1677. Madame de Chapelle şi Ma dame Boivin au scris nenumărate cărţi despre bolile femeieşti, dar care nu fac două parale, în secolele şaptesprezece şi optsprezece au fost o mulţime de femei-profesori în vestitele universităţi italiene din Bologna, Pavia, Ferrara, Neapole. N-au făcut niciodată nimic pentru progresul ştiinţei în care erau specializate. Tocmai din pricină că obstetrica şi ginecologia au fost lăsate în seama femeilor, au rămas atâta vreme într-un jalnic stadiu de înapoiere. Progresul a început abia când au luat şi-aici conducerea bărbaţii. Chiar şi-n ziua de azi, când este în primejdie viaţa ei ori a copilului, femeia nu se bizuie pe-un doctor-femeie.

Uite, în muzică! Toate doamnele Renaşterii cântau din la ută şi mai târziu din alăută, harfă şi clavecin. Timp de-un secol, toate fetele din înalta societate au studiat cu râvnă pl anul, dar până acum nu ştiu nicio operă muzicală de calitate compusă de o femeie, nici nu cunosc vreo femeie care să poată interpreta după gustul meu Adagio Sostenuto din Opus 106 de Beethoven. Aproape nu există tânără domnişoară care să nu se ocupe cu pictura, dar, după câte ştiu, în niciun muzeu din Europa nu găseşti picturi de mare valoare semnate de pictori-femei, cu excepţia poate a Rosei Bonheur, care trebuia să-şi radă bărbia şi se îmbrăca bărbăteşte. Unul din cei mai mari poeţi ai antichităţii a fost o femeie. Din cununa de flori care-i încercuia fermecătoarea-i frunte n-au mai rămas decât câteva petale de trandafir ce răspândesc şi-acum parfumul veşnicei primăveri. Câtă eternă bucurie, câtă eternă tristeţe ne trezeşte în suflet ecoul îndepărtat al acelui cântec de sirenă de pe ţărmurile Eladei! Frumoasă Sapho! Voi mai auzi vreodată din nou vocea ta? Cine ştie dacă nu mai cânţi încă în vreun pierdut fragment al Antologiei, păstrat sub lava de la Herculaneum!

— Nu vreau să mai aud nimic despre Sapho a ta! bombăni Norstrom. Îmi răsajunge câte ştiu despre ea şi adoratoarele ei. Nu-mi mai trebuie s-aud nimic despre femei. Ai băut mai mult decât se cuvenea, ai pălăvrăgit spunând tot felul de nerozii, hai să mergem acasă!

Am pornit pe bulevard la vale, dar, pe la jumătatea drumului, prietenului meu îi veni chef

de-un ţap de bere, aşa că neam aşezat la o masă, afară, în faţa unei cafenele.

— Bonsoir, cheri, se adresă prietenului meu doamna de la masa vecină. Nu mă tratezi cu un ţap? N-am cinat. Cu o voce enervată, Norstrom îi răspunse să-l lase în pace.

— Bonsoir, Chloe, am spus eu. Ce mai face Flopette?

— Lucrează pe străzile dosnice; pe bulevard nu-i bună decât după miezul nopţii. În timp ce vorbea, Flopette apăru şi veni să se aşeze lângă camarada ei.

— Iar ai băut, Flopette, i~am spus eu; vrei numaidecât să te ia dracu'?

— Da, răspunse fata, cu voce răguşită, mai rău ca aici nu poate fi în iad.

— Nu eşti prea dificil în privinţa relaţiilor, bombăni prietenul meu, privind cu scârbă la cele două prostituate.

— Am avut cunoştinţe şi mai puţin onorabile decât astea două, i-am răspuns. De altfel, sunt consilierul lor medical. Amândouă au sifilis, absintul le va da gata, aşa că vor sfârşi curând la Saint-Lazare ori într-un şanţ. Ele cel puţin nu pretind că-s altceva decât ce sunt. Nu uita ca pentru ceea ce sunt trebuie să mulţumească unui bărbat şi că alt bărbat le aşteaptă la celălalt capăt al străzii ca să le ia banii pe care i-au căpătat de la noi. Nu-s chiar aşa de stricate cum crezi tu, prostituatele astea; rămân femei până la sfârşit, cu toate defectele femeieşti, dar şi cu unele calităţi ce supravieţuiesc decăderii lor. Pare ciudat, dar sunt capabile să se îndrăgostească în

sensul cel mai înalt al cuvântului şi-i un spectacol mai mişcător decât îţi poţi închipui. Am cunoscut o prostituată care se îndrăgostise de mine; devenise timidă şi ruşinoasă ca o copiliţă, izbutea chiar să roşească sub stratul gros de suliman. Până şi fiinţa asta dez gustătoare de la masa vecină ar fi putut fi o femeie simpatică, să fi avut numai puţin noroc. Am să-ţi spun povestea ei.

— Îţi mai aminteşti – am început eu pe când porneam în josul bulevardului braţ la braţ – îţi mai aminteşti de şcoala de fete din Passy, condusă de Surorile Sainte-Therese, unde m-ai dus tu anul trecut ca să văd pe-o tânără suedeză ce-a murit de febră tifoidă? Nu mult după aceea am mai avut încă un caz în aceeaşi şcoală, o fată foarte frumoasă de vreo cincisprezece ani, o franţuzoaică, într-o seară, pe când ieşeam de la şcoală, am fost acostat în mod obişnuit de o femeie care făcea trotuarul pe partea cealaltă. Când i-am răspuns aspru să mă lase în pace, ea mă rugă cu voce umilită s-o ascult căci voia numai să-mi spuie câteva vorbe. De o săptămână mă pândea zilnic când ieşeam din şcoală, dar n-avusese curajul să-mi adreseze vreo vorbă cât timp plecasem ziua. Îmi spunea „domnule doctor” şi mă întrebă cu voce tremurânda cum îi mergea fetiţei care se îmbolnăvise de febră tifoidă; era în primejdie?

— Trebuie s-o văd numaidecât înainte de a se prăpădi, ros tise ea printre sughiţuri de plâns, lacrimi curgându-i de-a lungul obrajilor sulemeniţi. Trebuie s-o văd, sunt mama ei. Călugăriţele nu bănuiau nimic. Copilul fusese dus

acolo la vârsta de trei ani şi banii îi trimitea prin bancă. Nu-şi mai văzuse fetiţa de atunci decât de departe, pândind-o de la colţul străzii joia. când fetele erau scoase la plimbarea de după-amiază. I-am mărturisit că eram foarte îngrijorat de starea copilei şi că o voi înştiinţa dacă-i va merge mai rău. Nu voi să-mi dea adresa ei, ci mă rugă să-i îngădui să mă aştepte în fiecare seară în stradă, ca să-i dau veşti. Timp de o săptămână am găsit-o acolo regulat, tremurând de îngrijorare. Am fost nevoit să-i spun că fetiţei îi mergea mai rău. Ştiam bine că era exclus s-o pot duce pe nenorocita aceea de prostituată să-şi,-vadă copilul pe moarte. Tot ce puteam face era să-i promit.c-o voi vesti când se va apropia sfârşitul, aşa că până la urmă consimţi să-mi dea adresa ei. În seara următoare, la o oră târzie, m-am dus la adresa dată, pe o stradă rău famată, din dosul Operei Comice. Birjarul îmi zâmbi cu subînţeles şi-mi propuse să se întoarcă peste o oră ca să mă ia. L-am răspuns că un sfert cic oră îmi era de ajuns. După ce patroana bordelu lui mă cercetă o clipă cu privirea, mă conduse în prezenţa unei duzini de doamne pe jumătate dezbrăcate, purtând tunici scurte de muselina, roşii, galbene şi verzi. Pe care o alegeam? am răspuns că alegerea mea era deja făcută, că o doream pe Mademoiselle Flopette. Patroana era dezolată, Mademoiselle Flopette nu coborâse încă; în ultima vreme îşi neglijase cam mult îndatoririle. Era sus, în dormitorul ei, se îmbrăca. I-am pretins să mă ducă imediat la dânsa. Costa douăzeci de franci, plătiţi înainte şi un suvenir, a discretion1, pentru Flopette dacă

eram mulţumit de ea; şi cu siguranţă voi fi, căci era o fată încântătoare, gata la orice şi foarte rigolo[116] [117]. Nu doream să-mi irimită sus în cameră şi-o sticlă de şampanie? Flopette, în faţa oglinzii, muncea din greu să-şi acopere obrajii cu vopsea roşie. Sări de pe scaun, înhaţă un şal ca să-şi ascundă oribila goliciune a uniformei şi-şi întoarse spre mine chipu-i de clovn, cu pete roşii în obraji, cu un ochi înnegrit de rimmel şi celălalt înroşit de plâns.

— Nu, n-a murit, dar starea ei este foarte gravă. Călugăriţa care-i de serviciu în astă-noapte e sleită de oboseală şi i-am spus că-i aduc pentru la noapte o infirmieră de-a mea. Şterge-ţi suâimanul acela oribil de pe faţă, netezeşte-ţi părul cu ulei, va selină ori cu ce-ţi place, scoate-ţi rochia asta îngrozitoare de muselină şi îmbracă uniforma de infirmieră pe care ţi-am adus-o în pachet. Am împrumutat-o de la una dintre infirmierele mele, cred că are să-ţi vină căci eşti cam de aceeaşi talie. Mă întorc să le iau peste o jumătate de oră. Rămase privind ţintă după mine, mută, pe când eu coboram scările.

— Aşa repede? exclamă patroana, părând foarte surprinşi. Doream ca Mademoiselle Flopette să-şi petreacă noaptea cu mine, i-am spus eu, aşa că mă voi întoarce s-o iau. Când m-am oprit cu trăsura în faţa casei, peste o jumătate de oră, Flopette apăru în pragul uşii îmbrăcată cu pelerina neagră de infirmieră, având în juru-i pe

116 Cît doreşti.
117 Nostimă.

toate doamnele în sumarele lor uniforme de muselină.

— Mare noroc ai, fetiţo, chicoteau ele, să fii poftită la bal mascat în ultima noapte de carnaval; arăţi şic de tot şi pari o persoană cât se poate de respectabilă. Am dori ca domnul tău să ne invite pe toate.

— Petrecere bună, copiii mei, ne zâmbi matroana însoţind-o pe Flopette până la trăsură; costă cincizeci de franci, plătiţi înainte.

Nu mai era nevoie de multă îngrijire. Fetiţa se stingea re pe de era complet inconştientă, se vedea clar că sfârşitul se apropia. Mama stătu toată noaptea la căpătâiul patului, privind ţintă printre lacrimi la copilul ei pe moarte.

— Sărut-o pentru ultima oară, i-am spus eu când începu agonia; nu te teme, este inconştientă. Se aplecă asupra copilei, dar se dădu brusc înapoi.

— Nu îndrăznesc s-o sărut, rosti ea printre suspine, ştii doar că-s putredă toată. Când am revăzut-o pe Flopette după aceea, era beată turtă. O săptămână mai târziu, se arunca în Sena. Au scos-o vie şi-am încercat s-o internez la Saint-Lazare, dar nu era niciun pat liber. O lună mai târziu, a băut o sticlă întreagă de laudanum i era aproape moartă când am sosit şi nu mi-am îeriai niciodată că-i-am spălat stomacul de otravă. Ţinea în mâna încleştată un pantofior de copil şi în el am găsit o buclă de păr. S-a apucat apoi de băut absint, o otravă tot atât de sigura ca oricare alta, care însă, din păcate, ucide încet. Oricum, curând va ajunge în mocirlă, un loc în care te poţi îneca mai sigur decât în Sena. Ne am oprit în faţa casei

lui Norstrom, din Rue Pigalle.

— Noapte bună, îmi ură prietenul meu; şi-ţi mulţumesc pentru o seară atât de plăcută.

— Asemenea, i-am răspuns.

10 *ÎNSOŢITORUL DE CADAVRE*

9

Poate că ar fi bine să vorbesc cât se poate de puţin despre călătoria mea în Suedia, din vara acelui an. Norstrom, flegmaticul cronicar al multor aventuri din tinereţa mea, spunea că este cea mai deşucheată întâmplare pe care i-am povestit-o vreodată. Astăzi, însă, nu mai poate face nimănuia niciun rău, decât doar mie, aşa că pot să v-o povestesc aici. Profesorul Bruzelius, pe vremea aceea cel mai vestit medio din Suedia, mă rugase să plec la San Remo pentru a în tovărăşi acasă pe unul din pacienţii lui, un tânăr de optsprezece ani ce-şi petrecuse iarna acolo şi era într-un stadiu înaintat de tuberculoză. Avusese mai multe hemoptizii în ultimul timp. Starea lui era atât de gravă încât n-am consimţit să-l duc acasă decât cu condiţia să mai fiu întovărăşit şi de un membru al familiei, ori măcar de o infirmieră suedeză pricepută, trebuind să se ţie seamă de eventualitatea decedării bolnavului pe drum. Mama lui sosi peste patru zile la San Remo. Trebuia să ne întrerupem călătoria la Basel şi la Heidelberg, iar la Lübeck să luăm vaporul suedez spre Stockholm. Am ajuns în Basel seara, după o călătorie în care fusesem nespus de îngrijorat. Peste noapte, mama tânărului suferi un atac de inimă care aproape o dădu gata. Specialistul pe care l-am chemat dimineaţa a fost de aceeaşi

părere cu mine, că în niciun caz nu mai putea călători câteva săptămâni. N-aveam decât o alternativă: să-l las pe băiat să moară în Basel, ori să plec mai departe numai cu el. Ca toţi cei ce se află în preajmă, morţii, bolnavul era foarte nerăbdător să ajungă acasă. Nu ştiam de-i bine ori rău, dar am hotărât să pornesc mai departe, spre Suedia, cu el. A doua zi după sosirea noastră la hotelul Victoria din Heidelberg, băiatul a mai avut încă o. hemoptizie gravă, aşa că a trebuit să abandonăm orice speranţă de a ne continua drumul. I-am spus că trebuia s-o aşteptăm acolo câteva zile pe mama lui. Se împotrivea cu îndârjire să amâne plecarea chiar şi-o singură zi. Spre seară, se apucă să studieze cu înfrigurare mersul trenurilor. Dormea liniştit când m-am dus să-l văd după miezul nopţii. Dimineaţă l-am găsit mort în pat; fără îndoială, din pricina unei hemoragii interne. Am telegrafiat colegului meu din Basel să comunice ştirea mamei băiatului şi să-mi transmită instrucţiunile ei. Profesorul îmi răspunse tot telegrafic că starea ei era aşa de gravă, că nu îndrăznea s-o înştiinţeze. Fiind convins că dorea să-şi înmormânteze fiul în Suedia, m-am dus la o întreprindere de pompe funebre pentru îndeplinirea formalităţilor necesare. Antreprenorul mă informă că legea cerea ca trupul să fie îmbălsămat. Preţul: două mii de mărci. Ştiam că familia tânărului nu era bogată aşa că m-am hotărât să îmbălsămez eu singur mortul. N-aveam timp de pierdut; era o căldură teribilă de sfârşit de iulie. Cu ajutorul unui om de la Institutul de Anatomie, am făcut în timpul nopţii

o îmbălsă mare sumară, care a costat două sute de mărci. Era prima îmbălsămare pe care-o făceam şi, drept să spun, n-a fost de loc un succes. Sicriul de plumb a fost sudat în prezenţa mea, iar sicriul exterior de stejar vârât într-o ladă de ambalaj obişnuită, după cum cerea regulamentul căilor ferate. De rest trebuia să aibă grijă antreprenorul de pompe funebre, care-şi luase însărcinarea să transporte trupul cu trenul până la Lübeck şi de acolo cu vaporul la Stockholm. Suma de bani pe care o primisem de la mama băiatului pentru drumul până acasă abia mi-a ajuns ca să plătesc nota hotelului. Am protes tat zadarnic împotriva preţului exorbitant pe care l-au adăugat notei pentru lenjeria patului şi covorului din camera unde murise tânărul. După ce-am încheiat socotelile, abia îmi mai rămaseră destui bani ca să-mi plătesc drumul înapoi la Paris. Nu ieşisem de loc din casă de la sosire şi tot ce văzusem din Heidelberg era grădina hotelului Europa de sub ferestrele mele. M-am gândit că ar trebui să vizitez măcar o clipă vestitele ruine ale vechiului castel înainte de a părăsi Heidelbergul. unde speram să nu mă mai întorc niciodată. Pe când stăm lângă parapetul terasei turnului privind valea Neckarului, ce se întindea jos la picioarele mele, un pui de baset veni în fugă spre mine, purtându-şi cât putea de iute pe picioruşele-i strâmbe trupul lunguleţ şi începu a mă linge pe toată faţa. Ochii lui şmecheri descoperiseră dintr-o privire taina mea. Taina era ca dorisem întotdeauna să am ţin Waldmann mititel, cum sunt numiţi în ţara lor de baştină căţeii aceştia

nemaipomenit de nostimi. Deşi eram strâmtorat cu banii, am cumpărat pe Waldmann cu cincizeci de mărci, după care ne-am întors împreună triumfători la hotelul Victoria Waldmann mergând fără lesă în urma mea, convins că nimeni pe lume afară de mine nu putea fi stăpânul lui. A doua zi dimineaţă s-a mai pus un adaos la nota mea de plată pentru ceva care se întâmplase pe covorul din camera mea. Ajunsesem la capătul răbdării, cheltuisem până atunci opt sute de mărci pentru covoarele de la Flotei Victoria. Două ore mai târziu dădeam de pomană covorul din camera tânărului unui bătrân cârpaci pe care-l zărisem reparând o pe reche de pantofi pe pragul locuinţei lui sărmane, plină de copii zdrenţăroşi. Directorul hotelului spumega ele furie, dat cârpaciul se alesese cu un covor. Misiunea mea în Heidelberg se sfârşise, aşa că m-am decis să iau trenul. de dimineaţă spre Paris. Peste noapte, însă, m-am răzgândit, luând hotărî rea să mă duc totuşi în Suedia. Dat fiind că-mi aranjasem toate treburile pentru o absenţă de două săptămâni, Norstrom având grijă de bolnavii mei cât lipseam, i-am telegrafiat fra telui meu că veneam să stau la el câteva zile. În vechea casă părintească. Fără îndoială că asemenea prilej de vacanţă în Suedia n-avea să se mai ivească niciodată. N-aveam decât un gând: să scap cât mai repede de Hotel Victoria. Era prea târziu ca să mai pot prinde personalul de Berlin, şi am hotărât să iau trenul de marfă care pleca seara, chiar acel ce transporta, trupul tânărului la Lübeck şi să mă îmbarc pe acelaşi vapor spre Stockholm. Mă instalasem la bufetul

gării ca să mănânc ceva, când chelnerul veni să mă înştiinţeze că în restaurant cânii erau verboten1. I-am furişat în palmă o monedă de cinci mărci şi l-am pitit pe Waldmann sub masă. Abia începusem să mănânca când o voce de stentor strigă din uşă:

— Der Leichenbegleiter![118] Toţi consumatorii de pe la mese îşi ridicară ochii din farfurii, zgâindu-se unii la alţii, dar nimeni nu se clinti.

— Der Leicbenbegleiter!

Omul trânti uşa şi se întoarse peste câteva clipe cu un tip pe care l-am recunoscut. Îndată că era funcţionarul întreprinderii de pompe funebre. Posesorul vocii de stentor se apropia de mine şi – mi răcni în faţă:

— Der Leichenbegleiter! Toată lumea mă privi cu interes. I-am spus individului să mă lase în pace; voiam să mănânc. Nu, trebuia să vin imediat, căci şeful gării voia să-mi vorbească într-o chestiune urgentă. Un uriaş cu o mustaţă zbârlită ca un arici şi ochelari cu ramă de aur îmi dădu un vraf de documente şi-mi urlă la ureche ceva despre un vagon de marfă care trebuia plumbuit, unde trebuia să mă sui fără întârziere. I-am replicat într-o nemţească cât am putut mai corectă că-mi şi cumpărasem loc într-un compartiment de clasa a doua. Asta era verboten, răspunse el, trebuia să mă închidă imediat în vagonul de marfă împreună cu sicriul.

— Ce naiba îmi tot îndrugi?

— Nu eşti der Leichenbegleiter! Nu ştii că în

118 Interzis.

Germania este verboten unui cadavru să călătorească fără Leichenbegieiterul lui şi că trebuie încuiaţi împreună? I-am arătat biletul de clasa a doua pentru Lübeck, explicân du-i că eram un călător liber şi că mă duceam să-mi petrec vacanţa în Suedia. N-aveam nici în din mici în mânecă cu sicriul.

— Eşti ori nu eşti Leichenbegleiter? zbieră el furios.

— Se-nţelege că nu. Cu plăcere pot da o mână de ajutor la orice, dar refuz să fiu Leichenbegleiter; îmi displace cuvântul.

Şeful gării se uită zăpăcit la teancul de hârţoage şi anunţă că dacă în cinci minute nu apare Leichenhegleiterul, vagonul în care-i sicriul cu destinaţia Lübeck va fi trecut pe o linie moartă, rămânând la Heidelberg. Pe când vorbea, un cocoşat mic cu ochi iscoditori şi obrazul stricat de vărsat se repezi spre biroul şefului, cu un vraf de documente în braţe.

»

— Ich bin der Leichenbegleiter1, anunţă el, plin de demnitate. Îmi venea să-l îmbrăţişez; am avut întotdeauna o slăbiciune ascunsă pentru cocoşaţi. Eram încântat de cunoştinţă, i-am spus; plecam la Lübeck ca şi el şi luam acelaşi vapor pentru Stockholm. A trebuit să mă reazem de biroul şefului de gară când mi-a răspuns că el nu merge la Stockholm, ci la Petersburg cu generalul rus şi de acolo la Nijni-Novgorod. Şeful gării îşi ridică ochii de pe teancul de documente şi mustaţa-i de arici i se zburli şi mai tare de uimire.

— Potzdonnerwetter![119] răcni el. Pleacă doi morţi cu trenul la

»

Lübeck! Am numai un sicriu în vagon, nu poţi pune două cadavre într-un singur sicriu, este verboten. Unde-i sicriul celălalt? Sicriul generalului rus, lămuri cocoşatul, fusese chiar atunci descărcat din droagă şi urma să fie urcat în vagon. Vina era numai a dulgherului care abia în ultima clipă terminase a doua ladă de ambalaj. Cum să-şi închipuie că i se va cere să facă două lăzi aşa de mari într-o singură zi! Generalul rus! Deodată mi-am amintit că auzisem de moartea unui general rus, care avusese un atac de apoplexie în hote lui de peste drum de-al nostru, în aceeaşi zi cu tânărul. Ba chiar mi-am adus aminte că zărisem de la fereastra mea un domn bătrân cu o înfăţişare dârză şi o barbă lungă, sură, stând într-un fotoliu de invalid, cu rotiţe, în grădina hotelului. Por tarul mă informase că era un vestit general rus, erou din războiul Crimeei.

N-am văzut de când sunt un om cu înfăţişare mai sălbatică. Pe când şeful gării se întorsese la cercetarea documentelor lui încurcate, l-am tras deoparte pe cocoşat şi, bătându-l prieteneşte pe spate, i-am oferit cincizeci de mărci pe loc şi alte cincizeci pe care aveam să le împrumut de la consulul suedez din Lübeck, dacă se învoia să fie Leichenbegleiter şi la sicriul generalului rus şi la al tânărului. Primi numaidecât propunerea mea. Era – un caz fără precedent, zise şeful gării, şi din

119 Eu sînt însoţitorul de cadavre.

punct de vedere legal chestiunea se prezenta foarte delicată. Avea convingerea că era verboten să călătorească două sicrie cu un singur

Leichenbegleiter. Trebuia să consulte Kaiserliche Ober-Jiebe

Eisenbahn Amt Direction Büro1 şi răspunsul îl va căpăta în cel mai bun caz într-o săptămână. Din situaţia asta ne-a salvat

Waldmann. În mai multe rânduri, în timpul discuţiilor surprinsesem cum, dindărătul ochelarilor cu ramă de aur, şeful de gară arunca priviri amicale spre căţeluş şi de câteva ori chiar întinsese mâna-i enormă ca să-i dezmierde cu delicateţe ure chile

»

lungi şi mătăsoase. M-am hotărât la o ultimă încercare desperată, ca să-i moi inima. Fără să rostesc o vorbă, i l-am aşezat pe Waldmann pe genunchi. Când căţelul începu a-l linge pe toată faţa, ba se apucă să-l şi tragă de mustaţa-i zbârlită, chipul i se descreţi treptat şi până la urmă se lumina de-un zâmbet larg, plin de bunăvoinţă pentru încurcătura noastră, în cinci minute, cocoşatul semnase o duzină de acte în calitate de Leichenbegleiter al celor două coşciuge, iar eu cu Waldmann şi valiza mea Gladstone am fost îmbrânciţi într-un compartiment ticsit de clasa a doua, în clipa când trenul se punea în mişcare. Waldmann propuse unei doamne grase de alături să se joace cu el, dar aceasta se uită sever la mine spunându-mi că era verboten să călătoreşti cu câni într-un compartiment de clasa a doua; cel puţin era

stubenrein[120] [121]? Se înţelege că era stubenrein, niciodată nu fusese altfel, îndată după asta, Waldmann îşi îndreptă atenţia asupra coşuleţului de pe genunchii doamnei grase pe care-l adulmecă foarte interesat, începând a hămăi îndârjit. Tot mai lătra când trenul se opri în staţia următoare. Doamna cea grasă chemă pe controlor şi arătă cu mâna spre podeaua vagonului. Era verboten, zise controlorul, să călătoreşti cu câni fără botniţă. Zadarnic am căscat eu botul lui Waldmann ca să-i arăt individului că nici nu-i crescuseră încă bine dinţii, zadarnic i-am pus în palmă ultimele cinci mărci pe care le mai aveam; Waldmann trebuia dus pe loc în cuşca câinilor. Însetat de răzbunare, am arătat spre coşuleţul de pe genunchii grăsanei, întrebându-l pe controlor dacă nu era verbolen să călătoreşti cu o pisică ce n-are bilet? Ba, desigur că era verboten. Doamna grasă şi controlorul încă se mai certau când am coborât pe peron. Pe vremea aceea locul de călătorie rezervat câinilor era o adevărată ruşine: o ladă fără geamuri, chiar deasupra roţilor, îmbâcsită de fumul locomotivei. Cum să-l las eu acolo pe Waldmann? Am alergat le va genul de bagaje şi l-am rugat pe însoţitor să-l ia în grija lui pe căţeluş. Era verboten, mi-a răspuns el. Uşile glisante ale vagonului următor se deschiseră cu multă precauţie numai atât cât că se poate strecura afară capul Leichenbegleiterului cu o pipa lunga în gură. Agil ca o pisică, am sărit în vagon împreună cu Waldmann şi valiza mea

120 Biroul direcţiei administrative a căilor ferate imperiale.

121 Deprins să nu facă murdărie în cameră.

Gladstone. Cincizeci de mărci plătite la sosire, dacă-l ascundea pe Waldmann în vagonul lui până la Lübeck! înainte de a putea răspunde, uşile fură închise de afară, locomotiva şuiera strident şi trenul se puse în mişcare, în afară de cele două lăzi cu sicriele, vagonul era mare şi gol. Era o căldura cumplită, dar loc berechet ca să-ţi întinzi picioarele. Căţelul adormi numai decât pe vestonul meu, Leichenbegleiterlul scoase la iveala o sticlă de bere fierbinte din coşul cu provizii, neam aprins pipele şi ne-am aşezat jos, pe podeaua vagonului, ca să discutăm situaţia. Eram în afară de orice primejdie, nimeni nu mă văzuse sărind înăuntru cu cinele şi niciun controlor nu se apropia de vagon, mă asigură omul. Când, peste o oră, trenul încetini la staţia următoare, i-am mărturisit Leichenbegleiterului că numai silit ori luat cu forţa m-aş lipsi de tovărăşia lui. Mă hotărâsem să rămân acolo până la Lübeck. Orele treceau uşor în timp ce tăifăsuiam prieteneşte, conversaţia fiind susţi nută mai ales de Leichenbegleiter; eu vorbesc foarte prost ger mana, deşi o înţeleg perfect. Prietenul meu îmi spuse că făcuse în multe rânduri călătoria aceea, ştia până şi numele tuturor staţiilor pe unde ne opream, deşi nu se vedea nimic din lumea de afară din acel vagon-temniţă. Era de mai bine de zece ani Leichenbegleiter, găsea plăcută şi comoda meseria lui, îi plăcea să călătorească şi să vadă locuri noi. Mai fusese încă de şase ori în Rusia, îi plăceau ruşii căci doreau întotdeauna să fie înmormântaţi în ţara lor. Veneau la Heidelberg o grămadă ca să consulte pe mulţi profesori vestiţi

de acolo. Erau cei mai buni clienţi. Soţia lui era de me serie»»»

Leichenwäscherin[122]. Rar se întâmpla ca o îmbălsămare mai de seamă să se facă fără ajutorul lor. Se simţea oarecum jignit că nici el, nici soţia lui nu fuseseră chemaţi la domnul suedez, zise el, arătând cu degetul spre cealaltă ladă. Bănuia că fusese victima unor intrigi; era multă gelozie profesională între el şi ceilalţi doi colegi ai lui. Toată afacerea rămăsese învăluită într-un fel de mister, nu pu tuse nici măcar afla ce doctor făcuse îmbălsămarea. Nu erau toţi la fel de pricepuţi la treaba asta. Îmbălsămarea era un lucru foarte delicat şi complicat, nu se ştie niciodată ce se poate întâmpla în timpul unei călătorii lungi pe asemenea călduri mari. Am asistat vreodată la o îmbălsămare? La una singură, am răspuns, înfiorându-mă.

— Aş vrea să-l vezi pe generalul rus, zise plin de entuziasm cocoşatul, arătând cu pipa spre cealaltă ladă. E o adevărată minune, nici nu-ţi vine a crede că-i un cadavru; până şi ochii îi ţine deschişi. Mă mir de ce ţi-o fi făcut atâtea mizerii şeful de gara. Adevărat că eşti cam tinerel pentru un Leichenbegleiter, dar pari un om destul de respectabil. N-ai nevoie decât de-un bărbierit şi de puţin periat, căci hainele ţi-s pline de păr de câne; şi-apoi se-nţelege că nu te poţi prezenta mâne dimineaţa la consulatul suedez cu asemenea barbă. Pun rămăşag că nu te-ai bărbierit de-o săptămână. Semeni mai mult a bandit decât a

122 Femeie care spală morţii.

respectabil Leichenbegleiter. Ce păcat că nu mi-am luat briciul, te-aş bărbieri eu la staţia următoare. Am deschis valiza, spunându-i că i-aş fi recunoscător să mă scutească de corvada asta, căci nu mă bărbieream niciodată singur decât când n-aveam încotro, îmi examina briciul cu un ochi de cunoscător şi declară că bricele suedeze erau cele mai bune din lume şi că el nu întrebuinţează niciodată altele. Avea o mână foarte uşoară, bărbierise sute de oameni şi n-auzise niciodată pe cineva plângându-se. În viaţa mea n-am fost ras mai bine, i-am spus eu felicitându-l, pe când trenul se punea în mişcare.

— Nimic nu se poate asemui cu o călătorie prin ţări străine, am spus eu pe când îmi spălam săpunul de pe faţă. În fiecare zi descoperi ceva nou şi interesant. Cu cât văd mai mult ţara asta, îmi dau mai bine seama de deosebirile fundamentale dintre germani şi celelalte popoare. Rasele latine şi anglo-saxone obişnuiesc să stea pe scaun la bărbierit, în Germania trebuie să te culci pe spate cu faţa în sus. Chestiune de gust, chacun tue ses puces a sa facon[123], cum se spune la Paris.

— Chestiune de obişnuinţă, îmi explică Leichenbegleiterul; pe-un mort nu-l poţi aşeza pe scaun. Dumneata eşti primul om viu pe care-l bărbieresc. Tovarăşul meu întinse un şervet curat pe lada lui şi deschise coşul cu provizii. Un miros complex de cârnaţi, brânză şi varză acră îmi gâdilă plăcut nările. Waldmann se trezi brusc şi el şi amândoi aţintirăm coşul cu ochi hulpavi. Mare

123 Fiecare îşi ucide puricii În felul său; zicală care înseamnă: fiecare cu obiceiul lui.

mi-a fost bucuria când cocoşatul m-a poftit să mă înfrupt din cina lui; mi se părea că până şi varza acră îşi pierduse gustu-i oribil, obişnuit. M-a câştigat cu totul când a oferit lui Waldmann o felie groasă de Blutwurst1. Efectul a fost fulgerător şi a durat până la Lubeck. După a doua sticla de Moselle, eu şi noul meu prieten aproape că nu mai aveam secrete unul faţă de altul. Ba da, mai aveam o taină pe care o păstram cu străşnicie: că eram. medic. Experienţa căpătată în multe ţări mă învăţase că cea mai mică aluzie la o diferenţă de clasa între mine şi gazda mea m-ar fi făcut să pierd o ocazie unică de a vedea viaţa din unghiul vizual al unui Leichenbegleiter. Puţina psihologie pe care o ştiu o datorez unei anumite uşurinţe înnăscute de a mă adapta nivelului social al celui cu care stau de vorbă. Când iau masa cu un duce, mă simţ la largul meu şi egal cu dânsul. Când cinez cu un Leichenbegleiter devin şi eu, pe cât îmi stă în putinţă, un Leichenbegleiter.

Şi într-adevăr, când am destupat a treia sticlă de Moselle numi mai rămânea decât să devin de-a binelea un Leichenbegleiter.

— Sus inima, Fritz! îmi spuse gazda, făcându-mi vesel cu ochiul; nu-ţi pierde curajul! Ştiu că n-ai o para chioară şi că ai păţit ceva neplăcut. Nu-ţi face sânge rău, mai bea un păhărel de vin şi să stăm serios de vorbă. Nu degeaba sunt eu Leichenbegleiter de mai bine de zece ani; am învăţat a cunoaşte oamenii cu care am a face! Inteligenţa nu-i totul. Sunt convins că eşti născut sub o stea norocoasa, altfel nu te-ai afla acum aici, lângă mine. Ţi-a ieşit norocul în cale, norocul cel

mare al vieţii tale! Preda sicriul în Suedia, în vreme ce eu îl predau pe-al meu în Rusia, şi întoarce-te cu primul tren la Heidelberg. Te fac asociatul meu. Cât timp trăieşte profesorul Friedrich va fi de lucru pentru doi Leichenbegleiteri să nu-mi mai spui mie Zacharias Schweinfuss dacă nu-i aşa! Suedia nu-i mare scofală pentru tine, acolo nu-s medici vestiţi, pe când în Heidelberg sunt o droaie. Heidelbergul e locul nimerit pentru tine. I-am mulţumit călduros noului meu prieten, spunându-i că-i voi da răspunsul a doua zi dimineaţă, când minţile ni se vor fi limpezit puţin. Câteva minute mai târziu, dormeam amândoi buştean pe podeaua Leicheniwagen-ului[124] [125]. În noaptea aceea m-am odihnit minunat, Waldmann însă mai puţin bine. Când trenul intra în gara Lübeck se făcuse ziuă. Un funcţionar de la consulatul suedez aştepta pe peron ca să supravegheze transportul sicriului pe puntea vaporului suedez ce pleca spre Stockholm. După ce-am adresat

Leichenbegleiterului, un cald Aufwiedersehen[126], am plecat cu trăsura spre consulatul suedez. Consulul, cum văzu căţelul mă preveni că importul cânilor era oprit, deoarece în ultima vreme se iviseră câteva cazuri de turbare în Germania de Nord. Puteam cerca să-l înduplec pe căpitan, dar el era sigur că Waldmann nu va fi primit pe vapor. L-am găsit pe căpitan foarte prost dispus, ca toţi marinarii când se află un sicriu în

124 Tobă.

125 Vagon mortuar.

126 La revedere.

încărcătura navei.

»

Pledoaria mea a fost za darnică, încurajat de succesul pe care-l avusesem cu şeful gării din Heidelberg, am hotărât să-l ispitesc cu căţeluşul. Dar degeaba îl linse Waldmann pe toată faţa. Am încercat atunci să-l înduplec cu ajutorul fratelui meu. Da, fără îndoială că-l cunoştea foarte bine pe comandantul Munthe. Navigaseră împreună pe „Vanadis” ca aspiranţi de marină; erau buni prieteni. Putea fi atât de hain la inimă încât să-l lase în Lübeck, părăsit printre străini, pe scumpul căţeluş al fratelui meu? Nu, nu putea fi atât de hain. Cinci minute mai târziu, Waldmann era încuiat în cabina mea, cu condiţia să fie debarcat în ascuns, pe riscul şi răspunderea mea, la Stockholm. Iubesc marea, pe corabie era plăcut, am mâncat la masa căpitanului, toţi de pe vas erau cât se poate de politicoşi cu mine. Femeia de serviciu părea cam bosumflată a doua zi dimineaţă când veni să-mi deretice prin cabină, deveni însă imediat aliata noastră când vinovatul începu s-o lingă pe obraz. Nu mai văzuse niciodată un căţeluş aşa de drăgălaş. Când Waldmann apăru fără învoire pe punte, toţi mateloţii începură să se joace cu el, iar căpitanul îşi întoarse privirea în altă parte, prefăcându-se că nu vede nimic. Am acostat noaptea târziu la cheiul din Stockholm şi am sărit pe ţărm, de la prova corabiei, cu Waldmann în braţe. M-am dus a doua zi dimineaţă la profesorul Bruzelius, care-mi arătă o telegramă din Basel anunţând că mama băiatului nu mai era în primejdie şi că înmormântarea se amâna până

la venirea ei, cam peste două săptă mâiii. Spera că voi fi încă în Suedia atunci, deoarece mama dorea, firește, să audă chiar din gura mea amănunte despre ultimele clipe ale fiului ei şi nu mai încăpea îndoială că trebuia să asist la ceremonia înmormântării. I-am răspuns că venisem să-mi văd fratele înainte de a mă întoarce la Paris şi aveam mare grabă să mă întorc la bolnavii mei. Nu-i putusem ierta fratelui meu că mă împovărase cu acea îngrozitoare moştenire care se chema Mamsell Agata. Îi scrisesem atunci o scrisoare furioasă. Din fericire, părea să fi uitat de ea. Era încântat că mă vede, spuse el, şi nădăjduiau amândoi, el şi soţia, că voi rămâne în vechea casă părintească cel puţin două săptămâni. Două zile după sosirea mea, îşi exprimă mirarea că un doctor aşa de ocupat ca mine putea sta aşa de mult departe de bolnavii lui. Când aveam de gând să plec? Cumnata mea parcă era un sloi de gheaţă. Nu-i nimic de făcut cu oamenii care nu pot suferi cânii decât să-i plângi şi, luându-ţi căţelul şi raniţa în spinare, să porneşti în excursie. Nu există ceva mai sănătos pentru un căţeluş ca popasurile sub cerul liber şi dormitul sub brazi prietenoşi, pe un covor de muşchi moale în loc de unul de Smirna. Cumnata mea avea o migrenă şi nu coborî la micul dejun în dimineaţa plecării noastre. Am vrut să mă duc în camera ei, să-mi iau rămas bun, frate-meu însă mă sfătui să renunţ. N-am mai stăruit după ce-mi spuse că fata-din-casă găsise puţin mai înainte sub patul meu pălăria de duminică a soţiei lui, papucii brodaţi, boaul de pene, două volume din „Encyclopaedia Britannica”

făcute ferfeniţă, nişte rămăşiţe dintr-un iepure şi pisoiul, pe care-l căutase peste tot, cu capul aproape smuls din trup. Cât despre covorul de Smirna, din salon, straturile de flori din grădina şi cele şase răţuşte din bazin… M-am uitat la ceas, spunând fratelui meu că întotdeauna îmi plăcuse să ajung devreme la gară.

— Olle! strigă fratele meu bătrânului vizitiu al tatii, pe când trăsura pornea; pentru numele lui Dumnezeu, bagă de seamă, nu cumva doctorul să piardă trenul! Peste două săptămâni, eram din nou la Stockholm. Profesorul Bruzelius mă vesti ca mama băiatului sosise de pe continent chiar în dimineaţa aceia, înmormântarea urma să aibă loc a doua zi şi bineînţeles că trebuia să asist şi eu. Spre marea mea spaimă, adăuga că nefericita mamă cerea insistent să-şi revadă fiul înainte de a fi îngropat, aşa că a doua zi, dis-de-dâmineaţă, sicriul trebuia deschis în prezenţa ei. De sigur că nu i-aş fi îmbălsămat cu niciun chip trupul, dacă mi-ar fi trecut prin minte că se poate întâmpla una ca asta. Ştiam că intenţia mea fusese buna, dar că o realizasem prost şi, după toate probabilităţile, deschiderea sicriului va fi un spectacol înspăimântător. Primul meu gând a fost s-o şterg grabnic, să iau primul tren de noapte spre Paris; al doilea gând, să rămân cu orice risc. Ni. era vreme de pierdut. Cu puternicul sprijin al profesorului Bruzelius am obţinut, dar cu greu, învoirea să deschid sicriul în vederea unei sumare dezinfectări a rămăşiţelor, dacă se va dovedi necesar – şi de asta eram convins, îndată după miezul nopţii, am coborât în cripta de sub biserică,

întovărăşit de paznicul cimitirului şi de un lucrător care trebuia să deschidă cele două sicrie. Când capacul sicriului de plumb, al celui interior, a fost dezlipit, cei doi oameni se traseră îndărăt tăcuţi, cuprinşi de acea respectuoasă teamă pe care o insuflă moartea. Am luat felinarul din mâna paznicului şi am dezvelit chipul. Lanterna căzu jos iar eu m-am dat înapoi, împleticindu-mă ca izbit de o mină nevăzută. Adeseori m-am minunat de prezenţa de spirit pe care-am dovedit-o în noaptea aceea. Trebuie să fi avut nervi de oţel pe atunci.

— Totul e în ordine, ani rostit eu acoperind repede chipul, înşurubaţi capacul la loc, nu-i nevoie ele nicio dezinfecţie, corpul s-a conservat perfect. M-am dus dis-de-dimineaţî la profesorul Bruzelius să-i spun că priveliştea pe care-am văzut-o în noaptea aceea ar putea s-o urmărească viaţa întreagă pe sărmana mamă, că trebuie să împiedice cu orice preţ deschiderea coşciugului. M-am dus la înmormântare. De-atunci n-am mai asistat niciodată la alta. Şase colegi de-ai tânărului purtară pe umeri sicriul până la groapă. Preotul, într-un discurs mişcător, arată că Dumnezeu, în nepătrunsa-i înţelepciune, voise ca viaţa aceia tânără, atât de plină de făgăduinţe şi bucurie să fie cosită de moartea crudă. Dar faptul că se înapoiase pentru a se odihni printre ai lui, în pământul unde se născuse, era totuşi o mângâiere pentru cei ce plângeau în jurul timpuriului său mormânt. Cel puţin vor şti unde să depună florile în amintirea lui dragă şi uncie să se roage. Un cor studenţesc din Upsala cântă tradiţionalul: „Integer

vitae scelerisque purus”[127]. N-am mai putut suferi de-atunci minunata odă a lui Horaţiu. Susţinută de bătrânu-i tată, mama băiatului păşi până la marginea gropii deschise şi aşeză o coroană de nu-mă-uita pe sicriu.

— Era floarea lui preferată, suspină ea. Pe rând, unul câte unul, cei care-l plângeau înaintară cu buchete de flori, privind în fundul gropii cu ochii plini de la crimi, pentru cel din urma adio. Corul intona vechiul imn cunoscut: „Odihneşte în pace, lupta s-a sfârşit!” Groparii începură a arunca ţărână cu hârleţele peste sicriu; ceremonia se terminase. După plecarea tuturor, am privit şi eu în mormântul pe jumătate umplut. „Da, odihneşte în pace, bătrân războinic cu chip cumplit, lupta s-a sfârşit! Odihneşte în pace! Nu mă mai urmări mereu cu ochii tăi larg deschişi, că înnebunesc! De ce m-ai privit atât de mânios asta-noapte când ţi-am dezvelit faţa în cripta de sub capelă? Crezi că mie mi-a făcut mai multă plăcere să te privesc? M-ai luat drept un jefuitor de morminte care ţi-a pângărit sicriul pentru a-ţi fura icoana de aur de pe piept? Crezi că eu am fost cel ce te-a adus aici? Nu, n-am fost eu. După cât ştiu, chiar scaraoţchi în persoană, sub înfăţişarea unui cocoşat beat, e de vină că ai ajuns aici. Căci cine altul decât Mefisto, eternul farsor, ar fi putut înscena sinistra farsă care s-a jucat aici? Mi s-a părut chiar că i-am auzit râsul batjocoritor răsunând în timpul imnului religios şi, Doamne, iartă-mă, era cât pe ce să izbucnesc şi eu în râs când sicriul tău a coborât în

127 Cu viaţă nepătată şi curat de orice crimă.

groapă. Ce-ţi pasă că-i groapa altuia? Tot nu poţi citi numele de pe crucea de marmoră; ce-ţi pasă ţie de numele scris pe ea? Nu poţi auzi vocile celor vii de deasupra ta, aşa că ce-ţi pasă în ce limbă vorbesc? Aici nu eşti culcat între străini, stai cot la cot cu semenii tăi. La fel şi tânărul suedez care-a fost coborât la odihna de veci în inima Rusiei, pe când gorniştii vechiului tău regiment dădeau ultimul onor mormântului tău. Împărăţia morţii n-are hotare, mormântul n-are naţionalitate. Acum sunteţi cu toţii unul şi acelaşi popor, ba în curând veţi arăta la fel toţi. Aceeaşi soartă vă aşteaptă pe toţi, oriunde vă veţi odihni rămăşiţele trupeşti; să fiţi daţi uitării şi să vă pre faceţi în pulbere, căci aşa este legea vieţii. Odihneşte în pace, lupta s-a sfârşit!”

11 *MADAME REQUIN*

Nu departe de Avenue de Villiers locuia un doctor străin; după cât am înţeles, un specialist în naşteri şi ginecologie. Era un tip vulgar şi cinic, care mă chemase de vreo două ori la consult, nu atât pentru a-l lumina cu făclia ştiinţei mele superioare cât pentru a trece o parte din răspundere pe umerii mei. Ultima oară mă chemase să asist la agonia unei tinere fete, care făcuse peritonită în împrejurări foarte suspecte, atât de suspecte încât ezitasem întâi să-mi pun iscălitura sub a lui pe certificatul de deces, într-o seară, întorcându-mă târziu acasă, am găsit la poartă – o trăsură ce mă aştepta cu o chemare urgentă din partea acelui individ să vin numaidecât la clinica lui particulară din Rue Granet, Mă hotărâsem să nu mai am de-a face cu

el, dar apelul era atât de insistent încât m-am gândit că aş face totuşi mai bine să mă duc chiar atunci cu trăsura. M-a primit un zdrahon de femeie, cu înfăţişare antipa tică, care se prezentă Madame Requin, sage-femme de I-ere classe1 şi mă conduse într-o cameră de la etaj, aceeaşi în care murise tânăra fată. Prosoape pli ne de sânge, cearşafuri, cuverturi erau împrăştiate peste tot sânge picura sub pat cu un clipocit sinistru. Doctorul era într-o stare de mare tulburare şi-mi mulţumi călduros că-i veneam în ajutor. Nu era timp de pierdut, îmi spuse el – şi aici avea dreptate – căci femeia care zăcea în nesimţire pe un pat de travail[128] părea mai mult moartă decât vie. După o rapida examinare, l-am întrebat supărat de ce nu trimisese după un chirurg ori un mamoş în loc să mă cheme pe mine; ştia doar prea bine că niciunul din noi doi nu eram calificaţi pentru asemenea caz. Femeia îşi reveni puţin după două injecţii cu camfor şi eter. Cam şovăind, am hotărât ca doctorul să-i dea puţin cloroform în timp ce eu mă apucam de lucru. Cu obişnuitu-mi noroc, toate au decurs destul de bine şi, după o energică respiraţie artificială, chiar şi pruncul aproape sufocat reveni la viaţă, spre marea noastră surpriză. Amândoi, mama şi copilul, scăpaseră ca prin urechile acului. Nu mai aveam de loc nici vată, nici pânză şi niciun fel de material pentru pansamente ca să stă vilim hemoragia, noroc că am dat peste.o valiză Gladstone deschisă, plină de lenjerie fină şi jupoane de damă, pe care

128 Doamna Requin, moaşă de categoria întîi.

le-am rupt iute fâşii, ca să facem tampoane.

— N-am văzut niciodată lenjerie aşa de frumoasă, spuse colegul meu ridicând în sus o cămaşă de linon – şi ia uite! exclamă el, arătându-mi o coroană brodată cu roş deasupra literei M. Ma joie, mon cher confrère1, iată c-am ajuns şi-n lumea mare! Să ştii că-i o fată grozav de frumoasă, deşi în clipa de faţa n-a mai rămas mare lucru. O fată excepţional de frumoasă. Nu mi-ar displăcea să reînnoiesc cunoştinţa cu ea, dacă se mai face bine vreodată.

— Ah! la jolie breloc![129] exclamă el iar, ridicând de jos o broşa cu diamante care căzuse probabil pe duşumea pe când cotrobăiam prin valiză. Mă foi! am impresia că mi-aş putea acoperi nota de plata cu ea, în cazul cel mai rău. Nu ştii niciodată la ce te poţi aştepta cu doamnele astea străine. Te po meneşti că-i vine chef să dispară tot aşa de misterios cum a venit, Dumnezeu ştie de unde!

— N-am ajuns încă acolo, am spus eu, smulgându-i broşa dintre degetele-i roşii şi vârând-o în buzunar. După legea franceză, factura antreprenorului de pompe funebre are întâietatea asupra facturii medicului, încă nu ştim care din cele două facturi va fi prezentată mai înainte pentru achitare, în privinţa copilului…

— Nu-ţi face griji în privinţa copilului, rânji el; avem aici destui copii la dispoziţie cu care să-l înlocuim, dacă se-ntâmplă ceva rău. Madame Requin expediază săptămânal o jumătate de

129 Pe cinstea mea, dragă confrate.

duzină de prunci cu trenul doicilor din Gare d'Orléans. Dar nu-mi convine de loc să-mi scape printre degete mama. Trebuie să fiu grijuliu cu statisticile mele, căci în ultimele două săptămâni am mai semnat încă două certificate de deces. Femeia nu-şi revenise decât pe jumătate când am plecat eu, în zorii zilei, dar avea pulsul mai bun; i-am spus doctorului că o socoteam salvată. Şi eu trebuie să fi fost într-un hal fără de hal, altfel n-aş fi primit cu niciun chip ceaşca de cafea neagră pe care mi-o oferi Madame Requin în sinistru-i salonaş, după ce coborâsem scările clătinându-mă pe picioare.

— Ah, la jolie broche, zise şi Madame Requin când i-am dat broşa în păstrare. Crezi că pietrele sunt veritabile? mă întrebă ea, apropiind broşa de lumina lămpii. Era o broşa splendidă, cu diamante, având o coroană de rubine deasupra literei M. Strălucirea pietrelor era foarte pură, dar sticlirea ochilor hrăpăreţi foarte suspectă.

— Nu, am spus eu pentru, a drege prostia că îi dădusem broşa. Sunt sigur că-s toate falşe. Madame Requin trăgea nădejde că mă înşelam. Doamna n-avusese timp să plătească înainte, cum se obişnuia la clinica, ajunsese tocmai la timp, pe jumătate leşinată, iar pe bagaj nu era niciun nume, numai o etichetă pe care scria „Londra".

— Este de ajuns, nu-ţi face griji, vei fi cu siguranţă plătită. Madame Requin îşi exprimă speranţa că mă va revedea în cu rând – şi-am părăsit casa scuturat de-un fior. Peste vreo două săptămâni am primit o scrisoare de la colegul meu, care mă înştiinţa că totul se sfârşise cu bine,

doamna plecase spre o destinaţie necunoscută îndată ce se putuse ţine pe picioare, toate cheltuielile fuseseră achitate şi o sumă mare lăsată în mâinile doamnei Requin pentru adoptarea copilului de nişte persoane respectabile. I-am trimis înapoi bancnota, împreună cu o scurtă scrisoare în care-l rugam să nu mă cheme data viitoare când va mai fi pe cale să ucidă pe cineva. Trăgeam nădejde să nu-i mai văd niciodată în ochi, nici pe el, nici pe Madame Requin. Speranţele mele se realizară în privinţa doctorului. Cât despre Madame Requin, o să vă mai povestesc despre ea, la timpul cuvenit.

12 *URIAŞUL*

De ce trecea timpul, îmi dădeam tot mai bine seama cât de repede se topea clientela lui Norstrom şi că ar putea sosi ziua când va trebui să-şi tragă definitiv obloanele. Curând, chiar numeroasa colonie scandinava, bogaţi şi calici, începură a se scurge din Rue Pigalle spre Avenue de Villiers. Zadarnic am încercat să stăvilesc năvala. Din fericire, Norsttom nu s-a îndoit niciodată de buna mea credinţă; astfel, am rămas buni prieteni până la sfârşit. Dar numai Dumnezeu ştie cât de puţin rentabilă era acea clientelă scandinavă. Tot timpul cât am practicat medicina la Paris, a fost ca un pietroi atârnat de gâtul meu, care m-ar fi putut trage la fund dacă n-aş fi găsit un sprijin de nădejde în coloniile engleză şi americană, şi chiar printre francezi, în orice caz, îmi răpea o mare parte din timp şi mă vira în tot soiul de încurcături, ba, până la urmă, m-a vârât chiar şi la închisoare. A fost o întâmplare foarte

nostimă, pe care o po vestesc adesea prietenilor mei scriitori, ca un surprinzător exemplu al legii coincidenţelor, mult-folositul cheval de bataille[130] al romancierilor.

Pe lângă lucrătorii scandinavi din Pantin şi La Villette, peste o mie în total, având mereu nevoie de doctor, mai era şi colonia de artişti din Montmartre şi Montparnasse, veşnic în lipsă de bani, sute de pictori, sculptori, autori de capodopere nescrise, în proză şi în versuri, exotice rămăşiţe din „Vie de Boheme" a lui Murger. Câţiva dintre ei, ca de pildă Edelfeld, Carl Larson, Zorn şi Strindberg erau de pe atunci în pragul succesului, dar majoritatea trebuiau să trăiască cu speranţe. Cel mai mare de statură şi mai mic la pungă era prietenul meu poreclit Uriaşul, un sculptor cu barbă bălaie, cârlionţată, de viking şi ochi albaştri, nevinovaţi, de copil. Apă rea arareori pe la Cafe de L'Hermitage unde-şi petreceau serile mai toţi camarazii, lui. Cum izbutea să-şi hrănească trupul, înalt de doi metri, era, pentru. noi toţi, o taină. Trăia într-un hambar enorm şi cumplit de friguros din Montpar nasse, transformat în atelier de sculptură, unde lucra, îşi gă tea de mâncare, îşi spăla cămaşa şi-şi visa visele de glorie viitoare. Avea nevoie de spaţiu vast pentru el şi statuile lui, care erau toate de proporţii supraomeneşti şi veşnic netermi-nate din lipsă de lut. Într-o bună zi, îşi făcu apariţia în Avenue de Villiers rugându-mă să-i fiu cavaler de onoare ia nuntă, căci se căsătorea duminica următoare la biserica suedeză,

130 Cal de bătaie.

după care. dădea o recepţie în noul său apartament, pour penare la cremaillere1. Aleasa inimii lui era o plăpândă suedeză, pictoriţă de miniaturi, ce-i ajungea abia până la brâu. Bineînţeles, am primit cu mare plăcere. După ceremonie, pastorul suedez ţinu un scurt şi drăguţ discurs noilor căsătoriţi, ce stăteau în picioare unul lângă altul în faţa altarului. Îmi aminteau de gigantica statuie a lui Ramses al II-lea de la Luxor, unde-i înfăţişat stând pe tron lângă micuţa lui soţia care abia de-i ajunge până la şold. Peste o oră, băteam cu toţii la uşa atelierului, curioşi să vedem ce ne aşteaptă. Ne deschise chiar uriaşul, introducându-ne cu infinite precauţii printr-un vestibul liliputan de hârtie în salon, unde ne pofti călduros să ne servim cu apetitive şi să stăm cu rândul pe scaunul lui. Prietenul său, Skomberg – poate i-aţi văzut portretul în mărime naturală la Salonul din anul acela lesne de reamintit, căci era cocoşatul cel mai mic pe care l-am văzut vreodată, – propuse să bem în sănătatea gazdei. Ridicând paharul cu un gest entuziast şi larg al mâinii, răsturnă fără voie peretele despărţitor, descoperind ochilor noştri, uimiţi camera conjugală, cu patul nupţial aranjat de mână dibace dintr-o lada de ambalaj a unui Bechstein de concert cu coadă lungă, în timp ce Skomberg îşi isprăvea cuvântarea fără alt accident, uriaşul reclădi repede peretele despărţitor din două ziare „Figaro”. Ridică apoi o draperie, arătându-ne, cu o ocheadă poz naşă spre mireasa îmbujorată, încă o încăpere, de data asta construită numai din „Le Petit Journal”: odaia copiilor. Peste o oră am plecat

din casa de hârtie dându-ne cu toţii întâlnire la Brasserie Montmartre, unde avea loc banchetul. Eu trebuia să vizitez câţiva bolnavi, aşa că se făcuse aproape miezul nopţii când am ajuns la petrecere, în sala cea mare, la mijloc, se aflau prietenii mei, toţi stacojii la faţă, cântând cât îi ţinea gura imnul suedez, alcătuind un cor asurzitor, inter calat cu tunete de solouri ce izbucneau din pieptul lat al Uriaşului şi de piţigăieli stridente scoase de micul cocoşat. Pe când îmi croiam drum prin sala ticsită de lume, o voce strigă: A la porte les prussiens! A la porte les prussiens![131] şi-un ţap de bere zbură pe deasupra capului meu, lovindu-l pe Uriaş, drept în faţă. Plin de sânge, prietenul meu sări de pe scaun, înşfăca de guler pe un francez care n-avea nicio vină şi-l azvârli ca pe-o minge de tenis peste tejghea, drept în braţele patronu lui, care prinse a zbiera cât îl ţinea gura: La police! La police![132] Al doilea ţap mă lovi în nas, spărgându-mi ochelarii şi un altul îl trânti pe Skomberg sub masă. „Azvârliţi-i afară! Azvârliţi-i afară!” răcnea întreaga berărie, năpădind pe noi din toate părţile. Uriaşul, cu câte un scaun în fiecare mână, secera pe atacanţi ca pe nişte spice de grâu copt, iar micul cocoşat se repezi de sub masă, ţipând şi muşcând ca un maimuţoi înfuriat, până ce alt ţap de bere îl prăvăli la pământ, unde rămase în nesimţire. Uriaşul îl culese de jos, bătu uşurel cu palma peste cocoaşa celui mai bun prieten al lui şi, braţ,

131 Pentru a sărbători instalarea în casă nouă.

132 Poliţia! Poliţia!

acoperi cât putu mai bine inevitabila noastră retragere spre uşă, unde am fost înşfăcaţi de vreo şase poliţişti şi duşi sub escortă la comisariatul din Ruc Douai. După ce ne dădurăm numele şi adresele, am fost încuiaţi într-o încăpere cu gratii la ferestre; eram au violon[133]. După două ore de meditare, am fost duşi înaintea brigadierului care mi se adresă cu o voce aspră, întrebându-mă dacă eu eram doctorul Munthe din Avenue de Villiers. Am răspuns că eu eram. Privind la nasul meu umflat care-şi dublase volumul şi la hainele rupte şi pline de sânge, îmi răspunse, că nu aduceam de loc cu el. Mă întrebă apoi dacă aveam ceva de lămurit, dat fiind că păream cel mai puţin afumat din toată banda aceea de nemţi sălbatici şi, în plus, singurul care părea să ştie franţuzeşte. I-am explicat că nu eram decât o paşnică nuntă suedeză şi că fusesem aţa caţicu brutalitate în berărie, fiind probabil luaţi drept nemţi. În timpul interogatoriului, vocea lui începu a se face mai puţin severă şi din timp în timp arunca câte o ocheadă parcă admirativă către Uriaş ce ţinea pe genunchi ca pe-un copilaş pe micul Skomberg, încă pe jumătate leşinat. Până la urmă, spuse cu o adevărată curtenie franţuzească că era într-adevăr păcat să laşi o mireasă să aştepte noaptea întreagă un asemenea splendid exemplar de mire şi că deocamdată până la anchetă ne dădea drumul. I-am mulţumit din tot sufletul şi ne-am ridicat să plecăm. Dar, spre marea mea groază, îmi spuse:

133 Arestul unui post de poliţie.

— Te rog să rămâi, am de vorbit cu dumneata. Se uită din nou în hârtiile lui, consultă un registru de pe masă şi rosti cu severitate:

— Ţi-ai dat un nume fals; te avertizez că-i un delict foarte grav. Ca să-ţi dovedesc bunăvoinţa mea, îţi mai ofer o ocazie de a retracta declaraţia făcută la poliţie. Cine eşti?

— Sunt doctorul Munthe, i-am răspuns.

— Îţi pot dovedi că nu eşti, replică e l cu asprime. Uite aici, adaugă, arătând cu degetul pe registru. Doctorul Munthe din

Avenue de Villiers este cavaler al legiunii de onoare; e drept că văd o mulţime de pete roşii pe hainele dumitale, dar nu zăresc nicio panglică roşie.

O purtam numai câteodată, i-am răspuns. Începu a râde cu poftă privindu-şi butoniera goala, spunându-mi că n-auzise încă de când trăia să existe vreun om în Franţa care să aibă panglica roşie şi să n-o poarte. I-am propus să trimită după portăreasa mea ca să mă identifice, dar îmi răspunse că era de prisos; cazul trebuia descurcat de comisarul de poliţie în persoană, a doua zi dimineaţă. Sună.

»

— Percheziţionaţi-l, porunci el celor doi poliţişti. Am protestat plin de indignare, susţinând că n-avea niciun drept să mă percheziţioneze. Nu numai că avea dreptul, îmi replică el, ci, după regulamentul poliţiei, era dator să facă asta pentru a mă ocroti. Arestul era plin cu tot soiul de ticăloşi şi nu-mi putea garanta că nu-mi vor fi furate obiectele de valoare pe care le aveam

asupra mea. N-aveam nimic de preţ în buzunare, i-am replicat, în afara de-o mică sumă de bani pe care i-am şi înmânato.

— Percheziţionaţi-l, repetă el. Pe vremea aceea eram foarte voinic; au trebuit să mă ţină doi agenţi în timp ce al treilea îmi scotocea hainele, în buzunăr găsiră două ceasuri de aur cu sonerie, două ceasuri vechi Breguet şi un ceas de vânătoare, englezesc. Fără nicio vorba, mă încuiară imediat într-o celulă rău mirositoare. M-am trimit jos pe salteaua de paie, întrebându-mă ce se va întâmpla mai departe. Desigur că cel mai bun lucru era să insist să fiu pus în legătură cu legaţia Suediei, totuşi m-am hotărât să aştept până a doua zi dimineaţă. Uşa se deschise, lăsând să intre un individ cu înfăţişare sinistră, jumătate apaş, jumătate souteneité1, care mă făcu să înţeleg dintr-o privire cât de înţelept era regulamentul poliţiei pe baza căruia fusesem percheziţionat.

— Sus inima, Charlot, mi se adresă noul venit, on t'a prince, en fine[134] [135]. Nu mai face mutra asta pleoştită, că n-ai de ce. După douăsprezece luni te scuipă din nou în lume, dacă ai noroc. Şi, între noi fie zis, nu-ţi lipseşte norocul, altfel n-ai fi ciordit cinci ceasuri mişto într-o singură zi. Cinci ceasuri! Măi, al naibii să fie! îmi scot pălăria în faţa dumitale; pe voi, englezii, nu vă întrece nimeni!

I-am răspuns că nu eram englez, ci colecţionar de ceasuri.

---

134 Traficant de femei.

135 Te-a prins în sfîrşit, hai.

Ca şi mine, zise el. Se trânti pe cealaltă saltea, îmi ură noapte bună şi visuri plăcute şi după o minută începu a horăi. De cealaltă parte a peretelui, o femeie beată începu a cânta cu glas răguşit. Individul bodogăni furios:

— Tacă-ţi cloanţa, Fifine, că de nu, îţi fac boiangerie la gura! Cântăreaţa, oprindu-se imediat, şopti:

— Alphonse, trebuie să-ţi spun ceva important. Eşti singur? Omul îi răspunse că era cu un tânăr prieten simpatic care dorea grozav să ştie cât e ora deoarece, din păcate, uitase să-şi învârtă cele cinci ceasuri pe care le purta întotdeauna la el. Adormi îndată din nou. Gânguritul doamnelor de alături se stinse treptat şi se făcu linişte deplină; numai din oră în oră răsunau paşii paznicului care venea să ne privească prin ferestruica uşii. Când orologiul bătu ora şapte la Saint-Augustin, am fost scos din celulă şi dus în faţa comisarului în persoană care ascultă cu atenţie istorisirea aventurii mele, aţintindu-mă tot timpul cu ochi inteligenţi şi pătrunzători. Când am ajuns să-i spun de mania mea pentru pendule şi ceasuri şi că toată ziua avusesem intenţia să mă duc la Le Roy pentru a da la reparat cele cinci ceasuri de care uitasem cu totul când fusesem percheziţionat, începu a râde cu pofta spunând că era cea mai grozavă istorie pe care-o auzise vreodată, curat Balzac, nu alta. Deschise unul din sertarele mesei şi-mi înapoie cele cinci ceasuri.

— N-am stat douăzeci de ani la masa asta fără să învăţ într-o oarecare măsură a categorisi

pe vizitatorii mei. Sunteţi în regulă. Sună pe brigadierul care mă ţinuse la arest toată noaptea.

— Eşti suspendat pe-o săptămână pentru nerespectarea regulamentului care te obliga să intri în legătură cu consulul suedez. Vous êtes un imbecile![136]

13 *MAMSELL AGATA*

Bătrânul ornic din vestibul bătea orele şapte şi jumătate când am intrat în Avenue de Villiers, tăcut ca o fantomă. Era ora precisă, la minut, când Mamsell Agata se apuca să frece patina mesei mele vechi din sufragerie; exista deci şansa să pot ajunge fără piedici în dormitor, singurul meu ostrov de linişte. Tot restul casei era în mâinile Mamsell-ei Agata. Tăcută şi neastâmpărată ca o mangustă, umbla mereu ziua întreagă din camera în cameră, cu o cârpă de praf în mână, în căutarea vreunui obiect de frecat ori a unei scrisori mototolite aruncate pe jos. M-am oprit încremenit când am deschis uşa cabinetului meu de consultaţie. Mamsell Agata, aplecată peste masa mea de scris, îmi cerceta curierul de di mineaţă. Ridică capul şi rămase cu ochii holbaţi la hainele mele sfâşiate şi pătate de sânge, într-o tăcere sinistră – şi pentru întâia oară, gura ei fără de buze nu putu găsi în clipă cel mai nimerit cuvânt neplăcut.

— Sfinte Dumnezeule! De pe unde-o fi venind dumnea lui? şuieră ea printre dinţi, până la urmă. Ori de câte ori era furioasă, obişnuia să-mi spuie „dumnealui” şi vai! prea rar îmi spunea altfel!

---

136 Eşti un nătărău!

— Am avut un accident pe stradă, am răspuns.

Luasem de multă vreme obiceiul s-o mint, în legitimă apă rare. Cercetă zdrenţele de pe mine cu ochiul pătrunzător al cunoscătorului care stă veşnic la pândă să descopere ceva de cârpit, ţesut ori reparat. Vocea ei mi s-a părut ceva mai în blânzită când îmi porunci să-i predau imediat toate hainele de pe mine. M-am strecurat în dormitor, am făcut o baie, apoi Rosalie îmi aduse cafeaua; nimeni nu putea face o ceaşcă de cafea ca Mamsell Agata.

— Pauvre monsieur[137], rosti Rosalie când i-am dat straiele ca să le ducă la Mamsell Agata; sper. cel puţin, că nu sunteţi rănit?

— Nu, i-am răspuns; sunt numai înfricoşat. Rosalie şi cu mine n-aveam secrete unul faţă de altul când era vorba de Mamsell Agata. Amândoi aveam o frică teribilă de dânsa.

— Eram tovarăşi de suferinţă în zilnica luptă pentru existenţa noastră lipsită de apărare. Rosalie, care de fapt era de profesie femeie cu ziua, îmi venise în ajutor în ziua când bucătăreasa îşi luase lumea în cap şi-apoi, fiindcă şi fata în casă o ştersese, rămăsese la mine ca un fel de bonne a tout faire[138]. De pierderea bucătăresei fusesem foarte amărât; a trebuit însă să recunosc îndată că, de când pusese stăpânire pe bucătărie Mamsell Agata, mâncam mai bine ca întotdeauna. Şi de fata în casă care plecase, o bretonă voinică,

137 Bietul domn.

138 Femeie la toate.

fusesem foarte mulţumit, căci respectase întocmai cele, convenite între noi la angajare, anume, să nu se apropie niciodată de masa mea de scris şi să nu se atingă de mobilele vechi. La o săptămână după ce sosise Mamsell Agata, sănătatea ei dăduse semne de declin, mâinile începuseră a-i tremura, scăpase cel mai preţios dintre vechile mele vase de Faenza şi nu mult după aceea o ştersese în aşa grabă încât uitase să-şi ia până şi şorţurile. Chiar în ziua plecării ei, Mamsell Agata se apucă de treabă, curăţând şi frecând delicatele mele scaune Louis XVI, bătând fără de milă nepreţuitele carpete persiene cu un băţ solid, spălând palidul chip de marmură al madonei florentine cu apă şi săpun; ba izbutise să şteargă până şi minunatul lustru al vazei de Gubbio de pe masa de scris. Dacă Mamsell Agata s-ar fi născut cu patru sute de ani mai devreme, n-ar mai fi rămas până azi nici urmă din arta medievală. Cât de îndepărtată să fi fost epoca în care se născuse? Arăta exact la fel ca în copilăria mea, când o văzusem întâi în casa bătrânească din Suedia. Fra ele meu mai mare o moştenise când vechiul cămin părintesc se desfăcuse. Ca om excepţional de curajos ce este, izbuti să scape de ea şi să mi-o treacă mie. Mamsell Agata era întocmai ce-mi trebuia, îmi scrisese el; menajeră ca ea nu există pe lume. În privinţa asta avea dreptate. De atunci, la rândul meu, am cercat mereu să scap de dânsa. Obişnuiam să poftesc la masă prieteni celibatari, cunoştinţe ocazionale şi cu toţii mă fericeau că am asemenea bucătăreasă minunată. Le spuneam că sunt pe punctul de a mă căsători şi că lui Mamsell

Agata nu-i plăceau decât celibatarii, aşa că îşi căuta un alt loc. Toţi se arătau foarte interesaţi, dorind s-o vadă. Şi asta lămurea lucrurile: ar fi dorit să n-o mai vadă niciodată în ochi, dacă s-ar fi putut. S-o descriu cum arăta îmi este cu neputinţă. Avea cârlionţi aurii subţiri, aranjaţi după moda primei epoci victoriene – Rosalie pretindea că-i perucă; nu ştiu de-o fi fost. Fruntea era excepţional de îngustă, ochii mici, albicioşi, fără de sprâncene, aproape că n-avea faţă, ci numai un nas. lung ce atârna deasupra unei tăieturi subţiri care se deschidea rareori pentru a descoperi un şirag de dinţi lungi şi ascuţiţi ca de nevăstuica. Culoarea feţei şi a degetelor era de un albăstrui cada veric, atingerea mânii vâscoasă şi rece ca de mort. Zâmbetul ei – nu, cred că n-am să vă descriu ce fel de zâmbet avea; de el ne temeam cel mai tare, eu şi Rosalie. Mamsell Agata nu vor bea decât suedeza, dar se certa cu mare uşurinţă pe franţuzeşte şi englezeşte. Cred că până la urmă tot izbutise să înţeleagă puţin franceza, altfel n-ar fi putut aduna toate câte parca să ştie despre bolnavii mei. Am surprins-o de multe ori ascultând la uşa cabinetului meu de consultaţie, mai ales când primeam doamne. Avea o mare slăbiciune pentru morţi. Părea întotdeauna mai veselă când unul dintre pacienţii mei trăgea să moară şi foarte rar se întâmpla să nu apară pe balcon când trecea o înmormântare pe Avenue de Villiers. Nu putea suferi copiii şi n-a iertat-o niciodată pe Rosalie că dăduse o bucată din tortul de Grăcitm copiilor portăresei. Nu putea să-l vadă în ochi pe căţelul meu şi umbla într-una prin casă pufăind praf de

purici, şi cum mă zărea începea să se scarpine în semn de protest. Nici căţelul n-o putuse suferi din prima clipă, poate din pricina mirosului cu totul aparte pe care-l exala întreaga-i persoană, îmi amintea de mirosul ele şoarece al lui Cousin Pons[139], dar cu un iz deosebit, propriu, pe care l-am mai simţit doar încă o singură dată în viaţa mea. Asta s-a petrecut cu mulţi ani mai târziu, când am intrat într-un mormânt părăsit din Valea Regilor, la Toba, plin de sute de lilieci mari ce atârnau ca nişte ciorchini negri pe ziduri. Mamsell Agata nu ieşea din casă decât duminica pentru a se duce la biserica suedeza din Boulevard Ornano, unde sta în completă reculegere pe o bancă, rugându-se Dumnezeului Mâniei. Banca era întotdeauna goală, căci nimeni nu îndrăznea să se aşeze lângă dânsa. Prietenul meu, pastorul suedez, mi-a mărturisit că, prima oară când i-a vârât în gură pânea sfintei împărtăşanii, s-a holbat la el aşa de fioros încât i-a fost frică să nu-l muşte de deget, Rosalie îşi pierduse toată voioşia de odinioară, arăta slăbită, nenorocită, şi mereu spunea că s-ar duce să trăiască pe lângă soră-sa, care era, măritată în Touraine. Desigur că era mai uşor pentru mine, care eram plecat ziua întreagă. Cum mă întorceam acasă, toată vlaga din mine parcă seca şi o oboseală de moarte, cenuşie, se lăsa ca praful peste gândurile mele. De când descoperisem că Mamsell Agata era somnambulă, nopţile mele deveniseră mai neliniştite şi mai agitate. Adesea aveam impresia că simt mirosul

139 Vărul Pons, eroul din romanul cu acelaşi nume al lui Balzac.

prezenţei ei chiar şi în dormitorul meu. Până la urmă, mi-am deschis inima lui Flygare, pastorul suedez, care venea des la mine, şi cred că avea o vagă bănuială în privinţa cumplitului adevăr.

— De ce n-o concediezi? îmi spuse el într-o bună zi; n-o mai poţi duce aşa înainte. Am început a crede într-adevăr că ţi-e frică de ea. Dacă n-ai curajul s-o concediezi, am s-o fac eu pentru dumneata. I-am oferit o mie de franci pentru fondul bisericii dacă mă poate scăpa de dânsa.

— Am s-o concediez chiar în astă-seară pe Mamsell Agata, fii fără grijă. Vino la sacristie mâne dimineaţă după slujbă şi-ţi voi da veşti bune. A doua zi nu se făcu slujbă în biserica suedeza, căci pastorul se îmbolnăvise subit în ajun şi fusese prea târziu ca să găsească un înlocuitor. M-am dus numaidecât acasă la el, în Place des Termes. Soţia lui mă întâmpină spunându-mi că tocmai voia să trimită după mine. Pastorul se întorsese acasă în ajun seara, într-o stare cumplită, aproape leşinat. Arăta parcă ar fi văzut un strigoi, adăugă ea. Poate chiar văzuse, mi-am spus eu în gând, pe când mă îndreptam spre camera lui. Îmi povesti că tocmai începuse a-i transmite Mamsell-ei Agata hotărârea mea; se aşteptase s-o vadă foarte furioasă, dar în loc de asta, ea îi zâmbise numai. Atunci simţise dintr-odată un miros teribil de ciudat în

»

cameră şi avusese impresia că-i vine leşin; era sigur că mirosul, fusese de vină.

— Nu, i-am replicat eu; de vină a fost zâmbetul. I-am hotărât să rămâie în pat până voi

veni din nou să-l trăd. Ce Dumnezeu o fi cu dânsul, îmi puse el întrebarea, la care i-am răspuns că nu puteam şti – ceea ce nu era adevărat, căci ştiam foarte bine, recunoscusem simptomele.

— Uite ce-i, am rostit eu ridicându-mă să plec; aş dori să-mi povesteşti ceva despre Lazăr. Dumneata, ca pastor, de sigur ştii mai multe despre el decât mine. Există pare-mi-se o legendă veche…

— Lazăr, spuse pastorul cu voce stinsă, a fost omul care s-a întors viu, la locuinţa lui, din mormânt unde moartea îl ţinuse în puterea ei trei zile şi trei nopţi. Nu mai rămâne nicio îndoială asupra minunii care a fost văzută de Maria, Marta şi mulţi din prietenii lui de înainte.

— Mă întreb cum o fi arătat?

— Legenda spune că stricăciunea începută de Moarte asupra trupului său, şi care fusese oprită de o putere miraculoasă, se văclea încă pe chipu-i vânăt, cadaveric, în degetele-i lungi, în gheţare de răceala morţii; unghiile îi erau negre şi crescuseră înspăimântător de lungi, veşmintele de pe el încă mai răspândeau în jur putoarea greţoasă a mormântului. Pe când Lazăr se apropia de mulţimea ce se strânsese ca să-l firitisească pentru întoarcerea lui înapoi la viaţă, vorbele vesele de urare li se stinseră pe buze şi-o umbră înfiorătoare pogorî ca o pulbere pe minţile lor. Unul câte unul o rupseră la fugă, cu sufletele îngheţate de groază. În timp ce recita legenda cea veche, pastorul începu a se foi neliniştit în aşternut, vocea i se stingea din ce în ce, chipul i se făcuse alb ca perna pe care îşi rezema capul.

— Eşti sigur că Lazăr este singurul om care s-a sculat din mormânt? l-am întrebat eu. Eşti sigur că n-avea o soră? Scoţând un strigăt de spaimă, pastorul îşi acoperi faţa cu mâinile. Pe scări l-am întâlnit pe colonelul Staaff, ataşatul militar suedez, care venea să se intereseze de sănătatea pastorului. Fiind cu trăsura, mă pofti să merg la el acasă, având a-mi vorbi într-o chestiune foarte urgentă. Luptase în războiul din ’70 în armata franceză, distingându-se pentru mari merite şi fusese rănit la Gravelotte. Se însurase cu o franţuzoaică şi era foarte apreciat în înalta societate pariziană…

— Ştii, începu colonelul pe când ne aşezam la ceai; ştii doar că-ţi sunt prieten şi că am mai mult de două ori vârsta dumitale. Să nu-mi iei în nume de rău ceea ce îţi voi spune în propriu-ţi interes. Şi eu, şi nevastă-mea am auzit adesea în ultima vreme oameni plângându-se de felul tiranic în care te porţi cu pacienţii. Nimănui nu-i place să i se arunce mereu în obraz cuvintele: disciplină, supunere. Doamnele, mai ales cele franceze, nu sunt obişnuite să fie tratate aşa de aspru de către un tinerel ca dumneata; te-au şi poreclit Tiberius. Dar partea cea mai gravă este, mă tem, faptul că ţi se pare natural să porunceşti dumneata şi ceilalţi să te asculte. Te înşeli, tinere prieten, nimănui nu-i place să asculte, fiecare doreşte să comande.

— Nu sunt de aceeaşi părere; multor oameni şi mai tuturor femeilor le place să asculte.

— Aşteaptă întâi să te însori, spuse viteazul meu prieten aruncând o privire furişă spre uşa salonului. Dar să trecem acum la lucruri mai

serioase, urmă colonelul. Au început să circule anumite zvonuri, că nu-ţi dai nicio osteneală să salvezi aparenţele în ceea ce priveşte viaţa dumitale particulară, că există o femeie misterioasă care trăieşte cu dumneata în pretinsa situaţie de menajeră. Până şi soţia consulului englez a făcut o aluzie soţiei mele, care ţi-a luat apărarea cu multă energie. Ce-are să spună ministrul Suediei şi soţia lui, care te tratează ca pe fiul lor, când le vor ajunge la urechi asemenea zvonuri, ceea ce se va întâmpla cu siguranţă mai devreme ori mai târziu. Drept să-ţi spun, prietene, nu se cade să facă aşa ceva un doctor în situaţia dumitale, cu atâtea doamne englezoaice şi franţuzoaice care vin să te consulte, îţi repet, nu se cade! Dacă ai chef să-ţi iei o metresă, n-ai decât, e treaba dumitale, dar, pentru numele lui Dumnezeu, scoate-o din casă! Nici chiar francezii nu pot suporta asemenea scandal! I-am mulţumit colonelului, recunoscând că avea dreptate, că cercasem de mai multe ori s-o scot din casă, dar nu avusesem destulă tărie.

— Ştiu că nu-i uşor, recunoscu colonelul; am fost şi eu tânăr. Dacă n-ai curajul s-o scoţi din casă, am să te ajut eu. Sunt omul care-ţi trebuie. Niciodată nu m-am temut de cineva, fie că era bărbat ori femeie; am atacat pe prusaci la Grave lotte, am înfruntat moartea în şase bătălii mari…

— Aşteaptă până ai s-o înfrunţi pe Mamsell Agata Svenson, am replicat eu.

— Cum adică, vrei să spui că-i suedeză? Cu-atât mai bine, în cazul cel mai rău fac aşa ca să fie expulzată din Franţa prin legaţie. Mâne dimineaţă

la zece voi fi în Avenue de Villiers; vezi să fii acolo.

— Nu, mulţumesc, fără mine, nu mă apropii niciodată de ea când pot s-o evit.

— Et pourtant, tu couches avec elle[140], exclamă colonelul, privindu-mă înmărmurit de uimire. Era cât pe ce să vomit pe covorul lui, noroc că mi-a dat la timp un pahar de rachiu tare cu sifon, şi am părăsit casa împleticindu-mă, după ce primisem invitaţia lui la masă pe a doua zi pentru a sărbători victoria. A doua zi am luat masa numai cu Madame Staaff. Colonelul nu se simţea tocmai bine. Trebuia să mă duc după masă să-l văd i probabil că-l supăra iarăşi vechea rană de la Gravelotte, bănuia soţia lui. Viteazul colonel zăcea în pat, cu o compresă rece pe creştetul capului. Arăta foarte slăbit şi îmbătrânit, şi ochii lui aveau o expresie rătăcită pe care nu i-o mai văzusem până atunci.

— Ţi-a zâmbit? l-am întrebat. Se înfiora şi întinse mâna spre paharul de rachiu cu sifon.

— Ai băgat de seamă ce gheară lunga şi neagră are la de getul mare, parcă-i o gheară de liliac? Se făcu palid şi-şi şterse fruntea îmbrobonată de sudoare.

— Ce să fac? m-am tânguit eu, luându-mi capul în mână.

— N-ai decât o singură scăpare, răspunse colonelul cu voce strânsă; să te însori, altfel vei cădea la patima beţiei.

14 *VICONTELE MAURICE*

Nici nu m-am însurat, nici n-am căzut la

140 Şi cu toate astea, te culci cu ea.

patima beţiei. Am ales altă cale: am părăsit cu totul locuinţa din Avenue de Villiers. Rosalie îmi aducea la ora şapte ceaiul şi ziarul „Figaro” în dormitor; peste jumătate de oră plecam şi mă întorceam la ora două când începeau consultaţiile. Plecam din nou odată cu ultimul pacient şi reveneam noaptea târziu, strecurându-mă tiptil, hoţeşte, în dormitor. Dublasem leafa Rosaliei care-şi păstră postul cu mult curaj, plângându-se doar că n-are de făcut altceva toată ziua decât să deschidă uşa. Toate celelalte, bătutul covoarelor, reparatul hainelor, curăţatul ghetelor, spălatul rufelor, gătitul bucatelor, le făcea Mamsell Agata. Dându-şi seama de necesitatea unei legături între ea şi lumea exterioară şi de cineva oricând la îndemână cu care să se certe, Mamsell Agata tolera acum prezenţa Rosaliei cu o sumbră resemnare. Ba chiar îi şi zâmbise odată, îmi spuse Rosalie cu un uşor tremur în voce. Şi Tom luă obiceiul s-o şteargă de acasă de frica Mamsell-ei Agata, îşi petrecea zilele umblând cu trăsura, vizitând împreună cu mine bolnavii. Rareori mânca acasă şi nu intra niciodată în bucătărie, unde le place aşa de mult să stea tuturor cânilor. Cum se întorcea de la munca zilnică, se furişa la paneraşul lui din dormitorul meu, unde ştia că-i oarecum în siguranţă. Pe măsură ce clientela mea creştea, era tot mai greu să rup câte-o fărâmă din timp pentru obişnuita noastră escapadă de duminică, la Bois de Boulogne. Cânii, ca şi oamenii, trebuie să simtă din când în când în nări mirosul Mamei noastre Terra, ca să-şi poată păstra curajul. Nimic nu se poate compara cu o plimbare

vioaie printre copacii primitori, fie ei chiar şi cei aproape domesticiţi de la Bois de Boulogne, şi o partidă spontană de-a v-aţi ascunselea prin tufişuri, cu câte-o cunoştinţă. ocazională, într-o zi, cum mergeam noi pe o alee mai lăturalnică, fericiţi că suntem împreună, am auzit deodată departe în urmă gâfâieli şi horcăituri desperate, întrerupte de accese de tuse cu sufocare. Am crezut că-i cineva apucat de-o criză de astmă, dar Tom diagnostică imediat un caz de sufocare a unui buldog sau mops mic ce se apropia cu viteză maximă de noi, implorându-ne, cu ultima-i suflare, să-l aşteptăm. Peste o clipă, Loulou se prăbuşea la picioarele mele mai mult mort decât viu, prea gras ca să poată respira, prea obosit ca să poată vorbi, cu o limbă neagră atârnându-i toată afară din gură şi ochi injectaţi ieşindu-i din cap de bucurie şi emoţie.

— Loulou! Loulou! chema o voce desperată dintr-un cupeu ce trecea pe aleea principală.

— Loulou! Loulou! striga un valet, alergând spre noi prin dosul tufişurilor. Slujitorul mă informă că întovărăşea pe marchiză şi pe Loulou în plimbarea lor igienică de cinci minute pe lângă trăsura când, deodată, Loulou începuse a adulmeca în toate direcţiile cu frenezie şi-o zbughise cu aşa iuţeală în tufişuri că-l pier duseră imediat din vedere. Camerista o urcase în trăsură pe marchiză aproape leşinată, iar el îl căuta de o jumătate de oră în vreme ce vizitiul umbla cu trăsura la deal şi la vale întrebând pe toţi trecătorii dacă n-aveau veşti despre Loulou. Lacrimi de fericire izbucniră din ochii marchizei

când i-am aşezat pe genunchi căţelul – încă fără glas din pricină că tot se mai înăbuşea. „Are să dea peste el un atac de apoplexie”, se tângui marchiza. Am răcnit în cornetul ei acustic că nu era decât emoţia, în realitate, ca orice buldog bătrân şi gras, era foarte expus unui atac. Fiind pricina involuntară a celor în tâmplate, am primit invitaţia stăpânei lui la ceai. Când Tom sări pe genunchii mei, Loulou avu o criză de furie, sufocându-se aproape. Restul drumului rămase nemişcat în poala stăpânei lui, complet istovit, holbându-se sălbatic cu un ochi spre Tom şi clipind drăgăstos cu celălalt spre mine. „Am mirosit multe lucruri în viaţa mea, spunea ochiul, dar n-am uitat niciodată mirosul tău cu totul aparte, îmi place mai tare decât mirosurile tuturor celorlalţi. Ce mult m-am bucurat că în sfârşit te-am găsit! Ia-mă pe mine pe genunchi în loc s-o ţii pe corcitura asta neagră. N-avea grijă, îi fac eu de petrecanie, numai să-mi. vin în fire!” „Nu-mi pun eu mintea cu tine, stârpitură ce eşti! Monstru bătrân!” îi răspunse cu demnitate Tom. „De când sunt, n-am văzut asemenea arătare! Te face aproape să te ruşinezi că eşti câne caniş campion ca mine nu-şi arată colţii unui cârnat; mai bine ţi-ai vârî în gură negreaţă de limbă să nu-ţi cadă pe jos din boiul tel slut!” După a doua ceaşcă de ceai intră în salon Monsieur l’Abbe, care obişnuia să facă vizită marchizei duminica după-amiază. Blajinul abate îmi reproşa că nu-l înştiinţasem de întoarcerea mea la Paris. Contele întrebase adesea de mine şi ar fi încântat să mă vadă”. Contesa era plecata la Monte-Carlo pentru o schimbare de aer. Îi. mergea

excelent cu sănătatea şi era bine dispusă. Din păcate, nu putea spune acelaşi lucru despre conte, care se întorsese la viaţa sedentară, petrecându-şi ziua întreagă în fotoliul lui, fumând obişnuitele-i ţigări de foi. Abatele socotea de datoria lui să mă previe că vicontele Maurice era furios pe mine din pricina renghiului pe care i-l jucasem la Château Rameaux… Hipnotizându-i, pe el şi pe doctoraşul satului, îi convinsesem că are colită pentru a-l împiedica să câştige medalia de aur la concursul Societăţii de Tir a Franţei. Abatele mă imploră să mă feresc din calea lui, căci era cunoscut pentru caracteru-i violent, nestăpânit, certându-se mereu cu cei din juru-i. Chiar lunea trecută se bătuse din nou în duel şi Dumnezeu ştie ce se putea întâmpla dacă ne întâlneam.

— Nu se poate întâmpla nimic, i-am răspuns cu. N-are de ce-mi fi teamă de bruta aceea, căci îi este frică de mine. Astă toamnă, în fumoarul de la Château Rameaux. am dovedit că sunt mai tare ca el şi mă bucur aflând de la dumneata că n-a uitat lecţia pe care i-am dat-o. Singura-i superioritate asupra mea este ca poate ochi o rândunică ori o ciocârlie cu arma lui de la cincizeci de metri, pe când eu probabil n-aş nimeri nici măcar un elefant de la asemenea distanţă. Dar este foarte puţin probabil să poată profita vreodată de superioritatea aceasta, deoarece mă socoate inferior lui pe scara socială. Adineaori ai rostit cuvântul hipnotism; ei bine, mă dezgustă până şi cuvântul, toată lumea mi-l aruncă în obraz fiindcă am fost elevul lui Charcot. Înţelegeţi o dată pentru totdeauna că toate neroziile astea despre puterea

hipnozei fac parte dintr-un sistem perimat, pe care ştiinţa.

modernă nu-l recunoaşte. Aici nu-i vorba de hipnoză, ci de imaginaţie. Imbecilul acela îşi închipuie că l-am hipnotizai; nu eu i-am băgat în cap ideea asta stupidă, ci el singur. Noi numim aşa ceva autosugestie. Cu atât mai bine pentru mine, căci este neputincios să-mi facă vreun rău, cel puţin când ne aflăm faţă în faţă.

»

— Dar l-a i putea hipnotiza dacă ai vrea?

— Da, cu uşurinţă, este un medium foarte bun. Charcot ar fi încântat să-l aibă pentru conferinţele lui experimentale pe care le ţine marţea la Salpêtrière.

— Deoarece spui că puterea hipnotică nu există, admiţi atunci că eu, de pildă, l-aş putea sili să-mi asculte poruncile aşa cum le-a ascultat pe-ale dumitale?

— Da, cu condiţia ca el să creadă că ai această pute re, ceea ce cu siguranţă că nu crede.

— Şi de ce nu, crede?

— Aici începe adevărata dificultate; la întrebarea dumitale încă nu s-a găsit până în prezent un răspuns satisfăcător. Este o ştiinţă relativ nouă, încă în pruncie.

— Îl poţi face să săvârşească o crimă?

— Nu, afară de cazul când ar fi în stare s-o săvârşească şi din proprie iniţiativă. Deoarece sunt convins că omul acesta are instinct criminal, răspunsul meu în cazul de faţă este afirmativ.

— L-ai putea face să renunţe la contesă?

— Numai dacă doreşte el singur şi s-ar

supune unui tratament metodic prin sugestie hipnotică. Chiar şi aşa, ar fi nevoie de un timp îndelungat, instinctul sexual fiind cea mai co vârşitoare forţă a naturii omeneşti.

— Făgăduieşte-mi că-l vei ocoli. Spune că are să te biciu iască prima oară când te va întâlni.

— N-are decât să încerce, ştiu eu să mă descurc în asemenea împrejurare, nu-ţi face griji. Sunt capabil să mă apăr foarte bine.

— Noroc că e plecat la Tours cu regimentul şi foarte probabil are să lipsească multă vreme din Paris.

— Dragă abate, eşti cu mult mai naiv decât te credeam. În clipa de faţă se află la Monte-Carlo cu contesa şi va re veni la Paris când se va întoarce şi ea de la cura de aer. Chiar a doua zi am fost chemat la conte în calitate de medic. Abatele avusese dreptate; l-am găsit într-o stare foarte proastă, atât fizică cât şi morală. Nu poţi face mare lucru când e vorba de un domn în vârstă care stă ziua întreagă într-un fotoliu, fumând neîncetat ţigări de foi, cu gândul numai la frumoasa-i şi tânăra-i soţie plecată la Monte-Carlo pentru o cură de aer. Nu-i poţi fi de ajutor nici când doamna se întoarce ca să-şi reia locul printre cele mai admirate şi mai curtate femei din societatea pariziană, îşi petrece zilele la Worth cer când rochii noi, iar seara iese ia teatre şi baluri, după ce-a depus pe obrazul soţului un rece sărut drept noapte bună. Cu cât îl vedeam mai mult pe conte, îmi era tot mai drag. Era cel mai desăvârşit prototip pe care l-am întâlnit vreodată al aris tocratului francez din alte vremuri. De fapt, îmi

era simpatic fără îndoială din pricină că-l compătimeam. Pe vremea aceea, încă nu bănuiam că singurii oameni pe care-i. simpatizam erau cei pe care-i compătimeam. Cred că din pricina asta. nu mi-a mai plăcut de loc contesa prima oară când am revăzut-o după ultima noastră întrevedere sub teiul de la Château Rameaux, când fusese lună plină şi bufniţa mă salvase în clipa când simţeam c-o îndrăgesc peste seamă. Nu, nu-mi plăcea absolut de loc în timp ce-o observam de lângă abate, de cealaltă parte a mesei din sufragerie, cum râdea cu poftă de glumele proaste ale vicontelui Maurice – unele la adresa mea, „după cât înţelegeam din privirile insolente pe care mi le arunca. Niciunul nu-mi adresă o vorbă. Singurul semn din partea contesei că mă recunoscuse fusese o distantă strângere de mână înainte de a ne aşeza la masă. Vicontele mă ignorase complet. Ea era la fel de frumoasă ca întotdeauna, dar nu mai era aceeaşi femeie. Chipul îi radia de sănătate şi bună dispoziţie, însă n-am regăsit expresia nostalgică a ochilor ei mari. Am priceput dintr-o privire că fusese lună plină în parcul de la Monte-Carlo şi că în teii de acolo nu se aflau bufniţe prevestitoare. Vicontele Maurice părea nemaipomenit de încântat de sine; era clar că-şi dădea aere de erou cuceritor, lucru deosebit de enervant.

— Ca y est[141], i-am spus abatelui pe când stăteam în fumoar după masa. Cu siguranţă că dragostea-i oarbă, dacă asta se poate numi

141 E aşa cum am spus.

dragoste. O plâng ca a căzut în braţele unui im becil degenerat ca el; merita o soartă mai bună.

— Ştii că acum aproape o lună, contele i-a plătit datori de de joc ca să nu fie dat afară din armată şi mai umblă un zvon despre un cec fără acoperire. Se spune că cheltuieşte sume fabuloase pentru o vestită cocotă. Şi când te gândeşti că-i omul care o va conduce pe contesă în astă-seară la balul mascat de la Operă!

— Ah! de-aş şti să trag cu pistolul!

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu vorbi aşa! Aş dori să te văd plecând; sunt sigur că are să vie aici să-şi bea pa harul de brandy cu sifon.

— Mai bine-ar fi prudent cu păhărelul. N-ai observat cum îi tremură mâna când îşi toarnă picăturile de doctorie în paharul cu vin? în orice caz, asta-i de bun augur pentru rândunele şi ciocârlii. Nu mai privi aşa de îngrozit către uşă, căci el se desfată acum în salon făcând curte contesei. De altfel, pleci. trăsura mea e la poartă. M-am suit la etaj ca să-l văd o clipă pe conte înainte de a pleca. Se pregătea tocmai de culcare, şi-mi mărturisi că-i era foarte somn. Fericit om! Pe când îi uram noapte bună, am auzit un urlet desperat de câne venind de jos. Ştiam că Tom mă aştepta în hol, în ungherul ce-i fusese rezervat anume lui de conte, care era mare iubitor de câni şi avusese grijă să i se aşeze un covoraş special pe care să stea comod. M-am repezit în jos pe scări cât am putut de repede. Tom gemea slab, ghemuit jos, în uşa de la intrare şi sângele îi şiroia din bot. Aplecat asupră-i, vicontele Maurice îl lovea cu furie. M-am prăvălit peste brută atât de

neaşteptat, încât îşi pierdu echilibrul şi căzu. O a doua lovitură bine aplicată pe când sărea în picioare îl doborî din nou la pământ. Înşfăcându-mi pălăria şi pardesiul, am sărit cu cânele în braţe în trăsura şi-am pornit în goana cailor spre Avenue de Villiers. Mi-am dat seama numaidecât că bietul căţel suferea de grave leziuni interne. L-am vegheat toată noaptea. Respiraţia i se făcea tot mai grea, hemoragia nu contenea. A doua zi dimineaţă, ca să-l cruţ de lungi. suferinţe, mi-am împuşcat singur prietenul credincios. M-am simţit mai uşurat când am primit după-amiază o scrisoare de la doi ofiţeri camarazi de-ai vicontelui Maurice care-mi cereau să-i»

pun în legătură cu martorii mei, deoarece vicontele se hotărâse, după oarecare şovăire, să-mi facă onoarea etc. etc. Cu greu l-am putut convinge pe colonelul Staaff, ataşatul militar suedez, să mă asiste în acea împrejurare. Prietenul meu Eclelfeld, cunoscutul pictor finlandez, avea să-mi fie al doilea martor. Norstrom trebuia să mă însoţească în calitate de chirurg.

— N-am avut niciodată aşa noroc ca-n ultimele douăzeci şi patru de ore, i-am spus lui Norstrom pe când prânzeam la masa noastră obişnuită de la Cafe de la Régence, îţi mărturisesc că am tras o frică grozavă că are să-mi fie frică. Când colo, curiozitatea de a şti cum îmi voi juca rolul m-a preocupat într-atât, încât n-am avut timp să mă gândesc la altceva, Ştiu doar ce mult mă interesează psihologia. Se vedea cât de colo că în seara aceea psihologia nu-l interesa absolut de loc

pe Norstrom; de altfel, nu-l interesase niciodată. Era neobişnuit de taciturn şi de solemn, dar am observat în ochii lui posomorâţi o expresie oarecum duioasă ce m-a făcut aproape să mă ruşinez de mine însumi.

— Ascultă, Axel, rosti el cu o voce cam răguşită, ascultă – mă…

— Nu mă mai privi aşa şi mai cu seamă nu fi sentimental, nu se potriveşte de loc genului tău de frumuseţe. Scarpână-ţi bătrâna căpăţână nătângă şi cearcă să pricepi situaţia. Cum îţi închipui măcar o clipă că aş putea să fiu atât de nebun încât să-l înfrunt pe sălbaticul acela mâne dimineaţă la Bois de Saint-Cloud dacă n-aş fi sigur că nu mă poate ucide. Ideea este atât de absurdă încât n-o poţi lua în serios niciun moment. Şi-apoi, duelurile astea franţuzeşti sunt mai mult o farsă, ştii la fel de bine ca mine. Amândoi am asistat ca doctori la mai multe reprezentaţii de-acest fel, unde actorii nimeresc uneori vreun copac, dar niciodată unul pe altul. Hai să mai destupăm o sticlă de Chambertin şi-apoi să mergem direct la culcare; vinul de Burgundia îmi face somn. N-am dormit mai de loc de când a murit bietul meu căţel şi-n noaptea asta trebuie să dorm cu orice preţ. Dimineaţa era rece şi ceţoasă. Aveam pulsul optzeci, constant, simţeam însă un tremur ciudat în pulpe, o dificultate destul de pronunţată la vorbire şi, în ciuda tuturor sforţărilor mele, n-am izbutit să înghit nicio picătură de coniac din plosca pe care mi-o întinse Norstrom când am coborât din trăsură. Nesfârşitele formalităţi preliminare mi s-au părut foarte enervante, căci nu înţelegeam

o boabă din cele ce se discutau. Ce neghiobie era totul şi câtă pierdere de vreme! cugetam eu cu cât ar fi fost mai simplu să-i trag o bătaie zdravănă à l'anglaise[142] şi s-o sfârşesc o dată! Cineva spuse că ceaţa se ridicase îndeajuns ca să permită o bună vizibilitate. Am fost surprins, căci mie mi se părea că „ceaţa" se îngroşase şi mai mult. Îl puteam vedea totuşi foarte bine pe vicontele Maurice, în picioare în faţa mea, cu obişnuitu-i aer impertinent, cu ţigara în gură, simţindu-se foarte la largul lui, mi se păru mie. În clipa aceea, un măcăleandru începu a cânta în desişul din spatele meu. Tocmai când mă întrebam ce-o fi căutat micuţul lăutar în Bois de Saint-Cloud la o vreme atât de târzie, co lonelul Staaff îmi puse în mână un pistol lung.

— Ocheşte jos! îmi şopti el.

— Foc! strigă o voce aspră. Am auzit o detunătură. L-am zărit pe viconte scăpând ţigara dintre buze şi pe profesorul Labbe repezindu-se către el. Peste câteva clipe, m-am pomenit în trăsura colonelului Staaff şi în faţa mea sta Norstrom, cu chipul luminat de un zâmbet larg. Colonelul mă bătu pe umăr, dar nimeni nu rosti un cuvânt.

— Ce s-a întâmplat? De ce n-a tras? Nu vreau niciun fel de cruţare din partea acelei bestii. Am să-l provoc acum la rândul meu, am să-l…

— Ba n-ai să faci nimic de felul ăsta. Mai bine mulţumeşte lui Dumnezeu că ai scăpat teafăr ca prin minune, mă întrerupse colonelul, într-adevăr

142 Pe englezeşte, cu băţul la spate.

că a făcut tot ce i-a stat în putinţă să te ucidă şi fără îndoială că ar fi izbutit dacă i-ai fi lăsat timp să tragă al doilea foc. Din fericire aţi tras amândoi deodată. Dacă ai fi întârziat cu o fracţiune de secundă, n-ai mai sta acum lângă mine. N-ai auzit glonţul vâjâindu-ţi pe deasupra capului? Uite! Deodată, pe când îmi priveam pălăria, cortina se lăsă peste isprava mea eroică. Despuiat de deghizamentul de viteaz ce nu i se potrivea, omul adevărat apăru, omul care se temea de moarte. Tremurând de spaimă, m-am prăbuşit într-un colţ al trăsurii.

— Sunt mândru de dumneata, tinere prietene, urmă colonelul. Inima mea de veteran tresaltă de plăcere pe când te observam. Nici eu n-aş fi izbutit mai bine! Când i-am atacat pe prusaci la Gravelotte… Clănţăneala dinţilor mă împiedică să prind sfârşitul frazei, îmi era rău, mă cuprinsese o ameţeală şi aş fi vrut să-i spun lui Norstrom să lase în jos geamul ca să respir puţin aer, dar nu puteam scoate-o vorbă. Aş fi vrut să deschid deodată portiera şi s-o zbughesc la goană ca un iepure, dar nu-mi puteam mişca nici mâinile, nici picioarele.

— Ce de mai sânge pierdea, rânji Norstrom. Profesorul Labbe spunea că glonţul străbătuse pe la baza plămânului drept şi că va avea noroc dacă va scăpa numai cu două luni de pat. Clănţănitul dinţilor mi se opri în clipă şi ascultam atent.

— Nu te ştiam un ţintaş atât de iscusit, zise bravul colonel. De ce mi-ai spus că n-ai ţinut niciodată un pistol în mână? Am izbucnit deodată în hohote de râs, habar n-aveam însă pentru ce.

— Nu văd niciun motiv de râs, rosti cu severitate colonelul. Omul e grav rănit şi profesorul Labbe părea foarte îngrijorat; s-ar putea sfârşi cu o tragedie.

— Cu-atât mai rău pentru el, am spus, recăpătându-mi ca prin minune graiul. L-a ucis pe bătrânul meu Tom, care nu se putea apăra, zdrobindu-l cu picioarele, îşi petrece timpul liber omorând rândunele şi ciocârlii; n-are decât ceea ce merită. Ştii că Areopagul din Atena a osândit la moarte pe un băiat pentru că scosese ochii unei păsărele?

— Nu eşti însă Areopagul din Atena.

— Nu, dar nu sunt nici pricina morţii acestui om, dacă lucrurile se sfârşesc rău. N-am avut vreme nici să ochesc, piş tolul a pornit de la sine. Nu-s eu cel care i-a sfredelit plămânul, ci altcineva. Deoarece însă îţi pare atât de rău pentru bestia aceea, dă-mi voie să te întreb dacă în speranţa că voi da greş mi-ai şoptit la ureche să ochesc jos când mi-ai pus pistolul în mâna?

— Mă bucur să constat că ţi s-a dezlegat iar limba, fanfaron îndrăcit, zâmbi colonelul. Degeaba mă căzneam să pricep o vorbă din tot ce îndrugai când te trăgeam spre trăsură – şi cu siguranţă cănici dumneata singur nu înţelegeai mai mult decât mine; bolboroseai mereu nu ştiu ce despre un măcăleandru. Când am intrat prin poarta Maillot, eram din nou perfect stăpân pe nervii mei stupizi şi mă simţeam foarte mulţumit de mine. În vreme ce ne apropiam de Avenue de Villiers, din ceaţa dimineţii îmi apăru chipul de Meduză a Mamsell-ei Agata, fixându-mă ameninţător cu

ochii ei albi. M-am uitat la ceasul meu, arăta şapte şi jumătate; am prins curaj.

— În clipa de faţă roade patina de pe masa mea veche din sufragerie, m-am gândit. Încă un pic de noroc şi izbutesc să mă strecor neobservat în dormitor, ca s-o înştiinţez pe Rosalia să-mi aducă o ceaşcă de ceai. Rosalie veni în vârful picioarelor cu dejunul şi obişnuitul „Figaro”.

— Rosalie, eşti o comoară! Pentru numele lui Dumnezeu, împiedic-o să intre în hol; peste o jumătate de oră vreau s-o şterg. Dragă Rosalie, înainte de a pleca, perie-mă puţin, am mare nevoie.

— Vai, dar nu se poate ca Monsieur să-şi viziteze pacienţii cu pălăria asta veche. Ia uite, chiar aici în faţa are o gaură rotundă şi dincoace în spate alta. Ce caraghios! Nu le-au putut face moliile căci de când a venit Mamsell Agata toată casa pute a naftalină. Să fie de vină vreun şobolan? Camera Mamsell-ei Agata mişună de şobolani. Tare-i mai sunt dragi.

— Nu, Rosalie, este cariul numit ceasul-morţii, cu dinţi tari ca oţelul, ce pot face asemenea gaură şi-n ţeasta unui om, dacă norocul nu-i de partea lui.

— De ce nu dăruieşte Monsieur pălăria lui don Gaetano, bătrânul flaşnetar? Astăzi e ziua lui, când vine şi cântă sub balcon.

— Poţi să-i dai oricare pălărie pofteşti, afară de asta. Vreau s-o păstrez, îmi face bine când mă uit la cele două găuri, căci înseamnă noroc.

— De ce nu poartă Monsieur joben, ca toţi doctorii ceilalţi? E cu-atât mai şic!

— Nu pălăria face pe om, ci capul – şi capul meu este în perfectă stare cât timp poţi s-o ţii departe de ochii mei pe Mamsell Agata.

15 *JOHN*

M-am aşezat să dejunez şi să-mi citesc „Figaro”-ul. Nimic interesant. Deodată, ochii îmi că zură pe următorul titlu, scris cu litere mari: O AFACERE URÂTĂ.

„Madame Requin, sage-femme de premiere classe, Rue Grenet, a fost arestata în urma decesului unei tinere fete, moartea ei survenind în împrejurări dubioase. A fost de asemeni lansat un mandat de arestare împotriva unui doctor străin. Sunt temeri că acesta a părăsit ţara. Madame Requin mai este acuzată de a fi pricinuit dispariţia mai multor nou-născuţi ce fuseseră lăsaţi în grija ei”. Ziarul îmi scăpă din mână. Madame Requin sage-femme de premiere classe, Rue Grenet! Fusesem înconjurat de atâtea suferinţe, atâtea tragedii se perindaseră prin faţa ochilor mei în ultimii ani încât uitasem întreaga întâmplare. Cum stăm aşa, cu ochii aţintiţi pe anunţul din „Figaro”, mi-am reamintit totul atât de limpede de parcă noaptea aceea groaznică în care făcusem cunoştinţă cu Madame Requin s-ar fi petrecut ieri, nu cu trei ani în urmă. Cum stăm astfel, sorbindu-mi ceaiul şi recitind într-una informaţia din „Figaro”, o nespusă satisfacţie mă cuprinse la gândul că femeia aceia oribilă fusese în sfârşit prinsă. Simţeam în acelaşi timp şi o mulţumire amin tindu-mi că în noaptea aceea de pomină îmi fusese hărăzit să salvez două vieţi, a unei mame şi a unui prunc, pe care ea, împreună cu infamul ei

complice, voiau să le sacrifice. De odată, alt gând îmi fulgeră prin minte. Ce făcusem eu pentru cele două fiinţe pe care le întorsesem către viaţă? Ce făcusem pentru mama părăsită de alt om în clipele când avea cea mai mare nevoie de el? „John! John!” striga ea sub stăpânirea cloroformului, c-un accent ele desperare în voce. „John! John!” Mă purtasem mai bine ca el? N-o abandonasem şi eu în clipele când avea cea mai mare nevoie de sprijin? Ce chinuri trebuie să fi îndurat înainte de a cădea în mâna acelei femei te ribile şi a brutalului meu coleg, care ar fi ucis-o dacă n-aş fi intervenit eu? Ce chinuri trebuia să fi îndurat în clipa când conştiinţa trezindu-i-se o readusese în faţa înspăimântătoarei realităţi din juru-i. Dar copilaşul aproape asfixiat ce mă privise cu ochişorii lui albaştri pe când sorbea pentru întâia oară aerul dădător de viaţă pe care i-l suflam în plămâni cu buzele mele lipite de ale lui! Ce făcusem pentru dânsul? îl smulse sem din braţele morţii neîndurătoare, ca să-l arunc în braţele moaşei Requin! Câţi prunci abia născuţi vor mai fi supt moartea la sânul ei enorm? Ce făcuse ea cu băieţelul cel cu ochi albaştri? Avusese oare soarta celor optzeci la sută dintre micuţii şi neputincioşii călători ai acelui train des nourrices[143] care, după statisticile oficiale, sucombau în primul an al vieţii, ori se afla printre ceilalţi douăzeci la sută care supravieţuiseră pentru a îndura o soartă şi mai crudă? într-o oră, obţinusem de la direcţia închisorii învoirea s-o vizitez pe Madame Requin.

143 Trenul doicilor.

Mă recunoscu numaidecât şi-mi făcu o primire atât de călduroasă încât, drept să spun, m-am simţit foarte prost faţă de funcţionarul închisorii care mă condusese la celula ei. Băieţelul se afla în Normandia şi o ducea minunat; tocmai primind veşti excelente de la părinţii lui adoptivi, care-l iubeau foarte mult. Ce ghinion că nu-mi putea da adresa din pricina unor confuzii din registru. S-ar putea, deşi e puţin probabil, ca soţul ei să-şi amintească de adresa aceea. Eram încredinţat că băiatul murise, dar, ca să duc treaba până la capăt, i-am spus cu asprime că, dacă în patruzeci şi opt de ore nu primeam adresa părinţilor adoptivi, o voi denunţa autorităţilor pentru uciderea copilului şi pentru furtul unei broşe cu diamante, de valoare, pe care i-o lăsasem în păstrare. Izbuti să-şi stoarcă vreo două lacrimi din ochii ei reci, sticloşi, jurându-se că nu furase broşatei o păstrase ca amintire de la doamna aceea tânără şi frumoasă, pe care o îngrijise cu atâta drag, ca pe fiica ei.

— Ai patruzeci şi opt de ore, am spus, lăsând-o pe Madame Requin la meditaţiile ei. În dimineaţa zilei a doua, am primit vizita onorabilului ei soţ, ce-mi aducea chitanţa de amanetare a broşei şi numele celor trei sate din Normandia unde îşi trimisese doamna copiii în anul acela. Am scris imediat celor trei primari ai satelor respective cu rugămintea sa cerceteze clacă nu se afla printre copiii adoptaţi în comunele lor un băieţel de trei ani, cu ochii albaştri. După o lungă aşteptare am primit răspunsuri negative de la doi dintre primari şi nimic de la al treilea. Am

scris atunci celor trei preoţi ai satelor şi după alte luni de aşteptare preotul din Villeroy mă informă că descoperise la soţia unui cizmar un băieţel ce-ar părea să corespundă descrierii mele. Sosise de la Paris cu trei ani în urmă şi avea, bineînţeles, ochii albaştri.

Nu fusesem niciodată în Normandia. Crăciunul bătea la uşă, m-am gândit că meritam şi eu o mică vacanţă. Chiar în ziua de Crăciun, am bătut la uşa cizmarului. Niciun răspuns. Am intrat într-o încăpere întunecoasă; lângă fereastră, o masă scundă de cizmărie, pe jos aruncate ghete şi cizme de toate mărimile, uzate şi murdare, iar pe o frânghie întinsă de-a lungul tavanului erau atârnate la uscat câteva cămăşi şi jupoane de-abia spălate. Patul nu era strâns, cearşafurile şi păturile vădeau o murdărie crasă. Pe dalele de piatră rău-mirositoare sta un copil aproape gol, mâncând un cartof crud. Ochii lui albaştri mă priviră îngroziţi. Scăpând cartoful din mână, ridică instinctiv braţul descărnat, ca pentru a se apăra de o lovitură, apoi se târî în patru labe cât putu de repede în cealaltă odaie. L-am prins chiar când se strecura sub pat, şi m-am aşezat cu dânsul la masa cizmarului, lângă fereastră, că să-i examinez dinţii. Da, băiatul părea să aibă vreo trei ani şi jumătate. Era un schelet mic, cu braţe şi picioare subţiri ca nişte beţe, pieptul strâmt şi stomacul balonat, având de două ori mărimea lui normală. Rămase nemişcat pe genunchii mei, fără să crâcnească chiar când i-am deschis gura ca să-i cercetez dinţii.

Asupra culorii ochilor lui obosiţi şi trişti nu

mai rămânea nicio îndoială: erau tot aşa de albaştri ca şi ai mei. Uşa se deschise cu violenţă şi, cu o înjurătură teribilă, cizmarul, beat turtă, se prăvăli înăuntru clătinându-se, îndărătul lui, o femeie oprită în pragul uşii cu un prunc la sân şi încă doi agăţaţi de poala fustei, se uita la mine, încremenită de uimire. Ar fi al naibii de bucuros să se descotorosească de copil, îmi declară cizmarul; dar trebuia mai întâi de toate să i se achite suma de bani care întârzia să vină. Îi scrisese de mai multe ori doamnei Requin, dar nu primise niciun răspuns, îşi închipuia cumva că avea de gând să hrănească pe stârpitura aceea de plod din trudnicu-i câştig? Acum, când avea pruncul ei şi încă doi copii în pensiune, îmi spuse nevastă-sa, se înţelege că ar fi foarte mulţumită să scape de băiat. Şoşoti apoi ceva cizmarului şi ochii lor umblară iscoditori de la chipul meu la al copilului. De cum intraseră în cameră, expresia de spaima se ivise din nou în ochii micuţului, iar mânuţa pe care i-o ţineam într-a mea tremura uşor. Din fericire, mi-am amintit la timp că era Crăciunul şi am scos din buzunar un căluţ de lemn. Îl luă în tăcere cu un fel de indiferenţă foarte neobişnuită la un copil, nu părea că face caz de dânsul.

— Vezi ce frumos cal ţi-a adus tăticu' de la Paris? îi spuse femeia cizmarului. Primeşte-l, Jules!

— Îl cheamă John, am spus.

— C'est un triste enfant[144], zise femeia. Nu scoate o vorbă, au spune nici măcar „mamă" şi nu

144 E un copil amărît.

ştie să zâmbească. L-am învelit în pătura mea de călătorie şi m-am dus la monsieur le cure care, binevoitor, a trimis-o pe menajeră sa cumpere o cămaşă de lână şi un şal călduros pentru drum.

Preotul mă privi atent şi-mi spuse:

— Este datoria mea de preot să condamn şi să înfierez imoralitatea şi viţiul, dar au mă pot opri de a-ţi spune, dragă tinere, că te respect pentru că cerci măcar să-ţi răscumperi păcatul, un păcat cu-atât mai odios cu cât pedeapsa cade asupra Unor prunci nevinovaţi. Era timpul să-l iei grabnic de-aici. Am îngropat mulţi copilaşi părăsiţi dintre aceştia şi fără îndoiala ca în curând l-aş fi înmormântat şi pe-al dumitale. Bine-ai făcut, şi-ţi mulţumesc pentru asta, spuse bătrânul preot, bătându-mă prieteneşte pe umăr… Mă temeam să nu pierdem expresul de noapte pentru Paris, aşa că n-am mai avut vreme de explicaţii. John dormi liniştit toată noaptea, învelit bine în şalul lui cald, pe când eu stăm alături, întrebându-mă ce Dumnezeu voi face cu el. Cred că de n-ar fi fost Mamsell Agata, l-aş fi dus de-a dreptul de la gara în Avenue de Villiers. În loc de asta, i-am dat birjarului adresa creşei Salut-Joseph din Rue de Seine, unde cunoşteam bine pe maici, care îmi făgaduiră să-l ţină pe băiat douăzeci şi patru de ore, până îi voi găsi un cămin convenabil. Cunoşteau, îmi spuseră, ele, o familie respectabila; soţul lucra la fabrica norvegiană de margarina din Pantin, De curând îşi pierduseră singurul copil. Ideea îmi surâse. M-am dus imediat cu trăsura acolo şi a doua zi băieţelul era instalat în noul lui cămin. Femeia părea deşteaptă şi

vrednica, puţin cam iute din fire aş fi putut spune, judecând-o după privire, dar călugăriţele mă încredinţară că se arătase o mamă devotată pentru copilul ei. I-am dat banii necesari pentru trusoul băiatului şi i-am plătit pe trei luni înainte, o sumă mai mică decât cheltuiam cu ţigările. Am preferat să nu-i dau adresa mea, căci Dumnezeu ştie ce s-ar fi putut întâmpla dacă afla Mamsell Agata de existenţa lui. Josephine avea să le înştiinţeze pe călugăriţe dacă avea vreun necaz, ori se îmbolnăvea copilul. Nu trecu mult şi-mi dădu de ştire. Băiatul se molipsise de scarlatină şi era cât pe ce să se prăpădească. Toţi copiii scandinavilor din cartierul Pantin căzură la pat bolnavi de scarlatină şi trebuia să mă duc mereu pe-acolo. La scarlatină, copiii n-au nevoie ele nicio doctorie, ci numai de o îngrijire atentă şi o jucărie pentru lunga lor convalescenţa. John avu noroc de amândouă, căci noua lui mamă adoptivă era, fără îndoială, foarte bună cu el, iar eu învăţasem de multă vreme să adaug păpuşile şi căluţii de lemn la farmacopeca mea.

— E un copil ciudat, îmi spunea Josephine. Nu spune niciodată „mamă” şi nu l-am văzut niciodată zâmbind, nici chiar când a primit Moş Crăciunul trimis de dumneavoastră. Căci venise din nou Crăciunul şi băieţelul împlinise un an de când se afla la noua-i mamă adoptivă; un an de griji şi ne cazuri pentru mine şi de relativă fericire pentru el. Josephine se arăta într-adevăr a fi o fire iute şi de multe ori se purta obraznic cu mine când eram silit s-o cert că nu-l ţine curat pe băiat ori că nu deschide de loc ferestrele. N-am auzit-o însă

niciodată adresându-i vreo vorbă aspră şi, cu toate că nu cred că o îndrăgise, vedeam din privirea copilului că nu se temea de dânsa. Părea de o indiferenţă stranie faţă de toţi şi de toate. Am început de la o vreme a fi tot mai îngrijorat de el şi tot mai nemulţumit ele mama-i adoptivă, în ochii micuţului reapăruse expresia aceia de spaimă şi nu mai încăpea nicio îndoială că Josephine îl neglija tot mai mult. Între noi doi izbucniră de mai multe ori certuri, pe care femeia la încheia mai întotdeauna declarând furioasă că n-aveam decât să iau copilul, dacă nu eram mulţumit, că ea se săturase până-n gât de el. Am înţeles care era pricina adevărata: curând avea să fie mamă. Situaţia se înrăutăţi după naşterea copilului. Până la urmă, i-am spus că mă hotărâsem să iau băiatul îndată ce voi găsi un loc convenabil. Eram hotărât să nu mai fac greşeli cu el, acum, când mă puteam bizui pe experienţa căpătată. Peste câteva zile, întorcându-mă acasă pentru consultaţii, am auzit, când am deschis uşa de la intrare, o voce furioasă de femeie răsunând în salonul de aşteptare, încăperea era ticsită de lumea ce mă aştepta cu obişnuita răbdare. John şedea ghemuit într-un colţ al sofalei, lângă soţia vicarului englez, în mijlocul încăperii, sta înfiptă Josephine, ţipând cât o ţinea gura şi gesticulând sălbatic. Cum mă zări în pragul uşii, se repezi spre sofa şi, înşfăcând în braţe pe John, mi-l zvârli pur şi simplu, că abia am avut vreme să-l prind.

— Desigur, nu-s destul de bună ca să-ngrijesc de-un domnişor ca dumneata, jupân John! urlă ea. Rămâi mai bine la doctor, că mie mi s-a acrit de

atâtea ocări şi de toate minciunile lui c-ai fi un orfan! Oricare poate vedea cine-i tatu-tău, numai să-ţi privească ochii! Ridicând portiera, se repezi afară din cameră şi dădu buzna peste Mamsell Agata, care-mi aruncă, cu ochii ei albi, o privire ce mă sfredeli, ţintuindu-mă locului. Soţia vicarului se ridică de pe sofa şi ieşi din încăpere, strângându-şi faldurile rochiei când trecu pe lângă mine.

— Du, te rog, pe băieţel în sufragerie şi stai acolo cu el până ce vin, m-am adresat eu către Mamsell Agata. Ea îşi întinse mâinile înainte cu oroare, ca şi cum ar fi vrut să se apere de ceva murdar, tăietura de sub nasu-i încârligat se crăpă într-un zâmbet înfiorător, după care dispăru pe urmele soţiei vicarului. M-am aşezat la masă, i-am dat lui John un măr, apoi am sunat pe Rosalie.

— Rosalie, i-am spus; uite, ia banii ăştia şi du-te de-ţi cumpără o rochie de stambă, două şorţuri albe şi ce crezi că ţi-ar mai trebui ca să arăţi o persoană respectabilă. De astăzi eşti înaintată bonă la copil, în noaptea asta va dormi în camera mea, iar de mâine cu dumneata, în camera Mamsell-ei Agata.

— Şi Mamsell Agata? întreabă cu spaimă Rosalie.

— Pe Mamsell Agata o voi concedia după ce-mi termin masa. Mi-am trimis pacienţii acasă şi m-am dus să bat la uşa ei. De două ori am ridicat mâna ca să ciocănesc şi de amândouă dăţile am lăsat-o în jos. N-am mai ciocănit. Am hotărât că-i mai cuminte să amân întrevederea pe după amiază, când nervii îmi vor fi mai liniştiţi. Mamsell

Agata rămase invizibilă. Rosalie îmi servi la cină un excelent pot-au-feu[145] şi o budincă cu lapte pe care am împărţit-o cu John – toate franţuzoai cele de condiţia ei sunt bune bucătărese. După câteva pahare, suplimentare de vin pentru potolirea nervilor m-am dus iar să bat la uşa Mamsell-ei Agata, tremurând încă de furie. Dar n-am bătut. Mi-am dat deodată seama că mă va costa o noapte de insomnie dacă am scandal cu ea la ora aceea şi că somnul îmi era mai necesar ca niciodată. Cu mult mai bine era să amin întrevederea pe a doua zi, dimineaţa. Pe când îmi sfârşeam gustarea, am ajuns la concluzia că cea mai nemerita cale era s-o înştiinţez în scris. M-am aşezat să ticluesc o scrisoare numai fulgere şi trăsnete, dar abia începusem când Rosalie îmi aduse un bileţel pe care am recunoscut scrisul mic şi ascuţit al Mamsell-ei Agata, îmi scria că nicio persoană respectabila n-ar mai putea rămâne o zi în plus în casa mea, că pleca definitiv chiar în după amiaza aceea şi că dorea să nu mă mai vadă niciodată – întocmai vorbele pe care îmi propusesem să

I le spun şi eu în scrisoare. În vreme ce prezenţa invizibilă a Mamsell-ei Agata stăruia încă apăsătoare în toată casa, m-am dus la magazinul Le Printemps, ca să-i cumpăr lui John un pătuc şi un cal basculant drept recompensă pentru ce-i datoram. Bucătăreasa mi se întoarse chiar de-a doua zi, bucuroasă şi satisfăcută. Rosalie strălucea de veselie; chiar şi John părea mulţumit de noua-i locuinţă când m-am dus să-l văd seara, în pătuţul

145 Rasol.

lui comod. Eu mă simţeam fericit ca un şcolar în vacanţă. Cât despre o adevărată vacanţă, nici vorbă nu putea fi. Munceam pe brânci, ocupat de dimineaţă până-n noapte cu bolnavii mei, adeseori şi cu bolnavii altor colegi care începuseră să mă cheme la consult pentru a împărţi cu mine răspunderea – fapt ce mă surprindea foarte mult, căci de pe-atunci, se vede, pe mine răspunderea nu mă speria niciodată. Am descoperit mai târziu, în viaţă, că asta era una din tainele succesului meu. O altă taină era, se-nţelege. norocul care se arăta acum mai extraordinar ca niciodată, în aşa măsură mă copleşea, încât începusem a crede că aveam o mascotă în casă. Ba începusem să şi dorm mai bine de când luasem obiceiul să intru o clipă la băieţel pentru a-l vedea dormind în pătucul lui, înainte de a mă duce seara la culcare. Soţia vicarului englez se lepădase de mine, dar mulţi compatrioţi de-ai ei îi ocupau acum locul pe sofaua din salonul meu de aşteptare. Numele profesorului Charcot avea o aureolă atât de strălucitoare, că o parte din lumina ei se răsfrângea chiar şi pe cei mai mici sateliţi din jurul său. Englezii păreau convinşi că doctorii lor se pricepeau mai puţin în maladiile nervoase decât colegii lor francezi. Nu ştiu dacă aveau dreptate ori nu, dar pentru mine în orice caz era un mare noroc. Am fost chemat chiar şi la Londra pentru un consult. Nu-i de mirare că eram încântat şi hotărât să-mi dau toată silinţa. Pe bolnavă n-o cunoşteam, dar avusesem o şansă extraordinară cu alta persoană din familie şi fără îndoială că asta era pricina pentru care fusesem chemat. Era un

caz dificil, un caz desperat, după spusele celor doi colegi englezi care mă urmăreau cu priviri posomorâte, în picioare lângă pat, pe când eu examinam bolnava. Pesimismul lor molipsise întreaga casă, voinţa de însănătoşire a bolnavei era paralizată de descurajare şi spaima morţii. Nu mai încăpea îndoială că amândoi colegii mei erau cu mult mai versaţi ca mine în patologie, dar era clar că eu ştiam un lucru de care ei habar n-aveau – şi anume, că nu exista medicament mai bun decât speranţa şi că cel mai mic semn de pesimism pe chipul ori în cuvintele unui medic îl poate costa viaţa bolnavului său. Fără să mai intru în detalii medicale, este de ajuns să spun că din examinarea bolnavei mi-am format convingerea că simptomele cele mai grave rezultau dintr-un dezechilibru nervos, şi o atonie mintală. Cei doi colegi ai mei ridicară din masivii lor umeri când m-au văzut că pun mâna pe fruntea bolnavei şi-i spun cu glas liniştit că n-are nevoie de morfină pentru noapte. Are să doarmă bine şi fără ajutorul ei şi se va simţi mult mai bine a doua zi dimineaţă. Până plec eu din Londra, în ziua următoare, va fi în afară de orice pericol. Peste câteva minute, dormea adânc. În timpul nopţii, temperatura scăzu aproape mai repede decât aş fi dorit, pulsul se făcu regulat şi dimineaţa bolnava îmi spuse zâmbindu-mi că se simţea cu mult mai bine. Mama pacientei mă rugă să mai întârzii puţin la Londra ca să văd pe-o cumnată, de care erau cu toţii foarte îngrijoraţi.

Colonelul, soţul ei, o îndemnase să consulte un specialist de nervi, cercase şi ea zadarnic s-o

convingă să-l vadă pe doctorul

Phillips. Era încredinţată că s-ar face bine dacă ar avea un copil.

Din nefericire, avea o inexplicabilă aversiune pentru doctori şi desigur că ar refuza să mă consulte; s-ar putea însă aranja să stau la masă lângă dânsa, ca măcar să-mi fac o părere despre cazul ei. Poate Charcot ar fi în stare s-o vinde ce? Soţul ei o

»

adora, avea tot ce-ţi poate oferi viaţa: o casă frumoasă în Grosvenor Square şi unul dintre cele mai vechi şi mai minunate domenii din Kent. De-abia se întorseseră din India, uncie fuseseră într-o lungă croazieră cu iahtul lor. Nu-şi găsea nicăieri odihnă, veşnic rătăcea din loc în loc parcă ar fi căutat ceva. Ochii ei aveau o expresie de adâncă, chinuitoare tristeţe. Altă dată o interesase arta, picta frumos, petrecuse chiar o iarnă întreagă la Paris, în atelierul pictorului Julien. Acum n-o mai interesa nimic, nu mai ţinea la nimic. Ba da, o interesa bunăstarea copiilor şi dădea sume mari pentru fondul coloniilor de vacanţă şi orfelinatelor. Am consimţit să rămân, cam în silă. Eram nerăbdător să mă întorc cât mai. degrabă la Paris, căci mă neliniştea tuşea lui John. Gazda mea uitase să-mi spuie că cumnata ei, pe care-o aşezase lângă mine la masă, era una dintre cele mai frumoase femei pe care le văzusem vreodată… M-a impresionat foarte tare şi expresia tristă a acelor ochi negri, minunaţi. Chipul ei părea lipsit de viaţă. Aveam impresia că societatea mea o plictisea şi că nici nu-şi dădea osteneala s-o

ascundă. I-am vorbit despre câteva picturi bune de la Salonul din anul acela, adăugând că aflasem de la cumnata ei că studiase pictura în atelierul lui Julien. N-o întâlnise acolo pe Marie Bashkirtseff1? Nu, n-o întâlnise, dar auzise vorbindu-se de ea. Da, toată lumea auzise de ea. „Moussia" îşi petrecea cea mai mare parte din timp punându-se în valoare. O cunoşteam foarte bine, era una din cele mai inteligente fete pe care le întâlnisem, dar era lipsită de inimă şi mai ales era o poseuse[146] incapabilă să iubească pe cineva decât pe ea însăşi. Vecina mea de masă părea mai plictisită ca oricând. Sperând să am mai mult noroc, am început să-i istorisesc cum îmi petrecusem după amiaza la spitalul de copii din Chelsea şi că fusese o revelaţie pentru mine, care eram un obişnuit al Spitalului de Copii Găsiţi din Paris. Crezuse că spitalele noastre de copii erau foarte bune, spuse ea.

I-am răspuns că, din păcate, nu era aşa. În Franţa, mortalitatea infantilă, înăuntrul şi în afara spitalelor, era înspăimântătoare. I-am povestit de miile de nou-născuţi părăsiţi, expediaţi cu toptanul în acel train des nourrices, pretutindeni în provincie. Se uită pentru întâia oară la mine cu ochii ei trişti; expresia dură şi lipsită de viaţă îi dispăruse de pe chip. Mi-am zis în sinea mea că poate era totuşi o femeie bună la inimă, până la urma urmei. Când mi-am luat rămas bun de la gazdă, i-am spus că nu era un caz pentru mine ori pentru Charcot – cel mai nimerit era doctorul

146 Pictoriţă franceză, de origine rusă (1860-1884).

Phillips. Cumnata ei se va însănătoşi când va avea un copil. John păru bucuros că mă vede, dar arăta palid şi slăbuţ când se aşează pe scaunul lui lângă mine, la gustarea de dimineaţă. Rosalie mă informă că tuşea mult noaptea. Seara temperatura i se ridică puţin, aşa că l-am ţinut în pat două zile. Curând îşi reluă ocupaţiile zilnice ale micuţei lui vieţi, asistând, tăcut şi serios ca de obicei, la micul dejun şi ducându-se la plimbare cu Rosalie în Parc Monceau după amiaza, într-o zi, la vreo două săptămâni după întoarcerea mea de la Londra, am fost surprins găsindu-l pe colonel instalat în salonul meu de aşteptare. Soţia lui se răzgândise şi dorise să vie la Paris pentru nişte cumpărături. Peste o săptămână aveau să plece la Marsilia, de unde se vor îmbarca pe iahtul lor pentru o călătorie pe Mediterana. Mă invită să iau masa cu ei a doua zi la Hotel du Rhin. Soţia lui ar fi încântată dacă aş conduce-o să viziteze un spital de copii, după amiază. Cum nu mă puteam duce să prânzesc cu ei, ne-am înţeles să vie ea în Avenue de Villiers să mă ia, după ce voi fi sfârşit consultaţiile. Sala de aşteptare era încă plină de lume când elegantul ei landou se opri în faţa uşii. Am trimis-o pe Rosalie jos să-i spuie că o rog să facă o mică plimbare şi să revie peste o jumătate de oră, ori, dacă preferă, să mă aştepte în sufragerie până voi sfârşi cu pacienţii. Peste o jumătate de oră am găsit-o instalată în sufragerie, cu John pe genunchi, foarte interesată de demonstraţiile pe care i le făcea el cu diferitele-i jucării.

— Are ochii dumitale, îmi spuse ea privind la

John şi la mine. Nu ştiam că eşti căsătorit.

I-am răspuns că nu eram căsătorit. Se înroşi uşor şi urmă să răsfoiască noua carte cu poze a lui John. Dar îndată îşi luă inima în dinţi şi, cu curiozitatea tenace proprie femeilor, mă întreba dacă mama lui era suedeză, căci avea un păr atât de bălai şi ochii aşa de albaştri. Ştiam foarte bine unde voia să ajungă. Ştiam că Rosalie, portăreasa, lăptarul şi brutarul erau convinşi că sunt tatăl lui John. Auzisem şi pe vizitiul meu spunându-i, când vorbea de el, le fils de monsieur[147]. Ştiam că orice explicaţie ar fi fost zadarnică, nu i-aş fi putut convinge şi, în afară de asta, aproape ajunsesem să cred şi eu că era adevărat. Am socotit însă că doamna aceia gingaşă avea dreptul să ştie adevărul. I-am spus pe un ton glumeţ că-i eram tată la fel cum îi era ea mama; că era un orfan şi povestea lui era nespus ele tristă. Mai bine-ar fi dacă nu mi-ar cere să i-o spun, căci numai rău i-ar face. Ridicând mâneca hăinuţei, i-am arătat o cicatrice urâtă pe braţul copilului, îi mergea bine acum, îngrijit de mine şi Rosalie, dar nu voi fi sigur că a uitat trecutul decât atunci când am să-l văd zâmbind. Niciodată nu zâmbea.

— Adevărat, spuse ca eu duioşie. N-a surâs de loc, măcar o clipă, aşa cum fac copii când îşi arată jucăriile. Cunoşteam foarte puţin mentalitatea copiilor mici. Eram străini în lumea în care trăiau ei. Numai o mamă putea să le ghicească uneori gândurile, cu instinctul, am spus eu. Drept răspuns, ea îşi înclină capul spre micuţ şi-l sărută

147 Fiul domnului.

cu tandreţe. John o privi, şi în ochii lui albaştri se citea o mare uimire.

— Probabil că-i prima sărutare din viaţă lui, am spus eu. Rosalie intră ca să-l ia la plimbarea zilnică în Parc Monceau, dar noua lui prietenă propuse să-l ia mai bine la o plimbare cu trăsura ei. Eram încântat să scap de vizita plănuită la spital şi am primit bucuros. Din ziua aceea, o viaţă nonă începu pentru John – şi cred că de asemeni şi pentru altcineva, în fiecare dimineaţă, apărea în camera lui cu o nouă jucărie şi în fiecare după amiază îl lua în landoul ei la Bois de Boulogne, împreună cu Rosalie care sta pe scăunelul din spate, îmbrăcată cu rochia ei cea mai frumoasă de duminică. Adesea călărea serios în Jardin d'Acclimatation, cocoţat pe câte-o cămilă şi înconjurat de o ceată de copii veseli.

— Nu-i mai aduce atâtea jucării scumpe, îi spuneam eu. Copiii iubesc tot aşa de mult pe cele ieftine, şi sunt atâţia care n-au de loc. Am observat ades că modesta păpuşică de câţiva bani are întotdeauna mare succes, chiar în camerele celor mai bogaţi copii. Când ei încep a cunoaşte valoarea bănească a jucăriilor, sunt izgoniţi din paradisul lor, încetează de a mai fi copii. De altfel, John are şi-aşa prea multe, şi socot că-i timpul să-l învăţăm că trebuie să dea o parte din ele celor care n-au de loc.

Asta-i o lecţie pe care mulţi copii o deprind cam anevoie. Uşurinţa mai mică ori mai mare cu care o învaţă este o măsură ce indică

»

cu precizie ce fel de oameni vor fi când vor

ajunge bărbaţi şi femei.

Rosalie îmi destăinui. că întotdeauna când se întorceau de la plimbare, doamna cea frumoasă insista să-l ducă ea pe John în braţe pe scări, până sus. În curând, începu a rămâne ca să asiste la baia lui şi nu mult după aceea îl îmbăia chiar ea, rolul Rosaliei rezumându-se la prezentarea prosoapelor de şters. Rosalie îmi mai spuse ceva care mă mişcă foarte mult i după ce-i usca trupuşorul slăbuţ, îi săruta întotdeauna cicatricea urâtă de pe braţ înainte de a-i pune cămaşa, în scurtă vreme, ajunse să-l culce tot ea, rămânând cu dânsul până ce adormea. Eu o vedeam foarte puţin, fiind plecat toată ziua, şi-mi era teamă că nici bietul colonel n-o vedea mai mult, căci ajunsese să stea ziua întreagă cu copilul.

Colonelul îmi spuse că renunţaseră la croaziera pe Mediterană.

Rămâneau în Paris – pentru cât timp, nu ştia; de altfel, nici nu-l interesa câtă vreme soţia lui era fericită. N-o văzuse niciodată atât

»

de bine dispusă ca acum.

Avea dreptate colonelul: expresia feţei i se schimbase cu totul, ochii ei negri străluceau de. O nespusă duioşie. Băiatul dormea prost; adesea, când intram să-l văd o clipă înainte de a mă culca, mi se părea că are faţa congestionată, iar Rosalie mă informă că tuşea mult noaptea. Într-o dimineaţă, am auzit sinistrul horcăit la vârful plămânului său drept. Ştiam prea bine ce însemna asta. A trebuit să-i spun noii lui prietene, care-mi, răspunse că ştia. Ştiuse probabil înaintea mea. Am

vrut să iau o infirmieră ca s-o ajute pe Rosalie, dar ea nici nu voi să audă. Mă imploră s-o iau pe dânsa infirmieră şi am cedat, într-adevăr, nu era altceva de făcut. Chiar prin somn, băiatul părea că devine neliniştit de îndată ce ieşea ea din cameră. Rosalie se mută să doarmă cu bucătăreasa la mansardă, fiica ducelui dormea în camera lui John, pe patul servitoarei. După două zile, copilul avu o uşoară hemoptizie, temperatura crescu spre seară; era limpede acum că boala făcea progrese rapide.

— Nu mai are mult de trăit, zicea Rosalie ştergându-şi ochii cu batista. A căpătat de pe acum chip de îngeraş. Îi plăcea să stea în poala drăgăstoasei lui infirmiere, în timp ce Rosalie aranja patul pentru noapte, îl socotisem întotdeauna pe John un copil inteligent şi drăgălaş, dar n-aş fi putut spune că era un copil frumos. Privindu-l acum, chiar trăsăturile feţei mi se păreau schimbate, ochii se făcuseră parcă mult mai mari şi mai închişi la culoare. Devenise un copil frumos, frumos ca Geniul Dragostei ori ca Geniul Morţii. Uitându-mă la cele două chipuri alipite obraz lângă obraz, am rămas încremenit de uimire. Era oare cu putinţă ca neţărmurita iubire ce radia din inima acelei femei către copilul pe moarte să poată schimba gingaşele contururi ale feţişoarei lui, dându-i o vagă asemănare cu a ei? Să fi fost martorul altui nebănuit mister al Vieţii? Ori poate că Moartea, marele sculptor, se şi apucase cu măiastra-i mână să remodeleze şi să cizeleze trăsăturile acelui copilaş, înainte de a-i închide ochii? Aceeaşi frunte pură, aceleaşi

sprâncene minunat arcuite, aceleaşi gene lungi. Până şi conturul graţios al buzelor ar fi fost acelaşi dacă laş fi putut vedea zâmbind pe micuţ, aşa cum o văzusem zâmbind pe ea în noaptea când pentru prima oară îl auzise murmurând prin somn cuvântul pe care li-e atât de drag tuturor copiilor să-l rostească, şi tuturor femeilor să-l audă: Mamă! Mamă! Ea îl puse înapoi în pat şi rămase la căpătâiul lui, căci copilul avu o noapte chinuită. Spre dimineaţă, când copilul începu a respira mai liniştit şi aţipi uşurel, i-am amintit că-mi făgăduise să mă asculte, dar cu greu am izbutit s-o fac să se întindă pe pat o oră. Rosalie avea s-o cheme imediat ce se va scula John. Când m-am întors în camera lui în zori, Rosalie îşi duse un deget la buze, şi-mi şopti că dormeau amândoi.

— Priveşte-l, murmură ea; priveşte-l! Visează! Faţa îi era calmă şi senină, buzele întredeschise într-un surâs încântător. I-am pus mâna pe inimă. Murise. Mi-am întors privirea de la chipul surâzător al băiatului la chipul femeii adormite pe patul Rosaliei. Semănau leit unul cu altul. Îl spălă şi-l îmbrăcă pentru ultima oară. N-o lăsă nici mă car pe Rosalie s-o ajute când îl aşează în sicriu. O trimise de două ori să caute perna cea mai potrivită pentru căpşorul lui, care i se părea că nu-i aşezat destul de comod. Mă rugă stăruitor să amin ţintuirea capacului până a doua zi. Cunoştea amărăciunea Vieţii, i-am spus eu, dar prea puţin amărăciunea Morţii; eu, ca doctor, le cunoşteam pe amândouă. Moartea avea două feţe: una frumoasă şi senină, alta respingătoare şi teribilă. Băiatul părăsise viaţa cu zâmbetul pe buze,

moartea nu i-l va lăsa multă vreme pe chip. Capacul trebuia închis în noaptea aceea, îşi aplecă capul şi nu mai spuse nimic. Când am ridicat capacul, începu a plânge în hohote spunând că nu poate să se despartă de dânsul şi să-l lase aşa, singur într-un cimitir străin.

— De ce să te desparţi de el? am zis eu. De ce să nu-l iei cu dumneata? E atât de uşurel! De ce nu-l duci în Anglia pe iahtul dumitale ca să-l înmormântezi lângă biserica cea frumoasă parohială, de la dumneata din Kent? zâmbi printre lacrimi – şi surâsul ei era aidoma cu al copilului. Sări în picioare.

— Crezi că pot? Adevărat? strigă ea aproape cu veselie.

— Se poate face, şi se va face dacă mă laşi să închid capacul acum. Nu-i timp de pierdut. Altfel, va fi dus mâne dimineaţă la cimitirul din Passy. Am ridicat capacul şi ea aşează un buchet de violete lângî obrazul lui.

— N-am nimic altceva să-i dau, suspină ea. Tare-aş fi vrut să-i pot da ceva, un lucru pe care să-l ia cu dânsul.

— Cred că i-ar plăcea să ia cu el asta, am spus eu, scoţând din buzunar broşa cu diamante şi prinzând-o de pernă. Aparţinea mamei lui. Nu scoase o vorbă ci, întinzând doar braţele spre copilul ei, căzu jos, leşinată. Am luat-o în braţe şi-am întins-o pe patul Rosaliei, am înşurubat capacul sicriului şi m-am dus cu trăsura la Bureau des Pompes Funebres, Place de la Madeleine. Am discutat între patru ochi cu antreprenorul pe care, vai, nu-l vedeam întâia oară! L-am autorizat să

cheltuiască oricât pentru ca sicriul să fie depus pe un iaht englez din portul Calais, în noaptea următoare. Mă încredinţa că se va putea face dacă-i promit să nu mă uit la factură. I-am răspuns că nimeni nu se va uita. Suindu-mă iar în trăsură, m-am dus apoi la Hotel du Rhin, l-am trezit pe colonel şi i-am spus că soţia lui dorea să aibă iahtul în Calais în douăsprezece ore. Pe când el scria o telegramă căpitanului, m-am aşezat şi eu ca să scriu câteva rânduri în grabă soţiei lui, spunându-i că sicriul va fi pe bordul iahtului în portul Calais în noaptea următoare. Am adăugat într-un post-scriptum că, fiind silit să plec din Paris a doua zi dis-de-dimineaţă, îmi luam rămas bun de la ea. Am văzut mormântul lui John – copilul îşi doarme somnul cel veşnic în micul cimitir al uneia dintre cele mai frumoase biserici din Kent. Viorele şi ciuboţica-cucului îi cresc pe mormânt şi mierle îi cântă deasupra capului. Pe mama lui n-am mai văzut-o niciodată. Mai bine aşa.

16 *O CĂLĂTORIE ÎN SUEDIA*

Mi se pare că am mai amintit în treacăt de boala consulului suedez; s-a întâmplat tot în vremea aceea şi iată povestea ei:

— Consulul era un omuleţ liniştit şi simpatic. Era căsătorit cu o americană şi avea doi copii mici. Fusesem acasă la el în r-o după amiază. Unul dintre copii răcise şi făcuse febră, dar ţinea morţiş să se scoale pentru a sărbători întoarcerea tatălui lor acasă chiar în acea seară. Toată casa era plină de flori şi li se îngăduise copiilor să ia parte la cină de hatârul acelui eveniment. Foarte încântată,

mama lor îmi arătă două telegrame extrem de afectuoase de la soţul ei, una din Berlin şi alta din Colonia, în care o anunţa ca soseşte. Mi s-au părut cam lungi. Pe la miezul nopţii, am primit o înştiinţare urgentă de la soţia consulului, să vin cât pot de repede. Mi-a deschis uşa chiar consulul, în cămaşă de noapte, încă nu cinaseră, mă informă el, fiindcă aşteptau sosirea regelui Suediei şi a preşedintelui Republicii Franceze, care tocmai îi conferise Marca Cruce a Legiunii de Onoare. Abia cumpărase Le Petit Trianon ca reşedinţă de vară pentru familia lui. Era furios împotriva soţiei, care refuzase să-şi puie colierul de perla al Mariei-Antoaneta, pe care i-l dăruise. Băieţelului îi spunea le Dauphin1, iar pe el însuşi se prezenta Robespierre – la folie des grandeurs![148][149]

Copiii în camera lor ţipau îngroziţi, soţia era copleşită de durere, credinciosu-i cine se vârâse sub masa, de unde mârâia înfricoşat. Bietul meu prieten deveni dintr-odată violent. A trebuit să-l închid în dormitor, unde se apucă să sfărâme tot şi era cât pe ce să mă azvârle şi pe mine pe fereastră împreună cu el. A doua zi dimineaţă, a fost dus la azilul doctorului Blanche, din Passy. Vestitul alienist bănui de la început o paralizie generală. După două luni, diagnosticul se confirmă; cazul era incurabil. La Maison Blanche fiind prea scumpă, m-am hotărât să-l duc la azilul de stat din Lund, un orăşel din sudul Suediei. Doctorul Blanche era împotrivă. Susţinea că ar fi o sarcină

148 Delfinul.

149 Nebunia măririi!

primejdioasă şi costisitoare, că nu trebuia să am încredere în temporara lui. luciditate, ca în orice caz ar fi mai bine să-l însoţească doi gardieni pricepuţi. I-am explicat că puţinii bani rămaşi trebuiau păstraţi pentru copii. Voiam să coste cât mai puţin cu putinţă călătoria, aşa că-l voi duce eu singur în Suedia. Când am semnat foaia de ieşire din azil, doctorul Blanche mă preveni din nou în scris, dar eu se-nţelege că ştiam mai bine! L-am dus pe consul cu trăsura de-a dreptul în Avenue de Villiers. În timpul prânzului, se comporta foarte liniştit şi rezonabil, atât doar că cercă să facă, curte lui Mamsell Agata, căreia desigur că i se oferea asemenea ocazie pentru întâia şi singura dată în viaţa ei. Peste două ore, eram încuiaţi într-un compartiment de clasa întâi din expresul de noapte pentru Colonia, întâmplător, eram doctorul unui Rothschild, care era proprietarul acelui Chemin de Fer du Nord[150]. Se dă duseră dispoziţii să ni se facă toate înlesnirile posibile în timpul călătoriei şi conductorii fuseseră înştiinţaţi să nu ne tulbure, pacientul meu fiind predispus să se enerveze la apariţia unui străin. Deocamdată era foarte liniştit şi ascultător, aşa că ne-am întins amândoi pe cuşete să dormim. M-am trezit cu gâtul prins într-o încleştare nebunească; de două ori l-am trântit jos şi de două ori sări înapoi pe mine cu o agerime de pantera, izbutind aproape să mă sugrume. Ultimul lucru ce mi-l amintesc a fost o lovitură pe care i-am aplicat-o la cap, ce mi s-a părut că l-a ameţit. Când trenul a ajuns la Colonia

150 Calea ferată din Nord.

a doua zi dimineaţă, am fost găsiţi amândoi lungiţi pe jos în compartiment, fără cunoştinţă. Ne-au transportat la Hotel du Nord, unde am rămas douăzeci şi patru de ore, fiecare în patul lui, în aceeaşi cameră. Cum trebuia să-i mărturisesc adevărul doctorului care veni să-mi coase rana – aproape îmi smulsese urechea cu dinţii – proprietarul ne trimise vorbă că nebunii nu erau îngăduiţi în hotel. Am luat hotărârea să plec mai departe spre Hamburg, cu trenul de dimineaţă. Tot drumul până acolo, consulul a fost foarte bine dispus, ba chiar se apucă să cânte La Marseillaise pe când străbăteam oraşul cu trăsura spre staţia Kiel. Ne-am îmbarcat, fără să se mai întâmple nimic, pe vaporul ce pleca spre Korsuer, pe vremea aceea calea cea mai rapidă între continent şi Suedia, La două mile de coasta daneza, vasul nostru fu blocat de bancuri de gheaţă mânată din Kattegatt de-un furios vifor nordic, întâmplare nu prea rară în timpul iernilor aspre. A trebuit să mergem mai mult de o milă pe blocuri de gheaţă plutitoare – şi prietenul meu se amuza grozav. Apoi am fost transportaţi în bărci la Korsuer. Când am intrat în port, consulul sări în mare, şi eu după dânsul. Am fost pescuiţi şi ne-am suit într-un tren neîncălzit ce mergea spre Copenhaga, cu hainele de pe noi ude şi îngheţate pe un frig de 20 de grade sub zero. Restul călătoriei a decurs surprinzător de bine, baia rece părea să-i fi priit grozav prietenului meu. O oră după traversarea de la Malmö, în gara din Lund, mi-am încredinţat pacientul celor doi gardieni trimişi de la Azil. M-am dus cu trăsura la hotel – pe vremea aceea nu

era decât un singur hotel în Lund – şi am comandat un dejun şi o cameră. Mi s-a răspuns că dejun puteam avea, cameră însă nu, toate fiind reţinute pentru trupa teatrală care dădea o reprezentaţie de gală în sala primăriei chiar în acea seară, în timp ce mâncam, chelnerul îmi prezentă cu multă mândrie programu l reprezentaţiei de seară, cu Hamlet, tragedie în cinci acte de William Shakespeare. Hamlet la Lund! Mi-am aruncat privirea pe program: Hamlet, prinţ al Danemarcei… dl. Erik Carolus

Malmborg. Mă uitam la program şi nu-mi venea a crede ochilor. Erik Carolus Malmborg! Era oare cu putinţă să fie vechiul meu camarad al anilor de universitate din Upsala! Pe-atunci, Erik Carolus urma teologia pentru a se face pastor. L-am burduşit de învăţătura, i-am scris întâia probă de predică, ca şi scrisorile de dragoste către logodnică timp de-un trimestru întreg. Îl snopeam regulat în bătaie în fiecare seară, când se întorcea acasă beat ca să doarmă în camera mea liberă; fusese dat afară din locuinţa lui pentru purtare destrăbălată, îl pierdusem clin vedere când părăsisem Suedia, cu mulţi ani în urmă. Ştiam că fusese eliminat din Universitate şi decăzuse din ce în ce. Deodată însă, mi-am mai amintit de un zvon pe care-l auzisem, cum că ar fi intrat în teatru; fără îndoială că Hamlet din seara aceea era vechiul meu prieten, născut sub o stea nenorocoasă! Am trimis cartea mea de vizită în cabina lui şi el veni glonţ, strălucind de bucurie că mă vede după atâta amar de vreme, îmi povesti o păţanie jalnică. După o serie dezastruoasă de

reprezentaţii în săli goale la Malmö, trupa, redusă la o treime din efectiv, sosise la Lund cu o seară înainte pentru a da o ultimă lupta desperată împotriva destinului. Majoritatea costumelor şi a recuzitei, juvaierurile reginei, coroana regelui, chiar sabia lui Hamlet cu care trebuia să străpungă pe Polonius, până şi hârca lui Yorick, toate fuseseră înhăţate de creditorii lor din Malmö. Regele avea o violentă criză de sciatică şi nu putea nici merge, nici sta jos. Ofelia era răcită cobză, Fantoma se îmbătase la masa de adio din Malmö şi pierduse trenul. Numai el era într-o formă splendidă, iar Hamlet era marea lui creaţie – rol parcă anume scris pentru dânsul. Dar cum să susţină singur pe umerii lui imensa povară a tragediei în cinci acte! Toate biletele pentru reprezentaţia din seara aceea fuse seră vândute. Dacă vor fi siliţi să dea banii îndărăt, un dezastru total era de neînlăturat. Nu puteam cumva să-i împrumut două sute de coroane în numele vechii noastre prietenii? M-am arătat la înălţimea situaţiei. Convocând stelele trupei am făcut să circule un sânge nou în inimile lor descurajate cu câteva sticle de punci suedez, am ciopârţit fără milă toată scena cu actorii, scena cu groparii, uciderea lui Polonius şi am declarat că în orice caz reprezentaţia va avea loc – cu ori fără fantomă. Acea seară a rămas de pomină în analele teatrului din Lund. La opt fix cortina se ridică, descoperind palatul regal din Elsinor, care în realitate nu era ni ci măcar la o oră depărtare, socotind în linie dreaptă, de locul unde ne aflam noi. Sala arhiplină, ticsită mai ales de studenţi gălăgioşi, se

arăta mai puţin emoţionată decât ne aşteptasem. Intrarea prinţului Danemarcei, trecu aproape neobservată şi nici măcar faimosul său: „A fi sau a nu fi” nu făcu vreo impresie. Regele abia se târa pe scenă şchiopătând şi se prăbuşi pe tron cu un geamăt sonor. Răceala Ofeliei luase proporţii teribile. Se observa uşor ca

Polonius priveşte încrucişat. Fantoma a fost cea care a salvat situaţia. Fantoma eram eu. Pe când înaintam ca fantomele pe meterezele castelului din Elsinor, în lumina lunii, bâjbâindu-mi cu grija drumul printre enormele lăzi de ambalaj, care alcătuiau chiar şarpanta, întregul edificiu se dărâmă dintr-odată iar eu am fost azvârlit într-o lada în care m-am cufundat până la subsuori.

Ce trebuie să facă o fantomă înasemenea situaţie? Să-mi cufund

»

capul, dispărând cu totul în ladă, ori să rămân aşa, aşteptând desfăşurarea evenimentelor? Plăcută problema de rezolvat! A treia alternativă mi-a fost sugerata chiar de Hamlet, care-mi şopti răguşit: „De ce naiba nu ieşi din afurisita aceea de ladă?” O asemenea performanţă era însă peste puterile mele, deoarece picioarele îmi erau încurcate în funii încolăcite şi în tot soiul de accesorii teatrale. Nu ştiam dacă greşesc ori nu, dar m-am hotărât să rămân locului, pregătit pentru orice. Neaşteptata mea dispariţie în lada de ambalaj a fost primită foarte favorabil de către public, dar asta n-a însemnat nimic faţă de. succesul pe care l-am obţinut când, scoţând numai capul afară din ladă, am început din nou, cu voce

lugubră, tirada mea întreruptă de Hamlet. Aplauzele deveniră atât de entuziaste încât a trebuit să mulţumesc cu un gest amical din mină, deoarece poziţia delicată în care mă aflam nu-mi îngăduia sa mă înclin. Asta dezlănţui un adevărat delir de entuziasm. Aplauzele nu mai conteniră până la sfârşit. Când cortina se lăsă peste ultimul act. am apărut alături de stelele trupei, pentru a mulţumi spectatorilor care continuau să strige: „Fantoma! Fantoma!” cu atâta îndârjire încât a trebuit să ies suigur în faţa scenei de câteva ori şi să primesc aclamaţiile, înclinându-mă cu mâna pe inimă. Eram cu toţii încântaţi. Prietenul meu

Malmborg declară că nu avusese niciodată asemenea succes.

Masa de la miezul nopţii a fost plină de însufleţire. Ofelia a fost cât se poate de drăguţă cu mine, iar Hamlet, ridicând paharul în sănătatea mea, îmi oferi în numele tuturor camarazilor direcţia trupei. Asta cerea timp de gândire, i-am răspuns. Apoi m-au condus cu toţii la gară. Peste patruzeci şi opt de ore, mă aflam înapoi la Paris şi-mi reîncepeam munca fără să mă simt de loc obosit. Tinereţe! Tinereţe!

»»

**17* MEDICI*

Pe-atunci, la Paris profesau foarte mulţi medici străini, între ei exista o mare jalousie de metier, gelozie din care aveam şi eu partea mea – şi nu era de mirare. Colegii noştri francezi nu ne prea iubeau, căci monopolizasem colonia străină bogată, clientelă, se-nţelege, cu mult mai rentabilă decât a lor. În ultima vreme se pornise şi în presă

o mişcare de protest împotriva numărului mereu în creştere al medicilor străini din Paris, care de multe ori, insinuau ziarele, nici măcar n-aveu diplome în regulă de la universităţi recunoscute. Ca urmare, prefectul poliţiei dădu dispoziţie ca toţi medicii străini să se prezinte cu diplomele pentru verificare până la sfârşitul lunii. Eu, cu diploma de M. D.1 a facultăţii din Paris, eram, bineînţeles, în regulă, dar aproape uitasem de asta şi m-am prezentat tocmai în ultima zi la comisariatul din cartier. Comisarul, care mă cunoştea puţin, mă întrebă dacă nu auzisem de-un doctor X care locuia pe ace laşi bulevard cu mine. Tot ce ştiam despre el, i-am răspuns, era că probabil avea o foarte mare clientelă. Auzisem adesea rostindu-i-se numele şi de multe ori îi admirasem elegantul echipaj ce-l aştepta în faţa casei.

„Nu vei mai avea ocazia să-l admiri multă vreme”, îmi spuse comisarul. Era pe lista neagră, căci nu se prezentase cu diploma, neavând niciuna de prezentat; era un şarlatan şi avea să fie în sfârşit pince[151] [152]. Se vorbea că realiza două sute de mii de franci anual, venit mai mare decât al multor celebrităţi proeminente din Paris. I-am replicat că nu-i un motiv să nu poţi fi un doctor bun dacă eşti şarlatan. Bolnavilor lui puţin le păsa de o diplomă cât timp era în stare să-i vindece. Am aflat sfârşitul istoriei câteva luni mai târziu, chiar de la comisar. Doctorul X se prezentase chiar în

151 Doctor în medicină.

152 Arestat.

ultima clipă şi solicitase comisarului o întrevedere particulară. Prezentându-şi diploma de medic diplomat al unei binecunoscute universităţi germane, îl rugase să-i păstreze secretul şi-i destăinuise că enormul lui succes se datora faptului că lumea îl credea un şarlatan. „Omul acela va ajunge în curând milionar dacă se pricepe în medicină măcar pe jumătate cât în psihologie”, i-am spus cu comisarului. În timp ce mă întorceam acasă pe jos, nu-mi invidiam colegul pentru venitul lui de două sute de mii de franci, îl invidiam pentru că ştia la ce sumă i se ridica venitul.

Dorisem întotdeauna să ştiu cât câştig. Că încasam sume mari părea lucru cert, aveam întotdeauna bani destui de câte ori îmi trebuiau pentru ceva. Aveam un apartament frumos, o trăsură elegantă, o bucătăreasă excelentă. Acum, de când ne părăsise Mamsell Agata, îmi veneau adesea prieteni la masă în Avenue de Villiers şi-i tratam cu cele mai fine lucruri. Mă repezisem de două ori până la Capri, o dată ca să cumpăr casa lui Mastro Vincenzo, a doua oară ca să ofer o sumă mare de bani proprietarului necunoscut al micii capele ruinate de la San Michele – mi-au trebuit zece ani ca să închei afacerea aceea. De pe atunci pasionat amator pentru lucruri de artă, camerele mele din Avenue de Villiers erau pline cu comori din vremuri dispărute şi cu cel puţin vreo duzină de pendule vechi ce sunau fiecare oră în nopţile mele atât de des lipsite de somn. Din motive neexplicabile, perioadele acelea de prosperitate erau deseori întrerupte de momente când n-aveam un ban. Rosalie ştia asta, ştia şi

portăreasa, ba chiar şi les fourniseurs[153]. Norstrom cunoştea şi el meteahna aceea a mea, deoarece de multe ori eram nevoit să-i cer bani împrumut. Nu putea fi decât o singură explicaţie, spunea el; mecanismul meu mintal era defectuos şi singurul leac era să ţin socoteli la zi şi să trimit regulat note de plată clienţilor mei, ca toată lumea, îi răspunsesem ca zadarnic aş încerca să ţin socoteli, iar cât priveşte notele de plată, n-am trimis aşa ceva niciodată şi nici n-am să trimit. Profesia noastră nu era o negustorie, ci o artă şi a specula în felul acesta suferinţa umană socoteam că-i umilitor. Mă făceam roş ca racul când vreun pacient îmi punea o monedă de douăzeci de franci pe masă, iar dacă mi-o punea în mâna îmi venea să-l cârpesc. Norstrom spunea că asta nu era decât vanitate şi înfumurare din partea mea şi că trebuia să înhăţ toţi banii pe care puteam pune mâna, cum făceau toţi colegii mei, chiar dacă m-i oferea antreprenorul de pompe funebre. Profesia noastră era misiune sacră, i-am răspuns eu, tot atât de înaltă, dacă nu şi mai înaltă decât a preoţilor şi câştigurile excesive ar trebui oprite prin lege. Doctorii să fie plătiţi de stat şi bine plătiţi, cum sunt de pildă judecătorii în Anglia. Cei cărora nu le-ar conveni n-au decât să se lase de profesie şi să se ducă la Bursă ori să deschidă o prăvălie. Medicii ar fi atunci consideraţi nişte înţelepţi şi toţi oamenii i-ar onora şi i-ar ocroti. Le-ar fi îngăduit să ia tot ce-ar vrea de la pacienţii bogaţi pentru bolnavii lor lipsiţi şi pentru ei înşişi,

153 Furnizorii.

dar în schimb nu şi-ar socoti vizitele, nici n-ar trimite nota de plată. Cât valora, în bani, pentru inima unei mame viaţa copilului pe care i l-ai salvat? Ce plată meritai când făceai să dispară groaza morţii din ochii plini de spaimă, cu o vorbă liniştitoare, ori numai cu o simplă atingere a mâinii? câţi franci să ceri pentru fiecare secundă de cruntă luptă cu moartea pe care-o răpeai călăului, cu seringa ta de morfină? Cât timp vom mai impune umanităţii suferinde costisitoarele medicamente, brevetate şi toate drogurile cu etichete moderne, dar a căror origine se trage din superstiţiile medievale? Ştim foarte bine că doctoriile eficace le putem număra pe degete şi ne-au fost oferite la un preţ ieftin de binevoitoarea mamă Natura. De ce eu, doctor la modă, să mă plimb într-o trăsură elegantă şi colegul meu din mahalaua calică să umble pe jos? De ce cheltuieşte statul de sute de ori mai mulţi bani cu deprinderea artei de a ucide decât cu arta de a vindeca? De ce nu construim mai multe spitale şi mai puţine biserici, căci te poţi ruga lui Dumnezeu ori şi unde dar nu poţi opera într-un şanţ? De ce zidim atâtea locuinţe confortabile pentru asasinii de profesie, pentru spărgători şi aşa de puţine pentru sărmanii lipsiţi de căpătâi de prin mahalale? De ce să nu li se spuie că trebuie să se hrănească din munca lor? Nu există bărbat ori femeie care să nu fie în stare, chiar condamnat fiind în închisoare, să-şi câştige pânea zilnică dacă are de ales între a mânca ori a nu mânca. Ni se spunea într-una că majoritatea celor care populează închisorile se compun din slabi la

minte, proşti, indivizi mai mult ori mai puţin iresponsabili. Era o eroare. Standardul lor de inteligenţă este, în general, nu sub ci deasupra obişnuitului. Toţi cei care încalcă prima oară legile ar trebui condamnaţi la mult mai puţină închisoare, dar cu regim alimentar foarte redus şi combinat cu pedepse corporale repetate şi aspre. Ar trebui să lase loc liber pentru părinţii copiilor nelegitimi abandonaţi şi proxeneţii care se află acum în libertate printre noi. Cruzimea faţă de animalele fără apărare, care în ochii lui Dumnezeu este un păcat cu mult mai mare decât hoţia, se pedepseşte nu mai cu o mică amendă. Ştim cu toţii că acumularea peste mă sură de bogăţii este, de cele mai multe ori, un furt camuflat cu multă dibăcie în dauna săracilor. N-am dat niciodată peste un milionar în închisoare. Abilitatea de a face bani aproape din orişice este un dar special de.o valoare morală foarte dubioasă. Cei ce posedă un asemenea talent n-ar trebui toleraţi să şi-l exercite decât cu condiţia, aşa cum se procedează la al bine, ca o bucată mare din fagurele lor de aur să fie împărţită celor ce n-au miere să-şi întindă pe pânea cea de toate zilele. Cât despre restul populaţiei închisorilor, criminalii învechiţi în rele, asasinii de meserie etc., în loc să-şi petreacă viaţa într-o bună stare relativă, cu o cheltuială ce depăşeşte întreţinerea unui pat de spital, ar trebui să li se aplice o moarte tară suferinţă; nu ca pedeapsă, căci n-avem dreptul nici să judecăm, nici să pedepsim, ci ca măsură de ocrotire. Ca întotdeauna, Anglia are dreptate! într-adevăr, răufăcătorii aceştia n-au niciun drept să se

plângă că sunt trataţi cu asprime de societate, căci li se acordă pentru crimele lor cel mai mare privilegiu pe care-l poate căpăta un om, privilegiu refuzat adesea semenilor lor ca răsplată a unor virtuţi – o moarte rapidă. Norstrom mă sfătui să renunţ la reformarea societăţii – era de părere că nu aveam chemare pentru asta – mai bine să mă ocup de medicină. Până acum n-aveam dreptul să mă plâng de rezultate. Avea însă mari îndoieli că s-ar putea pune uşor în practică proiectul cu umblatul ca un înţelept printre bolnavii mei, luând în schimbul îngrijirilor daruri în natură. Rămânea la convingerea lui că vechiul sistem – de a trimite note de plată – era mai sigur. I-am replicat că eu nu eram chiar aşa convins de asta. Deşi era adevărat ca unii dintre clienţii mei, după ce-mi scriseseră în zadar de câteva ori reclamând socoteala, plecaseră fără să plătească – aşa ceva nu se întâmplă niciodată cu englezii – ceilalţi de obicei îmi trimiteau sume de bani care depăşeau ceea ce aş fi pretins eu dacă le-aş fi trimis notă de plată. Şi cu toate că majoritatea pacienţilor păreau că preferă să se despartă de bani decât de bunurile lor, pusesem în aplicare cu succes, în câteva ocazii, sistemul meu. Unul dintre lucrurile la care ţin cu deosebire este o veche pelerină loden pe care am luat – o când va da la Miss C. În ziua plecării ei spre America. Pe când ne plimbam în trăsura mea ca să aibă timp să-mi spuie tot ce-avea de spus despre recunoştinţa ei eternă şi neputinţa-i de a mă răsplăti de tot binele pe care i-l făcusem, am observat pe umerii ei o veche pelerina loden. Era tocmai lucrul pe care-l

doream. Aşa că, învelindu-mi genunchii cu ea, i-am declarat că o voi păstra, îmi răspunse că o cumpărase cu zece ani în urmă de la Salzburg şi că-i era foarte dragă. I-am spus că şi mie îmi era la fel de dragă, îmi propuse să mer gem imediat la magazinul Old England; era încântată să-mi ofere cea mai scumpă pelerină scoţiană care se putea găsi. I-am răspuns că nu doream niciun fel de pelerină scoţiană. Trebuie să vă spun că Miss C. era o doamnă cam ţâfnoasă, care-mi dăduse de furcă mai mulţi ani de-a rândul. Aşa de tare se supără, că sări jos din trăsură fără să-şi mai ia mă car rămas bun de la mine şi se îmbarca chiar a doua zi spre America. N-am mai revăzut-o niciodată. Îmi mai amintesc de asemeni cazul lui lady Maud B., care veni să mă vadă în Avenue de Villiers înainte de a pleca la Londra. De trei ori îmi scrisese zadarnic pentru nota de plată, îmi spuse ea. O pusesem într-o mare încurcătură şi nu ştia ce să facă. Mă copleşi de laude, ridicând în slăvi priceperea şi bunătatea mea. Banii n-aveau nicio legătură cu recunoştinţa ei, căci nici cu întreaga-i avere nu m-ar putea răsplăti că-i salvasem viaţa. Mă simţeam măgulit ascultând acele cuvinte de la o femeie atât de fermecătoare. Pe când vorbea, ti admiram toaleta nouă de mătase roş-închis, pe care ele altfel şi-o admira şi ea singură aruncând din când în când câte o privire în oglinda veneţiană de deasupra căminului. Privind cu atenţie silueta-i zveltă şi graţioasă, i-am spus că doream să-mi dea rochia; era exact ceea ce-mi trebuia, izbucni în hohote vesele de râs, care curând se schimbară în consternare când am

prevenit-o că voi trimite pe Rosalie să ia rochia de la hotelul ei la ora şapte. Se sculă, palidă de mânie, şi declară că nu mai pomenise niciodată aşa ceva. I-am replicat că era foarte probabil, îmi spusese că nu exista lucru pe care nu mi l-ar da, aşa că alesesem rochia ei din anumite motive. Izbucnind în lacrimi, se repezi pe uşă afară. Peste o săptârnână, am întâlnit la legaţia suedeză pe soţia ambasadorului englez. Acea doamnă cumsecade îmi spuse ca nu uitase de institutoarea englezoaică ftizică pe care i-o recomandasem. Îi trimisese chiar o invitaţie la garden-party-ul pe care-l da pentru colonia engleză.

— Fără îndoială că pare foarte bolnavă, spuse ambasadoarea, dar nu se poate să fie aşa de săracă cum spui dumneata – sunt sigură că-şi comandă rochiile la Worth.

Mă atinseseră foarte tare vorbele lui Norstrom, că nu eram în stare să trimit note ele plată şi să-mi încasez onorariul fără să roşesc din pricina vanităţii şi înfumurării mele. Dacă Norstrom avea dreptate, atunci trebuia să admit că toţi confraţii mei păreau ciudat de lipsiţi de aceste defecte. Toţi îşi trimiteau notele de plată întocmai ca şi croitorii şi înhăţau cu cea mai mare uşurinţă ludovicul de aur pe care-l puneau în palma lor pacienţii, în multe cabinete de consultaţie se introdusese chiar o anumită etichetă, care cerea ca pacientul să puie banii pe masă înainte de a deschide gura să-şi spuie păsurile. La operaţii era regulă stabilită ca jumătate din sumă să fie plătită înainte. Ştiu de un caz când bolnavul a fost trezit de sub cloroform şi

operaţia amânată ca să se poată verifica validitatea unui cec. Când unul dintre noi, aştrii mai mici, chemam la consult o celebritate, marele om punea o parte din onorariul lui în palma omului mai mic, lucru socotit foarte natural. Dar se mergea şi mai departe, îmi amintesc de uimirea mea prima oară când am chemat un specialist pentru o îmbălsămare şi individul mi-a oferit cinci sute de franci din onorariul lui. Tariful unei îmbălsămări era scandalos de ridicat. Mulţi dintre profesorii pe care obişnuiam să-i chem la consult în cazuri dificile erau oameni cu reputaţie mondială, specialişti de prim ordin, extraordinar de precisi şi uimitor de iuţi la punerea diagnosticului. Charcot, de pildă, era pur şi simplu extraordinar cu câtă precizie pătrundea până la rădăcina răului, adesea aruncându-şi doar o singură dată, aparent şi superficial, privirea i rece, vulturească, asupra bolnavului, în ultimii ani ai vieţii poate că se bazase prea mult pe ochiul lui, examinarea bolnavilor era deseori din cale afară de rapidă şi superficială. Nu admitea niciodată ca a putut greşi şi vai de cel ce-ar fi îndrăznit să insinueze că n-are dreptate. Pe de altă parte, te surprindea cât de circumspect era când trebuia să rostească o prognoză fatală, chiar în cazurile vădit fără nicio speranţă. „Neprevăzutul este întotdeauna posibil”, obişnuia el să spuie. Charcot a fost cel mai celebru medic al timpului său. Bolnavi din toate colţurile lumii se adunau în cabinetul lui de consultaţie din Faubourg Saint Germain; de multe ori aşteptând săptămâni întregi, ca să fie primiţi în sanctuarul interior

unde îl găseau aşezat lângă fereastră, în biblioteca lui uriaşă. Scurt de sta tură, cu piept de atlet şi gât de taur, era un om foarte impozant. Chipu-i alb, complet ras, cu frunte îngustă, ochi reci, pătrunzători, nas acvilin şi buze sensibile, crude, era o mască de împărat roman. Când se înfuria, ochii lui scăpărau fulgere teribile, nimeni dintre cei ce-au înfruntat acei ochi nu-i mai poate uita. Avea glasul poruncitor, aspru, adesea sarcastic. Strânsoarea mânii lui mici, molatice era neplăcută. Printre colegi avea puţini prieteni, era temut de bolnavi şi de asistenţii lui pentru care rar avea o vorbă bună de încurajare în schimbul muncii supraomeneşti pe care le-o impunea. Era nepăsător la suferinţele bolnavilor, care nu mai prezentau pentru el mare interes din ziua stabilirii diagnosticului până în clipa examenului post-mortem. Printre asistenţi avea favoriţii lui, pe care adesea îi ajuta să se ridice la situaţii privilegiate ce depăşeau cu mult meritele lor. O vorbă de recomandare de la Charcot era de ajuns pentru a hotărî de rezultatul oricărui examen ori concurs. De fapt, era conducătorul suprem al întregii facultăţi de medicină. Împărtăşind şi el soarta tuturor specialiştilor de nervi, era înconjurat de-o gardă de doamne nevropate, fanatice adoratoare-de-eroi. Din fericire pentru el, femeile îl lăsau cu totul indiferent. După truda-i fără de răgaz, singura destindere o găsea în muzică. Nimeni n-avea voie să aducă vorba despre medicina joi seara, pe care o dedica regulat muzicii. Favoritul lui era Beethoven. Iubea foarte mult animalele şi în fiecare dimineaţă, când cobora greoi din trăsură

în curtea interioară de la Salpêtrière, scotea din buzunar o bucată de pâine pentru cele două Rozinante bătrâne ale lui. Întotdeauna tăia scurt orice conversaţie despre sport şi împuşcatul animalelor. Cred că antipatia lui pentru englezi se trăgea din ura pe care-o nutrea împotriva vânătorii de vulpi. Profesorul Potain împărţea cu Charcot faima de primă celebritate medicală a Parisului. Cred că nu s-a mai pomenit vreodată oameni aşa de diferiţi unul de altul ca aceşti doi mari medici. Vestitul clinician de la Hopital Necker era un om cu înfăţişare comună, ştearsă, care ar fi trecut neobservat într-o adunare, unde capul lui Charcot ar fi fost remarcat dintr-o mie. În comparaţie cu ilustru-i confrate, părea aproape un jerpelit în redingota veche ce-i venea rău. Avea o figură posacă, vorbea puţin, rostind parcă cu greutate cuvintele. Toţi bolnavii îl adorau ca pe-o divinitate. Nu făcea absolut nicio deosebire între bogaţi şi săraci. Ştia numele fiecărui bolnav din colosalu-i spital. Tineri şi bătrâni, pe toţi îi bătea uşurel cu palma pe obraz, ascultând cu o nesfârşită răbdare povestea tuturor necazurilor, plătind adesea din buzunarul lui bunătăţi suplimentare pentru searbădă lor poftă. Examina pe cei mai săraci bolnavi din spital cu aceeaşi extremă atenţie cu care cerceta capetele încoronate şi milionarii de care nu ducea lipsă. Se spunea că nici cel mai uşor simptom de tulburare a inimii ori a plămânilor nu scăpa urechii sale extraordinar de fine. Nu cred că a mai existat vreodată om care să ştie mai bine ca dânsul ce se petrece în pieptul altui om. Puţinul pe care-l

cunosc despre bolile inimii, lui i-l datorez. Profesorul Potain şi Gueneau de Mussy erau aproape singurii medici consultanţi pe care îndrăzneam să-i chem când aveam nevoie de un sfat pentru vreun bolnav lipsit de bani. Profesorul Tillaux, vestitul chirurg, era al treilea. Clinica lui de la Hotel-Dieu era condusă după aceleaşi principii ca ale lui Potain de la Hopital Necker; era ca un tată pentru toţi bolnavii şi cu cât păreau mai săraci, cu atât părea a se interesa şi mai mult să fie bine trataţi. N-am cunoscut profesor mai eminent ca el; tratatul lui „Anatomie topographique" este de altfel cea mai bună carte care s-a scris asupra acestui subiect. Era un chirurg minunat şi întotdeauna făcea el singur toate pansamentele. L-ai fi putut lua drept un nordic după felul lui simplu şi direct de a se purta şi după ochii lui albaştri; de fapt, era un breton. A fost extraordinar de bun şi de răbdător faţă de mine şi de numeroasele mele greşeli, şi în niciun caz nu-i vina lui dacă n-am ajuns un bun chirurg. La drept vorbind, îi datorez mult; sunt convins că numai lui îi datorez că mai pot umbla azi pe picioare. Cred că ar fi nimerit să fac aici o mică paranteză şi să vă povestesc cum a fost întâmplarea. Muncisem din greu în tot cursul acelei veri lungi şi călduroase, fără o zi de odihnă, chinuit de insomnie şi de nelipsita-i tovarăşă: descurajarea. Eram nervos cu bolnavii, prost dispus cu toată lumea „şi la începutul toamnei chiar şi flegmaticul meu prieten Norstrom începu a-şi pierde răbdarea cu mine. În sfârşit, într-o zi. când luam masa împreună, mă preveni că dacă nu

plecam imediat să fac o cură de odihnă de trei săptămâni într-un loc răcoros, mă duceam de râpă definitiv. La

Capri era prea cald, locul potrivit pentru mine era Elveţia. Mă înclinasem întotdeauna înaintea bunului-simţ, cu mult superior, al prietenului meu. Ştiam că avea dreptate, deşi por nea de la premise greşite. Nu eram istovit de muncă, altceva mă adusese în asemenea hal; dar nu vreau să vorbesc despre asta aici. Peste trei zile ajungeam la Zermatt şi mă puneam imediat pe lucru ca să descopăr dacă viaţa deasupra zăpezilor veşnice era mai vesela decât dedesubtul lor. Pioietul deveni pentru mine jucăria nouă în vechiul joc „cine câştigă” dintre Viaţă şi Moarte. Am început cu ce sfârşesc cei mai mulţi dintre căţărători, cu Matterhorn. Legat în corzi la piolet pe o stâncă prăvălită, numai de două ori mai mare decât masa mea de sufragerie, mi-am petrecut noaptea sub umărul muntelui mânios, pe un viscol teribil. M-a interesat să aflu de la cele două călăuze ale mele că eram atârnaţi chiar de

»

stâncă de pe care Hadow, Hudson, Lord Francis Douglas şi Michel Croz se prăbuşiseră jos pe gheţarul Matterhorn, Să o adâncime de o mie patru sute de metri, în prima ascensiune a lui Whymper. În zori am dat peste Burckhardt. Am râcâit zăpada proaspătă de pe faţa lui senină şi neclintită ca a unui om adormit, îngheţase de frig. La poalele muntelui am ajuns din urmă pe cele două călăuze târând împreună pe Davies, tovarăşul lui aproape leşinat, pe care-l salvaseră

cu primejdia vieţii lor. Două zile mai târziu, Schreckhorn, uriaşul posomorât, aruncă obişnuita-i avalanşă de stânci asupra nepoftiţilor. Nu-şi atinse ţinta, deşi ochise foarte bine de la asemenea distanţă; un bloc de stâncă care ar fi sfărâmat o catedrală trecu pe lângă noi la mai puţin de douăzeci de iarzi. Câteva zile mai târziu, pe când se revărsau zorile jos în vale, ochii noştri plini de admiraţie contemplară pe Jungfrau înfăşurată în imaculatu-i veşmânt de zăpadă. Abia mai zăream obrazul roz al fecioarei sub alba-i maramă. Am pornit numaidecât să cuceresc pe seducătoare. La început, părea că înclină a spune da, dar când am cercat să culeg câteva edelweiss de pe tivul mantiei sale, se făcu deodată ruşinoasă şi se piti după un nour. Zadarnic am cercat fel şi chip, că n-am izbutit să mă apropii de iubită. De ce înaintam, de ce părea că se depărtează de mine. Curând, un văl de aburi şi ceaţă, iluminat de razele soarelui, o ascunse cu totul privirilor noastre, ca perdeaua de foc şi fum ce coboară asupra surorii sale, fecioara Brunhilda, învăluind-o, în ultimul act din Walkyria. O babă vrăjitoare care avea grija să vegheze asupra frumoasei, ca o bătrână doică geloasă, ne amăgi, ademenindu-ne să ne depărtăm din ce în ce de ţinta noastră printre tancuri pustii şi prăpăstii ce se căscau gata să ne înghită în fiece clipă. Curând, călăuzele declarară că au rătăcit drumul şi că nu ne mai rămânea altceva de făcut decât să ne întoarcem de unde pornisem; cu cât mai repede, cu atât mai bine. Învins şi bolnav de dragoste, am fost târât iar către vale de coarda solidă a călăuzelor. Nu era

de mirare că mă cuprinsese deznădejdea, căci mi se întâmpla a doua oară în anul acela să fiu respins de o femeie. Dar tinereţea este o mare vindecătoare de inimi rănite. Cu puţin somn şi o minte ce poate judeca, îţi revii iute. Somn aveam puţin, dar din fericire minţile nu mi le pierdusem. Duminica următoare – îmi amintesc chiar şi data. căci era ziua mea de naştere – mi-am fumat pipa pe vârful lui Mont-Blanc, unde, după spusele că lăuzelor mele, majoritatea oamenilor gâfâie cu limba scoasa, înăbuşindu-se. Am istorisit mai demult ce mi s-a întâmplat în ziua aceea; cărţulia cu pricina însă fiind epuizată, sunt nevoit să vă repovestesc întâmplarea ca să înţelegeţi ce-i datorez profesorului Tillaux. Ascensiunea pe Mont Blanc este relativ uşoară iarna şi vara. Numai un nebun însă poate cerca să urce toamna, înainte ca soarele zilei şi îngheţul nopţii să fi avut vreme să fixeze omă tul proaspăt pe vastele versante ale muntelui. Regele Alpilor se bizuie pe avalanşele de zăpadă proaspătă pentru a se apăra ele nepoftiţi, la fel cum se bizuie Schreckhorn pe proiectilele sale de şuncă. Era ora gustării de dimineaţă când mi-am aprins pipa sus, pe vârf. În hotelurile din Chamonix toţi străinii priveau rând pe rând, prin telescoapele lor, la cele trei muşte care se târau pe calota albă ce acoperea capul batonului rege al munţilor, în timp ce dejunau, noi înaintam bâjbâindu-ne drumul prin zăpada culoarului de sub Mont Maudit, pentru a reapărea cu rând în telescoapele lor pe Grand Plăteau. Nimeni nu scotea o vorbă, ştiam cu toţii că până şi sunetul vocii poate stârni o avalanşă. Dintr-odată, Boisson

privi îndărăt şi ne arătă cu pioletul o linie neagră trasă parcă de mâna unui uriaş de-a curmezişul coastei albe a muntelui.

— Wir sind alle verloren[154], îngână el în vreme ce uriaşul câmp de zăpadă se crăpa în două şi declanşa avalanşa cu un huruit ca de tunet, azvârlindu-ne în josul pantei cu o viteză vertiginoasă. N-am simţit nimic, n-am ştiut nimic. Deodată, acelaşi impuls reflex care în vestita experienţă a lui Spallanzani face ca broasca decapitată să-şi mişte piciorul către punctul unde era înţepată cu un bold, acelaşi reflex îndemnă pe animalul cel mare, inconştient, să ridice mâna, să reacţioneze împotriva durerii vii din ţeastă. Senzaţia grosolană peri ferică trezi în creierul meu instinctul de conservare, ultimul care dispare. Cu o sforţare desperată am început a mă căzni să mă eliberez din stratul de zăpadă sub care eram îngropat. Am zărit în juru-mi zidurile sclipitoare de gheaţă albastră, am zărit lumina zilei deasupra capului meu prin deschizătura crevasei în care fusesem aruncat de avalanşă. Stranie amintire – nu simţeam de loc frică şi din mintea mea se şterseseră. complet trecutul, prezentul şi viitorul. Treptat am început a-mi da seama de o senzaţie nelămurită ce îşi croia anevoie drum prin creieru-mi amorţit până ajunse în sfârşit la înţelegerea mea. Am recunoscut-o dintr-odată; era vechea mea obsesie, incurabila curiozitate de a afla tot ce se poate afla despre Moarte, în sfârşit, mi se ivea prilejul mult dorit,

154 Sîntem cu toţii pierduţi.

numai de-aş putea să-mi păstrez mintea lucidă şi s-o privesc în faţă, fără a şovăi. Ştiam că Ea era acolo, mi se părea că o văd chiar cum înaintează spre mine în linţoaiu-i de gheaţa. Oare ce-are să-mi spuie? Va fi aspră şi neiertătoare, ori i se va face milă de mine şi mă va lăsa acolo, întins în zăpadă, ca să îngheţ până voi trece în somnul cel de veci? Oricât de neînţeles ar părea, cred că această ultimă fărâmă supravieţuitoare a mentalităţii mele obişnuite, curiozitatea faţă de moarte, a fost cea care mi-a salvat viaţa. Pe loc am simţit crisparea degetelor pe piolet, strânsoarea corzii în jurul mijlocului. Coarda! Unde erau cei doi tovarăşi ai mei? Am tras de frânghie spre mine cât am putut de repede; am simţit o smuncitură bruscă şi capul negru şi bărbos a lui Boisson răsări afară din zăpadă. Respiră o dată adânc, îşi înfăşură imediat coarda în jurul şalelor şi trase din mormântul lui pe tovarăşu-i aproape leşinat.

— Cât timp trebuie ca să mori îngheţat? am întrebat. Ochii ageri ai lui Boisson făcură înconjurul zidurilor închisorii noastre şi se opriră deodată aţintiţi asupra unei punţi subţiri de gheaţă ce lega zidurile înclinate ale crevasei ca nişte contraforturi înaripate ale unei catedrale gotice.

— Dacă aş avea un piolet şi dacă aş putea ajunge până la puntea aceea, rosti el, cred că mi-aş putea tăia drum afară. I-am întins pioletul, pe care degetele mele se crispaseră într-o strângere aproape cataleptică.

— Ţine-te bine, pentru numele lui Dumnezeu, ţine-te bine! repeta el, cocoţat pe umerii mei ca un

acrobat – şi dintr-un elan se azvârli spre podul de gheaţă de deasupra capetelor noastre. Susţinându-se în mini de zidurile oblice, îşi tăie drum pas cu pas afară din crevasă, apoi mă trase afară cu coarda. Am aburcal cu mare greutate pe cealaltă călăuză, care era încă năucită. Avalanşa măturase punctele de reper cunoscute, n-aveam toţi trei decât un singur piolet care să ne ferească de o cădere în vreo crevasă ascunsă sub zăpada proaspătă. Că am putut ajunge la cabană după miezul nopţii, a fost, după cum spunea Boisson, o minune şi mai mare decât cea că am ieşit din crevasă. Cabana era aproape îngropata sub zăpadă şi a trebuit să facem o gaură prin acoperiş ca să intrăm înăuntru. Ne-am prăbuşit cât eram de lungi pe podele. Am băut până la ultima picătură uleiul rânced dintr-o lampă mică, în timp ce Boisson îmi fricţiona cu zăpadă picioarele îngheţate, după ce tăiase cu cuţitul bacancii mei grei de munte. Echipa de sal care din Chamonix. după ce căutase zadarnic toată dimineaţa trupurile noastre pe parcursul avalanşei, ne găsi pe toţi trei dormind buştean pe podeaua cabanei. A doua zi am fost dus cu o căruţă de fân la Geneva şi suit în expresul de noapte ce pleca spre Paris. Profesorul Tillaux se spăla pe mână între două operaţii când am apărut clătinându-mă în amfiteatrul de la Hotel Dieu, a doua zi dimineaţă. Când mi-au desfăcut vata ce-mi înfăşură picioarele, rămase încremenit, ca şi mine, uitându-se la ele parc-ar fi fost de african, aşa de negre erau.

— Suedez afurisit! De unde naiba vii? tună el.

Ochii lui blânzi, albaştri îmi aruncară o privire îngrozită, care mă făcu să-mi fie ruşine de mine însumi. Făcusem o cură de odihnă în Elveţia, i-am răspuns eu, şi pe-un munte avusesem o mică păţanie; aşa ceva se poate întâmpia oricărui turist, să nu-mi ia în nume de rău.

— Să ştiţi că-i el! strigă unul dintre interni. Cu siguranţa căi el! Scoţând din buzunarul bluzei un „Figaro” începu a citi cu glas tare o telegramă din Chamonix, care anunţa miraculoasa salvare a unui străin ce fusese luat de o avalanşă împreună cu cele două călăuze pe când cobora de pe Mont-Blanc.

— Nom de tonerre! Nom de nom de nom! Fiche-moi la paix, sacre Suedois, quest-ce que tu viens faire ici, va-t’en à l’Asile Sainte-Anne chez les fous!1 îngăduiţi-mi să vă prezint o ţeastă de urs lapon, urmă el. O lovitură teribilă, ce-ar fi năucit şi pe un elefant n-a pricinuit nicio fractură, nici măcar o comoţie cerebrală! De ce-ai mai făcut atâta drum până la Chamonix? De ce să nu te urci mai bine pe vârful turnului Notredame ca să te azvârâi de-acolo pe pavaj, drept sub ferestrele noastre? Doar nu-i nicio primejdie dacă ai să cazi în cap.

Îmi făcea o nespusă plăcere când mă certa profesorul, căci era un semn sigur că mă bucuram de simpatia lui. Am vrut să mă duc cu trăsura de-a dreptul în Avenue de Villiers, dar Tillaux fu de părere să rămân la spital două zile într-o cameră separată, căci o să mă simt mai bine acolo. Eram, se-nţelege, cel mai prost elev al lui, totuşi mă învăţase destulă chirurgie ca să-mi dau seama că

avea de gând să mă amputeze. Cinci zile la rând veni să se uite la picioarele mele, de trei ori zilnic şi a şasea zi mă aflam pe canapeaua mea din Avenue de Villiers în afară de orice pericol, în orice caz, am fost aspru pedepsit căci am stat întins şase săptămâni şi ajunsesem atât de nervos încât a trebuit să scriu o carte – nu vă fie frică, este epuizată, încă o lună am şchiopătat, sprijinindu-mă în bastoane, apoi m-am făcut bine.

Tremur când mă gândesc ce s-ar fi putut întâmpla dacă aş fi căzut în mâinile unuia dintre chirurgii cei mai de frunte ai Parisului din acea vreme. Bătrânul Papa Richet, din cealaltă aripă a spitalului Hotel-Dieu, cu siguranţă că ar fi izbutit să mă facă să mor de cangrenă ori de otrăvirea sângelui, era specialitatea lui, înfloritoare în întreaga-i clinică medievală. Faimosul profesor Pean, fiorosul măcelar de la Hotel Saint-Louis, mi-ar fi tăiat amândouă picioarele pe loc, aruncându-le peste alte multe ciompuri de mână şi picioare, cel puţin vreo şase ovare şi utere şi alte felurite tumori, toate aruncate grămadă pe duşumeaua amfiteatrului său tămânjit de sânge ca un abator. Apoi, cu mâna-i uriaşă încă roşie de sângele meu, ar fi înfipt cuţitul cu dexteritatea unui prestidigitator în următoarca-i victimă, numai pe jumătate amorţită sub anestezia insuficientă, pe când încă vreo şase victime, ţipând îngrozite pe târgile lor, îşi aşteptau rândul la tortură. După sfârşitul masacrului en masse[155] [156]. Pean şi-ar fi

155 Mii de trăsnete, fir-ar să fie! Să mă laşi în pace, suedez afurisit, ce cauţi aici, du-te la azilul Sfînta Ana, la nebuni!

156 În masă.

şters fruntea de sudoare, ar fi frecat câteva pete de sânge şi de puroi de pe jiletca albă şi de pe frac – totdeauna opera în ţinută de seară – şi cu un: Voilà pour aujourd'hui, Messieurs![157] ar fi ieşit ca o furtună din amfiteatru, zvârlindu-se în landoul lui şi pornind în goana mare spre clinica particulară din Rue de la Sante, pentru a deschide burţile câtorva femei mânate acolo de o reclamă colosală, ca nişte oi neputincioase la abatorul din La Villette.

18 *SALPÊTRIÈRE*

Rareori se întâmpla să lipsesc de la vestitele Lecons de Mardi1 ale profesorului Charcot, la Salpêtrière, consacrate atunci mai ales acelei grande hysterie[158] a lui şi hipnotismului. Enormul amfiteatru era plin până la ultimul loc de o audienţă multicoloră, venită din tot Parisul: scriitori, jurnalişti, actori şi actriţe cu renume, demimondene elegante, toţi plini de o curiozitate morbida să vadă cu ochii uimitoarele fenomene ale hipnotismului, aproape uitate din vremea lui Mesmer şi Braid. În timpul uneia din conferinţele acelea am făcut cunoştinţă cu Guy de Maupassant, celebru de pe atunci cu Boule de Sulf[159] şi neuitata Maison Tellier[160]. Obişnuiam să discutăm împreună la nesfârşit despre hipnotism şi tot soiul de tulburări mintale. Cerca neobosit să scoată de la mine puţinul pe care-l ştiam asupra acelor subiecte. Mai dorea să afle tot ce se poate şi

157 Atît pentru astăzi, domnilor!

158 Lecţii de marţi.

159 Bulgăre de seu.

160 Casa Tellier.

despre nebunie, căci îşi aduna pe atunci material pentru ţeribila-i carte Le Horla, icoană fidelă a tragicului său viitor. Ba chiar m-a însoţit o dată la clinica profesorului Bernheim din Nancy, vizita ce mi-a deschis ochii asupra erorilor şcolii de la Salpêtrière în problema hipnotismului. Am petrecut şi câteva zile ca musafir pe bordul iahtului său. Îmi amintesc bine cum am stat treji toată noaptea, vorbind despre moarte în salonaşul de pe „Bel-Ami”, iahtul lui ancorat în rada portului Antibes. Se temea de moarte, îmi spunea că gândul morţii nu-l părăsea aproape niciodată. Voia să afle totul despre feluritele otrăvuri, cât de rapidă-i acţiunea lor şi cât de puţin dureroasă. Mă chestiona cu deosebită insistenţă despre moartea pe mare. I-am spus că, după părerea mea, moartea pe mare fără colac de salvare este o moarte relativ uşoară, dar cu colac de salvare poate cea mai cumplită dintre toate. Parcă îl văd aţintind cu ochii lui sumbri colacii de salvare atârnaţi pe uşa cabinei şi spunând că-i va arunca peste bord a doua zi. L-am întrebat dacă n-avea cumva de gând să ne trimită la fundul mării în timpul croazierei spre Corsica. El rămase un timp tăcut.

— Nu, rosti el în sfârşit, în definitiv se gândea că ar dori să moară în braţele unei femei. Cu ritmul vieţii pe care-o ducea, i-am răspuns, avea toate şansele să-şi vadă împlinită dorinţa.

Pe când stăm astfel de vorbă, Yvonne se trezi, ceru aproape în neştire încă un pahar de şampanie şi adormi din nou cu capul pe genunchii lui. Era o baletistă, numai de optsprezece ani, ajunsă în

culisele Operei Mari datorită viţioaselor dezmierdări ale vreunui vieux marcheur şi acum, în braţele teribilului ei amant, lăsându-se neputincioasă dusă către o totală distrugere pe bordul lui „Bel-Ami”! Ştiam că nu exista colac de salvare care s-o poată scăpa, ştiam că l-ar fi refuzat dacă i l-aş fi întins. Ştiam că-şi dăduse şi inima odată cu trupul, acelui mascul nesăţios căruia nu-i trebuia decât trupul ei.

Ştiam care-i va fi soarta, căci nu era întâia fată pe care o văzusem adormită cu capul pe genunchii lui. În ce măsură era răspunzător de faptele lui e altă chestiune. Spaima care-i chinuia zi şi noapte creierul neliniştit i se vedea de pe atunci în ochi. Eu, cel puţin îl socoteam un om condamnat. Ştiam că subtila otravă a creaţiei sale, Boule de Suif, îşi şi începuse opera de distrugere în măreţu-i creier, îşi dădea oare seama de asta? Adeseori m-am gândit că da. Manuscrisul lui Sur feau stătea pe masă între noi. Tocmai îmi citise câteva capitole; cred că-i cel mai bun lucru pe care l-a scris. Scria încă, cu o grabă înfrigurată, o capodoperă după alta, biciuindu-şi creierul excitat cu şampanie, eter şi tot felul de stupefiante.

Femei după femei, un nesfârşit şir, îi grăbeau distrugerea, femei culese din toate cartierele, începând cu Faubourg Saint Germain şi sfârşind cu bulevardele: actriţe, baletiste, midinete, grizete, prostituate obişnuite. „Taurul trist” obişnuiau să-i spuie prietenii. Era nemaipomenit de mândru de succesele lui. Mereu făcea aluzie la doamne misterioase din cea mai înaltă societate pe care le primea în apartamentul său din Rue

Clauzei credinciosu-i valet, François. Era un prim simptom al apropiatei lui folie de grandeur[161]. Obişnuia ades să urce în fugă scările în Avenue de Villiers şi să se aşeze într-un ungher al camerei mele, stând acolo şi aţintindu-mă în tăcere, cu fixitatea aceea morbidă a ochilor lui, pe care i-o cunoşteam atât de bine. De multe ori se întâmpla să rămâie minute întregi privindu-se ţintă în oglinda de deasupra căminului; parcă s-ar fi uitat la un străin, într-o zi îmi povesti că, în timp ce şedea la masa lui de lucru şi scria de zor la noua lui nuvelă, fusese foarte surprins văzând că intră un străin în biroul lui, cu toată paza straşnică a valetului său. Străinul se aşezase pe un scaun în faţa lui la masa de scris şi începuse a-i dicta ceea ce avea de gând să scrie. Tocmai voia să-l sune pe François ca să-l dea afară, când văzuse, spre nespusa-i groază, că străinul era chiar el.

Două zile mai târziu mă aflam lângă dânsul în culisele Operei Mari, urmărind-o pe Mademoiselle Yvonne cum dansează un pas de quatre, surâzând pe furiş amantului ei, ai cărui ochi ele flăcări n-o părăseau o clipă. Alai târziu. supasem în micuţul şi elegantul apartament pe care i-l cumpărase de curând Maupassant. Îşi spălase faţa de rouge şi m-a izbit cât de palidă şi obosită arăta în comparaţie cu prima oară când o văzusem pe iaht. Îmi mărturisi că lua întotdeauna eter când dansa. Nu exista stimulent mai bun ca eterul, toate colegile ei obişnuiau, chiar şi Monsieur le Directeur du Corps de Ballet. Vă spun în treacăt că l-am văzut

161 Grandomanie.

murind din pricina asta mulţi, ani mai târziu, în vila lui din Capri. Maupassant se plângea că Yvonne începuse a fi prea subţire şi că nu-l lăsa să doarmă noaptea cu necontenita-i tusă. La rugămintea lui, am examinat-o a doua zi dimineaţa; vârful unui plămân era serios atins. I-am spus lui Maupassant că fata avea nevoie de odihnă completă şi l-am sfătuit s-o trimită pentru iarnă la Menton. Era dispus să facă tot ce era cu putinţă pentru ea, îmi răspunse Maupassant; afară de asta, nu se da în vânt după femeile subţiri. Ea refuză categoric să plece, spunând că preferă să moară decât să-l părăsească. Mi-a dat mult de furcă în iarna aceea, dar mi-a adus o mulţime de paciente noi. Una după alta, camaradele ei începură să vie în Avenue de Villiers să mă consulte pe furiş, căci se temeau să nu fie reduse la jumătate de salariu de medicul curant al Operei. Le Corps de Ballet, cu culisele lui, era o lume nouă pentru mine, nu lipsită de primejdii pentru exploratorul neexperimentat căci, vai, acele tinere vestale nu-şi depuneau cununile tinereţii lor numai pe altarul zeiţei Terpsihora. Din fericire pentru mine, Terpsihora a lor era izgonită din Olimpul meu de ultimele acorduri uitate ale Chaconnei lui Glück ori a Menuetului lui Mozart. Pentru ochii mei, ceea ce rămânea era pur şi simplu acrobaţie. Cu totul altfel vedeau privitorii din culise, întotdeauna m-a uimit cât de uşor îşi pierdeau cumpătul acei ramoliţi donjuani uitându-se la fetişcanele pe jumătate dezbrăcate care, în schimb, ştiau să şi-l păstreze peal lor stând în vârful degetelor de la picioare.

Yvonne suferi prima hemoragie, apoi boala făcu progrese rapide. Maupassant, ca toţi autorii ce scriu despre boală şi moarte, nu putea suferi să le privească de aproape. Yvonne consuma la sticle de untură de peşte cu duzinele ca să se îngraşe, ştiind că amantului ei nu-i plăceau femeile slabe. Degeaba însă, curând din splendida-i tinereţe doar ochii minunaţi îi mai rămăseseră, strălucitori de febră şi eter. Punga lui Maupassant rămase deschisă pentru dânsa, dar braţele lui înlănţuiră curând trupul altei colege din balet. Yvonne azvârli în obrazul rivalei o sticlă de vitriol care, din fericire, n-o atinse decât foarte puţin. Scăpă numai cu două luni de închisoare, datorită puternicei influenţe a lui Maupassant şi a certificatului meu în care declaram că nu mai avea decât două luni de trăit. Când fu eliberată, refuză să se mai întoarcă în apartamentul ei, cu toate stăruinţele lui Maupassant. Se făcu nevăzută în vastul necunoscut al imensului oraş, ca animalul ce se ascunde când simte că-i pe moarte. Am găsit-o din întâmplare, peste o lună, într-un pat din Saint-Lazare – ultimul popas în Via Crucii[162] a tuturor femeilor decăzute şi uitate din Paris. I-am spus că-l voi înştiinţa pe Maupassant, care, eram sigur, va veni imediat s-o vadă. M-am dus la el acasă chiar în după-amiaza aceea, căci nu era timp de pierdut; nu mai avea mult de trăit. Credinciosul François se afla ca de obicei la postul lui de cerber, păzindu-l pe stăpân de nepoftiţi. Zadarnic am stăruit să intru; porunca era strictă:

162 Drumul Crucii, Calvarul.

niciun musafir, sub niciun motiv, nu putea fi primit. Era vorba de obişnuita poveste cu doamna misterioasă. Tot ce-am putut face a fost să mâzgălesc în grabă, pe o foaie de hârtie, câteva cuvinte despre Yvonne, pe care François îmi făgădui să i le dea stăpânului său chiar atunci.

Dacă Maupassant a primit-o ori nu, n-am ştiut niciodată; nădăjduiesc că nu, este foarte probabil, deoarece François cerca întotdeauna să-şi ferească iubitul stăpân de încurcături cu femeile. Când m-am dus a doua zi la Saint-Lazare. Yvonne murise. Călugăriţa îmi istorisi cum îşi petrecuse toată dimineaţa fata, dându-se cu vopsea pe obraz şi aranjându-şi părul, ba chiar împrumutase de la o bătrână prostituată din patul vecin un şăluţ roş de mătase, ultima rămăşiţă a unei trecute splendori, pentru a-şi acoperi umerii descărnaţi, îi destăinuise călugăriţei că-l aştepta pe Monsieur al ei. Îl aşteptase cu înfrigurare toată ziua, el însă nu venise. Dimineaţa o găsiseră moartă, în pat. Îşi băuse toată porţia de cloral, până la ultima picătură.

Două luni mai târziu, i-am revăzut pe Maupassant în grădina binecunoscutului azil Maison Blanche din Passy. Se plimba la braţul credinciosului François, aruncând pietricele în straturile de flori cu gestul Semănătorului lui Millet.

— Uite, uite, spunea el; să vezi că au să răsară din ele nişte micuţi Maupassant la primăvară, numai să plouă. Pentru mine. care îmi consacrasem ani de-a rândul timpul liber studierii hipnotismului, acele reprezentaţii teatrale de la

Salpêtrière înaintea unui public venit din tout Paris1 nu era decât o farsă absurdă, o jalnică bolmojeală de adevăr şi înşelătorie. Unele dintre mediumurile cu care făceau experienţele erau neîndoios adevărate somnambule, îndeplinind fără prefăcătorie, după ce se trezeau, feluritele sugestii ce li se impuseseră în timpul somnului – sugestii posthipnotice. Dar multe se prefăceau, ştiind foarte bine ce se aştepta de la ele, încântate să-şi joace în public feluritele numere, înşelând şi medicii şi publicul cu uimitoarea viclenie a istericelor. Erau întotdeauna gata de piquer une[163] attaque al clasicei grande hysterie, cum o numise Charcot, executând curcubeul şi celelalte figuri, ori să arate cele trei forme celebre de hipnotism i letargia, catalepsia şi somnambulismul, toate născocite de Maestrul şi foarte rar întâlnite în afara spitalului Salpêtrière. Unele miroseau cu deliciu amoniac dacă li se spunea că-i apă de roze, altele voiau să mănânce o bucată de mangal ce li să oferea drept şocolată. Una începea a merge în patru labe pe duşumea, lătrând cu furie când i se spunea că-i câine, îşi vântura braţele ca şi cum zbura dacă era prefăcută în porumbel, ori îşi ridica fusta cu un ţipăt de spaimă dacă i se arunca o mănuşă la picioare sugerându-i-se că-i un şarpe. Una începea a se plimba de colo-colo cu un joben în braţe, legănându-l şi sărutându-l drăgăstos dacă îi spuneai că-i copilaşul ei. Hipnotizate când ici, când colo de zeci de ori pe zi de către doctori şi studenţi, multe dintre nenorocitele acelea de fete

163 Înalta societate a Parisului.

îşi petreceau ziua într-o stare de semitransă, cu mintea năucită de tot felul de sugestii absurde, numai pe jumătate conştiente şi fără îndoială neresponsabile de acţiunile lor, mai devreme ori mai târziu fiind condamnate să-şi sfârşească zilele în solie des agites, dacă nu într-un ospiciu de nebuni. Dacă condamn aceste reprezentaţii de gală ce-aveau loc marţea în amfiteatru, socotindu-le neştiinţifice şi nedemne de Salpêtrière, trebuie să recunosc, şi pe bună dreptate, că în saloane se lucra serios la cercetarea multor fenomene de hipnotism încă obscure. Chiar eu făceam pe-atunci, cu învoirea şefului clinicii, o serie de experienţe interesante în sugestia posthipnotică şi telepatie cu o fată de acolo care cred că era cel mai bun medium din câte am cunoscut.

Aveam încă de pe atunci serioase îndoieli în privinţa corectitudinii teoriilor lui Charcot acceptate fără murmur de elevii săi, ce-aveau o încredere oarbă într-însul şi de marele public, fapt ce nu se poate explica decât ca un tel de sugestie în masa. Mă întorsesem de la ultima vizită pe care o făcusem profesorului Bernheim la clinica lui Nancy, ca un obscur dar ferm susţinător al aşa-numitei şcoli din Nancy ce combătea teoriile lui Charcot. În acele zile, a vorbi de şcoala din Nancy în Salpêtrière era ca şi cum ai fi săvârşit un act de lezmajestate. Chiar şi Charcot se înluria teribil numai auzind rostindu-se numele profesorului Bernheim. Un articol de-al meu din „Gazette des Hopitaux”, inspirat de ultima vizită la Nancy, fusese arătat Maestrului ele către unul din asistenţii lui care nu mă putea suferi. Mai multe

zile la rând, Charcot se făcu că nici nu mă veac. La câtăva vreme ocupa asta apăru în „Figaro” un articol violent semnat Ignorus, pseudonim cu care iscălea unul dintre cei mai de seama ziarişti ai Parisului, ce condamna acele demonstraţii publice de hipnotism, socotindule un spectacol primejdios şi ridicol, lipsit de o bază ştiinţifică şi nedemn de marele maestru de la Salpêtrière. Mă aflam de faţa, în timpul vizitei ele dimineaţă, când i s-a arătat lui Charcot articolul şi m-a uimit teribila-i furie pentru un simplu articol de ziar. După părerea mea, ar fi putut foarte bine să-l ignoreze. Studenţii lui se gelozicau grozav între dânşii şi nu eram nici cu cruţat. Cine a scornit minciuna nu ştiu, dar mi-a ajuns curând la ureche, spre marea mea spaima, zvonul că Ignorus ştia de la mine faptele cele mai defăimătoare. Charcot nu mi-a spus niciun cuvânt despre asta, dar din ziua aceea atitudinea lui prietenoasă iată de mine se schimbă. Veni apoi lovitura, una dintre cele mai crunte pe care le-am primit în viaţa mea. Soarta îmi întinsese o cursă şi eu, cu obişnuita şi nestăpânita-mi cutezanţă nebunească, am căzut drept în ea. Într-o duminică, pe când plecam de la spital, am dat peste o pereche de ţărani bătrâni, aşezaţi pe o bancă sub platanii din curtea interioară. Aduceau cu ei mireasmă de ţară, de livezi, de ogoare şi grajd, şi era un balsam pentru inima mea să-i privesc. I-am întrebat de unde veneau şi ce treabă îi adusese acolo. Moşneagul, în bluza-i albastră, lungă, îşi duse mâna la beretă; bătrâna, cu bonetă curată, albă, se înclină înaintea mea zâmbindu-mi prietenos. Sosiseră chiar în

dimineaţa aceea, îmi spuseră ei; veneau din satul lor din Normandia pentru a-şi vedea copila care era de doi ani fată la bucătărie în spitalul Salpêtrière. Era o slujbă foarte bună, şi fata fusese adusă aici de o călugăriţă din satul lor. care era acum ajutoare de bucătăreasa la spital. Dar la fermă era o grămadă de treabă, aveau acum trei vaci şi şase porci, aşa că veniseră s-o ia acasă.

Era o fată zdravănă şi sănătoasă, iar ei începeau a fi prea bătrâni ca s-o scoată singuri la capăt cu munca fermei. Erau aşa de obosiţi de călătoria aceea lungă de-o noapte întreagă cu trenul, că se aşezaseră pe bancă pentru a se odihni puţin. Eram bun să le arăt unde se afla bucătăria? Le-am spus că aveau de străbătut trei curţi şi de trecut prin nesfârşite coridoare.

Mai bine îi duc eu până acolo ca să-i ajut să-şi găsească copila.

Numai Dumnezeu ştia câte fete ajutau în imensa bucătărie unde se pregătea mâncare pentru trei mii de guri! Am pornit spre pavilionul bucătăriei, în timp ce bătrâna îmi tot povestea despre livada lor de meri, despre ogorul de cartofi, despre porci, vaci şi brânza gustoasă pe care-o făcea. Scoase din coş un calup mic de fromage de creme1 proaspătă, făcută anume pentru Genevieve; iar face mare plăcere, rosti ea, dacă aş binevoi s-o primesc. M-am uitat la chioul ei pe când îmi punea în mână brânza.

Câţi ani avea Genevieve?

»

Tocmai împlinise douăzeci.

Era cumva bălaie şi foarte frumuşică?

— Tatăl ei spune că-mi seamănă ca două picături de apa, jispunse cu naivitate bătrânica.

Bătrânul încuviinţă din cap.

— Sunteţi siguri că-i angajată la bucătărie? am întrebat eu – şi un fior neaşteptat mă străbătu când am privit din nou atent faţa zbârcită a bătrânei mame. În loc de răspuns, moşneagul cotrobăi în vastul buzunar al bluzei lui şi scoase ultima scrisoare a Genevievei. Am studiat cu pasiune, ani de zile, caligrafia oamenilor, aşa că am recunoscut dintr-o aruncătură de ochi scrisul naiv şi ciudat răsucit, dar deosebit de citeţ, care se perfecţionase treptat în timpul sutelor de experienţe de scriere automată, făcute uneori chiar sub supravegherea mea.

— Pe-aici, le-am spus, ducându-i de-a dreptul sus, la Salle Sainte-Agnes, în salonul unde se aflau les grandes hysteriques, Genevieve şedea pe masa lungă din mijlocul salonului, vânturându-şi picioarele în ciorapi de mătase şi ţinând pe genunchi un exemplar din „Le Rire”[164] cu fotografia ei pe copertă. Lângă ea sta Lisette, altă vedetă a trupei. Părul Genevievei, cochet coafat, era împodobit cu o panglică albastră, în jurul gâtului purta un şirag de perle false, faţa-i palidă era sulemenită cu roş, buzele vopsite. După aparenţă, ai fi spus mai degrabă că-i o midinetă pregătită să iasă pe bulevarde decât o persoană internată în spital. Genevieve era primadona reprezentaţiilor de marţi, răzgâiata şi alintata tuturor, foarte încântată de sine şi de tot ce se

164 Brînză făcută din smîntînă.

petrecea în juru-i. Cei doi ţărani bătrâni rămaseră înmărmuriţi privindu-şi copila. Genevieve se uită şi ea la dânşii cu un aer nepăsător, prostesc, părând că nici nu-i recunoaşte la început. Deodată însă faţa i se schimonosi şi cu un ţipăt ascuţit căzu de-a lungul duşumelei zvârcolindu-se, urmată imediat de Lisette cu clasicul arc-en-ciel[165]. După legea imitaţiei, încă două isterice fură apucate de atacuri în paturile, lor, una izbucnind într-un râs convulsiv, alta în hohote de plâns. Cei doi bătrâni, înlemniţi de spaimă, au fost scoşi în pripă afară din salon, de călugăriţe. I-am ajuns pe scări şi i-am dus jos, pe banca de sub platani. Erau încă aşa de speriaţi că nici nu puteau plânge. Nu era lucru uşor să le explici situaţia, acelor bieţi ţărani. Cum ajunsese fata lor de la bucătărie în Salle des Hysteriques nu ştiam nici eu. Le-am vorbit cât am putut mai blând, încredinţându-i că fiica lor se va face bine curând. Bătrâna începu a boci; în ochii mici, clipocitori ai tatălui apăru însă o lucire ameninţătoare. I-am îndemnat să se întoarcă în satul lor, făgăduindu-le că fata va fi trimisă acasă cât mai repede cu putinţă. Bătrânul voia s-o ia pe loc, dar mama mă sprijini spunând că era mai cuminte s-o lase acolo până se va face mai bine; era încredinţată că fetiţa ei se afla în mâini bune. Numai după ce mi-am repetat făgăduiala că voi aranja cât mai curând posibil cu profesorul şi directorul spitalului formalităţile necesare pentru trimiterea Genevievei acasă sub paza unei infirmiere, am izbutit, cu multă greutate, să-i urc

165 Curcubeu. Denumirea unui simptom al isteriei.

într-o birjă care să-i ducă la Gare d'Orléans, pentru a lua primul tren. Cu gândul la cei doi bătrâni ţărani, n-am putut dormi toată noaptea. Voi izbuti oare să-mi ţin făgăduiala? Ştiam prea bine că în momentul de faţă eram omul cel mai puţin indicat să intervin la Charcot pentru fata lor. Mai ştiam la fel de bine că ea nu va consimţi cu niciun preţ să plece de la Salpêtrière, să se întoarcă de bunăvoie acasă, la umilu-i cămin. Nu vedeam decât o singură soluţie: să-i înfrâng voinţa şi să i-o înlocuiesc cu a mea. Ştiam că Genevieve era un medium excelent. Fusese antrenată de mine şi de alţii să execute sugestii posthipnotice, transformându-le în acţiuni cu fatalismul unei pietre ce cade, cu o precizie aproape astronomică, în stare de amnezie, adică nemaiamintindu-şi absolut nimic la trezire de cele ce i se poruncise să facă. Am cerut şefului clinicii voie să continui experienţele mele de telepatie cu Genevieve. acele cercetări fiind tocmai atunci la ordinea zilei. Şi pe el îi interesa foarte mult subiectul acela, aşa că îmi puse la dispoziţie cabinetul lui pentru a putea lucra netulburat câte o oră zilnic după-amiezile, urându-mi succes. Îi spusesem o minciună. Din prima zi am şi început a o sugestiona pe Genevieve, cufundată într-un somn adânc hipnotic, să stea în pat marţea viitoare în loc să se ducă în amfiteatru, să-i fie silă de viaţa pe care-o ducea la Salpêtrière şi să dorească întoarcerea la părinţi. O săptămână încheiată am repetat zilnic acele sugestii fără vreun rezultat aparent. Săptămâna următoare nu se arătă în amfiteatru la reprezentaţia de marţi şi i se simţi foarte mult

lipsa. Am fost informat că răcise şi stătea în pat. Peste două zile, am surprins-o ţinând în mână un mers al trenurilor pe care-i vârî iute în buzunar când mă zări. Era un semn excelent că mă puteam bizui pe amnezia ei. I-am sugerat apoi să se ducă la Bon-Marche joia următoare – zi liberă pentru ele – ca să-şi cumpere o pălărie nouă. A doua zi am văzut-o arătându-i-o foarte mândră Lisettei. Peste două zile primi ordin să iasă din Salle Sainte-Agnes a doua zi la ora douăsprezece, când călugăriţele erau ocupate cu servitul prânzului, să se furişeze afară pe la loja portarului în vreme ce omul mânca, să se urce într-o birjă şi să vie de-a dreptul în Avenue de Villiers. Când m-am întors acasă la ora de consultaţii, am găsit-o instalată în salonul de aşteptare, Păru foarte încurcată când am întrebat-o ce se întâmplase şi începu a bâigui că vrea să-mi vadă cânii şi maimuţa despre care-i povestisem. Rosalie o tratã cu o cafea în sufragerie şi o sui într-o trăsură, trimiţând-o înapoi la spital.

— C’est une belle fille, spuse ea; apoi, ducându-şi un deget la frunte: mais je crois qu’elle a une araignee dans le plafon. Elle m-adit qu’elle ne savait pas du tont pourquoi elle était venue ici[166].

Reuşita acestei experienţe premergătoare şi firea mea impulsivă mă făcură să iau hotărârea de a-mi aduce pe loc planul la îndeplinire. Peste două zile i-am poruncit Genevievei să vie în Avenue de Viâliers cu aceiaşi precauţie şi la aceeaşi oră. Era

166 Frumoasă fată, dar cred că-i lipseşte o doagă. Mi-a spus că habar n-are de ce a venit aici.

într-o luni; îl poftisem pe Norstrom la masă, vrând să-l am martor în caz că s-ar ivi complicaţii neprevăzute. Când i-am destăinuit ce plănuisem, mi-a atras atenţia asupra urmărilor grave pe care le-aş putea suferi, fie că planul ar izbuti ori nu. Dar era încredinţat că fata nici nu va veni.

— Presupune că a spus cuiva, zise Norstrom.

— Nu poate spune ceea ce nu ştie nici ea, căci nu va şti că trebuie să vie în Avenue de Villiers înainte de a bate ceasul ora douăsprezece.

— Dar n-ar putea fi silită să destăinuiască în somn hipnotic? stărui el.

— Numai un singur om ar putea-o face să vorbească: Charcot. Cum însă n-o bagă în seamă decât marţea la curs, posibilitatea asta mi se pare exclusă.

De altfel, adăugai, era prea târziu pentru discuţii, eram sigur că fata plecase deja de la spital şi va sosi în mai puţin de o jumătate de oră.

Bătrânul ornic din hol bătu unu fără un sfert: pesemne că o lua înainte, m-am gândit eu, şi pentru întâia oară glasu-i adânc mă enervă.

— Mai bine te-ai lăsa de toate prostiile astea cu hipnotismul, zise Norstrom aprinz, induşi o ţigară groasă de foi. Ţi-au intrat în cap şi până la urmă ai să te ţicneşti şi tu, dacă nu cumva te-ai şi ţicnit. Eu nu cred în hipnotism; am încercat să hipnotizez şi eu câţiva oameni şi n-a ieşit nimic.

— Dacă ai fi izbutit ceva, atunci n-aş mai crede eu în hipnotism, i-am replicat necăjit.

Se auzi soneria de la intrare. Sării să deschid uşa chiar eu.

Era Miss Andersen, infirmiera pe care o

chemasem să vie la era unu ca s-o însoţească pe Genevieve acasă. Trebuia să pornească cu expresul de noapte spre Normandia. ducând din parte-mi preotului din sat şi o scrisoare în care-i explicam cazul şi-l rugam să împiedice prin toate mijloacele întoarcerea Genevievei la Paris.

M-am aşezat din nou la masă, fumând! furios ţigară după ţigară.

— Ce spune infirmiera de toate astea? mă întrebă Norstrom.

— Nu spune nimic, căci e englezoaică. Mă cunoaşte bina şi are deplină încredere în hotărârile mele.

— De-aş putea avea şi eu. mormăi Norstrom pufăind din ţigară.

Pendula Cronrwell de pe cămin bătu ora unu şi jumătate – şi cu o sinistră precizie o aprobară vocile altor şase ceasornice de prin celelalte camere.

— Eşec, rosti calm Norstrom. Cu-atât mai bine pentru amândoi. Sunt al naibii de bucuros că n-am avut niciun amestec în afacerea asta.

În noaptea aceea n-am închis de loc ochii. De asta dată, nu bătrânii ţărani mă ţinură treaz, ci Genevieve. Fusesem atât de»»”.

răzgâiat de noroc, că nervii mei nu puteau suporta o înfrângere. Ce se întâmplase?

Îmi era rău şi mă simţeam puţin ameţit când am intrat a doua zi dimineaţă în amfiteatrul de la Salpêtrière. Charcot tocmai îşi începuse prelegerea de marţi despre hipnoză. Genevieve nu se afla la locul ei obişnuit, pe estradă. M-am strecurat afară ca să mă duc sus în Salle des

Gardes. Unul din interni îmi povesti că în ajun fusese sculat de la gustarea de dimineaţă şi chemat la Salle Sainte-Agnes, unde o găsise pe Genevieve într-o stare de comă cataleptică întreruptă de spasmuri atât de violente cum nu mai văzuse niciodată. Una dintre călugăriţe o întâlnise cu vreo jumătate de oră înainte, în faţa spitalului, gata să se urce într-o trăsură. Fata era în aşa hal de agitată, încât numai cu foarte mare greutate izbutiseră călugăriţele s-o întoarcă până în loja portarului, de unde trebuiseră s-o urce pe sus până în Salle Sainte-Agnes. Toată noaptea se zvârcolise desperată, ca o fiară care încearcă să scape din cuşcă. Trebuiseră s-o puie în cămaşa de forţă. Acum era încuiată singură într-o odaie cu o pungă de gheaţă pe cap, după ce i se dăduse o doză puternică de bromură. Nimeni nu-şi putea explica pricina acestei subite schimbări. Charcot o văzuse şi, cu mare greutate, izbutise s-o adoarmă. Furăm întrerupţi de şeful clinicii care intră şi-mi spuse că mă căutase prin tot spitalul. Charcot dorea să-mi vorbească şi trebuia să mă ducă în biroul lui îndată ce se sfârşea prelegerea din amfiteatru. Nu-mi adresă nicio vorbă în timp ce străbăteam laboratoarele. Bătu la uşă şi pentru ultima oară în viaţa mea, intrai în micul şi binecunoscutul sanctuar al Maestrului. Charcot şedea în jilţu-i obişnuit la masă, aplecat asupra microscopului, înălţă capul şi mă fulgeră cu ochii lui teribili. Rostind cuvintele foarte rar, cu glasu-i adânc tremurând de mânie, îmi spuse că cercasem să ademenesc în locuinţa mea o pensionară a spitalului său, o fată tânără, o dezechilibrată

aproape inconştientă. După mărturisirile fetei, mai fusese o dată la mine acasă, iar planul meu diabolic de a profita din nou de ea n-a izbutit datorită numai unei întâmplări. Ceea ce făptuisem era o crimă, ar fi trebuit să mă dea pe mâna poliţiei, dar pentru prestigiul profesiei şi pentru panglica roşie de la butoni era mea se mulţumea să mă dea afară din spital. Dorea să nu mă mai vadă în ochi niciodată.

Am rămas trăsnit, limba mi se lipise de cerul gurii şi n-am putut rosti o vorbă. Deodată, mi se lămuri adevăratul înţeles al acelei odioase acuzări şi frica îmi pieri pe loc. I-am răspuns furios că el şi clica lui, nu eu, aduseseră în starea jalnică în care se afla pe fata aceea ce venise la spital voinică şi sănătoasă ca o ţărancă, ce avea să plece nebună dacă mai rămânea multă vreme acolo. Alesesem singurul mijloc pe care-l aveam la îndemână s-o redau părinţilor ei bătrâni. Încercarea mea de a o salva dăduse greş şi-mi părea rău că nu izbutisem.

— Assez, Monsieur![167] răcni el.

Apoi, întorcându-se către şeful clinicii, îi spuseră mă conducă până la loja portarului cu specială poruncă din parte-i să nu-mi mai dea voie niciodată să intru în spital, adăugând că dacă autoritatea lui nu va fi îndestulătoare să mă îndepărteze din clinică, va înştiinţa Asistenţa Publică de acea întâmplare. Se ridică din jilţ şi ieşi din camera cu pasu-i domol, greoi.

**19* HIPNOTISM*

Celebrele exhibiţii din amfiteatrul spitalului

167 De ajuns, domnule!

Salpêtrière care duseseră la dizgraţierea mea au:. fost de mult osândite de toţi cercetătorii fenomenelor hipnotice.

Dar teoriile lui Charcot asupra hipnotismului, deşi de mult depăşite, au fost impuse unei întregi generaţii de medici prin forţa autorităţii lui, ţinând în loc mai bine de douăzeci de ani cunoaşterea adevăratei naturi a acestor fenomene. Aproape toate teoriile lui asupra hipnozei s-au dovedit greşite. Hipnoza nu este, cum spunea el, o nevroză provocată artificial şi care se observă numai la isterici şi la cei foarte impresionabili, slabi la minte ori dezechilibraţi. Dimpotrivă, istericii în general sunt mai greu de hipnotizat decât oamenii echilibraţi, sănătoşi la minte. Firile dominatoare, cu voinţă puternică, inteligenţi pot fi mai uşor hipnotizaţi decât mărginiţii, proştii, superficialii şi debilii mintali. Idioţii şi nebunii sunt mai toţi refractari influenţei hipnotice. Oamenii care spun că nu cred în hipnotism, te iau în râs şi declară cu multă siguranţă că nu pot fi hipnotizaţi sunt îndeobşte cei mai uşor de adormit. Toţi copiii pot fi cu uşurinţă hipnotizaţi. Somnul hipnotic nu se provoacă numai prin mijloace mecanice. Mingile lucitoare de sticlă, oglinzile rotitoare împrumutate de la prinzătorii de păsărele, magneţii, fixarea subiectului cu ochii, pasele magnetice clasice întrebuinţate la Salpêtrière şi la Charite sunt pur şi simplu nerozii. Valoarea terapeutică a hipnozei în medicină şi chirurgie nu-i neînsemnata, cum pretindea Charcot. Dimpotrivă, ea este colosala când medicul are pricepere, minte limpede, mână curate şi cunoaşte bine tehnica. Statisticile a mii

de cazuri bine controlate au dovedit-o indiscutabil. Chiar şi eu, care n-am fost niciodată propriu-zis un hipnotizator, ci medic de boli nervoase silit să întrebuinţez mijlocul acesta când celelalte remedii se dovedeau nefolositoare, am obţinut adesea rezultate minunate cu aceasta metodă de a vindeca, încă neînţeleasă. Tulburările mintale de tot felul, cu sau fără pierderea voinţei, alcoolismul, infiromania, cocainomania şi nimfomania pot fi adesea lecuite prin această metodă. Inversiunea sexuală este mai greu de tratat. În multe cazuri, dacă nu în cele mai multe, ea nu poate fi privită ca o boală ci ca o deviere a instinctului sexual, firească la unii oameni, şi atunci o intervenţie energică adesea mai mult strică decât foloseşte. Dacă şi în ce măsură legile noastre sociale ar. trebui să intervie este o problemă complicată, pe care nu vreau se discut aici. Dar este sigur că actuala formulare a legii are la bază necunoaşterea stării mizerabile în care se află clasa aceasta numeroasă de oameni. Nu sunt nişte criminali, ci doar victimele unei momentane distracţii a mamei natura – poate la naştere ori poate în timpul concepţiei. Cum s-ar explica altfel enorma extindere a inversiunii sexuale? Se răzbună oare natura dăruindu-i fetei băieţoase de azi, cu şolduri strâmte şi pieptul plat, un fiu lipsit de bărbăţie? Ori suntem numai spectatorii uimiţi ai unei faze noi de evoluţie, când două animale deosebite se prefac cu încetul într-o fiinţă nouă, necunoscută până acum, ultima supravieţuitoare dintr-o rasa menita morţii pe o planetă istovită, verigă de legătură între homo-sapiens de azi şi

misteriosul superhomo de mâne?

Marile avantaje ale anesteziei hipnotice la operaţii şi naşteri sunt recunoscute azi pretutindeni. Şi mai uimitoare este acţiunea binefăcătoare a acestei metode la cea mai dureroasă dintre toate operaţiile, pe care de obicei o înduri fără anestezie: noartea. Ceea ce mi-a fost dat să fac pentru mulţi soldaţi muribunzi în timpul ultimului război mi-i de ajuns ca să mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a pus în mână această puternică armă. În toamna anului 1915 am petrecut două zile şi două nopţi de neuitat printre câteva sute de soldaţi pe moarte, ce zăceau grămadă, în mântăile lor însângerate, pe lespezile bisericii unui sat din Franţa. N-aveam nici morfină, nici cloroform, nici vreun altfel de anestezic ca să le alinăm chinurile, să le scurtăm agonia. Mulţi se stinseră însă sub ochii mei, neştiutori şi insensibili, adeseori cu un surâs pe buzele vinete. Pe când le ţineam mâna pe frunte repetându-le mereu, cu voce domoală, cuvinte de speranţă şi mângâiere la ureche, vedeam cum groaza morţii dispare treptat din ochii ce li se închideau.

Ce era acea forţă tainică care ai fi zis că emană din mâinile mele? De unde izvora? Se trăgea oare din sânul conştiinţei ce curge pe dedesubtul vieţii mele treze, sau era totuşi tainica „forţă odilică”, fluidul magnetic al vechilor mesmerieni?

Ştiinţa modernă a înlăturat, firește, fluidul magnetic, înlocuindu-l cu vreo duzină de teorii noi, mai mult ori mai puţin ingenioase. Le cunosc pe

toate, dar până acum nu mă mulţumeşte niciuna. Numai sugestia, cheia teoriei, principiul de bază al teoriei hipnotismului nu ne poate explica toate fenomenele acestea uluitoare. Cuvântul „sugestie”, în sensul întrebuinţat de principalii lui născocitori din şcoala de la Nancy, se deosebeşte numai cu numele de forţa odilică a lui Mesmer, atât de luată în derâdere astăzi. Vrem, nu vrem, trebuie să recunoaştem totuşi că minunea nu-i înfăptuită de operator, ci de inconştientul bolnavului. Dar cum putem explica faptul că un operator are succes şi altul nu? De ce sugestia unui operator răsună ca o poruncă în atelierele subterane ale minţii pacientului, punând în mişcare puteri ascunse, în vreme ce, folosită de alt operator, este interceptată de conştiinţa bolnavului şi rămâne fără efect?

Eu, mai mult ca oricine, aş fi curios să ştiu; căci din copilărie băgasem de seamă că aveam acea putere, oricare i-ar fi numele, şi încă într-o măsură neobişnuită. Cei mai mulţi dintre bolnavii mei, tineri şi bătrâni. bărbaţi şi femei, nu ştiu cum prindeau de veste mai curând ori mai târziu şi-mi vorbeau ades de ea. Toţi camarazii mei de spital ştiau; ştia şi Charcot, şi adesea o folosea. Profesorul Voisin, ilustrul psihiatru de la Asile Sainte Anne mă chema adesea în ajutor la cazurile desperate, să-i hipnotizez pe unii nebuni. Lucram de multe ori ceasuri întregi împreună cu el asupra bieţilor rătăciţi care urlau şi delirau furioşi, strânşi în cămăşile lor de forţă, nemaiputând să facă altceva decât să ne scuipe în faţă, ceea ce şi făceau ades. Rezultatele sforţărilor noastre erau

în majoritatea cazurilor negative, dar din timp în timp tot izbuteam să potolesc pe câte unul, când profesorul, cu toată nemaipomenita-i răbdare, n-avea ce să mai facă. De această însuşire a mea ştiau toţi paznicii grădinii zoologice şi ai menajeriei Pezon. Aveam trucul meu personal cu care obişnuiam să pun în stare de letargie, foarte asemănătoare cu întâiul stadiu de hipnoză al lui Charcot, şerpii, şopârlele, broaştele ţestoase, papagalii, bufniţele, urşii şi felinele mari. Ades am izbutit să le provoc chiar somn adânc. Mi se pare că am istorisit mai înainte cum am deschis abcesul şi-am scos o aşchie din gheara Leonei, maiestuoasa leoaică de la menajeria Pezon. Nu se poate explica decât ca un caz de anestezie locală provocată de o uşoară hipnoză. Maimuţele, cu toată vioiciunea lor, pot fi uşor adormite pentru că au o mare inteligenţă şi un sistem nervos foarte impresionabil. Fermecarea şerpilor este de asemeni un fenomen hipnotic. Chiar eu am pus în catalepsie o cobră în templul de la Karnak. Domesticirea elefanţilor sălbatici am impresia că se face tot cu ajutorul influenţei hipnotice. Am auzit o dată, în grădina zoologică, pe un mahut[168] stând de vorbă ceasuri întregi cu un elefant care devenise sperios – şi, după felul cum vorbea, aş fi jurat că-i face o sugestie hipnotică. Cele mai multe păsări se hipnotizează uşor, toată lumea ştie ce uşor izbuteşti cu găinile. Oricine umblă cu animale sălbatice ori domestice poate lesne verifica efectul liniştitor al sunetelor monotone produse de

168 Îngrijitor de elefanţi.

cuvintele încet repetate, ca şi cum animalele ar pricepe sensul lor. Ce n-aş da să pot înţelege ce-mi spun ele! Fireşte că aici nu poate fi vorba în niciun caz de o sugestie mintală, trebuie să lucreze altă forţă. Mă întreb mereu, dar zadarnic, care-i acea forţă?

Printre bolnavii pe care-i lăsasem în seama lui Norstrom la plecarea mea în Suedia se afla un caz grav de morfinomanie, pe care aproape îl vindecasem cu sugestii hipnotice. Nevoind să întrerup tratamentul, l-am adus pe Norstrom să asiste la ultima şedinţă, îmi spuse că-i va fi foarte uşor; de altfel, bolnava părea că-l simpatizează. Când m-am întors la Paris, am găsit-o iar în prada vechilor obiceiuri, căci colegul meu nu fusese în stare s-o hipnotizeze. Am încercat să aflu de la ea pricina nereuşitei prietenului meu, dar îmi răspunse că nu înţelegea nici ea singură şi că-i părea foarte rău deoarece avusese toată bunăvoinţa, la fel ca şi Norstrom care, adăugase ea, îi era şi foarte simpatic.

O dată, Charcot îmi trimisese un tânăr diplomat străin, caz grav de inversiune sexuală. Nici profesorul Krafft-Ebing, celebrul specialist de la Viena, nici Charcot nu fuseseră în stare să-l hipnotizeze. Omul acela dorea din toată inima să se lecuiască, trăind într-o continuă frică de şantaj şi era foarte amărât de nereuşita celor doi specialişti mari. Era încredinţat, zicea el, că singura şansă pe care o mai avea era hipnoza şi că numai dacă va putea fi adormit se va îndrepta.

— Dar eşti adormit, am spus eu, numai atingându-i uşor fruntea cu vârful degetelor, fără

să-i fac pase, fără să-l fixez în ochi, fără sugestie. Abia am rostit cuvintele, că pleoapele i se lăsară cu un tremur uşor şi în mai puţin de un minut căzu într-un adânc somn hipnotic. La început, lucrurile au părut că merg bine. După o lună se întoarse în patrie, plin de încredere în viitor, mult mai optimist decât mine. Îmi spuse că voia să ceară mâna unei fete de care se îndrăgostise de curând şi că dorea foarte mult să se căsătorească şi să aibă copii. L-am pierdut din vedere. Peste un an am auzit, din întâmplare, că se sinucisese. Dacă nefericitul tânăr m-ar fi consultat câţiva ani mai târziu, când cunoşteam mai bine problema inversiunii sexuale, n-aş mai fi făcut zadarnica încercare de a-l lecui. În afară de Salpêtrière, n-am prea întâlnit cele trei stadii celebre de hipnoză ale lui Charcot, atât de uluitor demonstrate de el la prelegerile de marţi. Erau toate invenţii de – ale lui, pe care le inocula unor bolnave isterice şi în care studenţii credeau orbeşte sub puternica sugestie a Maestrului. Aceeaşi afirmaţie este valabilă şi pentru cunoscuta-i marotă, la grande bysterie, ce se lăţise pe-atunci în tot spitalul Salpêtrière, umplând salon după salon şi care acum aproape a dispărut. Că n-a fost în stare să priceapă adevăratul caracter al acestor fenomene, nu se poate explica decât într-un singur fel: toate experienţele asupra hipnozei erau făcute cu persoane isterice. Dacă ar fi adevărat principiul şcolii de la Salpêtrière, că numai istericii se pot hipnotiza, ar însemna că cel puţin optzeci şi cinci la sută din omenire suferă de isterie.

Dar într-o anumită privinţă Charcot a avut

dreptate, orice ar spune şcoala de la Nancy, Forel, Moll şi mulţi alţii. Experienţele hipnotice sunt primejdioase, într-o oarecare măsură, atât pentru cei pe care le încerci cât şi pentru spectatori. Eu personal sunt de părere că ar trebui oprite prin lege demonstraţiile publice ale fenomenelor hipnotice. Specialiştii în boli nervoase bineînţeles însă că nu mai pot lucra fără hipnoză, cum nu pot opera chirurgii fără eter şi cloroform. E de ajuns să-ţi aminteşti miile de cazuri desperate de şocuri nervoase şi nevroze traumatice din primul război mondial, care au fost vindecate ca prin minune cu această metodă, în majoritatea cazurilor, la tratamentul hipnotic nu-i necesar somnul hipnotic cu aducerea în stare de inconştienţă totală. Cel care posedă desăvârşit tehnica lui complexă şi are idee de psihologie – pentru a reuşi este nevoie să ai amândouă atributele – în regulă generală obţine rezultate remarcabile, adesea uluitoare, întrebuinţând doar aşa-numita „sugestie în stare de veghe”. Şcoala de la Nancy susţine că somnul hipnotic este identic cu somnul natural. Nu-i adevărat. Atâta timp cât nu ştim ce-i somnul hipnotic şi până nu vom ajunge să-l cunoaştem mai bine este preferabil să nu-l întrebuinţăm la bolnavii noştri decât dacă-i neapărată nevoie. Şi-acum, după toate lămuririle, trebuie să mai adaug ca cele mai multe dintre învinuirile ce se aduc hipnotismului sunt din cala afară de exagerate. Până în prezent, nu cunosc nici un singur caz de crimă făptuită sub sugestie posthipnotică. N-am văzut niciodată ca un mediu să execute în stare de hipnoză o sugestia pe care ar fi refuzat-o în stare

normală, de trezie. Pot să afirm că în cazul când un ticălos sugerează unei femei în adâncă hipnoză să-i cedeze şi ea împlineşte acea sugestie înseamnă că ar fi fost gata să facă asta şi dacă ar fi primit sugestia în stare normală, trează. Nu există supunere oarbă. Mediumul ştie tot timpul foarte bine ce se întâmplă şi ceea ce vrea ori nu vrea să facă. Camille, celebra somnambulă a profesorului Liejoie din Nancy, care rămânea liniştită şi nepăsătoare când i se vâra un ac întreg în braţ ori i se punea în palmă un tăciune, se făcea roşie ca para focului, trezindu-se imediat, dacă profesorul schiţa numai gestul că-i deranjează rochia. Asta-i doar una din multele şi uluitoarele contradicţii cu care cercetătorul fenomenelor hipnotice este familiarizat, dar pe care neştiutorii cu greu le pot pricepe. Alarmiştii nu trebuie să treacă cu vederea faptul că nimeni nu poate fi hipnotizat împotriva voinţei sale. Nu mai încape nicio îndoială că toate poveştile despre persoane hipnotizate de la distanţă fără ştirea şi voia lor sunt nişte nerozii. Acelaşi lucru se întâmplă şi la psihanaliză.

20 *INSOMNIE*

În seara acelei zile îngrozitoare, Norstrom, bun şi prevenitor ca întotdeauna, mă invitase la masă. A fost o cină tristă. Sufeream cumplit de înfrângerea mea umilitoare, iar Norstrom se scărpina gânditor în cap neştiind de unde să ia cei trei mii de franci pe care trebuia să-i plătească a doua zi proprietarului. Refuză categoric să asculte explicaţia dezastrului meu: că avusesem ghinion şi că împrejurări absolut neprevăzute îmi stricaseră

planul întocmit cu atâta grijă, „îndrăzneală don quijotescă şi o nemăsurată îngâmfare”, puse el diagnoza cazului meu. I-am răspuns că nu-i recunosc diagnosticul decât în caz că preaiubita mea zeiţă Fortuna îmi dă, chiar în ziua aceea, vreun semn de căinţă că m-a părăsit şi că vrea să mă ia din nou sub ocrotirea ei. Pe când rosteam acele vorbe, privirea îmi alunecă în chip ciudat de la sticla de Medoc, care se afla între noi, pe mâinile enorme ale lui Norstrom.

— Te-ai ocupat vreodată cu masajul? l-am întrebat pe neaşteptate.

Drept răspuns, Norstrom îşi desfăcu palmele late, cinstite şi-mi arătă cu multă mândrie cele două degete mari, bombate, cât nişte portocale. Nu mai rămânea nicio îndoială asupra adevărului spuselor lui că făcuse mult masaj pe vremuri, în Suedia.

Am comandat chelnerului o sticlă de Veuve Clicquot din cea mai fină pe care-o aveau, şi-am ridicat paharul ca să beau pentru înfrângerea mea din ziua aceea şi pentru victoria lui de mâne.

— Parcă îmi spuneai adineaori că nu mai ai un ban, zise Norstrom privind sticla de şampanie.

— Ce-are a face! am răspuns râzând. Chiar acum mi-a fulgerat prin minte o idee grozavă, care merită o sută de sticle Veuve Clicquot; mai bea un pahar până o pun bine la punct.

Norstrom obişnuia să spuie că aveam două creiere deosebite, care lucrau pe rând în capul meu: creierul bine dezvoltat al unui nebun şi creierul nedezvoltat al unui soi de geniu. Se holbă la mine nespus de uimit când l-am înştiinţat că am

de gând să vin a doua zi în Rue Pigalle, la ora lui de consultaţii, între două şi trei, ca să-i explic totul, îmi răspunse că era ora cea mai potrivită pentru a discuta netulburaţi. Eram sigur că-l voi găsi singur. Plecarăm braţ la braţ de la Gafe de la Régence, Norstrom mai străduindu-se încă să descopere din care creier îmi răsărise ideea cea strălucită, iar eu atât de bine dispus mat aproape uitasem că în aceeaşi dimineaţă fusesem dat afară de la Salpêtrière.

A doua zi, la ora două precis, am intrat în luxoasa cameră de aşteptare a profesorului Gueneau de Mussy din Rue du Cirque, celebrul medic al familiei Orléans, ce împărţise exilul ei, ajungând apoi la loc de frunte printre cei mai renumiţi medici ai Parisului. Profesorul, care fusese întotdeauna foarte îndatoritor faţă de mine, mă întrebă cu ce-mi putea fi de folos. I-am răspuns că săptămâna trecută când îl vizitasem, îmi făcuse cinstea să mă prezinte ducelui d'Aumale în clipa când pleca sus ţinut de valetul lui şi sprijinindu-se anevoie în baston, îmi explicase atunci că ducele suferea de sciatică şi că nu-l mai ţineau genunchii, că abia mai putea merge, că în zadar consultase pe cei mai de seamă chirurgi din Paris, îmi îngăduisem să vin astăzi pentru a-i vorbi despre convingerea mea aproape absolută că ducele ar putea fi vindecat prin masaj. Un compatriot de-al meu, o mare autoritate în materie de sciatică şi masaj, tocmai se afla la Paris, îndrăzneam să-i sugerez că ar putea fi chemat să-l examineze pe duce. Gueneau de Mussy care, la fel ca cei mai mulţi medici francezi din acea vreme, nu ştia mai

nimic despre masaj, acceptă numaidecât. Cum ducele pleca a doua zi la castelul său din Chantilly, luarăm înţelegere să mă duc fără întârziere cu ilustrul meu compatriot la reşedinţa lui din Faubourg Saint-Germain. După-amiază mai târziu, am sosit împreună cu Norstrom la palat, unde furăm întâmpinaţi de profesorul Gueneau de Mussy. Norstrom fusese dăscălit de mine să se străduiască cât va putea să-şi dea aere de celebru specialist în sciatică, dar să nu care cumva să ţie vreo dizertaţie asupra subiectului. O examinare rapidă ne convinse pe amândoi că era într-adevăr un caz cât se poate de prielnic pentru masaje şi uşoare exerciţii. Ducele plecă a doua zi la Chantilly, întovărăjiţ de Norstrom. După două săptămâni, am citit în „Figaro” că ilustrul specialist suedez Norstrom, medic cu reputaţie mondială, fusese chemat la Chantilly pentru a-l trata pe ducele d’Aumale. Alteţa-sa fusese văzut plimbându-se prin parcul castelului – era o vindecare miraculoasă. Doctorul Norstrom trata de asemeni pe ducele de Montpensier, ce trăise ani de zile paralizat de gută, şi care acum era pe cale de a se însănătoşi grabnic.

Apoi veni rândul prinţesei Mathilde, căreia îi urmă îndată Don Pedro de Brazilia, câţiva mari duci ruşi, o arhiducesă austriacă şi infanta Eulália a Spaniei.

Prietenul meu Norstrom, care de la întoarcerea din Chantiily mă asculta orbeşte, avea severe dispoziţii din parte-mi să nu primească decât prinţi la tratament, până la noi ordine. L-am încredinţat că era o tactică sănătoasă, ce se bizuia

pe temeinice observaţii psihologice. După două luni, Norstrom se muta iar în eleganta-i locuinţă din Boulevard Haussman şi în camera lui de aşteptare se înghesuiau acum bolnavi din toate ţările şi mai cu seamă americani, în aceeaşi toamnă apăru „Manuel de massage suedois”[169] de Dr. Gustave Norstrom, Paris, Librairie Hachette, pe care-l înjghebasem amândoi împreună în mare grabă, cu ajutorul mai multor manuale suedeze, în acelaşi timp apăru o ediţie americană la New York. La începutul iernii, Norstrom fu chemat la Newport ca să trateze pe bătrânul Vanderbilt, urmând ca onorariul să-l fixeze medicul. Spre necazul lui, l-am împiedicat să plece; peste o lună, bătrânul miliardar fu expediat cu vaporul în Europa spre a lua şi el loc printre ceilalţi clienţi ai lui Norstrom – reclamă vie în litere colorate, vizibilă în tot cuprinsul Statelor Unite. Norstrom muncea din greu de dimineaţă până seara, frecându-şi pacienţii cu cele două burice uriaşe ale degetelor mari, care începeau a semăna tot mai mult cu doi pepenaşi. Curând se văzu silit să renunţe chiar şi la seratele de sâmbătă de la clubul scandinav unde, cu transpiraţia şiroind pe el, obişnuia să ţopăie în jurul sălii luând toate doamnele pe rând la dans, de hatârul ficatului. Căci „nimic nu-i mai bun ca dansul şi transpiraţia”, spunea el, „pentru sănătatea ficatului”.

Eram atât de fericit de succesul lui Norstrom încât o vreme am uitat aproape de căderea mea.

169 „Manual de masaj suedez.”

Vai! Curând îmi apăru din nou în toată grozăvia ei, întâi în vise, apoi în gândurile treze. Ades chiar când să adorm, înainte de a se lăsa cortina peste viitorul meu, vedeam pe sub pleoapele ce se închideau ultima scenă, atât de umilitoare, a tragediei. Vedeam ochii teribili ai lui Charcot scăpărând prin întuneric, mă vedeam escortat de cei doi asistenţi ai lui, ca un criminal între doi poliţişti, ieşind pentru ultima oară din Salpêtrière. Îmi dam seama de nebunia pe care-o săvârşisem, înţelegeam că diagnoza lui Norstrom: îndrăzneală nesocotită donquijotescă şi-o nemăsurată îngâmfare, era până la urmă exactă. Iar Don Quijote!

Apoi curând n-am mai putut dormi de loc, căzând într-o stare de insomnie acută atât de teribilă încât era cât pe ce să-mi pierd minţile. Insomnia nu ucide pe om, afară de cazul unei sinucideri. Lipsa de somn este pricina cea mai obişnuită a sinuciderilor, căci îi omoară omului bucuria de a trăi, îi mistuie puterile, îi suge ca un vampir sângele din cap şi din inimă, îl face să-şi aducă aminte în timpul nopţii ceea ce vrea să uite într-un somn binecuvântat şi-l face să uite ziua ceea ce ar vrea să ţie minte. Memoria e prima care se pierde, apoi îndată prietenia, iubirea, simţul datoriei şi chiar al milei dispar toate, unul după altul. Numai deznădejdea se arată de corabia blestemată, călăuzind-o spre stânci ca s-o sfarme cu desăvârşire. Voltaire avea dreptate punând somnul pe aceeaşi treapte cu speranţa.

Nu mi-am pierdut minţile şi nici viaţa nu mi-am ridicat-o.

Mi-am târâit zilele înainte, îndeplinindu-mi cum puteam munca, neglijent, nepăsător la tot ce mi se îndmpla mie ori bolnavilor mei. Feriţi-vă de doctorul care şuieră de insomnie! Clienţii începură a se plânge că eram brusc şi nerăbdător cu ei, mulţi mă părăsiră, mulţi se ţinură scai de mine – cu atât mai rău pentru ei! Numai când erau pe moarte părea că mă mai trezesc clin amorţire, căci urmam să simt o vie curiozitate în faţa Morţii, multă vreme după ce pierdusem orice interes pentru Viaţă.

Puteam încă să pândesc apropierea sinistrei mele colege cu aceeaşi încordare cu care obişnuiam s-o observ odinioară, ca student, în Sale Sainte-CIaire, în deşartă speranţă că i-aş putea smulge teribila tainâ. Mai eram încă în stare să stau noaptea întreagă la căpătâiul unui bolnav ce se stingea şi pe care-l neglijasem atunci când l-aş mai fi putut salva. Se spunea că-i frumos din parte-mi să veghez astfel toată noaptea pe când ceilalţi medici plecau. Dar ce deosebire era pentru mine că stăm pe scaun lângă patul altcuiva ori treaz în patul meu? Din fericire, neîncrederea mea crescândă în medicamente şi narcotice m-a scăpat de distrugerea totală, căci foarte rar dacă luam şi eu vreunul din numeroasele somnifere pe care trebuia să le prescriu ziua întreagă altora. Rosalie era sfetnicul meu medical, înghiţeam, ascultător, tot felul de ceaiuri de buruieni pregătite de ea după reţete franţuzeşti din farmacopeia ei inepuizabilă de ierburi miraculoase. Rosalie era foarte îngrijorată de mine. Ba, am descoperit că adesea, din proprie iniţiativă, îmi alunga bolnavii

când i se părea ca arăt prea istovit. Am încercat să mă supăr, dar n-aveam putere nici măcar s-o cert.

Şi Norstrom era foarte îngrijorat de starea mea. Situaţiile noastre se schimbaseră: el urca acum scara alunecoasă a succesului, eu o coboram. Asta îl făcea şi mai blând ca înainte. Mă miram veşnic cum de avea atâta răbdare cu mine. Venea adesea să împărtăşească singurătatea dejunului meu din Avenue de Villiers. Nu luam niciodată masa în oraş, nu pofteam pe nimeni, nu mai ieşeam de loc în lume, în societatea pe care-o frecventam atât de mult odinioară. Mi se părea acum o pierdere de vreme. Singura mea dorinţă era să fiu lăsat în pace, să dorm.

Norstrom dorea să mă duc câteva luni la Capri pentru odihnă completă; era convins că mă voi întoarce perfect re-făcut la munca mea. I-am declarat că dacă plecam acum acolo, nu mă voi mai întoarce niciodată la Paris, căci îmi era din ce în ce mai nesuferită viaţa aceea artificială de metropolă. Nu voiam să-mi mai pierd vremea în acea atmosferă de boală şi putreziciune. Doream să plec pentru totdeauna. Nu-mi mai trebuia să fiu medic la modă; cu cât aveam bolnavi mai mulţi, cu atât mai grele mi se păreau lanţurile ce mă legau. Mă interesau o mulţime de alte lucruri în viaţă, nu numai să îngrijesc americani bogaţi şi femeiuşte neurastenice. La ce bun să-mi spuie că dădeam cu piciorul strălucitelor mele perspective? Ştia foarte bine că n-aveam în mine stofă de medic de elita. Ştia de asemeni că nu eram în stare nici să câştig nici să păstrez banii. De altfel, nici nu – mi trebuiau bani, căci n-aş fi ştiut ce să fac cu ei; şi-

apoi, îmi era frică de bani, îi uram. Doream să duc o viaţă simplă, între oameni simpli şi nepervertiţi. Cu atât mai bine dacă erau neştiutori de care. N-aveam nevoie decât de o camera spoită cu var, un pat tare, o masă de brad, câteva scaune şi un pian. Ciripitul păsărelelor lângă fereastra-mi deschisă şi zgomotul mării în depărtare. Tot ce-mi era drag cu adevărat se putea dobândi cu foarte puţini bani. Aş fi fericit în cel mai umil mediu, numai să stau departe de urâţene.

Ochii lui Norstrom făcură încet ocolul camerei, trecând de la peretele ou tablourile primitivilor pe fond de aur la madona florentină din Cinquecento atârnată deasupra unui prie Dieu1; de la tapiţeria flamandă de pe uşă la strălucitoarele vase de Cafaiolo şi delicatele pahare veneţiene de pe etajeră, la covorul persan întins pe jos.

— Toate astea le-ai cumpărat desigur de la Bon Marche[170] [171]. zise Norstrom privind maliţios preţiosul covor de Bu hara de sub masă.

— Ţi l-aş da cu plăcere pentru o singură noapte de somn bun. Poţi lua şi vasul acela de Urbino – e o piesă unică, semnată chiar de Maestre Giorgio – dacă izbuteşti să mă faci să râd. Toate obiectele pe care le vezi nu-mi mai trebuie, nu-mi mai spun nimic, m-am săturat de ele. Încetează cu rânjetul tău enervant, ştiu ce spun şi-am să ţi-o dovedesc.

— Ştii ce-am făcut săptămâna trecută la

170 Scăunel de rugăciune.

171 Magasin cu mărfuri ieftine.

Londra, când am fost chemat în consult la doamna care suferea de angină pectorală? Mai aveam un caz acolo în aceeaşi zi, cu mult mai grav, de astă dată al unui bărbat. Acel om eram eu, ori mai bine zis dublul meu, mein Doppelgänger, cum îi spune Heine.

— Ascultă, prietene, l-am apostrofat pe Doppelgänger meu, când am ieşit braţ la braţ de la clubul St. James; vreau să te examinez mai amănunţit pe dinăuntru. Fă-ţi curaj şi hai să ne plimbăm încet pe New Bond Street, din Piccadilly până în Oxford Street. Şi ia aminte la ce-ţi spun: pune-ţi ochelarii cei mai buni şi priveşte cu atenţie la toate vitrinele, cercetează cu grijă fiecare obiect pe care-l vezi. Ocazie rară pentru tine, care iubeşti aşa de mult lucrurile frumoase, căci ai aici cele mai bogate magazine din Londra. Tot ce se poate cumpăra cu bani se află expus înaintea ochilor tăi, la îndemână. Îţi ofer tot ce ai vrea să iei, n-ai decât să spui că-ţi place, şi-i al tău. Însă cu condiţia ca ceea ce alegi să rămâie al tău, pentru folosul şi plăcerea ta; n-ai dreptul să dăruieşti.

Când am ajuns în colţ la Piccadilly, experienţa începu. Îl pândeam atent cu coada ochiului pe dublul meu în timp ce urcam agale pe Bond Street privind fiecare vitrină. Se opri o clipă la Agnew, negustorul de obiecte de artă, cercetă cu luare-aminte o Madonna pe fond de aur, spuse că-i o pictură foarte frumoasă din şcoala primitivă de la Siena, poate chiar de Simone di Martino. Făcu un gest spre vitrină, ca şi cum ar fi vrut să puie mâna pe tabloul vechi, apoi dădu din cap descurajat, îşi

vârî mâna în buzunar şi porni mai departe. Se opri plin de admiraţie în faţa unei vechi şi minunate pendule Cromwell de la Hunt and Roskell's, dar dădu din umeri declarând că nu voia să ştie cât era ora şi în afară de asta, dacă voia, o putea ghici uitându-se la soare, în faţa lui Asprey, unde erau expuse tot ce poate fantezia omenească născoci în materie de bibelouri şi podoabe de argint, aur şi pietre preţioase, declară că i se făcuse greaţă şi că va sparge vitrina şi tot ce se afla îndărătul ei dacă mai sta mult să privească la toate giuvaierurile acelea blestemate. Când trecurăm prin faţa croitorului alteţei-sale prinţul de Wales, îmi mărturisi că hainele vechi i se păreau mai comode la purtat ca cele noi. Cu cât înaintam de-a lungul străzii, devenea tot mai nepăsător şi părea că simte mai multă plăcere să se oprească pentru a dezmierda numeroşii câni ce mergeau pe trotuar în urma stăpânilor, decât să cerceteze vitrinele. Când ajunserăm în sfârşit în Oxford Street, dublul meu ţinea într-o mână un măr şi în cealaltă un buchet de lăcrămioare. Nu voia nimic altceva din Bond Street îmi spuse el, în afară poate de micuţul Aberdeen-terrier care stătea atât de cuminte în faţa magazinului Asprey, aşteptându-şi stăpânul. Începu a muşca din măr, remarcând că era un măr foarte gustos, apoi privi cu drag buchetul de lăcrămioare, spunând că-i amintea de vechea casă părintească din Suedia. Spera că isprăvisem experienţa şi mă întrebă dacă descoperisem ce se întâmpla cu el – era de vină capul?

— Nu, am răspuns, inima. Eram un doctor foarte priceput, recunoscu el; bănuia de mult că

pricina era inima şi mă rugă să păstrez secretul profesional şi să nu destăinuiesc nimic prietenilor. Nu dorea ca ei să afle ceea ce nu-i privea.

A doua zi ne-am întors la Paris. Călătoria de la Dover la Calais păru că-i place; spunea că-i este dragă marea. De atunci n-a mai părăsit aproape de loc Avenue de Villiers. Umblă mereu prin casă, din cameră în cameră, parcă nu poate sta jos o minută. Tot dă târcoale prin camera de aşteptare, făcându-şi loc printre bogătaşii americani şi-mi cere un întăritor, spunând că se simte aşa de obosit, în restul zilei, merge cu mine prin oraş de la o adresă la alta, aşteptând răbdător în trăsură împreună cu cinele până îmi vizitez bolnavii. La masă şade în faţa mea, pe scaunul pe care stai tu acum, privindu-mă ţintă cu ochii lui obosiţi, se plânge că n-are poftă de mâncare şi nu doreşte nimic alta decât un narcotic puternic. Noaptea vine şi, aplecându-şi capul pe perna mea, mă roagă din suflet să-l duc aiurea, căci aşa nu mai poate îndura mult, altfel…

— Nici eu nu mai pot, mă întrerupse Norstrom furio’s.

Pentru numele lui Dumnezeu! încetează odată cu prostiile despre

Doppelgängerul tău. Vivisecţia mintală este un joc primejdios pentru un om care nu poate dormi. Dacă mai continui astfel încă puţin, ai să ajungi cu tot cu Doppelgängerul tău la ospiciul

Sainte-Anne. Nu mă mai interesez de tine. Dacă vrei să-ţi strici

»

cariera, dacă nu doreşti nici faimă, nici bani,

dacă preferi odăiţa văruită de la Capri în locul luxosului apartament din Avenue de Villiers, pleacă fără să mai şovăi – şi cu cât mai repede, cu-atât mai bine. Du-te în insula ta mult iubită, să fii fericit acolo în loc să ajungi un lunatic aici! Cât priveşte dublul tău, te rog să-i transmiţi din partemi, împreună cu respectuoasele mele salutări, că nu-i decât un farsor. Pariez pe ce vrei că va descoperi curând un alt covor de Buhara de pus sub masa ta de lucru, o Madonna de Siena şi-un gobelin flamand de atârnat pe peretele văruit al camerei tale, o farfurie de Gubbio din Cinquecento în care să mănânci macaroni, şi-o veche cupă veneţiană din care să sorbi vinul tău de Capri Bianco!

21 *MINUNEA LUI SANT'ANTONIO*

Sant' Antonio mai săvârşise o minune. Trăiam într-o căsuţă de ţară din Anacapri, văruită alb şi curată, cu o pergolă însorită în faţa ferestrelor deschise, înconjurat de oameni simpli şi prietenoşi. Mătuşa Maria Porta-Lettere, La Bella Margherita, Annarella şi Gioconda erau toate încântate că mă întorsesem în mijlocul lor. Capri Bianco al lui don Dionisio era mai bun ca întotdeauna şi începeam a-mi da seama tot mai bine că şi Capri Rosso al lui parroco putea fi la fel de bun. De la răsăritul soarelui până-n amurgit lucram cu hărnicie pe locul unde fusese grădina lui mastro Vincenzo, săpând temeliile vastelor arcade ale loggiei din faţa viitorului meu cămin. Cot la cot cu mine, săpau mastro Nicola şi cei trei feciori ai lui, pe când vreo şase fete cu ochi şăgalnici şi şolduri unduioase cărau pământul în

coşuri mari purtate pe cap. La un metru adâncime dăduserăm de ziduri romane, opus reticulatum1, tari ca granitul, cu nimfe şi bacante dănţuind pe intonaco[172] roş pompeian. Dedesubt apăru pardoseala de mozaic, având de jur-împrejur chenar cu frunze de viţă de nero antica[173] şi un dalaj stricat de minunat palombino[174] ce se află acum în mijlocul loggiei mari. O columnă canelată de cipollino[175] care sprijină-azi loggia mică din curtea interioară zăcea răsturnată dea curmezişul dalajului, cum căzuse acum două mii de ani, spargând în prăbuşire un vas mare de marmură de Păros, a cărui toartă cu cap de leu se află acum pe masa mea. „Roba di Timberio”, spusese mastro Nicola ridicând un cap ciopârţit al lui Augustus plesnit în două, pe care-l puteţi vedea şi azi în loggia.

Când macaroanele erau gata în bucătăria părintelui Antonio, clopotele bisericii sunau mezzogiorno; ne aşezam atunci cu toţii plini de voie bună dinaintea unui, castron uriaş de insalada di pomidoro[176], minestroni ori macaroni, după care îndată ne apucam iar de treabă până la asfinţitul soarelui. Când clopotele, jos la Capri, sunau Ave Maria, tovarăşii mei de muncă îşi făceau toţi semnul crucii şi. urându-mi buon riposo, eccellenza, buono notte, signorino, plecau acasă. Dorinţa lor fu auzită de Sant’ Antonio, care

172 Mozaic cu desen în formă de zăbrele.
173 Negru antic.
174 Marmură albă.
175 Marmură colorată.
176 Salată de roşii.

mai săvârşi o minune: am început a dormi adânc toată noaptea, cum nu mai dormisem de ani de zile.

Mă sculam odată cu soarele, dădeam fuga până la far ca să mă scald şi mă întorceam când ceilalţi ajungeau şi ei sus. după utrenia de la ora cinci dimineaţa.

»

Niciunul dintre tovarăşii mei de lucru nu ştia carte, niciunul nu zidise altfel de case decât ţărăneşti, mai toate asemănătoare. Dar mastro Nicola ştia cum de zideşte o boltă, ca şi tatăl său, ca şi bunicul lui, ştiinţă moştenită din nenumărate generaţii de la romani, maeştrii lor. Că avea să fie o casă cu totul altfel decât toate cele văzute de ei până atunci, începuseră ei a cam bănui şi toţi erau grozav de curioşi; nimeni nu-şi putea da seama cum avea să arate, nici chiar eu. Singura noastră călăuză era un fel de schiţă grosolană, desenată de mine cu o bucată de cărbune pe zidul alb al grădinii. Nu mă pricep de loc să desenez, şi planul meu părea tras de o mină de copil.

— Asta-i casa mea, le-am lămurit; coloane mari romane vor sprijini camerele boltite şi bineînţeles că toate ferestrele vor avea mici coloane gotice. Asta-i loggia cu arcadele ei puternice; vom vedea încet-încet câte arcade vor trebui. De-aici începe o pergolă cu peste o sută de coloane, mergând până sus, la capelă. N-are nicio importanţă că drumul trece acum drept peste pergolă mea, cu timpul va trebui să dispară. Aici vine altă loggia, cu vedere asupra castelului Barbarossa, nu mi-o închipui deocamdată destul

de lămurit, dar sunt sigur că are să-mi vie în minte la momentul potrivit. Asta-i o curticica interioară, toată de marmură albă, un fel de atrium cu o fântână răcoroasă în mijloc şi capete de împăraţi romani în firidele din pereţi. Aici, în dosul casei, vom dărâma zidul grădinii ca să zidim o mănăstire cam în felul mănăstirii Laterane din Roma. Colo va fi o terasă mare, unde voi, fetele, veţi dansa tarantella în serile de vară. Sus, pe culmea grădinii, vom arunca stânca în aer şi vom construi un teatru grec, deschis din toate părţile soarelui şi vântului. Asta-i o alee de chiparoşi care merge până la capelă, pe care bineînţeles că o vom rezidi întocmai cum a fost, cu strane pentru cor şi vitralii la ferestre; vreau s-o fac biblioteca mea. Aici vine o colonadă din coloane gotice răsucite ce împrejmuieşte capela – şi dincoace, având vedere asupra golfului Neapole, vom aşeza un uriaş sfinx egiptean din granit roş, mai bătrân chiar decât Tiberius. Locul parcă-i făcut anume pentru un sfinx. Deocamdată nu ştiu încă de unde-l voi lua, dar sunt încredinţat că are să apară la timpul potrivit.

Eram cu toţii încântaţi şi dornici să sfârşim neîntârziat casa.

Mastro Nicola voia să ştie de unde va veni apa pentru fântâni. Din ceruri fireşte, de unde vine toată apa de pe insulă. De altfel, aveam de gând să cumpăr tot muntele Barbarossa şi să zidesc acolo o cisternă uriaşă. pentru colectarea apei de ploaie, astfel aprovizionam şi întregul sat cu apă, de care ducea atât de mare lipsă acum. Era un neînsemnat dar, cu care-i răsplăteam pe

cei ce-mi arătaseră atâta prietenie. Când am tras pe nisip cu bastonul conturul mănastioarei, am văzut-o dintr-odată înaintea ochilor, aievea cum arată azi, cu arcadele-i graţioase îmbrăţişând curticica de chiparoşi şi faunul care dansează în mijlocul ei. Când am găsit ulciorul de lut plin de monede romane, toţi au fost nemaipomenit de tulburaţi căci de două mii de ani fiecare contadina de pe insulă a căutat veşnic îl tesoro di Timberio1. Abia mult mai târziu am descoperit, curăţând monedele, că unele erau de aur, arătând atât de noi parcă ar fi fost bătute. azi, adevărate fleurs de corn[177] [178], cu cea mai impresionantă imagine a bătrânului împărat pe care am văzut-o vreodată. Alături am găsit două copite de bronz ale unei statui ecvestre. Una o mai am şi azi, cealaltă mi-a fost furată acum zece ani de un turist.

Toată grădina era plină de mii şi mii de bucăţi de marmoră şlefuită, de felurite culori: africană, pavonazetto, giallo antico, cipollino, atabastro.

Astăzi pardosesc toată marea loggia, capela şi unele dintre terase. O cupă de agată spartă, de o formă minunată, câteva vase greceşti, unele întregi, altele stricate, nenumărate fragmente de sculpturi din prima perioadă romană, printre care s-ar afla, după părerea lui mastro Nicola, şi la gamba di Tâmberio[179], precum şi multe inscripţii greceşti şi romane ieşiră la lumină în timp ce săpam. Plantând chiparoşii pe micuţa alee ce duce la capelă, am dat peste un mormânt cu un schelet

177 Comoara lui Tiberius.

178 Primele monede ieşite de la presare, de o formă perfectă.

179 Piciorul lui Tiberius.

de bărbat; în gură avea o monedă grecească.

Oasele mai sunt încă acolo unde le-am găsit, craniul se află pe masa mea de scris.

Arcadele mari ale spaţioasei loggia creşteau repede din pământ; una câte una, cele o sută de coloane ale pergolei se înălţau spre cerul albastru. Ceea ce fusese odată locuinţa şi atelierul de dulgherie a lui mastro Vincenzo se mărea şi se prefăcea treptat în ceea ce avea să fie viitorul meu cămin. Cum s-a săvârşit asta n-am fost niciodată în stare să pricep şi nimeni din cei care cunosc istoria lui San Hienele de astăzi n-a putut dezlega enigma. Habar n-aveam de arhitectură, la fel ca toţi tovarăşii mei de muncă. Nu s-a amestecat, ca să-mi ajute la construcţie, niciun om cu ştiinţă de carte, n-am consultat niciun arhitect, n-am întocmit nici schiţe, nici plan, nu s-a făcut niciun fel de măsurătoare exactă. Totul s-a înjghebat all occhio1 cum spunea mastro Nicola.

Adeseori seara, după plecarea celorlalţi, mă aşezam singur pe parapetul ruinat de lângă micuţa capelă, acolo unde avea să stea sfinxul meu, contemplând cu ochii minţii cum se înalţă din umbrele amurgului castelul visurilor mele. Adeseori, stând astfel, mi s-a părut că zăresc o siluetă înaltă, înfăşurată într-o mantie lungă, rătăcind pe sub bolţile neisprăvite ale loggiei de jos, corectând cu luare-aminte ce se lucrase peste zi, încercând tăria noilor construcţii, aplecându-se asupra desenelor grosolane făcute de mine pe nisip. Cine era misteriosul supraveghetor?

Să fi fost oare venerabilul Sant’ Antonio în persoană ce părăsise pe furiş sfinţita-i cadra din

altarul bisericii, coborând ca să mai înfăptuiască o nouă minune? Ori era ademenitorul tinereţii mele care stătuse cu doisprezece ani înainte lângă mine chiar în locul acela, oferindu-mi ajutorul în schimbul viitorului meu? Se făcuse atât de întuneric, că nu-i mai puteam vedea chipul, dar parcă zării străfulgerarea unei spade sub mantaua roşie. Când ne-am întors la lucru a doua zi dimineaţă, la Jocul unde în ajun ne oprisem brusc în mare încurcătură, nemaiştiind cum şi ce fel trebuia să facem, toate dificultăţile păreau că s-au lămurit peste noapte. Orice urmă de nehotărâre îmi pierise. Vedeam totul atât de limpede în minte, de parcă ar fi fost desenat de un arhitect în cele mai mici amănunte.

Maria Porta-Lettere îmi adusese cu câteva zile înainte o scrisoare din Roma. O zvârlisem nedeschisă în sertarul mesei mele de brad, să stea acolo împreună cu încă vreo duzină de scrisori necitite. N-aveam vreme pentru lumea din afara Capriului, în rai nu există poştă. Atunci se întâmplă ceva nemaipomenit: sosi o telegramă în Anacapri. Cu multă greutate transmisă cu două zile înainte semaforului de la Massa Lubrense, ajunsese în sfârşit la semaforul de la Capri, lângă Arco Naturale. Don Ciccio, semaforistul, după ce se căznise să-i dezlege înţelesul, o oferise pe rând mai multor locuitori din Capri.

Dar nimeni nu pricepea o boabă, nimeni nu voia să aibă a face cu dânsa. Atunci hotărârâ s-o încerce la Anacapri şi fusese pusă deasupra panerului cu peşte a Mariei Porta-Lettere. Maria Porta-Lettere, care nu văzuse în viaţa ei o

telegramă, o înmână cu mare grijă lui parroco. Îl reverenda don Antonio, neobişnuit să citească ceea ce nu ştia pe de rost, o sfătui pe Maria Porta – Lettere s-o ducă învăţătorului, Îl reverenda don Natale, cel mai învăţat om din sat. Don Natale era încredinţat că-i scrisă în ebraică, dar n-o putea traduce din pricina proastei ortografii. O îndemnă pe Maria Porta-Lettere s-o ducă la reverenda don Dionisio, care fusese până la Roma ca să sărute mâna papii şi era omul potrivit ca să descâlcească tainicul cuprins al răvaşului. Don Dionisio, cea mai mare autoritate a satului în materie de roba antica1, recunoscu îndată că era scrisă în codul telegrafic secret chiar al lui „Timberio" şi nu era de mirare că nimeni n-o putea înţelege. Părerea lui fu sprijinită de farmacist, dar violent combătută de bărbier, care jura că-i scrisă în engleză. Acesta, din isteţ, propuse să fie trimisă la Bella Margherita a cărei mătuşă se măritase cu un lord inglese.

Cum văzu telegrama, Bella Margherita izbucni în lacrimi; visase peste noapte că mătuşa ei era bolnavă şi fără îndoială telegrama era pentru ea şi fusese trimisă de lord inglese ca să-i vestească moartea mătuşii. În timp ce Maria Porta-Lettere umbla cu telegrama din casă în casă, satul era tot mai alarmat şi în curând toţi lăsară lucrul. Un zvon că ar fi izbucnit războiul între»

Italia şi Turcia fu dezminţit după-amiază de ah zvon adus pe tălpile desculţe ale unui băieţel din Capri, cum că regele ar fi fost asasinat la Roma. Sfatul comunal fu urgent convocat dar don

Diego, sindaco[180] [181], hotărî să se mai amine desfăşurarea drapelului la jumătatea catargului până la confirmarea prin altă telegramă a tristei veşti. Puţin înainte de apusul soarelui, Maria Porta-Lettere, adusă cu mare alai de o droaie de notabilităţi săteşti, bărbaţi şi femei, ajunse cu telegrama la San Michele. M-am uitat la telegramă şi-am spus că nu-i pentru mine. Pentru cine era? Nu ştiam, am răspuns, n-auzisem niciodată de un om răposat ori în viaţă care să fie oropsit cu asemenea nume; nu era un nume, părea mai degrabă alfabetul unei limbi necunoscute. Nu voiam să încerc citirea telegramei şi să le spun ce cuprinde? Nu, nu voiam, uram telegramele. Nu voiam să am niciun amestec. Era adevărat ca izbucnise război între Italia şi Turcia? strigă mulţimea de sub zidul grădinii.

Habar n-aveam şi puţin îmi păsa de război, numai să fiu lăsat în pace să-mi sap grădina.

Mătuşa Maria Porta-Lettere se aşează abătută pe o coloană de cipollino jeluindu-se că umbla cu telegrama din zori fără să fi mâncat nimic şi că nu mai putea. Ba mai trebuia să ducă şi nutreţ la vacă. Nu voiam să păstrez eu telegrama până a doua zi dimineaţă? N-o putea ţine în păstrare, căci nu era în siguranţă cu toţi nepoţeii ce se zbenguiau prin odaie, fără să mai puie la socoteală găinile şi porcul. Mătuşa Maria Porta-Lettere şi cu mine eram buni prieteni. Mi-a fost milă de ea şi de vaca; am vârât telegrama în buzunar. A doua zi

180 Antichităţi.

181 Primarul.

dimineaţă trebuia să pornească iar ou dânsa la drum, în cercetare.

Soarele căzu în mare, clopotele sunară Ave Maria, toţi ne întoarserăm acasă să cinăm. Cum stăm sub pergola mea, cu o sticlă din cel mai bun vin de-al lui don Dionisio dinainte, un gând îngrozitor îmi fulgeră deodată prin minte: dacă telegrama era pentru mine, la urma urmei? După ce m-am întărit cu încă un pahar de vin, am întins telegrama pe masă şi m-am pus pe treabă, cerând să traduc misteriosul ei înţeles în limbaj omenesc. Am avut nevoie de toată sticla de vin ca să mă încredinţez că nu era pentru mine. Am aţipit cu capul pe masa şi cu telegrama în mână.

A doua zi am dormit până târziu. N-aveam nicio grabă, nu lucra nimeni la mine în grădină în ziua aceea, desigur că se duseseră cu toţii ia biserică, la slujba de dimineaţă, fiind Vinerea Mare. Când m-am dus agale peste câteva ore până sus, la San Michele, am fost foarte surprins găsindu-l pe mastro Nicola cu cei trei feciori şi toate fetele lucrând de zor în grădină, ca de obicei. Ştiau, bineînţeles, cât de nerăbdător eram să isprăvesc cât mai grabnic lucrul, dar nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte să-i chem să lucreze în Vinerea Mare. Era într-adevăr frumos din partea lor şi le-am spus cât le eram de recunoscător. Mastro Nicola se uită foarte mirat la mine şi-mi răspunse că nu era fiesta[182] azi.

Nu era sărbătoare? Nu ştia că-i Vinerea Mare, ziua în care fusese răstignit domnul nostru

182 Sărbătoare.

Iisus Cristos?

— Va bene, zise mastro Nicola; dar Iisus Cristos n-a fost sfânt.

— Ba a fost sfânt, şi încă cel mai mare dintre toţi sfinţii.

— Dar nu aşa de mare ca Sant' Antonio care a săvârşit peste o sută de minuni. Câte minuni a făcut Iisus Cristos? întrebă el, aruncându-mi o privire maliţioasă.

Nimeni nu ştia mai bine ca mine că Sant' Antonio nu era uşor de întrecut în minuni. Se putea închipui minune mai mare decât cea care mă adusese înapoi în satul lui? Ocolind întrebarea lui mastro Nicola, am răspuns că aveam tot respectul cuvenit faţă de Sant' Antonio, dar el nu era decât om, pe când Iisus Cristos era fiul Domnului Dumnezeu din ceruri şi suferiserăstignirea pe cruce chiar în ziua în care ne aflam, pentru a ne mântui pe toţi de iad.

— Non e vero, zise mastro Nicola, începând să sape cu mare înverşunare. L'hanno fatto morire ieri per abbremare le funzione nella chiesa. Nu-i adevărat. L-au lăsat să moară ca să scurteze slujba bisericească. De abia mă dezmeticisem din surpriza acestei descoperiri, când auzii o binecunoscută voce strigându-mă de după zid. Am recunoscut pe prietenul meu, noul ministru al Suediei la Roma.

Era furios că nu primise niciun răspuns la scrisoarea prin care mă vestea că vrea să vie să petreacă Pastele cu mine, ba pe deasupra şi foarte jignit că n-avusesem măcar atâta bun simţ să vin la sosirea corabiei poştale la Marina în

întâmpinarea lui, cu un măgăruş, cum mă rugase în telegramă. N-ar fi venit să-l tai la Anacapri, dacă ar fi ştiut că va trebui să urce singur cele şapte sute şaptezeci şi şapte de trepte feniciene până aici sus, la nenorocitul meu de sat. Aveam îndrăzneala să susţin că nu primisem telegrama?

Desigur că o primisem, toţi o primisem, era să mă şi îmbăt din pricina ei. Se mai potoli puţin când i-am întins telegrama, spunând că vrea s-o ia la Roma ca s-o arate la ministero delle poşte e telegrafi. I-am smuls telegrama din mână ameninţând că mă voi împotrivi cu energie oricărei încercări de a se stabili vreo legătură telegrafică între Capri şi continent.

Eram încântaţ să-l conduc peste tot pe prietenul meu şi să-i explic toate viitoarele minunăţii de la San Michele, ajutându-mă din când în când şi de schiţa mea de pe zid, ca să-l fac să priceapă mai limpede – ceea ce, spunea el, era foarte necesar. Era plin de admiraţie şi când privi în jos, de la capelă, fermecătoarea insulă ce se desfăşura la picioarele lui, spuse că o socotea cea mai frumoasă privelişte din lume. Când i-am arătat locul unde aveam să aşez uriaşul sfinx egiptean de granit roş, îmi aruncă o privire piezişă, îngrijorată, şi când l-am dus să vadă unde aveam de gând să arunc muntele în aer pentru a înălţa un teatru grec, îmi mărturisi că se simţea cam ameţit şi mă rugă să-l duc la vila mea şi să-i dau un pahar cu vin; voia să vorbească în linişte cu mine.

Privind în jur la pereţii văruiţi ai odăii, mă întrebă dacă asta era vila mea – şi i-am răspuns că

niciodată în viaţa mea nu fusesem mai bine instalat. Am pus pe masa de brad o sticlă de vin de-al lui don Dionisio, l-am poftit să stea pe scaunul meu, iar eu m-am trântit pe pat, pregătindu-mă să ascult ce avea să-mi spuie. Prietenul meu mă întrebă dacă în ultimii ani nu-mi petrecusem prea mult timp la Salpêtrière între oameni mai mult sau mai puţin ciudaţi şi descumpăniţi, cam zdruncinaţi la etajul de sus.

I-am răspuns că, într-adevăr, aşa era, dar că sfârşisem definitiv cu Salpêtrière.

Se bucura că aşa asta, întrucât socotea că era şi timpul să plec de acolo. Mai bine mi-aş alege altă specialitate. Ţinea foarte mult la mine; de fapt, venise anume ca să cerce a mă convinge să mă întorc imediat la Paris, în lumea unde avusesem atâta succes, în loc să-mi pierd timpul între ţăranii din Anacapri. Dar de când mă văzuse, îşi schimbase părerea şi ajunsese la concluzia că aveam nevoie de odihnă completă. Îmi părea foarte bine că aproba hotărârea mea; într-adevăr, nu mai puteam suporta acea încordare veşnică, eram peste măsură de istovit.

— Cu capul? mă întrebă el cu un aer de compătimire.

Era de prisos să mă îndemne a mă întoarce la Paris, i-am spus, căci mă hotărâsem să-mi petrec restul zilelor la Anacapri.

— Cum adică? Vrei să trăieşti toată viaţa într-un nenorocit de sătuc, singur între ţăranii ăştia care nu ştiu nici măcar a scrie şi a citi! Tu, om cultivat, cu cine vei avea relaţii aici?

— Cu mine însumi, cu cânii mei şi poate cu o

maimuţă.

— Întotdeauna ai spus că nu poţi trăi fără muzică. Cine ara să-ţi cânte, cine are să-ţi facă muzică?

— Păsările din grădină, marea din juru-mi. Asculta! auzi minunatul glas de mezzo-soprană? Este al grangurului auriu. Nu găseşti că viersul lui este cu mult mai frumos decât vocea celebrei noastre compatriote Christine Nilsson ori. chiar a Adelinei Patti? Ascultă solemnul andante al valurilor, nu-i mai frumos decât mişcarea lentă a Simfoniei a noua de Beethoven?

Schimbând brusc vorba, prietenul meu mă întrebă ce arhitect aveam şi în ce stil voiam să-mi construiesc casa?

N-aveam niciun arhitect, i-am răspuns, şi până în prezent încă nu ştiam în ce stil va fi clădită, că totul se va aranja de la sine, pe măsură ce ridicam locuinţa.

Îmi aruncă din nou o privire piezişă, neliniştită şi-şi exprima mulţumirea că cel puţin plecasem de la Paris cu avere, căci desigur era nevoie de foarte mulţi bani pentru a construi o vilă splendidă ca cea pe care i-o descrisesem.

Am deschis sertarul mesei de brad, arătându-i un teanc de bancnote vârâte într-un ciorap. I-am spus că asta era tot ce aveam după doisprezece ani de muncă silnică la Paris. Socoteam că trebuie să fie cam vreo cincisprezece mii de franci, poate ceva mai mult, ori ceva mai puţin, probabil că ceva mai puţin.

— Visător fără de leac, ascultă vocea unui prieten, spuse ministrul Suediei. Şi, ciocănindu-şi

fruntea cu degetul, urmă: Nu vezi mai limpede ca foştii tai bolnavi de la Salpêtrière se vede că boala-i molipsitoare. Fă o sforţare să priveşti lucrurile aşa cum sunt în realitate şi nu în visurile tale. În ritmul cu care ai început, ciorapul tău se va goli într-o lună şi până acum nu văd nicio încăpere în care să poţi trăi, nu văd decât loggii pe jumătate neisprăvite, terase, capele şi pergole. Cu ce-ai să-ţi construieşti casa?

— Cu mâinile mele.

— Şi cu ce-ai să trăieşti după ce te vei instala în casă?

— Cu macaroane.

— Îţi trebuie cel puţin jumătate de milion ca să-ţi clădeşti San Michele al tău aşa cum îl vezi în închipuire. De unde ai să iei banii?

Am rămas cu gura căscată. Nu mă gândisem niciodată la asta, era o latură a problemei cu totul nouă pentru mine.

— Dar atunci, ce naiba să fac? am rostit în sfârşit, cu ochii ţinta la prietenul meu.

— Să-ţi spun eu ce trebuie să faci, zise acesta cu vocea-i hotărâtă. Opreşti imediat lucrările la nebunescul tău San Michele, îţi părăseşti odaia văruită şi, fiindcă refuzi să te întorci la Paris, te vei duce la Roma ca să-ţi reiei activitatea de doctor. Roma este

»

locul cel mai nimerit pentru tine. Vei sta acolo numai în timpul iernii, şi în verile lungi vei fi liber să-ţi construieşti mai departe casa. Ţi-a intrat San Michele în cap, dar nu eşti un nebun, sau, în orice caz, până acum, majoritatea oamenilor n-au

descoperit-o încă. Pe lângă asta, ai noroc şi ori de ce te-apuci îţi reuşeşte. Mi s-a spus că sunt patruzeci şi patru de doctori străini care practică medicina la Roma.

Dacă te hotărăşti să te pui serios pe muncă, îi poţi învinge pe toţi numai cu mâna stângă. Dacă munceşti din greu şi-mi dai să-ţi păstrez eu câştigul, pun pariu pe ce vrei că-n mai puţin de cinci ani vei avea destui bani ca să-ţi isprăveşti pe San Michele al tău şi să-ţi trăieşti fericit restul vieţii în tovărăşia cânilor şi-a maimuţelor.

»

După plecarea prietenului meu, am petrecut o noapte îngrozitoare, plimbându-mă încolo şi încoace ca o fiară în cuşca prin odăiţa mea de ţară. N-am avut curajul nici măcar să mă urc până la capelă, ca să spun noapte bună sfinxului visurilor mele, ca de obicei, îmi era frică să nu apară iar lângă mine din penumbra amurgului ispititorul în mantie purpurie. Când se ivi soarele, m-am repezit devale la far, aruncându-mă în mare. Pe când mă întorceam înot spre ţărm, capul îmi era limpede şi rece ca apele golfului.

Peste două săptămâni, eram instalat ca medic în casa lui Keats din Roma.

22 *PIAZZA DI SPAGNA*

Întâia mea bolnavă a fost doamna P., soţia binecunoscutului bancher englez din Roma. Căzuse de pe cal la o vânătoare de câni în Campagna, şi de mai bine de trei ani zăcea în pat. O trataseră pe rând toţi medicii străini din Roma. Cu o lună mai înainte consultase chiar pe Charcot, care-i dăduse numele meu; nu ştiam că aflase de

stabilirea mea la Roma. Cum am examinat-o, am înţeles că profeţia ministrului suedez se va împlini. Ştiam acum că Fortuna era din nou în preajma mea, nevăzută de toţi afară de mine. Era într-adevăr un caz fericit pentru începutul activităţii mele la Roma, bolnava fiind cea mai cunoscută doamnă din colonia străină. Mi-am dat seama că paralizia membrelor era provocată de un şoc, nu de o leziune a coloanei vertebrale şi că masajul şi încrederea o vor pune pe picioare în câteva luni. I-am spus-o chiar ei, ceea ce nimeni nu îndrăznise să facă până atunci – şi m-am ţinut de cuvânt.

Începu a-i merge mai bine chiar înainte de a-i aplica tratamentul cu masaj, în mai puţin de trei luni, toată înalta societate romană o văzu cum coboară din trăsură la Villa Borghese şi se plimbă pe sub arbori sprijinindu-se într-un baston. S-a vorbit de asta ca despre o izbândă miraculoasă; în realitate, era un caz simplu şi uşor de vindecat, cu condiţia ca bolnavul să aibă încredere în medic, iar acesta răbdare, îmi deschise uşile tuturor caselor numeroasei colonii engleze din Roma şi ale multor case italiene. Anul următor, am devenit medicul ambasadei britanice şi aveam mai mulţi bolnavi englezi decât toţi cei unsprezece medici englezi la un loc – puteţi să vă închipuiţi singuri cu ce ochi mă priveau. Un vechi prieten al meu de la École des Beaux-Arts, acum pensionar la Villa Medici, mă introduse în colonia franceză. Prietenul meu de-o viaţă întreagă, contele Giuseppe Primoli îmi înălţa osanale pretutindeni în societatea romană, iar un vag ecou al succeselor mele din Avenue de Villiers ajută şi el ca să se

umple de clienţi salonul meu de aşteptare. Profesorul Weir-Mitchell, cel mai mare specialist de nervi american, cu care mai avusesem relaţii în zilele şederii mele la Paris, urmă a-mi trimite şi acum din prisosul lui milionari hărţuiţi ori pe soţiile isterice ale acestora. Ba şi exuberantele lor fiice, care-şi investiseră vanitatea în cel dintâi prinţ italian disponibil, începură să mă cheme în sumbrele lor palate, ca să mă consulte asupra variatelor simptome ale dezamăgirii lor.

Restul numerosului grup american îi urmă ca o turmă de oi – şi cei doisprezece medici americani împărtăşiră soarta colegilor englezi. Sutele de modele ce stăteau pe treptele bisericii Trinita dei Monti, sub ferestrele mele, în costumele lor pitoreşti din munţii ce împrejmuiau Montecassino, erau toate clientele mele.

Toate florăresele din Piazza di Spagna îmi aruncau bucheţele de violete în trăsura când treceam prin faţa lor, drept recunoştinţă pentru vreun sirop de tuse ce-l dădusem unuia din nenumăraţii lor plozi. Ambulatoria1 meu din Trastevere îmi răspândea faima în cartierele sărace ale Romei. Eram în picioare de dimineaţă până seara, dormeam ca un rege de seara până dimineaţa dacă nu eram chemat în timpul nopţii, ceea ce se întâmpla destul de des; dar nici nu mă sinchiseam de asta, căci în acele zile nu ştiam ce-i oboseala. Ca să câştig timp şi ca să-mi satisfac pasiunea pentru cai, curând am început a străbate Roma în goana mare într-o elegantă victoria cu roţi roşii trasă de-o pereche de minunaţi cai ungureşti, având lângă mine pe credinciosul

Tappio, cânele lapon, îmi dau seama acum că era poate cam bătător la ochi şi că ar fi putut fi luat drept o reclamă, dacă n-aş fi ajuns să nu mai am nevoie de niciuna. Oricum, îi supăra grozav la ochi pe cei patruzeci şi patru de colegi, despre asta nu mai încape nicio îndoială. Unii din ei umblau în nişte trăsuri vechi, cu înfăţişare jalnică, de pe vremea lui Pio Nono[183] [184], ce-ţi făceau impresia că la nevoie puteau uşor fi transformate în cară funebre pentru clienţii lor decedaţi. Alţii umblau pe jos la sinistrele lor ocupaţii, în redingote lungi, cu jobenele trase pa ochi, parcă meditând profund pe cine să îmbălsămeze data viitoare. Toţi se holbau fioros la mine când treceam pe lângă ei, căci toţi mă cunoşteau din vedere. Curând fura nevoiţi să mă cunoască personal, de voie, de nevoie, deoarece bolnavii lor pe moarte începură să mă cheme la consult. Făceam tot ce-mi sta în putinţă să urmez cu stricteţe eticheta profesiei noastre, asigurându-i pe pacienţii lor că erau într-adevăr norocoşi de a fi încăput pe mână atât de bune; dar nu-mi venea întotdeauna uşor. Eram într-adevăr o tristă adunătură, epave de peste mari şi ţări eşuate la Roma cu sărăcăciosul nostru bagaj de cunoştinţe. Trebuia să trăim undeva, de ce nu la Roma? Nu ne oprea nimic, desigur, câtă vreme nu primejduiam viaţa bolnavilor noştri.

Nu după multă vreme ajunse aproape cu neputinţă să moară un străin la Roma fără a îi chemat să-l ajut la trecerea pe lumea cealaltă.

183 Policlinică.

184 Papa Pius al IX-lea (1792-1878).

Ajunsesem pentru străinii muribunzi ceea ce era rillustrissimo Profesore Baccelli pentru romanii pe moarte i ultima speranţă, vai, atât de rar împlinită! Altă persoană cară nu lipsea niciodată în asemenea împrejurări era signor Cornacchia. antreprenorul de pompe funebre al coloniei străine şi administratorul cimitirului protestant de la Porta San Paolo. Părea că n-are nevoie să fie chemat; întotdeauna se ivea exact la timp cu nasu-i mare, coroiat ce parcă adulmeca mirosul morţii de departe, asemeni vulturului mâncător de hoituri. Corect îmbrăcat, cu gheroc lung şi joben întocmai ca şi un medic, se afla întotdeauna pe culoar, aşteptându-şi rândul să fie chemat. Avea, se vede, o deosebită simpatie pentru mine, căci mă saluta foarte cordial, ridicându-şi sus jobenul ori de câte ori mă întâlnea pe stradă, îşi exprima întotdeauna părerea de rău când plecam primăvara din Roma şi mă întâmpina întotdeauna cu mâinile întinse, urându-mi prieteneşte: Ben tornato, signor dottore[185], când mă înapoiam toamna. Se iscase o mică neînţelegere între noi la Crăciunul precedent, când îmi trimisese douăsprezece sticle de vin, cu urarea unei fecunde colaborări în sezonul viitor. Se arătă adânc jignit că nu puteam primi darul lui, spunându-mi că niciunul din colegii mei nu refuzase vreodată micile-i dovezi de prietenie. Aceeaşi penibilă neînţelegere răci pentru o vreme şi relaţiile cordiale dintre mine şi cei doi farmacişti străini.

Am fost nespus de surprins, într-o bună zi, de

185 Bine-aţi venit, domnule doctor.

vizita bătrânului doctor Pilkington care avea motive cu totul speciale să mă urască, îmi spuse că el şi confraţii lui aşteptaseră zadarnic să le fac vizită, aşa cum cer legile nescrise ale etichetei. Deoarece muntele nu venea la Mahomed, iată că venise Mahomed la munte. Dar n-avea nicio asemănare cu Mahomed în afara bărbii lui albe, lungi, venerabile; părea mai degrabă un profet mincinos decât unul adevărat. Mă înştiinţa că, în calitatea lui de decan al medicilor străini din Roma, venea pentru a-mi propune să intru membru în noua lor societate de ajutor reciproc, ce avea ca scop să pună capăt vrajbei care dura de atâta amar de vreme între ei. Toţi colegii lui se înscriseseră membri, în afară de banditul acela bătrân de Campbell, cu care niciunul din ei nu vorbea. Problema spinoasă a onorariilor fusese rezolvată spre satisfacţia tuturor, printr-un acord comun, fixându-se un minimum de douăzeci de franci, iar onorariul maxim rămânea la chibzuinţă fiecăruia, după împrejurări. Nicio îmbălsămare de bărbat, femeie ori copil nu se va face pentru mai puţin de cinci mii de franci. Era dezolat, dar trebuia să-mi comunice că societatea primise de curând mai multe plângeri că mă arătam foarte nepăsător la încasarea drepturilor mele, ba că uneori nu luasem niciun onorariu. Chiar ieri, signor Cornacchia, antreprenorul de pompe funebre, îi destăinuise aproape cu lacrimi în ochi că îmbălsămasem pe soţia pastorului suedez pentru o sută de lire – jignitoare lipsă de loialitate faţă de toţi confraţii mei. Era convins că-mi voi da»»»

seama de foloasele pe care le voi avea primind să fiu membru al societăţii lor de ajutor reciproc şi va fi încântat să-mi ureze bun venit în mijlocul lor la şedinţa de a doua zi.

I-am răspuns că-mi părea rău, dar nu vedeam niciun avantaj, nici pentru mine, nici pentru ei, de a intra în societatea lor, dar în orice caz eram dispus să discutăm împreună fixarea onorariului maxim, nu însă a minimului. Cât despre injecţiile cu sublimat pe care ei le numeau îmbălsămare, costul lor nu depăşea cincizeci de franci. Dacă se mai adaugă cincizeci de franci pentru timpul pierdut, suma pe care o luasem pentru îmbălsămarea soţiei pastorului era corectă, înţelegeam să câştig de pe urma celor vii nu de pe-a morţilor. Eram medic, nu hienă.

La cuvântul „hienă”, doctorul se sculă de pe scaun, rugându-mă să nu mă ostenesc să-l chem vreodată la consult, căci nu va fi disponibil.

Era o lovitură grea pentru mine şi bolnavii mei, i-am răspuns eu, dar vom încerca să ne descurcăm fără el. Regretam că-mi pierdusem cumpătul, că nu mă putusem stăpâni şi i-am mărturisit-o la următoarea noastră întâlnire, de data asta în casa lui din Via Quattro Fontane. Bietul doctor Pilkington suferise un atac uşor chiar în ziua întrevederii noastre şi trimisese după mine ca să-l îngrijesc, îmi povesti că societatea de ajutor reciproc se dizolvase şi ajunseseră din nou cu toţii la cuţite, aşa că se simţea mai în siguranţă în mâinile mele decât într-ale lor. Din fericire, starea lui nu era gravă ba mi se păru că după atac arăta mai vioi decât înainte.

Am încercat să-l încurajez cât am putut, încredinţându-l ca n-are de ce se îngrijora şi că bănuisem întotdeauna că mai suferise câteva atacuri uşoare. Nu mult după aceea se ridica din pat mai activ ca oricând – şi încă se mai bucura de o sănătate înfloritoare la plecarea mea din Roma.

La puţin timp după asta, am făcut cunoştinţa duşmanului său de moarte, doctorul Campbell, pe care-l numise „bandit bătrân”. Judecând după întâia impresie, părea că nimerise de astă dată un diagnostic just. Nu mai văzusem moşneag cu înfăţişare atât de sălbatică: ochi sângeroşi, buze brutale, faţă congestionată de beţiv, acoperită toată de păr ca a unei maimuţe, şi o barbă lungă, hirsută. Se spunea că are peste optzeci de ani şi bătrânul spiţer englez, de mult retras din afaceri, îmi povestise că şi-acum treizeci de ani, când venise întâi la Roma, arăta întocmai la fel. Nimeni nu ştia de unde vine, umbla zvonul că fusese chirurg în armata sudiştilor în timpul războiului american. Specialitatea lui era chirurgia. De fapt, dintre toţi doctorii străini, el era singurul chirurg şi nu vorbea cu niciunul din colegii lui. Într-o bună zi, l-am găsit lângă trăsura mea, dezmierdându-l pe Tappio.

— Te invidiez că ai asemenea câne, rosti el brusc, cu vocea-i aspră. Maimuţele îţi plac?

I-am spus că-mi sunt foarte dragi.

Eram omul lui, declară el, şi mă rugă să vin să-i văd maimuţa, care se opărise îngrozitor răsturnând o oală cu apă clocotită.

Ne-am urcat la apartamentul lui din colţul pieţei Mignanelli. Mă rugă să aştept o clipă în

salon şi se întoarse îndată cu maimuţa în braţe, un pavian uriaş înfăşurat tot în bandaje.

— Mi-e teamă că-i într-o stare foarte gravă, zise bătrânul doctor cu o voce cu totul schimbată, mângâind cu tandreţe obrazul scofâlcit al maimuţei. Nu ştiu ce-am să mă fac dacă se pierde, este singurul meu prieten. L-am crescut de mic cu biberonul, căci biata maică-sa a murit când l-a născut. Fiinţa mai drăgălaşă ca ea nu s-a pomenit, era mare aproape cât o gorilă şi ai fi zis că-i om. Pot tăia în bucăţele pe semenii mei fără să-mi pese cât negru sub unghie, ba mai degrabă îmi face plăcere, dar n-am de loc curajul să pansez trupuşorul lui opărit, îl doare aşa de îngrozitor când cerc să-i dezinfectez rănile, că nu mai pot îndura. Sunt sigur că iubeşti animalele. Vrei să-l îngrijeşti dumneata?

Am desfăcut pansamentele pline de sânge şi puroi, îţi venea să-i plângi de milă; tot trupul îi era o rană spăimântătoare.

— Ştie că-i eşti prieten, altfel n-ar sta aşa de liniştit. Afară de mine nu sufere să-l atingă nimeni. Pricepe tot şi-i mai inteligent decât toţi medicii străini din Roma la un loc. N-a mâncat nimic de patru zile, urmă doctorul – şi ochii lui injectaţi de sânge aveau o expresie de mare tandreţe. Billy, băiatul meu, nu vrei să faci o plăcere tăticului şi să guşti din curmala asta? I-am spus că aş prefera să am o banană, căci maimuţelor le place mai mult ca orice.

Va telefona imediat la Londra, declară el, ca să comande un ciorchine întreg de banane, oricât ar costa. Totul era să izbutim a-l menţine în

putere, am spus eu. I-am turnat pe gât puţin lapte cald, dar îl scuipă imediat.

— Nu mai poate înghiţi, gemu stăpânul maimuţei. Ştiu censeamnă asta: se prăpădeşte!

Improvizarăm cu ajutorul unei canule un fel de tub hrănitor şi, spre marea bucurie a bătrânului doctor, de astă dată maimuţa reţinu laptele.

Billy începu a se întrema cu încetul. Timp de două săptămâni l-am văzut în fiecare zi – şi până la urmă i-am îndrăgit pe amândoi, şi pe maimuţă, şi pe stăpân. Curând l-am găsit stând în balansoarul construit special pentru el pe terasa însoriă, alături de stăpânu-său, cu o sticlă de whisky pe măsuţa dintre ei. Bătrânul doctor era un mare adept al teoriei ca whisky-ul înaintea operaţiei dă siguranţă mânii. Socotind după numărul sticlelor goale din ungherul terasei, doctorul trebuia să fi avut o impresionantă clientelă. Vai. amândoi aveau patima beţiei şi l-am prins pe Billy de câteva ori bând whisky and soda din paharul stăpânului. Doctorul îmi spusese că whisky-ul era cel mai bun tonic cu putinţă pentru maimuţe, că salvase viaţa scumpei mămici a lui Billy după o pneumonie.

Într-o seară i-am găsit pe terasă, amândoi beţi turtă. Billy juca pe masă un fel de dans negru în jurul sticlei de whisky, iar bătrânul doctor, răsturnat în scaun, bătea măsura plesnindu-şi palmele şi cântând cu glas răguşit:

— Billy, băiatule, Billy, băiaatul tatii, băiaaatule!... Nu mă auziră, nici nu mă văzură venind. Am rămas privind consternat fericita familie. Chipul maimuţei bete devenise aproape

omenesc, iar al bătrânului beţiv ai fi jurat că-i al unei gorile uriaşe. Aerul de familie se vădea limpede.

— Billy, băiatul tatii, Billy, băiaatule, băiaaatule! Era cu putinţă? Nu, fireşte, nu era cu putinţă, dar gândul îmi dădu fiori…

Peste câteva luni, l-am găsit iar pe bătrânul doctor stând de vorbă cu Tappio lângă trăsura mea. Nu, slavă domnului Billy era sănătos. De data asta i se îmbolnăvise soţia. N-aş vrea să vin ca s-o examinez?

Ne-am urcat iar până la apartamentul lui. Nu ştiusem până atunci că mai trăia cineva cu el în afară de Billy. În pat zăcea o fată tânără, aproape un copil. Ţinea ochii închişi şi se vedea r clar că-i inconştientă.

— Parcă spuneai că ţi-e bolnavă soţia? E fata dumitale? Nu, era a patra soţie. Întâia se sinucisese, a doua şi a treia muriseră de pneumonie şi era sigur că a patra va avea aceeaşi soartă.

Prima mea impresie a fost că avea dreptate. Bolnava suferea de dublă pneumonie, dar se vedea că o enormă matitate în pleura stingă scăpase atenţiei lui. I-am făcut două injecţii subcutanate cu camfor şi eter, cu seringa murdară a doctorului, şi-am început să-i fricţionăm cu putere picioarele, dar cam fără de folos după toate aparenţele.

— Încearcă s-o trezeşti, vorbeşte cu ea! i-am spus doctorului.

Se aplecă peste chipu-i livid şi-i zbieră la ureche:

— Sally, scumpo, vino-ţi în fire, fă-te bine, că

de nu, mă-nsor iar!

Ea respiră adânc şi deschise ochii, cutremurându-se. A doua zi i-am făcut a puncţie în pleură, tinereţea săvârşi restul şi se însănătoşi încet, parcă fără voia ei. Bănuiala mea că suferea de o boală cronică a plămânilor se dovedi întemeiată: avea tuberculoză într-un stadiu avansat. Câteva săptămâni am venit s-o văd zilnic, îmi era foarte milă de ea. Se vedea că trăieşte într-o continuă teroare din pricina moşneagului – şi nu era de mirare, căci se purta grozav de brutal cu ea; deşi poate neintenţionat. Ştiam de la el că era originară din Florida. Când veni toamna, îl sfătuii s-o trimită acasă, cât mai repede cu putinţă, căci nu va mai supravieţui încă unei ierni la Roma. Era de aceeaşi părere, dar am descoperit îndată că principala dificultate era ce să facă cu Billy. Până la sfârşit, i-am propus să-i ţin eu maimuţa cât va lipsi, în curticica mea de sub scările de la Triniti dei Monti, unde mai ţineam şi alte felurite animale. Trebuia să se întoarcă peste trei luni. Nu s-a mai întors. N-am mai aflat nici eu, nici alţii niciodată ce s-a întâmplat cu el. Umbla zvonul cum că ar fi fost împuşcat în timpul unei încăierări dintr-o cârciumă, dar nu ştiu dacă-i adevărat. Adeseori m-am întrebat cine era omul acela, şi dacă măcar era doctor. O dată l-am văzut amputând un braţ cu o viteză uimitoare; probabil ştia ceva despre anatomie, clar habar n-avea să cureţe şi să dezinfecteze o rană, iar instrumentele lui erau nemaipomenit de primitive. Spiţerul englez îmi destăinui se că scria veşnic aceleaşi reţete, uneori cu greşeli ortografice şi cu dozele

greşite. Eu cred că nici nu era doctor, ci un fost măcelar ori poate vreun subofiţer sanitar de la o ambulanţă, care avusese motive serioase să fugă din ţara lui.

Billy stătu la mine în Piazza di Spagna până în primăvara, apoi l-am luat la San Michele, unde am avut mult de furcă cu dânsul până la sfârşitul fericitei sale vieţi. L-am lecuit de beţie – şi în unele privinţe ajunsese chiar o maimuţă respectabilă. Veţi auzi încă multe despre el mai încolo.

23 *IAR MEDICI*

Într-o zi apăru în cabinetul meu de consultaţie o doamnă în mare doliu, cu o scrisoare de recomandaţie din partea pastorului englez. Era o femeie destul de în vârstă, foarte corpolentă, înfăşurată într-o rochie largă ce flutura pe ea şi de o croială cu totul neobişnuită.

După ce se aşeză cu mare grijă pe canapea, îmi spuse că era străină la Roma. De când murise reverendul Jonathan, regretatul ei soţ, rămăsese singură şi neocrotită pe lume. Reverendul Jonathan fusese totul pentru ea: soţ, tată, amant, prieten… Am privit cu simpatie faţa-i rotundă lipsită de expresie, ochii stupizi – şi i-am spus că o compătimeam.

Reverendul Jonathan ar fi…

Din păcate, eram foarte grăbit, i-am atras eu atenţia; camera de aşteptare era plină de lume. Cu.ce-i puteam fi de folos? răspunseră venea să se încredinţeze mâinilor mele, căci aştepta un copil. Ştia că reverendul Jonathan veghea asupră-i din ceruri, ea totuşi nu-şi putea stăpâni îngrijorarea deoarece era primul ei copil. Auzise vorbindu-se

mult despre mine; acum, după ce mă văzuse, era încredinţată că va fi tot aşa de în siguranţă în mâinile mele ca în ale reverendului Jonathan. Avusese întotdeauna o mare slăbiciune pentru, suedezi, fusese chiar logodită odată cu un pastor suedez; iubire fulgerătoare, care totuşi nu durase. Era surprinsă de înfăţişarea mea atât de tinerească, aveam exact aceeaşi vârstă ca pastorul suedez, ba chiar parcă aveam oarecare asemănare cu el. Avea ciudatul simţământ că ne mai întâlnisem cândva şi că ne puteam înţelege fără cuvinte, în timp ce vorbea, îmi arunca nişte ocheade; care l-ar fi făcut pe reverendul Jonathan să se simtă foarte stingherit dacă ar fi vegheat asupra-i chiar în clipa aceea. M-am grăbit să-i spun că nu sunt mamoş, dar eram convins că va fi în siguranţă în mumie oricăruia dintre colegii mei care, după câte ştiam, erau toţi specialişti în această branşă.a profesiei noastre. Ilustrul meu coleg, bunăoară, doctorul Pilkington…

Nu, mă voia numai pe mine, pe nimeni altul. N-am să fiu atât de hain la inimă s-o las singură şi neocrotită printre străini, singură cu un prunc fără de tată! De altfel, nici nu mai era vreme de pierdut, copilul putea să vie pe lume dintr-o zi în alta, în orice clipă. M-am sculat repede în picioare, propunându-i să trimit pe cineva după o birjă care s-o ducă numaidecât la Hotel de Russie, unde locuia.

Ce n-ar fi dat reverendul Jonathan să aibă fericirea de a-şi vedea copilul – el, care-o iubise pe mamă cu atâta pasiune! Căci se luaseră din dragoste şi căsătorie ca a lor nu se mai pomenise;

fusese ca o contopire a doua vieţi arzătoare, a doua suflete armonioase! izbucni într-un torent de lacrimi ce de-genera într-o criză de nervi care-i scutura tot trupul în aşa hal că te băga în sperieţi. Dintr-odată se făcu palidă, rămase neclintită şi-şi puse mâinile, cu un gest ocrotitor pe burtă. Teama mea se prefăcu în groază. Giovannina şi Rosina erau la Villa Borghese cu cânii, Anna plecase şi ea, nu era nicio femeie în casă, camera de aşteptare era plină de lume. Am sărit de pe scaun şi m-am uitat atent la ea. Am recunoscut pe dată chipul acela, pe care-l ştiam bine; nu-mi petrecusem zadarnic cincisprezece ani din viaţă printre femei isterice de toate vârstele şi din toate colţurile lumii. I-am spus pe un ton aspru să-şi şteargă lacrimile, să-şi vie în fire şi să asculte ce-i voi spune fără să mă întrerupă. I-am pus câteva întrebări profesionale. Răspunsurile ei în doi peri îmi stârniră curiozitatea în privinţa reverendului Jonathan şi moartea-i prematură. Prematură într-adevăr, deoarece reeşea că decesul multregretatului soţ avusese loc la o dată foarte nepotrivită a anului precedent, din punctul meu de vedere, medical. I-am spus până la urmă cât am putut mai delicat, că nici vorbă nu putea fi să aibă vreun copil. Sări de pe sofa cu faţa stacojie de furie şi se repezi pe uşă afară strigând cât putea de tare că insultasem memoria reverendului Jonathan!

Peste două zile, întâlnindu-mă cu pastorul englez în Piazza, i-am mulţumit că mă recomandase doamnei Jonathan şi mi-am exprimat totodată părerea de rău că n-o putusem lua sub

îngrijirea mea. M-a surprins aerul lui rezervat faţă de mine, L-am întrebat ce se întâmplase cu doamna Jonathan. Îmi răspunse, depărtându-se brusc, că o îngrijea doctorul Jones şi că aştepta să nască pruncul din clipă în clipă. Scandalul izbucni în mai puţin de douăzeci şi patru de ore.

Toată lumea aflase – toţi medicii străini ştiau şi jubilau! Ştiau şi bolnavii lor şi cei doi spiţeri englezi, ştia şi brutarul englez din Via Babuino, se ştia şi la Cook şi în toate pensiunile de pe Via Sistina. Numai de asta se vorbea în toate ceainăriile engleze. Curând, toţi membrii coloniei engleze din Roma aflară că săvârşisem o greşeală colosală şi că insultasem memoria Reverendului Jonathan. Toată lumea ştia că doctorul Jones nu părăsise Hotel de Russie şi că moaşa fusese chemată la miezul nopţii. A doua zi, colonia engleză din Roma se împărţi în două tabere duşmane: se va naşte un copil ori nu se va naşte? Toţi medicii englezi cu bolnavii lor, pastorii şi binecredincioşii lor, farmacistul englez din Via Condotti, toţi erau încredinţaţi că se va naşte. Toţi bolnavii mei, farmacistul rival din Piazza Mignanelli, toate florăresele din Piazza di Spagna, toate modelele; de pe treptele de la Inniti dei Monti, de sub ferestrele mele, toţi negustorii de roba antica, toţi scalpellini1 de pe Via Margutta negau cu înverşunare că va naşte. Brutarul englez sta în cumpănă. Prietenul meu, consulul englez, trebui, deşi în silă, să ia atitudine împotriva mea din motive patriotice. Situaţia lui signor Cornacchia, antreprenorul de pompe funebre, era deosebit de delicată, cerând o atitudine foarte

prudentă. Pe de o parte era credinţa-i. neclintită în priceperea mea ca principal colaborator al său, pe de. alta, perspectivele afacerilor sale ce se vădeau mult mai strălucite dacă n-aveam dreptate decât dacă aveam, în curând se răspândi zvonul că bătrânul doctor Pilkington fusese chemat în consult la Hotel de Russie şi descoperise că se vor naşte doi copii, nu unul. Signor Cornacchia îşi dădu seama că cea mai bună politică era să aştepte. Dar când se află că pastorul englez fusese vestit să fie pregătit la orice oră din zi şi din noapte pentru un botez în articula morţiş, având în vedere durata durerilor, signor Cornacchia nu mai stătu o clipă în cumpăna: trecu cu steagurile desfăşurate în tabăra vrăjmaşă, lăsându-mă în voia sorţii. Din punctul de vedere profesional al lui signor Cornacchia, ca antreprenor de pompe funebre ce se afla, un nou născut era la fel de valoros ca şi un om mare. Şi de ce nu doi prunci? De ce nu chiar…?

Aliaţii mei începuseră a da semne vădite de descurajare de când fusese zărită intrând la Hotel de Russie o doică îmbrăcată în pitorescul costum din munţii Sabini. Dar când sosi din Anglia. un cărucior care fu aşezat în holul hotelului, situaţia mea ajunse, aş putea spune, critică. Toate doamnele turiste din hotel aruncau priviri afectuoase căruciorului când treceau prin hol, toţi chelnerii puneau pariu la doi pe unu că vor fi gemeni, iar pariurile pe „nu va naşte” încetaseră cu totul. Mai multe persoane mă ocoliră la garden-party-ul de la ambasada britanică, unde doctorul Pilkington şi doctorul Jones, care se împăcaseră,

formau miezul unui grup însufleţit de ascultători, doritori să afle ultimele veşti de la Hotel de Russie. Ministrul Suediei mă luă deoparte şi-mi spuse cu voce supărată că nu mai voia să aibă a face cu mine, se săturase până în gât de excentricităţile mele, ca să nu întrebuinţeze o expresie mai tare.

Săptămâna trecută aflase că apostrofasem pe un respectabil doctor englez numindu-l hienă. Ieri, soţia capelanului englez spusese soţiei lui că insultasem memoria unui pastor scoţian. Dacă aveam de gând să continui tot aşa, era mai bine să mă întorc la Anacapri înainte ca întreaga colonie engleză să-mi întoarcă spatele.

După încă o săptămână de aşteptare încordată, începură a se ivi semne de reacţie. Pariurile dintre chelneri erau la egalitate, cu câteva oferte timide de cinci lire pe „niciun copil”. Când se răspândi vestea că doctorii se certaseră şi că doctorul Pilkington se retrăsese cu al doilea nou-născut sub redingota-i lungă, toate pariurile pe gemeni încetară. Cu cât trecea timpul numărul dezertorilor creştea zilnic. Capelanul englez şi credincioşii lui urmau să stea de pază curajoşi în jurul căruciorului. Doctorul Jones, moaşa şi doica dormeau încă la hotel, dar signor Cornacchia, prevenit de mirosu-i ascuţit, părăsise corabia ce se scufunda.

Apoi veni catastrofa, sub înfăţişarea unui bătrân scoţian cu chip isteţ care păşi într-o bună zi în cabinetul meu de consultaţie şi se aşeză pe sofaua unde stătuse şi sora lui. Mă înştiinţa că avea nenorocul să fie fratele doamnei Jonathan.

Sosise seara în ajun de-a dreptul de la Dundee. Nu-şi pierduse timpul. Plătise ce se cuvenea doctorului Pilkington, adică o treime din nota de plată, fucuse vânt pe uşă afară doctorului Jones şi mă ruga acum să-i dau adresa unui ospiciu de nebuni, ieftin. Iar doctorul, după părerea lui, ar trebui închis într-alt loc.

I-am răspuns că, din nefericire pentru el, cazul surorii lui nu era caz de ospiciu. Dacă nici ea nu era un caz pentru casă de nebuni, spuse el, atunci nu mai ştia cine putea fi. Reverendul Jonathan murise de bătrâneţe şi de ramolisment cerebral de mai bine de un an; era puţin probabil ca nebuna de babă să fi găsit undeva vreo nouă ispită. Se făcuse odată de râsul lumii întregi din Dundee, acum repetase aici aceeaşi manevră, stârnind râsul şi batjocura întregii Rome. Era sătul de dânsa şi nu voia să mai aibă de loc a face cu ea. Iar eu nici atât, i-am spus. Cincisprezece ani de zile fusesem înconjurat de femei isterice – şi doream odihnă. N-avea altă soluţie decât s-o ia înapoi la Dundee.

Cât despre doctorul ei, eram sigur că făcuse tot ce putuse. Pe cât ştiam, era un fost medic militar în India, acum ieşit la pensie, cu puţină experienţă în isterie. Nu prea credeam că avusese prilejul să dea peste cazuri de „tumoarea fantomă”, cum o numim noi medicii, cât fusese în armata engleză. La femeile isterice însă, aşa ceva se întâlneşte foarte des.

Ştiam că avusese neruşinarea să comande căruciorul de la magazin, pe numele lui? Trebuia să plătească cinci lire, când ar fi putut cumpăra la

Dundee unul de ocazie numai cu două lire. Nu l-aş putea ajuta să găsească un cumpărător pentru cărucior? Nu voia să câştige nimic la el, voia numai să-şi vadă banii înapoi.

Dacă o lăsa pe soră-sa la Roma, i-am atras eu atenţia, era în stare să-şi comande un alt cărucior de la magazin. Păru foarte impresionat de argumentul meu. I-am pus la dispoziţie trăsura ca să-şi ducă sora la gară. Nu i-am mai revăzut, niciodată.

Până acum profeţia ministrului suedez se adeverise; victoria mea fusese uşoară. Curând însă aveam să mă măsor cu un rival mult mai serios, care abia se stabilise la Roma. Auzisem şi înclin să dau crezare acelor vorbe că numai succesul meu rapid îl făcuse să-şi lase o clientelă bănoasă în… şi să se mute în Capitală. Se bucura de o reputaţie excelentă între compatrioţi, ca medic capabil şi om fermecător. Ajunsese în curând o figură marcantă în societatea romană, din care eu dispăream treptat acum după ce aflasem ceea ce voisem să ştiu! Umbla într-o trăsură tot atât de elegantă ca a mea, primea lume multă în somptuosu-i apartament de pe Corso; ascensiunea lui fu tot atât de rapidă ca şi a mea. Îmi făcuse o vizită, căzuserăm de acord că era loc destul în Roma ca să încăpem amândoi şi era de o politeţe desăvârşită faţă de mine ori de câte ori ne întâlneam. Se înţelege că avea o clientelă foarte mare, mai cu seamă americani bogaţi, mulţi dintre ei veniţi în cârduri la Roma, auzisem, ca să fie trataţi de el. Avea echipa lui proprie de inlârmiere şi o clinică particulară la Porta Pia. Crezusem la

început că-i medic de femei, dar mai târziu am auzit că era specializat în maladiile inimii. Avea se vede darul nepreţuit de-a insufla încredere bolnavilor căci am auzit întotdeauna numele lui pomenit numai cu laude şi recunoştinţă. Nu mă mira, deoarece în comparaţie cu noi toţi avea într-adevăr o personalitate remarcabilă: frunte frumoasă, ochi neobişnuiţi de pătrunzători şi inteligenţi, o mare uşurinţă de exprimare şi un fel de a se purta care te câştiga imediat. Pe colegii lui nici nu-i mai băga în seamă, pe mine însă m-a chemat de vreo două ori la consult, mai cu seamă când era vorba de boli nervoase. Părea să posede destul de bine principiile lui Charcot, vizitase şi câteva clinici germane. Eram aproape întotdeauna de acord în privinţa diagnosticului şi a tratamentului şi-am ajuns repede la concluzia că-şi cunoaşte meseria cel puţin tot atât de bine ca mine.

Într-o zi am primit un bileţel cu câteva cuvinte mâzgălite grabnic, în care mă ruga să vin fără întârziere la Hotel Constanzi pentru un consult. Părea mai agitat ca de obicei, în câteva vorbe repezite mă informă că bolnavul era de câteva săptămâm în tratamentul lui, care la început păruse că-i face foarte bine. Dar în ultimele zile începuse deodată a se simţi rău, starea inimii nu era satisfăcătoare şi-ar fi vrut să ştie părerea mea. Dar înainte de toate mă rugă să nu alarmez pe bolnav şi familia lui. Închipuiţi-vă surpriza mea, recunoscând în bolnavul lui pe omul iubit şi respectat de. mine de-atâta vreme, de altfel ca toţi care-l cunoscuseră, pe cel ce scrisese

Human Personality and its Survival of Bodily Death1.

Avea respiraţia superficială şi foarte anevoioasă, obrajii cianotici, vineţi şi supţi, numai minunaţii lui ochi rămăseseră aceiaşi. Îmi întinse mâna, exprimându-şi bucuria că mă întorsesem în sfârşit; îi fusese foarte dor de mine. Îmi aminti de ultima noastră întâlnire la Londra, când luasem masa împreună la Society for psihical researell[186] şi cum stătusem de vorbă toată noaptea despre moarte şi viaţa de apoi. Înainte de a fi avut vreme să răspund, colegul meu îi atrase atenţia că n-avea voie să vorbească, asta putându-i provoca un nou atac – şi-mi dădu stetoscopul lui. Nu era nevoie de o examinare amănunţita; cât văzusem îmi era de ajuns. Luând pe doctor deoparte, l-am întrebat dacă vestise familia. Spre marea mea uimire, nu părea să-şi dea seama de situaţie, deoarece începu a-mi spune că se gândeşte să repete injecţiile de stricnina la intervale mai scurte, să încerce a doua zi serul lui şi să trimită la Grand Hotel după o sticlă de vin vechi special de Burgundia. I-am declarat că sunt împotriva oricărui fel de stimulent, căci singurul lor efect era să sporească din nou suferinţa, deja atenuata de natura milostivă. Nu ne mai rămânea altceva de făcut decât să-l scutim, pe cât ne sta în putere, de a suferi prea mult. Pe când discutam intră în camera profesorul William James, ilustrul filosof, unul din cei mai buni prieteni ai lui. I-am repetat şi lui că trebuia numai decât înştiinţată familia – era o

186 „Personalitatea umană şi supravieţuirea ei după moartea trupului” de Frederik Myers (1843-1901).

chestiune de ore.

Cum toţi păreau să aibă mai multă încredere în colegul meu decât în mine, am stăruit să mai fie chemat în consult, imediat, încă un medic. Peste două ore sosi profesorul Baccelli, cel mai de seamă medic din Roma. Examinarea lui fu şi mai sumară, verdictul mai scurt.

— Îl va mourir aujourd'hui1, rosti el cu vocea lui joasă.

William James îmi povesti despre pactul solemn pe care-l încheiase cu prietenul lui, că cel ce va muri întâi să dea înştiinţare celuilalt în clipa trecerii în necunoscut. Amândoi credeau în posibilitatea unei astfel de comunicări. Atât era de copleşit de durere, încât n-avu curajul să intre în cameră. Căzu pe un scaun lângă uşa deschisă, cu carnetul pe genunchi, cu condeiul în mină, gata să serie mesajul eu obişnuita-i precizie ştiinţifică. După masă apăru respiraţia Cheyne-Stokes, zguduitorul simptom al morţii apropiate. Muribundul ceru să vorbească cu, mine. Ochii lui erau calmi şi senini.

— Ştiu că sunt pe moarte, rosti el, şi ştiu că mă vei ajuta. Când va fi – azi ori mâne?

— Îmi pare bine… sunt pregătit… nu mi-e frică, în sfârşit, voi afla. Spune-i lui William James, spune-i că… Gâfâitul trudnic al pieptului se opri – şi urmă o clipă teribilă când viaţa rămase în suspensie.

— Mă auzi? am întrebat aplecându-mă asupra celui ce murea. Suferi?

— Nu, murmură el, sunt foarte ostenit şi foarte fericit. Au fost ultimele lui cuvinte.

Când am plecat, William James şedea tot aplecat pe spate, în jilţul lui, cu minele pe faţă, cu carnetul deschis pe genunchi. Pagina era alba.

În iarna aceea l-am văzut des pe colegul meu şi pe mai mulţi dintre bolnavii lui. Îmi vorbea mereu de rezultatele»

extraordinare ale serului său şi ale altui remediu nou împotriva anginei pectorale, pe care-l folosise în ultima vreme cu un nemaipomenit succes în clinica lui. Fiindcă i-am spus că m-a interesat mult întotdeauna angina pectorală consimţi să mă ducă la clinica lui, ca să-mi arate pe câţiva dintre pacienţii săi vindecaţi cu noul medicament. Spre marea mea surpriză, am recunoscut acolo pe o fostă bolnavă de-a mea, o americană bogată, cu toate stigmatele caracteristice ale isteriei, clasată de mine ca malade imaginaire[187] [188]. Arăta admirabil, ca întotdeauna.

Stătea în pat de mai bine de o lună, vegheată zi şi noapte cu schimbul, de două infirmiere. I s-a lua temperatura de patru ori pe zi, i se făceau de mai multe ori pe zi, injecţii subcutanate cu medicamente necunoscute, i se fixase până în cele mai mici amănunte o dietă extrem de riguroasă, seara, lua narcotice; de fapt, tot ce dorea ea. N-avea angină pectorală cum n-aveam eu. Noroc că era voinică cât un cal şi capabilă să reziste oricărui tratament. Colegul meu îi salvase viaţa, îmi spuse ea. Îndată mi-a trecut prin minte că

187 Va muri astăzi.

188 Bolnavă închipuită.

majoritatea bolnavilor din clinică trebuie să fi fost cazuri mai mult ori mai puţin asemănătoare şi că toţi duceau acelaşi regim sever de spital fără să sufere de nimic, decât doar de-un trai de trândăvie, de prea mulţi bani şi de dorinţa de a se şti bolnavi şi sub îngrijirea unui doctor. Ceea ce vedeam mi se părea la fel de interesant ca angina pectorală, dacă nu chiar mai interesant. Cum proceda?

Ce metodă întrebuinţa? Pe cât mi-am putut da seama, metoda consta în a pune imediat pe femeile acelea la pat, rostind impresionantul diagnostic al unei maladii severe. Le îngăduia apoi o însănătoşire lentă, eliberându-le treptat de sub dominaţia sugestiei creierul buimăcit, îmi venea uşor acum să-l clasific pe colegul meu: era cel mai primejdios medic pe care-l întâlnisem vreodată. Să-l categorisesc drept şarlatan sadea, nu mă socoteam încă îndreptăţit s-o fac. Îl consideram un doctor priceput, dar asta nu însemna că nu putea fi pe deasupra şi şarlatan – amândouă mergeau perfect mână-n mână – şi tocmai într-asta consta pericolul. Dar şarlatanul operează singur, ca pungaşul de buzunare; or, omul acela mă poftea la clinica lui ca să-mi prezinte cu multă mândrie cazurile cele mai grave. Era, de bună seamă, un şarlatan, dar un soi de şarlatan cu totul aparte, care merita să fie studiat mai amănunţit. Cu cât îl vedeam, mă izbea tot mai mult agitaţia morbidă a întregii lui maşinării mintale, privirea neliniştită, viteza extraordinară cu care vorbea.

Dar felul cum întrebuinţa digitala, arma noastră cea mai puternică, dar şi cea mai

primejdioasă, în combaterea bolilor de inimă, a făcut să sune la urechea mea prima notă de alarmă, într-o noapte, am primit o scrisoare de la fiica unei cliente de-a lui, care mă ruga să vin numaidecât, căci infirmiera mă chema urgent. Infirmiera mă luă deoparte şi-mi spuse că trimisese după mine fiindu-i teamă că se întâmplă ceva rău; nu-i plăceau de loc cele ce se petreceau acolo. Avea dreptate. Inima fusese ţinută prea mult sub acţiunea digitalei, bolnava era în mare pericol să moară din pricina doctoriei. Am smuls seringa din mâna colegului meu tocmai când se pregătea să mai facă bolnavei o nouă injecţie şi, când m-am uitat în ochii lui, am citit groaznicul adevăr: nu era şarlatan, ci nebun.

Ce trebuia să fac? Să-l denunţ ca şarlatan? N-aş fi făcut decât să sporesc numărul bolnavilor şi, probabil, al victimelor. Să-l denunţ că-i nebun? Ar fi însemnat să-i stric cu desăvârşire cariera. Ce dovezi puteam aduce? Morţii nu pot vorbi, viii nu vor vorbi. Bolnavii, infirmierele, prietenii, toţi se vor ridica împotriva mea, căci eu aveam de câştigat mai mult ca oricine din prăbuşirea lui. Să nu fac nimic? Să-l las la locul lui – un smintit care să hotărască de viaţa şi moartea atâtor oameni?

După ce am stat multă vreme în cumpănă, m-am hotărât să vorbesc cu ambasadorul ţării lui, ştiind că era în relaţii foarte prieteneşti cu el. Ambasadorul nu voi să mă creadă. Cunoştea pe colegul meu de ani de zile şi-l considerase întotdeauna un medic priceput şi demn de încredere. Urmaşe şi el un tratament care-i priise foarte mult, îi tratase şi familia, îl ştiuse

întotdeauna un om nervos şi cam excentric; dar, în ce privea limpezimea minţii, era tot atât de sănătos ca noi doi. Deodată ambasadorul izbucni, după obiceiul lui, în hohote zgomotoase de râs. Nu se putea stăpâni, se scuză el, i se părea din cale afară de caraghios. Era sigur că nu-i voi lua în nume de râu, ştiind că nu sunt lipsit de-un oarecare simţ al umorului, îmi povesti apoi că în aceeaşi dimineaţă colegul meu fusese la el ca să-i ceară o scrisoare de recomandaţie către ministrul Suediei, cu care trebuia să vorbească într-o chestiune foarte gravă. Socotea că-i de datoria lui să-l previe că trebuie să fiu supravegheat, fiind încredinţat că nu-s sănătos la minte. I-am atras atenţia ministrului că asta era cea mai bună dovadă, fiind exact tactica pe care ar folosi-o un nebun în asemenea împrejurare; nebunii sunt neînchipuit de şireţi.

Ajungând acasă, am găsit o scrisoare de la colegul meu – atât de neciteaţă, încât mai mult am ghicit că era o invitaţie pentru a doua zi la dejun. Observasem de mai înainte schimbarea scrisului său. L-am găsit în cabinetul lui medical, în faţa oglinzii, privind ţintă cu ochii holbaţi la uşoara umflătura de la gât a glandei tiroide, pe care eu deja o băgasem de seamă. Iuţeala extraordinară a pulsului îmi uşura diagnosticul. I-am spus că avea boala lui Basedow. Îmi mărturisi că bănuise şi el şi mă ruga să-l tratez. I-am spus că era surmenat, că trebuia să renunţe un timp la profesia lui şi ca cel mai bun lucru era să se întoarcă acasă pentru o odihnă lungă. Am izbutit să-l ţin în pat până sosi fratele lui. Plecă din Roma peste o săptămână,

pentru a nu se mai întoarce niciodată. S-a prăpădit în anul următor, mi se pare într-un ospiciu.

24 *GRAND HOTEL*

Când doctorul Pilkington mi se prezentase ca decan al medicilor străini, uzurpase un titlu ce aparţinea altui om, cu mult superior nouă, tuturor celorlalţi medici străini din Roina. Ţin să scriu aici numele lui adevărat întreg, aşa cum a rămas înscris în amintirea mea cu litere de aur: bătrânul doctor Erhardt, unul din cei mai buni doctori şi unul din sufletele cele mai generoase pe care le-am întâlnit vreodată. Supravieţuitor al dispărutei Rome din vremea lui Pio Nono, reputaţia lui a rămas neştirbită după mai mult de patruzeci de ani de activitate în Cetatea Eternă. Deşi trecut de şaptezeci de ani, era încă om în putere şi cu mintea vioaie, zi şi noapte pe drum. Întotdeauna gata să ajute, fără deosebire, pe bogaţi şi săraci. Era tipul cel mai desăvârşit pe care l-am întâlnit al doctorului de familie de odinioară, acum aproape dispărut – spre paguba omenirii suferinde. Era cu neputinţă să nu-l iubeşti şi să nu ai încredere în el. Sunt sigur că n-a avut niciun duşman în lunga-i viaţă, în afară de profesorul Baccelli. Era german de origine – şi dacă în patria lui ar fi fost mulţi ca dânsul, în 1914 n-ar fi fost război.

Cum de atâţia bolnavi, chiar dintre foştii lui pacienţi, se adunau în casa lui Keats ca să-mi ceară mie sfaturi când în aceeaşi piazza trăia un om ca bătrânul Erhardt, va rămâne veşnic o enigmă pentru mine. Era singurul coleg pe care obişnuiam să-l consult când aveam vreo îndoială şi

întotdeauna se. dovedea că a avut dreptate iar eu greşeam nu prea rar, dar nu mă lăsa niciodată în încurcătură, îmi venea în ajutor ori de câte ori putea – şi asta se întâmpla destul de des. Poate că nu prea era obişnuit cu ultimele formule magice ale profesiei noastre şi se ferea de multe dintre noile medicamente brevetate şi miraculoase ale tuturor ţărilor şi teoriilor. Dar mânuia cu o neasemuită măiestrie vechea şi mult încercata-i farmacopee, iar ochii lui pătrunzători descopereau răul oriunde ar fi stat pitit; nu mai rămânea nicio taină în inimă ori plămân, de [îndată ce-şi punea stetoscopul la bătrâna-i ureche. Era în totdeauna la curent cu ultimele descoperiri moderne mai importante. Se interesa cu pasiune de bacteoriologie şi de seroterapie, ştiinţe pe vremea aceea aproape noi; ştia tot ce făcuse Pasteur, poate chiar mai bine ca mine. A fost întâiul medic care a folosit în Italia serul antidifteric al lui Behring. Descoperirea care salvează astăzi vieţile a sute de copii în fiecare an. era pe vremea aceea încă într-o fază experimentală şi nu se întrebuinţa ca tratament în mod obişnuit.:

N-am să uit niciodată prima lui experienţă cu serul antidifteric. Într-o noapte, târziu, am primit de la un american ce se afla la Grand Hotel o chemare urgentă, însoţită de o scrisoare de recomandaţie din partea profesorului Weir-Mitchell. În holul hotelului mă întâmpină un omuleţ cu o mutră furioasă, care-mi spuse foarte agitat că de-abia sosise de la Paris cu trenul de lux şi că, în locul celui. mai bun apartament pe care-l reţinuse, fuseseră îngrămădiţi, el şi familia lui, în

două camere mici, fără salon şi chiar fără baie. Telegrama directorului, prin care-l vestea că hotelul era plin, fusese trimisă prea târziu şi nu-l mai găsise. Tocmai telegrafiase la Ritz, protestând împotriva unui astfel de tratament. Şi, ca să puie vârf la toate, băieţelul lui cel mic se îmbolnăvise. Avea o răceală cu febră şi soţia lui îl veghease toată noaptea în tren. Eram atât de bun să merg imediat ca să-l examinez? Doi copilaşi dormeau în acelaşi pat, obraz lângă obraz, aproape gură la gură.

Mama lor mă privi îngrijorată. Băieţelul, îmi spuse ea, nu putuse înghiţi laptele şi-i era teamă să n-aibă o răceală la gât. Micuţul respira greu, cu gura căscată, cu chipul aproape vină t. Am mutat fetiţa adormită în patul mamei, pe care am înştiinţat-o că băiatul avea difterie şi că trebuie să trimit imediat după o infirmieră, îmi răspunse că dorea să îngrijească ea singură copilul. Mi-am petrecut toată noaptea curăţind membranele difterice din gâtul băiatului, care se înăbuşea. Spre dimineaţă am trimis după doctorul Erhardt, să mă ajute la traheotomie, căci băiatul era pe punctul de a se sufoca. Bătăile inimii slăbiseră într-atât, că doctorul nu se încumeta să-i dea cloroform şi ezitam amândoi să-l operăm, temându-ne ca nu cumva să moară sub cuţit. Am trimis după tatăl copilului care, auzind cuvântul difterie, se repezi afară din cameră şi discuţia urmă prin uşa crăpată. Nici nu vru să audă de operaţie şi propuse să cheme toate somităţile medicale din Roma, ca să aibă şi avizul lor. I-am răspuns că nu era nevoie şi – era şi prea târziu.

Dacă-l vom opera ori nu, rămânea să hotărâm noi, Erhardt şi cu mine. Am învelit fetiţa într-o pătură şi i-am spus s-o ducă în camera lui. Era gata să dea un milion de dolari, spunea el, ca să-şi scape băiatul. I-am replicat că aici n-aveau niciun amestec dolarii şi i-am trântit uşa în nas. Mama rămase lângă pat, privindu-ne înspăimântată. Am prevenito că ne aşteptam să fie nevoie de operaţie dintr-o clipă în alta – şi cum abia într-o oră se putea aduce o infirmieră, va trebui să ne ajute ea. Încuviinţă din cap fără să rostească un cuvânt şi faţa i se crispa de sfofţarea pe care-o făcea să-şi stăpânească lacrimile; era o femeie curajoasă, o fiinţă admirabilă. Pe când pusesem un prosop curat pe masă, sub lampă, şi pregăteam instrumentele, Erhardt îmi spuse ca printr-o stranie coincidenţa, primise chiar în dimineaţa aceea, prin legaţia germană, o mostră a serului celui nou, antidifteric, preparat de Behring, pe care-l ceruse laboratorului din Marburg. Ştiam că serul fusese încercat cu un remarcabil succes în mai multe clinici germane. N-am putea oare să-l folosim şi noi? Nu mai era timp de stat la discuţie, copilul se stingea văzând cu ochii; ne-am gândit amândoi că prea puţină speranţă rămăsese să mai scape cu viaţă.

Cu consimţământul mamei, ne-am hotărât să-i facem injecţia cu ser. Reacţia a fost teribilă şi aproape instantanee. Tot trupul copilului se înnegri, temperatura i se ridică la 41 de grade, căzând apoi brusc sub normal, cu violente frisoane. Din nas şi din intestine începu a-i curge sânge; bătăile inimii se făcură foarte neregulate şi

apărură simptomele unui apropiat colaps, Niciunul din noi nu părăsi în ziua aceea camera, aşteptând din clipă în clipă sfârşitul. Spre uimirea noastră, către seară. respiraţia i se făcu mai uşoară, pulsul mai puţin neregulat, iar starea locală a gâtului parcă, se ameliorase. L-am rugat pe bătrânul Erhardt să se ducă acasă pentru câteva ore de somn, dar el îmi răspunse că-l interesa atât de mult cazul încât nu simţea de loc oboseală. La

»

sosirea surorii Philippine, una dintre cele mai bune infirmiere pe care le-am avut, de la Institutul Englez al Surorilor Albastre, zvonul că izbucnise difterie la etajul de sus se răspândi ca un incendiu în tot hotelul, care era supraîncărcat. Directorul îmi trimise vorbă să ducem numaidecât copilul la un spital ori la o clinică. I-am răspuns că nici eu, nici Erhardt nu ne puteam lua răspunderea, deoarece cu siguranţă copilul ar muri pe drum – şi-apoi, nu cunoşteam niciun loc unde l-am putea duce, instalaţiile pentru astfel de cazuri fiind în acele vremuri teribil de primitive. Peste câteva clipe, milionarul din Pittsburg mă înştiinţa prin uşa întredeschisă că poruncise directorului să evacueze în contul lui tot etajul de sus ar prefera să cumpere hotelul decât să primejduiască viaţa copilului transportându-l în altă parte.

Spre seara, ne-am dat seama că se molipsise şi mama. A doua zi dimineaţă, toată aripa etajului de sus era evacuată. Fugiseră până şi chelnerii şi cameristele. Numai signor Cornacchia, antreprenorul de pompe funebre, făcea de gardă măsurând agale de la un capăt la altul coridorul

pustiu, cu jobenul în mână.

Din când în când, tatăl se iţea prin deschizătura uşii, aproape înnebunit de spaimă. Starea mamei se înrăutăţea. Am dus-o în camera de alături, lăsând-o în grija lui Erhardt şi a altei surori, iar eu cu sora Philippine am rămas cu băieţelul. Spre amiază avu un colaps şi muri de paralizia, inimii. Starea mamei era atât de gravă încât n-am îndrăznit să-i spunem, hotărându-ne să aşteptăm până a doua zi. Când l-am vestit pe tata că trupul copilului trebuia depus chiar în seara aceea în capela cimitirului protestant şi îngropat în răstimp de douăzeci şi patru de ore, se clătină şi era cât pe ce să cadă în braţele lui signor Cornacchia, care se apropiase de el cu o respectuoasă plecăciune. Soţia n-are să-l ierte niciodată dacă lasă copilul într-o ţară străină, spuse el. Trebuia să fie înmormântat în cavoul familiei din Pittsburg.

I-am răspuns că era cu neputinţă, deoarece legea interzicea să fie transportat trupul în asemenea cazuri. Peste o clipă, milionarul din Pittsburg îmi întindea prin crăpătura uşii un cec de o mie de lire sterline, să-l întrebuinţez cum voi socoti eu de cuviinţă; şi era gata să-mi mai scrie un cec cu orice sumă doream, numai să trimit trupul băiatului în America. M-am închis împreună cu signor Gornacchia într-o altă cameră şi l-am întrebat cât costa aproximativ o înmormântare clasa întâi şi un loc de veci în cimitirul protestant. Vremurile erau grele, îmi răspunse el, de curând preţul sicrielor crescuse, fapt agravat de o neprevăzută scădere a numărului clienţilor. Era o

chestiune de onoare pentru el ca înmormântarea să fie cât se poate de reuşită. Cu zece mii de lira se acopereau toate cheltuielile, în afară de bacşişuri. Apoi mai era groparul care, precum ştiam, avea opt copii – şi, fireşte, costul florilor. Pupilele ovale, ca de pisică, ale lui signor Cornacchia crescură deodată când i-am spus că eram împuternicit să-i dau o sumă îndoită dacă izbutea să transporte cadavrul la Neapole şi să-l expedieze cu primul vapor în America. Voiam răspunsul în două ore. Ştiam că era un lucru nelegal şi-i dăm timp să-şi întrebe conştiinţa. Eu o cercetasem pe-a mea.

— Singur voi îmbălsăma trupul, chiar în noaptea aceea, şi voi pune să lipească sicriul de plumb în faţa mea. După ce mă voi încredinţa astfel că înlăturasem orice primejdie de molipsire, voi semna un certificat de deces, în care declaram că pricina morţii fusese o pneumonie nemolipsitoare, urmată de o paralizie a inimii, evitând cuvântul difterie. Lui signor Cornacchia îi trebui mai puţin timp decât crezusem eu pentru a-şi întreba conştiinţa. Peste o oră veni să-mi spuie că primeşte, cu condiţia ca jumătate din sumă să i-o plătesc înainte, fără să-mi dea chitanţă. I-am dat banii. Peste o oră, Erhardt şi cu mine făceam traheotomie mamei copilului, operaţie care fără îndoială i-a salvat viaţa.

Amintirea acelei nopţi mă urmăreşte încă de câte ori intru în micuţul, încântătorul ţintirim de la Porta San Paolo. L-am găsit pe Giovanni, groparul, aşteptându-mă la poartă cu un felinar chior în mână. Am bănuit îndată, după felul cum mă

salută, că băuse un păhărel mai mult decât se cuvenea, ca să capete puteri pentru munca acelei nopţi. El trebuia să fie singurul meu ajutor, căci aveam motive serioase să nu mai doresc prezenţa altcuiva. Se stârnise furtună, ploua cu găleata şi era întuneric beznă. O răbufnire de vânt stinse felinarul şi trebui să ne bâjbâim drumul cum puturăm, pe un întuneric de păcură.

Pe la mijlocul cimitirului m-am poticnit de un morman de pământ şi am căzut cât eram de lung într-o groapă pe jumătate săpată. Făcuse groapa chiar în după-amiaza aceea, din porunca lui signor Gornacchio, îmi explică Giovanni; din fericire, nu era adâncă: era mormântul unui copil mic.

Îmbălsămarea fu o treabă grea şi primejdioasă. Trupul era deja într-un stadiu avansat de descompunere. Lumina era foarte proastă şi, spre marea mea spaimă, descoperii că mă tăiasem l-ai un deget. O bufniţă mare striga fără încetare din spatele piramidei lui Gestius – îmi amintesc bine de asta, căci pentru întâia oară mă înfioram la strigătul acela, eu, care-am iubit întotdeauna aşa de mult bufniţele.

În zori de zi m-am întors la Grand Hotel. Mama avusese o noapte bună, temperatura scăzuse la normal şi Erhardt o socotea scăpată. Nu-i mai puteam ascunde moartea băiatului. Cum nici tatăl, nici Erhardt nu voiau să-i spuie, sarcina căzu în seama mea. Sora avea impresia că mama ştia. Pe când veghea lângă pat, îmi povesti ea, bolnava se trezise deodată din somn şi, scoţând un ţipăt desperat, cercase să sară jos, dar căzuse înapoi leşinată. Crezând că a murit, se repezise să

mă cheme, dar tocmai atunci intrasem în cameră să-i spun că băieţelul se prăpădise chiar în clipa aceea. Presupunerea surorii se dovedi justă, înainte de a putea rosti o vorbă, bolnava se uita drept în ochii mei şi-mi spuse că ştia: fiul ei murise. Erhardt; părea distrus de moartea băiatului, învinuindu-se că recomandase serul. Bătrânul acela admirabil avea un suflet atât de cinstit şi de drept, încât voia să trimită tatălui o scrisoare acuzându-se aproape de moartea băiatului. Dar eu i-am replicat că răspunderea cădea asupră-mi, căci fusesem chemat să tratez cazul şi că o asemenea scrisoare putea să-l scoată cu totul din minţi pe un tată, şi aşa aproape nebun de durere. A doua zi am dus-o pe mamă cu trăsura mea la clinica Surorilor Albastre, unde izbutisem să capăt camere şi pentru fetiţă şi soţ. Omul acela era atât de îngrozit de difterie, încât îmi dărui întreaga-i garderobă, două cufere mari pline de haine, ba chiar şi pardesiul lui împreună cu jobenul. Eram încântat, căci hainele de ocazie sunt adesea mai folositoare decât medicamentele. Cu multă greutate l-am putut convinge să-şi păstreze ceasul de aur; barometrul lui de buzunar îl mai am şi azi. Când plecă din hotel, milionarul din Pittsburg achită fără să clipească o notă de plată atât de gigantică încât mi-a venit ameţeală. Am supraveghea; eu singur dezinfectarea camerelor şi, amintindu-mi de şiretlicul întrebuinţat în aventura mea de la Hotel Victoria din Heidelberg, m-am târât o oră în genunchi ca să desfac din cuie covorul de Bruxelles de pe jos. Cum de-a mai încăput atunci în capul meu un gând în folosul

Măicuţelor Sărmanilor, nu pricep nici eu. Parcă văd şi-acum mutrele funcţionarilor hotelului, când am pus să coboare covorul jos la trăsura mea, pentru a-l trimite la localul de dezinfecţie municipal de pe Aventin. I-am spus directorului că mi-l dăruise ca amintire milionarul din Pittsburg, după ce-l plătise cu un preţ întreit.

În sfârşit, am ajuns acasă, în Piazza di Spagna. Am agăţat pe uşa de la intrare o înştiinţare în franceză şi engleza că doctorul era bolnav şi-i rugam pe clienţi să se adreseze doctorului Erhardt, Piazza di Spagna, 28. Mi-am făcut o injecţie de morfină cu doză triplă şi m-am aruncat pe divanul din camera de consultaţie, cu gâtul umflat şi 40° temperatură. Anna se sperie şi vru să trimită numaidecât după doctorul Erhardt. Am liniştit-o spunându-i că eram perfect sănătos, n-aveam nevoie decât de un somn de douăzeci şi patru de ore – şi să nu mă trezească decât în caz că arde casa.

Narcoticul binefăcător începuse a revărsa uitarea şi pacea în creierul meu istovit, chiar şi spaima ce mă urmărea din pricina tăieturii de la deget dispăruse din gându-mi năuc. Aproape aţipisem. Dintr-odată, clopoţelul de la intrare începu a suna prelung, cu înverşunare. Se auzea în hol o voce stridentă de femeie, a cărei naţionalitate era uşor de recunoscut, discutând cu Anna într-o italiană stricată.

— Doctorul e bolnav. Vă rog, duceţi-vă alături, la doctorul Erhardt. Nu, voia să vorbească numaidecât cu doctorul Munthe, într-o chestiune foarte urgentă.

— Doctorul e-n pat; vă rog să plecaţi.

— Nu, trebuia să-l vadă fără întârziere.

— Dă~i cartea mea de vizită.

— Doctorul doarme, vă rog… Parcă puteam să dorm cu ţipetele acelea teribile răsunând în hol!

— Ce doriţi?

»

Arma nici n-avu timp s-o oprească locului că ea şi ridicase draperia de la camera în care dormeam, apărând ca icoana vie a sănătăţii, cât un cal de voinică: Mrs. Charles W. Washington Longfellow Perkins Junior.

— Ce doriţi? Dorea să ştie dacă, luând o cameră la Grand Hotel, nu risca să se molipsească de difterie. I se dăduse o cameră la etajul de sus. Era adevărat ca băieţelul murise la etajul întâi? Nu voia să se expuie.

— Care-i numărul camerei dumneavoastră?

— Trei sute treizeci şi cinci.

— Să n-o schimbaţi cu niciun preţ! E cea mai curată din întreg hotelul. Chiar eu am dezinfectat-o. Este camera în care a murit copilul.

M-am prăbuşit apoi pe pat, trecând parcă prin el, căci morfina începea din nou să lucreze. Clopoţelul de la intrare sună iar. Din nou am auzit în hol vocea necruţătoare spunându-i Annei că dorea să mă întrebe încă ceva şi mai important.

— Doctorul a adormit.

— Arunc-o pe scări, am urlat la Anna care era numai, jumătate cât cealaltă. Nu. nu voia să plece până nu-i voi da răspunsul.

— Ce mai doriţi?

— Mi s-a rupt un dinte şi mă tem că trebuie

să-l scot. Cum îl cheamă pe cel mai bun dentist din Roma?

— Doamnă Washington Perkins Junior, mă auzi bine? Da, mă auzea perfect.

— Doamnă Perkins Junior, pentru întâia oară în viaţă îmi pare rău că nu-s dentist; mi-ar fi făcut mare plăcere să-ţi scot toţi dinţii din gură.

25 *MĂICUŢELE SĂRMANILOR*

9

Eram bun prieten cu Măicuţele Sărmanilor de la San Pietro în Vincoli, vreo cincizeci de toate şi mai mult franţuzoaice, precum şi cu mulţi dintre cei trei sute de bătrâni, bărbaţi şi femei, ce găsiseră adăpost în vasta clădire. Doctorul italian care se presupunea că îngrijeşte de toţi oamenii aceia n-a arătat niciodată vreo gelozie profesională faţa de mine, nici chiar atunci când covorul milionarului din Pittsburg luat de la Grand Hotel a fost întins, după cuvenita dezinfectare, pe lespezile reci ca gheaţa ale capelei, spre marea îndurare a măicuţelor. Cum izbuteau ele să facă rost de mâncare şi îmbrăcăminte pentru toţi pensionam lor, era un mister pentru mine. Căruţa cea veche şi hodorogită, ce se târa mereu de la un hotel la altul să adune toate resturile de mâncare, era cunoscută pe vremea aceea de toţi vizitatorii Romei.

Douăzeci de măicuţe, două câte două, colindau fără odihnă din zori până-n noapte cu coşul cel mare şi cutia milelor. Două din ele stăteau de obicei la ora de consultaţie într-un ungher al holului meu. Mulţi dintre pacienţii de atunci îşi mai amintesc fără îndoială de ele. Ca

toate călugăriţele, erau foarte vesele şi pline de haz şi le plăcea tare să stea la taifas când aveau prilejul. Erau amândouă tinere şi drăguţe – maica superioară îmi spusese de mult în taină că cele bătrâne şi urâte nu sunt bune la adunatul milelor. I-am destăinuit la rândul meu că o soră tânără şi plăcută la chip are mai multe şanse să fie ascultată de bolnavii mei decât una urâtă, şi că o infirmieră ursuză nu-i niciodată o infirmieră bună. Acele călugăriţe, care ştiau atât de puţin despre lumea din afară, ştiau multe despre firea omenească. Cunoşteau dintr-o aruncătură de ochi pe cel care probabil va pane ceva în cutia milelor şi pe cel care nu va pune. Tinerii, îmi spuneau ele, sunt în general mai darnici decât bătrânii, iar copiii, vai, nu dăruiesc mai niciodată, în afară de cazul când le porunceşte bona lor engleză. Bărbaţii dau mai mult ca femeile, cei care umblă pe jos mai mult decât cei care umblă în trăsură. Englezii erau cei mai buni clienţi ai lor, apoi urmau ruşii. Turiştii francezi erau foarte puţini. Americanii şi germanii se despărţeau mai greu de banii lor, iar italienii din clasa de sus erau şi mai zgârciţi. Italienii săraci erau însă foarte generoşi. Prinţii şi clericii de toate naţiile nu prea erau, în general, buni clienţi. Cei o sută cincizeci de bătrâni pe care-i aveau în grija lor erau uşor de mânuit, dar cu cele o sută cincizeci de bătrâne, care toată ziua se certau şi se pârau, n-o scoteau uşor la capăt, înflăcărate drame pasionale se iscau ades între cele două aripi ale clădirii şi bietele măicuţe se căzneau să stingă jarul ce mocnea sub cenuşă, pe cât puteau, cu mărginită lor înţelegere.

Răsfăţatul căminului era Monsieur Alphonse, cel mai mărunţel franţuz care s-a pomenit vreodată, ce trăia în cotlonul lui. după nişte perdele albastre, în capătul salonului celui mare de şaizeci de paturi. Niciunul din celelalte paturi n-avea perdele, privilegiu de care se bucura numai Monsieur Alphonse ca cel mai în vârstă din toată instituţia. El pretindea că are şaptezeci şi cinci de ani, dar măicuţele socoteau că-i trecut de optzeci, iar eu, judecând după starea arterelor, îi dam aproape nouăzeci. Venise acolo, cu mulţi ani în urmă, ciucând o vălijoară în mână, cu o redingotă uzată pe el şi joben în cap, nimeni nu ştia de unde. Îşi petrecea zilele după perdelele lui, într-o desăvârşită izolare de restul pensionarilor. Apărea numai duminica, îndreptându-se cu paşi mărunţi către capela, cu jobenul în mână. Ce făcea ziua întreagă îndărătul perdelelor, nimeni nu ştia. Maicile îmi povesteau că întotdeauna când îi aduceau castronul cu supă ori ceaşca cu cafea – alt privilegiu – îl găseau stând pe pat şi cotrobăind în bucceluţa cu hârtii din valiza-i veche, ori periindu-şi jobenul. Monsieur Alphonse ţinea ca musafirii lui să păstreze o strictă etichetă. Cel care venea trebuia să bată întâi în măsuţa de

»

lângă pat… Atunci îşi încuia cu grijă hârtiile la loc în valiză, strigând cu glasu-i piţigăiat: Entrez, Monsieur!1 şi te poftea cu im gest de scuza să te aşezi lângă el, pe pat. Vizitele mele păreau că-i fac plăcere şi curând am devenit foarte buni prieteni. Zadarnic am cercat să aflu câte ceva din trecutul lui. Ştiam numai că era

francez, dar n-aş fi putut spune de era parizian ori nu. Nu ştia o boabă italieneşte şi aveam impresia că nu cunoştea Roma de loc. Nu fusese nici măcar la biserica Sfântu-Petru, dar avea de gând să se ducă un de ces quatre matins[189] îndată ce va avea vreme. Călugăriţele spuneau că nu se va duce, că nu ieşea nicăieri, deşi, când voia, avea încă destulă putere să umble.

Adevărata pricină pentru care sta acasă joia, ziua de ieşiră în oraş a bărbaţilor, era starea jalnică a jobenului şi a redingotei, distruse de atâta periat, în memorabila zi când cerea jobenul şi redingota milionarului din Pittsburg, nou-nouţe şi după ultima modă americană, începu cel din urmă capitol al vieţii lui Monsieur Alphonse – şi poate şi cel mai fericit, în joia următoare, toate măicuţele de prin săli se strânseră jos în uşa de la intrare, venise chiar şi maica superioară, ca să-l vadă pe Monsieur Alphonse urcându-se în eleganta mea caleaşca şi salutâncâu-şi solemn admiratoarele cu noul lui joben.

— Est-il chic!1 râdeau ele în timp ce trăsura pornea. On dirait un milord anglais![190] Coborârăm pe Corso, făcând o scurtă apariţie pe Pincio înainte de a ne opri în Piazza di Spagna, unde Monsieur Alphonse fusese invitat de mine la dejun.

Aş vrea să-l văd pe cel care ar fi putut rezista ispitei de a nu preface invitaţia aceea de joi într-una permanentă, pentru toate joile viitoare. Fix la

189 Intraţi, domnule!

190 Cît e de şic!

ora unu, în fiecare joi din, acea iarnă, caleaşca mea îl lăsa pe Monsieur Alphonse la numărul 26 de Piazza di Spagna. Peste o oră, când începeam consultaţiile, era condus de Anna până la trăsura ce-l aştepta pentru obişnuita-i plimbare pe Pincio. Se oprea apoi la cafeneaua Aragno, unde Monsieur Alphonse se instala în colţul rezervat lui şi îşi citea „Figaro” cu o ceaşcă de cafea dinainte, având acrul unui bătrân ambasador. Urma altă jumătate de oră de viaţă glorioasă în trăsură, la vale pe Corso, căutând atent cu privirea să descopere vreun cunoscut din Piazza di Spagna ca să-l salute cu jobenul cel nou. După asta dispărea iar îndărătul perdelelor albastre până joia următoare, când începea din zori să-şi perie jobenul, după spusa maicilor. Uneori se întâmpia să-mi pice la masă câte-un prieten, doi, spre nemaipomenita încântare a lui Monsieur Alphonse. Sunt sigur că mulţi dintre ei şi-l amintesc. Niciunul n-a avut vreodată cea mai mică bănuială de unde venea. Avea într-adevăr o înfăţişare foarte îngrijită şi cochetă – cu redingota-i lungă, elegantă, cu jobenul cel nou de care până şi la masă se despărţea cu părere de rău.

Neştiind nici eu însumi ce era Monsieur Alphonse, am sfârşit prin a-l preface într-un diplomat la pensie. Toţi prietenii mei îl numeau Monsieur le Ministre şi Anna îi spunea numai Vostra eccellenza; să-i fi văzut atunci chipul! Noroc că era foarte surd şi conversaţia cu el se mărginea îndeobşte la câteva păreri anodine cu privire la papă ori la scirocco. Oricum, trebuia să fii cu urechea atentă şi ochii în patru pentru a

putea interveni la timp ca să dau garafa deoparte şi să-l ajut la o întrebare penibilă ori la un răspuns şi mai penibil după ce băuse al doilea pahar de Prăseaţi. Monsieur Alphonse era un regalist înfocat, gata oricând să răstoarne republica franceză, cu orice preţ. Aştepta zilnic veşti din surse misterioase, ca să fie rechemat la Paris din clipă în clipă. Până aici n-aveam nicio grijă, auzisem o mulţime de francezi desfiinţând republica.

Dar când începea să vorbească despre chestiuni familiale, trebuia să fiu cu mare grijă ca nu cumva să scape la lumină secretul trecutului său pe care-l ţinea cu atâta grijă închis în valiză. Noroc că eram întotdeauna prevenit la timp de cumnatul lui: mon beau-frere le sous-prefet[191]. Exista o înţelegere tacita între mine şi prietenii mei ca de îndată ce va pomeni de acel misterios personagiu, garafa să fie pusă imediat deoparte şi nicio picătură de vin să nu se mai toarne în paharul lui Monsieur Alphonse.

Îmi aduc perfect aminte că Waldo Storey, cunoscutul sculptor american şi prieten deosebit de bun al lui Monsieur Alphonse lua masa cu noi în joia aceea. Monsieur Alphonse era foarte bine dispus şi neobişnuit de vorbăreţ. Nu golise bine întâiul pahar de Prăseaţi că începu să se sfătuiască cu Waldo cum să înjghebe o armată de foşti garibaldieni cu care să năvălească în Franţa, să meargă asupra Parisului şi să răstoarne republica. La urma urmei, doar nu era decât o

191 Cumnatul meu, subprefectul.

chestiune de bani şi cinci milioane ar fi de ajuns; un milion era dispus să-l procure el personal, în cazul cel mai prost.

Mi s-a părut cam congestionat la faţă şi eram sigur că prefectul, cumnatul său, nu era departe. I-am făcut lui Waldo semnul convenit să nu-i mai toarne nicio picătură de vin.

— Mon beau-frere le sous-pre… chicoti el. Se opri deodată, când am pus garafa cu vin deoparte şi-şi aplecă ochii în farfurie, cum făcea de obicei când nu-i plăcea ceva.

— Nu te supăra, am spus eu. Hai să mai bem un pahar în sănătatea dumitale. Iartă-mă dacă te-am jignit, şi jos republica! dacă doreşti dumneata.

Spre surpriza mea, nu întinse mâna spre pahar. Rămase neclintit privind ţintă în. farfurie. Murise. Nimeni nu ştia mai bine ca mine ce-ar fi însemnat pentru Monsieur Alphonse şi pentru mine, dacă aş fi ţinut seama de procedura obişnuită şi-aş fi chemat poliţia, după cum cere legea. Urma examinarea corpului de medicul legist, poate o autopsie, amestecul consulatului francez şi-apoi lucrul cel mai important: i se va răpi mortului singura-i avuţie, taina trecutului său. Am trimis pe Anna să-i spuie vizitiului să ridice coşul trăsurii, fiindcă Monsieur Alphonse leşinase şi îl duceam chiar eu acasă. Peste cinci minute, Monsieur Alphonse şedea alături de mine în trăsură, în colţul lui obişnuit, cu gulerul de la pardesiul milionarului din Pittsburg ridicat până peste urechi, cu jobenul înfundat bine pe sprâncene, după obiceiul lui. Arăta. ca întotdeauna, numai că părea şi mai mărunţel

decât în viaţă, ca toţi morţii.

»» ‘»»

— Pe Corso? întrebă vizitiul.

— Da, desigur, pe Corso; este plimbarea favorită a lui Monsieur Alphonse.

La început, maica superioară s-a arătat cam îngrijorată; dar certificatul meu pe care scrisesem „decedat în urma unei crize cardiace”, datat la azil, înlătură orice neplăcere cu poliţia. Seara, Monsieur Alphonse fu aşezat în raclă şi sub bătrânu-i cap i se aşeză valiza drept căpătâi, iar cheia ei o avea ca întotdeauna, legată pe o panglică, în jurul gâtului. Măicuţele nu întreabă niciodată nimic, nici despre cei vii, nici despre morţi. Le este de ajuns să ştie că cei care vin să le ceară adăpost sunt bătrâni şi flămânzi. Restul nu-i treaba lor şi-a nimănui, ci numai a lui Dumnezeu, Ştiu foarte bine că mulţi dintre pensionarii lor trăiesc şi mor la azil sub nume falşe. Aş fi vrut să-l lase să-şi ia cu dânsul în sicriu jobenul lui drag, dar maicile mi-au răspuns că nu se cădea, îmi părea foarte rău, le-am spus, eram sigur că ar fi fost fericit să-l aibă. Într-o noapte am fost trezit de o chemare urgentă de la Măicuţele Sărmanilor, să vin numaidecât. Toate sălile vastei clădiri erau tăcute şi întunecate, numai în capela se auzea murmur de rugăciuni. Am fost introdus într-o chilie din partea clădirii locuită de maici, unde nu fusesem niciodată. Pe pat zăcea întinsă o călugăriţă încă tânără, cu chipul alb ca perna pe care-şi rezema capul, cu ochii închişi, cu pulsul abia simţit. Era la mere generale des petites soeurs des pauvres1 care sosise chiar în seara

aceea de la Neapole şi. se întorcea la Paris după o călătorie de inspecţie în jurul lumii. Viaţa îi era în mare pericol din pricina unei grave boli de inimă. Am stat la căpătâiul regilor, reginelor şi al altor oameni celebri, în ceasuri când viaţa lor atârna de-un fir de păr, ce-l ţineam poate în mâna mea, dar niciodată n-am simţit apăsându-mă mai greu răspunderea meseriei mele ca în acea noapte, când femeia întinsă pe pat a deschis minunaţii ei ochi şi m-a privit:

— Faites ce que vous pouvez, monsieur le docteur, murmurase ea; car quarante mille pauvres dependent de moi.[192][193]

Măicuţele Sărmanilor trudesc din zori până-n noapte la munca lor, cea mai folositoare şi mai ingrată formă de binefacere pe care-o cunosc. Nu-i nevoie să vii la Roma ca să le întâlneşti; sărăcia şi bătrâneţea se află pretutindeni pe lume, ca şi Măicuţele Sărmanilor, cu coşul lor gol şi deşartă cutie a milelor. Puneţi-le în coş hainele vechi pe care le aveţi, de orice mărime ar fi, căci pentru Măicuţele Sărmanilor asta n-are nicio importanţă. Jobenele încep să nu mai fie la modă, n-are a face, daţi-le de pomană maicilor, în sălile lor se va găsi întotdeauna un bătrân Monsieur Alphonse ascuns în dosul unor perdele albastre, ce-şi perie cu hărnicie jobenul ferfeniţat, ultimă rămăşiţă a unei bogăţii dispărute, în ziua lui liberă, trimiteţi-i eleganta dumneavoastră caleaşca să facă o plimbare frumoasă pe Corso. Este mai sănătos

192 Maica superioară a întregului ordin Măicuţele Sărmanilor.

193 „Fă tot ce poţi, domnule doctor, căci am în grija mea patruzeci de mii de săraci.”

pentru ficatul dumneavoastră să faceţi o plimbare lungă pe jos, în Campagna, cu cinele. Poftiţi-l în joia următoare la masă; când n-ai poftă de mâncare, nu există leac mai bun decât să priveşti la un om flămând mâncând pe săturate. Daţi-i un pahar de Prăseaţi pentru a-l ajuta să uite, dar îndepărtaţi garafa din faţa lui când începe a-şi aduce aminte.

Puneţi şi ceva din economii în cutia milelor cu care umblă măicuţele, fie chiar numai un bănuţ, căci nu există plasament mai sigur, credeţi-mă. Amintiţi-vă ce-am scris pe altă pagină a acestei cărţi – ceea ce păstrezi pentru tine vei pierde; iar ceea ce dăruieşti, al tău rămâne pe vecie. De altfel, n-aveţi niciun drept să păstraţi banii numai pentru voi, nu vă aparţin, banul nu-i al nimănui de pe pământ. Toţi sunt ai diavolului, care şade zi şi noapte la tejghea, îndărătul sacilor lui cu aur, făcând negoţ cu sufletele oamenilor. Nu vă străduiţi să păstraţi cât mai mult moneda murdară pe care v-o pune el în palma, lepădaţi-vă cât mai repede puteţi de ea, căci altfel metalul blestemat are să vă ardă curând degetele, are să vă intre în sânge, orbindu-vă, otrăvindu-vă mintea şi ucigându-vă inima. Puneţi-l în cutia măicuţelor ori azvârliţi afurisitul metal în cel dintâi canal, unde-i locul lui! La ce bun să aduni bani! Oricum, tot ţi se vor lua curând. Moartea posedă a doua cheie a seifului vostru.

„Zeii vând toate lucrurile la un preţ onest”, spune un vechi poet. Ar fi putut adăuga că lucrurile cele mai bune şi le vând cel mai ieftin. Tot ceea ce vă foloseşte cu adevărat se cumpără

cu puţine parale, numai lucrurile de prisos se vând la preţuri mari. Tot ce-i cu adevărat frumos nici nu se cumpără, vă este oferit în dar de către zeii nemuritori. Ne este îngăduit să contemplăm răsăritul şi apusul soarelui, nourii călătorind pe cer, pădurile şi câmpiile, minunata mare, fără să ne coste o para. Păsările ne cântă pe gratis şi când ne plimbăm putem culege flori sălbatice de pe marginea drumului. Nu plătim bilet de intrare în holul înstelat al nopţii. Omul calic doarme mai bine ca cel bogat. Şi până la urmă, descoperim că bucatele simple sunt mai gustoase decât toată bucătăria de la Ritz. Mulţumirea şi pacea sufletească mai curând înfloresc într-o căsuţă de ţară decât în măreţele palate ale oraşelor. Câţiva prieteni, câteva cărţi, într-adevăr doar câteva şi un câne, n-ai nevoie de mai mult, cât timp te-ai pe tine însuţi. Dar să trăieşti la ţară. Cel dintâi oraş a fost născocit de diavol, de asta a vrut Dumnezeu să distrugă turnul lui Babei.

Văzut-aţi vreodată pe diavol? Eu l-am văzut. Sta în picioare, cu braţele rezemate de parapetul unui turn de la Notredame. Avea aripile strânse şi-şi rezemase capul în palme. Obrajii îi erau scofâlciţi, limba îi atârna afară printre buzele-i scârboase. Privea gânditor şi grav la Parisul de sub el. Sta acolo neclintit şi ţeapăn, ca de piatră, de aproape o mie de ani, desfătându-se mereu de priveliştea oraşului său preferat, de parcă nu-şi mai poate dezlipi privirea de la cele ce vede… Acesta să fie oare satana, cel de care mă îngrozeam când eram copil numai auzindu-i rostit numele, formidabilul campion al răului în lupta

dintre bine şi rău? îl priveam plin de uimire. Aveam impresia că nu arată chiar atât de fioros cum mi-l închipuisem. Văzusem chipuri mai respingătoare, în ochii lui de piatră n-am zărit nicio scânteiere de triumf; părea bătrân şi ostenit, ostenit de victoriile-i uşoare, ostenit de iadul lui.

Sărmane, bătrâne Belzebut! Poate că, stând şi socotind toate, până la urmă nu-i numai vina ta dacă lucrurile merg prost aici sus, pe pământ. Şi-apoi, n-ai dat tu viaţă lumii noastre, nu eşti tu cel care-a slobozit asupra oamenilor suferinţa şi moartea. Te-ai născut cu aripi, nu cu gheare. Dumnezeu te-a făcut diavol, zvârlindu-te apoi în iadul lui, ca să fie paznicul celor pe care-i osândeşte el. De bună seamă că n-ai sta de o mie de ani pe vârful turnului de la Notredame dacă ţi-ar fi plăcut meseria ta. Se-nţelege că nu-i vine uşor să fie demon celui născut cu aripi. Prinţe al întunericului, de ce nu stingi focul în împărăţia ta din adâncuri şi nu vii să locuieşti printre noi într-un oraş mare – crede-mă. viaţa la ţară nu-i făcută pentru tine – să faci pe chiaburul cu venituri frumoase, care n-are altceva de făcut ziulica întreagă decât să mănânce, să bea şi să agonisească bani. Ori, dacă ţii să-ţi sporeşti capitalul şi vrei să-ncerci o altă meserie, de ce nu deschizi un nou infern al jocului de cărţi la Monte-Carlo ori un bordel, de ce nu. te faci cămătarul săracilor ori directorul unei menajerii ambulante, ca să ţii nişte biete fiare neocrotite, flămânde, după gratii de fier? Ori, dacă doreşti o schimbare de aer, de ce nu te duci în Germania, să mai deschizi o fabrică pentru noul tău gaz otrăvitor!

Cine altul decât tine a putut îndrepta raidul acela orb asupra Neapolelui, lăsând să cadă bomba incendiară pe casa Măicuţelor Sărmanilor, peste cei trei sute de bătrâni şi bătrâne!

Dar îmi îngădui, în schimbul sfatului pe care ţi l-am dat, să-ţi pun o întrebare? De ce scoţi aşa limba? Nu ştiu ce semnificaţie o fi având în iad, dar aici – nu-ţi fie cu supărare – în lumea noastră, este considerat un semn de sfidare şi dispreţ. Să am iertare, Maria-ta, dar către cine scoţi aşa limba mereu?

26 *MISS HALL*

Mulţi dintre pacienţii mei de pe vremea aceea îşi aduc desigur aminte de Miss Hall, căci cine a văzut-o o dată nu o poate uita uşor. Numai Marea Britanie, Marea Britanie în clipele-i de mare inspiraţie, în forma ei cea mai desăvârşită, putea fabrica acel prototip de fată bătrână al epocii previctoriene, dreaptă şi ţepoasă ca un băţ, lungă de un metru nouăzeci, arida nutrix[194] a cel puţin două generaţii de scoţieni nenăscuţi. De cincisprezece ani, de când o cunoşteam pe Miss Hall, nu băgasem niciodată de seamă cea mai. mică schimbare în înfăţişarea ei; veşnic aceeaşi faţă radioasa, încadrată cu zulufi de-un auriu spălăcit, aceeaşi rochie vesel colorată, acelaşi buchet de trandafiri la pălărie. Câţi ani de viaţă pustie îşi va fi petrecut în Roma Miss Hall, prin pensiuni dea două mână, în căutarea aventurii, nu ştiu. Ştiu numai că, din ziua în care m-a întâlnit pe mine şi pe Tappio în Villa Borghese, îşi descoperi

194 Doică stearpă.

adevărata misiune a vieţii sale, se descoperise pe ea însăşi, în sfârşit, îşi petrecea dimineţile periind şi pieptănând cânii în salonul meu de din dos, rece ca gheaţa, din umbra scărilor de la Trinita dei Monti, întorcându-se la pensiunea ei abia la dejun. La ora trei se avânta afară din casa lui Keats ca să străbată piazza încadrată din amândouă laturile de Rosina şi Giovannina, ce-l ajungeau abia până la talie, amândouă cu saboţii lor de lemn şi basmalele roşii pe cap, înconjurate de droaia mea de câni lătrând veseli că se duc la plimbare în Villa Borghese, privelişte obişnuită pentru întreaga Piazza di Spagna pe atunci. Giovannina şi Rosina făceau parte din personalul meu de la San Michele – şi n-am avut niciodată fete mai vrednice ca ele: sprintene şi îndemânatice, trebăluiau, de dimineaţă până seara, cântând. Desigur că nimănui, afară de mine, nu i-ar fi trăsnit prin cap să aducă pe acele fete sălbatice din Anacapri la Roma. De altfel, nici nu m-aş fi descurcat cu ele dacă nu s-ar fi ivit la timp Miss Hall, care să le fie ca o mamă, ocrotindu-le cu o grijă de cloşcă bătrână ce-şi apără puii. Miss Hall spunea că nu poate pricepe cu niciun chip de ce nu dau voie fetelor să se plimbe singure în Villa Borghese, ea cum umbla de-atâţia ani de zile singură prin toată Roma fără ca nimeni s-o fi băgat vreodată în seamă sau să-i fi adresat vreo vorbă? Fidelă tipului său, nu izbutise niciodată să rostească măcar un singur cuvânt ca lumea în italieneşte, dar fetele o înţelegeau perfect şi-o iubeau foarte mult, deşi mă tem că n-o luau mai în serios ca mine. Pe mine mă vedea foarte rar, iar eu pe ea şi mai rar, căci mă

feream s-o privesc, de câte ori puteam, în rarele ocazii când Miss Hall era poftită să asiste la dejunul meu, se afla întotdeauna pe masă între noi o enormă vază cu flori. Deşi îi era strict interzis să se uite la mine, izbutea totuşi să-şi înalţe capul pe deasupra vasului cu flori şi să-mi arunce o căutătură bine ţintită cu coada ochiului ei bătrân. Niciodată n-a părut că-şi dă seama cu ce egoism feroce şi cât de nerecunoscător mă purtam cu ea, după toate câte le făcea pentru mine. Cu toate slabele-i mijloace de comunicare – Miss Hall n-avea nevoie să-mi puie nicio întrebare – nu ştiu cum de izbutea totuşi să descopere mai tot ce se petrecea în casă şi ce persoane mă vizitau. Privirea-i vigilentă nu scăpa de sub supraveghere pe niciuna din doamnele cliente – şi în timpul consultaţiilor sta de strajă în piazza ore întregi ca să le vadă când intră şi când ies.

La inaugurarea lui Grand Hotel, Ritz dădu cea din urmă lovitură de graţie vieţii pline de o simplitate arhaică ce începea să dispară la Roma. Ultima năvălire a barbarilor începuse, Oraşul Etern ajunsese la modă. Uriaşul hotel era ticsit de lumea elegantă a Parisului şi a Londrei, de milionari americani şi aventurieri de pe Riviera, Miss Hall îi ştia pe toţi după nume, îi urmărise ani de-a rândul în paginile mondene din „Morning Post”. Cât priveşte nobilimea engleză, Miss Hall era o adevărată enciclopedie. Ştia pe de rost data naşterii şi a majoratului fiilor şi moştenitorilor acestora, a logodnei şi căsătoriei fetelor, a toaletelor pe care le purtaseră la prezentarea de la curte, a balurilor şi a seratelor unde apăruseră,

a călătoriilor făcute în străinătate. Multe dintre acele elegante persoane ajungeau până la urmă, de voie, de nevoie, pacienţii mei, spre nespusa încântare a lui Miss Hall. Unii, care nu erau în stare să stea singuri nicio clipă, mă invitau la dejun ori la cină, alţii veneau în Piazza di Spagna să vadă camera unde murise Keats. Uneori opreau trăsura în Villa Borghese să-mi mângâie câniii şi s-o complimenteze pe Miss Hall cât de bine îi îngrijea. Din întunecimea anonimatului nostru, pe nesimţite, eu şi Miss Hall ne făcurăm apariţia mină în mână în cele mai înalte sfere ale societăţii, în iarna aceea am făcut multe vizite, căci mai aveam încă multe de aflat de la acei trândavi fără de griji. Talentul lor de a nu face nimic, de a fi mereu bine dispuşi, de a dormi bine, mă uimea. Miss Hall ţinea acum un jurnal special cu evenimentele mondene ale vieţii mele, la zi. Strălucind. de mândrie în rochia ei cea mai bună, umbla să depuie peste tot cărţile mele de vizită. Steaua noastră se ridica din ce în ce mai strălucitoare, tot mai sus, mai sus mergea drumul nostru, nimic nu ne mai putea opri. Într-o zi, pe când Miss Hall se plimba cu câniii în Villa Borghese, o doamnă cu un pudel negru în poală îi făcu semn să vie până la trăsura ei. Dezmierdând cânele lapon, îi spuse că ea dăruise doctorului pe Tappio când era un căţeluş mic. Miss Hall simţi că i se moaie genunchii: se afla dinaintea, alteţei-sale regale prinţesei moştenitoare a Suediei! Un domn elegant ce sta alături de alteţa-sa îi întinse mâna cu un zâmbet, fermecător şi-i spuse textual:

— Hallo, Miss Hall, doctorul mi-a vorbit mult

de dumneata.

Era chiar alteţa-sa regala prinţul Max de Baden în carne şi oase, soţul nepoatei mult iubitei sale regine. Alexandra! Din ziua aceea memorabilă, Miss Hall părăsi clica elegantă de la Grand Hotel, închinându-şi tot timpul liber capetelor încoronate.

Se aflau la Roma în iarna aceea cel puţin vreo şase. Sta cu orele în faţa hotelurilor unde locuiau, cu speranţa de a-i vedea sosind ori plecând, îi privea cu capul aplecat când treceau în caleaşca pe Pincio ori în Villa Borghese; îi urmărea ca un detectiv prin biserici şi muzee. Duminica, la biserica anglicană din Via Babuino, se aşeza cât putea mai aproape de banca ambasadorilor, cu un ochi în cartea de rugăciuni, cu celălalt pe vreo alteţă regală, ascuţindu-şi urechea-i bătrână spre a prinde sunetul deosebit al vocii regale în corul obştesc şi rugându-se pentru toată familia regală şi rudele ei din toate ţările, cu ardoarea primilor creştini.

Îndată Miss Hall începu să ţie alt jurnal, consacrat cu totul relaţiilor noastre cu regalitatea. Lunea trecută avusese cinstea să ducă o scrisoare a doctorului către alteţa-sa regală marea ducesă de Weimar, la Hotel Quirinale. Răspunsul, pe care i-l înmânase portarul, era împodobit cu coroana marelui ducat de; Saxa Weimar. Doctorul avusese amabilitatea să-i dăruiască plicul – preţios suvenir. Miercuri i se încredinţase o scrisoare pentru alteţa-sa regală Infanta Eulália a Spaniei, la Grand Hotel, dar fără niciun răspuns – păcat! într-o după-amiază, pe când era cu câinii la Villa Borghese,

Miss Hall zărise o doamnă înaltă, în negru, ce se plimba cu paşi repezi încolo şi încoace, pe o alee lăturalnică. O recunoscuse numaidecât că era doamna pe care o văzuse în grădina de la San Michele, stând nemişcată lângă sfinx şi privind în largul mării cu ochii ei frumoşi, trişti. Când trecu pe dinaintea lui Miss Hall, spuse ceva doamnei ce-o întovărăşea şi întinse mâna să mângâie pe Gialla, căţeaua mea borzoi, închipuiţi-vă consternarea ei când se pomeni, cu un detectiv lângă ea, care-i spuse să plece repede cu cânii de-acolo – era maiestatea-sa împărăteasa Austriei şi sora ei, contesa Treni! Cum putuse fi atât de crud doctorul, să nu-i: spuie nimic astă-vară? Numai din întâmplare aflase mai târziu că, la o săptămână după vizita doamnei la San Michele, doctorul primise o scrisoare de la ambasada austriacă din Roma, cu oferta de a cumpăra San Michele şi că persoana care voia să-l cumpere era chiar împărăteasa Austriei. Din fericire, doctorul refuzase propunerea, într-adevăr, ar fi fost mare păcat să vândă un asemenea loc ca San Michele, unde aveai prilejuri unice de a vedea capete încoronate! Nu pândise ea săptămâni de-a rândul, vara trecută, pe o nepoată a preaiubitei regine Victoria care picta sub pergola? Nu petrecuse acolo o lună întreaga un văr de-al ţarului? N-avusese ea cinstea să stea după uşa bucătăriei ca s-o poată zări pe împărăteasa Eugenia prima oară când vizitase San Michele şi trecuse atât de aproape, numai la un pas de dânsa? N-auzise ea, cu urechile ei, pe maiestatea-sa imperială spunând doctorului că nu văzuse niciodată o asemănare

mai izbitoare ca între marele Napoleon şi capul lui August pe care-l dezgropase doctorul în grădină îşi n-auzise, câţiva ani mai târziu, vocea poruncitoare a Kaizerului ce dădea singur suitei lui explicaţii privitoare la feluritele antichităţi şi opere de artă, pe când treceau întovărăşiţi de doctor, care abia deschidea gura? Chiar lângă chiparoşii după care sta ascunsă Miss Hall, maiestatea-sa imperială arătase cu mina spre un tors de femeie pe jumătate acoperit de iederă, atrăgând atenţia suitei că ceea ce vedeau acolo merita un loc de onoare în muzeul din Berlin şi, după părerea lui, ar putea fi o capodoperă necunoscută de-a lui Fidias. Înmărmurită de groază, Miss Hall îl auzise pe doctor spunând că era singura bucată fără valoare de la San Michele. Îi fusese dăruită cu sila de un bolnav bineintenţionat, care-o cumpărase din Neapole. Era un Canova din cele mai neizbutite. Spre marea părere de rău a lui Miss Hall, alaiul plecase aproape imediat ca să se îmbarce la Marina spre Neapole, pe avizoul „Sleipner”.

În legătură cu împărăteasa Austriei, trebuie să vă spun că

Miss Hall era cavaler al ordinului imperial austriac Sfântul Ştefan.

Această înaltă distincţie îi fusese acordată de către mine într-o zi

»

când probabil îmi voi fi simţit conştiinţa neobişnuit de încărcată, drept răsplată pentru serviciile şi devotamentul ei faţă de câni şi de mine. De ce fusesem distins cu decoraţia aceea, n-

am putut pricepe niciodată. Miss Hall o primise din mâinile mele, cu capul plecat şi ochii în lacrimi. O va lua cu dânsa în mormânt, spusese ea. Am asigurat-o că n-aveam nimic de obiectat, ştiam doar că oricum tot se va duce în rai. Dar că o va lua cu ea la legaţia engleză nu prevăzusem. Izbutisem să obţin de la blajinul lord

Dufferin o invitaţie pentru Miss Hall la recepţia dată de legaţie în onoarea zilei. onomastice a reginei, căci toată colonia engleză fusese invitată afară de biata Miss Hall. Copleşită de bucuria aşteptării, se făcuse nevăzută câteva zile muncind din răsputeri la toaletă ei. Închipuiţi-vă consternarea mea când, prezentând-o ambasadorului, l-am văzut pe acesta punându-şi monoclul şi aţintind mut de uimire sternul lui Miss Hall. Noroc că lordul»

Dufferin nu era degeaba irlandez. Singura-i reacţie fu să mă tragă deoparte râzând în hohote şi să-mi ceară făgăduiala că o voi ţină pe Miss Hall departe de colegul lui austriac. Pe când ne întorceam acasă cu trăsura, îmi mărturisi că trăise cea mai glorioasa zi din viaţa ei. Lord Dufferin fusese cât se poate de amabil cu ea, toată lumea îi zâmbise şi-şi dăduse seama că toaleta ei avusese mare succes.

Da. foarte bine. râdeţi cât vă place de Miss Hall! Dar aş vrea să ştiu ce se vor face capetele încoronate când nu va mai fi o Miss Hall care să-şi însemne zi de zi faptele lor, să-i privească cu genunchii tremurând şi capul plecat când îi întâlneşte plimbându-se pe Pincio ori în Villa Borghese, să se roage pentru ei în biserica

anglicană de pe Via Babuinq? Ce se va întâmpla cu stelele şi panglicile lor când omenirea va depăşi vârsta când faci mare caz. de jucării? Să i se dea toate lui Miss Hall şi să isprăvim cu ele! Numai Victoria Cross va rămâne veşnic, căci ne descoperim cu toţii în faţa curajului ce înfruntă moartea. Ştiţi de ce-i atât de rară Crucea Victoria în armata engleză? Pentru că vitejia în forma ci cea mai înaltă – le courage de la mult[195] – cum spunea Napoleon, primeşte rareori Crucea Victoria şi pentru că vitejia fără noroc îşi dă tot sângele nerăsplătită.

După Crucea Victoria, cea mai râvnită decoraţie engleză este Ordinul Jareticrci. Ziua când se va desfiinţa acest ordin va

»

fi nefastă pentru Anglia.

— „Îmi place Ordinul Jaretierei”, zicea lordul Melbourne, „pentru că n-are nimic a face cu afurisitul de merit”. Prietenul meu, ministrul Suediei la Roma, mi-a arătat acum câteva zile copia unei scrisori, pe care o trimisesem cu aproape douăzeci de ani în urmă. Originalul îl expediase ministerului de externe al Suediei pentru a fi citit cu atenţie şi a se medita asupră-i. Era un răspuns întârziat la repetate adrese oficiala trimise de legaţia suedeza, prin care mi se atrăgea atenţia că ar trebui să am măcar atâta bună-cuviinţă să confirm cu mulţumiri primirea medaliei Messina ce mi-o acordase guvernul italian pentru nişte fapte pe care se pare că le-aş fi săvârşit în

195 Curajul orb.

timpul cutremurului. Iată cuprinsul scrisorii mele:

„Excelenţă.

Principiul după care m-am condus până acum în materie de decoraţii a fost să nu primesc o distincţie decât în cazul când n-am făcut absolut nimic ca s-o merit. O privire în Monitorul Oficial vă poate arăta remarcabilele rezultate pe care le-am obţinut, datorită riguroasei respectări a principiului meu, de mulţi ani de zile. Noua metodă propusă de Excelenţa-Voastră, anume, să primesc o recunoaştere oficială a neînsemnatelor servicii pe care am încercat poate să le aduc, mi se pare o acţiune cutezătoare, de o valoare practică dubioasă. N-ar face decât să-mi încurce principiile filosofice şi ar putea mânia pe zeii nemuritori. M-am strecurat neobservat din holera mahalalelor Neapolelui, înţeleg să mă strecor la fel de nevăzut şi din ruinele Messinei. N-am nevoie de o medalie comemorativă ca să-mi amintesc cele văzute”.

Cu toate astea, trebuie să recunosc că scrisoarea mea nu-i decât o glumă. Ministrul Suediei n-a înapoiat guvernului italian medalia mea de la Messina, trebuie s-o am pe undeva, în vreun saltar – şi totuşi, conştiinţa mi-a rămas curată şi principiile mele filosofice nu cu mult mai încurcate ca înainte. De fapt: eu exista niciun motiv să nu primesc medalia, căci ceea ce făcusem la Messina era foarte puţin faţă de ceea ce văzusem săvârşind sute de oameni obscuri şi nerăsplătiţi, cu pericolul vieţii for. Eu nu fusesem în pericol decât să mor de foame ori din prostia mea. E adevărat că am readus la viaţă cu ajutorul

respiraţiei artificiale destui oameni aproape sufocaţi, dar câţi alţi medici, infirmiere şi grăniceri n-au făcut acelaşi lucru fără a fi răsplătiţi? îmi amintesc că am scos din rămăşiţele unei bucătării pe o bătrână, dar mai ştiu că am părăsit-o în stradă cu picioarele rupte, strigând ajutor, într-adevăr că n-aveam ce face; până la sosirea primului vapor sanitar nu se puteau găsi nicăieri nici pansamente, nici medicamente. A mai fost apoi pruncul gol pe care l-am găsit noaptea târziu într-o curte şi pe care l-am luat în pivniţa ce-mi servea de locuinţă, unde a dormit liniştit, vârât sub haina mea, sugându-mi din când în când prin somn degetul cel mare. Dimineaţa l-am dus călugăriţelor de la Santa Teresa, în ceea ce mai rămăsese din capela lor, unde deja se aflau peste o duzină de prunci întinşi pe jos care ţipau de foame, căci o săptămână încheiată nu s-a găsit un strop de lapte în Messina. Mă minunam mereu câţi copii nevătămaţi erau scoşi de sub ruine ori găsiţi pe străzi; îţi venea să crezi că atotputernicul Dumnezeu fusese mai milos cu ei decât cu oamenii mari. Cum şi apeductul se prăbuşise, apă nu era decât în câteva fântâni împuţite, infectate de miile de cadavre ce putrezeau prin tot oraşul. Nu se găsea niciun fir de pâine, carne, macaroane, legume ori peşte, căci cele mai multe bărci pescăreşti se înecaseră sau se sfărâmaseră de talazul mare ei cară măturase plaja, luând cu el peste o mie de oameni ce se îngrămădiseră acolo, crezându-se mai în siguranţă. Sute dintre ei fuseseră aruncaţi din nou pe nisip, unde stăteau de zile întregi putrezind la soare. Cel mai mare

rechin pe care l-am văzut în viaţa mea – strâmtoarea Messina mişună de rechini – fu de asemeni azvârlit pe ţărm, încă viu. Pândeam cu ochi hulpavi cum îl tăiau oamenii în bucăţi, nădăjduind să pot înhaţă şi eu vreo bucăţică. Ştiam mai de demult, din auzite, că-i foarte bună carnea de rechin, în pântecele lui găsiră un picior întreg de femeie, cu ciorap de lână roşie şi gheată solidă, care parcă ar fi fost amputat de bisturiul unui chirurg. Se prea poate ca în acele zile să mai fi gustat şi alţii, în afara rechinilor, carne omenească

— dar mai bine să nu mai vorbim de asta. Bineînţeles că miile de

»

câni şi pisici fără adăpost, care se strecurau în timpul nopţii printre ruine, nu se hrăneau cu altceva până ce la rândul lor erau prinşi şi devoraţi de cei rămaşi în viaţă, dacă aveau norocul să dea peste ei. Şi eu am prăjit o pisică la maşina mea de spirt. Noroc că erau destule portocale, lămâi şi mandarine de furat prin grădini, iar vin cât îţi poftea inima.

Jaful miilor de pivniţe şi prăvălii de vinuri începuse chiar din prima zi, şi aproape toţi erau seara mai mult ori mai puţin beţi – bineînţeles că şi eu – şi era o adevărată binecuvântare, căci îţi potolea senzaţia de leşin a foamei, şi-apoi puţini oameni ar fi îndrăznit să adoarmă în stare de trezie. Cutremurele se repetau aproape în fiecare noapte, urmate de huruitul caselor ce se dărâmau şi de răcnetele îngrozite ce răsunau iar de fiecare dată, pe străzi. De fapt, am dormit bine la Messina

deşi nu era; de loc plăcut să-ţi schimbi mereu locuinţa. Pivniţele erauj; se-nţelege, locul cel mai sigur de dormit, dacă izbuteai să-ţi înfrângi spaima gândului obsedant că ai putea rămâne prins ca: un şobolan sub un zid dărâmat. Era mai bine de dormit sub un pom, într-un crâng de portocali; numai că, după două zile de ploaje torenţială, nopţile deveniseră prea reci pentru un om al cărui echipament încăpea în raniţa din spinare. Am încercat să mă consolez cum am putut de pierderea dragii mele pelerini i scoţiene, închipuindu-mi că probabil acoperea acum zdrenţe; mai jalnice decât ale mele, dar pe care nu le-aş fi schimbat cu altele mai bune chiar de-aş fi putut. Numai un om cu mult; curaj se putea simţi bine într-un costum decent, printre toţi –, oamenii aceia care scăpaseră numai cu cămaşa de noapte în spate, înnebuniţi de groază, de foame şi frig. De altfel, nu şi le-ar fi putut păstra multă vreme. Nu-i de mirare că înaintea sosirii trupelor şi a declarării stării de asediu se întâmplaseră ades jafuri împotriva viilor şi morţilor, atacuri şi chiar asasinate. Nu cunosc nicio ţară în care să nu se fi petrecut aceleaşi fapte după asemenea catastrofă nemaipomenită. Pentru a înrăutăţi şi mai mult situaţia, ironia sorţii făcuse ca din opt sute de carabinieri ai şcolii militare să scape cu viaţă numai paisprezece, pe când întâiul cutremur deschisese temniţele eliberând din închisoarea Capucinilor peste patru sute de ucigaşi de profesie şi tâlhari. E de la sine înţeles că aceşti candidaţi la spânzurătoare, după ce jefuiră prăvăliile de haine, armurierii de revolvere,

prinseră a-şi face de cap dând iama în rămăşiţele bogatului oraş. Sparseră până şi casa de fier a băncii din Neapole, omorând doi paznici de noapte. Aşa de mare era totuşi groaza ce pusese stăpânire pe toţi, că mulţi dintre acei bandiţi, cu toate prilejurile unice care li se ofereau, preferau să se predea pentru a fi închişi în cala vreunui vapor din port, decât să rămâie în oraşul acela blestemat. Cât despre mine, n-am fost brutalizat de nimeni; dimpotrivă, toţi s-au arătat de o bunătate mişcătoare, ajutându-mă aşa cum se ajutau şi între ei. (Bine punea mâna pe haine ori hrană le împărţea cu dragă inimă cu cei care n-aveau. Un hoţ de magazine, necunoscut, îmi dărui un elegant capot de damă vătuit, ce-a fost unul din cadourile cele mai binevenite pe care le-am primit vreodată, într-o seară, trecând prin preajma ruinelor unui palazzo, am observat un bărbat bine îmbrăcat ce arunca bucăţi de pâine şi un braţ de morcovi într-un grajd subteran, unde rămăseseră închişi sub dărâmături doi cai şi un măgăruş. Puteam zări, printr-o crăpătură îngustă a zidului, pe bietele animale sortite pieirii. Bărbatul acela îmi spuse că venea acolo de două ori pe zi, cu toate resturile de mâncare pe care le putea găsi. Priveliştea acelor sărmane dobitoace murind de foame şi sete îi făcea atât de rău, că i-ar fi împuşcat dacă ar fi avut curajul, dar nu fusese în stare niciodată să tragă măcar într-o prepeliţă[196].

Uimit, am privit chipu-i frumos, inteligent şi-

196 Poate va interesa pe iubitorii de animale să afle că cei doi cai şi măgăruşul au fost scoşi vii de-acolo într-a optsprezecea zi după cutremur şi că s-au întremat. (Nota autorului.)

atât de simpatic, întrebându-l dacă era sicilian. Nu, nu era sicilian, îmi răspunse, dar trăise mulţi ani în Sicilia. Începuse a ploua cu violenţă, aşa că am plecat împreună. Mă întrebă unde locuiam şi când i-am spus că n-aveam un domiciliu stabil se uită la hainele mele ude şi-mi propuse să mă adăpostească la el în noaptea aceea. Locuia împreună cu doi prieteni, în apropiere. Am înaintat bâjbâindu-ne drumul printre blocuri enorme de zidărie prăbuşită şi mormane de mobilă de toate soiurile, sfărâmată, coborârăm apoi un rând de trepte şi intrarăm într-o bucătărie spaţioasă, la subsol, slab luminată de o lampă cu gaz aşezată sub icoana în culori a unei madone. Pe podea erau întinse trei saltele şi signor Amedeo mă pofti să dorm în culcuşul lui, căci el, împreună cu cei doi prieteni, aveau să lipsească toată noaptea; se duceau să caute nişte lucruri sub ruinele locuinţei lor. Mi-au oferit o cină excelentă; de când venisem în Messina era a doua oară când mâncam cumsecade, întâia oară fusese cu câteva zile mai nainte, când nemerisem pe neaşteptate în grădina consulatului american peste un vesel ospăţ prezidat de vechiul meu prieten, Winthrop Chanier, care sosise chiar în dimineaţa aceea cu yachtul său încărcat cu provizii pentru oraşul înfometat. Am dormit neîntors toată noaptea pe salteaua lui signor Amedeo, deşteptându-mă a doua zi dimineaţa când gazda mea cu cei doi prieteni se întoarseră cu bine din primejdioasa lor expediţie nocturnă; într-adevăr primejdioasă, deoarece ştiam că trupele aveau poruncă să împuşte pe loc pe oricine ar fi încercat să puie

mâna şi să ia ceva, chiar de sub ruinele casei lui. Aruncară buccelele sub masă, aruncându-se apoi şi ei pe saltele – şi dormeau tun când am plecat. Deşi mort de oboseală, amabilul meu amfitrion nu uita să-mi spuie că eram oricând binevenit şi că puteam sta la el cât voi dori. Bineînţeles că atâta aşteptam. A doua seară am mâncat iar cu signor Amedeo. Prietenii lui se şi întinseseră pe saltele şi dormeau buştean, căci trebuiau să iasă din nou tustrei, după miezul nopţii, la munca lor. N-am pomenit om mai bun ca gazda mea. Când află că n-aveam parale, se oferi imediat să-mi împrumute cinci sute de lire. Trebuie să mărturisesc cu părere de rău că-i mai datorez şi-n ziua de azi banii. Nu m-am putut opri să nu-mi arăt uimirea că împrumuta aşa, bani, unui străin despre care nu ştia nimic, îmi răspunse zâmbind că n-aş sta alături de el dacă n-ar avea încredere în mine.

A doua zi după-amiază târziu, pe când mă târam printre ruinele hotelului Trinacria căutând cadavrul consulului suedez, îmi răsări dintr-odată în faţă un soldat cu ţeava armei îndreptată spre mine. Am fost arestat şi dus la cel mai apropiat post. Ofiţerul de serviciu, după ce învinse prima dificultate: de a se lămuri unde se află obscura mea ţară, îmi cercetă permisul semnat de prefect şi-mi dădu drumul, căci singurul meu corpus delicii era un registru consular suedez, pe jumătate ars. Totuşi, am plecat de la post cu un simţământ neplăcut, căci observasem o expresie de nedumerire în ochii ofiţerului când îi spusesem că nu eram în stare să-i dau adresa exactă; nu ştiam nici măcar numele străzii pe care locuia

generoasa mea gazdă, între timp, se întunecase de tot şi am luat-o la fugă, deoarece mi se părea că aud în urma mea paşi ca şi cum eram urmărit de cineva. Am ajuns însă la adăpostul meu de noapte fără să mi se mai întâmple nimic. Signor Amedeo şi prietenii lui dormeau de mult, întinşi pe saltele. Flămând ca de obicei, m-am aşezat să mănânc ce-mi pusese pe masă generosul meu amfitrion. Voiam să rămân treaz până la plecarea lor şi să-i fac lui signor Amedeo propunerea de a merge cu el în noaptea aceea spre a-l ajuta să-şi caute bunurile. Tocmai îmi spuneam că era puţinul pe care-l puteam face drept mulţumire pentru bunătatea lui, când deodată am auzit un fluierat strident şi tropăieli de paşi. Cineva cobora scările, într-o clipă, cei trei adormiţi pe saltele fură în picioare. Răsună o împuşcătură şi un carabinier se prăbuşi; rostogolindu-se pe trepte în jos, până la picioarele mele. Pe când mă aplecam repede ca să văd dacă-i mort, am zărit limpede pe signor Amedeo îndreptând revolverul asupră – mi. În aceeaşi clipă camera se umplu de soldaţi, mai auzii o împuşcătură şi, după o luptă desperată, cei trei oameni fură biruiţi. Când gazda trecu pe dinaintea mea, legat cobză de mână şi de picioare cu o frânghie groasă, îşi înălţă capul aruncându-mi o căutătură sălbatică atât de plină de reproş şi ură că-mi îngheţă sângele în vine. Peste o jumătate de oră, mă aflam din nou la post unde am rămas închis toată noaptea. Dimineaţa, acelaşi ofiţer îmi luă interogatoriul – şi numai inteligenţii şi bunătăţii lui îi datorez, de bună seamă, viaţa, îmi spuse că cei trei erau nişte puşcăriaşi osândiţi pe

viaţă, care scăpaseră din închisoarea Capuţinilor, toţi trei pericolosissimi[197]. Amedeo era un vestit bandit care terorizase ani de zile ţinutul Sirgenti având un record de opt omoruri la activul său. Tot el, cu banda lui, jefuiseră banca din Neapole, ucigând pe paznic cu o noapte înainte, pe când eu dormeam liniştit pe salteaua lui! Cei trei oameni fuseseră împuşcaţi în zori. Ceruseră un preot, îşi mărturisiseră păcatele şi muriseră fără frică. Ofiţerul ţinea să mă felicite pentru rolul important pe care-l jucasem la prinderea lor. L-am privit drept în ochi şi i-am răspuns că nu mă simţeam de loc mândru de isprava mea. Îmi dădusem de mult seama că nu mi se potrivea de fel rolul de acuzator şi mai puţin încă cel de călău. Nu era treaba mea, ci poate a lui, ori poate nici a lui. Numai Dumnezeu ştia cum să lovească atunci când voia el să lovească, ştia cum să ia o viaţă la fel cum ştia s-o şi dăruiască.

Din păcate, aventura mea ajunse la urechile unor reporteri care dădeau târcoale prin apropierea zonei militare. Din motive bine întemeiate, niciun ziarist n-avea voie în acele zile să intre în oraş pentru a căuta veşti senzaţionale, care erau cu; atât mai preţioase cu cât păreau mai neverosimile. Cu siguranţa că întâmplarea aceea avea să pară destul de năstruşnică celor care nu fuseseră în Messina în prima săptămână după cutremur. Numai o fericită stâlcire a numelui meu m-a scăpat de a deveni celebru. Dar când am fost informat, de cei care ştiau cât de lunga-i mâna

197 Extrem de periculoşi.

Mafiei, că asta nu mă ferea de a fi ucis dacă mai rămâneam în Messina, m-am îmbarcat a doua zi împreună cu nişte grăniceri, traversând pe un vânt strâmtoarea, către Reggio.

Şi Reggio, unde la prima zguduire se prăpădiseră douăzeci de mii de oameni pe loc, era o privelişte de nedescris şi de neuitat. Dar şi mai spăimântătoare era starea orăşelelor de pe coastă, risipite printre crângurile de portocali: Scilla, Cănitello, Villa San Giovanni, Gallico, Archi. San Gregorio, odinioară poate cea mai frumoasă regiune a Italiei, acum un vast cimitir cu peste treizeci de mii de morţi şi câteva mii de răniţi ce-au zăcut două nopţi printre ruine sub o ploaie torenţială urmată de-un tramontana[198] rece ca gheaţa, fără un ajutor de nicăieri. Mii de oameni, aproape goi, alergau ca nişte smintiţi pe străzi strigând, cerând ele. mâncare. Cutremurul părea să fi atins culmea violenţei puţin mai spre miazăzi. La Pellaro, de pildă, uncie din cinci mii ele locuitori numai câteva sute scăpaseră cu viaţă, n-am fost în stare să recunosc nici măcar unde fuseseră străzile. Biserica, în care se îngrămădiseră oamenii înspăimântaţi, se prăbuşise la al doilea cutremur, îngropându-i pe toţi.

Curtea bisericii era plină de sicrie sfărâmate, azvârlite pur şi simplu afară din pământ; mai văzusem aceeaşi privelişte macabră în cimitirul din Messina. Pe movila de ruine a bisericii şedeau vreo douăsprezece femei, tremurând de frig în

198 Vînt de nord.

zdrenţele lor. Nu plângeau, nu vorbeau, stăteau neclintite cu capetele aplecate şi ochii pe jumătate închişi. Când şi când, vreuna din ele înălţa capul aţintind cu ochi goi pe un preot bătrân şi Jerpelit care gesticula cu violenţă, ceva mai încolo, într-un grup de bărbaţi. Din când în când, îşi ridica pumnii încleştaţi spre Messina, ce se. zarea de cealaltă parte a mării, blestemând-o groaznic, numind-o Messina cetatea diavolului, Sodoma şi Goniora laolaltă, pricina tuturor nenorocirilor. Nu prezisese el mereu că oraşul păcătoşilor va sfârşi cu...? O scrie de gesturi zgâlţâite şi ondulate executate cu amândouă mâinile prin aer nu mai lăsau nicio urmă de îndoială asupra naturii profeţiei., Câştigo di Dio! Câştigo di Dio!1

I-am dat femeii de lângă mine, care ţinea un prunc în poală, o pâne uscată din raniţa mea. Ea o înhaţă fără să scoată o vorbă şi scoase repede din buzunar o portocală, întinzându-mi-o. Muşcă din pâne o bucată pe care o vârî în gura femeii din spatele ei, ce – avea în curând să devie mamă, iar restul îl înfulecă cu lăcomie ca un animal înfometat, îmi povesti apoi cu glas scăzut, monoton, că scăpase fără să ştie cum, cu copilul la sân, când se prăbuşise casa la prima staccata[199] [200], că muncise până a doua zi cercând să scoată de sub ruine pe ceilalţi doi copii şi pe tatăl lor. Până în ziuă le auzise mereu gemetele, apoi venise altă staccata şi totul tăcuse. Avea o tăietură urâtă de-a curmezişul frunţii, dar creatura ei – dulce şi

199 Blestemul lui Dumnezeu!

200 Zguduitură.

mişcător cuvânt pe care-l dau pruncilor mamele din partea locului – scăpase teafăr, grazie a Di[201]. Pe când vorbea, îşi puse la sân copilul, o minune de băieţel, gol, voinic ca un micuţ Hercule, care nu se sinchisea de loc de cele întâmplate. Alături, într-un coş, dormea alt sugaci sub câteva smocuri de paie putrede, îl culesese de pe uliţă, nimeni nu ştia al cui era. Când în – am ridicat să plec, pruncul fără de mamă începu a scânci. Femeia îl scoase repede din coş şi-l puse la celălalt sân. Priveam pe acea ţărancă simplă din Calabria, cu braţe vânjoase şi piept îmbelşugat, la cei doi prunci splendizi sugând voiniceşte la sânii ei şi deodată mi-am amintit cum o chema. Era Demeter din Magna Graecia, unde se născuse. Magna Mater a romanilor. Era Natura Mamă şi din sânu-i generos curgea ca şi înainte fluviul neistovit al Vieţii peste mormintele celor o sută de mii de morţi. O, Moarte unde ţi-e săgeata înveninată? O, mormânt, unde ţi-e victoria? Dar să ne întoarcem la Miss Hall: ocupată cu atâtea alteţi regale, îi venea tot mai greu să privegheze venirea şi plecarea clientelor mele. Speranţa pe care-o nutrisem, ca voi scăpa da nevropate părăsind Parisul, nu se împlinise; salonul meu de aşteptare din Piazza di Spagna era plin de acele cliente. Unele erau vechi şi temute cunoştinţe din Avenue de Villiers, altele îmi erau trimise pe cap, în număr tot mai mare, de diferiţi neurologi experţi, în legitimă apărare. Numai duzinele de femei nedisciplinate şi dezechilibrate de toate vârstele

201 Mulţumită Domnului.

pe care mi le trimitea în mod obişnuit profesorul Weir-Mitchell ar fi fost de ajuns să puie la grea încercare răbdarea şi mintea oricărui bărbat. Profesorul Krafft-Ebing din Viena, cunoscutul autor al cărţii Psychopatia Sextis, îmi trimitea de asemeni bolnavi de amândouă genurile, ori fără de gen, mai mult ori mai puţin greu de tratat, mai cu seamă femei. Spre marea mea surpriză şi satisfacţie, îngrijisem în ultima vreme o mulţime de bolnavi cu felurite tulburări nervoase pe care ştiam din sursă sigură că mi-i trimitea maestrul de la Salpêtrière, deşi niciodată n-aduceau vreun cuvânt de recomandare în scris. Mulţi dintre acei pacienţi erau cazuri greu de definit, de extremă limită, mai mult ori mai puţin răspunzători de faptele lor. Unii erau pur şi simplu nebuni camuflaţi, în stare de orice. Cu nebunii e uşor să fii răbdător; mărturisesc că am o slăbiciune ascunsă pentru ei. Cu puţină blândeţe, izbuteam de cele mai multe ori să mă înţeleg cu dânşii. Cu femeile isterice însă nu-i uşor de loc să-ţi păstrezi cumpătul – şi în ce priveşte purtarea prietenoasă, trebuie să fii foarte prevăzător, căci e tocmai ceea ce doresc ele în primul rând! îndeobşte, nu poţi face mare lucru pentru asemenea bolnave, cel puţin în afara spitalului. Le poţi amorţi centrii nervoşi cu sedative, dar nu le poţi vindeca. Rămân ceea ce sunt, un derutant complex de tulburări mintale şi fizice, o pacoste pentru familii şi pentru ele însăşi, un blestem pe capul medicului. Tratamentul hipnotic, atât de eficace în multe tulburări mintale până acum, incurabile, este contraindicat de obicei în tratamentul femeilor

isterice de orice vârstă „căci isteria n-are limită de vârstă. Ar trebui limitat, în orice caz, la sugestia à l'etat de veille1 a lui Charcot. Pe de altă parte, este şi de prisos căci, oricum, bietele neajutorate sunt şi aşa cât se poate de dornice să se lase dominate de doctorul lor, să depindă chiar prea mult de el, să-şi închipuie că-i singurul om care le poate înţelege şi pe care-l adoră ca pe-un idol. Apoi, mai devreme ori mai târziu, vine faza „fotografiilor" şi n-ai ce să faci, il faut passer par la[202] [203], cum spunea Charcot cu surâsu-i amar. Am o veche aversiune pentru fotografii, nu m-am mai fotografiat de plăcere de la vârsta de şaisprezece ani; o singură dată, în mod excepţional, mi-am scos nişte instantanee absolut necesare pentru paşaport, când lucram la Crucea Roşie, în timpul războiului. Nici măcar la fotografiile prietenilor n-am ţinut vreodată, căci oricând vreau le pot reproduce trăsăturile pe retina ochilor mei, fără retuşuri şi cu mai mare precizie decât cel mai iscusit fotograf. Pentru cine studiază psihologia, fotografia obişnujtă a chipului omenesc are puţină valoare. Dar pe bătrâna Anna o interesau extraordinar fotografiile. Din ziua memorabilă când cea mai umilă florărească din Piazza di Spagna se ridicase la rangul de portăreasă a casei lui Keats, Anna devenise o pasionată colecţionară de fotografii. Adeseori, după ce – o mustram cu prea multă asprime pentru vreuna din numeroasele-i pozne, obişnuiam să-i trimit

202 În stare de veghe.

203 Trebuie să trecem şi prin asta.

porumbelul păcii cu o fotografie în cioc, în micu-i bordei de sub treptele de la Trinità dei Monti. Şi când, mai târziu, istovit de insomnii am plecat pentru totdeauna din casa lui Keats, Anna puse mâna pe un sertar de la masa mea de scris, plin cu fotografii de tot felul şi de toate mărimile. Ca să fiu drept, trebuie să recunosc că eram bucuros să scap de ele. Anna este nevinovată, eu singur port întreaga vină. Făcând o scurtă vizită la Paris şi Londra, în primăvara următoare am fost izbit de rezerva, ca să nu spun de răceala cu care m-au primit mai mulţi dintre vechii mei pacienţi şi familiile lor. Când m-am întors din călătorie, trecând prin Roma în drum spre Capri, am făcut un scurt popas, atât cât să iau masa la legaţia suedeză. Ministrul mi s-a părut cam îmbufnat şi chiar pe încântătoarea mea gazdă am găsit-o neobişnuit de tăcută. Când m-am sculat să plec la gară pentru a prinde trenul de noapte spre Neapole, vechiul meu prieten îmi spuse că venise vremea să mă retrag definitiv la San Michele şi să-mi petrec restul vieţii acolo, între câinii şi maimuţele mele. Nu mai eram potrivit pentru altfel de societate, bătusem propriul meu record cu ultima ispravă, când plecasem din casa lui Keats. Şi cu glas plin de mânie, începu a-mi povesti cum, în Ajunul Crăciunului, trecând prin Piazza di Spagna care întotdeauna în ziua aceea e înţesată de turişti, dăduse peste Anna în pragul casei lui Keats, instalată dinaintea unei mese pline de fotografii, strigând trecătorilor cu voce ascuţită:

»

— Veneto vedere questa bellissima signorina con capelli ricchi, uhmo prezzo duc lire!

— Guardate la signora americană, guardate che eoliana di perle, guardate che orecchini con brillanti, ve la de *per duc cinquanta, una vera combimazione*!

— Non vi fata scappare questa nobile marchesa, tutta în polliccia!

— Guardate questa duchessa, tutta scollata, în veste di ballo e con la corona în testa, quattro lire, un vero regala!

— Ecco la signora Bocea Aperta, prezzo ridotto una lire e mezzo!

— Ecco la signora Mezza Pazza, rideva sempre, ultimo prezzo una lira!

— Ecco la signora Capa Rossa che puzzava sempre di liquore, una lira mezzo.

— Ecco la signorina dell'Albergo di Europa che era impazzita per îl *signor dottore, duc lire e mezzo*!

— Vedete la signora francese che por tava via U porta sigarette sollo îl *mantello, povera signora, non era colpa sita, non aveva la testa apposto, prezzo ristretto una lire*.

— Ecco la signora russa che voleva ammazzare la civetta, duc lire, mă anche un soldo di meno.

— Ecco la baronessa Mezzo Uomo Mezza Donna, matnma mia, non şi capisca niente, îl *signor dottore diceva che eranata cosi, duc lire venti cinque, una vera occasione*!

— Ecco la contesina bionda che il *signor dottore voleva tanto bene, quardate come cârma,*

non meno di tre' lire!

— *Ecco la…*[204]

Şi-n mijlocul tuturor doamnelor trona fotografia lui în uniformă de gală, cu decoraţii şi tricorn, având scris într-un colţ „Lui A.M. din partea vechiului său prieten, C. B”. Amil striga că-i gata s-o dea la preţul scăzut de o lira, specialitatea ei fiind fotografiile de doamne. Legaţia primise teancuri de scrisori de la foştii mei bolnavi, de la părinţii, soţii şi adoratorii lor, ce protestau cu indignare împotriva acestui scandal. Un franţuz furios care, aflându-se în călătorie de nunta la Roma descoperise o fotografie mare a soţiei sale expusă pentru vânzare în vitrina unui bărbier de pe Via Croce, ceruse adresa mea, având intenţia să mă provoace la duel cu pistolul, la graniţă. Ministrul trăgea nădejde că franţuzul era bun ţintaş; de altfel, totdeauna îmi prezisese el

---

204 Veniţi să vedeţi pe doamna asta frumoasă cu pălărie scumpă, ultimul preţ două lire. Priviţi pe doamna americană, priviţi ce colier de perle are, ce cercei cu briliante, v-o dau pentru două lire cincizeci - o adevărată ocazie! Nu scăpaţi din mînă pe nobila marchiză, toată în blănuri! Priviţi pe ducesa aceasta, în marc decolteu, în costum de bal şi cu coroana pe cap; patrii lire, o adevărată ocazie. Iată pe doamna cu gura căscată; preţ redus o liră şi jumătate. Iată pe doamna nebună pe jumătate, care rîdea într-una; ultimul preţ, o liră. Iată doamna Cap Roş, care mirosea totdeauna a băutură; o liră şi jumătate. Iată domnişoara de la Hotelul Europa, care era nebună după domnul doctor; două lire şi jumătate. Priviţi pe doamna franceză care a luat port ţigaretul sub mantou, sărmana doamnă, nu era vina ei, nu era întreagă la minte; preţ redus, o liră. Iată doamna rusoaică, care a vrut să ucidă bufniţa; două lire, nici un ban mai puţin. Iată baroneasa jumătate bărbat, jumătate femeie, Doamne apără, nu înţeleg nimic, domnul doctor spunea că aşa se născuse; două lire şi douăzeci şi cinci - o adevărată ocazie. Iat-o pe contesina blondă, de care avea atîta grijă domnul doctor, priviţi cît e de drăgălaşă; n-o dau cu mai puţin de trei lire! Iată pe...

că n-am să mor de moarte bună.

Bătrâna Anna mai vinde şi azi flori în Piazza di Spagna. Aţi face bine să-i cumpăraţi un buchet de violete, dacă nu cumva preferaţi să-i dăruiţi fotografia dumneavoastră. Vremurile-s grele, bătrâna Anna are cataractă la amândoi ochii. Până acum nu ştiu să existe vreun mijloc prin care să poţi scăpa de asemenea cliente; orice sfat în această privinţă îl voi primi cu bucurie. A scrie rudelor să vie să le ia, este de prisos. Toate sunt de mult sătule şi nu se vor da îndărăt de la niciun sacrificiu ca să ţi le lase pe cap. Îmi amintesc bine de omuleţul cu înfăţişare jalnică, care a intrat în cabinetul meu într-o bună zi, după ora de consultaţie. Căzu pe un scaun, întinzându-mi cartea de vizită. M-am cutremurat de ură numai la citirea acelui nume; domnul Charles W. Washington Long-fellow Perkins Junior. Se scuză că nu răspunsese celor două scrisori şi telegramei mele, preferase să vie chiar el pentru a face un ultim apel la mine. I-am repetat rugămintea mea din scrisori, explicându-i că nu era just să lase asupră-mi toată povara doamnei Perkins Junior, că ajunsesem la capătul puterilor, îmi răspunse că şi el ajunsese la capătul puterilor. Era un om de afaceri şi voia să trateze chestiunea negustoreşte i era dispus să-şi jertfească jumătate din venitul lui anual, plătit înainte. I-am răspuns că problema n-avea nicio legătură cu banii, că eu aveam nevoie de linişte. Ştia că de mai bine de trei luni ea înă bombarda cu scrisori în cantitate medie de trei pe zi şi că seara trebuia să scot telefonul din priză? Ştia că-şi cumpărase cei mai iuţi cai din Roma şi

mă urmărea pretutindeni prin oraş, că trebuise să renunţ la plimbările mele, seara, pe Pincio? Ştia că închiriase un etaj întreg în clădirea din colţ, de peste drum, în Via Condotti, pândind printr-o lunetă puternică pe toţi cei care intrau şi ieşeau din casa mea?

Da, era o lunetă excelentă. Şi doctorul Jenkins din Saint Louis fusese nevoit să se mute din pricina aceleiaşi lunete. Probabil nu ştie că fusesem chemat în trei rânduri la Grand Hotel pentru a-i goli stomahul de-o doză mare de laudanum? Cu doctorul Lippincott soţia lui întrebuinţase întotdeauna veronalul, mă informă el, sfătuindu-mă să aştept până dimineaţa data viitoare când va mai trimite după mine, ştiind-o cât era de prevăzătoare cu dozele. Curgea cumva vreun râu prin oraş?

Da, îi spunem Tibrul. Acum o lună se aruncase de pe Ponta Sant' Angelo. Fusese salvată de un poliţist care se aruncase în apă după ea şi-o scosese.

Nu era nevoie, zise el. Nevastă-sa era o înotătoare excelentă; la Newport se ţinuse la suprafaţa apei mai bine de o jumătate de oră. Se mira că mai locuia încă la Grand Hotel. De obicei nu sta nicăieri mai mult de-o săptămână. N-avea încotro, căci trecuse prin toate hotelurile din Roma, i-am răspuns. Directorul îmi scrisese de curând că n-o mai putea ţine. Toată ziua se certa cu chelnerii şi cameristele şi toată noaptea îşi muta mobilele dintr-o parte într-alta a salonului.

N-ar putea cumva să-i suprime alocaţia? Singura ei scăpare ar fi să-şi câştige existenţa

muncind din greu. Soţia lui avea un venit personal de zece mii de dolari anual şi încă zece mii de la primul bărbat, ce izbutise să scape destul de ieftin.

N-o putea închide undeva în America? încercase, dar zadarnic; specialiştii găsiseră că nu era destul de nebună. Tare-ar fi vrut să ştie ce mai aşteptau de la ea? N-aş putea s-o închid undeva într-un azil din Italia? Mă temeam că nu.

Ne-am uitat unul la altul cu simpatie crescândă. Mă încredinţa că, după statisticile doctorului Jenkins, bolnava nu rămânea niciodată amorezată de acelaşi doctor mai mult de o lună, media fiind cam de paisprezece zile. Curând va trece şi vremea mea, fără îndoială. N-aş vrea, măcar de mila lui, să rezist până-n primăvară?

Dar, vai, statistica doctorului Jenkins se dovedi greşită, doamna Perkins Junior rămase cel mai neîndurat călău al meu tot timpul cât am mai stat în Roma. Vara năvăli la Capri, cercă să se înece în Grota Albastră, se caţără pe zidul grădinii de la San Michele, încât de exasperare era cât pe ce s-o arunc în prăpastie. Ba chiar cred că aş fi aruncat-o dacă soţul ei nu m-ar fi prevenit înainte de plecare că o cădere de la trei suta de metri înălţime era un fleac pentru dânsa.

Aveam motive întemeiate să-l cred, căci abia cu vreo două luni mai înainte o ţicnită de fată, o nemţoaică, sărise de pe celebrul zid al lui Pincio, alegându-se doar cu o gleznă ruptă. După ce dăduse gata pe toţi doctorii nemţi din Roma, îi căzusem eu pradă. Era un caz deosebit de sâcâitor, căci Fräulein Frida avea o

nemaipomenită uşurinţă să fabrice versuri, randamentul ei zilnic atingând cam zece pagini, toate avându-mă pe mine drept ţintă. Am îndurat o iarnă întreagă. Când s-a desprimăvărat – cazurile de felul acesta se agravează totdeauna primăvara – i-am spus mamei ei, o aiurită, că de nu se întorcea cu domnişoara Frida de unde veniseră, nu mă voi da îndărăt de la nimic ca s-o închid într-un azil. Se hotărâră să plece în Germania a doua zi dimineaţa. Peste noapte am fost trezit de sosirea pompierilor în Piazza di Spagna; etajul întâi al Hotelului Europa de alături, era în flăcări. Domnişoara Frida, în cămaşă de noapte, îşi petrecu restul nopţii în salonul meu scriind versuri într-o stare de mare exaltare. Izbutise să-şi atingă scopul: trebuiră să mai rămână o săptămână întreagă în Roma pentru ancheta poliţiei şi stabilirea pagubelor, deoarece focul pornise din salonul lor. Domnişoara Frida muiase un prosop în petrol şi-l azvârlise în pian, dându-i apoi foc.

Într-o zi, pe când ieşeam de-acasă, am fost oprit la uşă de o tânără americană cu o înfăţişare înfloritoare, o întruchipare a sănătăţii; de data asta, slavă Domnului, nu putea fi vorba de nervi! I-am spus că după înfăţişarea ei se cunoştea că poate amâna vizita până a doua zi. Eram foarte grăbit. Şi ea era la fel de grăbită, îmi răspunse, căci venise la Roma numai ca să-l vadă pe papă şi pe doctorul Munthe, care o putuse împiedica pe mătuşa Saâly să facă boroboaţe timp de un an întreg, lucru pe care nu izbutiseră să-l săvârşească niciunul din ceilalţi doctori. I-am oferit o foarte frumoasă reproducere în culori a

„Primăverii” de Botticelli dacă o lua pe mătuşă-sa cu ea înapoi în America, dar îmi răspunse că nici prin gând nu-i trecea, chiar de i-aş dărui originalul. Cu mătuşa nu era de glumit, te puteai aştepta la orice de la ea. Nu ştiu dacă societatea Keats, care a cumpărat casă, a pus uşi noi la camera în care a murit Keats şi unde aş fi putut să mor şi eu dacă mi-ar fi sunat ceasul. Dacă uşa cea veche e tot la locul ei, se poate vedea o găurică de glonte în colţul din stânga, cam la înălţimea capului meu, umplută cu ghips şi vopsită chiar de mine.

Una din vizitatoarele obişnuite ale cabinetului meu de consultaţie, o doamnă cu înfăţişare sfioasă, de altfel foarte manierată, într-o zi, zâmbind graţios, înfipsese în piciorul englezului aşezat lângă ea pe sofa un ac lung de pălărie. Trupa mai cuprindea şi două cleptomane, care aveau obiceiul să ascundă sub mantile orice le cădea sub mină, spre marea consternare a slujnicelor mele. Câteva dintre paciente nici nu puteau fi primite în salonul de aşteptare, ci erau duse în bibliotecă ori în salonul de din dos, sub supravegherea vigilenta a Annei, care era de o răbdare îngerească cu ele, cu mult mai răbdătoare ca mine. Din economie de timp, unele dintre ele erau introduse în sufragerie ca să-mi istorisească păsurile lor în vreme ce eu mâncam. Sufrageria da spre o curticică de sub scările de la Trinita dei Monti, prefăcută de mine într-un fel de infirmerie-sanatoriu pentru feluritele mele animale. Printre ele se afla o bufniţă mică şi drăgălaşă, coborâtoare directă din bufniţa Minervei. O

găsisem în Campagna cu o aripă frântă, aproape moarta de foame. După ce i se vindecase aripa, o dusesem în două rânduri în locul unde-o găsisem şi de două ori venise în zbor după trăsura mea ca să mi se aşeze pe umăr; nu voia cu niciun chip să se despartă de mine. De-atunci, micuţa bufniţă sta pe stinghia din colţul sufrageriei privindu-mă drăgăstos cu ochii ei de aur. Renunţase până şi la somn ziua, ca să nu mă piardă din ochi. Când mângâiam trupuşoru-i mic şi moale, închidea pe jumătate ochii de plăcere şi-mi ciugulea uşurel buzele cu ciocu-i scurt, ascuţit, sărutându-mă în felul bufniţelor, între bolnavele primite în sufragerie era şi o tânără rusoaica, foarte iritabilă, care-mi da mult de furcă, închipuiţi-vă, fata deveni atât de geloasă pe bufniţă, o aţintea c-o privire atât de sălbatică, încât a trebuit să-i dau poruncă severă Annei să nu le lasă piciodată singure împreună în cameră, într-o zi, când m-am [întors la dejun, Anna îmi povesti. că puţin mai devreme venise doamna rusoaică şi ca adusese un şoarece mort învelit într-o hârtie. Îl prinsese în camera ei, spusese ea, şi era sigură că bufniţa are să-l mănânce cu plăcere. Dar bufniţa ştia mai bine; după ce retezase capul şoarecelui, cum fac bufniţele, nu voise să-l mai mănânce. Am dus şoarecele la farmacistul englez – avea în el destul arsenic pentru a ucide o pisică.

Ca să fac plăcere Giovanninei şi Rosinei, l-am poftit pe bătrânul lor tată să petreacă Pastile cu noi la Roma. Eram prieten bun, de mulţi ani, cu moş Pacciale. În tinereţe fusese pescuitor de mărgean, ca mai toţi bărbaţii din Capri în acele

vremuri. După felurite necazuri, ajunsese groparul oficial al Anacapriului, slujbă proastă într-un loc unde nu moare nimeni cât timp se fereşte de doctor. Dar nici după ce l-am instalat împreună cu copiii la San Michele, nu se înduplecă în ruptul capului să renunţe la slujba lui de gropar. Avea o stranie plăcere să se ocupe de cei morţi, ba chiar era o adevărată încântare pentru el să-i îngroape. Moş Pacciale sosi în Joia mare, peste seamă de tulburat. Nu călătorise niciodată cu trenul, nu fusese niciodată într-un oraş, nu se urcase niciodată într-o trăsură. Se scula în fiecare dimineaţă de pe la trei ca să cotoare în Piazza sa se spele pe mână şi pe faţă la fântâna Bernini, de sub ferestrele mele. După ce Miss Hall şi fetele îl duseră să sărute degetele picioarelor de bronz ale sfântului Petru şi să urce în genunchi Scala Santa[205], iar Giovanni, colegul lui de la cimitirul protestant, îl purtase în inspecţie prin felurite cimitire ale Romei, declară că de-acum gata, nu-i mai trebuia să vadă nimic, îşi petrecuse restul timpului instalat la fereastra ce da spre Piazza... În cap cu boneta-i lungă pescărească, de formă frigiană, pe care nu şi-o scotea niciodată din cap. Spunea că de-acolo avea cea mai frumoasă vedere asupra Romei şi că nimic nu se putea asemui cu Piazza di Spagna. În privinţa asta eram şi eu de părerea lui. L-am întrebat de ce-i plăcea aşa de mult Piazza di Spagna.

— Fiindcă trec necontenit înmormântări, îmi lămuri moş Pacciale.

---

205 Scara sfîntă.

27 VARA

Primăvara venise şi plecase, se apropia vara romană. Ultimii străini dispăreau de pe străzile pline de zăduf. Prin muzeele goale, zeiţele de marmoră se bucurau şi ele de vacanţă, huzurind în răcoare, numai cu frunzele lor de smochin, în umbra grădinilor Vaticanului, Sfântul Petru îşi făcea siesta. Forum-ul şi Colosseum-ul se cufundau iar în visurile lor năpădite de amintiri. Giovannina şi Rosina arătau obosite şi palide, trandafirii de la pălăria lui Miss Hall atârnau blegi. Câniii gâfâiau cu limbile scoase, maimuţele, de sub treptele de la Trinita dei Monti, cereau cu ţipete mari o schimbare de aer şi de peisaj. Cuterul meu mic şi cochet, ancorat în Porto d'Anzio, abia aştepta semnalul ca să-şi ridice pânzele spre a porni către insula mea, acasă, unde mastro Nicola şi cei trei feciori cercetau zarea cu ochii, de pe parapetul capelei, în aşteptarea mea. Înainte de a părăsi Roma, m-am mai dus o dată la cimitirul protestant de la Porta San Paolo. Privighetorile cântau încă. morţilor, cărora parcă puţin le păsa că-s uitaţi într-un loc atât de încântător, atât de înmiresmat de mirtul în floare, de parfumul crinilor şi-al trandafirilor. Cei opt copii ai lui Giovanni erau toţi bolnavi de malarie, în vremea aceea, periferiile Romei erau infectate de malarie, orice-ar spune Baeclekerul. Maria, copila cea mai mare, era atât de istovită de repetatele accese de friguri încât i-am spus tatălui că fata se prăpădeşte dacă rămâne peste vară în Roma.

I-am propus s-o iau la San Michele ca să stea

toată vara cu slujnicele mele. La început, Giovanni stătu în cumpănă; italienii săraci se despart foarte greu de copiii lor bolnavi. Preferă să-i vadă murind acasă, decât să-i trimită la spital. Primi până la urmă, când i-am spus să aducă el singur fata la Capri, spre a se încredinţa cu ochii lui cât de bine va fi îngrijită de oamenii mei. Ca de obicei, Miss Hall, Giovannina, Rosina şi toţi cânii plecară cu trenul spre Neapole. Eu cu Billy pavianul; mangusta şi bufniţa cea mică făcurăm o călătorie minunata cu iahtul. Ocolirăm Monte Circeo tocmai când soarele răsărea, prinserăm briza de dimineaţă a golfului Gaeta, trecând ca o regată pe sub Castelul Ischia şi aruncarăm ancora la Marina din Capri, pe când clopotele băteau mezzogiorno1. Două ore mai târziu, lucram în grădina de la San Michele foarte sumar îmbrăcat.

După cinci veri lungi de trudă neîntreruptă din zori până-n amurgit, San Michele era ca şi gata, dar mai era încă destul de lucru în grădină. Dindosul casei trebuia făcută încă o terasă şi o nouă loggia construită peste cele două încăperi romane descoperite în toamna trecută. Cât despre curticica schitului, i-am spus lui mastro Nicola că nu-mi mai plăcea – şi mai bine am strica-o. Mastro Nicola mă rugă din tot sufletul s-o las cum era, căci o mai stricasem de două ori. Dacă vom tot continua aşa să dărâmăm fiecare lucrare imediat ce-o construim, nu mai sfârşim în veci San Michele. I-am replicat că cea mai bună metodă de a-ţi construi o casă este să dărâmi totul indiferent de câte ori şi s-o tot iei de la capăt, până ce ochiul îţi spune că toate-s aşa cum trebuie. Ochiul ştie

mai multe despre arhitectură decât cărţile. El nu poate greşi niciodată – cu condiţia să fie ochiul tău, nu al altora. Revăzându-l acum, San Michele mi se părea mai frumos ca niciodată. Casa era mică, cu puţine încăperi, dar făcusem destule loggii, terase şi pergole împrejur ca să poţi contempla soarele, marea şi norii, căci sufletului îi trebuie mai mult spaţiu decât trupului. Prin camere nu era mobilă multă, dar ce se afla acolo nu se putea cumpăra numai cu bani. Nimic de prisos, nimic urât, niciun fel de fleac ori zorzoane. Câteva picturi de-ale primitivilor, o gravură de Dürer şi un basorelief grec pe pereţii văruiţi. Pe pardoseala de mozaic vreo două covoare vechi, pe masă câteva cărţi şi pretutindeni flori în vaze strălucitoare de Faenza şi Urbino. Chiparoşii de la Villa d'Este, care mărgineau drumul până la capelă, crescuseră repede prefăcându-se într-o alee de arbori măreţi, cei mai nobili arbori din lume.

Chiar şi capela care dăduse numele locuinţei mele era în sfârşit a mea. Aveam de gând să-mi fac acolo biblioteca. Bănci vechi se înşiruiau de-a lungul pereţilor albi, iar la mijloc instalasem o masă mare de trapeză, încărcată cu tomuri şi cu fragmente de terracotta. Pe o coloană canelată de gialo antico1 era aşezat un Horus enorm de bazalt, cel mai mare din citi am văzut, adus din ţara faraonilor de un colecţionar roman, poate chiar de Tiberius. De pe masa de scris privea în jos la mine capul Meduzei, pe care-l găsisem în fundul mării, datând din veacul al patrulea înainte de Cristos. Pe căminul enorm florentin din

cinquecento sta o victorie înaripată. De pe o coloană de marmoră africană, capul mutilat al lui Nero privea afară, spre golful unde-şi pusese vâslaşii să-i omoare în bătaie mama.

Deasupra uşii de la intrare lucea frumosul vitraliu în culori din cinquecento1, dăruit de oraşul Florenţa Eleonorei Duseşi pe care ea mi-l dăduse ca amintire ultima oară când stătuse la San Michele. Într-o criptă mică, la un metru şi jumătate sub dalele romane de marmură colorată, odihneau în pace cei doi călugări peste care dădusem pe neaşteptate când săpam temeliile căminului. Stăteau acolo întinşi, cu braţele în cruce, aşa cum fuseseră îngropaţi sub capela lor acum vreo cinci sute de ani. Rasele li se prefăcuseră aproape în pulbere, trupurile uscate erau uşoare ca pergamentul, dar trăsăturile se conservaseră bine, mâinile ţineau încă crucifixul şi unul din ei avea catarame elegante de argint la încălţări, îmi păruse rău că le tulburasem somnul şi-i aşezasem cu mare grijă la loc în mica lor cripta. Cred că impunătoarea arcadă cu coloane gotice din exteriorul capelei era întocmai aceea ce trebuia. Unde mai poţi găsi în ziua de azi asemenea coloane! Privind de pe parapet în jos la insula ce se întindea la picioarele mele, i-am spus lui mastro Nicola că trebuia să începem numaidecât pregătirile pentru aşezarea sfinxului; nu mai era vreme de pierdut.

Mastro Nicola se bucură grozav; de ce nu porneam imediat să aducem sfinxul? Unde se afla acum? i-am răspuns că zăcea îngropat undeva pe continent, sub ruinele cetăţii dispărute a unui

împărat roman. Sta acolo de două mii de ani, aşteptându-mă. Toate astea mi le spusese un bărbat cu mantie purpurie, prima oară când privisem depărtările mării chiar din locul în care ne aflam. Până acum nu văzusem sfinxul decât în vis. Am privit în jos, la micuţul iaht alb din port, eram sigur, am spus, că voi găsi sfinxul la timpul potrivit. Va fi caznă multă de adus pe mare, căci era o încărcătură prea grea pentru corabia mea, fiind pe de-a-ntregul de granit şi cântărind nu ştiu câte tone. Mastro Nicola se scarpină în cap, întrebându-se uluit cine avea să-l tragă până sus, la San Michele? El şi cu mine, bineînţeles.

Cele două camere romane mici, de sub schit, erau încă pline de molozul tavanului prăbuşit, dar zidurile, până la înălţimea unui stat de om, rămăseseră intacte, ghirlandele de flori şi nimfele dănţuind de pe ghipsul roş păreau zugrăvite ieri.

— Roba di Timberio? mă întrebă mastro Nicola.

— Nu, răspunsei, privind cu luare-aminte la modelul gingaş al pardoselii de mozaic ce-avea chenar elegant cu foi de viţă de nero antico[206] [207], pardoseala a fost făcută mai demult, e de pe vremea lui August. Bătrânului împărat îi era şi lui tare dragă insula Capri, începuse chiar să clădească o vilă, Dumnezeu ştie pe unde, dar a murit la Nota, în drum spre Roma, înainte de a fi terminat. A fost un mare om şi-un mare împărat dar, ia aminte ce-ţi spun, Tiberius a fost cel mai

206 Secolul al XVI-lea.

207 Marmură neagră antică.

mare dintre toţi.

Pergola începuse a se acoperi cu mlădiţe tinere de viţă, trandafiri, caprifoi şi epomeea se încolăceau pe lungul şir de coloane albe. În curtea schitului, printre chiparoşi, se zărea Faunul Dănţuind pe coloana lui de cipollino1, în mijlocul loggiei mari sta Hermesul de bronz de la Herculaneum, în curticica de marmură din faţa sufrageriei luminate de soarele orbitor, Billy, pavianul, purica de zor pe Tappio pe când ceilalţi câni tolăniţi alene în jur îşi aşteptau rândul la obişnuita completare a toaletei de dimineaţă. Billy avea o nemaipomenită îndemânare de-a prinde puricii. Nicio vieţuitoare târâtoare ori săritoare nu scăpa ochiului său ager; câniii ştiau foarte bine asta şi le plăcea tot aşa de tare ca şi lui acel sport. Era singurul sport îngăduit de legile de la San Michele. Moartea era fulgerătoare şi probabil fără dureri. Billy înghiţea prada înainte ca ea să fi prins măcar de veste. Se lăsase de băutură şi devenise o maimuţă respectabilă, în floarea bărbăţiei, impresionant de asemănător cu o fiinţă omenească, îndeobşte binecrescut deşi cam gălăgios când scăpa de sub supravegherea mea, făcând şotii tuturor. M-am întrebat adesea ce-or fi gândind de fapt câniii în sinea lor despre dânsul? N-aş putea afirma că nu se temeau; de obicei întorceau capul când Billy se uita la ei. El însă nu se temea decât de mine. Ghiceam întotdeauna după mutra lui când avea ceva pe conştiinţă, ceea ce se întâmpla des. Dacă mă gândesc bine, cred totuşi că-i mai era frică de mangustă, care cotrobăia veşnic prin grădină, furişându-se

sprintenă pe picioruşele-i neastâmpărate, tăcută şi iscoditoare. Billy avea în firea lui multă bărbăţie; ce putea face dacă aşa îl zămislise creatorul lui! Nu era de loc nesimţitor la farmecele sexului frumos. De la prima vedere o îndrăgise grozav pe Elisa, soţia grădinarului meu, ce sta ore întregi sub smochinul lui personal, privindu-l fascinată în timp ce el ţocăia din buze la ea. Ca de obicei, Elisa aştepta un copil; n-am văzut-o niciodată în altă formă. Nu ştiu de ce, nu-mi prea plăcea mie prietenia aceea subită cu Billy; chiar am şi sfătuit – o pe Elisa să se uite mai bine la altcineva.

Moş Pacciale coborâse în port să-l primească pe Giovanni, colegul lui, groparul din Roma care avea să sosească la amiază, aducându-şi fata cu corabia de la Sorrento. Cum trebuia să fie înapoi la postul lui de la cimitirul protestant a doua zi, ţinuse să-i ducă chiar în după amiaza aceea în inspecţie prin cele două cimitire de pe insulă. Seara, personalul meu trebuia să ofere un banchet cu vino a volontd, pe terasa din grădină, distinsului oaspe din Roma.

Clopotele din capelă sunară Ave Maria. Eram în picioare de la cinci dimineaţa şi muncisem din greu sub arşiţa soarelui.

Obosit şi flămând, m-am aşezat dinaintea frugalei mele cine, în loggia de sus, recunoscător pentru încă o zi fericită. Jos, pe terasa din grădină, musafirii mei, în straie de duminică, şedeau în jurul unui castron uriaş de macaroane şi a unui ulcior impozant cu cel mai bun vin din San Michele. În capul mesei, la locul de cinste, şedea groparul din Roma cu cei doi gropari din Capri de

o parte şi de alta. Apoi venea la rând Baldassare, grădinarul, Gaetano, barcagiul şi mastro Nicola cu cei trei feciori, toţi vorbind în gura mare. Femeile stăteau în picioare în jurul mesei, admirându-i, după obiceiul napolitan.

Soarele se scufunda încet în mare. Pentru întâia oară în viaţă, am simţit o uşurare când a dispărut în sfârşit după Ischia. De ce doream oare înserarea şi stelele – eu, adoratorul soarelui, care mă temusem din copilărie de întunecime şi de bezna nopţii? De ce-mi ardeau aşa ochii când priveam în sus, spre măreţul zeu de foc? Era oare supărat pe mine, voia să-şi întoarcă faţa în altă parte şi să mă lase în întuneric, pe mine care lucram pe brânci săi ridic un nou sanctuar? Să fi fost adevărat ce-mi spusese ispititorul în mantie roşie acum douăzeci de ani, când privisem pentru întâia oară de la capela San Michele în jos, la insula fermecătoare? Să fi fost adevărat că prea multă lumină nu era bună pentru ochii muritorilor?

„Fereşte-te de lumină! Fereşte-te de lumină!” îmi răsuna în urechi sinistru-i avertisment.

Făcusem târgul cu el, plătisem preţul, îmi jertfisem viitorul ca să câştig San Michele; ce mai dorea de la mine? Care era preţul celălalt, preţul cel mare pe care spusese că trebuia să-l plătesc înainte de a muri?

Un nour negru se lăsă deodată deasupra mării şi a grădinii, până la picioarele mele. Mi-am închis îngrozit pleoapele arzătoare…

— Ascultaţi, compagni!1 răcnea groparul din Roma pe terasa de jos; ascultaţi ce vă spun eu!

Voi, ţăranii care-l vedeţi umblând prin sărăcia voastră de sat desculţ şi la fel de despuiat ca voi, ştiţi care voi că umblă pe străzile Romei într-o trăsură cu doi cai? Ba se spune că s-a dus să-l vadă chiar şi pe papa, când s-a bolnăvit de gripă! Să ştiţi, fraţilor, că om că el nu se mai află; e cel mai mare doftor din Roma.

— Veniţi să-mi vedeţi cimitirul ca să vă încredinţaţi! Sempre lut! Sempre lui!1 Iar eu şi familia mea nu ştiu ce ne-am face fără el. Este binefăcătorul nostru! Cui credeţi că vinde nevastă-mea

»

toate florile şi coroanele dacă nu clienţilor lui? Şi toţi străinii care vin şi sună la poarta cimitirului şi dau un ban plozilor mei ca să le deschidă, de ce credeţi că vin acolo, ce credeţi că vor? Copiii, la-nceput, se-nţelege că, nepricepând graiul lor, de multe ori îi purtau prin cot cimitirul ca să găsească ce căutau. Acuma însă, cum sună străini la poartă, pruncii mei ştiu numaidecât ce vor şi-i duc de-a dreptul la şirul lui de morminte, iar străinii aceia sunt întotdeauna tare mulţumiţi şi le dau copiilor câte-un bănuţ mai mult. Sempre lui!1 Sempre lui! Nu trece lună fără să nu taie pe vreunul din bolnavii lui în capela mortuară, ca să afle de ce-a murit – şi de fiecare dată îmi dă cincizeci de lire, ca să-i bag la loc în coşciuge. Ascultaţi-mă pe mine, compagni. Ca el nu-i nimeni pe lume! Sempre lui! Sempre lui!

Şi iată că norul se risipi; din nou, marea sclipea într-o lumină de aur, spaima îmi dispăruse. Nici dracu’ n-are ce-i face omului cât timp mai

poate râde.

Banchetul se sfârşi. Fericiţi că trăim, cu capul bute de vin, ne-am dus cu toţii la culcare să dormim somnul drepţilor. Cum m-a furat somnul, m-am pomenit deodată în mijlocul unei câmpii deşarte pe care zăceau împrăştiate sfărâmături de ziduri, blocuri enorme de calcar şi bucăţi de marmură aproape acoperite de iederă, rozmarin, caprifoi sălbatic, cistus şi cimbru.

Pe-un zid dărâmat de opus reticulatum şedea un bătrân păstor cântând din n-ai turmei lui de capre. Chipu-i sălbatic, bărbos, era ars de soare şi vânturi, ochii îi ardeau ca doi cărbuni sub sprâncenele stufoase, trupul slab şi deşirat tremura sub straiu-i lung, albastru, de păstor calabrez. I-am oferit puţin tutun şi el îmi întinse o felie de brânză proaspătă de capră şi o ceapă. Îl înţelegeam cu greutate.

— Cum se chema locul acela ciudat?

— N-avea nume.

— De unde venea el?

— De nicăieri.

— Trăise întotdeauna aici; era acasă la el.

— Unde dormea?

Întinse bâta-i lungă, arătând spre nişte trepte ce duceau sub boltă dărâmată. Am coborât treptele tăiate în stâncă şi am intrat într-o încăpere întunecoasă, boltită, într-un colţ, un mindir de paie şi câteva piei de oaie pentru învelit. De jur-împrejur, pe pereţi şi din boltă atârnau legături de ceapă uscată şi pătlăgele roşii; pe masa grosolană era pus un ulcior de lut plin cu apă. Acela era căminul lui şi ce vedeam era toată

avuţia lui. Acolo trăise toată viaţa, acolo se va întindă cândva să închidă pentru totdeauna ochii, în faţa mea să deschidea un gang întunecos subpământean, pe jumătate astupat de molozul căzut din bolta surpată. Unde ducea oare? Bătrânul nu ştia, nu fusese niciodată într-acolo. Îi spuseseră ai lui, când era mic, că gangul acela ducea într-o peşteră locuită de un duh necurat, care vieţuia acolo de mii de ani sub înfăţişarea unei dihănii uriaşe gata să înghită pe oricine ar cuteza să se apropie de locul acela.

Am aprins o torţă şi am coborât bâjbâind pe nişte trepte de marmură. Culoarul se lărgea din ce în ce şi un suflu de gheaţă mă izbi în obraz. Am auzit un fel de geamăt ciudat care-mi îngheţă sângele-n vine. Dintr-odată, m-am pomenit într-o sală mare. Două coloane uriaşe de marmură africană mai susţineau încă o parte din boltă, alte două zăceau de-a curmezişul pardoselei de mozaic, smulse de pe soclul lor de cutremur.

Sute de lilieci mari atârnau pe pereţi ca nişte ciorchini negri iar alţii se învârteau în jurul capului meu în zbor sălbatic, orbiţi de lumina neaşteptată a faclei, în mijlocul sălii, aşezat pe labe, trona un uriaş sfinx de granit ce mă aţintea cu ochii lui de piatră, larg deschişi…

M-am trezit. Visul pierise. Am deschis ochii: se crăpa de ziuă.

Şi deodată, am auzit chemarea mării, imperioasă, neînduplecată, ca o poruncă. Am sărit în picioare, mi-am tras repede pe mine hainele şi, repezindu-mă la parapetul schitului, am ridicat semnalul pentru iaht, să fie gata de plecare, în

câteva ore mi-am încărcat vasul cu provizii pe-o săptămână, cu colaci de frânghie groasă, târnăcoape şi lopeţi, un revolver, toţi banii pe care-i aveam şi-o legătură de facle de răşină dintr-acelea pe care le folosesc pescarii noaptea la pescuit, îndată am şi ridicat pânzele, pornind spre cea mai palpitantă aventură din viaţa mea. În noaptea următoare am ancorat într-un golf singuratic, cunoscut numai de câţiva pescari şi contrabandişti. Gaetano trebuia să mă aştepte acolo cu iahtul o săptămână, şi numai în caz de furtună avea să-şi caute un adăpost în cel mai apropiat port. Cunoşteam bine coasta aceea primejdioasă, ce n-avea pe-o întindere de o sută de mile niciun loc sigur de ancorat.

Cunoşteam şi ţinutul minunat din interior, odinioară Magna Graecia din epoca de aur a artei şi culturii elenistice, azi cea mai pustie provincie a Italiei, părăsită de oameni, lăsată pradă cutremurelor şi malariei.

Peste trei zile mă aflam pe acelaşi câmp pustiu pe care zăceau împrăştiate sfărâmături de ziduri, blocuri uriaşe de calcar şi bucăţi de marmură aproape acoperite de iederă, rozmarin, caprifoi sălbatic, cistus şi cimbru. Pe zidul dărâmat din opus retâculatum şedea bătrânul păstor, cântând din n-ai turmei lui de capre. I-am oferit nişte tutun iar el mi-a întins o felie de brânză proaspătă de capră şi-o ceapă. Soarele se şi coborâse în dosul munţilor, teribila ceaţă a malariei se târa încet de-a lungul câmpiei pustii. I-am spus că mă rătăcisem şi nu mă încumetam să umblu singur prin sălbăticia aceea; îmi îngăduia

să stau la el peste noapte?

Mă duse la sălaşul lui subpământean, pe care-l cunoşteam aşa de bine din vis. M-am întins pe pieile de oaie şi-am adormit. E greu de tălmăcit în vorbe lucruri atât de încurcate şi fantastice; de altfel, nici nu m-aţi crede chiar de-aş încerca.

Nici eu nu ştiu bine unde se sfârşeşte visul şi unde începe realitatea. Cine a îndreptat iahtul spre golful ascuns şi singuratic? Cine mi-a călăuzit paşii prin sălbăticiile neumblate, până la ruinele neştiute ale vilei lui Nero? Păstorul în carne şi oase, ori însuşi zeul Pan ce se întorsese pe meleagurile-i dragi de odinioară să cânte iar din n-ai turmei lui de capre? Nu mă întrebaţi, nu vă pot răspunde, nu îndrăznesc să răspund. Dar puteţi întreba pe uriaşul sfinx de granit aşezat pe labe lângă parapetul capelei de la San Michele. Zadarnic însă îl veţi întreba. Sfinxul îşi păstrează taina lui de cinci mii de ani; o va păstra şi pe-a mea.

M-am întors din marea aventură istovit de foame şi lipsuri de tot soiul, scuturat de friguri. La un moment dat, am fost răpit şi de nişte bandiţi, căci în acele vremuri mişunau răufăcătorii în Calabria. Zdrenţele de pe mine m-au salvat, în două rânduri m-au arestat grănicerii ce patrulau pe coastă, luându-mă drept un contrabandist. De mai multe ori m-au înţepat scorpionii, iar mâna stângă o aveam încă bandajată de la o muşcătură ele viperă. Când am ajuns la Punta Licosa, unde-i îngropată sirena Leucosia, sora

Parthenopei, ne-a prins o furtună de sud-est şi ne-am fi dus la fund cu încărcătura noastră grea

dacă Sant’ Antonio n-ar fi pus tocmai la timp mâna pe cârma. Luminările ce-i fuseseră închinate mai ardeau încă înaintea icoanei sale, în biserica din Anacapri, când am sosit la San Michele. Se răspândise în toată insula zvonul că furtuna aceea îngrozitoare ne scufundase. Toţi ai casei se bucurară nespus când mă văzură înapoi.

Da, totul mergea bine la San Michele, slavă Domnului! La

Anacapri nu se întâmplase nimic şi, ca de obicei, nu murise nimeni. Parroco îşi scrântise glezna; unii pretindeau că alunecase când coborâse din amvon duminica precedentă, alţii că îl deochease parroco din Capri. Toată lumea ştia că parroco din

Capri deochia. Ieri dimineaţa, la Capri, fusese găsit mort în patul lui canonica don Giacinto. Sfinţia-sa se simţea foarte bine când se

»»

culcase; murise în timpul somnului. Fusese aşezat cu toată cinstea cuvenită dinaintea altarului mare, uncie rămăsese toată noaptea şi azi dimineaţa trebuia să fie îngropat cu mare pompă. Clopotele sunau într-una din zori.

În grădina lucrul înainta ca de obicei. Mastro Nicola mat găsise un testa di cristiana1, când dărâmase zidul capelei şi Baldassare dăduse iar peste un ulcior plin cu monede romane în timp ce scotea cartofi noi. Moş Pacciale, care săpase în via mea de la Damecuta, mă luă deoparte cu o mutră foarte gravă şi misterioasă. După ce se încredinţa că nu trăgea nimeni cu urechea, scoase din buzunar o pipă ruptă şi înnegrită de fum, ce

aparţinuse probabil vreunui soldat din regimentul maltez care stătuse în 1808 la Damecuta.

— La pipa di Timberio l îmi şoptise moş Pacciale. În fiecare zi la amiază, cânii fuseseră îmbăiaţi şi de două ori pe săptămână li se dăduseră oase, conform dispoziţiilor.

Bufniţa cea mică era bine dispusă. Mangusta n-avea astâmpăr nici zi, nici noapte, veşnic căutând ceva ori pe cineva. Broaştele ţestoase păreau foarte fericite, în felul lor tăcut.

Billy fusese cuminte? Da, se grăbi Elisa să răspundă; Billy fusese foarte cuminte, un vero angelo[208] [209].

Nu mi se păru de loc că seamănă a înger când l-am privit cum rânjeşte la mine din vârful proprietăţii sale particulare, smochinul. Nici măcar nu se dădu jos să mă salute după cum avea întotdeauna obiceiul. Eram sigur că făcuse vreo poznă, numi plăcea de loc mutra lui. Fusese într-adevăr cuminte Billy?

Încet-încet, adevărul ieşi la lumină. Chiar în ziua plecării mele pe mare, Billy aruncase cu un morcov în capul unui forestiere ce trecea pe lângă zidul grădinii şi-i spărsese ochelarii. Străinul se înfuriase foarte tare, ameninţând că va face o plângere la Capri, dar Elisa protestase cu energie: vina era numai a străinului care n-avusese ceva mai bun de făcut decât să se oprească locului şi să-şi bată joc de Billy! Doar toată lumea ştia că Billy se supăra foc când râdea cineva de el. A doua

208 O hîrcă de creştin.

209 Un adevărat înger.

zi izbucnise o luptă grozavă între Billy şi foxul sârmos, apoi toţi cânii se repeziră în încăierare. Billy se luptase ca un demonio, ba chiar voise să-l muşte pe Baldassare, care cercase să-i despartă. Lupta se sfârşise brusc, la apariţia mangustei pe câmpul de bătălie. Billy se căţărase numaidecât în pomul lui, iar cânii o şterseseră care – neotro, cum făceau întotdeauna la apariţia micuţului animal. De atunci, Billy era la cuţite cu cânii şi nu voise nici măcar să-i mai purice. Apoi fugărise prin toată grădina pisoiul siamez şi-l dusese în vârful pomului, unde se apucase să smulgă tot părul de pe el. Necăjise într-una broaştele ţestoase. Amanda, cea mai mare dintre ele, ouase o hârcă de creştin şapte ouă mari cât ouăle de porumbel, pe care trebuia să le clocească soarele, cum e moda la ţestoase, dar Billy le hăpăise într-o clipă. Avuseseră cel puţin grijă să nu-i lase cumva la îndemână vreo sticlă de vin? Tăcere rău-prevestitoare. Pacciale, omul meu cel mai de credinţă, mărturisi până la sfârşit că Billy fusese văzut de două ori furişându-se afară din pivniţa cu câte-o sticlă în fiecare mână. Acum trei zile, alte două sticle de vin fuseseră descoperite într-un colţ al căsuţei lui, îngropate grijă în nisip, îndeplinind poruncile lăsate, îl închiseseră imediat în cuşca lui, punându-l la regim de pâine şi apă până la întoarcerea mea. A doua zi dimineaţă găsiseră culcuşul gol.

Billy evadase în timpul nopţii, nu se ştia cum, căci gratiile erau neatinse şi cheia lacătului se afla în buzunarul lui Baldassare. Toţi ai casei îl căutaseră zadarnic prin tot satul. Abia în

dimineaţa aceea îl găsise Baldassare sus, pe muntele Barbarossa, dormind dus, cu o păsărică moarta în pumn. În timp ce ancheta îşi urma cursul, Billy, cocoţat tocmai în vârful pomului, se uita sfidător la mine; fără îndoială că pricepuse tot. Trebuia neapărat să iau severe măsuri disciplinare. Maimuţele, ca şi copiii, trebuie să înveţe întâi să asculte şi după aceea să poruncească. Billy începea să dea semne de îngrijorare. Ştia că eu sunt stăpânul lui, ştia că-l pot prinde ca şi-n alte daţi, cu lasoul, ştia că biciul din mâna mea era pentru el. Şi cânii, care şedeau roată în jurul smochinului său, ştiau la fel de bine şi, dând din coadă cu conştiinţa împăcată, se bucurau de întorsătura pe care o luau lucrurile, căci cânilor le place să vadă cum mănâncă alţii bătaie. Deodată Elisa, apucându-se cu mâinile de burtă, slobozi un ţipăt sfâşietor. Într-o clipă am şi dus-o împreună cu Pacciale în căsuţa ei, punând-o în pat, în timp ce Baldassare se repezea după moaşă. Când m-am întors la pomul lui Billy, acesta dispăruse; cu atât mai bine pentru el şi pentru mine, căci nu pot suferi să pedepsesc animalele.

Şi-apoi, mai aveam şi alte preocupări. Don Giacinto mă interesase întotdeauna foarte mult. Eram curios să aflu mai multe amănunte despre moartea lui, căci viaţa i-o cunoşteam prea bine. Don Giacinto avea faima că-i cel mai bogat om de pe insulă; se spunea că venitul lui se ridica la douăzeci şi cinci de lire pe oră, anche quando dorme, chiar când dormea. Îl văzusem ani de-a rândul cum storcea ultimul ban de la necăjiţii lui chiriaşi, dându-i afară din casă când măslinele nu

se făcuseră şi nu-şi puteau plăti chiria, lăsându-i să mnară de foame la bătrâneţe când nu mai aveau putere să trudească pentru el. Nimeni nu auzise vreodată să fi dat de pomană vreun ban. Simţeam că n-aş mai putea crede niciodată în dreptatea divină din astălaltă parte a mormântului dacă Dumnezeu atotputernicul ar fi îngăduit bătrânului vampir să aibă parte de cea mai mare binefacere pe care-a harăzit-o oamenilor vii: să moară în somn. M-am hotărât să mă duc la vechiul meu prieten, parroco don Antonio; cu siguranţă că el îmi va putea spune ceea ce doream să ştiu. Don Giacinto fusese duşmanul lui de moarte vreme de o jumătate de veac.

Parroco sta în pat, ridicat în capul oaselor, cu piciorul vârât într-o uriaşă buccea de pleduri, cu chipul radios. Camera era plină de preoţi şi în mijlocul lor sta Maria Porta-Lettere, cu limba atârnându-i aproape afară din gură de emoţie: izbucnise focul astă-noapte în biserica San Constanzo, pe când don Giacinto sta întins cu toată fala cuvenită pe catafalc şi sicriul luase foc fiind mistuit de flăcări! Unii presupuneau că îl demonio în persoană răsturnase candelabrul cu luminările de lângă catafalc, ca să ardă don Giacinto. Alţii socoteau că fapta fusese săvârşită de o bandă de tâlhari, care intraseră să fure statuia de argint a lui San

Constanzo. Parroco era încredinţat că cel care răsturnase

»

candelabrul nu putea fi nimeni altul de cât îl demonio. Ştiuse el întotdeauna că don Giacinto va

sfârşi în flăcări. Istorisirea Mariei Porta-Lettere despre moartea lui don Giacinto mi se păru plauzibilă. Îl demonio se ivise dintr-odată la geam, pe când îl canonico îşi citea rugăciunea de seară. Don Giacinto începuse a striga ajutor şi fusese dus aproape fără cunoştinţă în patul lui; iar din spaima aceea mare i se şi trăsese îndată moartea.

Întâmplarea mă interesa atât de mult încât m-am hotărât să cobor chiar eu la Capri pentru a face cercetări. Piazza era ticsită de oameni ce urlau cât îi ţinea gura. În mijlocul lor, sindaco şi consiliul comunal aşteptau nerăbdători sosirea unei trupe de carabinieri din Sorrento. Pe treptele bisericii, vreo doisprezece preoţi gesticulau cu mare violenţă. Până la venirea autorităţilor, biserica fusese închisă. Da, încuviinţă sindaco, apropiindu-se de mine cu o figură gravă, era adevărul curat! Când paraclisierul venise dimineaţa să descuie biserica, o găsise plină de fum. Catafalcul era pe jumătate ars, racla perpelită rău, iar o învelitoare preţioasă de catifea brodată şi toate coroanele trimise de rudele şi copiii canonicului se prefăcuseră într-un morman de cenuşă. Trei din candelabrele cele mari din jurul catafalcului ardeau încă, al patrulea se vedea că fusese răsturnat de o mână nelegiuită ca să dea foc. Aşa că deocamdată nu se putea şti dacă isprava o săvârşise îl demonio ori nişte răufăcători dar, observase cu agerime sindaco, faptul că nu lipsea niciunul din giuvaierurile de la gâtul lui San Constanzo îl făceau să încline, parlando con

rispetto[210], spre cea dintâi presupunere. Misterul devenea tot mai de nepătruns, pe măsură ce-mi urmam cercetările, în cafeneaua Zum Hiddigeigei, cartierul general al coloniei germane, duşumelele erau pline cu cioburi şi sfărâmături de pahare, sticle şi vesela feluritǎ, iar pe una din mese se afla o sticlă de whisky, pe jumătate băută, în farmacie, sute de borcane de Faenza, cu medicamente preţioase şi tainice leacuri, fuseseră aruncate de pe poliţe şi totul era mânjit cu ulei de ricin. Îl profesore Raffaeie Parmigiano îmi arata dezastrul din noua lui Sala di Esposizione, mândria pieţei. Operele lui: „Izbucnirea Vezuviului”, „Procesiunea lui San Constanzo”, „Salto di Tiberio” şi „Bella Carmela”, zăceau trimite una peste alta, cu ramele slărâmate şi pânzele sfâşiate. Tabloul său „Tiberiu înotând în Grota Albastră” sta încă pe şevalet, mânjit într-un mod barbar de sus până jos cu ultramarin. Sindaco mă informă că, deocamdată, cercetările autorităţilor locale nu dăduseră niciun rezultat. Teoria briganzilor fusese abandonată de partidul liberal, de când se făcuse constatarea că nu dispăruse niciun lucru de preţ. Chiar şi cei doi complotişti napolitani, în viileggiatura de mai bine de un an în temniţa din Capri, putuseră aduce alibiuri temeinice. Se dovedise ca din pricina ploii torenţiale rămăseseră toată noaptea în închisoare în loc să plece după miezul nopţii, ca de obicei, la plimbare prin târg. În afară de asta, erau drept-credincioşi catolici, foarte populari, nu dintr-acei care-şi pierd vremea cu asemenea fleacuri.

---

210 Cu tot respectul cuvenit.

Ipoteza eu îl demonio fusese respinsă de partidul clerical, din respect faţă de memoria lui don Giacinto. Cine atunci puteau fi făptaşii unor asemenea blestemăţii? Mai rămânea o singură explicaţie. Mai rămânea duşmanul secular de la porţile lor: Anacapri! Desigur că anacaprezii făcuseră toate isprăvile! Aşa se lămureau perfect lucrurile! Canonicul. fusese duşmanul de moarte al anacaprezilor, care nu-l putuseră ierta că, în vestita lui predică de ziua lui San Constanzo, îşi bătuse joc de ultima minune a lui Sant' Antonio. Ura sălbatică dintre Zum Hiddigeigei şi cafeneaua cea nouă din Anăcapri era cunoscută de toată lumea. Pe vremea lui Cesare Borgia, don Petruccio, spiţerul din Capri, ar fi chibzuit bine înainte de-a primi poftirea colegului său din Anăcapri să vie la el ca să mănmce împreună macaroni Concurenţa dintre îl profesore Raffaele Parmigiano din Capri şi i-l profesore Michel-Angelo din Anacapri pentru monopolul subiectului „Tiberiu înotând în Grota Albastră" se preschimbase într-un război crâncen în ultima vreme. Sala di esposizione deschisă la Capri îi sta ca un ghimpe în ochi profesorului. Vânzarea tablourilor sale

„Procesiunea lui Sant' Antonio" aproape încetase. Nu mai încăpea îndoială că Anacapri era pricina tuturor relelor. Abbasso Anacapri! Abbasso Anacapri![211]

Am socotit că aş face mai bine să mă întorc de unde venisem; începusem să mă simt cam

211 Jos cu Anacapri!

stingherit. Nu mai ştiam nici eu ce să cred. Războiul aprig dintre Capri şi Anăcapri, care se încinsese încă de pe vremea domniei viceregilor spanioli în Neapole, continua cu o furie la fel de neînduplecată. Cei doi sindaci nici nu-şi vorbeau. Ţăranii se urau, oficialităţile se urau, preoţii se urau, cei doi sfinţi ocrotitori, Sant' Antonio şi San Constanzo se urau şi ei. Cu câţiva ani în urmă, văzusem cu ochii mei o droaie de caprioţi dănţuind în jurul micuţei noastre capele Sant' Antonio, fiindcă o stâncă uriaşa, desprinsă din muntele Barbarossa, se rostogolise la vale sfărâmând altarul şi statuia sfântului.

La San Michele lucrul încetase şi toţi oamenii mei, în haine de sărbătoare, se îndreptau spre piazza, unde avea să cânte muzica spre a serba evenimentul. Se şi strânseseră peste o sută de lire pentru focurile de artificii. Sindaco îmi trimisese vorba că spera să asist şi eu, în calitatea mea de cittadino onorario[212] – supremă distincţie ce mi se acordase într-adevăr cu un an înainte.

În mijlocul pergolei, Billy sta lângă broasca ţestoasă cea mare, atât de absorbit de joaca lui preferată încât nu observă venirea mea. Iată joaca născocită de el: lovituri repezi la uşa de din dos a căsuţei broaştei, pe unde îi ieşea coada; la fiecare lovitură broasca îşi scotea pe uşa de din faţă capu-i somnoros să vadă ce se întâmplă afară – şi imediat încasa un bobârnac peste nas, repezit de pumnul lui Billy cu o iuţeală fulgerătoare. Acel joc era strict interzis de către legea de la San

212 Cetăţean de onoare.

Michele. Billy ştia foarte bine asta şi ţipă ca un copil când, izbutind de data asta să fiu mai iute ca el, l-am înşfăcat de cingătoarea din jurul pântecului.

— Billy, i-am spus eu cu severitate; trebuie să vorbesc cu tine între patru ochi, acolo, sub smochinul tău. Avem mai multe chestiuni de pus la punct. Degeaba ţocăeşti din buze la mine, ştii bine că meriţi o sfânta de bătaie şi c-ai s-o încasezi. Billy, iar te-ai dat la băutură! S-au găsit două sticle de vin goale într-un ungher a căsuţei tale, şi lipseşte o sticlă de whisky Black and White. Te-ai purtat foarte urât tot timpul cât am fost plecat în Calabria. Ai spart ochelarii unui străin, cu un morcov. Ai fost neascultător cu servitorii mei. Te-ai certat şi te-ai bătut cu anii, ba nici n-ai mai vrut să-i purici. Ai jignit mangusta. Ai fost nerespectuos cu bufniţa cea mică. I-ai tras mereu pumni peste urechi broaştei ţestoase. Era cât pe ce să gâtui pisicuţa siameză. Şi, pe deasupra, ai mai şi evadat din casă în stare de ebrietate. Cruzimea faţă de animale e-n firea ta, altfel nici n-ai putea fi candidat la rangul de om; dar numai Regii Creaţiei au dreptul să se îmbete, îţi spun drept că m-am săturat de tine, am să te trimit înapoi, în America, la beţivanul de stăpânu-tău, doctorul Campbell. Nu meriţi să faci parte dintr-o societate onorabilă! Eşti o ruşine pentru tatăl şi mama ta! Billy, eşti un pui de om ticălos, un beţiv fără leac, un…

Urmă o tăcere înfricoşătoare.

Punându-mi ochelarii ca să faci mai bine unghiile ultramarine ale lui Billy şi coada-i

perpelită, am adăugat:

— Billy, să ştii că mi-au plăcut retuşurile pe care le-ai făcut. „Tiberiu înotând în Grota Albastră”; cred că originalul a câştigat. Îmi aminteşte de un tablou pe care l-am văzut anul trecut la Salonul Futuriştilor din Paris. Fostul tău stăpân mi-a vorbit ades de mult regretata maică-ta, care se pare c-a fost o maimuţă cu totul deosebită. Presupun că de la ea ai moştenit talentele tale artistice. Turnura chipeşă şi pofta de glume le ai de la părintele tău, a cărui identitate a fost pe deplin stabilită după ultimele evenimente, şi care nu poate fi altul decât dracu’ în persoană. Spune-mi, Billy, sunt curios să ştiu, tu ori taică-tău, care din amândoi a răsturnat candelabrul şi a dat foc sicriului?

28 *SANCTUARUL PĂSĂRILOR*

Plecarea năprasnică pe lumea cealaltă, în mijlocul flăcărilor şi al fumului, a sfinţiei-sale canonico don Giacinto avusese o înrâurire binefăcătoare asupra sănătăţii şi bunei dispoziţii a preotului nostru, don Antonio. Glezna scrântită se însănătoşi repede, aşa că-şi putu relua în scurta vreme obişnuitele-i plimbări matinale până la San Michele, ca să asiste la gustarea mea de dimineaţă, îl pofteam întotdeauna, cum e obiceiul la napolitani. di mangiare con me1, dar el refuza de fiecare dată politicos ceaşca de ceai, cu aceeaşi formula: No, grazia, sto bene22. Singurul scop al vizitei era să se aşeze în faţa mea la masa, ca să mă privească mâncând. Don Antonio nu mai văzuse până atunci de aproape un forestiere şi tot ce spuneam ori făceam îi stârnea mereu

curiozitatea. Ştia că sunt protestant, dar, după câteva încercări vagi de a discuta chestiunea, căzurăm de acord să înlăturăm teologia din conversaţiile noastre şi să-i lăsăm pe protestanţi în pace. Era un mare hatâr pe care mi-l făcea, dat fiind că o dată pe săptămână obişnuia să trimită în iad, cu blesteme cumplite, din înaltul amvonului, pe toţi protestanţii, vii şi morţi. Protestanţii erau specialitatea lui don Antonio şi ancora salvatoare în dificultăţile oratorice; nu ştiu ce s-ar fi făcut fără de ei. Memoria bătrânului parroco se cam şubrezise, firul slab al argumentării lui se cam rupea în momentele cele mai critice şi-atunci, deodată, în mijlocul predicii, se făcea o tăcere mormântală. Credincioşii lui enoriaşi cunoşteau bine meteahna asta şi nu se supărau de loc pentru atâta lucru, fiecare urmând a se gândi liniştit mai departe la treburile lui, la măslini, la vie, la vite şi la porci. Ştiau şi ce-avea să urmeze. Don Antonio îşi sufla nasul printr-o serie de sunete explozive scoase parcă din trompeta judecăţii de apoi şi revenea pe un teren sigur.

— Ma questi maledetti protestanţi, mă questo camorrista, Lutero![213] Smulge-le-ar fi demonio limbile afurisite din gură, rupele-ar oasele şi arde-i-ar de vii! În actemitatem[214].

O dată, în duminica Paştilor, s-a întâmplat să mă opresc cu un prieten în uşa bisericii tocmai în clipa când parroco o brodise şi se lăsase obişnuita tăcere adâncă. I-am şoptit la ureche prietenului

213 Să mănînce cu mine.

214 În vecii vecilor.

meu că acum vine rândul nostru.

— Ma questo camorrista Lutero, questi maledetti protestanţi! Che îl demonio…

Deodată, don Antonio mă zări în uşă. Pumnul încleştat pe care tocmai îl ridicase pentru a zdrobi pe acei păgâni blestemaţi se deschise într-un gest prietenesc, pe care-l întovărăşi de-o scuză în direcţia mea:

»

— Dar, fireşte, nu îl signor dottore! Fireşte, nu îl signor dottore!

Rareori se întâmpla să nu mă duc la biserică în duminica Paştilor, Mă aşezam la locul meu obişnuit la uşă, alături de Cecatiello, bătrânul orb, cerşetorul oficial al Anacapriului şi amândoi întindeam mâna spre credincioşii care veneau la biserică, el pentru soldo[215] lui, eu pentru păsările din buzunarele oamenilor, din faldurile mantilei negre a femeilor, din mina copiilor. Cât de mare era prestigiul de care mă bucuram faţă de oamenii satului în acea vreme, o dovedeşte cu prisosinţa faptul că-mi îngădu; au, fără supărare, să mă amestec în datinile lor la sărbătoarea învierii Domnului, datini consfinţită de o tradiţie veche de mai bine de două mii de ani şi care erau încă încurajate de preoţi. Din prima zi a săptămânii mari, se aşezau capcane în toate viile, sub fiecare măslin. Zile de-a rândul, sute de păsărele, legate de aripă cu o sforicică erau târâte pe străzi de toţi puştii satului. Şi-acum, simboluri mutilate ale porumbelului sfânt, li se da drumul în biserică să-

215 Salar.

şi joace rolul în celebrarea triumfală a ridicării lui Cristos la ceruri Dar păsărelele nu se mai ridicau spre cer, ci se zbăteau o vreme neputincioase şi zăpăcite, strivindu-şi aripile de ferestre înainte de a cădea jos ca să-şi dea sufletul pe lespezile bisericii, în zorii zilei, mă urcasem pe acoperişul bisericii, pe când mastro Nicola, luat ca asistent cu sila, îmi ţinea scara ca să sparg câteva ochiuri de geam; dar prea puţine din osânditele păsărele găsiră calea spre libertate.

Păsările! Păsările! Cu cât mai fericită mi-ar fi fost viaţa pe acea insulă fermecătoare dacă nu le-aş fi iubit atâta! Cu cât drag le priveam sosind în fiecare primăvară, mii şi mii, cu câtă bucurie le ascultam cântând în grădina de la San Michele! Dar a venit un timp când parcă aş fi dorit să nu mai vină, când aş fi dorit să-l e pot face un semn, pe când se aflau încă departe în largul mării, să zboare înainte, să zboare înainte împreună cu cârdurile de gâşte sălbatice din înalturile văzduhului, drept spre ţara mea, în Nordul îndepărtat, unde vor fi la adăpost de om. Ştiam că fermecătoarea insulă ce însemna pentru mine raiul, era pentru ele un iad, la fel ca şi celălalt care le aştepta, pe acea Via Crucis a lor, la

Helgoland. Soseau puţin înainte de răsăritul soarelui. Nu cereau altceva decât un scurt popas de odihnă după lungul zbor peste

Mediterana. Ţinta călătoriei lor, ţara în care se născuseră şi unde aveau să-şi crească puii, era încă atât de depărtată! Veneau cu miile: guguştiuci, sturzi, turturele, becaţine, prepeliţe, granguri aurii, ciocârlii, privigheori, codobaturi,

cintezoi, rândunele, pitulici, măcăfeandri şi alţi lăutari micuţi ce se duceau să dea concerte de primăvară codrilor şi câmpiilor tăcute ale Nordului. Câteva ore mai târziu, se zbăteau neputincioase în plasele întinse cu viclenie de om peste întreaga insulă, de la stâncile ţărmului până sus, pe culmile lui Monte Solaro şi Monte Barbarossa. Seara erau înghesuite cu sutele în cutioare de lemn, fără hrană şi fără apă, şi-apoi trimise cu vaporul la Marsilia, ca să fie mâncate cu deliciu în restaurantele elegante din Paris. Era un comerţ rentabil; veacuri de-a rândul, Capri a fost o reşedinţă episcopală care se întreţinea numai din veniturile ce-i reveneau din vânzarea»

păsărilor prinse. Episcopului din Capri i se spunea la Roma il vescovo delle quaglie1. Ştiţi cum se prind în plase, între beţele plasei, ascunse în tufăriş, sunt aşezate colivii cu păsărele ca momeală, ce repetă fără încetare, automat, monotona lor chemare. Nu se pot opri, strigă mereu zi şi noapte, până ce mor. Cu mult înainte ca ştiinţa să fi cunoscut locul diferiţilor centri nervoşi ai creierului omenesc, diavolul îi destăinui discipolului său, omul, oribila-i descoperire: că, înţepând ochii unei păsărele cu un ac înroşit, ea prinde a cânta fără a se mai putea opri. Este un obicei străvechi, cunoscut de pe vremea grecilor şi a romanilor şi care se mai practică încă pe tărâmurile de miazăzi ale Spaniei, Italiei[216] şi Greciei. Dintr-o sută de păsări, numai câteva supravieţuiesc operaţiei, şi totuşi este o afacere

216 Episcopul prepeliţelor.

buna, căci o prepeliţă orbită se vinde azi în Capri cu douăzeci şi cinci de lire. Timp de şase săptămâni primăvara şi şase săptămâni toamna, toată coasta lui Monte Barbarossa, de la castelul ruinat din vârf până jos la gardul grădinii de la San Michele, la poalele muntelui, era acoperită cu plase. Era socotită cea mai bună caccia[217] de pe întreaga insulă, căci se prindeau adesea peste o mie de păsări pe zi. Muntele era proprietatea unui om de pe continent, fost măcelar şi renumit specialist în orbitul păsărilor şi singurul meu duşman din Anacapri, în afară de doctor. De când începusem a construi San Michele, dusesem război neîntrerupt cu el. Apelasem la prefectul din Neapole, făcusem o plângere către guvernul de la Roma, dar primisem răspuns că nu se putea face nimic, deoarece muntele îi aparţinea şi legea era de partea lui. Am izbutit să fiu primit în audienţă la întâia doamnă a ţării, care mi-a zâmbit cu fermecătoru-i zâmbet ce cucerise inima întregii Italii şi mi-a făcut cinstea să mă invite la dejun. Primele cuvinte pe care le-am citit pe lista de bucate au fost:

„Paté d’alouettes farcies”1. M-am dus şi la papă să-i cer sprijin, dar un cardinal burduhos mi-a spus că Sfântul Părinte fusese coborât cu portanţina[218] lui dis-de-dimineaţă în grădinile Vaticanului, spre a supraveghea primul păsărilor; caccia fusese bună, peste două sute de bucăţi rămăseseră în plase. Am curăţat rugina de pe

217 Vînătoare.

218 Pateu de ciocîrlii îndopate.

tunişprul lăsat în 1808 de englezi în grădină şi-am început a trage cu el din cinci în cinci minute, începând de la miezul nopţii până la răsăritul soarelui, sperând să alung păsările de pe muntele morţii. Fostul măcelar mă dădu în judecată că-i stricam comerţul lui legal şi am fost condamnat la două sute de lire despăgubiri, învăţasem toţi cânii să latre noaptea întreagă, deşi pierdeam astfel şi puţinul somn de care mă mai bucuram. Peste vreo două zile, dulăul meu cel mare Maremma muri brusc şi i-am găsit în stomah urme de arsenic, în noaptea următoare l-am descoperit pe ucigaş pitindu-se pe după gardul grădinii şi l-am doborât la pământ. Mă dădu din nou în judecată şi-am fost amendat cu cinci sute de lire pentru act de violenţă, Vândusem splendidul meu vas grecesc şi Madonna de Desiderio da Settignano, care mi-era aşa de dragă, spre a putea aduna suma enormă pe care-o cerea măcelarul pe munte şi care era de câteva sute de ori mai mare decât valoarea lui adevărată. Când m-am dus la el cu banii îşi repetă jocul vechi, răspunzându-mi cu un râniet că între timp preţul se dublase, îşi cunoştea omul. În aşa hal ele exasperare ajunsesem, încât aş fi fost în stare să mă despart de tot ce aveam spre a intra în stăpânirea muntelui.

Măcelărirea păsărilor urma la fel, mai departe. Pierdusem somnul de tot şi nu mă mai puteam gândi la altceva. Desperat, am fugit de la San Michele la Monte Cristo cu iahtul, spre a mă înapoia abia după ce ultimele păsări plecaseră din insulă.

Cum m-am întors, am aflat numaidecât că

fostul măcelar zăcea bolnav, pe moarte. Pentru mântuirea lui se citeau două liturghii zilnic la biserică, a treizeci de lire liturghia, căci era unul din cei mai bogaţi oameni din sat. Spre seară veni la mine parroco şi mă rugă în numele lui Crist să mă duc la cel care trăgea să moară. Doctorul satului se temea că are pneumonie, spiţerul e ra sigur că-l lovise damblaua, bărbierul credea că-l o colpo di sangue1, moaşa că era una paura[219] [220]. Iar preotul, care nu vedea decât deochi în toace părţile, credea că-i mai degrabă un mal'nochio. Am refuzat să mă duc. La Capri nu eram doctor decât pentru săraci, i-am răspuns, iar medicii ce locuiau în insula erau în stare să lecuiască oricare din suferinţele acelea. Cu o singură condiţie aş veni: omul să jure pe cruce ca, dacă scapă cu viaţă, nu va mai orbi niciodată o pasăre şi că-mi va vinde muntele pe preţul fabulos dejuna trecută. Măcelarul refuză. Peste noapte primi sfânta împărtăşanie, în zori de zi parroco apăru din nou. Propunerea mea fusese primită, bolnavul jurase pe cruce. Peste două ore îi scoteam o jumătate de litru de puroi din pleura stingă, spre marea consternare a doctorului din sat şi spre gloria sfântului satului, căci împotriva aşteptărilor mele, omul se vindecă.

— Miracolo! Miracolo!

Muntele Barbarossa este azi un sanctuar al păsărilor, în fiecare toamnă şi primăvară, pe costişele lui se odihnesc, netulburate de om ori de

219 Insolaţie.

220 Sperietură.

animale, mii de ostenite păsări călătoare.

Câniii de la San Michele n-au voie să latre cât timp se odihnesc pe munte; pisicile nu-s lăsate să iasă afară din bucătărie fără un clopot de alarmă legat de gât; Billy, vagabondul, este încuiat în căsuţa lui, căci niciodată nu poţi şti ce-i în stare să facă o maimuţă ori un puşti!

Până acum n-am spus niciun cuvânt spre a micşora strălucirea ultimei minuni a lui Sant' Antonio care, făcând o apreciere modestă, a salvat ani de-a rândul vieţile a cel puţin cincisprezece mii de pasări pe sezon. Dar când toate se vor sfârşi pentru mine, am de gând să şoptesc la urechea celui mai apropiat înger, păstrând se-nţelege toată smerenia cuvenită faţă de Sant' Antonio, ca nu el, ci eu am fost cel care a scos puroiul din pleura stânga a măcelarului, rugându-l apoi să pună o vorbă bună pentru mine dacă nu se va găsi nimeni altul s-o facă. Sunt sigur ca Atotputernicul iubeşte păsările, altminteri nu le-ar fi dăruit aceeaşi pereche de aripi ca îngerilor săi.

29 ÎL *BAMBIN01*

Sant' Anna clătină din cap; voia sa ştie dacă era cuminte treabă să scoată afară pe asemenea zi vântoasă un prunc aşa de fraged şi dacă măcar era o casă respectabilă acolo unde aveau să-l.ducă? Să nu-şi facă griji, îi răspunse Madonna, copilul va fi bine învelit şi era sigură că acolo nu va duce lipsă de nimic, întotdeauna auzise că la San Michele copiii erau primiţi cu dragă inimă. Mai bine să-l lase pe băieţel să se ducă, dacă şi el dorea. Nu ştia Sant' Anna că, aşa micuţ cum era, avea voinţa lui? Sfântul Iosif nici nu fu consultat;

adevărul era că nici nu prea avea mare trecere în Familie. Don Salvatore, cel mai tânăr preot din Anacapri, ridică leagănul de pe cadrul lui, paracliserul aprinse luminările de ceară şi plecară, în frunte mergea un băieţel din cor, sunând dintr-un clopoţel, după el păşeau două figlie di Maria în rochii albe şi văluri albastre, apoi urma paracliserul cădelniţând şi la urmă don Salvatore, cu leagănul în braţe. Pe când alaiul străbătea satul, oamenii îşi descopereau capetele, femeile îşi ridicau în sus copiii ca să-l poată vedea pe regescul prunc purtând coroană de aur pe cap şi la gât o jucărică de argint în formă de sirenă, podoabă tradiţională. Băieţii de pe uliţi strigau unii către alţii: Îl bambino! îl bambino! în poartă la San Michele, toţi ai casei aşteptau cu trandafiri în mina să-l primească pe musafir. Cea mai bună încăpere fusese prefăcută în cameră de copil şi împodobită cu flori şi ghirlande de rozmarin şi iederă. Pe o masă, acoperită cu cea mai fina cuvertură de in a noastră, ardeau două lumînări de ceară, căci pruncilor nu le place să-i laşi pe întuneric, într-un colţ al odăii era aşezată Madonna mea florentină, strângându-şi la sân pruncul, iar din perete priveau în jos către leagăn doi putti[221] de Luca della Robbia şi o Sfântă Fecioară de Mino da Fiesole.

Atârnată sus, în tavan, ardea candela sfântă; vai de casa în care pâlpâie şi se stinge! E semn că

221 Poate n-aţi auzit de această veche datină ciudată, în timpul şederii mele la San Michele, primeam în fiecare an vizita lui Bambino (Pruncul Isus). Era cea mai mare cinste ce se putea face casei mele. De obicei, rămînea o săptămînă la San Michele. (Nota autorului).

stăpânul va muri înainte de sfârşitul anului. Lângă leagăn erau puse câteva jucării modeste, aşa cum se fac la noi în sat, ca să aibă Bambino tovărăşie: o păpuşă cheală, singură supravieţuitoare de pe vremea copilăriei Giovanninei şi Rosinei, un măgăruş de lemn împrumutat de la fetiţa cea mai mare a Elisei, o huruitoare în formă de corn, împotriva deochiului. Într-un paner, sub masă, dormea pisica Elâsei cu cei şase pisoi nou-născuţi, aduşi special acolo pentru acea ocazie, într-un ulcior foarte mare, jos pe podea, era pus un tufiş întreg de rozmarin înflorit. Ştiţi de ce rozmarin? Pentru că madonna, după ce spăla scuticele pruncului Iisus, le punea la uscat pe un tufiş de rozmarin.

Don Salvatore aşează leagănul în cadrul lui şi-l lăsă pe Bambino în grija femeilor mele, după ce le dăscălise o mulţime şi cu de-amănuntul cum să vegheze asupra lui şi să-i împlinească toate dorinţele. Copiii Elisei se jucau ziua întreagă lângă el, pe podea, ca să-i ţie de urât; şi când clopotele sunau Ave Maria, toţi ai casei îngenuncheau înaintea leagănului ca să-şi spuie rugăciunile. Geovannina mai turna puţin ulei în candelă pentru noapte, mai aşteptau un timp până ce Bambino adormea, apoi fiecare pleca străduindu-se să facă cât mai puţin zgomot. Când totul se liniştea în casă, urcam şi eu până sus în cameră să arunc o privire asupra lui Bambino, înainte de a mă duce la culcare. Lumina candelei sfinte cădea asupra leagănului şi-l puteam zări pe copilaş surâzând prin somn. Sărman prunc, cu dulce surâs, de unde putea şti că va veni ziua când noi toţi cei care am

îngenuncheat la leagănul lui îl vom părăsi şi toţi cei care-i spuseseră că-l iubesc îl vor trăda, că mână crude îi vor smulge coroana de aur de pe cap înlocuindu-i-o cu o cunună de spini şi-l vor ţintui pe cruce, că până şi Dumnezeu îl va părăsi!

În noaptea în care-a murit, un moşneag posomorât umbla încolo şi-ncoace pe aceleaşi dale de marmoră pe care stăm eu acum. Se ridicase din culcuşul lui, trezit din somn de un vis chinuitor, întunecat ca şi cerul de deasupra capului său îi era chipul, iar ochii plini de spaimă. Chemase pe astronomii şi înţelepţii lui din Răsărit, dându-le poruncă să-i dezlege visul, dar înainte de a fi putut ei citi literele de aur de pe cer, stelele prinseseră a clipi una câte una, stingându-se. De cine se temea oare el, stăpânitorul lumii? Ce însemna viaţa unui singur om pentru cel care hotăra de viaţa a milioane de oameni?

Cine i-ar fi putut cere socoteală că în acea noapte unul din slujbaşii lui osândise la moarte pe-un nevinovat, în numele împăratului Romei? Şi procuratorul lui, al cărui nume hulit îl rostim şi azi cu dezgust, era oare mai. vinovat decât imperialul său stăpân că semnase osândirea la moarte a unui om nevinovat? Oare el, ca sever paznic al legii şi tradiţiei romane într-o provincie răzvrătită, condamnase la moarte chiar un nevinovat? Şi evreul blestemat care mai rătăceşte încă prin toată lumea cerşind iertare, ştia el oare ce făcea? Ori celălalt, cel mai mare răufăcător al tuturor timpurilor, când îşi trădase învăţătorul cu sărutul iubirii, ar fi putut el face altfel? A făcut asta din propria-i voinţă? Trebuia să se împlinească,

trebuia să îndeplinească el fapta, supunându-se unei voinţe mai puternice decât a lui. Să fi fost oare în noaptea aceea pe Golgota numai un singur om osândit să sufere pentru un păcat ce nu era al lui?

Am mai rămas o vreme aplecat asupra copilului adormit, apoi m-am îndepărtat în vârful picioarelor.

30 *LA FESTA DI SANT ANTONIO*

Sărbătoarea lui Sant' Antonio era pentru Anacapri cea mai frumoasă zi a anului. Cu săptămâni înainte, întregul sătuc era într-o mare fierbere, pregătindu-se să-l celebreze pe sfântul nostru ocrotitor. Se curăţau străzile, s; văruiau casele pe dinaintea cărora trebuia să treacă, biserica era împodobită cu draperii de mătase roşie şi tapiserii, focurile de artiiicii comandate la Neapole, iar fanfara, mai importantă ca toate, închiriată de la Torre Annunziata. Şirul petrecerilor se pornea la sosirea fantarei, în ajunul marii sărbători. De pe la jumătatea golfului, muzicanţii se şi apucau să sufle din răsputeri în instrumentele lor; era prea departe ca să-i putem auzi noi, cei din Anacapri, dar destul de aproape, cu un vânt puternic, ca să supere urechile căpriorilor din multurâuil sat de jos. După ce debarcau la Marina, întreaga fanfară, cu instrumentele ci uriaşe, era încărcată în două căruţe mari şi dusă pe drumul de ţară, până la capătul lui. De acolo muzicanţii urcau pe jos. În debandadă, pieptişeie trepte feniciene, suflând neîntrerupt în instrumente. Sub zidul lui San Michele erau întâmpinaţi de o delegaţie a

consiliului comunal. Măreţul capelmaistru în uniformă strălucitoare, garnisită toată numai cu fireturi de aur, à la Murat, ridica bastonul şi fanfara, cu copiii satului în frunte, îşi făcea intrarea în Anacapri în tempo di marcia1, suflând vajnic din clarinete, oboaie, corni, bătând din tobe şi ţimbale, izbind în triunghiuri din toate puterile. Concertul inaugural din piazza împodobită cu steaguri şi ticsită de lume continua fără întrerupere până la miezul nopţii. Urmau apoi câteva ore de somn fără vise în vechile barăci unde dormiseră soldaţii englezi în 1806, întrerupte de pocniturile întâilor rachete ce vesteau începutul acelei zile mari.

La ora patru în zori, deşteptarea răsuna prin tot satul în adierea răcoroasă a dimineţii. La cinci, începea liturghia obişnuită, citită, ca întotdeauna, de parroco, acompaniat în acea împrejurare măreaţă de fanfara cu maţele chiorăind de foame. La şapte, merenda[222] [223], o ceaşcă cu cafea neagră, jumătate de pâine şi caş de capră. La opt nu mai găseai un loc în biserică, bărbaţii într-o parte, femeile de cealaltă, în poală cu pruncii adormiţi, în mijlocul bisericii, fanfara, pe estrada construită anume pentru ea. Cei doisprezece preoţi din Anacapri, în stranele lor din dosul altarului, intonau cu curaj Missa Solemnis de Pergolesi, încredinţându-se providenţei şi fanfarei ce-i acompania ca s-o scoată cu bine la capăt. Drept intermezzo, muzicanţii atacau vitejeşte un furios

222 Tempo de marş.

223 Gustare.

galop, foarte gustat de întreaga obşte. La ora zece, Messa Cantata în altar cu solo bietului bătrân don Antonio şi tremolourile de protest, întretăiate de neaşteptatele crize de desperare ce izbucneau din măruntaiele micuţei orgi, sleite de puteri după trei veacuri de osteneli. La unsprezece, o predică din amvon, în amintirea lui Sant' Antonio şi a minunilor sale – fiecare minune evocată şi arătata printr-o mimică specială, potrivită cu împrejurarea. Oratorul acum îşi înălţa braţele în extaz spre sfinţii din cer, acum arăta cu degetul podeaua în direcţia locuinţei subpământene a osândiţilor, acum cădea în genunchi în mută rugăciune dinaintea lui Sant' Antonio, ca apoi să sară deodată în picioare şi să doboare un nevăzut eretic printr-o lovitură de pumn, cu riscul de a se prăbuşi din amvon. Uneori rămânea cu capul aplecat într-o tăcere extaziată, ascultând slavitele cântări ale îngerilor, apoi, palid de groază, îşi astupa urechile cu mâinile ca să nu mai audă scrâşnetele demonului şi răcnetele păcătoşilor din cazanele cu smoală. La sfârşit – leoarcă de sudoare şi istovit de două ore de lacrimi, suspine şi blesteme la o temperatură de 40 de grade Celsius – se prăbuşea jos, în amvon, mai aruncând un blestem îngrozitor împotriva protestanţilor. Ora douăsprezece. Mare agitaţie în piazza. Esce la processione l Esce la processione! Iese procesiunea! în frunte păşeau doisprezece copilaşi, mititei de parcă abia fuseseră înţărcaţi, ţinându-se de mână. Unii aveau tunici scurte, albe şi aripi de înger ca putti lui Rafael, alţii erau goi, gătiţi cu ghirlande de viţă-de-vie şi cununi de

trandafiri pe frunte, desprinşi parcă de pe un basorelief grecesc. Apoi urmau le figlie di Maria, înalte, zvelte copile în veşminte albe şi văluri lungi, albastre, purtând la gât, pe o panglică tot albastră, medalionul de argint al Maicii Domnului, în urma lor veneau le bizzocche, în negru în voaluri negre, fete bătrâne şi uscate ce rămăseseră credincioase primei lor iubiri, Iisus Cristos. Apoi, precedaţi de baniera lor, înainta La Congrega di Cânta, bărbaţi în vârstă, cu chipuri grave, îmbrăcaţi în bizarele lor sutane negre şi albe de pe timpul lui Savonarola.

La musica! La musica!

Atunci apăreau muzicanţii, în uniformele lor cu fireturi de aur de pe vremea regilor Burboni din Neapole, în frunte cu superbul capelmaistru. Suflau cât ce puteau în instrumente, cântând o polcă îndrăcită – bucata favorită a sfântului, după câte am înţeles. Atunci, înconjurat de toţi preoţii în odăjdii, salutat cu sute de petarde, apărea Sant' Antonio stând drept pe tronul lui, cu mâna întinsă a binecuvântare. Veşmintele îi erau acoperite cu horbote scumpe, giuvaieruri şi daruri votive; mantia-i, dintr-un minunat brocart vechi, era prinsă la piept cu o agrafă din safire şi rubine. De-un şirag de mătănii multicolore de sticlă din jurul gâtului atârna o bucată mare de mărgean în formă de corn, care-l ocrotea împotriva deochiului.

Chiar în spatele lui Sant' Antonio, alături de primar, păşeam eu, cu capul descoperit, ţinând o lumânare de ceară în mină – o cinste ce-mi fusese acordată printr-o autorizaţie specială de către arhiepiscopul din Sorrento. În urma noastră

veneau membrii consiliului comunal, scutiţi în ziua aceea de greaua lor răspundere, apoi oameni de vază din Anacapri, doctorul, notarul, spiţerul, bărbierul, tutungiul, croitorul. La urmă, îl popolo1: marinari, pescari, ţărani, urmaţi la distanţă respectuoasă de femeile şi copiii lor. În coada alaiului păşeau spăsiţi vreo şase câni, câteva capre cu iezii după ele şi vreo doi porci ce – şi căutau stăpânii. Maeştri de ceremonie aleşi cu grijă, purtând bastoane aurite în mina – garda de onoare a sfântului – umblau forfota încolo şi încoace fără de astâmpăr pe laturile alaiului, pentru a supraveghea ordinea raidurilor şi a păstra ritmul mersului, în timp ce procesiunea înainta pe ulicioare, coşuri pline de dulce – mirositoarea ginestra, floarea preferată a sfântului, erau aruncate de pe la toate ferestrele asupra alaiului. De fapt, ginestra se şi cheamă pe-aici floarea sfântului Anton. Pe-alocuri fuseseră întinse frânghii deasupra drumului, de la o fereastră la alta, şi în clipa când trecea sfântul un înger de carton, vesel colorat, apărea şi, bătând din aripi, executa un zbor grăbit de-a lungul frânghiei, spre marea încântare a mulţimii. În faţa porţii de la San Michele, alaiul făcea un popas şi sfântul era aşezat cu multă evlavie pe o estradă anume făcută, ca să se mai odihnească. Clerul îşi ştergea sudoarea de pe frunte, fanfara continua un fortissimo pe care nu-l mai întrerupsese de două ore de la ieşirea din biserică. Sant’ Antonio privea blajin de pe podişca lui, în vreme ce femeile din casa mea îi aruncau trandafiri de la ferestre, moş Pacciale trăgea clopotele la schit şi

Baldassare, pe acoperiş, închina steagul. Era pentru noi toţi o zi mare şi fiecare se simţea mândru ele cinstea ce ni se făcea. Cânii priveau de sub pergolă la cele ce se petreceau, cuminţi şi cuviincioşi ca de obicei, deşi cam neliniştiţi, în grădină, broaştele ţestoase urmau să se gândească, indiferente, numai la problemele lor, iar mangusta era prea ocupată ca să dea Mu liber curiozităţii. Bufniţa cea mică sta pe stinghia ei, clipocind cu ochii pe jumătate închişi, cu gândul aiurea. Billy fiind un necredincios, fusese închis în cuşca lui, unde făcea un tărăboi nemaipomenit, răcnind cât îl ţinea gura, izbind cu sticla de apă în castronul lui de tablă, zornăindu-şi lanţul, zgâlţâind zăbrelele şi înjurând cumplit. Urma întoarcerea în piazza, unde Sant' Antonio era întâmpinat cu o detunătură teribilă de petarde şi apoi aşezat înapoi pe altarul lui din biserică, după care alaiul se ducea acasă ca să-şi mănânce macaroni. Fanâara se instala la un ospăţ oferit, de autorităţi sub pergolă de la Hotel Paradiso şi i se serveau macaroane, câte jumătate de kilogram de cap de om şi vino a volanta. La patru se deschideau larg porţile de la San Michele şi peste o jumătate de oră tot satul era în grădină, săraci şi bogaţi, bărbaţi şi femei, copii şi prunci nou-născuţi, ciungi, idioţi, orbi şi şchiopi. Cei care nu puteau umbla erau aduşi în circă de alţii. Numai preoţii lipseau, dar nu din vina lor. Istoviţi de-atâta umblet, se prăbuşiseră în stranele lor dindărătul altarului mare, prinzând a se ruga cu ardoare lui Sant' Antonio, rugi care poate să le fi auzit sfântul din altarul său, nu însă şi cei care intrau

întâmplător în biserica deşartă. Un şir lung de mese, pe care se aflau uriaşe piretti1 cu cel mai bun vin de la San Michele, se întindea de la un capăt la celălalt al pergolei. Moş Pacciale, Baldassare şi mastro Nicola umpleau cu mare hărnicie paharele, iar Giovannina, Rosina şi Elisa umblau în jur, oferind ţigări bărbaţilor, cafele femeilor, prăjituri şi bomboane copiilor. Muzicanţii, pe care-i închiriasem de la autorităţi în chip cu totul special pentru după-amiază, suflau fără întrerupere în instrumente din loggia de sus. Casa întreagă era deschisă, nimic nu se încuia, toate lucrurile mele de preţ se aflau, ca întotdeauna, într-o aparentă neorânduială pe mese, scaune şi duşumea. Peste o mie ele oameni umblau nestingheriţi prin toate camerele şi niciodată nu s-a atins nimeni de nimic, nu s-a furat nimic.

Când clopotele sunau Ave Maria, petrecerea se sfârşea şi plecau cu toţii, după multe strângeri de mână, mai voioşi ca întotdeauna, căci pentru asta-i făcut vinul. Fanfara, într-o formă mai bună ca oricând, o luase înainte, către piazza. Cei doisprezece preoţi, odihniţi şi înviorаţi după veghea lor lângă Sant' Antonio, aşteptau în formaţie strânsa în pragul bisericii. Sindaco, consilierii comunali şi oamenii de vază luau loc pe terasa primăriei. Muzicanţii, abia mai trăgându-şi sufletul, se aburcau împreună cu instrumentele pe tribuna construită anume pentru acea împrejurare. Piazza era acum plină de il popolo, stând înghesuit ca sardelele. Maiestuosul capelmaistru îşi ridica bastonul şi îl gran

concerto1 începea: Rigoletto, îl Trovatore, gli Ughenotti, i Puritani, îl Ballo în Maschera, şi-o culegere aleasă de canţonete napolitane, polci, mazurci, menuete şi ţânţarele ce se ţineau lanţ, fără nicio oprire şi într-un ritm tot mai accelerat, până la ora unsprezece când începeau a trosni în văzduh, în cinstea lui Sant' Antonio, artificii, focuri bengale, roţi luminoase, rachete, ce costaseră două mii de lire. La miezul nopţii, programul oficial se încheia, dar nu şi petrecerea anacaprezilor şi-a fanfarei. Nimeni nu se ducea la culcare, satul răsuna noaptea întreagă de cântec, râset şi muzică. Evviva la gioia! Evviva îl Santo! Evviva la musica!

Fanfara trebuia să plece cu corabia de la ora şase dimineaţa.

În zorii zilei, în drum spre Marina, se opreau întotdeauna sub ferestrele de la San Michele, ca să cânte obişnuita Serenata d'Addio în cinstea mea. Parcă-l văd şi-acum pe Henry Jarnes, în pijama, privind în jos, de la fereastra dormitorului şi strâmbându-se de râs. Fanfara scăzuse peste noapte într-un chip jalnic, atât în număr cât şi-n putere. Capelmaistru! delira, doi dintre cei mai buni oboişti scuipaseră sânge, fagotistul căpătase hernie, tamburul-major îşi dislocase omoplatul drept, ţimbalistul îşi spărsese timpanele. Alţi doi membri ai fanfarei, paralizaţi de emoţie, trebuiseră să fie urcaţi pe măgăruşi, ca să poată fi căraţi până la Marina. Supravieţuitorii, lungiţi pe spate în mijlocul drumului, suflau cu ultimele puteri jalnica lor Serenata d'Addto către San Michele. Reînsufleţiţi cu câte o ceaşcă de cafea

neagră, se ridicaseră în picioare anevoie şi tăcuţi, făcând doar cu mâna semne prietenoase de despărţire, coborâseră împleticindu-se treptele feniciene, spre Marina.

La festa di Sant' Antonio se sfârşise.

31 *REGATTA*

Era în mijlocul verii, într-o lungă, splendidă zi de soare fără nor. Ambasada britanică plecase din Roma, stabilindu-se pentru sez; on la Sorrento. Pe balconul, hotelului Vittoria, sta ambasadorul, cu şapcă marinărească în cap, cercetând încordat zarea prin monoclu, ca să descopere dacă nu cumva începuse mistralul a încreţi oglinda lucitoare a golfului, în micul port din vale, scumpa lui Lady Hermione sălta în ancoră la fel de nerăbdătoare ca el să pornească în larg. El singur o desenase şi o echipase cu un uluitor talent şi pricepere tehnică, făcând din ea un fel de navă rapidă de croazieră pentru o persoană, îmi spunea adesea că s-ar încumeta să treacă şi Atlanticul cu ea; era mai mândru de nava lui decât de toate strălucitele-i succese diplomatice. Îşi petrecea mai toată ziua pe iahtul lui şi faţa îi era tot aşa de bronzată ca a pescarilor sorrentini. Cunoştea toată coasia, de la Civita Vecchia până la Punta Licosa, aproape la fel de bine ca mine. Odată m-a provocat la o cursă de întrecere până la Messina şi m-a bătut rău, cu vânt din spate şi mare agitată, spre marea lui bucurie.

— Aşteaptă numai să-mi vie noul foc al arborelui din prova

Şi spinakerul meu de mătase, i-am spus eu. Iubea insula Capri şi socotea că San Michele era

cel mai frumos loc pe care-l văzuse în viaţa lui – şi văzuse multe.

Cunoştea prea puţin lunga istorie a insulei, dar era curios ca un şcolar să ştie cât mai multe despre ea.

Pe-atunci tocmai mă ocupam cu explorarea Grotei Albastre.

De două ori mă scosese mastro Nicola pe jumătate leşinat din gangul subteran care, după spusele legendei, străbătea prin măruntaiele pământului ieşind tocmai sus, la vila lui Tiberius, ce se alia la două sute de metri deasupra câmpiei Damccuta, denumire care poate i se trage de la Domus Augusta, îmi petreceam zile de-a rândul în grotă şi lord Duflerin obişnuia să vie adesea în bărcuţa lui să mă viziteze, pe când lucram acolo.

După o straşnică partidă de înot, ne aşezam afară, la intrarea tainicului tunel, ca să vorbim despre Tiberius şi orgiile din Capri. Îi lămuream ambasadorului că povestea gangului subpământean prin care, se zice. cobora Tiberius până la grotă ca să se joace cu băieţi şi fete înainte de a-i gâtui, era o absurditate la fel de mare ca toate celelalte bârfeli murdare ale lui Suetonius.

Tunelul nu era făcut de mâna omului, ci de lenta infiltrare a apelor mării în stâncă. Primejduindu-mi viaţa, mă târâsem prin el până mă convinsesem că nu ducea nicăieri. Că grota era cunoscută de romani o dovedesc numeroasele urme de arhitectură romană. Insula s-a lăsat de-atunci cu vreo cinci metri, dar pe vremurile acelea se intra în grotă prin bolta cea mare, care se află

astăzi sub apă şi se poate vedea bine prin unda clară. Mica deschizătură pe unde intra lordul Dufferin cu bărcuţa fusese la origine o fereastră de aerisire a grotei, care, fireşte, peatunci nu era albastră, ci la fel ca toate numeroasele grote ale insulei. Informaţia din Baedecker – că Grota Albastră a fost

»

descoperită în 1826 de pictorul german Kopisch – nu-i exactă. Grota era cunoscută în secolul al şaptesprezecelea sub denumirea de Grotta Gradolla şi a fost redescoperită în 1822 de un pescar capriot, Angelo Ferarra, căruia i s-a acordat chiar şi o pensie pentru această descoperire. Cât despre sinistra legendă a lui liberitis, lăsată posterităţii în „Analele" lui Tacit, i-am spus lordului

Dufferin că istoria n-a săvârşit niciodată o greşeală mai mare ca atunci când însemnase cu pecetea infamiei pe marele împărat, dând crezare mărturiilor principalului său acuzator, „acel calomniator al omenirii", cum îl numea Napoleon. Tacit era un strălucit scriitor, dar „Analele" lui sunt nişte nuvele istorice, nu istorie, întâmplător, fusese nevoit să adauge cele douăzeci de rânduri despre orgiile din Capri spre a întregi imaginea tipică a tiranului, aşa cum îl vedea şcoala retorică din care făcea şi el parte. Nu-i de loc greu de descoperit izvorul, mai mult decât suspect, din care a luat acele zvonuri defăimătoare. De altfel, dovedisem şi eu în „Psychological study of Tiberius"1 că acele zvonuri nici măcar nu se refereau la viaţa împăratului la Capri. Că nici Tacit

nu credea în orgiile de la Capri, reiese clar din însăşi povestea lui, deoarece ele nu-i schimbă întru nimic părerea ce şi-a format-o asupra lui Tiberius, pe care-l arată ca pe-un mare împărat şi-un mare om,, cu caracter admirabil şi bucurându-se de o mare vază", pentru a întrebuinţa propriile-i cuvinte. Chiar urmaşul lui, cu-atât mai mediocru, Suetonius, îşi începe cele mai dezgustătoare istorisiri cu observaţia că „abia face să fie povestite, şi mai puţin încă să fie crezute", înainte de apariţia „Analelor" – optzeci de ani după moartea lui Tiberius – nu exista în istoria romanilor om politic cu reputaţie mai bună şi mai stimat pentru viaţa-i curată şi nobilă ca bătrânul împărat. Niciunul din diverşii istoriografi ai lui Tiberius – dintre care câţiva contemporani cu el, care avuseseră prilejuri atât de bune să audă toate clevetirile gurilor rele din Roma – nu pomeneşte o vorbă despre orgiile de la Capri. Philon, piosul şi învăţatul evreu, scrie clar despre viaţa simplă şi curată" pe care era silit s-o ducă Cahgula când venea la bunicu-i adoptiv, la Capri. Chiar şacalul de Suetonius, uitând de zicala, înţeleaptă a lui Quinti-Han că mincinosul trebuie să aibă memorie bună, face greşeala să spuie că, atunci când Caligula se ducea la vreun desfrâu în Capri, trebuia să se deghizeze punându-şi perucă, pentru a scăpa de ochii severi ai bătrânului împărat. Seneca, duşmanul viciului şi Plinius – amândoi contemporani cu el – vorbesc despre singurătatea austera a lui Tiberius la Capri. Este adevărat că Dio Cassius face în treacăt uşoare aluzii la nişte zvonuri urâte, dar nu se poate opri să nu remarce

el singur contradicţiile inexplicabile în care cade. Până şi Juvenal, iubitorul de scandaluri, spune despre „bătrâneţea paşnică” a împăratului în insula lui, înconjurat de prieteni învăţaţi şi astronomi. Plutarh, îndârjitul susţinător al moralei, vorbeşte de măreaţa însingurare a bătrânului în ultimii zece ani ai vieţii şi Voltaire înţelesese îndată că povestea orgiilor de la Capn era inadmisibilă din punct de vedere al fihologiei ştiinţifice Tiberius era într-al şaizeci şi optulea an al vieţii când se re-trăsese la Capri, având faima unanim recunoscută a unui om de o moralitate desăvârşită, neatacată chiar de cei mai înverşunaţi duşmani ai lui. Să pui ca diagnostic o sinistră demenţa senilă este exclus, deoarece toţi istoricii sunt de acord că bătrânul a avut mintea întreagă şi sănătoasă până la 79 de ani când a murit. De altfel, cei din neamul lui Claudius nu purtau în vinele lor nebunia ereditară, ca cei din familia Iulia. A trăit pe insulă o viaţă de bătrân singuratic, cârmuitor ostenit al unei lumi nerecunoscătoare, sumbru idealist, cu inimă frântă şi amărâtă – un ipohondrie, cum s-ar spune mai degrabă în zilele noastre – c-o minte sclipitoare şi un rar simţ al umorului, ce-au supravieţuit credinţii lui în oameni. Faţă de contemporanii lui se arăta bănuitor şi plin de dispreţ, ceea ce nu-i de mirare, căci aproape toţi bărbaţii şi femeile în care avusese încredere îl trădaseră. Taci tuş citează cuvintele pe care le rostise cu un an înaintea retragerii lui la Capri, când respinsese propunerea ce i se făcea de a i se ridica un templu, ca lui Augustus, în care să fie divinizat. Cine altul decât

compilatorul „Analelor”, strălucitul maestru al sarcasmului şi al subtilelor insinuări ar fi avut îndrăzneala să redea cu un uşor rânjet rugămintea gravă a împăratului către posteritate, de a fi judecat cu nepărtinire?

„Cât despre mine, părinţi conscripţi, declar în faţa voastră că nu mă socot decât un muritor şi ca atare îmi îndeplinesc doar îndatoririle de om, că îmi ajunge dacă sunt vrednic să ocup locul de frunte printre voi. Doresc să nu uite asta nici acei care vor trăi după mine. Urmaşii îmi vor cinsti îndeajuns şi chiar cu prisosinţă memoria dacă mă vor judeca demn de strămoşii mei şi dacă vor recunoaşte că am vegheat asupra intereselor voastre, înfruntând fără şovăire primejdia, neînfricat de duşmăniile pe care le-am întâlnit în serviciul statului. Iată templele pe care aş dori să le înalţ în inimile voastre, iată statuile cele mai frumoase şi care vor dura. Cât despre acele făurite din piatră, sunt asemeni mormintelor pân gărite, dacă urmaşii ajung să le blesteme. De asta înalţ către zei rugă să-mi dăruiască până la sfârşitul zilelor mele un cuget împăcat şi conştient de datoria pe care-o am faţa de ei şi faţă de omenire; de asta cer concetăţenilor şi aliaţilor noştri ca, atunci când voi părăsi această lume, să-mi cinstească viaţa şi numele şi să le păstreze o amintire frumoasă”.

Ne-am urcat până la Damecuta. Bătrânul împărat ştia ce făcea când şi-a clădit aici vila cea mai mare, căci, după San Michele, Damecuta se bucură de cea mai frumoasă vedere asupra insulei Capri. I-am explicat ambasadorului că multe din

rămăşiţele antice descoperite aici ajunseseră în mâinile colegului său sir William Hamilton, ambasadorul britanic din Neapole în timpul lui Nelson şi se aflau acum la British Museum. Multe mai zăceau încă îngropate sub viţa-de-vie şi mă gândeam foarte serios să încep săpăturile în primăvara viitoare, căci via era acum a mea. Lordul Dufferin ridică de pe jos un nasture ruginit de uniformă soldăţească, căzut printre sfărârnăturile de mozaic şi cioburile de marmoră colorată. Cavalerişti corsicani! Da, două sute de cavalerişti corsicani şi-au instalat tabăra aici în 1808, dar, din nefericire, grosul garnizoanei engleze din Anacapri erau trupe malteze care s-au retras în debandadă de îndată ce francezii au atacat lagărul. Privind în jos, spre falezele de la Orico, i-am arătat ambasadorului punctul în care debarcaseră francezii ca să urce stânca prăpăstioasă.

Amândoi am fost de părere că într-adevăr fusese o isprava minunată. Da, englezii luptaseră cu vitejia lor obişnuită, dar trebuiseră să se retragă, ocrotiţi de întunericul nopţii, spre San Michele de azi, unde comandantul lor, maiorul Hamill, irlandez ca şi lordul Dufferin, murise din pricina rănilor. E înmormântat într-un colţ al cimitirului din Anacapri. Tunişorul pe care au trebuit să-l lase, a doua zi, în retragerea lor pripită la vale, pe treptele feniciene, spre Capri, se mai află şi azi în grădina mea. În zorii zilei, francezii deschiseseră focul asupra Capriului de pe înălţimile lui Monte Solaro, dar cum de putuseră urca până acolo un tun, este aproape de neînţeles.

Nu-i mai rămăsese altceva de făcut comandantului englez de la Casa Inglese din Capri, decât să semneze actul de predare. Nici nu se uscase bine cerneala, că flota engleză, ce întârziase în preajma insulelor Ponza din lipsă de vânt, apărea în larg. Documentul de predare poartă numele acelui om peste seamă de nenorocos, care a fost şi temnicerul vulturului captiv de pe altă insulă: sir Hudson Lowe.

Întorcându-ne la San Michele prin sat, i-am arătat ambasadorului o căsuţă, într-o grădină mică, istorisindu-i că proprietara casei era mătuşa frumoasei Margherita, frumuseţea Anacapriului. Mătuşa se măritase cu un milord inglese care, dacă nu mă înşelam, era rudă cu el. Da, îşi amintea bine că un văr de – al lui se căsătorise cu o ţărancă italiană, spre marea dezolare a întregii familii, ba o şi luase în Anglia! El însă n-o văzuse niciodată şi nu ştia ce se întâmplase cu ea după ce-i murise soţul, îl interesa nespus de mult acea întâmplare şi mă rugă să-i povestesc tot ce ştiam despre ea, adăugând că despre soţul ei îi era de ajuns cât ştia. I-am spus că toată povestea aceea se petrecuse cu mult înaintea venirii mele în insulă. Când o cunoscusem eu, mult după întoarcerea ei din Anglia ca văduvă, era femeie bătrână. Nu-i puteam povesti decât cele auzite de la bătrânul don Crisostomo, care fusese duhovnicul şi tutorele ei. Se înţelege că nu ştia nici a scrie, nici a citi, dar, având mintea ageră a capriotelor, învăţase repede destulă engleză. Spre a o pregăti pentru viaţa ce-avea s-o ducă în Anglia ca soţie de lord englez, don Crisostomo, care era

om instruit, fusese însărcinat să-i dea câteva lecţii în felurite domenii, pentru a-i mai lărgi câmpul cam limitat al conversaţiei. Graţia şi purtările alese le moştenise din naştere, ca toate fetele din Capri. Cât despre înfăţişarea ei, ne putem bizui pe spusele lui don Crisostomo că era cea mai frumoasă fată din Anacapri, deoarece îl considerasem întotdeauna ca un fiu cunoscător. Dar cum toate silinţele de a o face să prindă interes şi de altceva în afară de insula ei fuseseră zadarnice, hotărâseră să-i limiteze educaţia la istoria insulei Capri, ca să aibă măcar ce vorbi cu rudele. Asculta cu seriozitate teribilele povestiri despre Tiberius: cum îşi arunca victimele de pe Salto di Tiberio, cum sfâşiase faţa unui pescar cu cângile unui crab, cum gătuise băieţi şi fetiţe în Grota Albastră. Cum nepotul lui, Nero, îşi pusese vâslaşii s-o ucidă în bătaie pe maică-sa în apropierea insulei Capri; cum nepotul său, Caligula, înecase mii de oameni lângă Pozzuoli. La sfârşit, ea rostise în dialectu-i cu neputinţă de imitat:

— Răi trebuie să mai fi fost oamenii aceia; nişte camorristi cu toţii…

Mai încape îndoială? îi răspunsese profesorul. Ai auzit doar ce-am povestit, că Tiberio sugruma băieţi şi copile în Grota Albastră, că…

Şi-s morţi cu toţii?

Da, fireşte, de aproape două mii de ani.

Atunci de ce, Doamne iartă-mă, să ne mai facem sânge rău din pricina lor? Să-i lăsăm mai bine în pace, încheiase ea cu surâsu-i fermecător.

Astfel s-a sfârşit educaţia ei.

După moartea soţului, s-a înapoiat în insula ei, revenind încetul cu încetul la viaţa simplă a strămoşilor a căror seminţie era cu două mii de ani mai veche decât a milordului englez. Am găsit-o stând la soare în pergola-i mică, cu un şirag de mătănii în mână şi o pisică în poală, impozantă matroană romană, măreaţă ca mama Grachilor. Lordul Dufferin îi sărută mâna, galant. Ea uitase aproape de tot engleza, căci se întorsese la dialectul din copilărie, iar italiana literară pe care-o vorbea ambasadorul o înţelegea tot atât de puţin ca mine.

— Spune-i, se întoarse spre mine lordul Dufferin pe când ne sculam să plecăm, spune-i din partea mea că-i o adevărată doamnă, cel puţin tot aşa de distinsă pe cât era de gentleman milordul ei englez.

Nu dorea ambasadorul să-i vadă nepoata, pe La Bella Margherita? Cum să nu, cu cea mai mare plăcere.

La Bella Margherita ne primi cu fermecătoru-i surâs şi cu câte-un pahar din vinul cel mai bun al lui parroco, iar bătrânul cavaler fu gata să pecetluiască rudenia lor cu o sonoră sărutare pe obrazu-i roz alb.

Mult aşteptata regatta trebuia să aibă loc duminica următoare pe un parcurs triunghiular: Capri, Posillipo, Sorrento, unde învingătorul avea să primească cupa din mâinile lui lady Dufferin. Frumosul meu cutter „Lady Victoria” era cea mai bună ambarcaţie ce se putea fabrica în Scoţia, în întregime din lemn de tek şi oţel, în stare să reziste oricărei încercări şi pe orice fel de vreme,

dacă era bine mânuită; iar eu mă voi fi pricepând ori nu la altele, dar la condus o barcă ştiu că sunt maestru. Cele două yachtuleţe erau surori şi purtau numele celor două fiice ale lordului Dufferin. Şansele noastre erau aproape egale. Cu o briză puternică şi hulă se putea să pierd, dar mă bizuiam pe noile mele vele, focul şi spinakerul de mătase ca să iau, cupa pe o briză uşoară şi o mare calmă. Velele cele noi sosiră din Anglia pe când mă aflam la Roma şi fuseseră atârnate cu grijă în hangar, sub paza exclusivă a lui moş Pacciale, cel mai de credinţă om al meu. Dându-şi seama de însemnătatea misiunii lui, dormea cu cheia sub pernă şi nu îngăduia nimănui să intre în sanctuar. Deşi devenise în anii din urmă un gropar pasionat, inima lui rămăsese tot pe mare unde trăise şi suferise de mic copil ca pescatore di coralii. Pe acele vremuri, înainte ca pacostea americană să se fi abătut asupra insulei Capri, aproape toţi locuitorii de parte bărbătească plecau la pescuitul coralilor în Barbaria, ţinut dincolo de Tunis şi Tripolis. Era o îndeletnicire cruntă, plină de suferinţe, lipsuri, ba chiar de pericole şi mulţi dintre ei nu se mai întorceau acasă în insula lor. Douăzeci de ani îi trebuiseră lui Pacciale să trudească pe mare ca să poată economisi cele trei sute de lire de care avea nevoie un bărbat pentru a-şi lua femeie. O sută pentru bărci şi mreje, două sute pentru un pat, câteva scaune şi-un rând de haine de sărbătoare cu care să se căsătorească; de celelalte va avea grijă Madonna. Fata aştepta ani de-a rândul, torcând şi ţesând pânza pentru gospodărie, pe care trebuia s-o aducă ea. Ca toţi

ceilalţi, Pacciale moştenise şi o bucată de pământ de la tatăl lui, dar era o fâşie de pământ sterp, stâncos, pe malul mării, la trei sute de metri sub Damecuta. Cărase an de an pământul în coş cu spinarea, până ce avusese de ajuns ca să poată sădi puţină viţă~devie şi nişte smochini ţepoşi. Nu făcuse niciodată o picătură de vin, căci ciorchinii tineri erau regulat arşi de spuma sărată a mării când sufla vântul din sud-vest. Uneori venea acasă cu câţiva cartofi noi, cei mai timpurii de pe insulă, pe care mi-i dăruia cu multă mândrie. Tot timpul liber şi-l petrecea jos, la masseria1 lui, zgrepţănând stânca cu săpăliga-i grea ori şedea pe un pietroi, cu pipa de lut în gură, privind marea. Din când în când, coboram până la el – pe stânci atât de prăpăstioase ca până şi o capră ar fi şovăit înainte de a pune piciorul – ca să-i fac vizită, spre marea lui bucurie. Chiar sub picioarele noastre se alia o grotă inaccesibilă de pe mare, care a rămas necunoscuta până în ziua de azi multora, în semiîntunericul căreia atârnau uriaşe stalactite. După spusele lui Pacciale, pe vremuri fusese locuită de un lupomanaro, o dihanie ciudată şi înspăimântătoare ce tulbură încă închipuirea insularilor aproape la fel de mult ca stafia lui Tiberiu. Ştiam că dintelefosilă pe care-l găsisem în nisipul peşterei era al unui mamifer uriaş care se culcase acolo să moară pe când insula era încă legată de continent şi că aşchiile de silex şi cremene erau bucăţi din uneltele omului primitiv. Poate să fi trăit acolo şi vreun zeu, căci grota este îndreptată cu faţa spre răsărit şi Mithras, zeul soarelui, a fost adeseori venerat prin părţile

acestea.

Dar nu era vreme acum de explorat grota, toate gândurile îmi erau îndreptate spre viitoarea regatta. Trimisesem vorbă lui Pacciale că îndată după micul dejun voi veni să cercetez pânzele cele noi. Care nu fu mirarea mea găsind adăpostul bărcilor descuiat, iar pe moş Pacciale, care trebuia să mă întâmpine, nicăieri. Când am desfăcut pânzele cele noi, una câte una, am crezut c-am să cad jos, leşinat: focul arborelui avea o coşcogea ruptură în mijloc, spinakerul de mătase cu care nădăjduiam să câştig cupa era aproape sfâşiat în două, iar focul de cursă rupt aproape ferfeniţă şi tot murdărit. Când mi-a revenit graiul, am răcnit după Pacciale. Văzând că nu vine m-am repezit afară din hangar şi l-am găsit în sfârşit, stând rezemat de zidul grădinii. Clocotind de furie, am ridicat mina să-l lovesc; el nu se clinti, nu scoase un cuvânt, numai îşi aplecă capul şi-şi întinse braţele în lături, pe zid. Mâna îmi căzu; ştiam ce-nsemna asta, mai văzusem acea atitudine, însemna că avea de suferit şi că era nevinovat. Capul aplecat şi braţele întinse închipuiau răstignirea Mântuitorului. I-am vorbit cât am putut de blând, dar el nu scoase o vorbă, nu se clinti de pe crucea lui de supliciu. Am vârât în buzunar cheia de la adăpostul bărcilor şi-am chemat pe toţi ai casei. Nimeni nu intrase în hangarul bărcilor, nimeni n-avea nimic de spus, dar Giovannina îşi ascunse faţa în şorţ şi începu a plânge. Am luat-o în camera mea şi-am izbutit, cu foarte mare greutate, s-o fac să vorbească. Aş vrea să vă pot reproduce vorbă cu vorbă jalnica istorie

pe care mi-a povestit-o fata printre suspine. Aproape că mi-au dat şi mie lacrimile and m-am gândit că era cât pe ce să-l lovesc pe bietuj moş Pacciale. Pozna se întâmplase cu două luni în urmă, la întâi mai, pe când ne a flam încă la Roma. Poate vă mai amintiţi de acel întâi mai de pomină, sunt mulţi ani de-atunci, când se pregătise o răscoală socialistă în toate ţările Europei, un atac împotriva bogaţilor, cu distrugerea blestematei lor averi. Aşa vorbeau cel puţin ziarele şi cu cât ziarul era mai mic cu atât era mai mare dezastrul şi mai ameninţător. Gazeta cea mai mică era „Voce di San Gennaro”1 pe care Maria

Porta-Lettere o aducea în coşul ei cu peşte de două ori pe săptămână lui parroco, de unde ajungea şi la ceilalţi intelectuali ai satului; slab ecou al evenimentelor din lume ce răzbeau până în pacea arcadiană de la Anacapri. Dar de data asta din coloanele foii „Voce di San Gennaro” nu răsună numai un strâns ecou în urechile intelectualilor, ci un trăsnet căzut din se nin ce zgudui întregul sat. La întâi mai avea să fie sfârşitul lumii, cel de mult prezis. Adunate de îl demonio, sălbaticele hoarde ale lui Atila aveau să jefuiască palatele bogaţilor, dând foc şi distrugându-le avuţiile. Era începutul sfârşitului, câştigo di Dio! Câştigo di Dio! Vestea se răspândi ca un pojar în tot Anacapriul. Parroco ascunse giuvaierurile lui Sant’ Antonio şi odoarele sfinte ale bisericii sub pat, notabilii satului îşi cărau lucrurile de preţ jos, în pivniţa de vinuri, lumea se bulucise în piazza cerând cu strigăte mari să fie scos din altar sfântul lor patron şi purtat pe străzi

ca să-i ocrotească, în ajunul înfricoşatei zile, Pacciale se duse la parroco să-i ceară sfatul. Baldassare fusese mai înainte şi plecase liniştit după ce parroco îi spusese că tâlharii cu siguranţă nici n-au să se uite la bucăţile de pietre, oale de pământ şi roba antica ale lui signor dottore. Baldassare putea fără grijă lăsa toate hârburile acelea la locul lor, Pacciale însă, care avea răspunderea pânzelor, era într-o situaţie mai proastă, spusese parroco. Dacă briganzii năvăleau pe insula, însenina că veneau cu bărcile şi pânzele erau o pradă preţioasă pentru nişte navigatori. Să le ascundă în pivniţa de vin era cu primejdie mare. căci tâlharii mărilor sunt şi foarte amatori de vin bun. De ce nu le-ar căra jos, la masseria lui singuratică, sub stâncile de la Damecuta? Acolo era cel mai nimerit loc pentru ele; cu siguranţă că bandiţii n-aveau să coboare pe prăpastia aceea ca să ajungă la ele cu riscul ele a-şi rupe gâtul.

Cum se întunecă, Pacciale cu fratele lui şi încă doi compagni siguri, înarmaţi cu bâte groase, târâseră pânzele la vale până la masseriu lui. Era o noapte furtunoasă, ploua cu găleata, felinarul se stinsese şi trebuiseră să se târască în jos. pe stâncile alunecoase, cu pericolul vieţii. Ajunseseră la masseria la miezul nopţii şi ascunseseră pânzele în peştera balaurului. Toată ziua de întâi mai stătuseră acolo, pe baloturile de pânze ude, făcând cu rândul de pază la intrarea grotei. Spre apusul soarelui, Pacciale izbuti să-l convingă pe frate-său, ce arăta reavoinţă, să se ducă în recunoaştere până în sat, dându-i în grijă să nu se expuie la primejdii prea mari. După trei ore se

întoarse, vestindu-i că nu văzuse acolo nici picior de jefuitor, ca totul era normal. Toată lumea sta strânsă în piazza, iar în altarul bisericii ardeau lumânările şi era vorba să-l scoată afară pe Sant' Antonio ca să fie preamărit şi slăvit de popor că scăpase satul de la pieire. Pe la miezul nopţii, trupa ieşise pe furiş afară din peşteră şi se căţărase înapoi în sat cu pânzele mele ude leoarcă. Când descoperise dezastrul, Pacciale voise să se înece. Fetele lui îmi povestiră ca trebuise să-l păzească, de frică, câteva zile şi nopţi la rând, fără a-l pierde o clipă din ochi. De-atunci nu mai fusese acelaşi; aproape nu mai scotea o vorbă. Băgasem şi eu de seamă şi-l întrebasem de mai multe ori ce avea.

Cu mult înainte de a-şi încheia Giovannina mărturisirea, se topise în mine orice urmă de supărare. Zadarnic însă l-am căutat pe Pacciale prin tot satul ca să i-o spun. Până la urmă l-am găsit la masseria lui, şezând pe acelaşi pietroi şi privind ca de obicei marea, îmi era ruşine, i-am spus, că ridicasem mâna împotriva lui. Numai parroco era de vină! Şi-apoi, puţin îmi păsa de pânzele cele noi; cele vechi erau la fel de bune pentru mine. Hotărâsem să plec a doua zi într-o lungă călătorie pe mare; îl luam cu mine şi totul va fi dat uitării. Doar ştia că niciodată nu-mi plăcuse meseria lui de gropar. Era mai bine s-o lase lui frate-său, iar el să se întoarcă la mare. De azi încolo îl ridicam la rangul de matelot al cuierului meu. Gaetano se îmbatase criţă de două ori în Calabria

»

şi era cât pe ce să ne scufundăm. Oricum, eu tot eram hotărât să-l concediez. După ce ne-am întors acasă, i-am dăruit lui Pacciale tricoul cel nou, abia sosit din Anglia, ce-avea scris de-a curmezişul pieptului cu litere roşii: „Lady Victoria R.C.Y.C”. De – atunci nu l-a mai dezbrăcat; a trăit şi a murit în el. Când l-am cunoscut pe Paccâale era tot om în vârstă; cât de în vârstă nu ştia nici ei, nici fetele lui, nici altcineva. Zadarnic am cercetat în registrele oficiale anul lui de naştere. Fusese uitat chiar de la început.

Dar eu nu-l voi uita niciodată pe Pacciale. Mi-l voi aminti întotdeauna ca pe cel mai cinstit, mai curat suflet şi mai drept om dintre câţi am întâlnit în toate ţările şi păturile sociale; era blând ca un copil. Şi copiii lui îmi spuneau că nu-l auziseră niciodată rostind vreo vorbă aspră o n duşmănoasă către maica lor ori către ei. Era bun chiar şi cu animalele. Obişnuia să-şi umple buzunarele cu fărâmături de pine ca să hrănească păsărelele din via lui de jos. Era singurul om din insulă care niciodată nu prinsese o pasăre, nu bătuse un măgar. Un servitor bătrân şi credincios face să dispară cuvântul stăpân. Pacciale devenise prietenul meu şi eu mă simţeam cel onorat căci era un om mult mai bun ca mine. Deşi aparţinea altei lumi, aproape necunoscută mie, ne înţelegeam perfect, în lungile zile şi nopţi cât am stat împreună singuri pe mare, m-a învăţat multe lucruri pe care nu le citisem nici în cărţi, nici nu le aflasem din gura altor oameni. Era un om tăcut; marea îl învăţase de multă vreme să tacă. Avea gânduri puţine; cu atât mai bine pentru el. Dar

vorba lui era plină de poezie şi avea o simplitate arhaică, cu adevărat grecească, a metaforelor. Chiar şi multe din cuvintele lui erau greceşti. Şi le amintea din vremea când navigase de-a lungul aceloraşi ţărmuri ca unul din vâslaşii corabiei lui Ulisse. Când ne întorceam acasă ducea viaţa-i obişnuită, lucrând în grădina mea ori la masseria lui dragă, de lângă mare. Nu-mi prea plăceau mie expediţiile acelea în susul râpei prăpăstioase, căci aveam impresia că arterele lui nu mai aveau elasticitate şi adeseori se întorcea cu sufletul la gură după anevoiosu-i urcuş. Altfel, arata neschimbat, nu se plângea niciodată de nimic, îşi mânca macaroanele cu pofta obişnuită şi era în picioare din zori până la apusul soarelui. Deodată, într-o bună zi, numai voi să mănânce. Am încercat să-l înduplecăm cu tot felul de lucruri bune, dar zadarnic. Recunoscu că se simţea un poco stanco, puţin cam obosit şi se arătă foarte mulţumit să stea câteva zile sub pergola şi să privească în depărtare marea. Apoi ţinu morţiş să plece la masseria lui şi numai cu mare greutate l-am convins să rămâie cu noi. Nu cred că ştia el singur de ce voia să se ducă acolo, eu însă ştiam, îl mâna instinctul omului primitiv să se ascundă de ceilalţi semeni ai lui şi să se întindă jos, ca să piară sub o stâncă, sub un tufiş ori în peştera unda cu mii de ani înainte alţi oameni primitivi se culcaseră la pământ ca să moară. Către amiază, spuse că voia să se întindă ţin pe pat – el, care nu zăcuse în pat nicio zi în toată viaţa lui. L-am întrebat de câteva ori în cursul după amiezii în se simţea şi de fiecare dată îmi răspunsese: „Mulţumesc, foarte, bine”.

Spre seară, am pus să-i mute patul la fereastră, de unde putea vedea soarele coborând în mare. Când în – am întors după Ave Maria, toţi ai. casei, fratele lui, prietenii, erau aşezaţi în jurul camerei. Nu-i chemase nimeni, nici eu singur nu ştiam că mai avea atât de puţin. Nu vorbeau, nu se rugau; statură acolo neclintiţi, noaptea întreagă. După cum este datina aici, nimeni nu se aşezase. lângă pat. Moş Pacciala sta întins acolo, nemişcat şi liniştit, – privind în depărtare marea. Totul era atât de simplu şi de solemn, aşa cum trebuia să fie când o viaţă este pe cale să se stingă. Preotul veni cu sfânta împărtăşanie şi-l rugă pe moş Pacciale să-şi mărturisească păcatele şi să-şi ceară iertare.

El încuviinţă din cap fi sărută crucifixul. Preotul îi dădu binecuvântarea. Dumnezeu atotputernicul încuviinţă cu un zâmbet şi spuse că Moş Pacciale era binevenit în ceruri. Credeam că şi ajunsese acolo. „Bono come il mare, murmură el. Bun ca marea!” Nu scriu cuvintele acestea cu trufie, le scriu ca urmare a ecoului care venea de departe, ca ecoul unor vremuri de aur, de mult uitate când Pan mai trăia, când pădurea putea vorbi cu talazurile mării, iar omul le putea asculta şi înţelege.

32 *ÎNCEPUTUL SFÂRŞITULUI*

Am lipsit un an întreg de la San Michele; cât timp pierdut! M-am întors cu un ochi mai puţin ca la plecare. Despre asta n-am ce spune mai mult, probabil că în vederea unei asemenea eventualităţi mi-au fost daţi doi ochi cu care să-mi încep viaţa. M-am înapoiat alt om. Parcă aş privi acum asupra lumii, cu ochiul ce mi-a rămas, din

alt unghi vizual ca înainte. Nu mai văd ce-i urât şi josnic, nu mai pot vedea decât ce-i frumos, blând, curat.

Chiar bărbaţii şi femeile din juru-mi îmi apar altfel ca înainte.

Datorită unei ciudate iluzii optice, nu-i mai pot vedea cum sunt, ci numai cum ar trebui să fie, cum ar fi dorit şi ei să fie, dacă li s-ar fi oferit prilejul. Cu ochiul cel orb mai văd încă o seamă de neghiobi îngâmfându-se, dar parcă nu mă mai enervează ca înainte, nu mai iau în seamă trăncănelile lor, spună ce vor! Deocamdată n-am ajuns mai departe; teamă mi-e că a trebui întâi să orbesc de amândoi ochii ca să-mi pot iubi cândva semenii. Nu le pot ierta cruzimea faţă de animale. Cred că în mintea mea se petrece un fel de evoluţie pidosnica, ce mă îndepărtează tot mai mult de oameni, apropiinau-mă din ce în ce de Mama Natură şi de animale. Toţi bărbaţii şi femeile din juru-mi par să ocupe un loc cu mult mai puţin important pe lume decât înainte. Am impresia că mi-am pierdut prea multă vreme cu ei, că m-aş putea tot atât de uşor lipsi de ei, ca şi ei de mine. Ştiu că nu mai au nevoie de mine şi că-i mai bine s-o şterg à l’anglaise1 înainte de a fi dat pe uşă afară. Am o droaie de lucruri de făcut şi poate că nu mi-a mai rămas multă vreme. Pribegiile mele prin lume în căutarea fericirii s-au sfârşit; existenţa mea de doctor la modă s-a încheiat, viaţa mea pe mare s-a isprăvit. De-acum înainte rămân definitiv unde mă aflu şi voi încerca să mă mulţumesc ou atât. Dar mi se va îngădui oare să rămân măcar aici, la San Michele?

Strălucind! ca oglinda, tot golful Neapolulu se întinde la picioarele mele; coloanele pergolei, loggiile şi schitul sunt scăldate în soare; ce mă voi face dacă n-am să pot îndura atâta lumină? Am renunţat la scris şi la citit şi în schimb m-am apucat de cântat; nu cântam când toate mergeau bine. Învăţ şi să scriu la maşină, îndeletnicire plăcută şi folositoare, bună să-şi treacă timpul un om singur, cu un singur ochi. Fiecare ciocănitură a maşinii loveşte simultan manuscrisul şi ţeasta mea, făcându-mi pe loc knock-out toate gândurile care se-ncumetă să se aventureze afară din creier.

Să gândesc n-a fost de altfel niciodată tăria mea şi am impresia c-o scot mai bine la capăt când nu cuget, între creierul şi pana mea exista o cale largă şi comodă şi toate ideile pe care le aveam de prisos îşi dibuiau drumul pe-acolo de pe când am început a descifra alfabetul. Nu-i de mirare că li se întâmplă să se rătăcească în labirintul acesta american de zimţi şi rotiţe! între paranteze, cred că-i mai bine să previn cititorii că răspund numai de cele scrise cu mâna mea, nu şi de ceea ce a ieşit din colaborarea cu Corona Type-writing Company1. Aş fi curios să aflu care din cele două texte va plăcea mai mult cititorului.

Dar dacă voi învăţa vreodată să mă ţin bine pe-acest neastâmpărat Pegas, am de gând să-i cânt un umil cântecel dragului meu Schubert, cel mai mare cântăreţ al tuturor timpurilor, drept mulţumire pentru ceea ce-i datorez. Căci îi datorez totul. Chiar în nesfârşitele săptămâni când zăceam în beznă, aproape fără de nădejde că voi mai ieşi dintr-însa, obişnuiam să fredonez pentru

mine infirmul, unul după altul, cântecele lui, ca şcolarul ce trece prin pădurea întunecoasă fluierând pentru a se amăgi că nu i-i frică. Schubert avea nouăsprezece ani când a compus muzica pentru Erlkonig[224] al lui Goethe şi i-a trimis-o cu o modestă dedicaţie. Nu voi ierta niciodată celui mai mare poet al timpurilor moderne că n-a răspuns un cuvânt de mulţumire omului care i-a făcut nemuritoare poezia, acelaşi Goethe care a avut timp berechet să compuie scrisori de mulţumire lui Zelter, pentru o muzică mediocră. Goethe n-avea de loc gust muzical, după cum n-avea nici pentru artele plastice. A trăit, un an întreg în Italia fără să priceapă nimic din arta gotică; frumuseţea severă a primitivilor ia rămas neînţeleasă şi avea mare admiraţie pentru Carlo Doici şi Guido Reni. Chiar arta greacă în forma ei cea mai pură l-a lăsat rece, sculptura lui favorită era Apolon din Belvedere. Schubert na văzut niciodată marea – şi totuşi, niciun compozitor, niciun pictor, niciun poet în afara lui Homer nu ne-a făcut să simţim mai bine ca el liniştita-i splendoare, misterul şi mâniile ei năprasnice. N-a văzut niciodată Nilul şi totuşi primele măsuri din minunatul lui Memnon ar fi putut răsuna în templul de la Luxor. Nu cunoştea arta şi literatura elenă decât din cele ce-i putea spune prietenul lui, Maverhofer – şi totuşi, Die Gotter

Griechenlands1, Prometeu, Ganymede şi Fragment aus Aeschylus sunt capodopere din vremurile de aur ale Eladei. N-a fost niciodată

224 Marca unei maşini de scris.

iubit de o femeie şi cu toate astea nu ne-a fost dat să auzim strigăt de pasiune mai zguduitor ca Gretchen am Spinnrade[225] [226], resemnare mai sfâşietoare ca în Mignon, mai dulce cântece de iubire ca Ständehen[227]. A murit la treizeci şi unu de ani, sărac lipit cum trăise. Cel care a scris An die Musik[228] n-avea măcar un pian al lui! După moarte toate bunurile-i pământeşti, hainele, puţinele cărţi şi patul, au fost vândute la licitaţie pe şaizeci şi trei de florini, într-o geantă stricată, sub pat, s-a găsit un teanc de alte cântece nemuritoare, mai preţioase decât tot aurul Rotschilzilor din Viena lor, unde trăise şi murise el.

Primăvara a mai sosit încă o dată. E pretutindeni în văzduh. Grozama-i în plina floare, mirtul îmboboceşte, viţa-devie a început a da mlădiţe; flori peste tot. Trandafirul şi capnfoiul se caţără pe trunchiurile chiparoşilor, pe coloanele pergolei. Anemone, crocuşi, hiacint sălbatic, violete, orhidee şi ci-clamene au apărut prin iarba dulce-aromitoare. Tufe de campanula gracilis şi lithospermum albastre închis, albastre ca Grota Albastră, răsar chiar din stâncă. Şopârlele se fugăresc prin iederă. Broaştele ţestoase aleargă în toate părţile, cântându-şi voioase lor singure – nu ştiaţi poate că broaştele ţestoase cm la? Mangusta-i mai neastâmpărata ca oricând. Micuţa bufniţă a Minervei bate din aripi ca şi cum ar vrea

225 Zeii Greciei.
226 Margareta la vîrtelniţă.
227 Strofe.
228 Către muzică.

să-şi ia zborul în căutarea unui prieten din Câmpia Romană. Barbarossa, dulăul Maremma, a şters-o la treburile lui personaje; până şi bătrânul meu Tappio, aşa hodorogit cum e, parcă ar dori o mică escapadă în Laponia. Billy se plimbă încolo şi încoace pe sub smochinul lui. făcând cu ochiul parcă ar fi un ştrengar de la oraş în căutare de aventuri. Giovannina are îndelungi conversaţii după zidul grădinii cu bronzatul ei amoroso; n-am nicio obiecţie, căci se vor căsători după sărbătoarea sfântului Antonio. Muntele sacru de deasupra lui San Michele e plin de păsări ce-au poposit în drumul lor spre casă, unde se vor împerechea şi-şi vor creşte puii. Cât mă bucur că se pot odihni acum în pace! Teri am ridicat de jos o biată ciocârlie micuţă, atât de istovită de îndelunga-i călătorie deasupra mării că nici nu încercă să zboare, ci rămase nemişcată în palma mea, parcă ar fi priceput că se afla în mâna unui prieten, poate chiar a unui compatriot. Am întrebat-o dacă nu voia să-mi cînte un cântec înainte de a porni mai departe, căci niciun viers de pasăre nu mi~e mai drag ca al ei; dar mi-a răspuns că n-avea vreme de pierdut, trebuia să zorească spre casă, spre Suedia, ca să vestească apropierea verii. De mai bine de-o săptămână răsună în grădina mea glasul ca de flaut a unui grangur auriu. Ieri i-am zărit mireasa, ce sta ascunşi într-un tufiş de dafin. Astăzi le-am văzut cuibul, o minune a arhitecturii păsăreşti. Şi-n tufişul de rozmarin de lângă schit se aude multă zbatere de aripi şi dulce ciripit de păsărele. Mă fac a nu băga de seamă, dar sunt sigur că cei de

pe-acolo se cam ocupă cu amorul. Ce pasăre să fie? Aseară, taina s-a dezvălui; tocmai când mă duceam la culcare, o privighetoare începu a cânta Serenada lui Schubert sub fereastra mea:

Leise fleben meine Lieder Durch die Nacht zu din.

În den slillen Hain hernieder Lieheben, komm zu mir![229]

Ce frumoasă fată s-a făcut Peppinella, îmi spuneam eu, pe când mă fura somnul. Aş vrea să ştiu dacă Peppinella…

ÎN VECHIUL TURN

Cartea de la San Michele se întrerupe aici dintr-odată, tocmai când părea că începe un episod fără de noimă. Se încheie cu fluturări de aripi, ciripit de păsări şi pretutindeni în văzduh numai primăvară. Fie ca povestea vieţii mele fără-de-rost să se sfârşească tot cu viers de pasăre sub fereastră, cu cerul strălucind de lumină! M-am gândit atât de mult la moarte în ultima vreme, nu ştiu de ce.

Grădina-i încă plină de flori, fluturii şi albinele zboară încă peste tot, şopârlele se mai soresc în iederă, pământul mai mişună încă de viaţa tuturor târâtoarelor. Chiar ieri am auzit sub fereastra»

mea cântecul vesel al unei pitulici întârziate. De ce m-aş gândi la moarte? Dumnezeu, în marea-i bunătate, a făcut moartea nevăzută ochilor omeneşti. Ştim că „Ea este aici, în preajma noastră, chiar alături, ţinându-se de noi ca umbra,

229 Cîntul meu prin noapte zboară Către tine, lin;
În tăcuta dumbrăvioară Vin, iubito, vin!

fără să ne scape o clipă din ochi. Şi totuşi, n-o vedem niciodată şi nu ne gândim la ea aproape de loc. Şi cel mai ciudat este că de ce ne apropiem de mormânt, de ce gândul morţii se tot depărtează de noi. Într-adevăr, numai Dumnezeu putea săvârşi o asemenea minune!

Bătrâni vorbesc foarte rar de moarte, ochii lor înceţoşaţi nu vor să vadă altceva în afară de trecut şi prezent. Treptat, pe măsură ce memoria le slăbeşte, chiar şi trecutul se face din ce în ce mai neclar, astfel ajung să trăiască aproape numai în prezent. De asta oamenii bătrâni, dacă n-au vreo suferinţă trupească aşa cum e natural, sunt în general mult mai puţin nefericiţi decât îşi închipuie cei tineri.

Ştim că vom muri, de fapt este singurul lucru pe care-l ştim din tot ce ne aşteaptă. Restul: numai presupuneri – şi de cele mai multe ori presupunem greşit. Ca nişte copii pierduţi într-un codru fără de cărare, ne croim drumul prin viaţa în binecuvântata neştiinţă a celor ce ni se vor întâmpla de la o zi la alta, a necazurilor pe care le vom înfrunta, a aventurilor mai mult ori mai puţin senzaţionale prin oare vom trece înaintea marii aventuri, cea mai palpitantă dintre toate, a Morţii.

Când şi când, în nedumerirea noastră, ne încumetăm a pune o sfioasă întrebare destinului nostru, dar nu primim niciun răspuns, căci stelele sunt prea departe. Cu cât recunoaştem mai curând ca soarta e în noi înşine şi nu în stele, cu atât mai bine de noi. Fericirea n-o putem găsi decât în noi şi e numai timp pierdut s-o cerem altora, căci puţini sunt cei ce au de prisos.

Supărarea trebuie s-o îndurăm singuri, cum putem, nu-i drept să mai împovărăm cu ea şi pe alţii, fie că-s bărbaţi ori femei.

Trebuie să înfruntăm lupta singuri şi să lovim din toate puterile, căci suntem războinici înnăscuţi. Pacea va veni într-o zi pentru toţi, pace fără dezonoare chiar pentru cel învins, dacă a încercat să-şi facă datoria cât a putut.

Pentru mine, lupta s-a sfârşit şi am pierdut-o. Am fost izgonit din San Michele, opera vieţii mele. L-am zidit piatră de piatră, cu mâinile mele, cu sudoarea frunţii şi l-am zidit în genunchi să fie un templu al Soarelui, în care aveam să găsesc înţelepciunea şi lumina de la strălucitorul zeu pe care l-am adorat viaţa întreagă. De-atâtea ori am fost prevenit de jarul din ochii mei că nu eram demn să trăiesc acolo, că locul meu era în umbră, dar n-am luat în seamă acele prevestiri. Asemeni cailor ce se întorc la grajdul în flăcări pentru a pieri* în foc, mă întorsesem şi eu, vară după vară, în lumina orbitoare de la San Michele. Fereşte-te de lumină, fereşte-te de lumină!

Până la urmă, m-am împăcat cu soarta mea, sunt prea bătrân ca să mai lupt cu un zeu. M-am retras în vechiul turn, în fortăreaţa unde am de gând să rezist până la urmă. Dante mai trăia pe vremea când au început călugării să zidească turnul de la Materita, jumătate mănăstire, jumătate cetate, tare ca stânca pe care stă. De câte ori n-a răsunat acel strigăt amar: ftessunmaggior dolore che recordarsi del tempo felice nella miseria între zidurile lui, de când am venit aici! Dar, la urma urmei, avea dreptate oare

divinul florentin? Să fie adevărat ca nu există durere mai mare decât să-ţi aminteşti în nefericire de fericirea trecută? Eu, unul, nu cred. Gândul meu se întoarce cu bucurie, nu cu durere în urmă, la San Michele, unde am trăit cei mai fericiţi ani ai vieţii. E-adevărat însă că nu mă mai întorc cu plăcere acolo; mă simt ca un nepoftit într-un loc sacru, închinat unui trecut ce nu se mai poate întoarce, pe când lumea era tânără şi soarele bun prieten cu mine.

E plăcut să rătăceşti în blinda lumină de sub măslinii de la Materiti. E plăcut să stai cuprins de visare în bătrânul turn; e aproape singurul lucru pe care-l mai pot face. Turnul priveşte către apus, încotro se culcă soarele. Curând, soarele se va scufunda în mare, va veni amurgul, va veni noaptea.

A fost o zi frumoasă.

2

Ultima rază a luminii de privea prin fereastra gotică înăuntrul batonului turn, plimbându-se de la mişelurile[230] cu anluminuri şi crucifixul de argint din secolul treisprezece de pe perete, la delicatele figunni de Tanagra şi paharele veneţiene de pe masa mănăstirească; de la nimfele încununate şi bacantele dansând la cântecul din n-ai al lui Pan de pe basorelieful grec, la chipul palid pe fond de aur ale sfântului Francisc, mult iubitul sfânt umbrian, având alături pe sfânta Clara cu crini în mână. Înconjura apoi într-un nimb de aur trăsăturile liniştite ale madonei florentine, scoţând

230 Carte de rugăciuni pe tot anul.

după aceia din umbră pe severa zeiţă de marmoră Artemis Laphria, purtând săgeata iute a Morţii în torbă. Şi iată că un strălucitor Disc Solar încununează încă odată capul ciopârţit al lui Akhanaten, regescul visător de pe ţărmurile Nilului, fiul soarelui. Alături de el stau Osiris, judecătorul sufletelor omeneşti, Horus cel cu cap de şoim, misterioasa Isis şi Nepthys, sora ei, cu Anubis, paznicul mormântului, ghemuit jos la picioarele lor.

Lumina se stinse; noaptea se apropia.

— Zeu al zilei, dătătorule de lumină, nu mai poţi zăbovi o clipă lângă mine? Atât de lungă-i noaptea pentru cugetul ce nu se-ncumetă să viseze un răsărit de soare, atât de neagră-i noaptea pentru ochii ce nu pot vedea stelele! Nu-mi mai poţi dărui câteva secunde din strălucitoarea-ţi veşnicie, să mai privesc lumea ta frumoasă, marea mea dragă, norii călători, munţii mândri, apele ce-aleargă fremătând, copacii prietenoşi, florile din iarbă, păsările şi sălbătăciunile, fraţii şi surorile mele din văzduh, de pe câmpii şi din păduri? Nu-mi poţi lăsa măcar câteva floricele sălbatice în mână, să-mi încălzească inima, nu-mi poţi lăsa câteva stele de pe cerul tău ca să-mi arate calea? Dacă mi-e dat să nu mai văd chipurile bărbaţilor şi femeilor din juru-mi, nu-mi poţi îngădui măcar să arunc câte-o privire fugară pe-un obraz de copil ori către un animal prieten? Am privit aşa de multă vreme la faţa bărbaţilor şi femeilor, că le-o cunosc bine, nu prea am ce să mai învăţ. Pare o lectura monotonă pe lângă cele ce-am cetit în biblia lui Dumnezeu,

în misteriorul chip al mamei-natura. Bătrâna mea doică dragă, tu care mi-ai îndepărtat toate gândurile negre de pe fruntea-mi arzătoare cu blânda mângâiere a mâinii tale bătrâne şi zbârcite, nu mă lăsa singur în întuneric. Mi-e frică de întuneric! mai rămâi puţintel cu mine şi mai povesteşte-mi câteva din basmele tale minunate, în vreme ce-ţi culci neliniştitul prunc să doarmă somnul nopţii celei lungi!

O! făclie a lumii, eşti o zeitate şi niciodată ruga vreunui muritor n-a ajuns până-n cerul tău! Cum aş putea nădăjdui eu, un vierme, milă de la tine, neîndurătorule zeu-soare, care ai părăsit chiar şi pe marele faraon Akhanaten, al cărui nemuritor imn închinat ţie a răsunat peste valea Nilului cu cinci sute de ani înainte ca Homer să cânte:

Când te înalţi, întreg pământul se umple de bucurie şi fericire

Iar oamenii spun: A te vedea înseamnă pentru noi Viaţa – fi Moarte a nu te vedea.

Răsăritul şi apusul îţi înalţă slavă: când răsări, le dai viaţa, când apoi, mor şi ele.

Şi totuşi, ai privit cu ochiul tău sclipitor, fără pic de milă, cum zeii aruncau în Nil templul celui mai mare adorator al tău, cum îi smulgeau de pe frunte semnul soarelui, şoimul regal ije pe piept, ştergându-i numele blestemat de pe foiţele de aur. te-i înfăşurau trupul plăpând, osândind astfel sufletu-i să rătăcească de-a pururi fără de nume.

Mult după ce zeii Nilului, zeii Olimpului şi zeii Walhallei se prefăcuseră în pulbere, alt adorator al tău, sfântul Francisc din Assisi, suavul cântareţ al

imnului îl canto del Sole, a întins braţele spre cerul tău, nemuritorule zeu-soare, cu aceeaşi rugăciune pe buze ca cea pe care-o înalţ eu azi spre tine să nu iei bmeeuvântata-ţi lumină ochilor săi bolnavi, slăbiţi de priveghiuri şi lacrimi, îndemnat stăruitor de fraţi, plecă la Rieti pentru a consulta un vestit doctor de ochi şi se supuse fără de teamă operaţiei pe care-l statui doctorul să şi-o facă. Când chirurgul vârî fierul în foc ca să-l înfierbânte, sfântul Frânase vorbi focului astfel, ca unui prieten:

— Frate focule, Cel Prea Sfânt te-a zămislit înaintea tuturor, hărăzindu-ţi o prea plăcută înfăţişare, întruchipându-te puternic, de o desăvârşită frumuseţe şi folositor. Fii îndurător cu mine în ăst ceas de restrişte al meu. Rugă mare înalţ bunului Dumnezeu ce te-a zămislit să îmblânzească arşiţa ta faţă de mine, ca să pot suferi arsura-ţi.

După ce-şi sfârşi rugăciunea deasupra fierului înroşit în foc, îşi făcu cruce şi rămase neclintit fără măcar să tresară când fierul intră sfârâind în carnea gingaşă, trăgând o dungă de foc de la ureche până la sprânceană.

— Frare medico, zise sfântul Francisc către doctor, dacă nu-i ars destul, mai cearcă o dată! Iar medicul văzând o atât de minunată putere a spiritului asupra slăbiciunii cărnii se minuna şi rosti:

— Să ştiţi, fraţilor, că astăzi am văzut de-a mirare lucruri.

Vai! Cel mai sfânt dintre oameni se rugă în zadar, suferi în zadar. L-ai părăsit pe îl poverello

cum l-ai părăsit şi pe marele faraon. Când, pe drumul întoarcerii, fraţii călugări au pus litiera cu uşoara-i povară jos, sub măslinii de la poalele colinii, sfântul Francisc nu mai putu vedea dragu-i Assisi când ridică mâinile să-i dea cea din urmă binecuvântare.

Atunci cum aş putea eu, păcătosul, cel mai umilit dintre închinătorii tăi, nădăjdui milă de la tine cel mai neînduplecat stăpânitor ai Vieţii! Cum să-ndrăznesc a mai cere un hatâr de la tine, care cu mână generoase mi-ai dat atâtea daruri de preţ! Mi-ai dat ochii să strălucească de bucurie, să se umple de lacrimi, inima să zvâcnească de dor, să sângereze de milă, mi-ai dat somn, mi-ai dat speranţa.

Am crezut că mi le-ai dat pe toate în dar. M-am înşelat. A fost numai un împrumut şi-acum voieşti să ţi le dau pe toate înapoi, ca să le treci altei fiinţe ce se va ivi din aceeaşi veşnicie în care mă-ntorc eu. Facă-se voia ta, Stăpâne al Luminii! Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat!

3

Clopotele campanilei sunau Ave Maria. O blândă adiere fremăta în chiparoşii din faţa ferestrei, unde păsărelele ciripeau înainte de a se cuibări la somn.

Glasul mării se auzea tot mai slab, mai slab – şi binecuvântata tăcere a nopţii se lăsă peste bătrânul turn.

Şedeam în jilţul lui Savonarola, ostenit, tânjind după odihnă.

Lup dormea întins la picioarele mele; de zile

şi nopţi multe nu se mai îndepărtase aproape de loc de mine. Când şi când, deschidea ochii privindu-mă cu atâta dragoste şi mâhnire că aproape îmi dădeau lacrimile. Când şi când, se scula, rezemându-şi capul de genunchii mei. Ştia oare ce ştiam eu, pricepea oare ceea ce pricepusem eu, că ceasul despărţirii era aproape? L-am mângâiat în tăcere pe cap; pentru prima oară nu ştiam ce să-i spun, cum să-i lămuresc marea taină pe care eu însumi nu mi-o puteam lămuri.

— Lup, am să plec într-o călătorie lungă, într-o ţară depărtată. De data asta nu mă poţi întovărăşi, prietene. Trebuie să rămâi aici, unde am trăit amândoi laolaltă atâta vreme, împărţind bucuriile şi necazurile. Nu trebuie să mă jeleşti, ci să mă dai uitării, aşa cum mă vor uita toţi ceilalţi, căci asta-i legea vieţii. Nu-ţi face griji, căci are să-mi fie bine, la fel ca şi ţie. Am făcut tot ce se putea pentru fericirea ta. Ai să trăieşti mai departe în lumea care ţi-e cunoscută şi oameni prietenoşi te vor îngriji cu aceeaşi dragoste cu care te-am îngrijit eu. În fiecare zi, când clopotele vor suna mezzogiorno, îţi vor pune dinainte mâncare destulă – şi de două ori pe săptămână ai să primeşti, ca şi până acum, ciolane gustoase. Grădina cea mare în care zburdai tot a ta rămâne şi chiar când vei uita opreliştea legii, fugărind vreo pisică pitită la pândă pe sub măslini, de-acolo, de unde voi fi, la fel îmi voi întoarna ochiul cel orb de la vânătoarea ta, închizându-l pe cel bun, cum făceam întotdeauna de dragul prieteniei noastre. Apoi, când picioarele îţi vor înţepeni şi

ochii ţi se vor înceţoşa, te vei odihni pentru totdeauna sub coloana antică de marmoră din dumbrava de chiparoşi de lângă vechiul turn, alături de tovarăşii tăi care s-au dus acolo înaintea ta. Şi, la urma urmei, cine ştie dacă nu ne vom revedea? Mare ori mic, şansele noastre sunt aceleaşi.

Nu pleca, rămâi cu mine ori ia-mă cu tine, se rugau credincioşii ochi.

Plec spre un tărâm despre care nu ştiu nimic. Habar n-am ce mi se va întâmpla acolo; şi mai puţin, ce ţi s-ar întâmpla ţie, dacă vii cu mine. Am citit lucruri ciudate despre acel tărâm, dar nu sunt decât poveşti, niciunul din cei care s-au dus acolo nu s-a mai întors să ne spuie ce-a văzut. Unul singur ne-ar fi putut spune, dar acela era fiul unui Dumnezeu şi s-a întors la tatăl lui, păstrând cu sfinţenie taina.

Am dezmierdat capul mare, dar mânile-mi amorţite nu mai simţeau atingerea blănii lui lucioase.

Aplecându-mă să-l sărut de despărţire, am zărit deodată în ochii lui sticlind spaima; se trase îndărăt cu groază şi se strecură în culcuşul lui, sub masă. L-am chemat înapoi, dar nu voi să vie. Ştiam ce însemna asta, mai văzusem şi alte ori.

Crezusem că-mi mai rămăsese încă o zi ori două. M-am sculat şi-am cercat să mă duc până la fereastră spre a sorbi adânc aerul, dar mădularele nu mă mai ascultau şi-am căzut înapoi pe scaun. Mi-am plimbat privirile în jur, prin vechiul turn. Totul era întunecos şi tăcut dar mi s-a părut că o aud pe Artemis, aspra zeiţă, cum îşi scoate

săgeata cea iute din torbă, gata să-şi înalţe arcul. O mână nevăzută mă atinse pe umăr. Mă străbătu un fior din creştet până-n tălpi. Mi s-a părut că mă cuprinde un leşin, dar nu simţeam nicio durere şi capul îmi era limpede.

— Bun sosit, Măria-ta! Am auzit răsunând în noapte galopul harmăsarului tău negru. Până la urmă, tot ai câştigat cursa căci îţi mai pot zări chipul întunecat aplecat asupră-mi. Nu-mi eşti străin, ne-am întâlnit adesea, te ştiu de pe când stăm amândoi lângă acelaşi pat în Salle Sainte-Claire. Spuneam pe atunci că eşti crud şi rău, că eşti un călău ce se bucură de chinurile lungi ale victimei. Nu cunoşteam pe-atunci viaţa aşa cum o cunosc acum. Ştiu azi că dintre noi doi, tu eşti mult mai milos, că ceea ce iei cu o mână dăruieşti înapoi cu cealaltă. Ştiu acum că nu tu, ci Viaţa aprinde văpaia spaimei în achii măriţi şi încordează muşchii în piepturile ce gâfâie după încă un răsuflet, după încă o minută de agonie.

Eu, cel puţin, n-am de gând să mă lupt cu tine astăzi. De-ai fi venit când aveam sânge tânăr, ar fi fost cu totul altceva. Atunci eram plin de viaţă. M-aş fi luptat cu înverşunare, lovind la rândul meu din răsputeri. Acum sunt obosit, ochii mi-s slăbiţi, mădularele fără vlagă şi inima istovită. Numai capul mi-a mai rămas – şi capul îmi spune că n-are niciun rost să lupt. Aşa că voi rămâne liniştit în jilţul lui Savonarola, lăsându-te să faci ce ai de făcut. Sunt curios să văd cum ai să procedezi, căci m-a interesat întotdeauna fiziologia. Te previn că sunt zămislit din material trainic, aşa că loveşte cât poţi de tare, altfel rişti să dai greş încă o dată

cum ai mai păţit-o încă de vreo două ori, mi se pare. Sper, mărite domn, că nu-mi porţi pică pentru cele trecute. Vai! Teamă mi-e că ţi-am dat cam mult de furcă odinioară, în Avenue de Villiers. Rogu-te, mărite, nu-s atât de viteaz pe cât vreau să par, de-ai vrea să-mi dai doar câteva picături din eternaţi băutură adormitoare înainte de a începe, ţi-aş fi recunoscător.

— Asta fac întotdeauna şi tu trebuie s-o ştii, tu, care m-ai văzut de-atâtea ori la lucru. Doreşti să chemi un preot? Mai este încă vreme. Oamenii trimit întotdeauna după preot când mă văd venind.

— De prisos să mai trimit după preot; acum nu-mi mai poate fi de niciun folos. Prea târzie ar fi pocăinţa mea şi prea devreme-i pentru el ca să mă osândească, iar pentru tine presupun totuna-i aşa, ori altminteri.

— Mi-e egal buni ori răi, toţi oamenii sunt la fel pentru mine.

— La ce bun să chem un preot, care-mi va spune doar că răul l-am avut în mine din născare, că faptele şi gândurile mi-au fost întinate de păcat, că trebuie să mă pocăiesc şi să mă lepăd de toate. De prea puţine lucruri mă căiesc şi nici nu vreau să mă lepăd de nimic. Am trăit călăuzit de instinct şi cred că instinctul meu era sănătos. Am făcut destule prostii când am cercat să mă iau după raţiune, căci raţiunea greşea şi mi-am şi luat îndată pedeapsa. Doresc să mulţumesc celor care-au fost buni cu mine. Duşmani am avut puţini, mai cu seamă medici, dar nu mi-au făcut mult rău; eu mi-am văzut de drum, netulburat. Aş vrea să le cer iertare celor pe care i-am făcut să sufere. Asta-i

tot, restul mă priveşte numai pe mine şi pe Dumnezeu, nu pe preot, pe care nu-l recunosc de judecător.

— Nu-mi plac preoţii voştri. Ei au învăţat pe oameni şi se teamă de apropierea mea, ameninţându-i cu veşnicia şi flăcările iadului lor. Ei mi-au smuls aripile de pe umeri, mi-au desfigurat chipul prietenos şi m-au prefăcut într-un schelet hidos ce colindă din casă în casă noaptea, ca tâlharii, cu coasa pe umăr şi joacă Danse Macabre în frescele lor de pe zidurile mănăstirilor, mână în mână cu sfinţii şi osândiţii pe vecie. N-am nimic a face cu raiul ori iadul lor. Eu sunt o lege a naturii.

— Am auzit ieri cântând în grădină un grangur auriu şi chiar la apusul soarelui a venit sub fereastra mea să-mi cânte o pitulice mică, o voi mai auzi oare vreodată?

Unde sunt îngeri sunt şi păsări.

Aş dori ca un glas de prieten să-mi mai citească odată Fedon[231].

Vocea-i muritoare, cuvintele sunt veşnice, le vei mai auzi.

Voi mai auzi vreodată Requiemul lui Mozart, pe dragul meu Schubert şi măreţele acorduri ale lui Beethoven?

— Ce auzeai erau numai ecouri ale cerului.

— Sunt gata. Loveşte, prietene!

— N-am să lovesc. Am să te adorm.

— Voi visa?

— Da, totu-i un vis.

---

231 Fedon sau Despre suflet de Platon.

— Mă voi trezi? N-am primit niciun răspuns la întrebarea mea.

— Cine eşti tu, copil fermecător? Eşti Hypnos, îngerul somnului? Sta lângă mine cu zulufii încununaţi de flori, cu fruntea grea de vise, frumos ca zeul iubirii.

— Sunt fratele lui, născut din aceeaşi mamă, Noaptea.

Thanatos e numele meu. Sunt Îngerul Morţii. Flacăra torţei ce să stinge călcată de piciorul meu, este viaţa ta.

Visam că văd un moşneag înaintând cu greu pe calea-i singuratică. Din când în când îşi înălţa privirea, parcă ar fi căutat pe cineva să-i arate drumul. Din când în când cădea în genunchi, par. că nu mai avea puteri să se căznească a mergea înainte. Câmpiile şi pădurile, râurile şi mările rămăseseră jos sub picioarele lui, şi curând până şi munţii încununaţi de zăpezi pieriră în ceaţa pământului care dispărea, înainte, tot mai sus, ducea drumul lui. Nouri minaţi de furtună îl ridicau pe urrierii lor puternici şi-l purtau cu o iuţeală ameţitoare prin imensitatea infinitului, stelele îi făceau semne, călăuzindu-i tot mai aproape, mai aproape de tărâmul ce nu cunoaşte nică noapte, nici moarte. Ajunse în sfârşit înaintea porţilor cereşti prinse în ţâţâni de aur de stânca adamantină1. Porţile erau închise. O veşnicie, o zi ori o clipă rămase el îngenuncheat pe prag, sperând, deşi n-avea speranţă, să fie lăsat înăuntru? Deodată, mişcate de mini nevăzute, masivele porţi se deschiseră larg. În lături, lăsând să iasă o formă plutitoare cu aripi de înger şi chip

de copil adormit, îngenuncheatul sări în picioare şi, cu îndrăzneala desperării, se repezi înăuntru în clipa când porţile se închideau.

— Cine eşti tu, cutezătorule? strigă un glas aspru. O făptură înalta, în mantie albă, cu cheia de aur în mână, sta înaintea mea.

— Paznic al porţilor cereşti, cuvioase sfinte Petre, rogu-te fierbinte să mă primeşti! Sfântul Petru se uită repede în scrisorile mele de acreditare, sărăcăcioase documente ale vieţii mele de pe pământ.

— Cam prost, zise sfântul Petru. Ba chiar rău de tot. Cum de-ai ajuns aici? Sunt sigur că trebuie să fie o greşeală... Se opri deodată, căci un îngeraş coborâse iute din zbor, drept în faţa noastră. Strângându-şi aripile de purpură, îşi potrivi pe el tunica scurtă, făcută din funigei şi petale de trandafir, pe care strălucea rouă dimineţii. Pulpele-i goale erau roze ca petalele de trandafir şi în picioruşele-i gingaşe purta, sandale de aur. O minunată tichie din lalele şi lăcrămioare era aşezată ştrengăreşte pe căpşoru-i cârlionţat. Avea ochii însoriţi şi buzele pline de veselie. Ţinea în mânuţe un mise! cu înâummun, pe care îl prezentă sfântului Petru surâzând, dar cu un aer important.

— Întotdeauna aleargă la mine când sunt la ananghie, bombăni încruntat sfântul Petru, citind slovele. Când toate-s bune, degeaba îi bat la cap, că nimeni nu m-aude. Spune-le, se întoarse el spre îngerul sol; spune-le că vin îndată şi, până sosesc, să nu dea niciun răspuns.

Îngerul vestitor îşi ridică degetul roz la tichia

de lalele, îşi desfăcu aripile de purpură şi-şi luă zborul, sprinten ca o păsărică şi cântând ca o păsărică.

Sfântul Petru se uită nedumerit la mine cu ochii lui sfredelitori, întorcându-se apoi spre un arhanghel mai bătrâior, ce sta de strajă rezemat în spadă lângă perdeaua de aur, îi spuse, arătându-mă cu degetul:

— Să aştepte aici până mă întorc. E îndrăzneţ şi viclean; mai e şi bun de gură; vezi să nu te tragă de limbă. Avem cu toţii slăbiciunile noastre şi ţi-o ştiu pe a ta. Este ceva ciudat cu sufletul acesta; nici nu pot pricepe cum de-a ajuns aici. După cât chibzuiesc, s-ar putea să facă parte din acelaşi clan cu cei ce te-au momit să urmezi pe Lucifer afară din rai şi ţi-au pricinuit căderea. Bagă de seamă, ţine-ţi gura, fii cu ochii în patru! Şi se duse. M-am uitat la arhanghelul cel bătrân şi el la mine.

Am socotit că-i mai cuminte să nu spun nimic, dar îl pândeam cu coada ochiului. După un timp, l-am văzut desfăcându-şi cingătoarea şi rezemându-şi cu mare grijă spada de-o coloana de lapis-lazuli. Părea acum uşurat. Chipul său bătrân era aşa de blajin, ochii aşa de blânzi, încât am fost sigur ca şi el era doritor numai de pace, ca şi mine.

Venerabile arhanghel, am rostit cu sfială, oare am să-l aştept mult pe sfântul Petru?

Am auzit sunând trâmbiţele în Sala Judecăţii, zise

»»”.

arhanghelul. Sunt judecaţi doi cardinali care l-au chemat pe sfântul Petru într-ajutor ca să-i

apere. Nu, nu cred c-ai să aştepţi mult, adaugă el, chicotind pe înfundate; nici sfântul Ignaţiu, cel mai iscusit avocat din ceruri nu izbuteşte decât prea rar să-i scoată basma curată. Procurorul este mai tare ca el. E-un fost călugăr, pe nume Savonarola, ce-a fost ars pe rug.

Dumnezeu este judecătorul suprem, nu omul, am spus eu; şi Dumnezeu e îndurător.

Da, Dumnezeu este judecătorul suprem şi Dumnezeu e îndurător, repetă arhanghelul. Dar Dumnezeu domneşte peste. lumi nenumărate, cu mult mai minunate şi mai bogate decât micuţa stea aproape uitată, de unde vin aceşti doi oameni. Arhanghelul mă luă de mână şi mă duse până la bolţile porţii deschise. Cu ochi plini de spaimă, am privit miile de stele şi de planete strălucitoare, pulsând de viaţă şi lumină, ce-şi urmau calea predestinată prin infinit.

Vezi scânteioara aceea palidă, ca o flăcăruie de luminare gata să se stingă? Aceea-i lumea de unde vin cei doi oameni; nişte furnici târâtoare pe-un bulgăre de pământ.

Dumnezeu a zămislit lumea lor, tot El i-a zămislit şi ps ei, am spus.

Da, Dumnezeu a zămislit lumea lor. A poruncit soarelui să moaie măruntaiele îngheţate ale pământului, l-a spălat cu râuri şi mări, i-a îmbrăcat stearpa-i goliciune cu păduri şi ogoare, a populat-o cu animale blânde. Lumea era frumoasă şi totul mergea bine. Apoi, în cea din urmă zi, l-a plămădit pe om. Poate c-ar fi fost mai bine să se hodinească cu o zi înainte de a-l plămădi, nu în ziua următoare. Presupun că ştii cam s-au

petrecut lucrurile, într-o bună zi, o maimuţă uriaşă, înnebunită de foame, se puse să-şi înjghebe cu mânile-i bătătorite arme ca să ucidă pe celelalte dobitoace. Ce puteau face caninii lungi de-o şchioapă ai lui Machairodus împotriva cremenii tăioase, mai ascuţită decât colţii tigrului cel cu dinţii de săbii? Ce puteau face ghearele ca secerea ale ursului spelaeus împotriva bâtei împănate cu spini şi crengi ghimpate şi întărită cu scoici tăioase ca briciul? Ce mai puteau face cu puterea lor sălbatică împotriva vicleniei, curselor şi capcanelor? Aşa a crescut acel protanthropos bestial, ucigându-şi prietenii şi duşmanii, ajungând spaima tuturor vietăţilor, un diavol între animale. Proţăpit în două picioare pe stârvul victimelor, îşi înălţa steagul biruinţei pătat de sânge deasupra lumii animale, încoronându-se singur rege al creaţiei. Selecţia îi îndreptă unghiul facial, îi mări cutia craniană. Răguşitele-i urlete de mânie ori spaimă se prefăcură cu timpul în sunete articulate şi vorbe, învăţă cum să domesticească focul, încetul cu încetul, deveni om. Puii lui sugeau sânge proaspăt din carnea încă palpitândă a animalelor pe care le ucisese el şi se băteau între dânşii ca nişte lupuşori flămânzi de la oasele cu măduvă pe care le spărgea tatăl lor cu maxilarele-i formidabile, aruncându-le în juru-i prin peşteră. Şi astfel creşteau copiii, ajungând puternici şi feroci ca şi dânsul, lacomi de prădăciuni, gata să atace şi să devoreze orice vieţuitoare care le ieşea în cale, chiar şi pe fraţii lor de lapte. Pădurea se-nfiora la apropierea lor i spaima de om se născuse în inima dobitoacelor.

Curând, înnebuniţi de pofta de a ucide, începură a se omorî între ei cu securile de piatră. Aşa a început cruntul război care nu s-a sfârşit niciodată.

În ochii Domnului fulgeră mânia; se caia că-l zămislise pe om. Şi Domnul grăi:

— Îl voi stirpi de pe faţa pământului pe om, căci este iricat şi plin de cruzime.

A poruncit fântânilor din adâncul adâncurilor să se reverse ferestrelor cerului să se deschidă ca să înece pe om şi înfeaga lume pătată de sânge şi crime. Măcar de i-ar fi înecat toţi! Dar, în nemărginita-i milă, îngădui pământului să se pească iar, curăţat şi purificat de apele potopului. Blestemul să rămăsese în sămânţa puţinilor din rasa osândită pe care îndurase să-i scape în arcă. Omorul se porni iarăşi, nesfânitui război se dezlănţui din nou.

»

Dumnezeu urma să privească cu nesfârşită răbdare, şovăind lovească, dorind mereu să ierte. Ba mai trimisese jos, în lumea aceea desfrânată, pe însuşi fiul său, ca să-i înveţe pe imeni ce-i mila şi iubirea şi să se roage pentru ei. Ştii ce i-au făcut. Apoi, sfidând Cerul, au dat foc curând lumii întregi, feprinzând-o, cu pălălaile iadului. Cu o iscusinţa diavolească, fu făurit arme noi spre a se ucide unii pe alţii. Au înhămat apartea ca să se pravale asupra aşezărilor tocmai din înaltul azduhului, au otrăvit aerul dătător-de-viaţă cu duhorile iadului. Bubuiturile năprasnice ale luptelor dintre ei zguduie din emelii pământul. Când tot cerul e învăluit în noapte, de-aici sus

putem vedea cum până şi lumina stelei lor luceşte roşiaâcă, parcă pătată cu sânge şi ajung până la noi gemetele răniflor. Unul din îngerii din jurul tronului dumnezeiesc mi-a sus că-n fiece dimineaţă ochii madonei sunt

»

roşii de plâns, ar rănile din coasta Fiului Ei sângerează iarăşi.

— Dar Dumnezeu, care-i doar Dumnezeul milei, cum sendură să lase atâta suferinţă fără să-i pună capăt? am întrebat

— Cum poate asculta nepăsător acele strigăte de durere? Arhanghelul cel în vârstă se uită întâi cu teama în jur, dacă nu-l aude cineva.

— Dumnezeu e bătrân şi ostenit, şopti el îngrozit parcă de propriile-i cuvinte; şi are inima mâhnită. Cei din jurul său, care veghează asupră-i cu neţărmurită iubire, n-au curajul să-i tulbure odihna cu veşnicele ştiri despre grozăviile şi nenorocirile care se petrec. Adesea se trezeşte din somnu-i chinuit şi în treabă ce-s bubuiturile acelea teribile pe care le aude şi fulgerele livide care sfâşie întunericul. Iar cei din jur îi spun ca tunetele sunt glasul nourilor săi minaţi de furtună şi lucirile sunt fulgerele trăsnetelor sale. Atunci ostenitele-i pleoape se-nchid iar.

— Mai bine aşa, venerabile arhanghel, mai bine aşa! Căci de-ar fi văzut ochii lui cele ce-am văzut eu şi de-ar fi auzit cu urechile ce-am auzit, s-ar fi căit din nou că l-a plămădit pe om. Ar mai fi poruncit încă o dată fântânilor din adâncul adâncurilor să se reverse şi să-l stârpească pe om. De data asta, i-ar fi înecat pe toţi şi-ar fi lăsat

numai animalele în arcă.

— Teme-te de mânia Domnului! Teme-te de mânia Domnului!

— Nu mă tem de Dumnezeu, ci de cei care-au fost cândva oameni, de profeţii aspri, de sfinţii părinţi, de sfântul Petru al cărui glas sever mi-a dat poruncă să aştept aici întoarcerea lui.

— De sfântul Petrii mi-e cam teamă şi mie, mărturisi bătrântil arhanghel. Ai auzit cum m-a mustrat că m-am lăsat ispitit de Lucifer să apuc pe-o cale greşită. Am fost iertat de Dumnezeu care mi-a îngăduit să mă întorc în cerurile lui. Oare nu ştie sfântul Petru că a ierta înseamnă a uita? Ai dreptate, profeţii sunt aspri. Dar sunt drepţi, căci sunt luminaţi de Dumnezeu şi prin ei grăieşte vocea lui. Sfinţii părinţi pot doar citi gândurile oamenilor la lumina slabă a ochilor muritori, iar vocile lor sunt voci omeneşti.

— Niciun om nu cunoaşte pe alt om. Cum să judece ceea ce nu cunosc, ceea ce nu pricep? Aş dori ca printre judecătorii mei să fie şi sfântul Francisc pe care l-am iubit toată viaţa. El mă cunoaşte şi mă înţelege.

— Sfântul Francisc n-a judecat pe nimeni niciodată, el a iertat numai, ca Cristos care şi-a pus mâna într-a lui, de parcă i-ar fi frate. Nici nu se arată prea des în Sala Judecăţii, unde te vei înfăţişa în curând, şi nici nu-i prea iubit acolo. O seamă dintre martiri şi sfinţi îl invidiază pentru sfintele stigmate şi mulţi dintre marii demnitari ai raiului se simt cam prost în mantiile lor bogate, brodate numai cu aur şi pietre nestemate când apare în mijlocul lor U poverello, cu rasa lui uzată

şi jerpelită, numai flenduri de-atâta purtat. Madona i-o tot coase, i-o tot cârpeşte cât poate şi spune că degeaba i s-ar da o rasă nouă, căci el ar dărui-o cuiva.

— De-aş putea să-l văd! Tare doresc să-i pun o întrebare pe care mi-am pus-o eu toată viaţa. Dacă există răspuns, numai el este în stare să mi-l dea. Oare n-ai putea să-mi spui tu, bătrâne şi înţelepte arhanghel? Unde se duc sufletele animalelor prietene cu noi? Care-i ceru! lor? Aş vrea să ştiu pentru că, pentru că am... N-am cutezat să spun mai mult.

— În casa Tatălui meu sunt multe lăcaşuri, a spus Domnul. Dumnezeu, care a creat dobitoacele, va avea grijă. Cerul este de ajuns de mare ca să le adăpostească şi pe ele.

— Ascultă! şopti arhanghelul cel bătrân, arătând cu degetul spre poarta deschisă. Ascultă!

O suavă armonie de harfe şi dulci glasuri copilăreşti îmi ajunse la urechi, în timp ce priveam în grădinile cereşti, îmbălsămate de parfumurile florilor elizeene.

— Ridică-ţi ochii şi priveşte, rosti arhanghelul apledndu-şi smerit fruntea.

Înainte ca ochii să fi zărit nimbul de aur palid din jurul capului, inima mea o recunoscuse. Ce pictor neasemuit a fost Sandro Botticelli! Iat-o înaintea mea, întocmai cum a pictat-o de-atâtea ori, aşa de tânără, aşa de curată, având totuşi în ochi dulcea grijă a maternităţii. Fecioare încununate cu flori, cu buze zâmbitoare şi ochi copilăroşi o înconjurau cu o veşnică primăvară; îngeraşi, având aripile de aur şi purpura strânse, îi

ţineau mantia, unii întindeau înainte-i covor de trandafiri pe care să păşească. Sfânta Clara, preaiubita sfântului Francisc, şopti ceva la urechea madonei şi, parcă în trecere, Maica Domnului mă învrednici cu o privire.

— Nu te teme, îmi spuse blând arhanghelul; nu te teme. Madona te-a văzut şi-ţi va pomeni numele în rugăciunile ei.

— Sfântul Petru întârzie, urmă arhanghelul; luptă din greu cu Savonarola ca să-şi scape de osândă cardinalii. Ridică un colţ al perdelei de aur şi se uită de-a lungul peristilului.

— Vezi sufletul acela blajin în veşrnând alb şi cu o floare după ureche? Stau adeseori de vorbă cu el, l-am îndrăgit cu toţii aici, căci e simplu şi nevinovat ca un copil, îl observ adesea din curiozitate; umblă întotdeauna singur singurel şi strânge de pe jos pene căzute de la îngeri. A legat un smoc, făcând cu ele un fel de pămătuf şi, când crede că nu-l vede nimeni, se apleacă şi mătură urme de pulbere căzută din stele pe lespezile de aur. Se pare că nu ştie el singur de ce face astaj cică nu se poate stăpâni. Mă-ntreb ce o fi fost în viaţă? N-a venit de mult aici, cred că ţi-ar putea spune tot ce doreşti să ştii despre judecata de-apoi.

M-am uitat la sufletul înveşmântat în alb – era prietenul meu, Arcangelo Fusco, măturătorul din mizerabila mahala italiană de la Paris! Aceiaşi ochi blajini şi nevinovaţi, aceeaşi floare după ureche, trandafirul pe care-l oferise cu un cavalerism de sudic contesei, în ziua când o luasem cu mine să dăruiască păpuşi copiilor lui Salvatore.

— Dragă Arcangelo Fusco, am zis eu întinzând mâinile spre prietenul meu, nu m-am îndoit niciodată că ai s-ajungi aici. El mă privi cu o nepăsare senină, ca şi cum nu m-ar fi cunoscut.

— Arcangelo Fusco, nu mă recunoşti? Nu mă mai ţii minte? Nu-ţi mai aminteşti cu cât drag îngrijeai zi şi noapte de copiii lui

Salvatore când s-au îmbolnăvit de anghina difterică şi cum ţi-ai vândut straiele de sărbătoare ca să plăteşti sicriul când a murit copila cea mai mare, pe care-o iubeai atât? O umbră de suferinţă trecu peste chipul lui.

— Nu-mi amintesc.

— O! prietene! ce taină teribilă îmi dezvălui cu aceste vorbe! Ce piatră îmi ridici de pe inimă! Nu-ţi aminteşti! Dar cum se face că eu îmi aduc aminte?

— Poate că n-ai murit cu-adevărat, poate visezi numai c-ai murit.

— Toată viaţa am fost un visător şi dacă ceea ce văd e un vis, atunci e cel mai minunat dintre toate.

— Poate că aveai o ţinere de minte mai bună ca a mea, destul de bună ca să poată dura o vreme despărţită de corp. Eu nu ştiu, nu pricep, toate astea depăşesc înţelegerea mea. Aşa că nu întreb nimic.

— De-aceea eşti aici, dragă prietene. Dar ia spune-mi, Arcangelo Fusco, nimeni dintre cei de-aici nu-şi aminteşte de viaţa lui pământească?

— Ei spun că nu, cică numai cei care se duc în iad îşi aduc aminte, de asta se şi cheamă iad.

— Dar spune-mi măcar dacă judecata a fost

grea şi judecătorii severi.

— La început păreau foarte aspri şi începusem să tremur ca frunza, mă temeam că au să mă întrebe cu de-amănunâul despre întâmplarea cu cizmarul napolitan care mi-a furat nevasta şi pe care l-am spintecat chiar cu cuţitul lui. Noroc că nu-i interesa de loc cizmarul. M-au întrebat numai dacă am mânuit aur, la care le-am răspuns că niciodată nu ţinusem în palmă decât bănuţi de arama. M-au mai întrebat dacă strânsesem cumva averi ori bunuri de vreun fel şi le-am răspuns că alt bun n-aveam decât cămaşa în care murisem la spital. Atunci nu m-au mai întrebat nimic şi mi-au dat drumul înăuntru. Îndată a venit un înger cu un pachet mare în mână. „Scoate-ţi cămaşa şi îmbracă-te cu hainele tale de sărbătoare”, rostise îngerul acela. Ce să vezi, erau straiele mele vechi de sărbătoare, pe care le vândusem ca să plătesc dricarului, toate brodate cu mărgăritare, de îngeri. Ai să mă vezi cu ele duminică, dacă-i mai fi pe-aici. După aceea a mai venit încă un înger cu o casetă mare de bani. „Deschide-o”, a zis îngerul, „aici sunt toate economiile tale, toţi bănuţii de aramă pe care i-ai dat celor la fel de săraci ca tine. Tot ce dăruieşti pe pământ ţi-i păstrat în ceruri şi tot ce păstrezi este pierdut! Şi ce să vezi? în cutie nu era niciun bănuţ de aramă, toţi se prefăcuseră în aur. „Ascultă”, adaugă el în şoaptă, ca nu cumva să audă arhanghelul, „nu ştiu cine eşti, dar pare-mi-se că-ţi merge tara prost. Nu-mi lua în nume de rău dacă-ţi spun fără înconjur că-s bucuros să iei din caseta de bani oricât îţi face trebuinţă”, i-am

spus îngerului că nu ştiu ce să fac cu-atâta bănet şi el mi-a răspuns să-l dau celui clintii calic pe care l-oi întâlni.

— De-aş fi urmat pilda ta, Arcangelo Fusco, n-aş fi astăzi atât de sărac. Vai! Eu nu mi-am dăruit straiele de sărbătoare, de asta-s acuma în zdrenţe. Dar îmi pare tare bine că nu ţi-au cerut lămuriri despre cizmarul din Neapole pe care l-ai trimis pe lumea cealaltă. Numai Dumnezeu ştie pentru câte vieţi de cizmari aş putea fi răspunzător eu, care am fost mal bine de treizeci de ani medic! Mână nevăzute feriră în lături perdeaua de aur şi un înger se ivi înaintea noastră.

— Ţi-a sunat ceasul să apari înaintea judecătorilor tăi, zise arhanghelul. Fii smerit şi tăcut, mai cu seamă tăcut! Aminteşte-ţi că vorba a fost pricina prăbuşirii mele; la fel vei păţi şi tu, dacă laşi frâu slobod limbii.

— Ascultă, şopti Arcangelo Fusco, clipind şiret din ochi către mine; la ce bun să te mai vâri pe gratis în încurcături? în locul dumitale eu n-aş sufla o vorbă despre cizmarii de care vorbeai adineauri. Nici eu n-am pomenit de al meu, dacă nu m-au întrebat. Şi, la urma urmei, poate că nici habar n-aveau de el. Chi losa?[232]

Îngerul mă luă de mână şi mă călăuzi de-a lungul peristilului spre sala de judecată, mare cât Sala lui Osiris, cu coloane de jasp şi opal şi capiteluri închipuind lotuşi de aur. Arcuri din raze de soare susţineau bolţile presărate cu stelele cerului. Ridicându-mi fruntea, am văzut puzderie

232 Cine ştie?

de martiri şi sfinţi în veşminte albe, ermiţi, schivnici, stâlpnici cu chipuri hidoase arse de soarele Nubiei, cenobiţi goi cu trupurile uscate acoperite cu păr încâlcit, profeţi cu privirea aspră şi bărbi lungi ce li se revărsau pe piept, sfinţi apostoli cu ramuri de palmier în mână, patriarhi şi preasfinţi părinţi din toate ţările şi de toate credinţele, câţiva papi cu tiare scânteietoare şi vreo doi cardinali în sutane roşii. Aşezaţi în semicerc, judecătorii mei stăteau dinainte-mi, severi şi nepăsători.

— Par cam proaste, zise sfântul Petru înmânându-le referinţele mele; ba chiar foarte proaste! Sfântul Ignaţiu, Marele inchizitor, se ridică din jilţul lui şi rosti:

— Viaţa lui e pătată de păcate groaznice, sufletul i-e negru, inima murdară. Ca sfânt şi creştin ce mă aflu, cer osânirea lui: să-i chinuie diavolul trupul şi sufletul în vecii vecilor.

Un murmur de încuviinţare fremăta în sală. Am ridicat lui şi m-am uitat la judecătorii mei. Mă priviră şi ei în tăcere, se veri. Mi-am aplecat capul fără a spune nimic, amintindu-mi că mă povăţuise arhanghelul să tac; de altfel, nici nu ştiam ce să spun. Deodată zării tocmai hăt, departe, în fund, un sfânt mititel, care – mi făcea semne desperate. L-am văzut apoi croindu-şi timid drum printre sfinţii cei mari până lângă uşa unde mă aflam eu.

— Te cunosc bine, zise sfântuleţul, privindu-mă prietenos cu ochii lui blânzi. Te-am văzut venind; şi, punându-şi un deget pe buze, adăugă în şoaptă: L-am văzut şi pe credinciosul tău prieten mergând în urma ta.

— Cine eşti, milostive părinte? am şoptit la rândul meu.

— Eu sunt sfântul Rocco, ocrotitorul cânilor, se recomandă sfântul cel mititel. Aş vrea să te pot ajuta, dar nu-s decât un sfânt mărunt aici şi n-au să asculte vorbele mele, apoi aruncă privire furişă către profeţii şi preasfinţii părinţi.

— A fost un necredincios, urmă sfântul Ignaţiu, ce-a pângărit cu vorbe de batjocură cele sfinte, un mincinos, un şarlatan, un vrăjitor dedat la magia neagră, un stricat… O seamă din profeţii cei bătrâni ciuliră urechile, atenţi…

— Era tânăr şi focos, îmi sări într-ajutor sfântul Pavel; mai bine să…

— Vârsta nu l-a cuminţit, bombăni un schivnic.

— Îi erau dragi copiii, zise sfântul Ioan.

— Dar îi erau dragi şi maicile lor, mormăi un patriarh în barbă.

— A fost un medic sârguincâos, zise sfântul Luca, medicul preaiubit.

— Am aiadt că cerul e plin de pacienţi de-ai lui, ca şi iadul de altfel, se amestecă sfântul Dominic.

— A avut cutezanţa să-şi aducă aici şi câneie, care stă acum afară la porţile raiului aşteptându-şi stăpânul, vesti sfântul Petrii.

— N-are să aibă a-şi aştepta prea mult stăpânul, rosti printre dinţi sfântul Ignaţiu.

— Un cine la porţile raiului! strigă cu glas plin de mânie un profet bătrios cu înfăţişare fioroasă.

— Cine-i? am întrebat în şoaptă pe sfântul

ocrotitor al cânilor.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu rosti o vorbă; aminteşte-ţi de povaţa arhanghelului. Cred, că-i Habacuc.

— Dacă-i şi Habacuc printre judecătorii mei sunt pierdut eu desăvârşire! il est capable de tout[233], cum spune Voltaire.

— Un câne la porţile raiului! răcni iar Habacuc; un câne, un dobitoc spurcat! Era prea mult pentru mine.

— Ba nu-i un dobitoc spurcat, am răcnit la rândul meu, holbându-mă mânios la Habacuc. A fost făcut de acelaşi Dumnezeu care ne-a făcut pe tine şi pe mine. Dacă este un cer pentru noi, trebuie să fie şi-un cer pentru animale, deşi voi, asprii profeţi bătrâni, atât de teribili şi neînduplecaţi în sfinţenia voastră, aţi uitat cu totul de ele. În privinţa asta, şi voi sunteţi la fel, sfinţi apostoli, am urmat eu pierzându-mi tot mai mult capul. Cum se face că n-aţi pus în sfintele scripturi o singură vorbă de-a Domnului întru apărarea prietenilor noştri necuvântători?

— Sfânta biserică de care ţineam eu pe pământ n-a luat niciodată în seamă dobitoacele, mă întrerupse sfântul Atana. sie; şi nici în ceruri nu dorim să auzim de ele. Hulitor smintit! mai bine te-ai gândi la sufletul tău în loc la al lor, la sufletul tău păcătos, care-i pe cale să se întoarcă în întunericul din care-a purces.

— Sufletul meu purcede din cer, nu din iadul pe care i-aţi răspândit voi pe pământ. Nu cred în

233 E în stare de orice.

iadul vostru.

— Vei crede în el curând, mă şfichiui glasul Marelui inchizitor, ai cărui ochi ieşiţi din cap săgetau flăcări nevăzute.

— Are să-l trăsnească mânia lui Dumnezeu! E nebun! E

nebun! răcni cineva. Un strigăt de groază răsună în Sala

Judecăţii.

»

— Lucifer! Lucifer! Satana e-n mijlocul nostru! Uriaş şi mânios, Moise se ridică din jilţul lui, cu tablele legii în mânile-i noduroase, cu fulgere scăpărându-i în priviri.

— Ce tare s-a mâniat, am şoptit eu, cuprins de spaimă, către sfântul ocrotitor al cânilor.

— Veşnic e mânios, răspunse tot în şoaptă sfântul cel mic, înfricoşat şi el.

— Destulă vorbă despre acest suflet! tună Moise. Glasul pe care l-am auzit ieşea din gura spurcată a satanei. Om ori diavol, piei de-aici! Iehova, Dumnezeu al lui Israel, întinde-ţi braţul şi zdrobeşte-l! Arde-i carnea şi seacă-i sângele în vine! Sfărâmă-i ciolanele! Izgoneşte-l din cer şi de pe pământ şi trimite-l înapoi în iad, de unde a venit!

— În iad! În iad! răsună toată Sala Judecăţii. Am cercat să vorbesc, dar buzele mele amuţiseră. Inima îmi îngheţă; mă simţeam părăsit de Dumnezeu şi de oameni.

— Voi avea eu grijă de câne dacă ţi se-ntâmplă ceva rău, şopti sfântuleţul de lângă mine.

Deodată, în cumplita tăcere, mi s-a părut că

desluşesc ciripit de păsărele. O pitulice mica se lăsă fără teamă pe umărul meu şi-mi cântă la ureche:

— Ţie-ţi datorează viaţa bunica, mătuşa, frăţiorii şi surioara mea pe care i-ai scăpat din mâna omului, de la chinuri şi moarte, pe insula cea stâncoasă. Fii binevenit! Fii binevenit l în aceeaşi clipă, o ciocârlie mă ciupi de deget şi-mi ciripi:

— M-am întâlnit în Laponia cu un muscar, care mi-a povestit că demult, când erai un băieţel, ai lecuit aripa unui străbun de-al lui, i-ai încălzit lângă inima ta trupul îngheţat şi când ai deschis mâna să-i dai drumul, l-ai sărutat şi i-ai spus: „Drum bun, frăţioare! Drum bun, frăţioare!” Fii binevenit! Fii binevenit!

— Ajută-mă, surioară. Ajută-mă, surioară!

— Voi încerca, voi încerca, cântă ciocârlia desfăcându-şi aripile şi luându-şi zborul cu voioase triluri: voi încerr-caaa!

Ochii mei o urmăriră zburând către linia colinelor albastre, pe care le puteam acum zări prin poarta gotică. Ce bine cunoşteam acele coline din picturile lui Fra Angelico! Aceiaşi măslini argintii, aceiaşi chiparoşi întunecaţi înălţându-se pe cerul tihnit al înserării. Auzeam clopotele din Assisi sunând un angelus1 şi l-am zărit pe sfântul cel palid din Umbria coborând încet poteca întortocheată, având alături de el pe fratele Leo şi pe fratele Leonardo. Pasări fâlfâiau din aripi iuţi în jurul capului său cântând, unele ciuguleau mâncare din palmele-i întinse, altele se cuibăreau în faldurile rasei lui. Sfântul Francisc se opri tăcut

lângă mine şi privi iute cu minunaţii lui ochi la judecătorii mei; cu ochii lui minunaţi, ochii aceia în care nu se putea uita cu mânie nici Dumnezeu, nici oamenii, nici dobitoacele.

Moise căzu în jilţul lui, scăpând jos cele zece porunci.

— Iar el, mormăi cu amărăciune. Veşnic el, firavul visător cu ceata lui de păsări şi alaiul de cerşetori şi obijduiţi. Atât de plăpând şi totuşi îndeajuns de puternic ca să oprească braţul Tău răzbunător. O! Doamne! Nu eşti Tu oare Iehova, Dumnezeul ameninţător, care-ai coborât în nour de foc şi fum pe muntele Sinai, făcând să se cutremure de spaimă poporul lui Israel? Nu mi-a poruncit oare mânia Ta să-ntind toiagul meu răzbunător ca să stârpesc toată iarba câmpului şi să dobor toţi copacii, ca să piară lumea-ntreagă, oameni şi dobitoace? N-a rostit glasul Tău cele zece porunci? Cine se va mai teme de scăpărarea fulgerelor Tale, o! Doamne! dacă tunetul mâniei Tale tace la ciripitul unei păsărele?

Capul îmi căzu pe umărul sfântului Francisc. Murisem şi nu ştiam.

AXEL MUNTHE SAU DESPRE FARMECUL OMENIEI

Există câteva personaje care, prin privilegiul funcţiei şi menirii, sunt în contact cu toate straturile societăţii: preotul, magistratul, poliţistul, medicul. Un contact divers şi prelu ngit, inevitabil intim, cu toată mizeria şi slava condiţiei umane, fac din aceşti oameni depozitarii unei experienţe din cele mai vaste. Cu o sensibilitate rafinată în toate apele vieţii şi morţii, observaţia

lor, atunci când se exercită lucid şi inteligent, este neobişnuit de vie şi de pătrunzătoare. Nu e de mirare că toată marea literatură şi-a recrutat adesea din tagma lor eroii preferaţi. E o simpatie semnificativă: deoarece cu asemenea oameni se pot pune toate problemele cardinale ale existenţei. De la condiţia personajului la aceea a scriitorului, saltul nu este atât de mare pe cât s-ar putea crede. Atâta experienţă înmagazinată forţează dreptul la expresie şi când talentul o justifică şi meditaţia o înnobilează, beneficiul literaturii e sigur. La urma urmelor, preotul şi medicul, poliţistul şi magistratul – Poetul: pe toţi îi înrudeşte prezenţa infinit problematică a omului.

Acum patruzeci sau cincizeci de ani, Axei Munthe era un medic celebru. Cu studii la Upsala şi Paris, profesând la Paris şi Roma, trăind pe o linie care traversa continentul între Laponia şi Capri, împărtăşindu-se, până la un punct, din gloria lui Charcot, al cărui elev a fost, având norocul de a participa la toate acele frământări dramatice ilustrate cu izbânzile lui Pasteur sau Behring, datorând tot atât norocului cât şi ştiinţei sale posibilitatea de a cunoaşte omul pe toată scara socială, spirit curios, prezent oriunde moartea lovea umanitatea sub chipul bolii, războiului sau catastrofelor geologice, Axei Munthe a fost cu siguranţă în epocă unul din medicii cu experienţa cea mai întinsă. La aceasta trebuie să adăugăm cultura multilaterala, gustul pentru istorie şi înclinarea pentru literatură. Harului său de medic nu-i datorăm nicio descoperire, harul acesta l-a cheltuit în viaţă,

încercând să înţeleagă natura omului, uşurând suferinţele, tămăduind. Talentului său de scriitor nu-i datorăm nicio operă capitală: doar câteva fermecătoare şi modeste cărţi de amintiri[234]. Nici vorbă, omul a fost mai interesant decât cărţile pe care ni le-a lăsat şi dacă există ceva care ne farmecă încă în scrierile lui, aceasta este însuşi profilul medicului acestuia generos – calitatea omeniei lui.

Axei Munthe n-a scris mult şi aproape tot ce a scris are un caracter autobiografic, într-un anume sens, Cartea de la San Michele e mai cuprinzătoare decât celelalte scrieri, căci deşi nu adună toate experienţele omului, consemnează experienţa sa fundamentală de-a lungul unei întregi existenţe. Nu e totuşi o carte de amintiri în sensul curent al formulei, nici „romanul unei deveniri” în sensul formulei goetheene. Axei Munthe Iasă în afară, cu bună ştiinţă, mari zone ale existenţei sale; nu le luminează aici decât pe acelea care privesc munca, sau mai exact încă, lupta sa – şi chiar în privinţa asta lasă deoparte, evident, foarte multe lucruri, fie pentru că le-a pomenit în alte cărţi (experienţa războiului), fie pentru că I-a împiedicat discreţia sau modestia.

Ceea ce face în cele din urmă unitatea unei cărţi în care

»

amintirile se amestecă de regulă după principiul fanteziei – sunt două motive principale: dragostea pentru natura sudului şi lupta împotriva

234 Între altele Crucea Roşie şi Crucea de fier (1916) care consemnează experienţa sa ca medic de front.

morţii. Prin origine şi prin educaţie, nordicul acesta e un om al naturii şi când oraşul îl oboseşte, el se duce se regăsească şi să se revitalizeze în Laponia şi în Italia, în Mediterana şi în Munţii Elveţiei. Dar deşi iubeşte natura pretutindeni unde cerul şi pământul nu cunosc tirania acoperişului şi geografia betonului, Munthe rămâne un nordic cu nostalgia sudului: poate pentru că aici, în belşugul de soare, în vegetaţia luxuriantă, în strălucirea culorilor, în violenţa oamenilor, în pământul acesta străvechi care a fost leagănul atâtor civilizaţii, simte cel mai bine pulsul naturii, intuieşte cel mai bine puterea aceea care asigură veşnica reînnoire a lumii, eterna biruinţă a vieţii, în sensul acesta, dragostea sa pentru natură e o parte a dragostei sale de viaţă. Şi San Michele e simbolul ei.

Numai la Tolstoi, atât de legat de viaţă cu fiece fibră a fiinţei sale, mai putem găsi sensibilitatea asta uimitoare la toate înfăţişările morţii. Dar dacă la Tolstoi sensibilitatea este sporită de ştiinţa inefabilă a psihologului, la Munthe este sporită de ştiinţa medicului. Moartea rămâne duşmanul lui cel dintâi şi el o înfruntă pretutindeni. O epidemie de holeră la Neapole, un cutremur în Messina, carnagiul de la Verdun, oriunde e necesar un medic, Munthe e prezent. S-ar zice că oriunde moartea năzuieşte să tulbure în favoarea sa echilibrul universului, suedezul acesta uriaş şi cu ochi albaştri se simte dator să intervină. Nicio teama, nicio obligaţie, nicio obişnuinţă, nimic nu-l opreşte. O curiozitate nepotolită, un viu spirit de investigaţie.

O compasiune fără margini îl urneşte întotdeauna din loc. Şi e mereu uimitor să vezi un medic celebru, căruia nu-i lipsesc nici onorurile, nici banii, nici posibilitatea de a trăi fără complicaţii, renunţând la toate beneficiile comodităţii şi ducându-se să înfrunte moartea, mizeria, ticăloşia numai pentru a-şi potoli setea de acţiune şi nevoia imperioasă de a se solidariza cu umanitatea. Munthe e din familia spiritelor generoase de tipul unui Einstein sau Schweitzer.

Bolile psihicului, catastrofele inteligenţei îl preocupă cu aceeaşi tărie ca o epidemie sau un cutremur; nebunia, isteria, obsesiile – toate intră în câmpul curiozităţii şi activităţii sale într-un domeniu atât de gingaş, în care ştiinţa înaintează atât de prudent şi uneori cu rezultate atât de echivoce, părerile lui Munthe par astăzi pline de bun-simţ; şi chiar dacă unele sunt amendabile, ele păstrează fără îndoială un interes istoric. Unei inteligenţe atât de cuprinzătoare, lacome să se cheltuiască în serviciu] vieţii, nu se putea să-i rămână străină nici lumea gingaşă a copiilor, în care mizeria găseşte victimele cele mai sigure şi boala terenul cel mai prielnic. Nu-i sunt străine epidemiile de difterie care, până la apariţia serului lui Behring, gâtuiau mii de copii, cunoaşte foarte bine mediile obscure ale copiilor abandonaţi, ale moaşelor clandestine, ale medicilor şarlatani, în fine, pentru că universul său este solidar în toate detaliile lui, nu – 1 rămâne străină lui Axei Munthe nici lumea infinită a animalelor şi păsărilor. Le cunoaşte, le adună, le iubeşte, se înconjoară de ele – şi putem regreta că nu avem din mâna

doctorului ăstuia, excelent observator, cu intuiţii surprinzătoare, o carte agreabilă despre psihologia animalelor; dacă ar fi voit, ar fi putut să ne-o dea fără osteneală. Maimuţele, câinii, broaştele ţestoase, bufniţele, păsărelele, tot ceea ce ne aminteşte de umanitate, de credinţă şi de statornicie, de longevitate, de înţelepciune, de gingăşie îi solicită inima generoasă. Compasiunea sa e universală, simpatia sa îmbrăţişează totul.

Chiar gustul pentru arheologie, patima asta de a dezgropa ruinele de sub imperiul morţii, de a repune de fapt în circuitul vieţii valorile unor străvechi civilizaţii – este la medicul acesta un semn al victoriilor sale asupra întunericului. Adunând marmuri şi monede, agonisind statui şi picturi, clădind la Capri, din resturi ilustre, o casă nouă – cu o arhitectură inspirată mai degrabă de vis decât de matematică – spiritul său – constructiv găseşte o modalitate în plus de a sluji frumuseţile vieţii, îi mai rămâne, în fine, să scrie istoria acestor strădanii. Cartea de la San Michele e ultima sa împlinire. Şi aici stă farmecul care i-a adus celebritatea: în elogiul acesta închinat vieţii, inteligenţei, datoriei.

Talentul lui Axei Munthe este indiscutabil. E un povestitor înnăscut. Fără efort şi fără complicaţii, faptele se însăilează, se relaţionează şi câştigă în semnificaţii. Amintirile nu cunosc ordinea istorică, unele relatări au profilul unor anecdote („însoţitorul de cadavre”), altele ale unor povestiri melodramatice (vezi, de pildă, episodul englezoaicei care îşi răpeşte copilul abandonat la Paris), unele „fantezii” sunt simple procedee

livreşti (pactul cu Mefisto) – dar pretutindeni observaţia exactă, gustul detaliului revelator, ştiinţa evocării asigură triumful artei în spiritul adevărului. Paginile cele mai anecdotice nu sunt niciodată cu totul lipsite de substanţă şi acolo unde scriitorul simte primejdia de a fi suspectat de generozitate, el se salvează, plin de pudoare, prin ironie.

E la urma urmei uimitor cum din amintiri atât ele disparate, din experienţe atât de eterogene, se constituie totuşi, încetul cu încetul, profilul atât de atrăgător al medicului generos. Circulă în toată cartea nenumărate portrete vii (don Antonio preotul; Maria Porta-Lettere, poştăriţa analfabetă; Rozalia, îngrijitoarea; Mamsell Agata, servanta cu surâsul putred al lui Lazăr; Madame Requin, moaşa delincventă; Norstrom, prietenul; Arcangelo Fusco, măturătorul; Contesa şi vicontele Maurice; Flopetta, prostituata cu pasiunea maternităţii, Campbell, doctorul beţiv; Monsieur Alphonse, nebunul blajin; Miss Hall, englezoaica bătrână cu gustul aristocraţiei; bătrânul Pacciale, groparul paşnic şi cinstit; John, copilul care n-a râs niciodată – şi atâţia alţii) – dar personajul cel mai interesant e scriitorul însuşi. Şi ceea ce ne uimeşte poate şi ne. trage cel mai mult la omul ăsta este cu siguranţă sentimentul comuniunii sale cu natura, sentimentul că în raporturile cu universul lucrează o putere superioară, că natura recunoaşte în inima lui mare o parte a propriei sale substanţe i că numai de aceea i-a acordat harul de a linişti bolnavii, da’ a potoli nebunii, de a domestici fiarele, de a cuceri

dragostea copiilor şi a animalelor, de a dormi liniştit în pădure, pe pământuri mişcătoare, sau între ucigaşi, de a scăpa de glonţ, da cutremur, de holeră sau de accident.

Cartea de la San Michele rămâne o scriere fermecătoare – mai fermecătoare ca oricare din biografiile acelea care se publică pentru uzul tineretului, scontând în acţiunea benefică a unui mare exemplu. Avem în orice caz aici un exemplu din cele mai atrăgătoare: energie, tandreţe, compasiune, spirit ştiinţific, o inteligenţă vie, avidă de acţiune, o minte cuprinzătoare, lipsită de prejudecăţi. Şi când autorul îşi imaginează, nu fără ironie, judecata cerească la care vor veni să dea mărturie pentru el, Sf. Rocco, patronul câinilor, Sf. Ioan, ocrotitorul copiilor, Sf. Luca, medicul, Sf. Francisc, sfântul săracilor şi al animalelor, Arcangelo Fusco, măturătorul şi toate păsărelele cărora li s-a cruţat viaţa cu mare osteneală şi cu multă cheltuială – suntem ispitiţi să punem şi noi o vorbă întru slava, duhului său blând, şi să chemăm într-ajutor, dacă e nevoie, toate zânele, silfidele şi piticii nordului care i-au legănat copilăria şi cărora de atâtea ori le-a făcut loc în cărţile sale.

Pelerin pasionat şi amant al sudului, a venit să moară în patria lui. Avid să privească în lume, a murit aproape orb, Mai mult decât Cartea lui va dăinui familia lui de spirite, Căci farmecul omeniei îşi află în toate timpurile oameni de calitate cu care să-şi perpetueze puterea şi să colaboreze la creaţia infinită a lumii.

ALEXANDRU SEVER

CUPRINS

PREFAŢA LA EDIŢIA ÎNTÂI 4
PREFAŢA LA EDIŢIA A 12-A 7
CARTEA DE LA săn MICHELE 12
„* TINEREŢE 13
2 QUARTIER LATIN 26
3 AVENUE DE VILLIERS 33
4 UN DOCTOR LA MODĂ 42
*5*BOLNAVI 49
6 CHÂTEAU RAMEAUX 64
7 LAPONIA 88
8 NEAPOLE 110
9 ÎNAPOI LA PARIS 125
10 ÎNSOŢITORUL DE CADAVRE 133
11 MADAME REQUIN 145
12 URIAŞUL 148
13 MAMSELL AGATA 153
14 VICONTELE MAURICE 159
15 JOHN 168
16 O CĂLĂTORIE ÎN SUEDIA 181
17 MEDICI 186
18 SALPÊTRIÈRE 199
19 HIPNOTISM 211
20 INSOMNIE 217
21 MINUNEA LUI SANT’ANTONIO 225
22 PIAZZA DI SPAGNA 235
23 IAR MEDICI 243
24 GRAND HOTEL 252
25 MĂICUŢELE SĂRMANILOR 259
26 MISS HALL 267
27 VARA 287
28 SANCTUARUL PĂSĂRILOR 302
29 ÎL AMBINO 308

30 LA FESTA DI SANT ANTONIO 311
31 REGATTA 316
32 ÎNCEPUTUL SFÂRŞITULUI 328
ÎN VECHIUL TURN 332
„* 332
2 334
3 336
AXEL MUNTHE SAU DESPRE FARMECUL OMENIEI 352
CUPRINS 357
Redactor: G. MARCUSON Tehnoredactor: DECEBAL ENESCU
Dat la cules 23.09.1968. Bun de tipar 10.02.1969.
Apărut 1969. Tiraj 195.160.
Broşate 135.890. Legate V. 19.270.
Hârtie tipar înalt tip B rotatiu de 63 g/m8.
Format 540X640/16.
Coli ed. 23, 40. Coli tipar 27. A. nr...1.182
C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 839.7 – 31 = 59.
Tiparul executat sub comanda nr. 80 754
la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”.
Piaţa Scânteii nr. 1.
»
Bucureşti – Republica Socialistă România
IMAGINI

I FARAGLIONI
MARINA PICCOLA
GROTTA AZZURRA
TORRE SARACENA
MONTE SOLARO
ANACAPRI
CAPRILE
MONTE CORNACCHIA
MARINA GRANDE
DAMECUTA
PUNTA DELL'ARCERA
20′
5′
40′
20′

VIALE
AXEL MUNTHE

\ y

(c) 2008

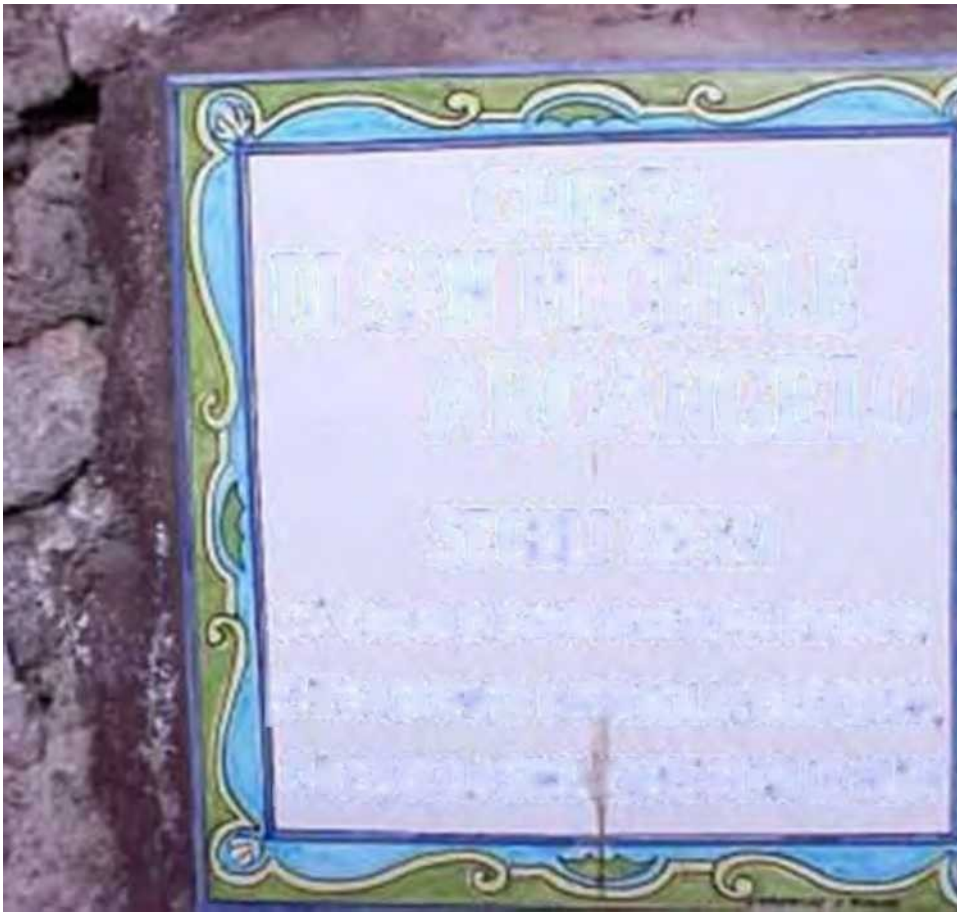

CHIESA
DI SM MICHELE ARCANGELO
SECOLI XW-XW

I CIA CHIESA Dl SANIA «ARIA DEL RIFUGIO. |CHFSA DI SANTA MARJADQLA MISERICORDIA I CHIESA DELIA SANTACROCE FUORI LE MURA

CARTEA DE LA SAN MiCHELE Axel Munthe

O traducere nouă a impresiilor şi amintirilor devenite de mult celebre şi încredinţate de medicul suedez Axei Munthe unor pagini tălmăcite apoi în aproape toate graiurile lumii.

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

BUCUREŞTI-1969